

ספר

עמודי השלחן

סיכום המשנה ברורה דרך שו"ת
והקדמות לסעיפים מתוך הגמרא וראשונים

על

הלכות חול המועד,

חנוכה ופורים

סימנים תקל-תקמח, תרעא-תרצו

סיכומים והקדמות אלו נתפרסמו בגליון המחולק למאות לומדים ברחבי הארץ, תלמידי חכמים ואברכים מופלגים, והעידו שראו בו בס"ד תועלת גדולה להבהרת השו"ע ומשנ"ב, וראו אור חדש בלימודם, להבנת הדברים על בוריין וכן לתועלת זכירתם, ובפרט בחלק המעשי

כללים ללמוד:

סיכום השו"ע: תימצות מסקנת המשנ"ב ביאה"ל ושעה"צ דרך שאלות ותשובות המקור שבסוף התשובה חוזר על כל חלקי התשובה כשיש מקף בין אותיות המקור כגון ס"ק א-ג הכונה למשנ"ב ס"ק א ב ג הדברים שבסוגרים מרובעים הם מהשו"ע ומשנ"ב ושכסוגרים עגולים זהו תוספת ביאור מהאחרונים ההבנה בהכרעת המשנ"ב מבוססת על דעת מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בספרו שונה הלכות **הקדמות לסעיפים:** ההקדמות מתוך גמרא וראשונים, ומטרתן לבאר את יסוד הסעיף, ולתת רקע להבנת דברי השו"ע ומשנ"ב היטב

שאלות מעשיות: לחדד את הנלמד כפי העולה מתוך השו"ע ומשנ"ב, עם שימת דגש על המציאות השכיחה בזמנינו

סיכום זה מופץ בין מאות לומדי משנ"ב על הסדר, המעוניין להצטרף לקבלת הסיכום (ללא תשלום) אפשר ע"פ הכתובת דלהלן:

טל' 0527-163036 או בדוא"ל 7163036@GMAIL.COM

וכן ניתן להשיג בכתובת הנ"ל את הקונטרסים שיצאו לאור עד עתה

הערות והארות יתקבלו בברכה

וכן ניתן להשיג את הספרים:

"שונה הלכות המבואר" (הלכות שבת/פורים)

"הלכות יחוד" - תמצית הלכות יחוד בשפה קלה וברורה, נערך מפי מורי ההוראה שליט"א.

"דרכים ושיטות לזכירת הלימוד" - הקונטרס שמועיל לזכור כל מה שלומדים, ולהפוך את הלימוד לבהיר וברור.

ועתה כתבו לכם – במצוות כתיבת ספר תורה, והמסתעף, להלכה

שיעורי המשנה ברורה - סיכום הנושאים הנלמדים, באופן קצר וברור, כעמוד שו"ע ומשנ"ב משך כ-5 דק'

בטל': 073-295-1358

תוכן

6	סימן תקל
7	סימן תקלא
11	סימן תקלב
12	סימן תקלג
18	סימן תקלד
20	סימן תקלה
21	סימן תקלו
23	סימן תקלז
31	סימן תקלח
33	סימן תקלט
41	סימן תקמו
45	סימן תקמא
48	סימן תקמב
49	סימן תקמוג
51	סימן תקמוד
54	סימן תקמוה
64	סימן תקמוו
66	סימן תקמוז
70	סימן תקמוח
81	סימן תרעא
88	סימן תרעב
91	סימן תרעג
96	סימן תרעד
98	סימן תרעה

100.....	סימן תרעו
103.....	סימן תרעז
108.....	סימן תרעה
109.....	סימן תרעט
110.....	סימן תרפ
110.....	סימן תרפא
111.....	סימן תרפב
112.....	סימן תרפג
113.....	סימן תרפד
115.....	סימן תרפה
119.....	סימן תרפו
121.....	סימן תרפז
124.....	סימן תרפח
132.....	סימן תרפט
136.....	סימן תרצ
149.....	סימן תרצא
154.....	סימן תרצב
159.....	סימן תרצג
161.....	סימן תרצד
165.....	סימן תרצה
171.....	סימן תרצו
176.....	סימן תרצז
177.....	תשובות לשאלות למעשה

הלכות חול המועד

סימן תקל

(הקדמה). **קדושת חול המועד:** כתב הרמב"ם (פ"ה ה"א): חולו של מועד אף על פי שלא נאמר בו "שבתון", הואיל ונקרא (ויקרא כג) "מקרא קדש" אסור בעשיית מלאכה, כדי שלא יהיה כשאר ימי החול שאין בהן קדושה כלל; ולא כל מלאכת עבודה אסורה בו כיום טוב, שסוף הענין בדברים שנאסרו בו - כדי שלא יהיה כיום חול לכל דבר, לפיכך יש מלאכות אסורות בו ויש מלאכות מותרות בו. עכ"ל. דהיינו כיון שהתורה קראה לחוה"מ 'מקרא קודש' ומאידך אינו קרוי 'יום טוב', יש בו קצת קדושה יותר משאר ימי החול ולכן אסור בעשיית מלאכה, אך אינו כיום טוב לגמרי ולכן לא כל המלאכות אסורות בו. וכיוצא בזה אמרו במכילתא (פ"ד ג"ה) לענין מאכל ולבוש, שיש לקדש את ימי חוה"מ במאכל ובמשתה ובכסות נקיה [אך אין צריך בגדים מיוחדים כביום טוב (שם ע"ב ס"ד ע"ג)]. וכן כתבו האחרונים (מג"א א ועוד, ומ"ב סוף סק"א וזה"ש ד) שאף שאין חיוב לאכול בו פת כביו"ט, לכתחילה מצוה לאכול פת.

איסור מלאכה בחוה"מ: בגמ' (תגינה י"ה) הביאו פסוקים ללימוד איסור עשיית מלאכה בחוה"מ. ומשמע מזה לכאורה שאיסור מלאכה בחוה"מ הוא מהתורה. ומאידך במקומות רבים בגמ' (וייניו בתוס' ע"ג) משמע שחוה"מ איסורו מדרבנן. ונחלקו בזה הראשונים: יש אומרים (תוס' שם, רא"ש ריש מוע"ק, רמב"ם יו"ט ז, ועוד) שאיסור מלאכה בחוה"מ מדרבנן והפסוקים אינם אלא אסמכתא. וי"א (תוס' שם בשם רשב"ם, ועוד) שהמלאכות אסורות מהתורה וניתן לחכמים ללמד אלו מלאכות אסורות [וד"ל הגמ' (תגינה ע"ג): ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה, מה שביעי עצור - אף ששת ימים עצורין, אי מה שביעי עצור בכל מלאכה - אף ששת ימים עצורין בכל מלאכה, תלמוד לומר: וביום השביעי עצרת - השביעי עצור בכל מלאכה, ואין ששה ימים עצורין בכל מלאכה. הא לא מסרן הכתוב אלא לחכמים, לומר לך איזו מלאכה אסורה ואיזו מלאכה מותרת]. ושיטה שלישית (רמב"ן ועוד), שעיקר איסור מלאכות בחוה"מ הוא מהתורה, אך יש אופנים המותרים מהתורה וחכמים אסרום, כגון דבר האבד שמהתורה מותר לגמרי וחכמים אסרו לעשות בטירחה מרובה, או מלאכה לצורך המועד שמהתורה מותר וחכמים אסרו אלא א"כ עושה בשינוי. ועי' באה"ל (ד"ה ומו"ק) בהרחבה בשיטות אלו.

1. (מנהג חוה"מ): א) האם בחול המועד נוהג מצות שמחה, כבוד, עונג. ב) והאם יכול לנהוג בו מנהג חול, לענין מלבוש ואכילה. [והאם חייב לאכול פת].

(תשובה: א) מצות שמחה נוהג [וע"ל סי' תקכ"ט ס"ב כיצד משמחן], אבל לא כבוד ועונג [ועי' לקמן]. ב) חייב לכבד חוה"מ במאכל ובמשתה ובכסות נקיה יותר מימות החול שלא ינהג בהן מנהג חול, ומהר"ל לבש הקט"א - מין בגד עליון של שבת [ואפילו מי שאינו לובש בגדי שבת מ"מ בהור"ר המנהג ללבוש בגדי שבת]. ולענין אכילה, אף שאסור להתענות אין חייב לאכול פת, ומ"מ לכתחילה מצוה לקבוע סעודה על הפת אחת בלילה ואחת ביום. סי"ק א ושה"צ

2. (עשיית מלאכה בחוה"מ): א) האם חול המועד מותר בעשיית מלאכה. ב) האם איסור מלאכה בו מהתורה או מדרבנן. ג) מה נ"מ אם הוא מהתורה או מדרבנן. ד) ומה למעשה.

(תשובה: א) אסור בקצת מלאכות ומותר בקצתן (וראה תשו' הבאה אלו מלאכות מותרות). ב) יש דעות בראשונים, ו"א דאסור מה"ת אך התורה נתנה רשות לחכמים להתיר לפי צורך הענין שהיה נראה להם להתיר, וי"א דמלאכת חוה"מ מדרבנן, ויש אומרים דכל מלאכה שאינה לצורך המועד ואינה דבר האבד הוא מה"ת אבל דבר שהוא לצורך המועד אף הוא מלאכת אומן וטירחא יתירא, וכן דבר האבד שהוא טירחא יתירא אע"פ שאינו לצורך המועד, אינו אלא מדרבנן; וכן הסכימו כמה אחרונים. (ודעת המחבר ראה בהערה). ג) שבאיסור תורה אין להקל בספק. ד) למעשה כשיש ספק, במקום צורך גדול יש להקל, אך בלא"ה אין למהר להקל.² עיי' א וסי"ק א ובה"ל ד"ה ומותר.

הוספות ועיונים

¹ הנה הביא מחלוקת הראשונים בזה, וסיים בזה"ל: ולעני"ד נראה דאיסור מלאכה בחוה"מ דבר תורה כדמשמע בסוגיא בפרק אין דורשין אלא שהתורה מסרה לחכמים עכ"ל, אמנם בכמה מקומות בשו"ע נראה שדעתו דאיסור מלאכה בחוה"מ מדרבנן, מדיפסק לקולא בכמה ספיקות וכמו שהוכיח המג"א (כאן) מלקמן סי' תקל"ח סי"א [ובלב"ש כתב סי' תקל"א סי"ד] וכן הוכיח הגרעק"א (כאן) מלקמן סוסי"י תקלו וכו"כ המג"א (סי' תקמ"ג א"א א') לדעת השו"ע דהוי דרבנן [ויש להוסיף גם סי' תקלו סי"ו

3. (מלאכות המותרות בחוה"מ): (א) אלו סוגי מלאכות מותרות בחוה"מ. (ב) מה אמרו חז"ל בחומרת העושה מלאכה בחוה"מ. (ג) מקום שנהגו ההמון להקל אפי' בדבר שאינו אבד, ובא חכם ואסר להם למגדר מילתא אפי' דבר האבד, וחכם אחר רוצה להתיר להם האם רשא'.

(תשובה: א) חמשה סוגי מלאכות הותרו: (א) דבר האבד אם לא יעשנו עתה. (ב) צורך אוכל נפש [והיינו אפי' במעשה אומן. ושאר צרכי המועד מותר דוקא מעשה הדיוט כדלקמן ה']. (ג) בשביל פועל שאין לו מה יאכל. (ד) צרכי רבים. (ה) מעשה הדיוט אפי' ליחיד אם הוא צורך המועד. ויתבאר כל אחד במקומו בעזה"י. (ו) כאילו עובד ע"ז, לכן מאד יש לזהר שלא להקל יותר ממה שהתירו חז"ל. (ז) לא. ס"ק א ב. איסור מוקצה לא שייך בחוה"מ, מ"ב ס"י תרלח ס"ק יד. וע"י לקמן ס"י תקמג ס"ב וס"ק ד דמבואר דאין איסור תחומין בחוה"מ³.

4. (מטרת המועד): (א) מה היתה כונת השי"ת בנתינת המועד. (ב) מה מבואר בירושלמי לענין השחוק. (תשובה: א) לידבק ביראתו ואהבתו ולעסוק בתורתו. (ב) שאיסורו חמור יותר ממלאכה. ס"ק ב.

סיכום קצר לנלמד⁴: חול המועד יש בו מצות שמחה אך לא כבוד ועונג, ועכ"פ לא ינהג בו מנהג חול, לפיכך חייב לכבדו במאכל ומשתה וכסות נקיה יותר מימות החול [ויש לובשים הבגד של שבת, עכ"פ בהו"ר המנהג לעשות כן], ואין להתענות בו אך אין חובה לאכול פת אלא שמצוה לכתחילה לקבוע סעודה על פת א' בלילה וא' ביום. • חוה"מ אסור בחלק מהמלאכות, ו"א שהוא מהתורה ו"א מדרבנן, ו"א שרובן מהתורה לבד מלצורך המועד [וחז"ל אסרו מלאכת אומן וטירחה יתירה, וכן דבר האבד מותר מהתורה וחז"ל אסרו בטירחה יתירה] וכן הסכימו כמה אחרונים, ונ"מ שבאיסור תורה אין להקל בספק, ולמעשה במקום צורך גדול יש להקל ובלא"ה אין למהר להקל. • מלאכות המותרות בחוה"מ הם חמשה: דבר האבד, צורך אוכל נפש, לפועל שאין לו מה יאכל, צרכי רבים, מעשה הדיוט לצורך המועד ליחיד. • העושה מלאכה בחוה"מ כאילו עובד ע"ז, לכן יש לזהר מאד שלא להקל יותר ממה שהתירו חז"ל. • מקום שנהגו להקל שלא כדין ובא חכם ואסר להם, אין חכם אחר רשאי להתיר. • כונת הקב"ה בנתינת המועד היא לידבק ביראתו ואהבתו ולעסוק בתורתו, ואיסור חמור בשחוק יותר ממלאכה.

סימן תקלא

(הקדמה לסימן). מצוה להסתפר לכבוד החג. והנה מצד איסור מלאכה בחול המועד מותר לעשות מלאכה כשהיא לצורך המועד, וכמו כן תספורת שהיא לצורך המועד, לכאורה היתה צריכה להיות מותרת. אך היות ויש חשש שאדם ידחה את התספורת עד המועד [מחמת טרדותיו שלפני החג] אסרו חז"ל להסתפר במועד, כדי שידחק עצמו ויזדרז להסתפר ויכנס לחג כשהוא מסופר (נמי' מוע"ק יד).

אמנם מי שלא יכל להסתפר קודם החג מחמת אונס, היות וכל סיבת איסור התספורת הוא כדי שיקדים עצמו להסתפר לפני החג, הוא שלא היה שייך שהסתפר קודם החג התירו לו להסתפר במועד.

אכן יש בזה תנאי, שאין אונס מתיר אלא כשהיה האונס מפורסם לכל, כגון היוצא מבית האסורים במועד והבא ממדינת הים וכיו"ב (המנוח"ס בשו"ע סי' טז), שכל אלו ידוע לכל שהיו אנוסים מלהסתפר קודם החג. אך אונס שאינו מפורסם לא מתיר להסתפר. לכן מי שהיה טרוד בערב החג בחיזור אחר אבידתו ונמנע מידי מלהסתפר, אין לו

הוספות ועיונים

וכן ס"י תקלט ס"י ג, ע"י ב"י שם ושם], וכן הסכים בבאה"ל (סד"ה מותר) לדעת השו"ע. [וע"י שד"ח (מערכת חוה"מ אות טו) מחלוקת אחרונים לדעת השו"ע]. והכי מסתברא יותר שדעת השו"ע לפסוק דרבנן, כיון שג' עמודי הוראה סביר דהוי דרבנן [כן הוא לדעת הבי"ט], ועל כרחק צ"ל דמה שכתב הבי"י כאן הוי בדרך מו"מ אבל לענין מעשה נקט שהוא דרבנן וכמבואר בשו"ע בכמה מקומות שפסק להקל מדהיה ספק דרבנן.

² כן מבואר בסוף הבאה"ל. ובשוה"ל הלי' ב' השמיט כל זה וכתב רק ויבמוקם שיש איסור תורה אין להקל בספקות, ונראה שלמד שסיום דברי הבאה"ל אינם אלא בדת השו"ע אך הבאה"ל לא ס"ל כן אלא כהשיטות שהזכיר קודם לזה, וצ"ע.

³ וכן מבואר ברש"י (תנינה יז : ד"ה ופנית).

⁴ הדברים ערוכים לפי סדר הסעיפים. למעט מקומות בודדים שנעשו לפי סדר הענינים, ובמקומות אלו צויין בסוף הקטע מקורו בסעיף השו"ע. והקטע בלאחריו, אם לא צויין מקור בסופו הרי הוא לפי סדר הסעיפים, דהיינו בסעיף שצויין בסוף קטע הקודם או בסעיף הבא אחריו.

היתר להסתפר בחג, מפני שאין האונס גלוי ומפורסם לכל (וע"ע במשנ"ב סק"ה וסק"ה ז), ואם יראו שהסתפר בחג לא ידעו שהיה אונס ויאמרו: 'לכולם אסור ולזה מותר?' ויבואו מתוך כך להתיר לעצמם בלא אונס (גמ' יד. וריב"ש ד"ה לתר ליה).

5. (מצות תספורת לחג): מצוה לגלח בערב יו"ט. א) עד איזו שעה מותר להסתפר בערב החג. לכתחילה [ומה"ד אם הזמן דחוק לו], ובדיעבד שעדיין לא גילח. ב) אם גילח תוך ל' יום לפני החג (והיינו שיום השלושים מהתספורת הוא לאחר יו"ט אחרון של חג) האם צריך להסתפר שוב לרגל. ומה"ד במקומינו שהמנהג להסתפר במספרים.

תשובה: א) י"א שלכתחילה יסתפר קודם חצות דמשהגיע זמן מנחה (וחצי שעה סמוך לה, והוא חצות) אין לגלח עד שיתפלל, מיהו כשהזמן דחוק לו יכול אף לכתחילה לגלח עד מנחה קטנה,⁵ ובדיעבד אם לא גילח מותר להסתפר כל היום כדי שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול [מלבד ערב פסח שאסור להסתפר אחר חצות (וע"י גוי מותר) כנ"ל סי' תס"ח סק"ה (ולענין קודם חצות ע"ש סעי' ה' שאם הוא מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה מחלוקת - למחבר אסור ולהמ"א מותר, ובמקום שנהגו לעשות מלאכה מותר לכ"ע)]. ב) אפשר שאם גילח תוך ל' יום א"צ להסתפר לרגל, אך במקומינו שהמנהג להסתפר במספרים ואף אחר שהסתפר נשאר עליו מעט שער, א"כ אם ישנה אחר זה אפי' פחות מל' יום מתרבה עליו השער יותר מל' יום שלפנים שהיה אז אחר גילוח. סעי' א' וס"ק א ב ושה"צ

6. (תספורת במועד): א) האם מותר לגלח ולהסתפר במועד. ומה הטעם. ב) וע"י גוי. ג) וכשיגלח קודם המועד.

תשובה: א) אסור, כדי שיסתפר לפני המועד ולא יכנס לרגל כשהוא מנוול. ב) גם אסור.⁶ ג) גם אסור. סעי' ב' וס"ק ג ובה"ל ד"ה אין. לענין שאר אברים חוץ מהראש ע"י שעה"צ ס"ק טו (לקמן תשו' 15). ואין נ"מ בין איש לאשה, חוץ משער בית השחי ובית הערוער ושער שעל פדחתה דמותר לאשה להעביר כדלקמן סי' תקמ"ו ס"ה וסקט"ו.

(הקדמה לסעיף ג'). כבר נתבאר (בהקדמה לס"מ) שמי שהיה אונס קודם המועד מותר לו להסתפר במועד, אך דוקא כשהאונס גלוי ומפורסם לכל.

7. (אונס): מי שהיה אונס ומפני כך לא גילח בעיו"ט, כגון שנאבדה לו אבדה בערב הרגל או שנאבד לאומן (-לספר) ולא היה יכול לגלח; או שהיה חולה [שאמרו שהחולה כשהוא מסתפר מכביד עליו חליו] ונתרפא במועד, וכה"ג שארי אונסים, האם מותר לגלח במועד.

תשובה: לא. לפי שאונסין אלו אינן מפורסמין וגלוין לכל⁷ כהני דלקמן. סעי' ג' וס"ק ה' ג. כאן משמע שמי שהיה לו מכה בראשו ונתרפא במועד אסור לו לגלח (מפני שאין האונס גלוי ומפורסם לכל), וראה לקמן תשו' 16 בסוף.

8. (המותרים להסתפר): א) פ"ט דוגמאות של אנוסים המותרים להסתפר במועד. ב) האם מותרים להסתפר ע"י ישראל או דוקא ע"י גוי. ג) והאם מותר כדרכו או דוקא בשינוי. ד) מי שהיה חבוש בידי ישראל - שהיו מניחין לו לגלח, האם נחשב אונס. ה) מה"ד אם יצא לפני יו"ט סמוך לחשיכה אך לא היה לו שהות לגלח קודם המועד. ו) ואם היה לו שהות לגלח בעיו"ט רק לא היה לו פנאי לזה. ז) המנודה, מה"ד כשהיה יכול לבקש ולפייס שיתירו לו קודם הרגל ולא פייס עד הרגל. ח) והנודר שלא לגלח, מה"ד אם היה לפניו חכם להתיר נדרו קודם הרגל והנודר לא רצה להתייר ושוב נמלך ברגל. ט) כל אלו המותרים להסתפר, האם מותרים כדרכם במקום שמצוים רבים.

תשובה: א) מי שיצא מבית השביה או מבית האסורין, המנודה שהתירו לו ברגל, מי שנדר שלא לגלח ונשאל על נדרו ברגל, הבא ממדינת הים. (וראה לקמן סעי' ז' תשו' 12-13) עוד דוגמאות של אנוסים. וכלל כולם הוא שהיו אנוסים מלהסתפר קודם החג, והאונס גלוי ומפורסם לכל. ב) מותרים ע"י ישראל (וע"י לקמן בבאה"ל רס"ו תקמ"ב שמתברר שמותר גם בשכר). ג) כדרכו. ד) כן, שכיון שהיה בצער לא גילח. ה) מותר להסתפר במועד. ו) אסור. ז) גם מותר (וכן דעת השו"ע), ויש אוסרים, ולכתחילה טוב להחמיר ומ"מ המיקל יש לו על מי לסמוך כיון שהוא מילתא דרבנן. ח) מותר

הוספות ועיונים

⁵ כאן במ"ב נראה שמפרש את דברי האר"ז שטעם האיסור הוא בגלל איסור מלאכה בערב שבת, ועיין בסימן רנ"א במשנ"ב ש"ק ז' שמביא מהפוסקים שטעם האר"ז הוא משום שאיירי שם שעדיין לא התפלל מנחה ומבואר בסימן רל"ב (סי"א) שאסור להסתפר סמוך למנחה עד שיתפלל, וצ"ע.

⁶ שאף שבמשנ"ב ס"י תקמ"ג סק"א מבואר שחבוש"מ מותר לומר לגוי לעשות מלאכה כשהיא לצורך מצוה, ואף כאן יש מצוה שלא יהיה מנוול בשבועי של פסח או בשמיני עצרת, מ"מ כיון שסיבת האיסור הוא כדי שיגלח קודם הרגל, לכן אסור גם ע"י גוי שאם נתיר על ידי גוי תבטל התקנה, דעדיין ישנה התספורת לחוה"מ לגלח על ידי גוי (ערוה"ש תקל"ד ח).

⁷ והיינו שאין האונס ברור, וכגון חולי - שיש כמה מיני חולאים. ויבואו להתיר אף שלא מתוך אונס כגון שהוא חולה קצת ויכל לגלח.

(וכן דעת השו"ע), ויש אוסרים, ודעת המג"א להקל בזה כיון שקודם הרגל לא היה כלל בדעתו להתיר נדרו ואח"כ נמלך חשוב אנוס, והמיקל לא הפסיד. ט) לא יסתפרו אלא בצנעא. סעי' ד' ה' ו' ס"ק ז'-יאה ובה"ל ד"ה אין וד"ה ואלו ושה"צ (הבא ממדינת הים): א) הבא ממדינת הים והיה במקום ישוב קודם הרגל ב' או ג' ימים, ואח"כ בעי"ט לא היה ישוב [מגן שהיה בספינה ובא לביתו בחוה"מ], האם מותר לגלח בחוה"מ. ב) ואם בא בעי"ט במקום ישוב בזמן שיש עוד שהות ביום לגלח אך לא בא לביתו עד חוה"מ. ג) הבא ממקום רחוק מאד או מחוץ לעיר, האם הוא בכלל הבא ממדינת הים. ד) היוצא לטייל, האם הוא בכלל הבא ממדינת הים ומותר לגלח [כשיצא לארץ אחרת או מארץ ישראל לחו"ל]. ה) והיוצא להרויח או לראות פני חברו.

תשובה: א) כן, כיון שבעי"ט גופא היה אנוס. ב) אסור. ג) מקום רחוק מאד כן דמפרסמא מילתא, אבל בדרך אחר לא; כ"כ המג"א. ובייטב"א כתב כל שבא מחוץ לעיר מקרי ממדינת הים אע"פ שאינו מקום רחוק. וצ"ע. ד) ביצא מא"י לחו"ל אסור אבל בלא"ה מותר (וכן דעת השו"ע), ויש מחמירין בכל גונא כיון שיצא שלא לצורך, והמיקל יש לו על מי לסמוך. ה) חשיב דבר מצוה ומותר לכו"ע.⁸ סעי' ד' ו' ס"ק יב-יד ושה"צ

9. (הקדמה לסעי' ו'). גילוח קטן: קטן, מותר לגלחו במועד. וכתב הנמוקי יוסף (ו: ד"ה קטן) דדוקא אם יש לו שער רב ומצטער מותר לגלחו. ובטעם ההיתר כתב משום שקטן אינו בר מצוות ולא שייך הסברה לאסור כדי שיסתפר קודם החג דהא אינו מצווה להסתפר; וגם אין אומרים נאסור בקטן כדי שלא יבואו להתיר בגדול.

10. (קטן): א) קטן, האם מותר לגלח במועד. ב) ואם היה יכול לגלח מקודם. ג) ולגלח בפרהסיא. ד) ואם הוא נראה כגדול. ה) עד מתי נחשב קטן.

תשובה: א) כן, ודוקא אם יש לו שער רב שמצטער עי"ז.⁹ ב) גם מותר. ג) מותר, שהכל רואין שהוא קטן. ד) אפשר שאין להקל בפרהסיא. ה) עד בן י"ג. סעי' ו' ס"ק טו-יז.

11. (לספר גוי): האם מותר לגלח לגוי.

תשובה: לא, א"כ אין למספר מה יאכל, וכדין שאר מלאכות. ס"ק טו.

(הקדמה לסעי' ז). רגל מבטל אבילות: מבואר בשו"ע לקמן (סי' תקמ"ח ס"ה) שאבל שנהג מקצת שבעה קודם הרגל, הרגל מבטל ממנו דין שבעה אבל צריך לנהוג דין ל' אחר הרגל. אמנם אם שלמו שבעה קודם הרגל והתחיל לנהוג קצת דין שלשים קודם הרגל אז הרגל מבטל ממנו דין שלשים וא"צ לנהוג שוב דין שלשים. ואם חל יום השביעי של שבעה בערב הרגל והוא יום חול, נחשב שנהג קצת דין שלשים קודם הרגל, והרגל מבטל ממנו דין שלשים, דאמרינן ביום השביעי מקצת היום ככולו, ויום השביעי עולה לכאן ולכאן, כלומר נחשב ליום שביעי של שבעת ימי אבילות, ושוב נחשב שאר היום להתחלת יום שלשים; וא"כ הרגל מבטל דין שלשים, ומותר להסתפר בערב הרגל שהוא יום שביעי. וכאן יבואר כאשר חל יום שביעי שלו בערב הרגל והוא יום שבת, שלא היה אפשר לו להסתפר ערב הרגל, וכן קודם לזה היה אסור, א"כ הוא אנוס ולכן מותר בגילוח בחוה"מ (כל זה לשון המח"ס כ"ח).

(הקדמה לרמ"א). השב בתשובה: כתב בתרומת הדרשן (ח"א סי' פו) מי שהמיר דתו ובא ליטרה במועד, יראה דשרי לגלחו במועד כדי לטובלו ולהכניסו לדת האמת, דכיון דנהגין לגלח בעלי תשובה כאלו על פי רבי משה הדרשן כדפירש רש"י בפרשת בהעלותך (פי"ח פס"ז) שנתן טעם לתגלחת הלויים לפי שהיו כפרה על בכורי ישראל שחטאו בעבודה זרה, ועבודה זרה קרויה מת ומת איתקש למצורע והמצורע טעון תגלחת, ואם כן דמי להא דתניא (מו"ק פ"ג) נזיר ומצורע אפילו היה להם פנאי לגלח קודם המועד מותרין לגלח במועד כדי שלא ישוה קרבנם. ובעלי תשובה נמי נראה להתיר כדי שלא ישוה כמה מצוות, שהרי אין מצרפין אותו לכל דבר שבקדושה עד שיגלח ויטבול, ואף על גב דודאי אין [הגילוח] מעכב מ"מ מנהג אבותינו תורה הוא וכדאסמכין אקרא, ודחינן [לאיסור] גילוח [בחוה"מ] דרבנן מקמיה. עכ"ל. ומה שכתב כדמצינו לענין נזיר ומצורע, היינו מה שהתירו בגמ' (שם) לנזיר ומצורע לגלח במועד אף אם היה להם שהות קודם הרגל, משום שכיון שצריכים להביא קרבן וכל זמן שלא גילחו אינם יכולים להביא קרבנם, לכן התירו להם לגלח כדי שלא יאחרו את זמן הקרבן שהוא לכתחילה

הוספות ועיונים

⁸ בזמננו שאין הנסיעה אורכת זמן רב ויש אפשרויות רבות להסתפר בכל מקום, דעת הגרי"ש אלישיב שלא שייך ההיתר של הבא ממדינת הים (משגיב דרוש על ס"ק יא).

⁹ דאם אין לקטן צער, אף שעל ידי התספורת מתייפה גופו ונחשב לצורך המועד ומותר, מ"מ כיון שאין לקטן צורך בכך, ואין זה אלא צורך אביו ואמו שרוצים ליפותו, אינו נחשב צורך המועד שהתירו (ששי"ב פס"ו הני קבו בשם הגר"ש ז"א, יכ"ו ב"ב במ"ב לקמן סי' תקמא ס"ק יא).

- ביום השמיני, ולומד התרונה"ד שהוא הדין לבעל תשובה שכיון שכל זמן שאינו מגלח נהגו שלא לצרפו לדברים שבקדושה, דומה לעיכוב קרבן שהתירו בגללו לגלח אפילו אם היה לו שהות בערב הרגל.
12. (אבל): אבל, באיזה אופן מותר לגלח במועד. תשובה: כשחל שביעי שלו בשבת ערב הרגל, שלא יכל לגלח בעיו"ט.¹⁰ סעי' ז' וס"ק יח.
13. (השב בתשובה): א) מי שהמיר דתו וחזר בתשובה, האם מותר לגלח במועד - במקום שנוהגין שבעלי תשובה מגלחין. ב) ובאופן ששב בתשובה קודם הרגל והיה יכול לגלח קודם הרגל. תשובה: א) כן.¹¹ ב) מ"מ מותר בדיעבד, שהרי אין מצרפין אותו לכל דבר שבקדושה עד שיגלח. סעי' ז' וס"ק יט ב.
- (הקדמה לסעיף ח). כבר נתבאר שעצם מלאכת תספורת כשהיא לצורך המועד היתה צריכה להיות מותרת אלא שאסרוה חז"ל כדי שלא יכנס לחג כשהוא מנוול, אמנם יש אופני תספורת שלא שייך בהם טעם זה, כגון לספר השפם - שהרי גם אם לא יגלחו קודם החג אין בזה משום ניוול; וכן לחפוף ולסרוק הראש באופן שודאי יתלש שער [וזה נחשב מלאכה ואסור בשבת ס"י ט"ז ע"פ כ"ז], לא שייך לומר שאם נתיר לו במועד תלישת מעט שערות אלו אגב החפוף, ימנע מלספר ראשו לפני המועד; ולכן באופנים אלו אין איסור במועד.
14. (שפם): מה דין גילוח שפה בחוה"מ [כתער או במספרים. והאם מותר בפרהסיא. והאם אין השפה מעכבת האכילה]. תשובה: מותר בכל גוונא. סעי' ח וס"ק כא.
15. (גילוח בשאר אברים): מה"ד סיפור שאר אברים חוץ מהראש. תשובה: משמע במג"א דמותר, וצריך עיון קצת.¹² שעה"צ טו.
16. (גילוח במקום מכה): א) מי שיש לו שחין או מכה בראשו, האם מותר לגלח השער. ב) ואם היה יכול להעביר השער קודם יו"ט. ג) ואם מצטער כל גופו ע"י, או שהוא חולה שצריך לספר כדי שלא יכבד עליו החולי. ד) ואם יש לו מכה על היד, האם מותר להעביר השער שם. תשובה: א) מותר ואפ"י בתער, ויש מחמירים. ב) אפשר שבזה אין להקל. ג) מותר, כמו כל רפואה שמוותרת אע"פ שאין בה סכנה. ד) כן. ס"ק כא ובה"ל ד"ה כל. מי שהיה חולה לפני החג ונאנס מלגלח, מבואר לעיל ס"ג שאסור לגלח במועד (ובבאה"ל כאן [ד"ה כל] שכתב שאם היה לו מכה בראשו שלא יכל לגלח קודם ונתרפא במועד מותר לגלח).
17. (הקזת דם): האם מותר להקיז דם [שקורין קע"פ זעצ"ן (-כוסות רוח)] בחוה"מ. תשובה: כן (והיינו אפ"י בראש). ס"ק כא.
18. (חפיפה, סריקה, רחיצה): א) האם מותר לחוף ולסרוק ראשו במועד, באופן שמסיר שער. ב) האם מותר לרחוץ במועד. תשובה: א) מותר ואין בזה משום גילוח. ב) כל רחיצה מותר במועד (אפ"י במים חמים). סעי' ה וס"ק כב.
- סיכום קצר לנלמד:** מצוה להסתפר קודם החג. י"א שלכתחילה יש להסתפר קודם חצות ואם הזמן דחוק לו יכול עד זמן מנחה קטנה, ובדיעבד יכול כל היום [לבד מערב פסח]. • מי שגילח תוך ל' לחג אפשר שא"צ להסתפר שוב, אך במקומו שמשאירים שער בתספורת צ"ע. • אין להסתפר בחוה"מ, וטעם האיסור כדי שיכנס לרגל כשהוא מסופר. ואפ"י ע"י גוי אסור. וגם אם גילח קודם המועד אסור. • מי שהיה אנוס קודם הרגל, באונס שאינו מפורסם כגון שהיה טרוד בחיזור אחר אבידתו או שהיה חולה אין היתר; אך באונס המפורסם לכל, מותר להסתפר ברגל. כגון מי שיצא מבית האסורים

הוספות ועיונים

¹⁰ וכן מי שהיה אבל על אביו או אמו שאין הרגל מבטל גזירת ל', כיון שאינו מותר בתספורת עד שיגערו בו חבריו (ש"ע תקמח ט), כתב הבאר היטב (שם יא) בשם הלק"ט שאם שלמו ל' יום ביו"ט וגערו בו בחוה"מ, מותר לו להסתפר, כיון שלא היה יכול לעשות זאת מערב יו"ט.

¹¹ בבית יוסף כתב: והיינו למנהג אשכנז אבל אגן דלא נהגינן להצריך לבעלי תשובה גילוח כלל פשיטא דאין מגלחין במועד. עכ"ל. [וזהו מה שדקדק הרמ"א לכתוב 'ודרכו לגלח' וכמו שביאר המ"ב].

¹² שהמג"א הוכיח להתיר גילוח לצורך הקזה בשאר מקומות בגוף מדין גילוח השפה, שכל שאינו שער הראש מותר לגלח. וכתב ע"ז בשעה"צ דצריך עיון קצת, והיינו משום דיי"ל דדוקא בשפה התיירו דכיון שהוא יפוי ותיקון הגוף הוי צורך המועד, משא"כ בשאר מקומות דאף שלא שייך לאסור כדי שלא יכנס לרגל שהוא מנוול, מ"מ כיון שאין בזה תיקון הגוף יהיה אסור משום גזוז.

[אפי' של ישראל שהניחו לו לגלח], בית השביה, מנודה שהותר ברגל, נודר שנשאל ברגל, הבא ממד"ה. • כל הנ"ל מותרים להסתפר כדרכם ע"י ישראל, אך לא בפרהסיא. • אם היה להם שהות להסתפר קודם הרגל אין היתר, ואפי' לא היה להם פנאי לזה. • המנודה מותר אפי' יכל לפייס קודם הרגל, ויש אוסרים בזה, וטוב להחמיר והמיקל יש לו ע"מ לסמוך. • הנודר מותר אפי' כשהיה יכול להישאל קודם הרגל, ויש אוסרים בזה, והמיקל לא הפסיד. • הבא ממד"ה והיה במקום ישוב קודם הרגל אך בעיו"ט ממש שוב לא היה, מותר. • הבא מחוץ לעיר, ממקום רחוק מאד הוא בכלל הבא ממד"ה, ושלא בדרך רחוקה מחלוקת. • היוצא לטייל י"א שאינו בכלל הבא ממד"ה, והמיקל יש לו ע"מ לסמוך, וביוצא מא"י לחו"ל כו"ע אסור. והיוצא להרויח או לראות פני חבירו הוא בכלל הבא ממד"ה. • קטן [עד י"ג] מותר לגלחו במועד, כששערו רב ומצטער עי"ז. ואפי' כשיכל לגלח מקודם. גם בפרהסיא מותר. ואם נראה כגדול אפשר שאין להקל בפרהסיא. • אין לספר גוי, אא"כ אין לו מה יאכל וכשאר מלאכות. • אבל שחל שביעי שלו בערב החג והוא שבת, מותר לגלח במועד. • מי שהחמיר דתו ושב, במקום שנהגים לגלח בעלי תשובה מותר לגלחו ברגל, ובדיעבד אפי' כששב קודם הרגל מותר. • שפה מותר לגלח במועד ואפי' אינה מעכבת האכילה, ואפי' במספרים ובפרהסיא. • סיפור שאר אברים חוץ מהראש במג"א משמע שמותר, וצ"ע. • יש לו שחין או מכה בראשו מותר לגלח, ויש מחמירים. ואם היה יכול לספר קודם הרגל אפשר שאין להקל. • המצטער כל גופו מחמת השערות או חולה שצריך להסתפר שלא יחלה יותר, מותרים להסתפר. • יש לו מכה על היד מותר להעביר השער שם. • מותר להקזיז דם בראש. • מותר לחפוף ולסרוק ולרחוץ ואפי' פסיק רישיה שמשיר שער.

סימן תקלב

(הקדמה לסעיף א'). **נטילת צפרניים בחול המועד:** מבואר בגמ' (מעי"ק יח) שמותר ליטול צפרניים בחול המועד [והטעם משום שרק בתספורת שייך לומר שאם לא יסתפר קודם המועד נמצא מנוול ברגל ולכן אסור להסתפר במועד כדי שיסתפר לפני כן, משא"כ נטילת צפרניים שלא שייך בזה כל כך ניוול לא אסורו במועד בשביל שיגזום קודם המועד]. ואמרו בגמ' (סג) שאפי' צפרני הרגל מותר ליטול, ופירש הנמוקי יוסף (ק) שלא רק צפרני היד שיש בהם מיאוס התירו, אלא אף צפרני הרגל שאין נטילתן אלא תענוג בעלמא ג"כ מותר [וטעם ההיתר שאף זה הוא צורך המועד ע"י פעה"ז סי' תקל"א ס"ה טו].

והנה בהמשך הגמ' שם הוזכר היתר נטילת צפרניים לענין אב"ל, ושוב הגבילו בגמ' את ההיתר ואמרו שבגנוסטרי [מספריים] אסור ליטול [אלא בסכין או בידיים ובשינים. שמספריים עושים נטילה יפה ודומה יותר למלאכה]. וכתבו הרי"ף (י) רמב"ן (מלחמות סג) רא"ש (ג יט) ועוד ראשונים שהגבלה זו לא נאמרה אלא לענין מה שעסקו שם בסמוך שהוא ענין אבילות, אבל אינו חוזר על חול המועד שבו מותר ליטול צפרניים אפילו ע"י מספריים. והוכיחו זאת מהגמ' בכמה מקומות (ע"י רי"ף רמב"ן וגימוקי יוסף סג). וכן פסק השו"ע להתיר נטילת צפרניים במועד אפי' ע"י מספריים. ושיטת כמה ראשונים (ר"ת פתוס' יח, בעל המאור י, בעל התרומה סי' קד) שאף במועד אסור ע"י מספריים; ודעת בעל התרומה (סג) שאפי' ע"י סכין אסור משום שהדרך ליטול בסכין, ורק בידיים או בשינים מותר, ובדרכי משה (ב) כתב שהמנהג להחמיר כן; אם לא שמדובר במקום מצוה שאז יש להקל כעיקר הדין ומותר ליטול אפי' במספריים.

19. (נטילת צפרניים): א) האם בחוה"מ מותר ליטול צפרני היד ע"י מספריים. ב) וליטול בסכין. ג) וליטול צפרני הרגל. ד) [מכאן לשיטת הרמ"א]: אם נטלן מעריו"ט, האם מותר ליטול בחוה"מ. ה) מה"ד ליטול צפרניים כידו או בשיניו. ו) המותרין להתגלח המבוארים בסי' תקל"א, מה דינם בנטילת צפרניים. ז) מה דין נטילת צפרניים לצורך מצות טבילה.

תשובה: א) לדעת המחבר מותר, והרמ"א הביא שיש אוסרים וכתב שכן נוהגים [ולפי"ז מצוה ליתן בערב הרגל].
 ב) כנ"ל א' ג) כנ"ל א' ד) כן. ה) מותר. ו) מותרים ליטול כדרך בסכין ובמספריים. ז) נוטלן כדרכו בחול [ואפי' בעצמו וא"צ גוין]. סעי' א' וס"ק ב-ד. הנוטל צפרניו בשיניו אין בהן משום מיאוס¹³. ס"ק ג.

(הקדמה לסעיף ב'). **רפואה בחול המועד:** מבואר בתוספתא (מוע"ק פ"ב ה"ה) שמותר לעשות רפואה בחול המועד; וכתבו הפוסקים שמותר אפי' מלאכה גמורה, שכיון שצריך את הדבר לרפואה, הרי זו מלאכה לצורך המועד שמותרת¹⁴ [פמ"ג א"ע ט].

20. (רפואה): האם בחוה"מ מותר לעשות מלאכה לצורך רפואה בשביל חולה שאין בו סכנה.

תשובה: כל רפואה מותר בחוה"מ אפי' לחולה שאין בו סכנה.¹⁵ סעי' ב' וס"ק ה.

סיכום קצר לנלמד: ליטול צפורניים - למחבר מותר אפי' במספריים, ולרמ"א המנהג לאסור ואפי' בסכין. ו"ה בצפרני הרגל. • לרמ"א: אם נטלן בעריו"ט מותר ליטול במועד. ליטול בשיניו או בידיו מותר. המותרים להתגלח במועד מותרים ליטול צפרניהם. מותר ליטול ציפורניים לצורך מצוה. • כל רפואה מותר בחוה"מ אפי' לחולה שאין בו סכנה.

סימן תקלג

(הקדמה לסימן). **צרכי אוכל נפש:** כבר נתבאר בתחילת הלכות חול המועד (סי' תקל"ד ס"ה) שהתירו מלאכה בחוה"מ לצורך אוכל נפש. ואף מלאכות שאסור לעשותם ביום טוב לצורך אוכל נפש, כגון מלאכות שקודם לשה, בחול המועד הותרו.

ומלאכות אלו שלצורך אוכל נפש הותרו אף כשהיה לו פנאי לפני המועד והשהה ככוונה את המלאכה לעשותה במועד (סעיף א'), וכן התירו לעשות אפילו דברים שיש בהם טירחה מרובה (סי' תקל"ד ס"ק טו), ומותר לעשות אף בלא שינוי ובמעשה אומן (סי' תקמ"ב ס"ק כז) [וכל זה שלא כשאר מלאכות שהותרו במועד, שבאופנים הנ"ל - כגון כשכיון מלאכתו למועד או במעשה אומן או טירחה מרובה, אין היתר].

מכשירי אוכל נפש דהיינו דברים שעל ידם מכינים את המאכל כגון בניית רחיים ותנור, דינם כאוכל נפש (סי' תקל"ד ס"ק טו, ע"ז) [ואם היה לו פנאי לעשותו קודם יום טוב והניחו בכונה לעשותו במועד יבואר לקמן בסימן תק"מ משנ"ב ס"ק כז].

שיטת הרמב"ם בדין הערמה: הנה בגמרא (מו"ק יב) מבואר שדעת ת"ק שאסור להערים בחול המועד, ודעת ר' יוסי בר יהודה שמותר. ומסתמית כל הפוסקים נראה שפוסקים לאסור, דהלכה כרביים. אך הרמב"ם והראב"ן פוסקים 'שאע"פ שיש לו ישן מערים ושותה מן החדש' [ומשאיר את הישן לצורך אחר המועד]. והקשו הפוסקים על הרמב"ם למה לא פסק כרבים שאסור להערים. והמג"א (ס"ק א') כתב ליישב שיטת הרמב"ם שפסק כר' יוסי משום דבגמ' שבת (קל"ט): מבואר שרב אשי אוסר להערים לתלות משמרת ולומר שהוא לצורך רימונים ואח"כ ליתן שם שמרים, וא"כ נותן שם מקודם רימונים. ומקשה הגמרא מהברייתא שמטילין שכר במועד לצורך המועד וכו' אע"פ שיש לו ישן מערים ושותה מן החדש, שמוכה שמותר להערים, ומתרצת הגמרא: התם [בחוה"מ] לא מוכחא מילתא [שעושה לצורך אחר המועד]. הכא מוכחא מילתא [שתולה המשמרת לצורך השמרים, שסתם תולה משמרת לשמרים הוא תולה (כ"ט)]. וא"כ משמע דקיי"ל כר' יוסי בר יהודה, דאל"כ אדרבה נביא ראה לרב אשי שאסור להערים מחממים שאוסרים הערמה בחוה"מ.

הוספות ועיונים

¹³ אף שיש דברים שאסור לעשותם בפני אחרים (כמבואר בגמ' (חגיגה ה) שאסור לרוק בפני חברו או להרוג כינה בפניו), מ"מ בזה אין מיאוס (ע"פ רש"י כתיי מו"ק יח).

¹⁴ וצריך לומר דהוי כצורך אוכל נפש שאין צריך שינוי.

¹⁵ ועיי' משנ"ב (סי' תסח ס"ח לח וסי' תרמ ס"ק יב) שמבואר שאפי' אין לו חולי ממש אלא עושה לצורך בריאות בעלמא ולתוספתא כח גם כן מותר. וצ"ע בבאה"ל (סוסי"י תקלא ד"ה כל אדם) שדן לענין תספורת, ומשמע שלא התיר רפואה למי שאינו חולה כלל ועושה כן לבריאות בעלמא. ובספר חול המועד כהלכתו (פ"ג ביאורים ו, עמי קכז) כתב ליישב, שכיון שעיקר ההיתר ברפואה הוא משום צורך המועד (וכדכתב הפמ"ג כאן א"א ב), ותספורת אף שיש בה צורך המועד (כמבואר במ"ב סי' תקלא ס"ק י) מ"מ אסורה משום גזירה, לכן לא התירוה אף לצורך רפואה אלא אם כן הוא בגדר חולה שאין בו סכנה.

21. (צורכי אוכל נפש): א) האם מותר לעשות מלאכה לצורך אוכל נפש בחול המועד, כגון שאין לו קמח ורוצה לטחון קמח. ב) ואם יכול לקנות או לשאול מחברו, האם מותר לו לטחון. ג) וכשהיה יכול לעשות לפני יו"ט והניח דבר זה לעשותו בחוה"מ, מדעת, האם מותר לעשותו בחוה"מ. ד) האם בחוה"מ מותר לעשות מלאכת אוכל נפש לצורך אחר המועד. ה) ובמה שעושה לצורך המועד, האם צריך לצמצם לעשות במדויק לצורך המועד. ו) ולהערים לעשות יותר בכונה, כגון לטחון כמות גדולה ממה שצריך ודעתו בשביל אחר המועד. ז) ומה"ד בעבר והערים. ח) מה"ד אם בעל הטחנה לא רוצה לטחון שיעור מועט, האם מותר לטחון הרבה בשביל המעט שצריך במועד.

תשובה: א) מותר. וכן שאר מלאכות מותר כגון קוצר ובורר וכה"ג. וכן מותר להטיל שכר של תמרים ואפי" של שעורים (-שיש בהם טירחה מרובה, דבצורך אוכל נפש מותר גם זה). ב) גם מותר (ששמחת האדם הוא שנהנה משל עצמו ולא מתבואת אחרים. בה"ל סי' תקמ"ד ע"ג). ג) מותר, שבצרכי אוכל נפש לא החמירו בזה (דלא מבעיא אם היה לו פנאי קודם המועד ונתרשל ולא עשה שמותו, אלא אף אם היה דעתו בכונה לעשותו בחול המועד מותר¹⁶. שעה"צ סי' תקמ"ט ס"ק כג"ל). ד) לא. ה) לא, אלא עושה בהרוחה ואם יותיר יותיר [אלא שיי"א שאם עושה כמה סוגי מלאכות לא התירו לעשות בהרוחה אלא יצמצם בכדי מחייבו בדיוק, ויתבאר לקמן סי' תקל"ז סט"ו]. ו) אסור. ז) מותר בדיעבד כיון שאוכל עכ"פ מזה קצת (אך אם אינו אוכל במועד בית דין קונסים אותו לאבדה ממנו. מ"ב סי' תקל"ח ס"ק טז) [ואולי דוקא בשפך בפעם אחת לתוך הכיס של הטחנה מתירין בדיעבד], ולפי דעת המחמירים בהערמה בדיעבד בסי' תקג ס"א אפשר שה"ה כאן אסור לאחר המועד. ח) כן.¹⁸ סעי' א' וס"ק א' ב' ה' ו' ושה"צ ועי' לקמן רס"י תקמ"ב אם צורך אוכל נפש מותר לעשות בשכר.

22. (פרטים בהערמה): א) כשיש לו מאכל, האם מותר להערים לעשות עוד ולומר 'מזה אני רוצה' ויאכל ממנו [והראשון ישאר לאחר המועד]. ב) ומה"ד במינים שונים ממש, כגון שיש לו קמח ומערים לטחון עוד. ג) ומה"ד באופן שעושה כמות גדולה בבת אחת ומרבה בשביל אחר המועד. ד) מה"ד באופן שהמין החדש יהיה יותר משובח, כגון שיש לו לחם ורוצה לטחון בשביל שתהיה לו פת חמה. [ואם מתכוין להערמה]. ה) אם יש לו צורך קצת בלחם אחד, ורוצה להערים לעשות בכונה כמות גדולה של לחמים לצורך אחר המועד, האם מותר.

תשובה: א) אסור, דהוי הערמה (וכן דעת השו"ע). ויש מקילים, ואפי" כשהחדש יותר גרוע. ואין למחות במי שרוצה לסמוך על סברא זו. ב) אפשר שזה אסור לכו"ע [אם לא שהקמח היה מתבואה ישנה, לדעת המקילים יכול להערים ולומר שרוצה לטעום מהתבואה החדשה]. ג) יש אומרים שבזה אסור לכו"ע, שדוקא באופן דלעיל (אות א): התירו שאין הערמה ניכרת שיש לו מהישן, אבל בעושה כמות גדולה לצורך אחר יו"ט שהכל רואים שטוחן הרבה כדרך שטוחן בחול אסור. ד) מותר לכו"ע; וכן אם יש לו קמח שאינו יפה כל כך מותר לטחון חיטים אחרים יפים מהם. אבל אם מתכוין להערמה אסור גם באופנים אלו. ה) בחיי אדם היקל בזה בשעה"ד [כגון שלא יוכל לאפות תיכף לאחר המועד]¹⁹, וכ"ש כשעושה פת אחת או לעקא"ך (עוגיה) אחד גדול שאין בו אלא טורח אחד דלכו"ע מותר. סעי' א' וס"ק א' ו-ט ובה"ל ד"ה שרי ושה"צ

23. (פת הדראה): יש לו פת נקיה, האם מותר לעשות פת הדראה (קיבר) לצורך המועד.

תשובה: מותר, ובלבד שצריך ג"כ קצת במועד, ויכול לעשות בהרוחה ואם יותיר יותיר. וכל זה מאותו המין; אבל לעשות מין אחר כגון שיש לו פת חיטים ורוצה לאפות פת שיפון (וגרוע מהחיטים), אפי" ביו"ט מותר, כנ"ל סי' תקו ס"ק לו. ס"ק י' ושה"צ (המשך סעי' א': לאחר הסיכום דלהלן).

הוספות ועיונים

¹⁶ ומשמע שאפילו לכתחילה מותר להמתין ולכוין מלאכת אוכל נפש למועד. וכי"כ החיי אדם (כלל קו ס"ג). ועי' בספר פירות האילן סי' זה ס"ק א'.

¹⁷ ועיין שם שבמכשירי אוכל נפש אם כיון מלאכתו למועד אסור לעשות, ואף אם לא כיון אם היה לו פנאי קודם המועד יש אומרים שאסור לעשות. והנה כאן כתב השו"ע ילקוץ עצים: שזה בכלל מכשירים, וצ"ע איך מותר בזה כשיכוין מלאכתו למועד. ותיירץ בליקוטי רשימות (מוע"ק יב): שתנור פועל בגוף הפת ולכן נחשב צורך אוכל נפש, משא"כ סכין ושאר מילי. והגרמ"ש קליין (מובא בס' חוה"מ כהלכתו עמי ר"ח) תני' דס"ל למשני"ב שמוותר לכוון מלאכתו במכשירי אוכל נפש במעשה הדיוט, ובמעשה אומן אסור. ¹⁸ ומבואר שאין בעל החיטים צריך להפסיד מה שמשלם בשביל הכמות הגדולה, שהרי בעל הטחנה ודאי היה מסכים לטחון מעט אם יקבל תשלום כמו בכמות גדולה אלא שבעל החיטים היה מפסיד מה ששילם יותר ממה שנטחן עבורו, ומבואר בזה שלא אומרים לו שיטחן רק מה שצריך למועד, שמאחר ומשלם על טחינת כמות גדולה מותר לו לטחון הכל כפי מה שמשלם ואי"צ להפסיד כספו. [ויתבאר עוד לקמן בשעה"צ סי' תקל"ז ס"ק מט].

¹⁹ בבאה"ל נתבאר טעמו של הח"א שנסתמך על דעת המקילים לעיל סי' תקז ס"ו הסוברים שאף בתנורים שלנו ריבוי פת בתנור מועיל לכל הפת הנאפה. אמנם לפי מה שהבאנו שם (משו"ת באר משה ח"ח סי' קל"ג) שבתנורי אפיה שבזמננו אין שייך טעם זה מפני שמפזרים את החום בשוה, אי"כ גם כאן אין להקל להרבות לחמים שלא לצורך המועד אף בשעת הדחק.

סיכום דין הערמה: אם יש לו מין אחד ורוצה לעשות מין אחר לצורך המועד, מותר, ואפילו אם המין שעושה עכשיו גרוע יותר, כגון שיש לו פת חטים ועושה פת שיפון [זה מותר אף ביום טוב] (שעה"צ טו).

ובחול המועד מקילים שאף שיש לו פת נקיה מותר לאפות פת קיבר (ס"ק י), [דכיון שאין בדעתו לאכול מהפת הנקיה נחשב כאילו אין לו פת, ועוד שיש לסמוך שנחשב לב' מינים] (שעה"צ ס"ק טו). אך ביו"ט אין מקילין לומר כן (פי' מקו"ס).

ואם רוצה לעשות מאותו מין עצמו שיש לו כבר, אם הוא משובח יותר, כגון שיש לו פת צוננת ורוצה פת חמה, מותר (ש"ש) [ועיי' במשנ"ב (ס"ק יח) שאפילו אם הוא ספק אם יהיה משובח יותר, מותר]. אך אם אינו משובח יותר, אלא שהוא חדש, כגון בשכר שיכול לומר בשכר חדש אני רוצה, לשו"ע אסור [ואין זה דומה לפת קיבר ששם הוא כמין אחר, משא"כ כאן הוא אותו מין ממש רק שגרוע מהשני], אך אין למחות ביד המיקל להרמב"ם (ס"ק ט) [ומטעם שיכול להערים ולומר שרוצה לטעום מתבואה חדשה] (שעה"צ ס"ק יג). ואם מה שעושה שוה למה שיש לו כבר, אפשר שאסור (שעה"צ יג).

ואף להרמב"ם שמתיר להערים לעשות אף שכבר יש לו, יש אומרים שאסור להערים לעשות יותר מכדי צרכו למועד (מק"צ ט ושעה"צ ו' ובה"ל ל"ה מ"ה ע"ג). [אלא שהחיי אדם כתב שבמקום הדחק יש לסמוך לאפות תנור מלא פת אף שהוא צריך רק אחד, וכל שכן שמותר לאפות פת גדול אע"פ שאינו צריך את כולו, כיון שאין בוה תוספת טרחה ונכא"ל ד"ה ע"ג].

העולה בקצרה: להרבות בשביל אחר המועד – אסור. יש לו מכבר ועושה למועד: במין שונה אפי' במשהו – מותר. ובאותו מין רק יותר גרוע – המיקל אין למחות בו. ובאותו מין ממש – אסור.

24. (קציצת עצים לתנור): א) האם מותר לקצוץ עצים מהמחומר להסיק תנורו. ב) ואם היה יכול להכין מעיו"ט. ג) האם מותר לקצוץ עצים כשצריך רק לנסורת שלהם.

תשובה: א) כן. ב) גם מותר כנ"ל תשו' ג' 21. ג) לא (והטעם, שלא התירו מלאכה מרובה כזו לצורך מועט כל כך²⁰. מאירי יב: ד"ה מ'). סעי' א' וס"ק ג' ושה"צ

25. (צירוף י"ש): האם מותר לצרף י"ש בחוה"מ, דהיינו שמשמייני י"ש ביורה ומסיקין תחתיה ומרתיה הי"ש ועולה דרך הקנים ומצננים את הקנים במים שדולים מהבור, ועושים עוד כמה מלאכות.

תשובה: מותר אם ישתו ישראלים קצת מזה בחוה"מ, ויש מחמירין, והנכון לעשותו כמו שכתב בבאה"ט (שיעשה ע"י גוי, והישראל יכול לסייע כיון שהגוי יכול לעשותו בלי סיוע הישראל; ויתן הרווח לעניים). בה"ל ד"ה עדיף.

א) שאלה למעשה: א. בימי חול המועד ר' ראובן הזקק לעשות קניה במכולת עבור צרכי היום, והנה בעת חיזורו אחר מצרכים, רואה הוא בקבוק נחל לשטיפת כלים, וזוכר שהבקבוק שבביתם עומד להיגמר, אך ודאי לו שלא יגמר בימי החג ויוכל אחר החג לבוא שוב לחנות ולקנותו. האם מותר לו לקנותו עכשיו – ונראה לאחריים שעושה לצורך המועד, אך הוא יודע שזו הערמה וכונתו רק לצורך אחר החג. (ולא מדובר באופן שיש מבצע מיוחד עכשיו שא"כ יתכן שמותר משום דבר האבד, עי' ס' תקל"ט ס"ה). (עי' ס"א). ב. בבית משפחת ל. ישנם עוגות מוכנות לצורך החג. והנה הם רוצים להכין עוגה נוספת מסוג אחר, אמנם ידוע להם שאז בני הבית לא יאכלו מהעוגות הקיימות, וישאירו לאחר החג – ויהיו להם לצורך שמחה שתקיים בביתם כמה ימים לאחר החג. האם מותר להם לאפות עוגה אחרת? (עי' ס"ק י ושעה"צ טו, וכ"ש בזה שהוא מין אחר ממש). ג. בקניה שעשה ר' משה בחול המועד, במינימרקט השכונתי, קנה לצורך החג כמה מיני ירקות: עגבניות, מלפפונים, גמבות, וכו'. האם עליו לצמצם ולשער את כמות הירקות המדוייקת אשר לה זקוק בחג – כמות מלפפונים הנצרכת בדיוק, וכן כמות גמבות מדוייקת, וכו', או שמותר לו לקנות בהרווחה ויתכן שישאר לו מזה לאחר החג. (עי' שו"ע ס"א). ד. משפחת ש', אהובה עליהם אכילת

הוֹסְפוֹת וְעִיּוּנִים

²⁰ ומה שנתבאר לעיל (תשו' 21 אות ח', ממשנ"ב סק"ה) שמותר לתת לבעל הטחנה כמות גדולה לטחון בשביל הקצת שצריך, היינו משום שצריך את עיקר המלאכה אלא שמשפיק לו אחוז קטן מהתוצאה, משא"כ כאן שאינו צריך את עצם המלאכה אלא דבר קטן הנלווה אליה [שעוקר עץ שלם ואין לו תועלת מעצם העקירה אלא שצריך נסורת שיוציא אח"כ מהעץ וגם הוא דבר מועט מאד לעומת עקירת כל העץ], אסור. כן נראה לבאר.

תפוזים. והנה בסוף ימי החג, רואים הם שהגיעה לחנות סחורה חדשה של תפוזים, והם רוצים לקנות כדי שיהיה להם ברווח לצורך אחר המועד. האם מותר להם לקנות - ואת הישנים שבביתם ישאירו לאחר המועד, בזמן שאין הבדל באיכות או בטעם בין התפוזים שבביתם לתפוזים שבחנות. (ע"י ס"א וס"ק ז ושעה"צ ג).

26. (מלאכה כוללית): א) שומשמן [שהוא מין זרע שעושים מגרעיניו שמן או מטגנין אותו בדבש לאלכו, ואין זה שומשמן שלנו שהם מאכל גמור] שמחזורים בקרקע, ויש בהם לחים שאינם ראויים עדין לאכילה, האם מותר לעקור הכל כדרכו בלי ברירה ואח"כ יברור את היבשים הראויים לאכילה או לשמן. ב) האם מותר לעקור פשתן בשביל לכסות בו פירות המתייבשים מפני הטל, או לשרות הזרע כדי לחוף בו. ג) והאם צריך לעקור ראש הגבעול דוקא שאותו צריך או שיכול לעקרו עם השורש כדרכו.

תשובה: א) מותר (שלא הטריוויהו חכמים לשנות מהדרך שעושה בחול, וכנתבאר במ"ב ס"ק יא). וכן הדין ברובא להסיק בגרעיניהם. ב) כן. ג) יכול לעקרו עם השורש וא"צ לשנות לטול רק הראש. וה"ה לעקור כשות להטילו בשכר לצורך המועד. וכל אלו דוקא אם עושה לצורך זה (שהוא צורך היתר), ודוקא בכדי מה שצריך ולא יותר (וכנ"ל סעי' א). טע"י ב' וס"ק יא-ז.

ב) שאלה למעשה: בבוא ר' יעקב לעשות קניה ב'סופרמרקט' העירוני, רצה לקנות בין יתר המוצרים - חבילת ממתקים לילדיו. והנה הוא רואה שהמתקים שבחר נמכרים באריזה של 10 חבילות, והוא יודע שאינו צריך לחג אלא 6 חבילות שבאריזה. האם מותר לו לקנות הכל - וישארו 4 לאחר החג, או שנחשב לקניה האסורה כיון שאין הכל לצורך החג. (ע"י ס"א וס"ק יא. ועיין עוד).

סעיף ג. (הקדמה לבה"ל ד"ה מותר). בגמרא (מו"ק י"ג) מובא מעשה בנהר שגוים רוקנו את מימיו ונשארו שם הרבה דגים, ואנשי העיר הלכו לאסוף הדגים בחול המועד, והתיר להם רבא למלחם כדי שיתקיימו לאחר המועד, וביאר רבא טעם ההיתר שכיון שלקטו את הדגים בהיתר לצורך המועד ומעתה אם לא יכבשום יתקלקלו, הרי זה דבר האבד ומותר לעשותו במועד. ומבואר מזה שאם יש דגים של הפקר, אסור לצודם כדי לאוכלם לאחר המועד, ואף טע"י זה ימנע ממנו רווח; שרק באופן שהדגים כבר היו ברשותם הותר לכובשם. ומוכח מכאן שמניעת רווח לא נחשב לדבר האבד ואסור לעשות מלאכה בשביל כך. והקשה הראב"ד (מוכ"ז ברי"ג סוף"א) ממה שאמרו בירושלמי (פ"ב ה"ג) שאע"פ שאסור לעשות פרקמטיא [-מקח וממכר] בחול המועד, מ"מ אם באו לכאן בני שיירה שאפשר לסחור עימם ולהרויח, ולאחר המועד ילכו להם, מותר לקנות ולמכור להם. ומוכח מהירושלמי שמניעת רווח נחשב דבר האבד. ומתוך הראב"ד שני תירוצים: א, מה שהתירו בירושלמי בפרקמטיא הוא משום שסחורה נחשב כדבר האבד [כיון שזו פרנסת האדם וחייו תלויים בה ודעתו על זה תמיד, לכן כשימנע מזה נחשב לו כהפסד], מה שאין כן אם ימנע מלזכות בדגים מן ההפקר שאין זה מלאכתו אין זה בכלל פסידא. ב. במקום מניעת רווח התירו רק קניה ומכירה, אך מליחת דגים שזה מלאכה ועוד שיש בה טרחה, אסור. ע"כ. ונמצא לפי זה הדין במניעת רווח, דלתירוחן הראשון כל שעושה דרך פרקמטיא מותר ואפילו שעושה מלאכה, אך לזכות ממציאה או הפקר אסור גם בלא מלאכה. ולתירוחן שני, כשאינו לא מלאכה ולא טרחה, מותר גם במציאה והפקר, וכשיש בזה מלאכה או טרחה אסור אפי' בפרקמטיא. וע"י בבאה"ל (ד"ה מוכ"ז) שנחלקו האחרונים בדברי השו"ע כמו איזה תירוחן פסק²¹. ועוד הביא הבאה"ל (ע"ס כסוף) שדעת המג"א שכבישה אינה בכלל מלאכה ולפי"ז לת"י ב' הנ"ל מותר גם לכבוש.

27. (ליקוט או כבישת פירות לצורך אחר החג): א) פירות שנתבשלו קצת וראויים לאכילה רק ע"י הדחק, האם מותר ללקטן לאכלן במועד. ב) נשארו לו פירות קטופים וחושש שמא יתלעו ללא כבישה, האם מותר לכובשם ואז לא יהיו ראויים לאכילה אלא אחר החג. ג) האם מותר לכתחילה ללוקטם כדי לכובשם [באופן שאין נזק ליהודי אחר אם לא ילקטם עתה כגון שהם של הפקר]. ד) ובהנ"ל ג, אם הם של הפקר ולא ימצא כן לאחר המועד. ה) האם מותר לקנות הפירות הנ"ל קודם ליקוט ואח"כ ילקוט וכבוש, כשאינם בנמצא לאחר המועד [כשאין נזק ליהודי]. ו

הוספות ועיונים

²¹ כן כתב בבאה"ל כאן, אמנם לקמן סיי תקלט בשעה"צ ס"ק כג כתב בפשיטות שהשו"ע כאן נקט כתי ראשון שבפרקמטיא מותר גם דברים שהם מלאכה גמורה.

האם מותר לקנות פירות מלוקטין ולכובשן כשאינם מצויים לאחר המועד. (ז) והנ"ל ו', באופן שישינם אחר המועד אלא שיתייקרו אז.

תשובה: (א) כן. (ב) מותר, דהוי דבר האבד. (ג) אסור. ואם האילן של יהודי ואם לא ילקטם עתה יתקלקלו, מותר ללקוט ולכבוש דהוי דבר האבד. (ד) אסור. (ה) יש בזה דעות. (ו) מותר, ויש מחמירים גם בזה (עי' סוף באה"ל ד"ה מותר). (ז) כנ"ל ו'. סעי' ג וס"ק טו-יז ובה"ל ד"ה אסור וד"ה מותר ושה"צ

(ג) שאלה למעשה: א. פירות הנמצאים אצל האדם ועומדים להתקלקל, האם מותר לבשלם לעשות מהם ריבה בכמות גדולה לצורך אחר החג [וע"י הבישול נשמרים]. (עי' באה"ל ד"ה אסור). ב. בעל החנות שהוא שכן של משפחת ק. הציע להם בחול המועד מלפפונים רבים שנשארו לו ואין לו מה לעשות עימם. האם מותר לבני המשפחה לקבלם בידעם שלא יצטרכו בחג, אלא יעשו מהם במועד כשבי חמוצים לצורך משך התקופה הקרובה. (עי' ס"ק יז ובאה"ל ד"ה מותר וד"ה אסור).

(הקדמה לסעיף ד'). מבואר בגמרא (מו"ק י"א) שמותר לצוד דגים בחוה"מ ולכובשם לצורך אחר המועד, כל שיהיו ראויים לאכילה במועד. ואפ"ל אם לאחר הכבישה לא יהיו ראויים לאכילה במועד אלא ע"י הדחק, ג"כ מותר. ויש להקשות, למה מותר לצוד כמות יותר ממה שצריך למועד. ותירץ המג"א (פס"ז) שכיון שהדגים שונים זה מזה בטעמן ובאיכותן, יכול לומר על כל דג שצד - זה עדיף לי מהקודם. אך עדין קשה, למה לכובשן מותר, הרי עתה אחר שצדן וכולם מונחים לפניו יכול לברור מה שיצטרך להם במועד וכבשם לבדן. ותירץ המג"א שכיון שכבישה אינה מלאכה גמורה, דהא אינה אסורה מהתורה אלא שדומה למעבד (עי' סי' שצ"א), הותרה בזה הערמה [דהיינו שלאחר שמולח אומר את זה אני רוצה ומולח חתיכה זו ושוב אומר חתיכה אחרת אני רוצה וכו'], וכמבואר בגמ' (נ"ג) י"א, שאפילו ביו"ט מותר בכהאי גוונא (כתבמר ע"פ המח"ס).

28. (ציידת דגים): (א) האם מותר לצוד דגים במועד בכמות גדולה ממה שצריך למועד, וימלחם באופן שאם ירצה יוכל לאכלם במועד ע"י שיחטטם בידו פעמים רבות עד שיתרכו. (ב) מה הטעם שמותר לצוד יותר ממה שצריך למועד. (ג) ומדוע מותר למלוח כולם הרי לאחר הציידה יכול לברור המשובחים ולמולחם.

תשובה: (א) כן. (ב) כיון שאין הדגים שוים בטעמן ועל כל צידה יש לומר שמא ימצא משובחים יותר לכבוד המועד. (ג) שמהתורה אין עיבוד באכלין, וחכמים הקילו למלוח כולם כיון שענתה אינו יודע אלו דגים יבחר כשירצה לסחוט ולאכול (ומערים על כל אחד ואומר את זה אוכל. ונתבאר לעיל בהקדמה). סעי' ד וס"ק יח יט ושה"צ דין צידה בפרהסיא יתבאר לקמן תשו' 30.

29. (הריגת בע"ח המצעים): זבובים ויתושים המצעים את האדם ואם יבriחם יחזרו עליו, האם מותר להורגן בחוה"מ. תשובה: כן. ס"ק כ.

(הקדמה לסעיף ה). **עשיית מלאכות בכמויות גדולות:** כבר נתבאר שבחוה"מ מותר לעשות מלאכות לצורך אוכל נפש כשהם לצורך המועד. ועתה יתבאר שאפ"ל אם דרך לעשות מלאכות אלו לצורך זמן מרובה מותר [שלא כמו ביו"ט, עי' סי' תצה ס"ב]. ועוד יתבאר כאן, שכשהאומנין עושים מלאכות אלו בכמות גדולה, עליהם לעשות בצנעא כדי שלא יחשדום שעושים לצורך אחר המועד, אבל שאר בני אדם שלא עושים כמות גדולה מותרים לעשות כדרכם, וזהו ביאור המעשה שהתיר להם רבא לאסוף הדגים מהנהר מפני שסתם אדם מותר לצוד כדרכו בפרהסיא, ב, המרדכי (כמו התנה) תירץ שיש חילוק בין צידת דגים לצידת חיות ועופות, שדגים שהכל יודעים שצידתם בשביל עכשיו שאל"כ יתקלקלו הדגים (ולפי שיקול למלחם, י"ל שישו שכיח), מותר לצוד בפרהסיא, אבל חיות ועופות שצידם אותם חיים ושוהטים אותם אף לאחר זמן, כדי שלא יחשדו את הצד שעושה לצורך אחר המועד אין היתר אלא בצנעא. ולפי"ז אין הבדל בין אומנין לשאר בני אדם, אלא בדגים מותר בפרהסיא גם לאומנין, ובחיות ועופות אסור בפרהסיא לכל אדם. השו"ע פסק כהרמב"ם - שלאומנין אסור בפרהסיא ולכל אדם מותר, ואין חילוק בין דגים לבהמה וחיה. והרמ"א (כפ"ו ולפניו ס"ז) הביא דברי המרדכי שבדגים מותר גם

לאומנין בפרהסיא. והקשה המג"א (סק"י) דממ"נ, אם מסכים לשו"ע שיש חילוק בין אומנין לשאר אדם [כשיטת הרמב"ם], א"כ אין חילוק בין דגים לחיה ועוף [כשיטת המרדכי], ואם יש חילוק בין הבעלי חיים, אזי בחיה ועוף יש לאסור בפרהסיא לכל אדם, ולמה לא אסר כן הרמ"א. ועי' בזה בהרחבה בביאה"ל (ד"ס ע"ט), והסיק להלכה שלא כהרמ"א אלא אומני דגים צריכים צנעא. ולענין מכירה כתב בביאה"ל (ע"ט) שאף האוסרים צידת דגים בפרהסיא, יתכן לומר שמקילים למכור בפרהסיא, שבזה הכל יודעים שהקנייה לצורך המועד וכנ"ל.

30. (פרהסיא: א) מלאכות הנעשות לצורך המועד, האם מותר לעשותם בפרהסיא [באדם פרטי]. (ב) ולאומנין - בפרהסיא. (ג) ואת המכירה. (ד) ומה דין צידת או מכירת דגים בפרהסיא [באומנין]. (ה) צייד חיה ועוף ודגים, האם מותרים לצוד במצודות גדולות.

תשובה: (א) כן, שכיון שאינו עושה בשיעור מרובה הכל יודעים שעושה לצורך היום. (ב) אסור, שכיון שעושים כמות גדולה לא ניכר לרואה שעושה לצורך המועד. לכן הטוחנים והבוצרים למכור בשוק, וכן הציידים של חיות ועופות, צריכין לעשות הטחינה והבצירה והצידה בצנעא. (ג) גם יעשו האומנין בצנעא. (ד) צידה יש להחמיר²² בפרהסיא (דלא כהרמ"א שהיקל בדגים), אבל מכירת דגים בפרהסיא הנוהג להקל אין למחות בידו שיש לו על מי לסמוך דידוע שהוא לצורך היום. (ה) כן [כדי להרבות שמחה ברגל], ובלבד שיעשו בצנעא וכנ"ל. סעי' ה' ו"ס כ"כ ועשה"צ ובה"ל ד"ה של.

31. (חזרה ממנהג): ציידים שנהגו שלא לצוד דגים בחוה"מ, האם מותר להם לחזור ממנהגם.

תשובה: כן, לפי שממעטין בשמחת הרגל. ס"ק כג.

32. (בריכה גדולה): מי שיש לו בריכה גדולה של דגים, ורוצה לחפור בצידה שיזובו המים ממנה וישארו הדגים לבדם, האם מותר בחוה"מ.

תשובה: המג"א מצדד לאסור (כיון שיש בבריכה הרבה דגים, ונראה שעושה לצורך אחר המועד - אף באדם שאינו אומן), ויש להקל ע"י גוי אם רוצה לאכול הדגים במועד. ס"ק כג.

33. (חליבה): האם מותר לחלוב בהמה שלא לצורך המועד.

תשובה: כן, דהוי דבר האבד (שיתקלקל החלב בתוכו. ערוה"ש ס"ז). סעי' ה.

(ד) שאלה למעשה: א. בית חרושת לשוקולד, שרוצים לייצר לצורך המועד, האם מותר להם. (ע' שר"ע ס"ה וס"ק כא. ועיין עוד). ב. מי שיש לו סוכה קטנה, ורוצה לבנות בחוה"מ סוכה גדולה לצורך סעודת ברית מילה, והדבר נעשה בפרהסיא, האם מותר. (ע' שר"ע ס"ה וס"ק כא, ועי' גם רמ"א ס"ד וסוף באה"ל ס"ה ד"ה של). ג. שאלה להבהרה: הנה לענין יום טוב דקיימא לן שמותר לעשות בו מלאכת אוכל נפש, מבואר בסי' תצ"ה ס"ב שלא כל המלאכות הותרו אלא מלאכות הנעשות לזמן מרובה אין היתר כגון קצירה טחינה וצידה וכו'. מה"ד בחול המועד שהותרו מלאכות לצורך אוכל נפש ואפי' שלא בשינוי וגם אם כיוון מלאכתו למועד (שלא כבשאר מלאכות לצורך המועד שאסור כדרכו או בכיוון מלאכתו למועד) האם גם אין היתר במלאכות שדרך לעשותם לזמן מרובה או שכל המלאכות הותרו. הוכח את התשובה מסימן זה.

סיכום קצר לנלמד: מותר לעשות מלאכה בחוה"מ לצורך אוכל נפש, וא"צ לקנות או לשאול מחברו. ואפי' יכל לעשות לפני החג מותר. • כשבעל הטחנה לא מוכן לטחון מעט, מותר לטחון הרבה. • אין לעשות מלאכה לצורך אחר המועד. אך במה שעושה למועד יכול לעשות בהרווחה ואם יותיר יותיר; ואין להערים לעשות יותר בכונה בשביל אחר המועד. • עבר והערים מותר בדיעבד באופן שאוכל מזה קצת במועד, ואפשר שדוקא כששפך בפעם אחת לכיס הטחנה מותר, ואפשר שיש האוסרים בכל

הוספות ועיונים

²² כן העתיק בשו"ת הל' ח', והוא ע"פ דברי המ"ב בס"ק כג' ימיהו כמה פוסקים חולקים' ובס"ק כ' ועיין לקמיה שיש חולקין' ולא כתב המשנ"ב לדחות דברי הרמ"א כלל. ואף שבבאה"ל (ד"ה ש"ט) כתב 'בודאי אסור', צ"ל שכתב כן לענין מעשה דהיינו שיש להחמיר (ע"ש בבאה"ל), אך לענין עצם ההלכה נתבאר במשנ"ב.

גונא. • כשיש לו מאכל אסור להערים לעשות עוד ולומר 'מזה אני רוצה' והראשון ישאר לאחר המועד, ויש מקילים, ואין למחות במיקל. ובמינים שוים ממש אפשר שלכו"ע אסור. • כשעושה כמות גדולה ומרבה בשביל אחר המועד י"א שאסור לכו"ע. • אם המין האחר שעושה יותר משובח מהראשון, כגון שרוצה פת חמה, מותר לכו"ע, ואם כונתו להערים אסור. • אם יש לו צורך בלחם אחד ורוצה להערים לעשות כמות גדולה לאחר המועד, הח"א מיקל בשעה"ד [דיש תועלת בכל], וכ"ש כשעושה פת אחד גדול שמותר. • יש לו פת נקיה מותר לעשות פת הדראה כשצריך לו למועד. • מותר לקצוץ עצים כדי להסיק תנור, ואפי' כשיכל לעשות לפני החג. • אין לקצוץ עצים כשצריך רק לנסורת היוצאת מהם. • שומשמין מחוברים שיש בהם ראויים לאכילה ויש שעדין לא, מותר לעקור הכל כדרכו ואח"כ יברור הראויים. • מותר לעקור פשתן לכסות בו פירות, או לחוף בו. ויכול לעקור כל הגבעול כדרכו ואין צריך לדקדק לעקור דוקא החלק שצריך. • פירות שראויים לאכילה ע"י הדחק, מותר ללקטן לאכלן במועד. ואם נשאר לו מהם וחושש שיתלעו, מותר לכבשן שישאר לאחר המועד. • אין ללקוט פירות כדי לכובשן לצורך אחר המועד. ואפי' הם של הפקר ולא ימצא כאלו לאחר המועד אסור. • לקנות פירות קודם קטיפתן ורוצה לקוטפם ולכובשן, ואינם נמצא לאחר המועד, מחלוקת. • לקנות פירות קטופים ולכובשן, כשאינם נמצאים אחר המועד, או שמצויים אך יתייקרו, מותר ויש מחמירים. • מותר לצוד דגים במועד יותר ממה שצריך ודעתו למלחן לאחר המועד, באופן שיוכל לאכלם במועד ע"י סחיטה וריכוך [שעל כל א' אומר זה יותר טוב. ומותר למלחן דאיסורו מדרבנן והקילו להערים בכ"ה"ג]. • זבובים ויתושים המצערים אותו ואם יבריחם יחזרו שוב מותר להורגם. • מלאכות שלצורך המועד, מותר לעשותם בפרהסיא. ולאומנן אסור, ואפי' לא את המכירה. ובצידת דגים הרמ"א היקל לאומנן בפרהסיא ולמעשה אסור, והמיקל לענין מכירה אין למחות בו. • ציידים שהחמירו שלא לצוד דגים במועד, יכולים לחזור ממנהגם מפני שממעטים שמחת הרגל. • המג"א מצדד לאסור לחפור בבריכה שיוזבו המים וישאר דגים רבים, ויש להקל ע"י גוי. • מותר לחלוב בהמה במועד.

סימן תקלד

(הקדמה לסעי' א-ב). כשם שנתבאר לעיל (סי' תקל"ה) לענין תספורת שאע"פ שתספורת ביסודה היא מלאכה המותרת במועד, חז"ל אסרוהו כדי שאדם לא ימתין להסתפר בימי המועד ונמצא נכנס לרגל כשהוא מנוול, אותו דבר לענין כיבוס, שאף שכיבוס ביסודו הוא מלאכה המותרת לצורך המועד, חז"ל אסרוהו כדי שאדם לא יישהה בגדיו לכבסן במועד ונמצא נכנס לחג כשהוא מנוול. וכמו בתספורת כך הדין בכיבוס, שמי שהיה לו אונס מפורסם קודם החג רשאי לכבס בגדיו בחוה"מ. ולענין כיבוס יש עוד היתר, שבגדים שדרכם להתלכלך מותר לכבסם, כי טעם איסור הכיבוס הוא כדי שייכבס לפני החג וכנ"ל, ואילו בגדים אלו - אף שמכבסים אותם לפני החג חוזרים ומתלכלכים, לכן לא אסרו כיבוסן (מ"שנה וגמ' מו"ק יג: ית. ע"פ הראשונים).

34. (כיבוס במועד: א) האם בחוה"מ מותר לכבס בגדים לצורך המועד, ומדוע. ב) ולכבס ע"י גוי. ג) ולכבס כלי פשתן. [ומה"ד ע"י גוי]. ד) האם מותר לתת לגוי בגדים שיכבסן לאחר המועד.

תשובה: א) אסור, כדי שייכבס מעו"ט ולא יכנס לרגל כשהוא מנוול.²³ ב) כל מה שאסור בחוה"מ אסור גם ע"י גוי. ג) ע"י ישראל מותר ונהוג להחמיר. וע"י גוי נוהגים להקל לכבס כתונת אחת, שלא בבית ישראל (ע"י בזה לקמן סי' תקמ"ג ס"ב). ד) כן, ובלבד שלא ימנה כדרך שהוא מונה בחול כדלקמן סי' תקמ"ג (ס"ג, ע"ש). סעי' א-ב וס"ק א יד.

35. (המותרים לכבס): מה דין כיבוס בחוה"מ לכל אלו: א) הבא ממדינת הים, היוצא מבית השביה ומבית האסורין, מנודה שהתירו לו חכמים ברגל [דמנודה אסור בכיבוס]. מי שנדר שלא לכבס ונשאל ברגל והתירו לו. ב) ולכבס מטפחות הידים והחוטם. [ואם יש לו הרבה מטפחות]. ג) ומטפחות הספרים [שנותנים המטפחת עליהם כשמתפרים]. ד) מטפחות הספג [שמתפרים בהם כשיוצאים ממרחץ]. ה) בעלת הכתם שנמצא במועד. ו) פירסה נידה ביו"ט

הוספות ועיונים

²³ ובגד שנתהווה בו כתם במועד, מותר לנקות הכתם. שו"ת אגרות משה (ח"ה סי' לו אות א, ע"ש ערך), וכן הורו הגר"שז' אויערבך (ספר הזכרון מבקשי תורה חוה"מ עמי תנ"ג) והגר"ש אלישיב (שם עמי תנ"א). וע"ע משנ"ב מהדורת דרשו על ס"ק א.

זאריכה ללבוש לבנים במועד. (ז) בגדי קטנים. (ח) מטפחות של ספרי קודש. (ט) מי שאין לו אלא חלוק אחד. [ואם הוא של פשתן].

תשובה: (א) מותרים לכבס, כדרך שהתירו להם לגלח בסי' תקל"א (סעי' ד-ה) וע"ש כל הפרטים וה"ה כאן. (וכל ההיתר הוא רק במקרה שאין להם בגדים נקיים אחרים ללבושם. פוסקים, הובאו בס' חוה"מ כהלכות פ"ה ס"ה). (ב) מעיקרה"ד מותרים בכיבוס ואפי' יש לו הרבה, לפי שדרכן להתלכלך תדיר. אכן לפי מה שנהגו כעת להחליף רק משבת לשבת, לכן אפי' יש לו רק שנים מהם אין לכבסן בחוה"מ, לפי שזי' להם בכביסה שמעו"ט. (ג) מותר לכבס (והיינו באותם המותרים להסתפר במועד כנ"ל ס"י תקל"א). (ד) מותר, ועכשיו נהגו להחמיר וכן ראוי לעשות. (ה) מותר. (ו) מותר. (ז) מותר. (ח) מותר, לפי שדרך הקטנים להתלכלך בטיט וצואה תדיר. (ח) יש מתירים לפי שדרכן להתלכלך. (ט) מותר (וכן דעת השו"ע), וי"א דבמלבושים שלנו שאין לנו חגור על החלוק אין להקל בזה, ומ"מ נראה שאם היה החלוק של פשתן אין להחמיר בזה.²⁴ סעי' א' וס"ק ב-ט ושה"צ

36. (צורת הכיבוס): (א) המותרים לכבס, האם מותרים לכבס במיני בורית כדרכן. (ב) האם יש מגבלה לכמות הבגדים שמוותר לכבס. [ובבגדי קטנים]. (ג) האם בהנ"ל מותר לכבס בפרהסיא.

תשובה: (א) כן.²⁵ (ב) לא יכבסו אלא הצריך להם דהיינו חלוק אחד. ובגדי הקטנים ביותר דהיינו אותן שמלפפין אותם בהם והקטנים משתינין ומוציאין רעי בהם מותרים לכבס אפי' ד' וה' בגדים בפעם אחת כי צריך להרבה מהם כל רגע, אבל סתם קטנים²⁶ אין להתיר להם רק חלוק אחד וכנ"ל²⁷. (ג) אם רוחצין ע"ג הנהר מותר, שמתכבס שם יותר יפה, אבל אם אינו כובס ע"ג הנהר לא יכבס אלא בצנעא. [ודעת המג"א דרק במטפחות הידים וכה"ג שאר דברים שמוותר לכל אדם יכול לרוחץ בפרהסיא ע"ג הנהר, אבל הבא ממד"ה ומשביה וכה"ג, אין להתיר בפרהסיא, שאין הכל יודעים מזה; אבל כמה אחרונים הסכימו להתיר בכולן]. [לדעת המחבר מותר לכבס בפרהסיא בכל גונא, עי' ב"י סוס"ב וד"מ אות ו'. סעי' א' וס"ק י"א.

(ה) שאלה למעשה: א. הרוצה לכבס בגדים שהותרו לכבסן במועד, כגון בגדי ילדים, ויש לו מכותת כביסה שעושה רעש, ויווצר מכך פרסום, האם מותר לכבס. (עי' שו"ע ס"א וס"ק י. ועיין עוד. לתשומת לב, יש תועלת בכיבוס במכוונה יותר מאשר ביד). ב. מי שרגיל להחליף גרביים כל יום, וכולם כבר התלכלכו ונגמר כל המלאי שברשותו, האם מותר לו לכבס גרביים אחרים במועד. (עי' שו"ע ס"א וס"ק ד).

37. (חולקת והבאת כלים מבית האומן): (א) האם מותר להוליק כלים לבית האומן. ולצורך המועד. (ב) ולהביא כלים מבית האומן לצורך המועד כגון כרים וכסתות וצלוחיות. (ג) ולהביא כלים שאינם לצורך המועד כגון מחרישה או צמר מבית הצבע. והאם יש חילוק אם האומן גמרו במועד או קודם. (ד) מה הטעם שאין מביאין, ומה נ"מ לענין הבאה מבית לבית באותה חצר או להביא מאומן גוי. (ה) האם מותר לשלם לאומן בחוה"מ ולהשאיר הכלי שם. (ו) ואם אינו מאמין לאומן (שחושש שבהבאת הכלי אחר המועד יתבענו שנית). (ז) ולשלם לאומן כשאין לו מה יאכל, ואינו מאמין. (ח) ואם חושש שהכלי יגנב שם. (ט) והאם מותר להביאם לביתו [כשאין לאומן מה יאכל ורוצה לשלם ואינו מאמין].

הוספות ועיונים

²⁴ ומי שנתלכלך הבגד יום טוב שלו ואינו יכול לילק בו ויש לו בגד שמשמש בו בשאר ימות השנה, אם הבגד הוא אינו ראוי לכבוד יום טוב חשיב כמי שאין לו אלא חלוק אחד ומותר לכבס הבגד של יו"ט. וכ"כ בחוט שני (חוה"מ ע"מ רלט) וכן מבואר בשו"ת אול"צ (ח"ג פכ"ד ס"ג).

²⁵ עיין בביאה"ל לעיל (סי' תקלא ד"ה ואלו) שהקשה היאך התירו לכבס בלא שינוי, והרי בדברים שאינם אוכל נפש והם צורך המועד לא התירו אלא ע"י שינוי (סי' תקמ ס"א). ומתקן שאולי מפני שהיו עד עכשיו אנוסים בדבר, עשאוים חז"ל כדבר האבד שמותר לעשותו בלא שינוי.

²⁶ ובזמננו גיל קטנים אלו שרגילין להתלכלך תדיר הוא עד גיל שש או שבע. הגרי"ש אלישיב (הובא בשו"ת אבני ישפה ח"א סי' קד), וכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"ג כד א). ועי' בשו"ת אבני ישפה (שם) שדעת הגר"ח'פ שנייברג שתלוי בכל ילד לפי עניינו מי שדרכו להתלכלך מותר.

²⁷ אמנם המכבס בגדי קטנים במכותת כביסה, מותר להוסיף למכותת הכביסה עוד מבגדי הקטנים, אף שהם בגדים שהיה אסור לכבסם עתה מחמת שלא נצרך להם כעת ממש אלא רק אח"כ. שו"ת מנחת יצחק (ח"ח סי' ב) ושו"ת אור לציון (ח"ג כד ב) וחוט שני (חוה"מ ע"מ רלז). אבל בגדי גדולים שאסור לכבסן, ודאי אסור להוסיף אגב בגדי הקטנים. אול"צ (שם) וחוט שני (שם) וכן דעת הגר"מ פיינשטיין והגר"ש אלישיב (הובאו בספר הזכרון מבקשי תורה חוה"מ ע"מ תסה-ב-ו-תשא).

תשובה: א) אסור אפי' לצורך המועד²⁸. ב) מותר. ג) אין מביאין בכל גונא. ד) הטעם שאין מביאין משום טירחה, וי"א שהטעם משום שיאמרו שנתנם לתקנם במועד ולפי"ז אסור להביא אפי' מבית לבית באותה חצר דליכא טירחה וכן אין להביא מאומן גוי; אבל לדבר מצוה י"ל שמוותר להביא מאומן גוי ואע"פ שאינו לצורך המועד (שלצורך מצוה מותר לומר לגוי לעשות מלאכה בחוה"מ וכמבואר בס' תקמג סק"א, ולכן אף אם נראה שנתן לו במועד אין איסור). ח) כן. ו) לא ישלם לו עד אחר המועד. ז) ישלם ויניח הכלי בבית סמוך. ח) יכול לפנותו לחצר אחרת. ט) מותר בצנעא. וכ"ש שאסור לאומן לעשות מלאכה בפרהסיא אפי' כשאין לו מה יאכל (ועי' לקמן סי' תקמג ס"ק ז שאם א"א לעשות בצנעא מותר בפרהסיא כיון שאין לו מה יאכל כלל). סעי' ג וס"ק טו-ח.

סיכום קצר לנלמד: אסור לכבס במועד, כדי שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול. ואפי' עיי' גוי אסור. • כלי פשתן מותר לכבס, ונהגו להחמיר; ויש להקל עיי' גוי שלא בבית הישראל ובבגד אחד. • מותר לתת לגוי בגדים לכבס לאחר החג, ולא ימנה כדרכו בחול. • המותרים לגלח כגון הבא ממד"ה, מותרים לכבס. • מטפחות הידים והחוטם מותרים לכבסן ואפי' יש לו הרבה, והיום שאין מחליפין תדיר אסור. • מטפחות הספרים מותר לכבס. • מטפחות הספג מותר, ונהגו להחמיר וכן ראוי לעשות. • בעלת הכתם שנמצא במועד, או שפרסה נידה וצריכה ללבוש לבנים במועד, מותר לכבס. • בגדי קטנים מותר לכבס. • מטפחות ספרי קודש יש מתירים. • מי שיש לו רק בגד אחד מותר לכבסו, ויש אוסרים משום שאין לנו אזורו מוכיח עליו, ובשל פשתן אין להחמיר. • המותרים לכבס מותרים במיני בורית כדרכן. אך לא יכבסו אלא הצריך להם, לבד מבגדי הקטנים ביותר שמלפפין בהם שמותר כמה בגדים כי צריכים להם תדיר. • ומותרין בפרהסיא עיי' הנהר משום שמתכבסין שם יותר טוב, אבל שלא בנהר יעשה בצנעא. למג"א רק במטפחות וכד' המותרים לכל אדם מותר בפרהסיא, וכמה אחריו הסיכמו להתיר בכל וכנ"ל. • אסור להוליך כלים לבית האומן בחוה"מ, ואפי' לצורך המועד. • מותר להביא כלים מבית האומן לצורך המועד, כגון כרים או צלוחיות. וכלים שאינם לצורך המועד כגון מחרשיה, אסור. הטעם שאין מביאין הוא משום טירחה, וי"א משום שיאמרו שנתנם לתקנם במועד ולפי"ז אסור אפי' באותה חצר ומאומן גוי, ולדבר מצוה מותר להביא מאומן גוי ואפי' לא לצורך המועד. • מותר לשלם לאומן בחוה"מ, אך אין להביא הכלי כנ"ל, ואם אין לאומן מה יאכל ורוצה לשלם לו עתה אך אינו מאמינו, יפנה הכלי לחצר אחרת, ויכול גם להביאו לביתו בצנעא.

סימן תקלה

(הקדמה לסימן). דברים שיש בהם טירחה, אף שאינם בכלל ל"ט מלאכות, אסרום חכמים בחוה"מ, והטעם כדי שיהוג וישמח ולא יזלזל במועד (למקם). ומטעם איסור טירחה זה אין לפנות כלים מחצר לחצר, אלא אם כן הוא לצורך המועד שהרי אף מלאכה גמורה מותר לעשותה לצורך המועד [במעשה הדיות].

1. (פינוי דירה או כלים): א) האם מותר לפנות דירתו או לפנות כליו מחצר לחצר דרך רה"ר שלא לצורך המועד. [ומדירה כעורה לנאה]. ב) ולהסיע ממונו מעיר לעיר. ג) ובכל זה אם עושה לצורך המועד. ובפרהסיא. ד) מה"ד להעביר כליו ממקום למקום כשמתירא מגניבה, שלא לצורך המועד. ולהעביר מעיר לעיר.

תשובה: א) אסור משום טירחה, ואפי' מכעורה לנאה אסור (שאף שנהנה שדר בדירה נאה אין זה נחשב צורך המועד שמותר לטרוח בשבילו). ב) כ"ש שאסור. ג) לצורך המועד אף בפרהסיא מותר אם הוא ניכר וידוע לכל שהוא לצורך המועד. ד) בכל גונא מותר, דהוי דבר האבד. סעי' א וס"ק א ג ד.

הוספות ועיונים

²⁸ צ"ב טעם האיסור, שאם משום טירחה הרי זה לצורך המועד ומותר, ואם משום שיאמרו שהאומן יתיקנו במלאכת אומן במועד אי"כ למה במכשירי אוכל נפש לא יהא היתר למסור והרי מותר לתקנם מעשה אומן. וגם שזה סותר להמבואר לקמן סי' תקמג סי"ג שמותר למסור כלים לאומן לתקן לאחר המועד, ומאי גריעא הכא ואדרבה כאן עושה לצורך המועד ולמה אסור. ועיי' גם סי' חוה"מ כהלכות פ"ז ה"ע קבב בביאורים אות ח, ובפי"ח סעי' א ובה"ע קנ ובביאורים אות ה. וצ"ע.

2. (פינוי כלים שלא בדרך רה"ר): א) באיסור העברת כלים הנ"ל, מה"ד להעבירם מחצר לחצר כשיש פתח בין החצרות ואינו מעביר דרך רה"ר. ב) ולהעביר דרך כמה חצרות. ג) מה"ד כשאין הבתים פתוחים לחצר אלא למבוי, האם מותר להעביר מבית לבית דרך המבוי.

תשובה: א) מותר. ב) גם מותר. ג) יש מתירים מבית לבית הסמוך לו [ואפי' הבית של חברו] ולא יותר דהוי פרהסיא (אבל בסמוך נחשב צנעא כיון שאינו שווה במבוי זמן מרובה), ויש מחמירים אף לבית הסמוך לו אך במבוי שאינו מפולש (-רחוב ללא יציאה) מותר. סעי' א וס"ק ב ה.

1) שאלה למעשה: בחורים הלומדים בעיר אחרת, ומזדמן להם לנסוע לשם בחוה"מ, האם מותרים לקחת מזוודה וחפצים כדי שיהיה מוכן להם לתחילת הזמן הבעל"ט. (עי' שו"ע ס"א).

3. (לעבור לחצר שלו): א) האם מותר לפנות דירתו מחצר של אחר לחצר שלו. ומדירה נאה לכעורה. ב) אם היה דר אצל חברו בחדר אחד, ואח"כ שכר בית עם כמה חדרים, האם מותר לפנות לשם. ג) ואם היה דר בחדר אחד עם אחר האם מותר לילך לחדר מיוחד לו.

תשובה: א) יש מתירים (דלעבור לבית שלו הוי שמחת יו"ט שלו. לבוש) ואפי' מנאה לכעורה.²⁹ אבל לפנות כלים לחצר שלו (שכבר דר שם) אין להקל (באופנים האסורים דלעיל תשו" 2). ב) אסור ואע"פ שנח לו יותר. אלא א"כ דירה ראשונה היתה בין הגוים או דומה לזה יש להתיר לפי ראות עיני המורה (שישער עד כמה מצטער בזה). ג) כתב הפמ"ג נראה דמותר. וכן אם שכר המחיה וכדומה (פי' ששכר חנות, ומשלם על ימי המועד) נראה שמותר (לעשות מלאכה שם) דהוי דבר האבד (אם לא יתעסק שם עתה, שנמצא שמשלם חיים), וצריך להתיישב בדבר.³⁰ ס"ב וס"ק ז ושה"צ

4. (פינוי זבל מחצר): א) זבל שבחצר, האם מותר להוציאו. ב) ואם נתרבה עד שנעשה חצר כרפת. תשובה: א) לא, אלא יסלקנו לצדדים. ב) מותר להוציאו לאשפה. סעי' ג.

סיכום קצר לנלמד: אסור לפנות דירה או כלים דרך רה"ר שלא לצורך המועד, ואפי' מדירה כעורה לנאה. וכ"ש שאסור להעביר ממונו מעיר לעיר. ולצורך המועד מותר, ואפי' בפרהסיא כל שניכר שעושה לצורך המועד. • אם מתיירא מגניבה מותר להעביר הכלים אפי' מעיר לעיר ושלא לצורך המועד. • מותר להעביר כלים מחצר לחצר שלא דרך רה"ר, ואפי' דרך כמה חצרות מותר. ויש מתירים גם דרך מבוי אם הבתים סמוכים זה לזה, ויש אוסרים ומתירים רק במבוי סתום. • יש מתירים לפנות דירתו מחצר של אחר לחצר שלו, ואפי' מדירה נאה לכעורה. • היה דר בחדר אחד אצל חברו, ושוב שכר בית עם כמה חדרים, אסור לעבור ואע"פ שנח לו יותר. אא"כ דירה ראשונה בין הגוים וכי"ב יש להתיר ע"פ הוראת חכם. • היה דר עם אחר באותו חדר, מותר לעבור לחדר המיוחד לו. • זבל שבחצר, יכול לסלקו לצידי החצר אך לא להוציאו, אא"כ נתרבה עד שנעשה החצר כרפת יכול להוציאו לאשפה.

סימן תקלו

(הקדמה). כבר נתבאר שמותר לעשות מלאכה לצורך המועד, וכמו כן רכיבה שלצורך המועד מותר לעשות מלאכות בשביל כך. ואפי' טיול נחשב צורך המועד לענין זה (ע"פ פ"ב) ומותר לעשות מלאכה לכך.

5. (רכיבה במועד): א) האם מותר לרכב (על בהמה) במועד שלא לצורך כלל. [ואם הוא למוד ללכת ברגליו. ולרכב מעיר לעיר]. ב) ולתקן צרכי רכיבה (ע"י עשיית מלאכה): כשרוכב לצורך המועד, ואינו למוד ללכת ברגליו מרחק כזה. ג) ואם רוכב כדי לראות פני חברו. ד) ולטייל. [ואם יוצא מא"י לחו"ל]. ה) וכדי להרויח ממון שלא לצורך המועד.

הוספות ועיונים

²⁹ ובזמננו שרוב בני אדם יש להם כלי בית הרבה ורהיטים כבדים, והעברת דירה כרוכה בטירדה מרובה ובפרסום ורעש, יש משום זלזול גדול לעבור דירה בחול המועד, אפילו גר בשכירות ורוצה ליכנס לדירתו הקבועה שנסתיימה בנייתה סמוך למועד (ולא היתה אפשרות להיכנס לשם לפני המועד) אעפ"כ צריך להמתין עד לאחר המועד, אא"כ יש הכרח גדול והפסד מרובה וכד' לפי ראות עיני המורה. שו"ת באר משה ח"ז סי' כח.

³⁰ ובכך החיים (ס"ק יד) כתב שנראה שאם יש עוד איזה צד הכרח לצרף לזה יש להקל.

1) ולצורך היתר כגון לצורך המועד, אך הוא למוד ללכת ברגליו. ז) עשיית מלאכות לרכיבה באופנים המותרים הנ"ל, מה"ד כשכיון מלאכתו למועד.

תשובה: א) מותר בכל גונא (שאינן בזה שום מלאכה, ורק בשבת ויו"ט אסרו שמא יתלוש זמורה ובוהו"מ לא אסרו). ב) מותר. ג) גם מותר. ד) לטייל גם מותר (דנחשב צורך המועד לענין זה. ב"י), אך אם יוצא מא"י לחו"ל אסור (שאסור לצאת לחו"ל לטייל, ודבר אסור ודאי לא נחשב צורך המועד). ה) אסור.³¹ ו) אסור (דלא נחשב צורך). ז) אסור. סעי' א וס"ק א ב ובה"ל ד"ה לטייל.

6. (צרכי רכיבה): באופנים המותרים לתקן צרכי רכיבה [דלעיל תשו' קודמת], האם מותר לעשות המלאכות דלהלן: א) ליטול צפרני הסוס. ב) ולסרוק הסוס לייפותו. ואם הוא פסיק רישיה שישירי שערות. ג) ולתקן האוכף והרסן. ד) ולתקן ברזליו (כמין מעגלים).

תשובה: א) כן (שאם לא יטלם יש לו צער ואינו יכול לילך. רש"י מו"ק י). ב) מותר בכל גונא (דהוי צרכי רכיבה, שע"י זה הולך יותר בזריזות שלא מפריע על עיניו. רבינו ירוחם נ"ד ח"ה, ובמאירי [ז' ד"ה בוינן] ביאר שהרוכב נהנה בכך, שיש לו חשיבות שסוסו מסורק). ג) מותר. וכן כל צרכי רכיבה מותר. ד) במדיניות שאבנים מצויים שם ואין הבהמות יכולות לילך בלא ברזלים מותר, ובמקומות שהעפר תיחוח ואין אבנים מצויים שם ואין רגילים שם לעשות ברזלים אסור. סעי' א ב וס"ק ג ה.

7. (נסיעה בעגלה): האם מותר ליסע בעגלה שלא לצורך המועד [או שיש לחוש משום מחמר].

תשובה: יש להקל בזה מכח ס"ס (עי' בבאה"ל³²) אך אפשר שיש לחוש לסוברים שיש מה"ת בזמנינו (דס"ל א"צ ס' ריבוא) ומ"מ אין למחות ביד המקילין שיש להם על מי לסמוך. בה"ל ד"ה ומותר. ועי' לקמן ס' תקמ"ג ס"ב וס"ק ד שאין איסור תחומין בחוה"מ³³.

ז) שאלה למעשה: א. האם מותר לנסוע ברכב בחול המועד לצורך טיול [ובנסיעה ישנם מלאכות כגון הבערה וכו']. עי' ס"א. ב. משפחת שוורצמן נסעה בחול המועד לגינה ציבורית גדולה. והנה הגיע לשם יהודי רוכב על סוס ועגלה, כדי לעשות סיבוב לילדי המטיילים בתשלום. הילדים בקשו מאביהם לעלות. הבן הגדול שלמד מסכת שבת ידע שיש איסור 'מחמר' דהיינו עשיית מלאכה ע"י בהמה, כגון מלאכת הוצאה, ושאל את האב האם אנו לא מכשילים את היהודי המסיע ב'לפני עור' שעובר על מלאכת 'מחמר' בחול המועד [ישם המקום היה חוף לעירוב]. מה ענה לו האב. עי' ס"א ובאה"ל ד"ה ומותר. ולכאול' נסיעה כזו הוי כטיול. ועיין עוד).

הקדמה לסעיף ג). רפואת בהמה: מותר לעשות מלאכה במועד לצורך רפואת בהמה, וביאר המאירי (מו"ק י) משום שהוא דבר האבד שבהמתו נפסדת (וגם שיש בזה צער בעלי חיים [קדן אוה"ז: ד"ה רכבה]).

8. (הרביעה): א) האם מותר להרביע בהמה במועד. ב) וחמורה שתבעה. ג) ולהכניס לדייר זכרים ונקבות ביחד ורובעין מעצמן.

תשובה: א) אסור (שהוא טירחה יתירה שלא לצורך המועד. נמוקי יוסף ה). [אבל בחול מותר ואין בזה משום פריצותא דבעבדיתיה טריד]. ב) יש מתירין כדי שלא תצטנן ותעקר, ובברכ"י מצדד להחמיר בזה (דלא הוי דבר האבד דס"ל דלא חיישינן שתצטנן. הגהות מוה"ר"א אזולאי על הלבוש סק"א). ג) מותר (דאין בזה טירחה). סעי' ג וס"ק ו ז.

9. (רפואה לבהמה): האם מותר להקיז דם לבהמה. ב) ולעשות לה שאר רפואה. [ועי' מלאכות דאורייתא].

תשובה: א) כן. ב) כל רפואה מותר. סעי' ג וס"ק ת.

הוספות ועיונים

³¹ ואם הוא רווח ממון שאינו מצוי לאחר המועד, נראה על פי מה שכתב במשני"ב (תקל"ט כד) שנחשב לדבר האבד, שמותר לתקן צרכי רכיבה גם במלאכה גמורה, ע"ש.

³² שכתב שיש לצרף הסוברים שאין אדם מצווה על שבייתת בהמתו ביו"ט, וכן לצרף דעת הר"ן שבחצר אין איסור מחמר מהתורה, ועי"פ מה שנהגו לתפוש בכמה דברים שאין רה"ר בלא ס' ריבו, וכיון שהוא דרבנן לענין חוה"מ יש להקל.

³³ וכן מבוואר ברש"י חגיגה יז: ד"ה ופנית.

(ח) שאלה למעשה: אקוריום דגים, שהמים שבו התלכלכו ורוצה להחליפן כדי שלא יזקו הדגים, ובשביל כך צריך לעשות מלאכות דאורייתא, האם מותר במועד. (עי' ס"ג וס"ק ח).

10. (הושבת תרנגולת): א) האם בחוה"מ מותר להושיב תרנגולת על הביצים לגדל אפרוחים. ב) ואם כבר ישבה ומתה, האם מותר להושיב אחרת - תוך ג' ימים. [ואם הראשונה ישבה עליהן ג' ימים]. ג) ומה"ד אם לא מתה רק ברחה מעליהן. ד) ומה"ד בכל זה לאחר ג' ימים. ה) כיצד מודדים ג' ימים אלו.

(תשובה: א) לא. ב) אסור (וכן דעת השו"ע), ובמקום הפסד מרובה יש לסמוך להקל אם כבר ישבה ג' ימים שאין הביצים ראויין לאכילה. ג) יכול להחזירה, וי"א שגם בזה אין להקל רק אם כבר ישבה עליהן ג' ימים, וכן יש לנהוג; אך אם יש לו הפסד מכמה ביצים יש לסמוך להקל אף תוך ג' ימים לשיבתה. ד) אפי' יפסדו הביצים אסור, שיש טורח גדול בחזרה, וגם אפשר שלא יועיל כלל החזרה שכבר אזל חמימותה ממנה. ה) בפמ"ג מסופק אם הג' ימים מעל"ע או שמקצת היום ככולו. סעי' ד וס"ק י"ב ובה"ל ד"ה מתה ושה"צ

סיכום קצור לנלמד: מותר לרכב על בהמה בחוה"מ, אפי' שלא לצורך כלל. • לתקן צרכי רכיבה אסור אא"כ יש ג' תנאים: א. שרכב לצורך המועד או לראות פני חבירו, וטיוול גם נחשב צורך המועד ובלבד שאינו יוצא מא"י לחו"ל. להרויח ממון שלא לצורך המועד אסור. ב. שלא ניסה ללכת ברגליו. ג. שלא יכוין מלאכתו במועד. • צרכי רכיבה היינו כגון ליטול צפרני הסוס, לסרוק הסוס במסרק דהוי פסי"ר שמשיר שערות, לתקן האוכף והרסן ושאר צרכי רכיבה, לתקן ברזיליו [זוהו מותר רק במקומות שמצויים אבנים ואין הבהמות יכולות לילך בלא"ה, אך במקומות שהעפר תיחוח ואין רגילים לעשות ברזלים אסור]. • ליסע בעגלה שלא לצורך אפשר שיש לחוש משום מחמר לסוברים יש רה"ר מהתורה בזמנינו, ואין למחות במי שמיקל. • אין מרביעין בהמה בחוה"מ [נחמורה שתבעה מחלוקת], אבל מכניסין צאן לדיר ורובעין מעצמן. • רפואה לבהמה מותר ואפי' במלאכה דאוי. • אין מושיבין תרנגולת על ביצים לגדל אפרוחים. ואם כבר ישבה ומתה אסור להושיב אחרת, ובמקום הפסד מרובה יש להקל כשישבה כבר ג' ימים. ואם רק ברחה יכול להחזירה, וי"א שהחיתור להחזיר דוקא כשישבה ג' ימים וכן יש לנהוג אא"כ הוא מקום הפסד. לאחר ג' ימים לבריחתה אין היתר להחזיר אפי' יפסדו הביצים [שיש בזה טורח גדול וגם אפשר שלא יועיל]. הפמ"ג מסופק אם מונים הג' ימים מעל"ע או שמקצת היום ככולו.

סימן תקלו

(הקדמה לסימן). **דבר האבד:** כבר נתבאר בתחילת הלכות חול המועד שאחד מהדברים שהותרה בהם מלאכה בחול המועד הוא "דבר האבד", דהיינו דבר שאם לא יעשנו במועד יפסד ממונו. [ואין נקרא הפסד ממונו אלא בדבר הנמצא ברשותו ועלול להפסידו, אבל מניעת רווח אינו נחשב הפסד ואסור לטרוח בשביל זה (נמוקי יוסף פ. ל"ה משקין, ועי' הפריעס כזה כסי' תקלט ס"ד)]. והטעם שהתירו לעשות מלאכה בדבר האבד, שכיון שעיקר איסור מלאכה בחול המועד הוא כדי שישמח ולא יטרח במלאכה, לכן כשהוא דבר האבד מוצטרע יותר כשאינו עושה את המלאכה, התירו לו לעשותה (ויטב"א גי' ד"ה אלף). ויש שכתבו בטעם ההיתר שכיון שעיקר איסור מלאכה הוא 'כדי שיהיה אוכלין ושותין ויגעין בתורה' (ויטב"א, הובא במ"ב סי' תקל ס"ב), וכשנפסד ממונו ולא יתקנו יטרד מלימודו, לכן התירו לתקנו (מהרי"ל, מנהגים אות א). דבר האבד מותר לעשותו אף בלא שינוי (כלקמן ס"א) ובמעשה אומן (סי' תקמ ס"ד) ואף שאינו לצורך המועד. אך דבר שיש בו טירחה רבה אסור לעשותו (ס"ב), וטירחה רבה נחשב בכל דבר לעומת ההפסד שבו, שאם ההפסד שבו קטן לא התירו אלא טירחה קטנה ואם ההפסד רב התירו טירחה יותר (ויחב"ל לקמן הערה 44).

11. (דבר האבד): דבר האבד דהיינו שאם לא יעשהו עכשיו יבא לידי הפסד מותר לעשותו בחוה"מ. א) האם צריך לעשותו בשינוי. ב) ומה לענין למעט בטירחה.

(תשובה: א) לא, אלא יכול לעשותו כדרכו. ב) צריך להמעיט בטירחה מה שאפשר. סעי' א וס"ק א. ועי' לקמן סי' תקמא ס"ד מה נחשב דבר האבד.

12. (ספק דבר האבד): א) ספק דבר האבד, האם מותר, כאשר החשש הוא דבר המצוי להיות. ב) והאם מותר בפרהסיא. ג) ומה"ד ספק דבר האבד בחשש שאין מצוי להיות. ד) ספק צורך המועד בדבר שקרוב בעיניו שיהיה, האם מותר.

תשובה: א) יש להקל לעשותו, ואפי' ע"י עצמו וא"צ גוי. ב) יעשה בצנעא אם אפשר, ואם א"א מותר בפרהסיא. ג) יש להחמיר. ד) כן. ס"ק א ובה"ל ד"ה דבר.

13. (שדה: א) שדה הבעל שמספיק לה מי גשמים ואין משקים אותה אלא להשביחה יותר, האם מותר להשקותה בחוה"מ. ב) שדה בית השלחין שהיא צמאה ועיפה למים ואם לא ישקנה תמיד תפסד, האם מותר להשקותה. כשהתחיל להשקותה קודם המועד או לאו. ג) ואם היתה שדה לחה ועתה נתייבשה.

תשובה: א) לא. ב) אם התחיל להשקותה קודם המועד מותר, שאם לא ישקנה עתה תפסד; אבל אם לא התחיל להשקותה, אפי' ע"י אונס, הרי לא תפסד ע"י איחור כמה ימים, ואסור. ג) לרש"י מותר [אפי' לא התחיל להשקותה קודם המועד] ולרמב"ם אסור [אא"כ היא לחה]. סעי' א וס"ק ב-ד ושעה"צ ובה"ל ד"ה שכיון.

ט) שאלה למעשה: ביטון יצוק, שנהוג לאחר היציקה להשקותו במים כדי למנוע את בקיעתו ולחזקו, ואם לא יעשה זאת במועד יהיה הפסד לביטון, האם מותר להשקותו במועד. (עי' ס"א).

(הקדמה לסעיף ב). כל מה שהתירו מלאכה לצורך דבר האבד, היינו דוקא כשאין בדבר טירחה מרובה, כנתבאר לעיל (בהקדמה לסיומן, וע"פ עוה). לכן אסור לדלות מים בכלי כדי להשקות, שיש בדבר טירחה. ואפי' להמשיך ברגליו שאין בזה טירחה אסרו, שמה יפסקו המים ויבוא לדלות בכלי. אמנם להמשיך ממעין ברגליו מותר, שאין חשש שיפסקו מימיו ולא שייך החשש שמה יבוא לדלות בכלי.

14. (טירחה רבה: א) כשהתירו להשקות בית השלחין כנ"ל, האם מותר לדלות מבריכה שהמים מכונסים בבור עמוק וצריך לדלות בכלי. ומדוע. ב) ולהשקות ממי גשמים מקובצים. ובאופן שאינו דולה כגון שהבור מלא על גדותיו שא"צ לדלות אלא ממשך מהן ברגל. ג) ולדלות ממעין בכלי. ד) ולהמשיך ברגליו ממעין. ה) ערוגה שחציה גבוהה וחציה נמוכה, האם מותר לדלות ממקום נמוך למקום הגבוה.

תשובה: א) אסור, משום שאף בדבר האבד לא הותר אלא כשאין טירחה יתירה, כגון מן המעין שהוא ממשיכו ומשקה. ב) אסור, ואפי' במלא אסרו מפני שסופו לדלות כשיחסרו (משא"כ מעין מותר להמשיך ממנו וכנ"ל, שאין מימיו פוסקים). ג) אסור. ד) מותר. ה) לא, דהוי טירחה רבה. וכ"ש ב' ערוגות אחת גבוהה מחברתה שאין דולין מהתחתונה להשקות העליונה. סעי' ב וס"ק ה-ה.

י) שאלה למעשה: בימינו שישנם אמצעי השקיה משוכללים ואין הדבר כרוך בטירחה יתירה, האם מותר להשקות שדות המצמיחים מיני מאכל, גינות נוי, מדשאות, שבערים או בחצרות הבתים. באופן שאם תדחה ההשקיה עד לאחר החג יגרם הפסד לצומח. (עי' שו"ע ס"ב. ועיין עוד).

(הקדמה לסעיף ג). נתבאר לעיל שהיות ואסור טירחה יתירה במועד אסרו להמשיך מים מקיבוץ מי גשמים, שמה יפסקו המים ויביא כלי וידלה והוי טירחה יתירה. אמנם במקום שאין חשש שיפסקו המים כגון מעין, מותר להשקות ע"י המשכה, שאין בזה טירחה רבה וגם אין חשש שישגיע לטירחה רבה ע"י דליה. ועתה יתבאר עוד אופנים בדין זה.

15. (נהרות המושקים: א) נהרות הנמשכים מהאגמים, האם מותר להשקות מהם בית השלחין במועד, כאשר אין נפסקת המשכתם בשום פעם וגם האגמים אינם נפסקים תמיד. ב) ואם דרך הנהרות או האגמים לפסוק באיזה פעם. ג) בהנ"ל ב', מה"ד אם עכשיו יש ריבוי מים באופן שבכל חוה"מ לא יצטרכו לדלות בדלי ויוכל להמשיך ברגליו. ד) בריכות שאמת המים עוברת ביניהן, האם מותר להשקות מהבריכות ע"י המשכה.

תשובה: א) מותר. ב) אסור. ג) גם אסור משום לא פלוג. ד) מותר [שאם יפסקו יקח מאמת המים], ודעת הראב"ד שדוקא כשאמת המים נכנסת בתוך הבריכות אבל בלא"ה אסור ואע"ג שנכנסת לתוך השדה, אבל דעת הריטב"א דלאו דוקא (אמרו בגמי עוברת ביניהם) אלא כל שעוברת בסמוך לשדה ממש נקרא ביניהם (דלא כראב"ד). סעי' ג וס"ק ט.

16. (בריכה הנמשכת ממעין): א) בית השלחין שבמקום גבוה, ומעין נובע לידו, ומתחת בית השלחין זה יש בית השלחין נמוך, וביניהם יש בריכה קטנה - שכשמשקין הבית השלחין הגבוה מהמעין הסמוך לו, נוטפים טיפין לבריכה. האם מותר להשקות מבריכה זו את בית השלחין הנמוך.

תשובה: א) אם המעיין העליון לא פסק, וגם הנטיפה נמשכת עכשיו לבריכה (וע"י חיבור המים למעיין נחשב שהתחתונה מושקת מן המעיין עצמו ובמעין אין חוששים שיפסק וכנ"ל. ריטב"א³⁴), מותר, ובלא"ה אסור. סעי' ג וס"ק יא-יג. חריצין הנעשין להמשיך בתוכן מים מהנהר לצורך שדות, עי' בטור וב"י וט"ז אימתי מותר להשקות מהן את השדות בהמשכה. ס"ק י.

(הקדמה לסעיף ד). כל מה שהותר לטרוח בחוה"מ לצורך דבר האבד, זהו רק בשביל שלא יתקלקל הדבר, אבל להשביח הדבר אינו נחשב דבר האבד ואסור לטרוח עבור זה.

אע"פ שלצורך דבר האבד אסור לטרוח טירחה רבה, לצורך אוכל נפש שבמועד מותר.

17. (ירקות שאוכלן במועד): א) ירקות שרוצה לאוכלן במועד, האם מותר לדלות במועד להשקות [והו"י טירחה יתירה] כדי שיגדלו. ב) ואם אינו אוכלן בעצמו אלא רוצה למוכרן במועד. ג) ואם אינו לצורך אכילת המועד, ורוצה להשביחן, ובלא טירחה רבה כגון בהמשכה בלא הדלחה. ד) מכשירי אוכל נפש, האם מותר עבורן טירחה יתירה, כשעושה לצורך המועד. ה) האם מותר לעשות מכשירי אוכל נפש כשיכל לפני יו"ט.

תשובה: א) כן, דלצורך או"נ מותר כל טירחה. ב) גם מותר (והיינו אפי' שאינו ודאי שיהיה מי שיקנה). ג) אין לטרוח לכך, שאין זה דבר האבד. ד) כן (דלא כפמ"ג שנסתפק). ה) אסור.³⁵ סעי' ד וס"ק יד-טז.

א) שאלה למעשה: א. תנור האפיה שבבית משפחת תשבי התקלקל בחוה"מ, ונבצר מהם לאפות עוגות עבור החג. אבי המשפחה ר' שלום ידע שהבעיה נעוצה בנתיך פנימי בתנור שניתק ממקומו. וביכולתו לפתוח את התנור ולהגיע למקום הבעיה העמוק ולתקנו (אפי' בתיקון פשוט, ואין צריך מעשה אומן בשביל כך). אלא שהדבר כרוך בטיחיה רבה - לפתוח ולפרק, לבדוק ולסדר, ולהחזיר הכל למקומו. האם מותר לו. (עי' ס"ק טו). ב. בחנותו של ר' משה הירקן, הפתוחה בחוה"מ לצורך החג, הגיעה משאית עם פירות וירקות. עקב העדרות הפועל הרגיל, הוזקק ר' משה בעצמו לפרק את הסחורה ולסדרה במקומה, ויש בזה טירחה מרובה מאד. הוא התקשר למורה הוראה לשאול האם מותר לו לעבוד קשה כדי לסדר את הפירות במקומן בשביל שיתאפשר לקנותם בימי חוה"מ, או שעליו להשאיר את הסחורה במחסן ולהניחה עד אחרי החג (והפירות לא יתקלקלו עד אז). מה השיב לו הרב. (עי' ס"ק יד).

18. (חריצי הגפנים): א) האם מותר לעשות חריצין בעיקרי הגפנים (-מסביב הגזע) כדי שיתמלאו מים. ב) ומה"ד כשכבר היו עשויים אלא שנתקלקלו ונסתמו לגמרי. ג) ואם עדין ניכר החריץ מעט - פחות מטפח. ד) ולהעמיקן או להרחיבן יותר מבראשונה.

תשובה: א) לא, דהוי טירחה יתירה ואסור אפי' במקום הפסד. ב) גם אסור. ג) מותר לתקן, דליכא טירחה כ"כ. ד) אסור. סעי' ה וס"ק יז-כ.

19. (אמת המים): א) אמת המים [דהיינו חריץ שבקרקע שעוברים בה מים סביב השדה ומשקים אותה, והיא רחבה אמה ועמוקה אמה], האם מותר לעשותה מתחילה. ב) ולתקנה - כשהיתה עשויה ונתקלקלה, אך נסתמה לגמרי ולא נשאר בה טפח. ג) וכשנשתייר בה טפח. ד) ואם היתה בתחילה יותר מו' [ועתה נשתייר בה טפח]. האם מותר לתקן עכשיו יותר מו'. ה) כאשר נשתייר בה ב' טפחים, האם מותר להעמיקה עד ז' טפחים. ו) וכשנשאר בה ג' ורוצה לחפור עד ח'.

תשובה: א) לא (דטירחה יתירה לא שרי במקום הפסד). ב) אסור, דפחות מטפח לא ראוי שיקלחו שם מים והוי כעושה בתחילה. ג) אם היתה בתחילה ששה באורך וששה ברוחב, מותר לחפור בה עד ששה על ששה, לא יותר ולא

הוספות ועיונים

³⁴ במשני"ב כתב: ואע"ג דבריכה עבידה דפסקא, הואיל ומטפטף עדין מבית השלחין הגבוה מים שבאו ממעיני אמרינן דבודדאי לא פסקא, עכ"ל. ומקורו ברש"י (ד"ה עדיין). אמנם עדין אין זה מסיפק, שאע"פ שהבריכה לא תפסק כל עת הנטיפה, נירוש שיפסקו אח"כ, וכמבואר לעיל כמה פעמים שבכל אופן שמוסק לפעמים אסרו להשקות. אמנם הריטב"א הוסיף לבאר שכיון שהבריכה מחוברת למעיין ע"י ניצוק, נחשב שמשקה מהמעין עצמו, ובמעין אין חוששים שיפסק כי אין דרכו בכך וכנ"ל, ולפ"י א"ש.

³⁵ ולענין מה נחשב 'כיוון מלאכתו' במכשירי או"נ עי' לקמן סי' תקמ"ט ו'ק"כ וז' ושעה"צ כג.

פחות [שבזה עוברים המים שפיר]. [לדעת השו"ע מותר אפי' לא היתה תחילה ששה על ששה רק טפח]. (ד לא. ה) לדעת השו"ע מותר, ויש מחמירין בזה, וצ"ע. (ו) נכון להחמיר. סעי' ו' וס"ק כא-כה ושה"צ

(הקדמה לסעיף ז). בסעיפים קודמים נתבאר דין השקאת שדה תבואה, שמוותר להשקות בית השלחין שהתחיל להשקותה, ובית הבעל אסור; ובסעיף זה יתבאר דין שדה האילן, שכיון שצרכה השקאה כמו בית השלחין, שאם לא ישקנה תפסד, מותר להשקותה, ובאופן שיתבאר.

20. (השקאת שדה אילן): (א) שדה אילן, האם מותר לעשות בו חריצים למשוך המים מאילן לאילן. (ב) ולהשקות השדה כולה. [ואם היו האילנות רצופין יותר מי לבית סאה]. (ג) שדה שהיא לחה, האם מותר להשקות כולה.

(תשובה: א) כן, ששדה האילן דינו כבית השלחין שצריך למים טפי, ועשיית חריץ למשוך המים אין בזה טירחה רבה. (ב) להשקות כולה אסור, שאין מתירין טירחה רבה³⁶ שבביל הרווחה³⁷. ואם היו רצופין ביותר מי לב"ס מותר (דבלא זה יפסדו האילנות). (ג) מותר (שבזה אין טורח ע"י ההשקאה יותר מאשר אם רק ימשך המים מאילן לאילן. וכיון שיש בזה הרווחה לאילנות מותר³⁸), ונחלקו בזה, לרש"י דוקא אם נתייבשה ולרמב"ם דוקא כשהיא לחה. ויש אוסרים בכל גונא. סעי' ז' וס"ק כו-כח ובה"ל ד"ה מאילן ושה"צ

(הקדמה לסעיף ח-יא). **מלאכה אחת עם ב' תוצאות:** כבר נתבאר לענין עשיית מלאכה בחוה"מ, אם אינה לצורך המועד אסור [כשהיא דבר האבד] ואם היא לצורך המועד מותר. ומה הדין במלאכה שיש לה שתי תוצאות, אחת לצורך המועד ואחת לצורך אחר המועד, הדין הוא שצריך ב' תנאים כדי להתיר, א' שמתכוין לצורך המועד, ב' שניכר מתוך מעשיו שכונתו לכך. ובגמ' (מ"ק ט) הובאו כמה דוגמאות לדין זה, ומובאים בסעיפים שלפנינו.

21. (הכנסת מים לשדה): (א) אסור לעשות פתח בשדה שיכנסו בו מים להשקותו (בשדה בית הבעל שאסור להשקותו וכדלעיל סעי' א. ערוה"ש ס"ז). מה"ד כשכונתו כדי לצוד דגים לאוכלו במועד, האם מותר. (ב) ובדיעבד כשעשה רק פתח אחד ואומר שכונתו ליתר, מה דינו. (ג) כשעשה באופן המותר [-ב' פתחים] אך כונתו בצידת הדגים לאכול מהם רק קצת במועד, האם מותר לעשות.

(תשובה: א) מותר, ובתנאי שמעשיו ניכרין שכונתו לדגים, כגון שעשה חור גם בסוף השדה שיצאו המים וישארו הדגים, ואע"פ שממילא השדה נשקית, כיון שאין כונתו לכך מותר. אבל אם פתח רק שיכנסו המים, אף שכונתו לדגים כיון שאין מעשיו ניכרים אסור שנראה כמכוין להשקות השדה. (ולענין בריכה גדולה ע"י לעיל ס"י תקלג ס"ק כג). (ב) אין קונסים אותו (והדגים מותרים באכילה). (ג) יש בזה דעות. סעי' ח' וס"ק כט-לב.

22. (השוואת שדה): (א) אסור להשוות שדה לצורך חרישה. מה"ד כשכונתו כדי לדוש לצורך המועד וזה ניכר מצורת השואתו. (ב) ומה למעשה, לכתחילה ובדיעבד.

(תשובה: א) מותר. (ב) לפי שיש דעות מה נקרא ניכר - אם משוה כולה או להיפך שאין משוה כולה, יש לאסור הכל³⁹ ובדיעבד ואומר שכיון לדישה, אין לאסור בכל אופן. סעי' י' וס"ק לא לג.

23. (ליקוט עצים): (א) אסור ללקט עצים משדה ליפותו לחרישה. מה"ד אם צריך לעצים והדבר ניכר, כגון שנוטל הגדולים ומניח הקטנים. (ב) אסור לקצץ ענפי אילן לתקנו. מה"ד אם עושה כדי להאכיל הענפים לבהמתו ולא לתקן העץ, כגון שקוצץ כולן (בין הלחין ובין היבשים) מצד אחד (דכשקוצץ רק היבשים מב' הצדדים נראה שעושה לצורך האילן. רש"י).

(תשובה: א) מותר. (ב) מותר⁴⁰. וכן הדין בכל כיו"ב (היינו דברים שיש בהם שימוש לצורך היתר ולאיסור) אם כונתו לאיסור - אע"ג שמעשיו מוכיחים שעושה לצורך היתר אסור; וכן כשאין מעשיו מוכיחין אע"ג שכונתו להיתר אסור, אך בזה אין לאסור בדיעבד כיון שכונתו להיתר וכנ"ל. סעי' י"א וס"ק לא לד.

הוספות ועיונים

³⁶ לכאורה יטירחה רבה' הוא לאו דוקא, דהמשכה אף בלא טורח אסור לצורך הרווחה. וכן נראה מלשון הנימוקי יוסף [שממנו מקור הדברים].

³⁷ עיי' שעה"צ כג שכתב שאין בה זרעים וירקות רק אילנות, והיינו שאם היו בה זרעים וירקות הוי דבר האבד ומותר להשקות כולה וכנ"ל סעיף א. וצ"ע במה שכתב השוה"נ"ל ה"י יב דאין להשקות כולה יאף אם אין בה זרעים וירקות רק אילנות' דמשמע שגם אם יש בה זרעים וירקות אסור.

³⁸ כן משמע במשנ"ב. ואף שנתבאר לעיל ס"יא שאסור להשקות משום הרווחה, אפשר דכיון שאין בזה כלל תוספת טירחה הוי בכלל מרבה בשיעורים שמוותר אפי' ביו"ט, וכמבואר לעיל ס"י תקלג באה"ל ד"ה שרי.

³⁹ דעת המחבר שבאופן שמשוה כולה מותר, ומי"מ כתבו האחרונים שכיון שיש הרבה ראשונים הסוברים להיפך (עיי' שעה"צ ס"ק י"א) על כן אסור. כף החיים ס"ק נא.

יב) שאלה למעשה: כששופטים ריצפה בחוה"מ, האם מותר לשפוך את מי השטיפה המלוכלכים על גבי זרעים שאסור להשקותם בחול המועד - זה גורם להצמחתם. (עי' סעי' ח-יא וס"ק לא לד. ועיין עוד).

24. (הצלת אילן): א) האם מותר ליטול תולעים שנפלו באילן ונפסד מכן. ב) נטיעות שנשר קצת קליפתן, האם מותר להדביק שם זבל שלא ימות האילן. ג) אילן שקטעו נופו לפני המועד כדי שיוציא נופות הרבה סביב מקום הקטיעה, האם מותר לסוך שם שמן כדי שלא ימות. ד) ולסוך פירות בשמן כדי שלא יפסדו.
תשובה: א) לא, דהוי טירחה יתירא. ב) כנ"ל א'. ג) כן, דלא הוי טירחה יתירא. ד) כנ"ל ג'. סעי' יב וס"ק לה-לו.
- יג) שאלה למעשה: האם מותר להדביר מזיקים מאילן בחוה"מ ע"י ריסוס וכדו' באופן שאין בו טירחה יתירה, במקום שיש הפסד לאילן או לשדה. (עי' סעי' יב וס"ק לה. ועיין עוד).

(הקדמה לסעיף יג). **צידת אישות ועכברים משדה:** שדה האילן שמסתובבים שם אישות ועכברים ומפסידים את האילנות, מותר לצוד אותם כדרכו תמיד. ובשדה הלבן [-שדה תבואה וקטניות] שאין ההפסד גדול כ"כ כמו בשדה האילן, לא התירו לצודן אלא ע"י שינוי. ואם שדה הלבן סמוכה לשדה אילן, שיש חשש שיצאו העכברים משדה הלבן ויחריבו את האילנות, מותר לצודן כדרכו אף משדה הלבן. כן דעת רוב הראשונים [נהיה הדעה הראשונה בשו"ע]. והרמב"ם חולק בתרתי: א', בשדה הלבן הסמוכה לשדה אילן מותר לצוד רק ע"י שינוי. ב', כשאינה סמוכה לשדה אילן אסור אפ"י ע"י שינוי.

25. (צידת אישות ועכברים): א) אישות [-שרץ קטן שאין לו עינים וחופר בקרקע וחפירותיו מזיקים לאילנות] ועכברים, האם מותר לצודן משדה אילן. ב) ולצודן כדרכו משדה הלבן [כשאינה סמוכה לשדה אילן]. ג) ובשינוי [-שנועץ שפוד באתר ומנענעו לכאן ולכאן עד שנעשית גומא ומניח שם המצודה]. ד) ואם היא סמוכה לשדה אילן [בשינוי או כדרכו].

תשובה: א) מותר כדרכו [-חופר גומא ותולה בה המצודה]. ב) אסור. ג) יש מחמירים, וע"י גוי ודאי יש להקל. ד) בשינוי מותר⁴¹, והמיקל כדרכו אין למחות בידו דרוב הראשונים מתירין.⁴² סעי' יג וס"ק לח לט ובה"ל ד"ה ויא.

(הקדמה לסעיף יד). **זיבול שדה בחול המועד:** אסור לזבל שדה בחוה"מ מפני שזו מלאכה גמורה ועי' מ"ד ס"ק מט. ואם מכניס בהמות לשדה ועל ידי שמטילות גללים השדה מזדבלת מאליה, אסור מדרבנן, משום שנראה כמזבל בידים. והנה אע"פ שבכל מקום מה שאסור לעשות לישראל אסור גם לומר לגוי לעשות (כמבואר בס"י תקמ"ג ס"א), בזיבול באופן הנ"ל שממילא השדה מזדבלת - שאין זה מלאכה גמורה, יש אופנים שמותר לעשותה על ידי גוי, וכמו שיתבאר.

26. (זיבול שדה בחוה"מ): א) האם מותר לזבל שדה בחוה"מ [בידים]. ב) ולהכניס בהמות לשדה שישכבו שם בלילה ומטיילות ממקום למקום עד שמזדבלת כל השדה. ג) ואם הכניסן גוי מעצמו האם מותר להניחו בכך. ד) ולשלם לו על כך [במזונות או בשכר, במועד או אחר המועד]. ה) האם מותר לומר לגוי מתחילה עשה ואשלם לך אחר המועד. ו) אם בא הגוי מעצמו שמותר כנ"ל ג', האם מותר למסור לו שומר להוליך הבהמות ממקום למקום שע"י זה הגללים מתנערים. ז) אם היה הגוי שכיר שבת (-שנוע) שכיר חדש שכיר שנה, האם מותר לסייעו או למסור לו שומר להוליך הצאן או לשכור לו שומר בחוה"מ.

הוספות ועיונים

⁴⁰ ואף אם כוונתו גם לצורך דבר האסור וניכר הדבר שכוונתו לכך, מותר לעשות כן, משום דבחוה"מ שכל יסוד האיסור הוא משום טירחה, כל שהמעשה מותר מכח כוונתו להיתר, אין חיסרון בכך שמכוון גם למטרה אחרת. הגרש"ז אויערבך בשלחן שלמה סק"ט. ולכאוי' מלשון השו"ע סעי' יא שכתב 'ואם ניכר שמכוון להאכיל הענפים לבהמתו ולא לתקן העץ' משמע שאם מכוון גם לדבר האסור אין היתר. ויש לדחות משום שבעץ אם נוטל הכל ממילא נראה שעושה לתקן העץ דהא בהמה אינה אוכלת ענפים יבשים, ולכן מוכרח לקחת רק הלחים שיהא מוכח שלא עושה לתקן העץ שאל"כ ודאי כונתו רק לצורך תיקון העץ, משא"כ במקום שיכול להתפרש להיתר כ"ל שמוותר אפ"י כשכוונתו גם לאיסור.

⁴¹ והטעם שאין מותר בזה כדרכו אף שיש בזה הפסד קצת עיי' לקמן הע' 44.

⁴² ולצוד עכברים ממקום מגורים כתב בכף החיים (סי"ק טו) שמוותר (ודמאי הוא לדליל סי' תקלג מ"ב סק"כ שמוותר להרוג זבובים ויתושים המציערים לאדם).

תשובה: א) לא, שהוא תולדת חורש. ב) גם אסור. ג) כן. ד) ליתן מזונות במועד מותר, ולתת שכר אחר המועד מותר [ואפשר שגם במועד מותר לתת שכר כיון שעושה מעצמו, וצ"ע]. ה) לא, שכל שאסור לישראל לעשותו אסור לומר לגוי לעשותו. ו) לא, שנראה כאילו שכרו מתחילה לכך. ז) לסייעו ולמסור לו שומר מותר, ולשכור שומר בחוה"מ אסור.⁴³ סעי' יד ו"ס"ק מ"א ס"ק מ"ז מט ובה"ל ד"ה ובהוה"מ.

27. (זיבול ביו"ט ובשבת): א) גוי שבא מעצמו ביו"ט להכניס בהמות לשדה הישראל כדי לזבלו, האם מותר לסייעו ולמסור לו שומר. ב) וליתן לו מזונות או שכר מזונות או שכר אחר. (ביו"ט או אחר יו"ט). ג) האם יש הבדל בהנ"ל [א' ב'] אם הגוי שכיר שנה או שאינו שכיר כלל. ד) כשכא הגוי לדייר בשבת, האם מותר ליתן לו מזונות או שכר מזונות או דבר אחר, בשבת או לאחר שבת.

תשובה: א) לא. ב) מזונות מותר אפי' ביו"ט ושכר מזונות אחר יו"ט. אבל שכר אחר אסור אפי' לאחר יו"ט, שנראה שעשה מדעת הישראל. ג) לא. [דוקא בזה שאינה מלאכה גמורה, אבל במלאכה גמורה צריך למחות בו בשעה שעושה וכ"ש שאין ליתן לו מזונות]. ד) אסור ליתן אפי' מזונות ואפי' לאחר שבת, אבל מותר להחזיק לו טובה על שהכניסו ואפי' בשבת עצמה. סעי' יד ו"ס"ק מג-מה מח ושה"צ

28. (קצירת שדה): אסור לקצור שדה בחוה"מ. א) מה"ד אם השדה יפסד כשלא יקצרו עד אחר המועד. ב) ואם רק מקצתו נפסד. ג) שדה שאינו נפסד, אבל צריך לו למאכלו בחוה"מ, האם מותר לקצרו, או לעשות שאר מלאכות כגון מעמר דש זורה בורר טוחן. ד) האם צריך לשנות בעשייתו. ה) והאם מותר לעשות כל מלאכות אלו ברווח ואם יותיר יותיר. ו) מה"ד כאשר אינו מוצא מי שיעשה לו בצמצום, שלא רוצים לטחון או לקצור לו דבר מועט [אלא א"כ ישלם כבכמות גדולה], האם מותר לעשות כמות גדולה. ז) כשמוותר לדוש לצרכו, האם מותר ע"י פרות. ומה הטעם. ומה נפקא מינא בטעם. ח) באיזה אופן מותר אפי' בפרות. ט) כשאין לו מה יאכל אבל יכול לשאול מחברו או לקנות מהשוק, האם הותר לקצור ולטחון וכו'.

תשובה: א) מותר לקצור בחוה"מ. ב) גם מותר.⁴⁴ ג) הכל מותר. ד) לא, אלא עושה כדרכו. ה) לא, אלא יעשה רק מה שצריך לאכילתו, ורק אם א"צ אלא למלאכה אחת מותר לעשות בהרווחה [ורק שלא יערים] וכנ"ל סי' תקלג ס"א. ו) כן, שהכל נחשב צורך המועד. ז) בפרות אסור, משום דאושא מילתא [ולא משום שצריך לשנות], ולפי"ז גם בשאר בע"ח אסור. ח) לצורך רבים (כיון שצריכים כמות גדולה וא"א בלא זה. ערוה"ש יב). ט) כן, ולא הצריכוהו לקנות או לשאול (ששמחת האדם הוא שנהנה משל עצמו ולא מתבואת אחרים, והתירו משום זה לעשות מלאכה בחוה"מ. בה"ל סי' תקמ"ב ד"ה ע"י). סעי' טו ו"ס"ק נ"ג ושה"צ

יד) שאלה למעשה: מי שצריך לקנות חפץ לצורך המועד, הרי אין היתר לקנות ממין זה כמות מרובה ממה שזקוק לו עתה. מה"ד במקרה שהקניה בכמות גדולה יותר גורמת להולת המחיר, האם מותר. (עי' שעה"צ ס"ק מט. ועיין עוד).

(הקדמה לסעי' טז). **דבר האבד:** כבר נתבאר שדבר שעלול ליפסד אם לא יעשנו במועד, מותר לעשותו, ובתנאי שלא הניח המלאכה לעשותה במכוון במועד. ועי' לעיל תשו' 28 ב' ובהערה 44 לענין הפסד מועט.

(הקדמה לס"ק נד). **אדם חשוב:** הגמ' (מו"ק יב:) מביאה מעשה בר' ינאי שבצר כרמו במועד מפני שהיה דבר האבד אם לא יבצר, ולשנה הבאה יהיה כולם מלבצור כרמיהם עד חול המועד, שטענו ללמוד מר' ינאי שמוותר גם לכוון מלאכתו למועד. וכיון שבאה תקלה על ידו, הפקיר ר' ינאי את כרמו. (ועי'. ומזה למד הרוקח (פי' טז) שאדם

הוֹסְפוֹת וְעִיּוֹנִים

⁴³ וכל ההיתרים כאן הם רק כשהגוי מכניס את הצאן לזבל ולא מזבל בידיו, אבל כשמזבל בידיו ממש הוי מלאכה דאוי ואסור להנחיתו (כה"ח ס"ק עד בשם הח"א).

⁴⁴ אמנם מצינו בכמה מקומות שדוקא בהפסד מרובה התירו דבר האבד, וכגון מה שנתבאר לקמן (סי' תקמ"ב) לענין גדר גינתו שנפרצה בינו לבין חבירו, שאם אין חשש גניבה אלא רק שמא יכנסו לשם אנשים ואין כ"כ הפסד, שמוותר לתקנה רק במעשה הדיוט. וכן לא התיר ה"שו"ע לעיל (סי' ל) לצוד אישות ועבכרים אלא ע"י שינוי, וכתב המשנ"ב שם (סי' לט) שהוא משום שאינם מפסידים כל כך. וכן לענין תיקון מלבושיו הקרויים, כתב לקמן (סי' תקמ"א סק"י) שאף באופן שאם לא יתקנם הם יקרעו יותר, אין להתיר אלא א"כ הם יקרעו לגמרי אם לא יתקנם עתה, ואילו כאן התיר לקצור למרות שאינו אבוד רק מקצתו. [ועי' גם כיו"ב לעיל סי' תקלו סק"י לענין תרנגולת שברחה שאין להקל להחזירה כיון שיכול למוכרן בזול נחשב הפסד מועט, אלא א"כ יש לו הפסד מכמה ביצים שאז יש לסמוך להקל]. והביאור בכל זה הוא כמו שכתב הרמב"ן (בפסקיו על מעו"ק ד"ה בדבר האבד יפה) בשם הראב"ד, שלעולם הולכים לפי הטררה, שטררה מועט מותר גם אם ההפסד מועט, ואם הוא טורח גדול מותר רק בהפסד גדול. וכן כתב בחוט שני (חור"מ עמי קפג).

חשוב יש לו להזהר שלא לעשות מלאכה אף בדבר האבד כדי שלא ילמדו ממנו לכוון מלאכתם למועד. ובבדק הבית (בבית יוסף כ"ח) פקפק בזה, דאדרבה מהגמ' מוכח שמתחילה כל זמן שלא באה תקלה על ידו לא נמנע ר' ינאי מלכצור. וגם יש לומר שמה שהפקיר כרמו היה רק באותה שנה כדי להודיע שבשנה שעברה לא כיוון מלאכתו למועד, אבל בשנים שלאחר מכן יש לומר שבצר כרמו. ועוד שאפשר לומר שר' ינאי החמיר בזה רק ממידת חסידות. וכתב הפרי מגדים (משנ"ב ו) דמכל מקום טוב שיעשה בצנעא [כדי שלא יבואו ללמוד ממנו ויכוונו מלאכתם למועד]. עוד כתב הפמ"ג שאפשר שעכ"פ יש ללמוד מהמעשה הנ"ל שאם פעם אחת ארע תקלה על ידו, ממידת חסידות נכון להימנע מלטפל בדבר אף שבפסד.

29. (דבר האבד. אדם חשוב: א) מי שכרמו סמוך לכרם של גוי, והגוי בא לכצור את שלו בחוה"מ, ואם הישראל לא יכצור עתה יפסיד (שיפרצו כרמו ויהיה למרמס. רא"ש), האם מותר לכצור. [בסתם אדם שאינו חשוב]. (ב) ואם לאחר הבצירה הענבים יתקלקלו עד לאחר המועד, האם מותר לדורכם ולעשות חביות ושאר צרכי היין. (ג) האם מותר לשכור בשביל כך פועלים שיש להם מה לאכול. (ד) אדם חשוב, האם מותר לו לעשות מלאכת דבר האבד. (ה) אדם חשוב שעסק בדבר האבד ובאה תקלה על ידו שהעולם דימו שמוותר לכוון לכתחילה ולהניח מלאכות לחוה"מ, האם עליו לימנע מלטפל בדבר האבד מכאן ואילך.

תשובה: (א) מותר, ובלבד שלא יכוון מלאכתו למועד. (ב) מותר הכל, וא"צ שינוי. (ג) כן. וי"א שבמקום שאפשר יעשה דוקא ע"י גוי⁴⁵ או ע"י ישראל שאין לו מה יאכל (ועי' לקמן סי' תקמב סק"ה שנוכח להחמיר כן). (ד) י"א שצריך להחמיר (שמא ילמדו ממנו להקל גם שלא בדבר האבד), ובבד"ה מפקפק בזה, ומ"מ טוב שיעשה בצנעא. (ה) אפשר שממדת חסידות צריך ליהרהר בזה. סעי' טז וס"ק נד-נו ובה"ל ד"ה לבצור.

טו) שאלה למעשה: מעשה שהיה בגאון הנודע ר' אליהו ב. שליט"א שהחזיק להרחיב את דירתו ולערך בה מעט שיפוצים, והזמין את הקבלן ר' משה לעסוק במלאכה זו. והפועלים החלו בעבודות בחדש שבט, ונמשכה עבודתם עד מעט אחר ימי הפסח. כמובן שבימי החג שבתו ממלאכה. והנה בימי הפסח, בא הקבלן והודיע לבעל הבית שהיות ובסמוך לימי הפסח מרחו הפועלים הגוים חומר מסויים על הקירות כדי לחזקן. יש לזפת עתה את קירות הבית מבחוץ - ודוקא עכשיו, שאל"כ החומר הנ"ל עלול להיפסד, ושוב יצטרכו לגרדו מהקירות ולקנות חומר חדש - שעלותו יקרה, ולעבוד כדי למרוח שוב, שכל עבודות אלו מסתכמות בעלות גבוהה. ידע ר' אליהו שזהו דין דבר האבד, ומותר בחוה"מ. אלא ששב וחסש, שכיון שהמלאכה נעשת בקירות הבית מבחוץ, הרי העוברים ושבים ברחוב עלולים להבחין במלאכה הנעשית בביתו בעיצומם של ימי חוה"מ, ואולי כיון שהוא אדם חשוב אסור לו לעשות כן. מה ההלכה. (עי' ס"ק נד).

סיכום קצור לנלמד: דבר האבד דהיינו שאם לא יעשהו עתה יפסד, מותר לעשותו בחוה"מ. ויש להקל בטירחה מה שאפשר, אך א"צ לעשות בשינוי. • ספק דבר האבד, אם החשש מצוי להיות, יש להקל, ויעשה בצנעא מה שאפשר ואם א"א מותר בפרהסיא. ואם אין ההפסד מצוי יש להחמיר. • וכן בספק צורך המועד, אם קרוב בעיניו שיהיה צורך המועד יש להקל. • שדה הבעל שדי לה בגשמים ואין משקים אותה אלא כדי להשביחה, אסור להשקותה בחוה"מ. • שדה בית השלחין שצמאה תמיד למים ואם לא ישקנה תיפסד, אם התחיל להשקותה קודם המועד מותר להשקותה שבלא זה תיפסד, ואם לא התחיל אסור. ואם היתה שדה לחה ועתה נתייבשה, לרש"י מותר אפי' כשלא התחיל להשקותה, ולרמב"ם אסור אא"כ היא עדין לחה. • גם בבית השלחין אין היתר אלא כשאין בדבר טירחה יתירה, כגון שממשיך מים ברגליו מן המעין. אבל אין לדלות בכלי דהוי טירחה יתירה [ואפי' ערוגה אחת שחציה גבוהה וחציה נמוכה אין דולים ממקום הנמוך למקום הגבוה]. וממי גשמים אסור אפי' להמשיך, שדרכו להיפסק ושמא ידלה בכלי. • נהרות הנמשכים מאגמים, מותר להמשיך

הוספות ועיונים

⁴⁵ ועיין לקמן (סי' תקמב משניב סק"ה ושע"י סק"ח ובה"ל ד"ה דבר האבד) שכל זה הוא דוקא כשהישראלים עושים בשכר אבל כשעושים בחינם אין צריך לעשות על ידי גוים. ולפי"ז פשוט שאם בעה"ב רוצה לעשות המלאכה בעצמו, אינו צריך לחפש גוי שיעשה.

מהם ברגליו בתנאי שאין פוסקים לא הנהרות ולא האגמים בשום פעם, דאל"כ אסור, ואפי' עתה יש ריבוי מים באופן שבכל חוה"מ לא יצטרכו לדלות בכלי אסור דלא פלוג. וה"ה בריכות שאמת המים עוברת ביניהן (ואין פוסקין המים) מותר להשקות מהבריכות, ולראב"ד דוקא כשהאמה נכנסת בתוך הבריכות ולא די שנכנסת לשדה, אבל הריטב"א כתב שכל שעוברת האמה בסמוך לשדה מהני. וכן בית השלחין שיש מעין לידו וכשמשקים את בית השלחין נוטפים משם מים לבריכה, מותר להשקות מבריכה זו בית השלחין אחר בעת שממשיכה הנטיפה, ודוקא כשהמעין אינו פוסק וכנ"ל. • ירקות שמיועדים לאכילה במועד [הן לו והן למכור], מותר להשקותן כדי שיגדלו, אפי' שעושה להשביח, דמותר טירחה יתירה לצורך אוכל נפש. • גם במכשירי אוכל נפש מותר טירחה יתירה ולהשביח. • אין עושין חריצי הגפנים אפי' במקום הפסד [דהוי טירחה יתירה]. ואם היו עשויים מכבר, אם נסתמו לגמרי אסור, ואם עדין ניכר החריץ אפי' פחות מטפח מותר [דליכא טירחה כ"כ], אבל אסור להעמיק או להרחיבן מכבתחילה. • אין עושין אמת המים בתחילה. היתה עשויה מכבר, אם נסתמה שלא נשאר בה טפח אסור לתקנה [דפחות מטפח לא ראויה לקלח מים והוי כעושה בתחילה], ואם נשאר טפח מותר לחפור עד ו' על ו' טפחים לא פחות ולא יותר, ומותר דוקא כשהיתה תחילה ו' על ו' (ולשו"ע מותר בלא"ה). אם היתה תחילה יותר מו', מ"מ אסור להעמיקה יותר מו', וי"א שאם נשאר בה עתה ב' טפחים מותר להעמיקה עד ז'. ובנשאר בה ג' בודאי נכון להחמיר לא לחפור עד ח'. • שדה אילן, מותר לעשות חריצים למשוך המים מאילן לאילן, אך אין להשקות כל השדה אא"כ היו רצופים ביותר מ"י לבי"ס. ושדה שהיא לחה מותר להשקות כולה, לרש"י דוקא כשנתייבשה ולרמב"ם דוקא כשעדין לחה, ויש אוסרים בכל גונא. • אף שאסור לפתוח מקום בשדה שיכנסו בו מים להשקותו וכנ"ל, אם מטרתו כדי לצוד דגים מותר [ואם דעתו לאכול רק קצתן מחלו], ודוקא כשניכר ממעשיו שכונתו לדגים כגון שעושה פתח גם למטה. ובדיעבד אין קונסים אפי' כשלא ניכר כל שאומר שנתכוין להיתר. • אסור להשוות שדה לצורך חרישה. ואם כונתו לדוש לצורך המועד וזה ניכר, מותר. ולפי שנחלקו מהו ניכר - אם משוה כולה או להיפך, יש לאסור בכ"ג. ובדיעבד אם אומר שכיון לדישה אין לאסור. • אסור ללקט עצים משדה ליפותו לחרישה. ואם צריך לעצים וניכר הדבר כגון שנוטל הגדולים ומניח הקטנים, מותר. • אסור לקצוץ ענפי אילן לתקנו. ואם כונתו בשביל הענפים וזה ניכר כגון שקוצץ רק מצד אחד, מותר. ובכל הני"ל וכיו"ב [שעושה מלאכה שיש בה ב' תוצאות] אם כונתו לאיסור אסור ואפי' נראה שעושה לצורך היתר, וכן אם כונתו להיתר אך לא ניכר הדבר אסור [אך בזה בדיעבד אין לאסור וכנ"ל]. • אין ליטול תולעים מאילן ואע"פ שנפסד מכך, דהוי טירחה יתירה. וכן נטיעות שנתקלפו אין להדביק שם זבל שלא ימות האילן, דהוי טירחה יתירה. אבל מותר לסוך בשמן מקום קטיעת האילן כדי שלא ימות, וכן מותר לסוך פירות שלא יפסדו, דאין זה טירחה יתירה. • אישות ועכברים, משדה אילן צד כדרכו. ומשדה הלבן אסור, וע"י גוי יש להקל בשינוי, ויש מתירין בשינוי גם לישראל. ואם השדה לבן סמוכה לשדה אילן מותר לישראל ע"י שינוי לכוי"ע, והמיקל בלא שינוי אין למחות בו. • זיבול שדה הוא תולדה דחורש ואסור בחוה"מ. ואסור גם להכניס בהמות לשדה שתזדבל בכך ממילא. ואם הכניסו גוי מעצמו מותר, ומותר ליתן לו מזונות במועד או שחר אחר המועד [ואפשר שגם במועד מותר ליתן שחר], אבל אסור לומר לו לעשות. ובכל גונא אין למסור לו שומר להוליכו. ואם הגוי שכיר שבוע מותר לסייעו ולמסור לו שומר, אבל אין לשכור שומר בחוה"מ. • כל הני"ל לענין זיבול הוא בחוה"מ, אך ביו"ט אפי' בא הגוי מעצמו והוא שכיר שבוע אסור לסייעו או למסור לו שומר, אבל יכול ליתן לו מזונות [או שחר מזונות אחר יו"ט] אבל לא שחר אחר אפי' לאחר יו"ט [שנראה כעושה מדעת הישראל]. ובשבת אסור ליתן לו אפי' שחר מזונות אחר שבת, ומותר רק להחזיק לו טובה על כך ואפי' בשבת עצמה. • קצירת שדה אסורה בחוה"מ. ואם נפסד מותר, ואפי' מקצתו נפסד. • אם אין לו מה יאכל מותר לקצור [ואי"צ לשאול או לקנות] וכן לעשות שאר מלאכות כגון מעמר ודש וזורה ובורר וטוחן כדרכו ואי"צ שינוי, אבל כשעושה יותר ממלאכה אחת אין מותר אלא בדיוק ולא בהרוחה. • אם אינו מוצא מי שיעשה בצמצום מותר לעשות הרבה בשביל המועט שצריך. • אין לדוש בפרות ושאר בע"ח, דאושא מילתא, ולצורך רבים מותר. • מי שכרמו במתחם של גוי ואם לא יבצרו עתה יפסד, מותר לבצור כדרכו [ובלבד שלא יכוין מלאכתו למועד], ואז יוכל לעשות יין וחביות כדרכו כדי שלא יפסדו אם יניחם. • מותר לשכור

פועלים בשביל כך ואף שיש להם מה לאכול. וי"א שאם אפשר עדיף עיי גוי [או ישראל שאין לו מה לאכול]. • י"א שאדם חשוב צריך להחמיר בדבר האבד, ובבד"ה מפפק, וטוב שיעשה בצינעא. ואם ארע תקלה על ידו אפשר שממידת חסידות ימנע מעתה.

סימן תקלה

(הקדמה לסעיף א). **מה נחשב כיוון מלאכתו למועד:** כבר נתבאר שדבר האבד מותר להצילו במועד ובלבד שלא כיוון לעשות מלאכתו במועד, לפיכך אם היה אנוס מלעשות קודם המועד מותר. ואם יכל לעשות קודם אלא ששכח, כתבו הראשונים (הובאו בטור) שאף זה בכלל ההיתר שהרי לא כיוון מלאכתו למועד [שלא כדין מכשירי אוכל נפש ש"ט שמותר לעשות כשלא יכל לעשות קודם יו"ט ושם דוקא אם היה אנוס מלעשות מותר (כמבואר בס"י יקט), אבל כאן די במה שלא הניח המלאכה בדוקא לעשותה במועד (ולענין מכשירי או"ט עיי' שעה"ט סי' תקמ"ט ק"ג)]. וכן אם טעה באומדן הדעת, שסבר שהדבר יוכל להמתין עד אחר המועד ולבסוף נתברר לו במועד שא"א להמתין, מותר לעשותו, שאין זה מכוון מלאכתו למועד.

(הקדמה לבה"ל ד"ה בין קטנות): הנה נחלקו בגמ' (מ"ה יג.) לענין היתר זיפות חביות, שדעת שמואל שמותר לזפת רק כלי קטן, אבל חבית גדולה אסור, ומפרשת הגמ' טעמו שהוא משום שחושש לטירחה יתירה בדבר האבד, ולכן מתיר רק בכלי קטן שאין בו הרבה טירחה, ורב דימי חולק ומתיר לזפת רק חבית גדולה, ומפרשת הגמ' את טעמו שהוא משום שחושש יותר להפסד, ולכן מתיר רק בגדולה שהפסידה מרובה. והרמב"ם (פ"ח ה"ד) והשו"ע פסקו להקל כדברי שניהם. והקשה המגן אברהם ממה שכתב הב"י לעיל סי' תקד בשם הרא"ש (בילה פ"א סי' כ"א) שאף שקיימא לן שבדברי סופרים הלך אחר המיקל, מכל מקום אם לכל דיעה יש קולא וחומרא צריך להחמיר כדברי שניהם [דממ"ג, כיון שנוקטים כשיטת המיקל, יש גם לנקוט כחומרתו], ואם כן הוא הדין בענינו שאף שהוא איסור דרבנן צריך להחמיר בין בגדולות ובין בקטנות. וכן הקשה הגר"א מהגמ' פסחים (ק"ה) שאמרו בשם רב נחמן שיש כוסות שצריך להסב בהם ויש שאין מסיבים בהם, ויש שאמרו שמסיבים בשתי כוסות הראשונות ויש שאמרו שמסיבים באחרונות, ואומרת הגמרא שכיון שאיתמר להאי גיסא ואיתמר להאי גיסא יש להסב בשניהם. ומוכח מזה שאף בפלוגתא בדברים שהם מדרבנן אם לכל דיעה יש קולא וחומרא צריך להחמיר כדברי שניהם.

ותירץ הפמ"ג (א"ח א') לפי מה שכתב המשנה למלך (הל' מגילה פ"א ה"ד) בשם הר"ן שבמקום שאם נקל לגמרי תיעקר תקנת חכמים, כמו בהסיבה שאם נאמר שאין צריך כלל להסב תתבטל תקנת חכמים שהצריכו הסיבה בשתיית הכוסות, בזה צריך להחמיר כדברי שניהם כדי לקיים תקנתם בכל מה שאפשר, אבל בעניינינו שלא היה תקנת חכמים לאסור זפיתת חביות, אלא שזה בכלל האיסור שאסור לטרוח בחול המועד כשאין הפסד מרובה, בזה יש להקל כדברי שניהם.

ביאורי מילים לסעיף: זיפות חביות - היינו שמורח בתוכם זפת כדי שלא יזוב היין (עיי' באה"ל ד"ה זיפות), ובשביל כך צריך להתיר הזפת באש ובשבת חייב בזה משום מבשל (מרכ"י סי' תהננ. וכן חייב משום ממנה, משנ"ב סי' ש"ח ס"ק נב). **מגופה** - כיסוי החבית. **מעטן** - כלי שהיו נותנים בו את הזיתים להתחמם. **משרה** - שהיו שורים שם הפשתן כדי שיתרכך. **עקלים** [רייפ"ן, חישובים] - שהחבית עשויה מכמה קרשים ומחברים אותם זה לזה ע"י החישובים.

30. (הצלת זיתים. פריטים בכיוון מלאכתו): א) זיתים שהפכן קודם המועד והיה צריך לגמור תיקונן שלא יפסדו, ומחמת אונס לא יכל, האם מותר לגמור המלאכה במועד. ב) ולזפת החביות לכך. [ואם יש חילוק בין חביות גדולות לקטנות]. ג) ולהניח המכסה על החביות בשביל כך. ד) ולקשור החביות בעקלים (חישובים). ה) מי שיכל לעשות כל זה קודם המועד ושכח לעשות, האם מותר במועד. ו) ומי שנתעצל שסבר שאם ישהו הזיתים עד אחר הרגל לא יתקלקלו ועכשיו רואה שאם ישאירם כך עד אחר המועד יפסדו.

תשובה: א) כן. ומותר לגמור פעולתן כבחול, דהיינו לטחון ולסחוט הזיתים ולהכניסן לחבית כדרך. וכל זה בתנאי שלא כיוון מלאכתו למועד, שאם יכל קודם המועד וידע שיצטרך ברגל יעשה קודם המועד, או שאם יכול לדחות לאחר המועד ימתין. ב) מותר בין חביות גדולות בין קטנות. ג) מותר כדרך [וא"צ שינוי]. ד) גם מותר. שכל אלו הוו דבר האבד. ובמקום או בזמן שגם הפיכת הזיתים הוא דבר האבד מותר להפכן בתחילה. ה) כן, שהרי לא כיוון למועד. ו) גם מותר לעשות. טע"א וס"ק א ג-ה ז ובה"ל ד"ה מי דו"ה מזפת.

31. (הצלת יין): וכן מי שהיה יינו בבור ואם לא יתנו בחבית יתחמץ, ואירעו אונס שמחמתו לא יכל לגמור פעולת היין קודם המועד, או ששכח, או נתעצל שסבר שלא יתקלקל ועכשיו רואה שאם יניחנו כך יפסד, מעביר היין לחביות,

ומזפת החביות בין גדולים בין קטנים, ושם בהן מגופתן כדרכו, וקושרם בעקלים. ובלבד שלא יכוון מלאכתו למועד כנ"ל (תשרי קודמת). סעי' א וס"ק ב ד ה.

32. (הצלת פשתן): פשתן שכלה זמן שרייתו ואם לא יוציאווה עתה יתקלקל, האם מותר להוציאו במועד.

תשובה: כן. אך בזה יעשה בצנעא אם אפשר⁴⁶. ובלבד שלא יכוון מלאכתו במועד וכדלעיל. סעי' א וס"ק ח ובה"ל ד"ה וכן.

(הקדמה לסעיף ב). כבר נתבאר שטירחה אפילו בלא מלאכה אסורה בחול המועד, אך לצורך דבר האבד מותר לטרוח ואף לעשות מלאכה. וכאן יתבאר שיש אופני דבר האבד שיש לעשות בצנעא. אמנם במקום שאי אפשר בצנעא מותר אף בפרהסיא, אך יש להמעיט הפרסום מה שאפשר. ובגדר הדברים הצריכים צנעא, ביאר המגיד משנה (יו"ט ז א) בשם הרמב"ן שדבר שהוא ספק דבר האבד, כגון המכניס פירותיו מחשש גניבה שאין זה הפסד ודאי (שלא ודאי שיבואו גנבים), בזה הוא שצריך צנעא, משא"כ במקום הפסד ודאי מותר לעשות כדרכו בפרהסיא (וכן נקט במשנ"ב לעיל לס"י תקל"ז⁴⁷).

33. (טירחה במקום חשש הפסד): א) פירות הנמצאים במקום שאינו משתמר, ומפחד שייגנבו, האם מותר להכניסן. ב) ומה"ד בדבר שיש בהצלתו פרסום בלילה יותר מביום [כגון שצריך להכניס באבוקות ובקולות]. ג) ואם א"א לעשות כלל בצנעא אלא בפרהסיא. ד) בהצלה הנ"ל שאין בזה אלא טירחה בעלמא, האם מותר לכוון מלאכתו למועד.

תשובה: א) כן, ויעשה בצנעא כגון שיכניסם בלילה. ב) יכניס ביום (שיש למעט בפרסום). ג) מותר. ד) לא. ואם כיוון מלאכתו למועד אף בזה שאינו אלא טירחה יאבדו כדלקמן ס"ו. סעי' ב וס"ק יא ושה"צ

34. (להוליך מעיר לעיר): בשביל דבר האבד מותר אפי' להסיע ממונו מעיר לעיר, ונתבאר לעיל סי' תקל"ה ס"א. סעי' ג וס"ק יג.

35. (הצלת פירות): א) היו לא תאנים שטוחים בשדה ליבשו, וירא מהמטר, האם מותר לעקור קש מהמחובר ולחפותו. [ובחיפוי עב]. ב) מי שיש לו סחורה (כגון פירות ותבואה, או כל סחורה. ב"י) שאם לא יחפכנה ממטה למעלה התקלקל, האם מותר להופכה.

תשובה: א) מותר ואפי' בחיפוי עב. ב) כן. סעי' ד וס"ק יד.

טז) שאלה למעשה: סוחר שחנותו סגורה בחוה"מ כהלכה, אך רוצה לנצל ימים אלו כדי לסדר חנותו ולמיין הסחורות כל מין ומין בפני עצמו במקומו [ויש בדבר טירחה גדולה]. האם מותר הדבר. (ע"י ס"ה. ועיין עוד).

36. (המכוון מלאכתו למועד): כל דבר האבד אסור לכוון מלאכתו למועד. א) מה"ד בכיוון מלאכתו למועד. ב) ואם עבר ועשה. ג) אם ב"ד הפקירו אך לא זכה בה אדם ונשאר עד אחר המועד, האם מותר לו להתעסק בה. ד) העושה מלאכת אחרים [כגון חייט או סופר] שא"א לקנסו, מה הדין כשכיוון. ה) מה דין העושה מלאכה במועד בדבר שאינו אבד.

הוספות ועיונים

⁴⁶ הטעם שבוה צריך צנעא, ביאר בס' חוה"מ כהלכתו (פי"ב סעי' נג בהערה) בשם המאירי (מיו"ק יב): מפני שאינו הפסד ודאי אלא חשש הפסד, אבל כשיש הפסד ודאי אי"צ צנעא. וכן יתבאר לקמן סעי' ב, ע"ש בהקדמה ובהערה 47. ⁴⁷ ה"ה הרחבת הענין, הנה הדרכי משה כאן אות א' הביא דברי המ"מ הנ"ל, אמנם אח"כ הביא דברי המרדכי שמשמע מדבריו שכל מקום שאינו ניכר שהוא לצורך המועד צריך צנעא. אכן מדברי השו"ע והפוסקים שלא כתבו צנעא לעיל במי שהפך זיתיו וכו', משמע שלא נקטו כן. וכן הד"מ לקמן (סי' תקלט אות ג) כתב בסתם שבדבר האבד ממש אי"צ צנעא וכדעת הרמב"ן. והנה הריטב"א (יב: ד"ה תנא ובלבד) כתב לחלק באופן אחר מהרמב"ן, שדבר שגופו נפסד ואבד כמו יין ושמן שיתקלקלו מותר לעשות בהם מלאכה בפרהסיא, שכיון שההפסד ניכר לא הצריכוהו לעשות בצנעא, אבל כשההפסד הוא חוץ לגופו כמו חשש גנבים, צריך לעשותו בצנעא כאשר אפשר מפני מראית העין [ונמצא שלדברי הריטב"א אין חילוק אם הוא ודאי שיפסד או שהוא ספק והכל תלוי אם ההפסד ניכר בדבר עצמו]. אך בבאה"ל לעיל (סי' תקל"ז ס"א ד"ה דבר האבד) הביא דברי המגיד משנה שרק במקום ספק צריך צנעא ומבואר שם שנקט כדבריו, וכן משמע שפסק שם במ"ב ס"ק א.

תשובה: א) אין מניחין אותו לעשותה, ויאבד הדבר. ב) ב"ד מאבדין אותה ממנו בידים ומפקירין אותה לכל. ג) כן. ד) משמתין אותו או מלקין אותו עד שיקבל שלא לעשות, ודעת הא"ר שמאבדין ממנו כל השכירות⁴⁸. ה) כ"ש שמאבדין אותה ממנו והדין ככל הנ"ל⁴⁹. סעי' ו' וס"ק טו-טז.

37. (כיוון מלאכתו ומת): א) כיוון מלאכתו ומת, האם קונסים בנו אחרינו ויאסר לעשותה. ב) מי שכיוון מלאכתו ועשאה ומת, האם ב"ד מפקירין אותה מבנו. ג) ומה"ד אם כבר הפקירה בחיי האב וזכה בה אדם. ד) וכשהפקירה אך עדין לא זכה בה אדם. ה) עשה אביו מלאכה בדבר שאינו אבד ומת, האם קונסים בנו אחרינו.

תשובה: א) לא, אלא מותר לעשותה אם זה דבר האבד כשלא יעשנה עתה. ב) לא, וכנ"ל דלא קונסים בנו. ג) כבר נעשית של הזוכה. ד) אפשר שאין הבן יכול לזכות מצד ירושה אלא הוא כשאר אדם לנכסים אלו. ה) י"א שבזה קונסים בנו שלא יהנה מזה, אבל כמה אחרונים מפפקים ע"ז וכן עיקר. סעי' ו' וס"ק טו כ כא ובה"ל ד"ה אם ושה"צ

ז) שאלה למעשה: מפעל המייצר כלי פלסטיק בחול המועד באיסור, האם מותר לבוא ולזכות במוצריו. (עי' שו"ע ס"ו).

סיכום קצר לנלמד: מי שהפך את זיתיו וארעו אונס שמחמתו לא יכל לגמור מלאכתו קודם המועד, ואם יניחם כך עד אחר המועד יפסדו, מותר לגמור פעולתו כדרכו: טוחן הזיתים, סוחטן, מכניסן לחבית ומזפת החביות בין קטנות בין גדולות, ושם מגופתן; וכן יכול לקשרם בעקלים, והכל כדרכו בלא שינוי. שהוא דבר האבד. ובמקום שגם הפיכת הזיתים הוא דבר האבד, מותר. וה"ה בכל זה לענין יין. • וכן מעלה פשתנו מן המשרה כדי שלא יתקלקל, וזוה יעשה בצנעא אם אפשר. • וכל הנ"ל הוא בתנאי שאינו מכויין מלאכתו במועד. לכן אם יכול לעשות קודם הרגל או לאחר הרגל, לא יצמצם לעשות ברגל. • אם שכח קודם הרגל, או נתעצל שסבר שלא יצטרך לעשות ברגל ולבסוף במועד רואה שצריך, אין זה מכויין מלאכתו ומותר לגמור. • המתירא על פירותיו מפני הגנבים, מותר להכניסם, ויעשה בצנעא כגון שיכניסם בליה. ואם הוא דבר שהפירסום בליה רב מביום, יכניס ביום. אם אי"א בצנעא מותר בפרהסיא. • גם בהנ"ל שאינו אלא טירחה, אין לכויין מלאכתו למועד, ואם כיון - יאבדו. • מותר לעקור קש מהמחובר כדי לכסות בהם תאנים אם ירא ממטר, ומותר אפ"י בחיפוי עב. • סחורה שעלולה להיפסד, מותר להופכה שלא לתקלקל. • המכויין מלאכתו למועד אין מניחין לו לעשותה, ויאבד הדבר. ואם עבר ועשה, ב"ד מאבדין אותה ומפקירין אותה לכל [וכ"ש כשעשה מלאכה שלא בדבר האבד]. ואם לא זכה בה אדם ונשארה לאחר המועד, רשאי לזכות ולהתעסק בה. • העושה מלאכת אחרים במועד שא"א לקנסו, משמתין אותו או מלקין אותו עד שיקבל עליו שלא לעשות. ודעת הא"ר שמאבדין ממנו כל השכירות. • כיון מלאכתו ומת, לא קנסו בנו אחרינו. וכן אם מת אחר שעשה המלאכה, אין ב"ד מפקירין אותה. אך אם זכו בה אחרים קודם שמת נעשית שלהם. ואפשר שאם הפקירה ואח"כ מת, אין הבן יכול לזכות בה מצד ירושה. • עשה אביו מלאכה בדבר שאינו אבד ומת, י"א שבזה קנסו לבנו שלא יהנה, וכמה אחרונים מפפקים וכן עיקר.

סימן תקלט

1. (סחורה): א) האם מותר לעשות סחורה בחוה"מ, כגון לקנות או למכור. ומדוע. ב) ואם מדובר במקח וממכר מועט. ג) והאם ע"י גוי מותר.

תשובה: א) אסור, מפני הטורח.⁵⁰ ב) גם אסור, אפ"י מקח וממכר כל שהוא (-שוה פרוטה. נ"ד.). ג) גם לא. סעי' א' וס"ק א ובה"ל ד"ה בין.

הוספות ועיונים

⁴⁸ ואף שבעושה מלאכת עצמו קנסוהו רק לאבד ממונו ואין מלקים ומשמתיים, ואף כאן כיוון שמאבדים ממנו השכירות למה קנסוהו גם במלקות, מ"מ כיון שבעושה מלאכת עצמו קנסוהו שמפסיד אף את הקרן וזה לא שייך בעושה מלאכת אחרים שאין הקרן שלו, לכן החמירו גם להלקות ולנדות עד שיקבל עליו שלא לעשות (אליה רבה סק"ח).
⁴⁹ והיינו בעושה סתם מלאכה שאינה לצורך המועד וגם אינה דבר האבד; ולענין מלאכה שהיא לצורך המועד, ויכל לעשותה קודם המועד וכיוון לעשותה במועד ועשאה, כתב הפמ"ג (תקלג משיב"א) שיש להסתפק אם ב"ד מאבדים אותה.

2. (ריוח מרובה): העברת ריוח אינו נחשב דבר האבד ואסור במועד, ויתבאר לקמן ס"ד. א) מי שנזדמן לו ריוח מרובה במועד, האם יש אופן שיוכל לעשותו במועד. ב) האם ההיתר הנ"ל (תשובה א) הוא גם באופן שיש לו מעות בלא"ה להוציא בריוח לשמחת יו"ט. ג) ובדבר שיש בו משום מלאכה האם גם יש להקל בצנעא כנ"ל.
- תשובה: א) יכול בצנעא, ויוציא לשמחת יו"ט יותר ממה שהיה בדעתו להוציא [וכן בקניה יוציא קצת מהריוח שמשער שתשא הסחורה היא]. ב) כן, ואע"ג דמשום ריוח מרובה בלבד אין היתר, כיון שיש מתירים בצנעא בכל סחורה יש לסמוך עליהם במקום ריוח מרובה⁵⁰ ובלבד שיוציא קצת לשמחת יו"ט. ג) לא, שרק לענין קניה ומכירה יש חילוק בין צנעא לפרהסיא ולא במלאכה. סעי' א' וס"ק ה' ושה"צ.
3. (פריעת חוב שהיא סחורה): א) מי שהלוח לחבירו מעות על מנת שיתן לו אח"כ סחורה בפירעון חובו כדי להשתכר, האם יכול לבקשם ממנו במועד. [ואם לא התנה שיתן לו במועד]. ב) ומה"ד באופן שאין הלוח מצוי לבקשו לאחר המועד, או שמטעם אחר יוכל לבוא לידי הפסד אם לא יתבע עכשיו. [ואם הוא בעיר אחרת].
- תשובה: א) אסור לבקשם במועד [אפי' לא התנה שיתן לו במועד]. דמה שמקבל הסחורה הוא ענין מקח וממכר. ואפי' הם באותה העיר. ואפי' קנה הסחורה מכבר אין להוליכה לביתו במועד אא"כ הוא חושש שיבוא לידי הפסד כנ"ל סי' תקל"ה ס"א. ב) הוי דבר האבד ומותר לילך לבקשם ואפי' הם בעיר אחרת. ודוק אם לא כיוון מתחילה זמן קבלת הסחורה במועד. סעי' א' וס"ק ב-ד ובה"ל ד"ה בפירעון.
- ח) שאלה למעשה: לעשות מסחר בבית בצנעא, כגון מכירה ביתית של מוצרים, האם מותר בחול המועד [שהמטרה היא ריוח, ולא כשהוא דבר האבד או צורך המועד]. [עי' ס"א ברמ"א וס"ק ה-ו].

תשובות בסוף הגליון - עמ' 180

- סעיף ב. הלואה או פריעת חוב אין זה בכלל פרקמטיא ומותר בחוה"מ.
4. (הלואה ופריעת חוב): א) מי שהלוח לחבירו מעות, האם מותר לומר ללוח בחוה"מ שיתן לו מעותיו. ב) וליכך לעיר אחרת ולבקשם מהלוח. ג) בהנ"ל א-ב, מה"ד אם יכול למצאו לאחר המועד. ד) ולעמוד עמו בדינא ודיינא. ה) ומה"ד לגבות חוב מגוי.
- תשובה: א) כן. [וכן להלוות מותר. ב"י בשם התוס', וכן מבואר בשו"ע ס"א שרק כשמלוח ע"מ להיפרע סחורה אסור אבל ע"מ להיפרע מעות אין זה בכלל סחורה ומותר, וכ"כ המ"ב לקמן ס"ק מה]. ב) גם מותר. ג) גם מותר. ד) גם מותר. וכל זה משום דגביית חוב אינה בכלל סחורה. ה) כ"ש שמתר, ואפי' לקבל ממנו סחורה מותר מפני שהוא כמציל מידו אם לא יקבל עכשיו והוי דבר האבד. סעי' ב' וס"ק ט-ז (וסעי' ח וס"ק כח).
- סעיף ג. מי שמכר לחבירו סחורה לפני המועד ועדין לא קיבל מעותיו, נחלקו הפוסקים אם מותר לקבלם במועד, ו"א שכיין שהתשלום הוא עבור סחורה הרי זה בכלל פרקמטיא ואסור, ו"א שכיין שכבר קנה הסחורה ורק מעות הוא חייב לו, ה"ז כהלואת מעות גרידא מותרת לפורעה במועד [וכנ"ל סעי' ב].
5. (פריעת חוב על סחורה): א) מכר לחבירו פרקמטיא קודם המועד, וזקק עליו המעות בחובו קודם המועד, האם מותר לבקשם במועד - באופן שהלוקח הוא אדם שאינו מצוי במקום המוכר ונזדמן לו בחוה"מ. ב) ובאדם המצוי כאן.
- תשובה: א) מותר, דהוי דבר האבד. ב) יש דעות בזה [ודעת השו"ע בזה להקל], וכהיום שאנו רואים שהחובות מתקלקלים [שאנו מדולדלין, ועול הגוים קשה עלינו [ט"ו סק"א] ושמה לאחר המועד לא יהיו מעות ללוח לפרוע], נוהגים לתבוע בדין אף בעד פרקמטיא דחשבינן זה לדבר האבד. סעי' ג' וס"ק יא.
6. (לקבל בבית משפט): א) חובות המתורים לבקשם בחוה"מ כנ"ל, ותבעו לחבירו בדין ישראל קודם המועד ולא נענה, האם מותר לקבל בחוה"מ בערכאות של גוים. ב) ולכתוב בשביל כך. [ובלשון העמים]. ג) ולכתוב כשצריך למעות בשביל יו"ט. ד) בחובות האסורים לתבען כדלעיל, האם מותר לקבל בפני גוים שיקבל הסחורה במועד.

הוספות ועיונים

⁵⁰ ובכלל איסור זה הוא להשכיר [בית, רכב וכו'], וכן שאר מיני מסחר. ס' חוה"מ כהלכתו פ"י ס"ט.

⁵¹ ומהו בכלל ריוח מרובה שהתירו בעבורו המסחר בחוה"מ, נראה דתלוי לפי האדם, שבעשירי הרגיל לרווחים גדולים אזי הריוח המרובה צריך להיות ביחס לרווחים הרגילים אצלו, ולאדם הרגיל לרווחים קטנים יחשב ריוח מרובה גם סכום מועט יותר של כסף, והכל נמדד לפי האדם והכנסותיו. וכ"כ בס' חוה"מ כהלכתו (פ"י ביאורים סק"א).

תשובה: א) כן. ב) אסור [ואף בלשון העמים]. ובמקום שיכול לבוא לידי הפסד אם יניח עד אחר המועד מותר לכתוב. ג) אפשר שמותר לכתוב ע"י גוי⁵². ד) לא [אלא א"כ הוא דבר האבד]. סעי' ג וס"ק יב ושה"צ.

7. זקיפת חוב: א) חובות שמותר לגבותן במועד, האם מותר לזוקפן (-שעושה חשבון וכולל כל החובות יחד) כדי שע"י כך יהיו חובותיו בטוחין. [ואם אינו דבר האבד]. ב) ובחובות של משא ומתן (היינו האסורים לדעה הראשונה בשו"ע ס"ג, או כשפורעו ע"י סחורה שנתבאר בסעי' א שהוא בכלל סחורה). [בישראל ובגוי].

תשובה: א) מותר ואפי' אינו דבר האבד. ב) בגוי מותר שהוא בכלל דבר האבד, ובישראל (שאינו דבר האבד) צ"ע (דשמא רק כשכא להוציא החוב מיד הלווה הוא בכלל סחורה ומשא"כ בזה שרק מחשב עימו כמה חייב לו אינו בכלל זה ומותר). ס"ג וס"ק יג יד ושה"צ.

8. (סחורה לצורך דבר האבד): א) מי שנצרך למעות לשלם חובות שזמנם במועד, ואם לא ישלם יגיע לו הפסד ומוכרז בשביל זה למכור סחורתו במועד, האם מותר. ב) מי שיש לו סחורה שאם לא ימכרנה עתה יפסיד מהקרן, האם מותר למכרה במועד. ג) ואם ספק שמה יפסיד. ד) וכשלא יפסיד מהקרן אך הוא סבור להרויח הרבה. ה) בהנ"ל ד', אם הוא בענין שאם ימכור עתה יהיו לו מעות בריוח ויוציא יותר לשמחת החג [-יו"ט או חוה"מ], האם מותר, וכיצד, וכמה מוציא בשביל החג. ו) מי שיש לו מעות בריוח לצורך יו"ט ככל אשר יתאוה להוציא, ואין בדעתו להוציא כל כך, האם מותר לו למכור כדי שיוציא יותר.

תשובה: א) כן, דהוי כדבר האבד. ב) כן, דהוי דבר האבד. ג) גם מותר. ד) אסור, דהעברת ריוח לא נחשב הפסד. ה) מותר למכור. וא"צ להוציא כל הריוח לחג ודי במקצתו. ומ"מ תהיה החנות סגורה (לגמרי⁵³) ופותחה במקצת כשכא הקונה לקנות⁵⁴. [וזה מותר אע"ג שהוא מקום פרהסיא (שה"צ ו)]. ו) לא [ורק מי שמעותיו מועטים וחס עליהם מלהוציא כל כך לשמחת יו"ט ואילו היו לו מעות בריוח היה מוציא יותר מותר כנ"ל אות ה']. ודעת הט"ז שהאיסור דוקא למופלג בעשירות אבל בלא"ה אף שיש לו בריוח חשיב הכל כדי חייו בזמננו (שיש עלינו מס מלך ושרים. ט"ז) ומותר לו למכור כדי שיוציא יותר לשמחת יו"ט, ובנה"ש מפפקק על דבריו. סעי' ד וס"ק טו-יז ובה"ל ד"ה יפסיד וד"ה ויוציא וד"ה אבל ושה"צ נ.

ט) שאלה למעשה: לסוחר הבדים ר' שמעון נזדמן בחוה"מ למכור כמה גלילי בדים במחיר רב משויין, ולצורך כך דעתו להוציא ממעות הרווח קצת לצרכי יו"ט - מה שלא היה עושה בלא ריוח זה [ולא מחמת חסרון ממון]. האם מותר. (עי' ס"ד וס"ק טו ובה"ל ד"ה אבל).

הקדמה לסעיף ה). עשיית סחורה בהעברת ריוח: כבר נתבאר לעיל (ס"ב) שבחוה"מ אסור להסתחר. אמנם במקום שיפסיד את הקרן הוי דבר האבד ומותר (כמבואר בסעי' ד, ואפי' ספק יפסיד מהקרן מותר (ובש"ל ע"ג), אמנם מניעת ריוח אין זה דבר האבד. ועתה יתבאר שאם נזדמן לו ריוח במועד, והוא דבר שבדאי אינו בנמצא לאחר המועד, כגון שיירה שהגיעה כדי למכור דברים בזול ואח"כ ממשיכים לדרכם, מקילים להחשיב זאת כדבר האבד, כיון שמקח וממכר הוא ענין שחיי האדם ופרנסתו תלויים בו ודרך כל אדם לעשותו [ונע"ל עוד לעיל סי' תקלג ס"ג בהקדמה]. והטעם שהקילו לומר כן מפני שסחורה אין בה מלאכה ואף לא טירחה כל כך [ועי' בפ"י ד"ה ואיכא למידיק, ומ"ב ס"ק ה וכו'].

9. (ריוח שאינו מצוי): א) נזדמן לו ריוח שבדאי אינו מצוי לאחר המועד, כגון שיירות שעוברים כאן ומוכרים בזול או קונים ביוקר, האם מותר לקנות ולמכור להם. ב) וכשאינו לצורך תשמישו אלא לעשות סחורה ולהשתכר. ג) ולקנות מהם בערך השוה שלא צורך המועד. [ואם הוא לצורך תשמישו].

תשובה: א) מותר, דכדבר האבד דמי. ב) גם מותר. ג) אסור אפי' לצורך תשמישו. סעי' ה וס"ק יח ובה"ל ד"ה ומכרו.

הוספות ועיונים

⁵² ובטעם הדין נראה על פי מה שכתב בשו"ע (ס"ק יג) שיש להסתפק בכתב של עכו"ם אם נחשב למעשה אומן, ולכן כשצריך למעות לצורך המועד תלוי בזה, שאם הוא מעשה הדיוס מותר לצורך המועד, אך אם הוא מעשה אומן לא מהני מה שהוא לצורך המועד, ולכן על ידי גוי שקל יותר אפשר שיש להקל.

⁵³ ורק לקמן בסעי' יא לגבי מוכרי פירות לצורך המועד אף שצריך צנעא די במה שעושה היכר ונועל דלת אחת, אבל בענינו צריך שיהיה צנעא גמורה ויסגור לגמרי את החנות ויפתח רק כשיבוא לוקח. א"ר ס"ק יג.

⁵⁴ כדין פועל שאין לו מה יאכל שצריך לעשות בצנעא (באה"ל בסו"ה"ס). אך המוכר דברים הנצרכים למועד א"צ למכור בצנעא אלא א"כ הוא אומן, כדלקמן במ"ב ס"ק לד.

10. (ימי השוק): א) ירידים הקבועים מזמן לזמן, או יום השוק שאינו שכיח ובא מזמן לזמן, האם מותר לקנות ולמכור שם במועד. ב) האם מותר לרכוב בשביל זה מעיר לעיר. [ולאיש שעסקיו ומחייטו מכה]. ג) מקומות שיש להם יום השוק פעם בשבוע, האם מותר למכור ולקנות שם במועד. [ואם ע"י הריוח יהיה לו יותר להוצאות החג, ואם חושש שיפסיד ודאי מהקרן]. ד) תגר שקונה מזה ומוכר לזה וחוזר וקונה ומוכר, האם מותר במועד. ה) ימי השוק השכיחים, האם מותר לישב בחנות למכור.

תשובה: א) מותר וכנ"ל. ואפשר דה"ה כשחל שבוע שלפני חגם בחוה"מ שידוע שאז קונים הרבה, נחשב כיום השוק, דלא שכיח. ב) אסור משום דהוי טירחה מרובה בשביל הרווחה ואסור. ואיש שעסקיו ומחייטו תמיד לנסוע לירידים מותר, שאצלו נחשב דבר האבד. ג) אסור שאין זה דבר האבד שהרי יוכל לעשות בשבוע הבא, אם לא שע"י זה יהיו לו יותר להוצאות יו"ט וכנ"ל ס"ד, או חושש שיפסיד מהקרן (שפסק דבר האבד מותר). ד) כן, שללא זה יפסיד בודאי מהריוח (שדרכו למכור מיד כל מה שקנה, נמצא שכל יום יש לו ריוח מהמכירה של אותו יום, ואם לא יעשה במועד יפסיד את הריוח של אותו יום); ומ"מ אין היתר אלא בביתו ולא לישב בחנות בפרסום.⁵⁵ ה) לא, אם לא שהחנות סגורה ופתוחה במקצת כשכא הלוקח לקנות והמוכר צריך בשביל הוצאות יו"ט כנ"ל סעי' ד. סעי' ה וס"ק טי כא-כג ובה"ל ד"ה ואפילו וד"ה אינו.

11. (מנהג ההמון במקח וממכר): א) על מה קראו האחרונים תיגר. ב) ואיזה צד זכות יש בזה. ג) באיזה אופן אין היתר כלל. ד) באיזה אופן מותר בשופי.

תשובה: א) על הקלות שנוהגין בעניני משא ומתן בחוה"מ. ב) אפשר שנחשב דבר האבד שאם לא ישבו כל כך זמן כל ימי החג בחנות יתמעט המו"מ מישראל (היינו שהלקוחות הקבועים ילכו עתה לקנות בחנויות הפתוחות, וכיון שרגילים אצלו יתכן לקרוא לזה שמפסיד ממונו), וגם כיון שא"א למחות שיסגרו הכל חנויותיהם וכ"ש כשיש סוחר גוי בעיר א"כ אם הירא וחרד יסגור חנותו לבדו ירגילו קונוי לילך לסוחר אחר. ג) לענין מלאכה, כגון שחותך בגד לפי מידה שזה מלאכת מחתך; שרק לענין פרקמטיא (שהיא דרבנן) שיש הרבה קולות בפוסקים יש לצדד זכות כנ"ל. ד) כשהוא דבר האבד, כגון שהגיע זמן פירעון חוב ואם לא יפדם עתה ודאי יפסד (שיצטרך לשלם ריבית וכיו"ב). וגם בזה צריך דוקא בצנעא, ולכן טוב שתהא החנות סגורה ופתוחה במקצת כשכא הלוקח לקנות, וגם יוציא קצת מהריוח יותר לשמחת יו"ט. בה"ל ד"ה אינו.

12. (מציאה): א) מציאה שלא תהא בנמצא לאחר המועד, האם מותר לטרוח ולחפש עליה במועד (באופן שיצטרך לעשות מלאכה לצרכה או כשיש טירחה בחיפוש).

תשובה: אסור. כגון נהר שהציף דגים על שפתו, אסור לאספם כדי לכבשם אא"כ יהיו ראויים לאכל מהם במועד. סעי' ו וס"ק כד. ועי' לעיל סי' תקל"ג ס"ג.

- כ) שאלה למעשה: א. מי שנזדמן לו לקנות חפץ בחוה"מ בזול, ולא יהיה מצוי לקנותו במחר זה לאחר המועד, האם מותר לקנותו. (עי' ס"ו וס"ק כד. ועיין עוד).
 ב. מי שהזדמן בחוה"מ לעיר אחרת וראה שמוכרים שם חפץ שאינו מצוי במקום מגוריו, האם מותר לו לקנותו. (עי' סעי' ה-ו וס"ק יח יט כד. ועיין עוד).

סעיף ז. הלואה הנהפכת לסחורה: אסור לעשות סחורה בחוה"מ, אך מותר להלוות, שהלואה אינה סחורה וכנ"ל סעי' ב. ומה הדין בהלואה שלאחר המועד תיהפך להיות סחורה, כגון שמלוה מעות בתנאי שאם לא יפרע הלוה לאחר מספר ימים, יהיה קנוי לו חפץ פלוני, ונמצא שעתה בשעת ההלואה אין כאן מקח, ורק כשיתברר לאחר המועד שאינו פורעו במעות אז יהפך מהלואה למקח. הנה בהנהגות אשרי צידד להתיר בזה, משום שבמועד יש רק הלואה, ואם בסוף יתברר שיהיה קנין, אינו אלא לאחר המועד, והרי מותר לקבוע עם תבירו במועד לעשות מלאכה לאחר המועד כדלקמן סי' תקמ"ג. ומאיזדן הטור כתב לאסור בזה, וטעמו, שאם נתיר כן הרי יעשה אדם כל סחורתו במועד ע"י הערמה, שישלם על סחורה ויתנה שהמעות אינם אלא הלואה ואם לא יחזירם עד לאחר המועד תהא הסחורה קנויה. ובשו"ע הביא ב' הדעות בזה. (נכתב ע"פ ב"הג"ה).

הוספות ועיונים

⁵⁵ וכל ההיתר הוא דוקא בתגר, מפני שמוכר מיד את כל מה שקנה ויש לו הפסד במה שאינו מתעסק בחוה"מ, אך חנווני שקונה הרבה ומוכר מעט מעט אין לו כל כך מניעת רווח במה שאינו מוכר במועד, ולכן אסור לו למכור אא"כ לצורך המועד כדלקמן סעי' י"ו ויא"א. שה"צ ס"ק כב.

13. (הלואה שתייחף לסחורה אחר המועד): **האם מותר להלוות בחוה"מ על תנאי שאם לא יפרע לו לעוד ח' ימים יהא קנוי לו אז [לאחר המועד] חפץ או סחורה פלונית.**

תשובה: מחלוקת [סברת המתירים שהרי זה הלואה ועיקר הקניה יהיה לאחר המועד, וסברת האוסרים שא"כ יתירו כל מו"מ שבעולם ויערימו שלא יהיה המקח חל אלא אחר המועד ובתוך המועד יהיה הלואה], ולדינא טוב להחמיר, ומ"מ אין למחות ביד המיקל מאחר שבאמת אין כונתו להערים. סעי' ז וס"ק כה-כז. סעי' ח' נתבאר לעיל ס"ב (תשר' 4).

סעיף ט. כבר נתבאר (לעיל ס"ה) שלענין סחורה הקילו לומר שגם העברת ריוח נחשב דבר האבד. וכמו כן כתבו כמה ראשונים (עי' ב"י) שאם באפשרותו לקנות עכשיו דבר בזול ולאחר המועד יתייקר, גם זה בכלל דבר האבד. [וראה להלן בסמוך].

(הקדמה לס"ק לב ולבה"ל ד"ה ואם). לעיל בסעיף ה' נתבאר שלענין סחורה, העברת ריוח ג"כ נחשב דבר האבד, ולכן השיירות שנזדמנו לכאן במועד ומוכרות בזול, מותר לקנות מהם, כי לאחר המועד לא יהיה מצוי להרויח כן [ושלא כבשאר מלאכות שאין היתר לצורך דבר האבד אלא כשנפסד הקרן ולא במקום מניעת ריוח]. והנה כתב הטור (נפ"ז) שאם נזדמן לו במועד קניית יין בזול, ומותר לקנותו רק לצורך שתייתו ולא יותר מזה. והקשה הב"י למה כדי להסתחר אסור, הרי העברת ריוח הותרה לענין סחורה וכנ"ל בדין השיירות. והניח הקושיא בלי תירוץ. אך בשו"ע העתיק דברי הטור כמות שהן. והרמ"א הוסיף על דברי השו"ע שאם הוא ריוח שאינו מצוי מותר. ונמצא שדברי הרמ"א סותרים לדברי השו"ע שמשמע שאסור קניית יין לצורך סחורה במקום מניעת ריוח, וכן דברי השו"ע סותרים למה שכתב לעיל סעי' ה' להתיר סחורה במקום מניעת ריוח.

והאחרונים טרחו ליישב דברים אלו. הב"ח תירץ שיש חילוק בין ריוח מרובה לריוח מועט, שלענין העברת ריוח אין נחשב הפסד שהתירוהו במועד אלא כאשר מדובר בריוח מרובה [כדלעיל סעי' ה], אבל ריוח שאינו מרובה אין זה בכלל דבר האבד. והסכים לזה הבאה"ל למעשה. והא"ר תירץ כפשוטו, שלעולם העברת ריוח מותר, ומה שאסר השו"ע לקנות יין יותר מכדי צרכו היינו כשקונה לצורך שתייתו בשנה הבאה (עי' פ"ט מה"כ, וסינון גמיון פ"ז) ולקנותו בחקופת הצ"ח הבל"ג נמצא טורח מועד של"ל לנרדן, אבל לצורך סחורה להרויח מותר. וכתב הבאה"ל שהמיקל כן אין מוחין בידו. והחיי אדם תירץ שלעיל בסעי' ה' מדובר שלאחר המועד לא יתמצא כלל סחורה כזו, ובזה מותר לקנות אפי' שהוא כדי להרויח, משא"כ באופן שתימצא הסחורה ורק שלא באותו מחיר אלא יותר ביוקר, בזה אין היתר כשקונה כדי להסתחר, אלא א"כ צריך היין כדי לשתותו, בזה הותר בכל אופן שלא ימצא א"כ בזול כמו עתה. והביאו המשנ"ב ס"ק לב.

14. (קניית יין בעת הבציר): **א) מי שצריך לקנות יין בעת הבציר לצורך שתיית כל השנה, ולאחר המועד לא ימצא כ"כ בזול כמו שהוא עכשיו, האם מותר לקנות. ב) האם מותר לתקן החביות ולזופתן בשביל כך. ג) בהנ"ל א' שלא ימצא אח"כ יין כ"כ בזול, האם מותר לקנות יותר מצורך שתייתו משך השנה ורוצה לקנות כדי להסתחר. ד) ואם נזדמן לו קניית יין בזול מאד והוא ריוח מרובה שאחר המועד אין מצוי כלל ריוח כזה.**

תשובה: א) כן, דנחשב דבר האבד. ויש לקנות בצנעא⁵⁶. ב) כן,⁵⁷ ובלבד שלא יכיון מלאכתו למועד. ג) לא [שהרי יוכל לקנות בשנה הבאה וא"כ מוכח שקונה כדי להרויח] אלא א"כ הוא דבר שאינו מצוי כלל אח"כ להרויח בו מותר ואפי' כדי להרויח וכנ"ל ס"ה (תשר' 9). אבל אם ימצא יין רק שיהיה יותר ביוקר ולא יוכל להרויח בו כ"כ אסור

הוספות ועיונים

⁵⁶ שכיון שהרבה ראשונים אוסרים לקנות, דס"ל שיוקר אינו נחשב לדבר האבד [ורק כשלא יהיה יין מצוי כלל התיירו], יש לנהוג כמו שכתב האו"י שאף המקילים לא התיירו אלא בצנעא. (עי' הבאה"ל). אבל בשאר דבר האבד א"צ צנעא אלא א"כ הוא ספק דבר האבד, וכמבואר לעיל ברס"י תקלו במשנ"ב סק"א ובבאה"ל הראשון שם בסופו בשם הרמב"ן.

⁵⁷ והנה לעיל (סי' תקל"ג סי"ג) הביא הבאה"ל (ד"ה מותר) ב' שיטות בענין עשיית סחורה במקום מניעת ריוח, שי"א שסחורה ביטול דידה פסידא הוא ונחשבת דבר האבד ומותר, ושי"ב מלאכות גמורות בשביל זה. ושי"א שלא הותר אלא סחורה שאין בה מלאכה, אבל אין היתר לעשות מלאכה בשביל סחורה במקום מניעת ריוח שאינו דבר האבד. והנה כאן שהותר זיפות חביות שיש בהן מלאכה, מבואר שמותר לעשות מלאכה לצורך סחורה במקום מניעת ריוח, ובשלמא למתירים שם (ובשה"ע לעיל סי"ק כג כתב שכן הוא פסוטה השו"ע) אתי שפיר, אך לשיטת האוסרים קשה מכאן. ונתחבטו הפוסקים ליישב דבריהם. ועי' בסי' שמירת שבת כהלכתה (פס"ו סי' ובה"י ט) שחילק בין אופן שיועד בעת הקניה שיצטרך למלאכה אח"כ שבוה אסור, לבין כאשר בעת הקניה אינו יודע שיצטרך לעשות מלאכה ורק אח"כ נתחדש לו צורך לעשות מלאכה שבוה מותר. (עי' ב"י). ודוחק, דמסתימת השו"ע כאן משמע שמותר בכל גונא אפי' יודע בעת הקניה שיצטרך אח"כ לזפת. ועי' סי' חול המועד כהלכתו (פ"י סעי' לו בבא"י א"ת ב) שרצה ליישב לשיטת האוסרים שהשו"ע יסבור כדעת הרמב"ן שבקונה לצורך תשמישו נחשב דבר האבד ממש אם יתיקר אחר המועד ובוה הוא שמותר לעשות אפי' מלאכה, משא"כ להרווחה בעלמא אין זה דבר האבד גמור ואין היתר לעשות מלאכה. (עי' ב"י). ועדין צ"ע.

(ח"י אדם). והמיקל בזה (כדעת הא"ר) אין מוחין בידו. (ז) יש להקל (כדעת הב"ח). סעי' ט וס"ק כט-לב ובה"ל ד"ה ומותר וד"ה ואם.

(הקדמה לסעי' י-יא). **מכירה לצורך המועד:** פרקמטיא אסורה במועד, מיהו מותר לקנות דברים לצורך המועד, וכן"ל בסעיפים קודמים. ומכל מקום יש אופנים שהצריכו למכור בצנעא, מפני הרואים שלא יבואו לחשוך שמוכר שלא לצורך המועד.

15. (כיצד מוכרים צרכי המועד): (א) מוכרי תבלין או ירק וכל דבר שאינו מתקיים, האם מותרים למכור כדרך בפרהסיא. (ב) ודבר המתקיים אך ניכר שהוא לצורך המועד כגון בשמים (שרוב בני"א קונים אותם לאכלם לאלתר. נמוקי יוסף ז). (ג) בה"ל א-ב אם בא גוי לקנות האם מותר למכור לו. (ד) מוכרי פירות כסות וכלים ושאר דברים המתקיימים ואין ניכר שזה לצורך המועד, האם מותרין למכור כדרך בפרהסיא. (ה) כיצד יחשב בצנעא, כאשר החנות פתוחה לרה"ר⁵⁸. (ו) וכשהחנות פתוחה למכוי המפולש (משני צידיו לרה"ר). (ז) וכשפתוחה למכוי שאינו מפולש או לזוית. (ח) בעה"ב המוכר לצורך המועד, האם צריך למכור בצנעא כנ"ל. (ט) באיזה יום מימי חוה"מ מותר למכור הפירות⁵⁹ בפרהסיא בכל גונא. (י) איזה דבר מיוחד עושים המוכרים בערב יו"ט אחרון של סוכות. (יא) דברים שאינם לצורך המועד, האם מותר למכור באופן שיושב בפתח החנות והחנות סגורה והדלת פתוחה.

תשובה: (א) כן⁶⁰. (ב) גם מותרים כדרך⁶¹. (ג) כן, כיון שפתח בהיתר לצורך ישראל⁶². (ד) לא, אלא ימכור בצנעא כדלקמן. (ה) פותח דלת אחת ונועל דלת אחת⁶³. (ו) כנ"ל ה'. (ז) זה עצמו צנעא ויכול למכור כדרך. (ח) לא, רק המוכרים הקבועים שאומנותם בכך כל השנה. (ט) בערב יו"ט אחרון, מפני כבוד יו"ט. (י) מעטרים את השוק בפירות (דהיינו שוטחים את הפירות בחוץ. ס' חוה"מ פ"י ס"ח), בבשיל כבוד יו"ט. (יא) לא. סעי' יא וס"ק לג-לו ושה"צ.

16. (הכנה ליו"ט שני): (א) האם מותר לקנות בחוה"מ לצורך יו"ט שני של יו"ט אחרון. (ב) ולעשות מלאכה גמורה כגון בישול.

תשובה: (א) כן. (ב) גם מותר. סעי' יא וס"ק לט.

סעיף יב. כאן יתבאר שגם דברים שיש בקנייתם משום 'אוושא מילתא', מותר לקנותם כשהם לצורך המועד. בכלל צורך המועד הוא כדי שיהיה לו להוציא קניית צרכי המועד כנ"ל סעי' ד, ויתבאר כאן שאפי' כשע"י העסק יהיו הוצאות צרכי החג ברווח לאחד מהקשורים לענין המכר כגון המתווך של העסק, גם הותר.

17. (קניית בתים עבדים ובהמה): (א) האם בחוה"מ מותר לקנות בתים אבנים עבדים ובהמה לצורך המועד [כגון בתים לדור ועבדים לשמשו וכיו"ב]. (ב) ולקנותם לצורך המוכר שאין לו מה יאכל. (ג) ואם יש לו מה יאכל אך רוצה בשביל שיוכל להוציא יותר לשמחת יו"ט ממה שדרכו להוציא. (ד) ולצורך הוצאותיו של השכיר שמוליך הדברים הנקנים לבית הקונה, או של הסרסור, שאין להם מה לאכל. (ה) אם אין כוונתם באמת בשביל השכיר או הסרסור ורק רוצים

הוספות ועיונים

⁵⁸ מה שהוזכר כאן רשות הרבים, אין הכונה לדון רשות הרבים לענין שבת (שצריך שלא יהיה מוקדה, ויש אומרים שצריך שישים ריבו, וכו'), אלא הכונה למקום שתנועת העוברים שם רבה. ס' חוה"מ כהלכתו (פ"י הע"י קפ). וכן כתב בחוט שני (חוה"מ עמי ר"ט אות ז) שאפי' אם החנות נמצאת בקומה שניה של בנין שיש בו חנויות, איש שם עוברים ושבים לא נחשב מקום צנעא, אבל אם היא ממוקמת בבנין מגורים נחשב הדבר כצנעא.

⁵⁹ אבל בשאר דברים אין היתר. ס' חוה"מ כהלכתו (פ"י ס"ח) בשם מעדני שבת (ס"ב), ושכן משמע סתימת לשון השו"ע.

⁶⁰ אמנם לענין מכירת תבלינים בזמננו, כשהם יבשים ומתקיימים לזמן מרובה כגון פפריקה ופלפל חריף וכיו"ב, אין היתר למכרם אלא בצנעא, שלא הותר למכור בפרהסיא אלא תבלינים לחים שאינם מתקיימים לאורך זמן [כגון שמיר ופטרוזליה וכיו"ב]. חוט שני (חוה"מ עמי ר"ט אות א) וס' חוה"מ כהלכתו (פ"י הע"י כב).

⁶¹ ולענין מכירת פירות בחנות מכולת, כיון שדרכם למכור כמויות קטנות וניכר הדבר שמוכרים לצורך מידי, מותר להם למכור כדרך במועד. שו"ת שבת הלוי (ח"ה ס"א קכח). וחנות המוכרת דברים שהם לצורך המועד אך גם דברים אחרים נמכרים בה, וכגון חנות מכולת בזמננו, דעת הגר"יש אלישיב והגר"י קרליץ שמוותר לפותחה בחוה"מ ולמכור בה כל דבר, וביאר הגר"י קרליץ שהרי הנדון אם מותר או אסור נאמר על פתיחת החנות, וכיון שהותר לפותחה כדי למכור דברים לצורך המועד, הותר גם למכור בה כל דבר (משני"ב דרשו ס"ק לד).

⁶² והטעם משום איבה, שאם ימכור רק לישראל ולא לגוי יבוא ליד איבה. אגרות משה (ח"ה ס"כ אות ה). ואם חנותו נמצאת במקום שאין שם יהודים, אסור לפתוח חנותו כלל בחוה"מ אפי' אם מוכר דברים שהם לצורך המועד (שם). אלא א"כ המוכר צריך למחיתו לצורך המועד וכנ"ל סעי' ד.

⁶³ במועדים וזמנים (ח"ד סי' ש) כתב בטעם הדבר שכיון שנועל דלת אחת הוא מגלה בדעתו שאינו רוצה שכולם יבואו לקנות, ופותח רק למי שקונה לצורך המועד. וחנות שלא ניכר הדבר כשהיא פתוחה, כגון שיש בה מזווג ולכן דלתות החנות בדרך כלל סגורות, כתב בחוט שני (חוה"מ עמי ר"ט אות ה) שיש לעשות היכר נוסף, כגון שאם יש שלט על הדלת שהחנות פתוחה, יש להסירו.

לסחור ואומרים שזה בשביל הפועל שאין לו מה יאכל, האם מותר. (ו) האם מותר לקנות בתים ושדות מגוי (שלא לצורך המועד). [ובארץ ישראל].

תשובה: (א) כן. אבל שלא לצורך המועד אסור [כאשר ימצאם בזול כזה לאחר המועד], ואפי' בשאר דברים אין להקל (דלא כמנהג שהביא הרמ"א להתייר בצנעא). (ב) מותר, ויעשה בצנעא. (ג) גם מותר [וכנ"ל ס"ד (תשו" 8 ה)], ויעשה בצנעא. (ד) גם כנ"ל (אות ג). (ה) לא (שאל"כ יבואו להערים בכל סחורה לומר שעושים כן לצורך הפועל. פמ"ג⁶⁴). (ו) יש מתירים לקנות מגוי מפני שהוא כמציל מידו (שמעט העכו"מ ומדלדלו שלוקח דברים שמשמש בהם. רש"י ע"ז ג: ד"ה משום), ולמעשה אין להקל. ובא"י אפשר שיש להקל משום ישוב א"י. סעי' יב וס"ק מ-מג ובה"ל ד"ה שאין וד"ה אין. ואם מותר לכתוב שטר מכירה ע"י לקמן סי' תקמ"ה ס"ו.

(א) שאלה למעשה: משפחת חיימוביץ בנו סוכה בחצר ביתם, בערב החג. ובשביל שיהא מקום בריוח לסוכתם הוצרכו לפנות כלים רבים מהחצר לצדי החצר. והנה במשך ימי החג, חשבו שאין מן הראוי שכל הנכנס לסוכה יראה לצידיו ערמה של כלים רבים בצורה לא מסודרת; ובכן חשבו שכדאי לקנות ביתן גדול מפלסטיק, שיאחסן את כל הכלים הרבים המונחים בצד החצר. והאמת היא, שבלאו הכי חשבו לקנות ביתן זה בעתיד הקרוב, אך עקב הצורך שעלה להם עכשיו בשביל מראית העין לבאים לסוכה כנ"ל, אמרו ובצע קניה זו עתה. שוב חשבו אולי אסור לקנות כלי גדול כזה במועד שיש בזה משום אושא מילתא [אף שהרואים יבינו שכונתם לצורך המועד (ע"מ"ב תקל"ה ד)], אבל מידי אושא מילתא לא נפקא]. ופנו לרב המקום לשאלו האם מותר לקנות עתה את הביתן. מה ענה להם הרב. (ע"ש ע"ב ו"ב בלשון הרמ"א).

(הקדמה לסעי' ג). הלואה בריבית: כבר נתבאר לעיל (סעי' ב' ז') שהלואה אינה בכלל סחורה, ומותרת במועד. אמנם הלואה בריבית לגוי, הרי יש בה ריוח ודומה קצת לסחורה, ודנו הראשונים האם מותרת (ע"י טוב"ם). והרא"ש (כתשו" 111 כג ס"ד) כתב לענין הלואה בריבית בחוה"מ: אף על פי דדמי לפרקמטיא אינו דומה לגמרי כי בקניית פרקמטיא יש טורח גדול בשיווי הדקדוק של מקח ומתוך טרדתו ימנע משמחת יום טוב, וגם לפעמים יקנה ביוקר ויצטער, ואם ימכור במועד לפעמים בפחות ממה שקנה ואיכא צערא, אבל במלוה בריבית שמחה היא, וגם ליכא טרחא כולי האי, והילכך הקילו בה והתירו ע"י שמוציא הריוח של אותו שבוע במועד יתר על מה שהיה מוציא אם לא היה לו זה הריוח. עוד כתב הרא"ש (ש"ס): ומה שכתוב במנהגי ה"ר מאיר (תשכ"ז קצ"ט סי' קס"ו) שלמערופית [-מכיר שלו, שרגיל ללוות ממנו] היה מלוה בחנם אותו שבוע כדי שלא יסורו ממנו ודבר האבד מותרת, מאחר שחושב אותו דבר האבד לא ידעתי למה היה מלוה בחנם הרי אפילו בשכר מותר כדין שירא העוברת.

18. (הלואה עם רווחים): (א) האם מותר להלוות בריבית לגוי שרגיל ללוות ממנו. (ב) ולמי שאין רגיל ללוות ממנו. (ג) ולעשות עיסקא ליתן מעות (פ"י שנתן מעות לחבירו להתעסק ולהרויח בהם, ומחציתם בתורת פיקדון, ומה שמרויח במחציתו שייך לנותן, והמחצית השניה היא הלואה למקבל ונעשו מעותיו, ומה שמרויח בהם הרווח שלו).

תשובה: (א) כן, דהוי דבר האבד שאם לא ילוה לו וילך למקום אחר ירגילוהו לבוא לשם ולא יבוא אליו עוד. ובזה א"צ להוציא מהרווחים לשמחת יו"ט. (ב) מותר ע"י שיקח הריבית של השבוע הראשון ויוציאו לשמחת החג [יותר

הוספות ועיונים

⁶⁴ אמנם זה פשוט שלא בעיני שייכון רק לטובת הפועל ולא לטובת עצמו כלל, אלא אפי' אם אומר בפירוש שמכין גם לטובת עצמו שרי, ולא אמרו דאסור אלא כשעיקר כוונתו רק לעצמו, ואילו בשביל העני בלבד לא היה עושה עכשיו את המסחר, דאז שפיר אסור, אף על פי שאמת הדבר שעי"מ מסחר זה יהיה לעני מה לאכול. מנחת שלמה סי' צא אות יח.

ממה שהיה מוציא ללא ריוח זה⁶⁵, וזוה יש להתיר אפי' מי שיש לו מעות בריוח בלא"ה⁶⁶. וכן מותר ג"כ להלוות לישראל בריבית בדרך היתר. (ג) גם מותר⁶⁷. סעי' יג' וס"ק מד מה.

19. (עריבות): האם מותר לקחת ערבות במועד על הלוואה שיעשה לאחר המועד.

תשובה: כן (והיינו אפילו שמלוח בריבית למי שאינו רגיל ללוות ממנו ואינו מוציא הוצאות לצורך המועד מהרווח שעתידי להרויח על ההלוואה שילוח אחר המועד. ס' הוהמ"כ פ"י הע' סה שם הפוסקים). סעי' יג.

סעיף יד. אף שסחורה אסורה בחוה"מ, להלוות מותר שאין זה נחשב פרקמטיא, וכנ"ל סעיף ב'. ומ"מ כתבו התוספות (י: ד"ה פיקמטיא) שהלוואה דשלחנות בקביעות וחילוף [היינו שמתעסק בחנותו ואומנותו בכך כל השנה] ודאי בכלל פרקמטיא הוא ואסור.

20. (שולחני): שולחני שאומנותו להלוות ולהחליף מעות, האם מותר לו לעשות בחוה"מ.

תשובה: לא, דהוי כפרקמטיא. סעי' יד' וס"ק מז.

סיכום קצר לנלמד: סחורה אסורה בחוה"מ, מפני הטורח. ואפי' סחורה כל שהוא אסור. ואפי' ע"י גוי אסור. • אם יש חשש הפסד לקרן, כגון שיש לו סחורה שאם לא ימכרנה עתה יפסיד משוויה, מותר למכור. ואפי' ספק שמא יפסיד מותר. • העברת ריוח לא נקרא הפסד. ואם הוא בענין שאם ימכור יהיה לו בריוח להוצאות החג מותר, ויוציא יותר לשמחת החג, וא"צ להוציא כל הריוח אלא די במקצתו. ומ"מ תהא החנות סגורה, ופתוחה במקצת כשאל לקוח לקנות [וזה מותר אפי' במקום פרהסיא]. ודוקא מי שהיה רוצה להוציא יותר ונמנע מחמת חסרון ממון, אך מי שיכל להוציא כרצונו רק אין בדעתו להוציא כ"כ, אין היתר להסתחר כדי שיוציא יותר; ודעת הט"ז שזהו דוקא במפולג בעשירות, אבל בלא"ה, בזמנינו הכל נחשב כדי חייו של אדם, והנה"ש מפקפק על זה. (סעי' א' וסעי' ד). • נדמן לו ריוח מרובה במועד, יכול למכור או לקנות בצנעא, ויוציא לשמחת יו"ט יותר ממה שהיה בדעתו להוציא, ואפי' כשהיו לו מעות בלא"ה להוצאות יו"ט [ואע"ג שאין מתירין ריוח מרובה אלא כשבודאי אינו מצוי אחר המועד (כדלקמן)], כיון שיש מתירים בצנעא בכל גונא, יש לסמוך עליהם בריוח מרובה ובלבד שיוציא מזה ליו"ט]. אבל מלאכה אסור בכה"ג. • וכל זה בריוח המצוי אחר המועד, אך ריוח שאינו מצוי כגון שיירות העוברים במקום זה ומוכרים בזול, מותר לקנות, ואפי' כדי להסתחר ולא לצרכי תשישו, דהוי כדבר האבד. [ולקנות בערך השהו אסור אפי' לצורך תשישו כל שאינו לצורך המועד]. (סעי' ה). • וכן ירידים שמוזמן לזמן, או יום השוק, שזה דבר שלא שכיה, מותר. אך אין ליסוע לעיר אחרת דהוי טירחה מרובה, אא"כ הוא איש שעסקיו ומחיתו בכך תמיד שאצלו הוי דה"א (=דבר האבד). • תגר שקונה מזה ומוכר לזה וחוזר וקונה ומוכר, מותר, דהוי דה"א שאם לא ימכור היום יפסיד ודאי מהריוח, ומ"מ אין לישב בחנות בפרסום אלא ימכור בביתו. • האחרונים קראו תיגר על הקלות שנוהגין בענין מו"מ, ואפשר שחושבים זה לדה"א שמא ימנעו המו"מ מהם (-השקונים הרגילים הולכים עתה למקו"א) וגם שמא ירגילו קוניהם לילך מעתה למקו"א. ומ"מ במלאכה גמורה כגון לחתוך בד אין להקל. ואם הגיע זמן פרעון חובותיו שאם לא יעסק במלאכתו קצת כשאל קונה, וגם יוציא מקצת הריוח ליו"ט. (באה"ל ד"ה אינו). • מי שצריך לקנות יין סגורה ופתוחה קצת כשאל קונה, ואם לא יקנה עתה לא ימצא כ"כ בזול, הוי דה"א ומותר לקנות, רק בעת הצורך שתיית כל השנה ואם לא יקנה עתה לא ימצא כ"כ בזול, הוי דה"א ומותר לקנות, רק יקנה בצנעא. ומותר גם לתקן החביות ולזפתן [ובלבד שלא יכוין מלאכתו למועד]. ולא יקנה יותר מצורך שתייתו כל השנה, שיוכל לקנות בעת הצורך שבשנה הבאה וא"כ מוכח שקונה להרויח. ודבר שאינו מצוי כלל אח"כ להרויח בו, מותר לקנות גם כדי להרויח. ואם ימצא אח"כ רק שהוא יותר ביוקר ולא יוכל

הוספות ועיונים

⁶⁵ צ"ב למה צריך להוציא מהרווחים להוצאות החג והרי במקום העברת ריוח מותר בכל גונא וכתבאר לעיל. וצ"ל שמדובר באופן שאינו מפסיד הרווח בודאות, מכיון שיתכן שלאחר החג ימצא מי שילוח ממנו ברווחים גדולים שיכסו את הפסדי המועד, והרי ספק העברת ריוח אסור. הגרמ"ש קליין (חוה"מ"כ פ"י הע' ס).

⁶⁶ וכן לעיל בסעיף א' שמקילים למכור בצנעא ברווח מרובה אם מוציא מקצת לצורך שמחת יום טוב, כתב במשנ"ב סק"ה שמתר גם כמי שיש לו מעות ברווח כיון שמוכר בצנעא ויש פוסקים שמתירים בזה

⁶⁷ ואע"פ שאסור ליתן מעות במועד עבור סחורה שיקבל לאחר המועד כמבואר לעיל ס"ז, והרי גם כאן נותן עתה כסף עבור רווחי מסחר שיתבצעו לאחר המועד, יש לחלק בין מקבל סחורה למקבל כספי רווח של סחורה, וע"י (חוה"מ כהלכות פ"י הע' נה). והטעם שמתר בכל זה כיון שאין כאן צורך לשום כמו בסחורה ואין בו עכשיו הפסד.

להרויח בו כ"כ אסור, והמיקל אין מוחין בידו. ובריוח מרובה שאין מצוי כלל יש להקל. (סי"ט). • המלוה בחוה"מ על סחורה בתנאי שאם לא יפרע עוד ח' ימים תהיה קנויה לו אז, יש מתירים [דהוי הלואה, ועיקר הקניה לאחר המועד] ויש אוסרים [שיערימו בכך להתיר כל מו"מ], וטוב להחמיר ואין למחות במי שמיקל מאחר שאין כונתו להערים. (סי"ז). • הלוה לחבירו מעות מותר לבקשם בחוה"מ, ואפי' לילך לעיר אחרת בשביל זה, ואפי' כשיכול למצאו שם אחר המועד. ומותר אפי' לתבעו בדין, דגביית חוב אין זה סחורה. וכ"ש שמותר לגבות מגוי, שאפי' לקבל ממנו סחורה מותר מפני שהוא כמציל מידו והוי דה"א. (סי"ב וסי"ח). • הלוה מעות כדי לקבל סחורה להסתחר בה, אינו יכול לבקשה במועד דהוי מו"מ [ואפי' קנאה מכבר אסור להוליכה לביתו אפי"כ חושש להפסד]. ואם יש חשש הפסד אם לא יבקש עתה מותר דהוי דה"א, ומותר לילך אפי' לעיר אחרת [ודוקא כשלא כיוון מתחילה זמן הקבלה למועד]. (סי"א). • מכר פרקמטיא קודם המועד וזקף המעות בחובו קודם המועד, אם הלוקה אדם שאינו מצוי במקום זה מותר לבקשם דהוי דה"א, ובלא"ה מחלו, וכהיום שרואים שהחובות מתקלקלים נוהגים להקל דחשבינן זה לדה"א. (סי"ג). • חובות המתירים לבקש במועד כנ"ל, ותבעו בדין קודם המועד בדין ישראל ולא ענהו, מותר לקבול בחוה"מ אף בערכאות. אבל אין לכתוב ואפי' בכתב העמים [ואם יש חשש הפסד מותר לכתוב]. ואם צריך למעות לצורך יו"ט אפשר שמותר לכתוב ע"י גוי. ובחובות האסורים לבקשן במועד כנ"ל אסור גם לקבול לפני גוים במועד, אפי"כ הוא דה"א. • לזוקף חוב במועד, חובות המתירים לתבען מותר לזוקפן; וחובות האסורים, בגוי מותר דהוי דה"א, ובישראל צ"ע. • אסור לטרוח ולחפש אחר מציאה (כשיש דבר טירחה או מלאכה) ואף שלא ימצא לאחר המועד. (סי"ו). • מותר להלוות בריבית לגוי שרגיל ללוות ממנו, דהוי דה"א שלא ילך למקו"א ויעזבנו. ובה"א צ"ע להוציא לשמחת יו"ט. אבל אותן שאין רגילין אצלו אסור, אפי"כ יקח ריבית של שבוע ראשון לצרכי החג יותר ממה שהיה מוציא בלא"ה, ואז מותר אפי' מי שיש לו מעות בריוח. וכן מותר להלוות לישראל בדרך היתר, ומותר לעשות עיסקא ליתן מעות. (סי"ג). • לקחת ערבות במועד על הלוואה שאחר המועד מותר. • הלוואה בשולחני קבוע אסור דהוי פרקמטיא. • אסור לקנות במועד בתים, בהמות, וכיו"ב, וכן שאר כלים [אפי"כ לא ימצא בזול כזה אחר המועד]. ולצורך המועד מותר. • מותר לקנות בתים וכו' לצורך המוכר שאין לו מה יאכל, או כדי שיהיה לו יותר להוצאות יו"ט. ויעשה בצנעא. וכן לצורך השכיר שמולך הכלים או לצורך הסרסור מותר, אך דוקא כשכונת המוכר והקונה לכך ולא שיערימו לסחור ויאמרו שכונתם לצורך הפועל. • לקנות בתים ושדות מגוי, בא"י אפשר שיש להקל משום ישוב א"י, ובחו"ל אין להקל. (סי"ג). • מוכרי תבלין או ירק וכל דבר שאינו מתקיים, או דבר המתקיים אך ניכר שהוא לצורך המועד, מוכרין כדרכן בפרהסיא. ואפי' בא גוי לקנות מותר למכור לו, כיון שפתחן לצורך ישראל. אבל מוכרי פירות כסות וכלים ושאר דברים המתקיימים ולא ניכר שהם לצורך המועד, מותר דוקא בצנעא, כיצד, אם היתה החנות פתוחה לזוית או מבוי שאינו מפולש פותח כדרכו, ואם היתה פתוחה לרה"ר או למבוי המפולש פותח אחת ונועל אחת [ודוקא מוכרים הקבועים, אבל בעה"ב אפי"כ צנעא]. (סי"ו ויא). • ערב יו"ט אחרון של סוכות מוציא ומעטר השוק בפירות. ועיו"ט אחרון של פסח אף שאין מצוה לעטר מותר למכור בפרהסיא מפני כבוד יו"ט. • כל הני"ל בדברים שלצורך המועד, אבל שלא לצורך המועד אסור למכור ואפי' יושב בפתח החנות והחנות סגורה והדלת פתוחה. • מותר לקנות או לעשות מלאכה במועד לצורך יו"ט שני של גלויות.

סימן תקמ

סעיף א. אסור לבנות בחול המועד, ואפי' בנין כל שהוא אסור [כגון להניח אבנים זו על זו ללא טיט ביניהם]. ובניה שהיא לצורך המועד, מותר במעשה הדיוט [כגון בהנחת אבנים כנ"ל], ככל דין צרכי המועד שמותר ע"י מעשה הדיוט. לכן מותר לגדור גינה שנפרצה, בצורה ארעית [כנ"ל]. ודוקא לגדור פירצה, אבל לבנות גדר שלמה אסור (פמ"ג ממשניות המשנה), ואע"פ שיש בזה חשש היזק לגינה מאנשים שיכנסו לשם אין היתר, כיון שיש בזה טירחה מרובה ואסור אפי' בדבר האבד⁶⁸ אמנם כותל של חצר הבית שנפרק, שיש בזה חשש הפסד גדול שמוא יגבנו רכוש ביתו, מותר לבנות אפי' גדר שלמה⁶⁹ וכדרכה [שלענין דבר האבד אין צריך שינוין]. אך אין היתר בשביל כך

הוספות ועיונים

⁶⁸ ועיין לעיל בסימן תקל"ז משנ"ב סי"ק נ' ובהערתנו לשם (ד"ה אמנם מצינו) שבדברים אלו קבעו חז"ל הדין בכל דבר לפי ההפסד והטורח שיש בזה, שבהפסד מועט היתרו טירחה קטנה ובהפסד גדול היתרו טירחה מרובה.
⁶⁹ שהכל נמדד לפי ההפסד, וכנ"ל בהערה 68.

- לסתור כותל שיש חשש שיפול ואח"כ לבנות כותל חדש. ובמקום שיש חשש סכנה מנפילת הכותל, מותר לסותרו ושוב לבנות כותל חדש.
21. (בניה: א) בנין כל שהוא, האם מותר בחוה"מ, שלא לצורך המועד. (ב) ולצורך המועד - כדרכו במעשה אומן. (תשובה: א) אסור. (ב) אסור. סעי' א וס"ק א.
22. (בניית גדר: א) גדר גינה שנפרץ, האם מותר לבנותו כדי שלא יכנסו לשם אנשים. (ב) ואם נפרץ כותל חצר שבינו לבין שכנו, שאין שם חשש גנבים והפסד כל כך אלא שלא יכנסו אנשים. (ג) האם מותר לגדור כל הגינה. (ד) כותל חצר הסמוך לרה"ר שנפל, שיש שם פסידא יתירא מחשש גנבים; או כותל חצר שבינו לחברו ויש שם חשודים על הגניבה, או שדרים שם גוים. כיצד בונה הכותל. (ה) ואם הוא רעוע האם מותר לסתרו ולבנותו מחדש. (ו) ואם יש חשש סכנה. (ז) כאשר הוא רעוע כל כך שיש חשש ברור מגנבים, האם מותר לסתרו ולבנותו חדש. (ח) כשיש חשש סכנה [כגון שמא יבואו הגנבים על עסקי נפשות], וכיוון מלאכתו למועד, האם מותר לסתור ולבנות. (תשובה: א) מותר במעשה הדיוט, והיינו שמניח אבנים זו על זו ואינו טח בטיט או גודר בקנים וגומא וכיו"ב. (ב) כנ"ל א'. (ג) אסור, ואפי' במעשה הדיוט (שיש בזה טירחא יתירה), ורק תיקון פירצה בעלמא מותר כנ"ל. (ד) כדרכו, דבדבר האבד א"צ שינוי. (ה) לא. (ו) מותר לסתרו ולחזור ולבנותו כדרכו. (ז) כן. ובלבד שלא יכוין מלאכתו למועד. (ח) אין לקנסו בדיעבד כיון שהוא חשש סכנה. סעי' א וס"ק ב ד ה ובה"ל ד"ה וכן בשאר ושה"צ.
23. (עשיית מעקה: א) הבונה מעקה לגנו במועד, כיצד בונה. (ב) האם יש חילוק בין גג שרגילים להלך עליו או לא. (תשובה: א) במעשה הדיוט, וכנ"ל לענין גדר. (ב) לריטב"א, הנ"ל א' הוא זוקא בגג שאין רגילין לילך בו שאינו חייב במעקה (שאינו בו כ"כ חשש נפילה) אלא שהוא עצמו רוצה לעשות משום שמירה וסגי בג' טפחים, אבל משום מצות מעקה מותר לעשות כדרכו. ושאר פוסקים לא חילקו (שכיון שיכול למנוע הסכנה גם כשיעשה מעשה הדיוט, בכל מעקה אין היתר במעשה אומן)⁷⁰. סעי' א ובה"ל ד"ה בונה.
24. (עשיית סולם: א) האם מותר לעשות סולם לצורך המועד. [ולייפותו]. (תשובה: מותר לעשות סולם דמעשה הדיוט הוא, אבל אין לייפותו כדרך האומנין דהוי מעשה אומן. ס"ק ג עיד מס"ק ג לקמן סעיף ג תשר 26.

כב) שאלה למעשה: א. למשפחת טרוביץ ישנה גינה בחצר ביתם. והנה בחוה"מ נפרצה גדר הגינה המפרידה בינה לבין הרחוב, וחוששים הם שאנשים זרים או בעלי חיים יכנסו לחצרם ויגרם להם אי נעימות. אמנם אין שום חשש גניבת חפצים מהבית, שכן בין הגינה לבית יש דלת נעולה שאינה מאפשרת כניסה מהחצר לבית, כך שאין חשש שיגרמו נזקים לרכוש [ובגינה אין חפצים]. האם מותר להם לבנות את גדר החצר בחוה"מ. (עי' שו"ע ס"א וס"ק א-ד). ב. האם מותר בחוה"מ לתקוע מסמר בסוכה לצורך תליית תמונה עליה (עי' שו"ע ס"א וס"ק א).

- סעיף ב. אע"פ שמלאכה לצורך המועד אינה מותרת אלא בשינוי, וכנ"ל סעיף א' [ולפיכך לא הותר לגדור פירצה אלא במעשה הדיוט], מלאכה שאין בה טירחא כהוא זה מותר לעשות כדרכו תמיד [לכן יתבאר כאן שהנוטל גבשושית מביתו, אע"פ שבשבת חייב ע"ז משום בונה שמתקן בכך את הבית, בחוה"מ מותר כדרכו מפני שהיא מלאכה שאין בה טירחא כלל].
25. (נטילת גבשושית): האם מותר ליטול גבשושית שבבית כדי שלא יתקל בה. (תשובה: מותר ואפי' כדרכו [אף שאין זה דבר האבד], ואע"פ שבשבת חייב ע"ז משום בונה בחוה"מ מותר משום שאין בזה טורח. סעי' ב וס"ק ז.

הוספות ועיונים

⁷⁰ אמנם באופן שאם לא יבנה את המעקה בצורה חזקה ויציבה יש חשש סכנה, כגון שמהלכים שם ילדים קטנים ויש חשש שיסתרו את המעקה העשוי מדבר קל ויש חשש סכנה, פשוט שמותר לבנות המעקה כדרכו באופן חזק ויציב, וכנ"ל לענין גדר רעועה במקום סכנה. וכ"כ בהכ"ח סק"ח.

26. (טיחה): (א) האם מותר להטיח הגג שיהא חלק [והוא מעשה הדיוט]. (ב) סדקים שבגג שהמים יכולין לירד דרך שם, האם מותר לסותמן ע"י שבוטע ביד וברגל. (ג) ואם עושה יפה יפה כמו שעושין בכלי אומנות. (ד) ולסתום הסדקים בכלי אומנות. (ה) ואם דולף הגשם בבית.

תשובה: (א) מותר. (ב) מותר. (ג) גם מותר, דכל זה מעשה הדיוט ומותר לצורך המועד⁷¹. (ד) אסור. (ה) מותר כדרכו. וכ"ז דוקא כשלא כיוון מלאכתו במועד, וכן בכל הדברים שמתירין לצורך המועד. סעי' ג' ו"ק ג' ח' ט' ובה"ל ד"ה סדקים.

27. (תיקון הדלת): (א) דלת שנשבר המפתח או המנעול או הציר או חור האסקופה או המשקוף, האם מותר לתקנו במועד. [ובמעשה אומן. והאם יש חילוק בין של עץ או ברזל]. (ב) ובמקום שאין לחוש לגנבים.

תשובה: (א) מותר אפי' בשל ברזל ואפי' מעשה אומן בלא שינוי, שזה הפסד גדול שבלא התיקון יאבד כל מה שבבית. ואפי' נשברו מעיו"ט ושכח לתקנו מותר, ובלבד שלא יכיון מלאכתו למועד. (ב) אסור ואפי' לא לתקוע המשקוף במסמרים⁷². סעי' ד' ו"ק י' י"א י"ג-טו.

28. (אבוס): (א) האם מותר לבנות אבוס שתאכל בו הבהמה. (ב) ולהחליקו ברהיטני.

תשובה: מותר במעשה הדיוט, דכל דבר שאינו צורך או"נ אף שהוא צורך המועד מותר רק בשינוי. (ב) אפשר שאסור. סעי' ה' ו"ק טו ז'.

29. (איצטבא): (א) האם מותר לבנות איצטבא דהיינו נסר שמחברין לו רגלים כעין ספסל כדי לישב או לישן עליו. (ב) ולהחליקו ברהיטני. (ג) ולבנות איצטבא של אבנים במעשה הדיוט.

תשובה: (א) מותר במעשה הדיוט. (ב) אפשר שאסור. (ג) מחלוקת (טעם המתירים דהא צורך המועד מותר במעשה הדיוט, וטעם האוסרים י"ל דס"ל דדמי לבניית כל הגדר שנתבאר לעיל ס"א שאסור אפי' מעשה הדיוט דהוי טירחא רבה). סעי' ו' ו"ק י"ז.

(הקדמה לסעיפים ז-ח). **מכשירי אוכל נפש**: כבר נתבאר לעיל (סי' תקל"ג ס"ח) שאוכל נפש מותר לעשותו בחול המועד אפי' במעשה אומן ובטירחא יתירה, וכאן יתבאר שכן הדין גם לענין מכשירי אוכל נפש [דהיינו שאינו עושה מלאכה במאכל עצמו אלא רק מתקן כלי שעל ידו מכינים את המאכל] שמותר לעשותו במעשה אומן [ובטירחא רבא וסי' תקל"ג ט"ז]. ואף כשיכול לשאול את הכלי מאחרים מותר לו לעשותו. אמנם במכשירי אוכל נפש יש חומרא מבאוכל נפש, שאף שבאוכל נפש מותר לעשות גם כשכיוון מלאכתו למועד, במכשירין אסור לעשותם כשכיוון מלאכתו. מכשירין נקרא דבר שמכשיר את הדבר לאכילה כגון רחיים ותנור, אבל דבר שאינו מתקן את המאכל כגון מצודות דגים, אינו נקרא מכשירי אוכל נפש, ודינו כשאר צרכי המועד שמותר לעשותם רק במעשה הדיוט (סי' תקמ"א ס"ג).

30. (מכשירי אוכל נפש): (א) תנור וכירים, האם מותר לעשותן במועד. (ב) וקדרות ואילפסין. (ג) בהנ"ל א' ב', האם יש הבדל בעושה מעשה הדיוט או מעשה אומן. (ד) וכשהיה אפשר לעשותן לפני המועד וכיוון מלאכתו למועד האם מותר (דהיינו האם מותר כיוון מלאכתו במכשירי או"נ). (ה) בזמן הקור, האם מותר לעשות תנור בית החורף להסיק הבית - כשאינו ראוי לאפות בו. (ו) והנ"ל ה', במעשה אומן. (ז) תנור או כירה שראוי לאפות בהם במועד, האם מותר לטוח עליהן בטיט כדי שישתמר חומם - כשהטיח לא יתייבש במועד.

תשובה: (א) אם אפשר שייבשו ויוכל לאפות בהן במועד מותר ואם לאו אסור. (ב) כנ"ל א' שאם יהיו ראויין לבשל בהן במועד מותר. (ג) לא, אלא כשהיו ראויין מותר אפי' מעשה אומן כיון שהוא צורך אוכל נפש, וכשלא יהיו ראויין אסור אפי' מעשה הדיוט. (ד) אסור (ורק לענין אוכל נפש מותר כיוון מלאכתו כנ"ל סי' תקל"ג ס"א). (ה) מותר. וכן אם נשבר חלון בענין שאם לא יתקנו ישב בקור ג"כ מותר לתקנו. (ו) צ"ע. (ז) מותר דהא אפשר לאפות בתוכם. סעי' ז' ו"ק י"ח-כ' ושה"צ.

(ג) שאלה למעשה: מקרר או מיקסר או תנור אפיה שהתקלקלו בחול המועד, האם מותר לתקנם. (עי' שו"ע ס"ז ו"ק י"ח).

הוספות ועיונים

⁷¹ ואף שבסי' תקמ"א ס"ה מבואר שכשצריך לעשות בשינוי צריך שיהיה הדבר ניכר, וכמו בתפירת בגד שצריך להכליב ואין מועיל מה שמשנה באחיות המחט, מכל מקום מבואר שם בתרומת הדשן שאין כל המלאכות שוות בזה ובדברים שהרבה בקיאים בהם אין צריך שהשינוי יהיה ניכר, וי"ל שגם בטיחת הגג הרבה בקיאים ואין צריך שיהיה ניכר.

⁷² ומדובר במקום שאין חשש שישכנסו אנשים לבית ויגרם אי נעימות לדריים, שאם כן הלא צורך המועד הוא ומותר במעשה הדיוט, וכנ"ל סעי' א' (לעיל תשי"ב 22 א' ב').

(הקדמה לשה"צ ס"ק כג.) **דין כיוון מלאכתו במכשירי אוכל נפש:** הנה לענין היתר עשיית מלאכה לצורך דבר האבד או לצורך המועד, אם כיוון מלאכתו למועד אין היתר לעשות. וכיוון מלאכתו למועד היינו שהניח את המלאכה בדוקא לעשותה במועד [כגון מפני שאז פנוי ממלאכתו], אבל אם לא כיוון להדיא אלא רק יכל לעשותה קודם המועד, ושכח מלעשותה קודם המועד או אפי' נתעצל מלעשותה, אין זה נחשב כיוון מלאכתו ומותר לו לעשות מלאכתו במועד (וכ"ל סי' תקלה ס"א).⁶¹ ודלא כביום טוב לענין מכשירי אוכל נפש שמותר לעשותן ביו"ט ואם יכל לעשות לפני יו"ט אסור ביו"ט, ששם אפי' כששכח לעשותן מקודם יו"ט אסור אלא א"כ היה אנוס מלעשות כגון שלא ידע אז שצריכים תיקון (מי"צ בהקדמה לסי' תק"ט).⁶² ויש לדון לענין מכשירי אוכל נפש בחוה"מ, שהיתר עשייתם נלמד מהיתר עשיית מכשירי אוכל נפש ביו"ט שאם ביו"ט מותרין כל שכן בחוה"מ, וא"כ י"ל שכמו שביו"ט אין היתר אלא כשלא יכל לעשות מאתמול או היה אנוס אבל אם יכל אסור אפי' כששכח, כמו כן לענין חוה"מ לא יהיה היתר אלא כשלא יכל קודם אבל כשיכל מקודם אסור [ודלא כדבר האבד או צורך המועד שמותר כל שלא כיוון בדוקא למועד וכנ"ל], ורק במעשה הדיוט יהיה מותר כשלא כיוון להדיא למועד וכדין שאר צרכי המועד שמותר במעשה הדיוט כשלא כיוון להניח למועד, וכצד זה נקטו המאמר מרדכי והשלחן עצי שטים, או שמא י"ל שרק יסוד ההיתר לעשיית מכשירי אוכל נפש במועד נלמד מיו"ט, אבל לענין כיוון מלאכתו חוזר לכללים של חוה"מ שכל שלא כיוון בדוקא למועד אין זה נחשב כיוון ומותר, וכצד זה משמע ברמב"ם וכן נקטו עוד פוסקים. ובזה דן השער הבין.

31. (תיקון הרחיים): א) האם מותר לתקן הרחיים להעמידה יפה על עמדה כדי להשתמש בה. ב) וכשהיא חלקה ואין החיטין יכולין להתפרך האם מותר לנקרה כדי שלא תהא שוה ויפרכו החיטין. ואם היא חדשה. ג) האם מותר לפתוח לה נקב שעושים באמצע הרחיים - והוא מעשה אומן. ד) האם מותר לבנות אמת המים שטוחנים על ידה ברחיים. ה) ולקצוץ צפרני החמור שמגלגל הרחיים שלא יפריע לו לטחון.

תשובה: א) כן. ב) מותר ואפי' היא חדשה. ג) מותר, דהוי כמכשירי אוכל נפש. ויש מחמירים. ד) כן. ה) מותר, דהוי צורך המועד. סעי' ח ס"ק כא-כה ובה"ל ד"ה ופתחים.

32. (הכשרת סכין. כיוון מלאכתו במכשירי או"ט): א) האם מותר לחדד סכין במועד. ב) סכין שנשבר במועד, האם מותר לעשות אחר [דהוי מעשה אומן]. ג) בהנ"ל ב', מה"ד אם אפשר לשאול מאחר. ד) כשיכל לעשות לפני החג וכיוון והניח המלאכה לחוה"מ, האם מותר. ה) ואם לא כיוון אלא שמתוך התעצלות נמשך הדבר עד חוה"מ.

תשובה: א) כן. ב) מותר, דכל מלאכת או"ט מותר אפי' מעשה אומן וא"צ שינוי. ג) גם מותר לעשות ואין מצריכים לשאול.⁷³ ד) לא (וכנ"ל תשו' 30 ד' שבמכשירי או"ט אסור כיוון). ה) מותר, ויש מחמירים כשיכל לעשות לפני יו"ט ורק מותר במעשה הדיוט, וצ"ע. ובאוכל נפש גופא אפי' כיוון מלאכתו למועד מותר וכנ"ל רס"י תקלג. סעי' ח ס"ק כ-כח ושה"צ.

סיכום קצר לנלמד: בנין כל שהוא אסור, ואפי' לצורך המועד כיון שהוא מעשה אומן. • נפרץ גדר גינתו, או כותל חצירו שבינו לחבירו, שאין בזה חשש גניבה ופסידא אלא שלא יכנסו אנשים לשם, מותר לבנותו במעשה הדיוט כגון שמניח אבנים זו על זו בלא לטוח בטיט. ודוקא לתקן הפירצה, אבל לגדור כל הגינה אסור (דהוי טירחא יתירא). • כשיש חשש גניבה, מותר לבנות הכותל כדרכו, דבדבר האבד אי"צ שינוי. אך אין לסתרו כשהוא רעוע ולבנותו מחדש, אא"כ יש חשש סכנה. ואם הוא רעוע כ"כ שיש חשש ברור מגנבים, מותר לסתרו ולבנותו [אך לא יכוין מלאכתו למועד]. • אם יש חשש שיבואו הגנבים גם על עסקי נפשות, מותר לעשות הכל, ואפי' כיוון מלאכתו אין לקנוס בדיעבד, שהוא חשש סכנה. • מעקה לגג, מותר לבנותו במעשה הדיוט. דעת הריטב"א שגג שרגילין להלך בו שחייב במעקה, מותר לעשות המעקה כדרכו, ושאר פוסקים לא חילקו בזה. • סולם, מותר לעשותו לצורך המועד [דמעשה הדיוט הוא]. אבל לייפותו כדרך האומנים הוי מעשה אומן ואסור. • מותר ליטול גבשושית שבבית כדי שלא יתקל בה, ואפי' כדרכו, ואף שאין זה דבר האבד מותר כי אין בזה טורח. • להטיח גגו שיהא חלק מותר דמעשה הדיוט הוא. וסדקים שבגג שהמים יכולים לירד דרך שם מותר לסותמן בידו ורגלו ואפי' עושה יפה יפה כמו שעושים בכלי אומנות [דהוא מעשה הדיוט],

⁷³ והמחמר בזה לשאלו - בדברים שדרך להשאיל, או לקנות כשאפשר, תבוא עליו ברכה. סי' חוה"מ"כ פ"ז סעי' מה בשם הכה"ח ס"ק קטז.

אבל בכלי אומנות אסור, ואם דולף גשם בבית עושה כדרכו. וכל זה מותר דוקא כשלא כיוון מלאכתו למועד. • מפתח דלת הבית שנשבר, או המנעול, או הציר, או חור האיסקופה או המשקוף, מותר לתקנם במעשה אומן, דהוא מקום הפסד גדול. ובלבד שלא יכוון מלאכתו למועד. ואם אין חשש הפסד אסור אף לתקוע המשקוף במסמרים. • אבוס לבהמה מותר לבנותו במעשה הדיוט. ולהחליקו ברהיטני אפשר שאסור. • איצטבא מותר לבנות במעשה הדיוט [ואפשר דלהחליקו ברהיטני אסור]. ואיצטבא של אבנים מחלוקת. • קדרות ואילפסין, וכן תנור וכיריים, אם יהיו ראויים לבשל בהם במועד מותר לעשותם, ואפי' מעשה אומן. ואם לאו, אסור אפי' מעשה הדיוט. ואם כיוון מלאכתו אסור בכל גונא. • בזמן הקור מותר להעמיד תנור בית החורף להסיק הבית ואפי' אינו ראוי לאפות בו [ובמעשה אומן צ"ע]. וכן חלון שנשבר מותר לתקנו שלא ישב בקור. • תנור וכירה שראוי לאפות בו במועד מותר לטוחו בטיט כדי שישתמר חומו ואף כשלא יתייבש במועד, דמ"מ אפשר לאפות בתוכו. • ריחיים, מותר לתקנה ולהעמידה היטב כדי להשתמש בה. וכשהיא חלקה ואין החיטים יכולים להתפרך, מקרים אותה, ואפי' היא חדשה. ופותחים לה נקב שעושים באמצע הריחיים, ובמעשה אומן, דהוי מכשירי אוכל נפש [ויש מחמירים בפתחת נקב]. ובונים אמת המים של ריחיים, וקוצצים צפרני החמור שמגלגל הריחיים שלא יפריענו לטחון [דהוי צורך המועד]. • מותר לחדד סכין במועד. וסכין שנשבר מותר לעשות חדש, ואפי' אפשר לו בשאלה, דכל מלאכת או"נ מותר אפי' מעשה אומן. ואם כיוון מלאכתו למועד אסור [דבמכשירי או"נ אין היתר בכיוון]. ואם לא כיוון אלא נתעצל ונמשך הדבר עד המועד, גם מותר, ויש מחמירים בזה שיכל לעשות לפני המועד, וצ"ע [ובאו"נ עצמו מותר אפי' כיוון למועד].

סימן תקמא

- סעיף א. כבר נתבאר בסוס"י הקודם (ע"ט בהקדמה) שמותר לעשות מכשירי אוכל נפש אפי' במעשה אומן, אלא שדוקא בדבר המתקן את האוכל קצת כגון תנור שאופה הפת או סכין ע"י השחיטה, אבל מצודות שאינם מתקנים גוף המאכל אינם בכלל מכשירי אוכל נפש ואין היתר אלא במעשה הדיוט כדין שאר צרכי המועד.
33. (מצודות דגים: א) האם מותר לעשות מצודות דגים מערבה שהוא מעשה הדיוט. (ב) ולעשות מצודות באריגה מחוטים שהוא מעשה אומן. (ג) בה"ל ב', מאי שנא ממכשירי אוכל נפש שמותר מעשה אומן כנ"ל סוס"י תקמ.
- תשובה: (א) כן [ודוקא לצורך המועד]. (ב) אסור. (ג) שדוקא דבר המכשיר לאכילה כמו תנור ע"י האפיה או סכין ע"י השחיטה נקרא מכשירין, משא"כ רשתות. סעי' א ו"ס"ק א ב.
34. (פתילות ונרות: א) האם מותר לתקן פתילות לנרות בחוה"מ. ופתילות מצמר גפן. (ב) ולעשות נרות של חלב ושל שעווה.
- תשובה: (א) מותר [לצורך המועד] דמעשה הדיוט הוא. ויש מחמירין בזה (דס"ל דהוי מעשה אומן) ואפי' בצמר גפן שאין בו שזירה יש לזיהר לעשות מקודם, וכתב בח"א דלכתחילה נכון להכין מעיו"ט אכן בדיעבד מותר לגדל מצמר גפן, וכ"כ בברכ"י שהמנהג פשוט להתיר (אפי' בטויות פתילות⁷⁴). (ב) אסור, ופשיטא של שעווה דאיכא ג"כ מירוח, וכמדומה שנוהגין היתר [לצורך המועד], ובפמ"ג משמע שיש לזיהר בזה (שיש בזה טורח רב. פמ"ג א"א ב'). ס"א ו"ס"ק ג.
- (ד) שאלה למעשה: מלאכת סריגה וריקמה, האם מותרים במועד - לצורך המועד.
(ע"י ש"ע ס"א. ועיין עוד).
35. (סריג מיתות: א) האם מותר לסרג מיתות בחבלים שתי וערב לשכב בה במועד. (ב) ולגדל החבלים בתחילה. (ג) ולהשחילם במיטה [כשהיו מגודלים מכבר]. (ד) והאם מותר למתוח, כשהיו החבלים בנקבי המיטה אך עדין הם רפויים, או שהיו סרוגים ונעשו רפויים. [ואם היו מתחילה קשורים למיטה מצד אחד].

הוספות ועיונים

⁷⁴ כן מבואר בברכ"י. ודלא כהח"א שמיקל רק בצמר גפן שאינו צריך טויה [אלא שהח"א מסיק שכמדומה שנהגו היתר אפילו בנרות של שעווה וכדלקמן, וא"כ כל שכן בזה שעושה רק פתילה].

תשובה: א) כן (דהוא מעשה הדיוט). ב) אסור (דהוי טירחה רבא. ערוה"ש ב.). ג) מותר, ויש אוסרים ואפי' כשהיו פ"א במיטה והוסרו משם. ד) מותר למתחן כ"ג [לכו"ע]. וכל זה דוקא כשלא כיוון מלאכתו למועד דאל"ה אסור הכל. סעי' ב' וס"ק ד' הו"ש"צ.

36. (גיהוץ בגדים): א) בגדי פשתן, או חלוק לאחר הכיבוס, האם מותר לרכנן. ואם מתכוין ללבנן. ב) ולהחליק בגדים עם אבן עגולה של זכוכית. ג) ובשאר כלים שרגילין להחליק בהם. ד) ובכלי ברזל שנוהגים החייטים להחליק.

תשובה: א) מותר [כשהוא לצורך המועד]. ב) מותר. ג) גם מותר. ד) גם מותר. דכל גיהוץ אליו [הנ"ל ב'ד-] מעשה הדיוט ומותר לצורך המועד. סעי' ג' וס"ק ו' ז' ט.

37. (קמטים בבגדים): א) האם מותר לעשות קמט בבתי הידים. ב) ולעשות קמט בענק (-בית הצוואר) בעצים המיוחדים לכך.

תשובה: א) לא [אפי' לצורך המועד] דהוי מעשה אומן. ודוקא כשהקמטים אינם מתפשטים כשלושן. ב) גם לא, שנסאר מקומט כשלושן. סעי' ג' וס"ק ט.

כה) שאלה למעשה: בני משפחת ח. שאלו בערב החג את אביהם בעל הבית, היות ויש כמות גדולה של בגדי החג הטעונים גיהוץ, ועקב עומס ההכנות שקודם החג האם מותר לגהץ במועד. אמר להם האב שמותר לגהץ (כדמשמע בשו"ע כאן, ולהדיא בכף החיים ס"ק י"א בשם כמה פוסק'). למעשה בסוף היה בידם מספיק זמן לגהץ כל הבגדים קודם החג, אך היות ושמעו מהאב שמותר לגהץ במועד, הניחו את הבגדים לגהץ במועד. האם טוב עשו. (עי' ס"ג וס"ק ד' בסוף ולעיל סי' תקמ ס"ק ט). ב. האם מותר לעשות 'קמט' בבגד ע"י משה' ע"י ס"ק ח).

(הקדמה לסעיף ד). כבר נתבאר שדבר האבד מותר לעשותו במועד. אמנם הוכיח הרא"ש פ"י סי' י"ז מהגמ' (פסחים נ"ה) שנעלים שנקרעו, ואם לא יתקנם עתה ימשיכו להקרע עוד, אין היתר לתקנם במועד, שאין נחשב דבר האבד אלא כשנפסד עיקר הדבר אבל מפני הפסד מועט שיתווסף בהם אין זה נחשב אבד.⁷⁵ וזהו דוקא לענין תיקון במעשה אומן, אך אם רוצה לתקנו במעשה הדיוט בשינוי בשביל להשתמש בו במועד הלא כל צרכי המועד מותר לתקן במעשה הדיוט.

38. (תיקון בגדים): א) מלבשו ומנעליו שנקרעו, ואם לא יתקנם עתה יקרעו יותר, האם מותר לתקנם במועד כדרכו. ב) [כשנקרעו במועד או לפני המועד. וע"י גוי]. ג) ובשינוי. ד) ולתקנם כדרכו באופן שאם לא יתקן עתה יקרעו לגמרי. [וכשיכול לקנות מנעלים חדשים].

תשובה: א) אסור [אפי' נקרעו במועד]. דלא מקרי דבר האבד אלא כשעיקר הדבר נפסד ולא מעט תוספת קלקול. ואפי' ע"י גוי אסור. ב) מותר כדיתבאר לקמן סי' ה' [כשהוא לצורך המועד]. ואפשר שאין לתקן תיקון גמור רק שיוכל לשהות עד אחר המועד, וצ"ע. ג) מותר לתקן. והא"ר מפסק ע"ז שהרי יכול לתקן ע"י שינוי.⁷⁶ ואם יכול לקנות חדשים⁷⁷ ודאי אין להקל.⁷⁸ וכל ההיתר לתקן [בהנ"ל ב'ג'] הוא כשצריך לילך בהם בחוה"מ דאל"ה אסור, שיניחם ולא ישתמש עד אחר המועד. סעי' ד' וס"ק י' ובה"ל ד"ה שרי ושה"צ.

הוספות ועיונים

⁷⁵ וכן נפסק בשו"ע כאן. ועיין עוד לענין דבר האבד במקצת בסי' תקל"ז (סי' נ"ז) שלכאורה מבואר לא כן אלא שמותר לעשות כדרכו אף בדבר שרק מקצתו אבד, ועוד מציינו שתירות בזה שלעיל שם (סי' ל"ט) מבואר שאם רק מקצתו אבד מותר לעשות מלאכה רק בשינוי, ובסימן תקל"ז (סי' נ"ז) מבואר שעשיית מלאכה בדבר האבד במקצת תלוי במחלוקת אם איסור מלאכה בחוה"מ הוא מן התורה או מדברי סופרים, ובסי' תקל"ח (סי' נ"ח) מבואר שדבר האבד במקצת מותר לעשותו כדרכו. ולעיל בסי' תקל"ז (סי' נ"ז) הבאנו ליישב כל זה ע"פ דברי הראב"ד שבדברים הללו קבעו חז"ל בכל דבר אם מותר לעשות לפי גודל ההפסד שבדבר לעומת הטרחה שבו, וכדמשמע בגמ' (מוע"ק י"א).

⁷⁶ משמע מפני שאף אם יקרעו לגמרי אין זה הפסד גדול כ"כ [וכדלעיל סי' תקל"ז] יג שיש מקומות שאין זה הפסד גמור ומותר מלאכה רק בשינוי]. אבל בשאר דבר האבד אין צריך שינוי, וכנ"ל ר"ס"י תקל"ח [ועי' גם מ"ב סי' תקל"ז ס"ק נב] ושה"צ מח דלא קי"ל כרמב"ם שמצריך שינוי במקום שאפשר.

⁷⁷ ואף שאסור לקנות בחוה"מ (סי' תקל"ט סי"א), מ"מ איסורו רק משום טירחה (שם סי' נ"א) וכשצריך למועד עדיף לקנות מאשר לעשות מלאכה גמורה.

⁷⁸ לכאורה נראה כוונתו דכיון שדרך לקנות מנעלים חדשים כל תקופה אין לו הפסד אם יקנה עכשיו וילבשם במועד, ויתקן את הישנים לאחר המועד וילבישם עד שיקרעו ולא יוכל לתקנם, ונמצא שאין לו הפסד במה שקונה עכשיו כיון שבלא"ה היה צריך לקנות לאחר זמן, שאל"כ בכל דבר האבד נאמר שיהיה אסור לעשותו כיון שימצא לקנות אחר. ונמצא

כו) שאלה למעשה: נעל שנפל לו העקב, האם מותר להדביק בצורה פשוטה באופן שאינו כרוך במעשה אומן [לצורך המועד]. (עי' רמ"א ס"ד וס"ק יב).

(הקדמה לסעיף ה). **מלאכה לצורך המועד:** כבר הוזכר הרבה פעמים שמלאכה הנעשית לצורך המועד צריך לעשותה בשינוי. ועתה יתבאר גדרו דין זה. ואמרו במשנה (מ"ק ה:) שאם העושה הוא הדיוט באותה מלאכה, יכול לעשותה כדרכו, ואם הוא אומן באותה מלאכה צריך לעשותה בשינוי. ויתבאר כאן שאם הוא מהיר באותה מלאכה נקרא אומן ואם לאו נקרא הדיוט. גם יתבאר לגבי תפירה בפרט מה נחשב שינוי.

השינוי בתפירה: הנה במשנה שנינו 'ההדיוט תופר כדרכו', ונתבאר בגמרא (י) היכי דמי הדיוט, אמרי דבי ר' ינאי כל שאינו יכול להוציא מלא מחט בבת אחת, ר' יוסי בר חנינא אמר כל שאינו יכול לכיין אימרא בחפת חלוק, ע"כ. וכתב הרא"ש שכיון שלא נפסקה הלכה כדברי אחד מהם, כל מי שיודע אחד מאלו לא יתפור במועד כדרכו.⁷⁹

39. (מעשה הדיוט ומעשה אומן): א) מה קובע אם האדם הדיוט או אומן באותה מלאכה. ב) כיצד יעשה האומן וכיצד ההדיוט.

תשובה: א) המהיר באותה מלאכה הוא אומן ואם לאו הוא הדיוט. ב) האומן יעשה במעשה הדיוט וההדיוט יעשה כדרכו. סעי' ה' וס"ק יד.

40. (תיקון בגד): א) הצריך בגד במועד, ואינו מהיר באותה מלאכה, כיצד עושה הבגד. ב) ואם הוא מהיר באותה מלאכה כיצד עושה הבגד. ג) האם מועיל שמשנה באחיות המחט בידו. ד) מי שיודע להוציא מלא מחט בבת אחת, או שיודע לכיין אימרא בשפת חלוק שיהיה שוה ולא פעם רחב ופעם קצר והוא מעוקם, מה דינו. ה) למעשה, סתם אדם התופר כיצד יתפור. ו) במנעלים, כיצד ההדיוט תופר.

תשובה: א) כדרכו (וראה לקמן אות ה). ב) במעשה הדיוט, דהיינו שיעשה תפירות רחבות (- שאינו מסמיך את נעיצת המחט למקום הנעיצה שקדמה לה) ותפירה אחת למעלה ואחת למטה (- שאינם בשורה ישרה אלא נעיצה אחת גבוהה ואחת

נמוכה) כשיני הכלב. ג) לא אלא צריך שינוי הניכר בתפירה עצמה. ד) שוב אינו בכלל הדיוט. ה) יחמיר לעשות בשינוי 'הנ"ל ב'. כי רוב בני"א יכולין להוציא מלא מחט בב"א וא"כ הם בכלל אומן. ו) בשינוי (דאף האומן תופר אחת אחת ואין כאן שינוי. בה"ל). סעי' ה' וס"ק יד-טז ושה"צ ובה"ל ד"ה ואם.

41. (לעשות בתשלום): א) מי שלא מוציא אומן שיעשה בשינוי כנ"ל, והוא צריך למועד, האם מותר לעשות ע"י אומן שאין לו מה יאכל. ב) ולסתם אדם [שאינו ענין], האם מותר לתת לעשות בשכר, כשעושה בשינוי. ג) ואם הבגד קרוע ביותר שאם לא יתקנו יתקרו לגמרי ע"י לבישתו, האם מותר לתקן בשכר.

תשובה: א) כן [ועי' לקמן סי' תקמב ס"ב (תשו 46 ח') מה נקרא אין לו מה יאכל]. ב) אסור [בין לאומן שמשנה ובין להדיוט] (דלא כנ"ב עי' באה"ל ד"ה אלא). ולריטב"א דוקא כשיכול למצוא גוי בשכר או ישראל בחינם ואם א"א מותר בשכר לצורך המועד ובשינוי, ושאר פוסקים לא חילקו בזה. ג) כן דהוי דבר האבד [כדלקמן סי' תקמב ס"א]. ס"ק טז ושה"צ ובה"ל ד"ה אלא וד"ה שינוי.

42. (טויה): הצריך לתפור לצורך המועד ואין לו חוטים לתפור, האם מותר לטוות חוטים כרך.

תשובה: בח"א נסתפק בזה (דהוי טירחה רבה⁸⁰). ס"ק יג.

הוספות ועיונים

לפי"ז שבנעלי ילדים הגדלים בכל פרק זמן, מותר לתקן. הגרמ"ש קליין (סי' חותמ"כ פ"ח ביאורים ז). וה"ה באם חושש שאחרי שיעבור פרק זמן, דוגמת נעליים כאלו לא יתאימו, וכן באופן שכעת אין לו כסף, ועובר קניית נעליים יגדיל את החוב בבנק ויעלה לו ביותר ריבית וכיו"ב, הרי זה עתה בגדר דבר האבד ומותר לתקן כדרכו. וכן כתב בחוט שני (עמ' רלט) שאם קנה נעליים לא מכבר ואינו עומד לקנות שוב בזמן הקרוב, אין לחייבו לקנות עתה ומותר לתקן.

⁷⁹ והטעם שמחמירים בזה מספק [אף לסוברים איסור מלאכה בחוה"מ מדברי סופרים] ביאר הגר"א שכיון שלכל דעה יש קולא וחומרא [שלדעה שאומן נחשב אדם שיודע להוציא מלא מחט הרי היודע לכיין אימרא אינו נחשב לאומן, ולדעה השניה הוא להיפך], בזה אין אומרים ספיקא דרבנן לקולא, וכמו שנתבאר לעיל בסימן תקל"ח (בבה"ל ד"ה בין קטנות).

⁸⁰ ועיי' דלא דמי להא לדעיל ס"ב שאין גודלן חבלים בתחילה, דהתם הוי ודאי טירחה רבה.

43. (בגדים לנימול): תינוק שנולד בחג, האם מותר לעשות לו בגדים חדשים במועד למול אותו, שיש בזה כבוד אביו לישא אותו למילה.

תשובה: אסור ואפ"י במעשה הדיוט, שאין זה צורך המועד לכבוד אביו שאפשר לכרכו בשריאין (-בגדים יפים, ויהיה כבודו יותר. ריב"ש)⁸¹. ס"ק יג ושה"צ.

(ז) שאלה למעשה: בגד שנקרע, והקרע מפריע ללבישת הבגד או שמתבייש לצאת בו, ואין לו בגד אחר ראוי ללבשה, האם מותר לתפור ולתקן את הבגד במועד.
(עי' ס"ה וברמ"א שם וס"ק טו).

סיכום קצר לנלמד: [כל מה שזכר לקמן להתיר בסתם היינו כשהוא לצורך המועד, וכשלא כיוון מלאכתו למועד]: מותר לעשות מצודות דגים מערבא, שזה מעשה הדיוט, אבל באריגה מחוטים אסור שזה מעשה אומן [ואין נקרא מכשירי או"י אלא כשמכשיר לאכילה כגון תנור וסכין, משא"כ רשת]. • מותר לתקן פתילות [דמעשה הדיוט הוא], ויש מחמירים, ואף לגדל מצמר גפן שאינו שזור יש לזוהר לעשות קודם המועד, ובדיעבד מותר. ונרות של חלב ושעוה אסור, וכמדומה שנוהגים היתר, ובפמ"ג משמע שיש לזוהר. • לסרג מיטות שתי וערב מותר, ואין גודלים החבלים. להטילים במיטה מותר, ויש מחמירים ואפ"י כשהיו שם והוסרו. למתחן מותר. • מותר למעך בגדים לרככו, ואפ"י מתכוין ללבן. לגהץ בגדים מותר דהוא מעשה הדיוט. • אסור לעשות קמט בבגדים [כשאין הקמט מתפשט בלבשה], שהוא מעשה אומן. • מלבושים ומנעלים שנקרעו, אסור לתקנם, ואפ"י ע"י גוי, ואף שכך יקרעו יותר, דאין נחשב דבר האבד אלא כשעיקר הדבר נפסד ולא במעט תוספת קלקול. וע"י שינוי מותר, ואולי מותר רק תיקון שיוכל להמתין עד אחר המועד. ואם יתקרעו לגמרי ללא תיקון, מותר בלא שינוי, והא"ר מפקפק שהרי יכול לעשות בשינוי, ואם יכול לקנות חדשים אין להקל. • תיקון בגד, הדיוט - שאינו מהיר באותה מלאכה, עושה כדרכו, ואומן עושה מעשה הדיוט, דהיינו בתפירות רחבות ותפירה אחת למעלה ואחת למטה כשיני הכלב. ולא מהני שישנה באחיות המחט שאין זה שינוי הניכר. [במנעלים אפ"י הדיוט צריך שינוי]. כל מי שיודע להוציא מלא מחט בב"א או שיודע לכונן אימרא בשפת חלוקו, נחשב אומן, לפיכך כל אדם יחמיר לעשות בשינוי דרוב בני"א בקיאות בתחיבה הני"ל. • אם אינו מוצא אומן שיעשה מעשה הדיוט, יכול לשלם לו אם אין לו מה יאכל, אבל בלא"ה אסור לשלם ואפ"י עושה בשינוי. ודעת הריטב"א שאם אינו מוצא ישראל בחינם או גוי בתשלום, מותר בשכר, ושא"פ לא חילקו בזה. • אם הבגד קרוע כ"כ שאם לא יתקנו יתקרע לגמרי, הוי דבר האבד ומותר בתשלום. • צ"ע אם מותר לטוות חוטים. • אין לעשות בגדים חדשים לתינוק כדי למולו, שאין זה צורך המועד שהרי יכול לכרכו בבגדים נאים שיש לו.

סימן תקמב

44. (מלאכה בשכר): א) מלאכה שהותרה לצורך המועד, דהיינו ע"י שינוי או להדיוט כדרכו, וכן דברים שאינם מלאכה ממש אך יש בהם טירחא, האם מותר לעשותם ע"י פועל בשכר. ב) ובלא שכר קצוב אלא שאוכל עמו בשכרו. ג) בהנ"ל א', אם הוא גם צורך מצוה האם מותר בשכר. ד) בהנ"ל א', אם א"א לבעה"ב לעשות מלאכה אלא באלו, והם אינם רוצים לעשות אלא בשכר, האם מותר. ה) בצורך אוכל נפש [ובכלל זה מכשירי או"י], האם מותר בתשלום. [וכשאינו מוצא מי שיעשה בחינם]. ו) ספרין וכוונסין שהותרו במועד, האם מותרים בשכר.

תשובה: א) לא. ב) מותר. ג) כן. [לענין צרכי רבים ע"י לקמן רס"י תקמד]. ד) לדעת הריטב"א מותר⁸². ה) יש לצדד שבאו"ן מותר בשכר, ועכ"פ אם אינו מוצא מי שיעשה בחינם יש להקל בשכר⁸³. ו) כן. ס"ק א ב ושה"צ ובה"ל ד"ה אפ"י.

הוספות ועיונים

⁸¹ והיינו מפני שכן היה המנהג בכמה מקומות וכמבואר בריב"ש ולפיכך אין בזה חיסרון לכבוד האב, אמנם במקום שיש בושה לצאת באופן זה, כגון שנקרע בגד הילד ומתבייש לצאת כך, או שהוא אינו מתבייש אבל הוריו מתביישים בכך, ודאי נחשב צורך המועד ומותר לתפור במעשה הדיוט. ש"ש"כ (פס"ו הע' קעט) בשם הגר"ש אויערבך.

45. (תשלום בדבר האבד): דבר האבד, האם מותר בשכר. [ואם הוא מעשה אומן, ושלא לצורך המועד].
 תשובה: מותר בשכר [גם במעשה אומן ושלא לצורך המועד]. ואם יכול למצוא גוי או ישראל בחינם נכון שלא ישכור ישראל [אא"כ אין לו מה יאכל]. סעי' א וס"ק ה ושה"צ ובה"ל ד"ה ודבר.
46. (פועל שאין לו מה יאכל): א) פועל שאין לו מה יאכל, האם מותר לתת לו לעשות מלאכה שאינה לצורך המועד, כדי שישתכר וירויח. ב) וכשאין לאשתו ובניו. ומה"ד בבניו שהגדילו שאינו חייב במזונותם. ג) האם צריך לעשות המלאכה בשנינו. ד) אם השכר על הפעולה הרבה יותר מכדי אכילתו, האם מותר לקבל. ה) כשיש לו כלי בית למכור האם חייב למכרם כדי לא לעשות מלאכה. ו) ואם יש לו סחורות ויכול למכרם. ז) מה"ד אם יכול להשיג מעות בהלואה. ח) מהו שאין לו מה יאכל, האם שאין לו כלל אבל אם יש לו לחם ומים אסור במלאכה, או כל שאין לו צרכי יו"ט מותר. ט) פועל שאין לו מה יאכל, האם צריך לעשות בצנעא או יכול בפרהסיא.
 תשובה: א) כן. ב) גם מותר (אפי' בניו שהגדילו, דלא כמו"ק). ג) לא. ד) כן. אבל אחר שגמר הפעולה אסור לעשות מלאכה. ה) לא חייב. ו) אסור לעשות מלאכה. ז) צ"ע אם מותר לעשות מלאכה. ח) י"א דוקא שאין לו לחם ומים וי"א כל שאין לו צרכי יו"ט⁸⁴, ויש להחמיר כדעה ראשונה⁸⁵. ט) צריך לעשות בצנעא, ואם א"א לו בצנעא מותר בפרהסיא. ולדעת המקילים בה"ל ח' כל שאין לו בריוח, אין מותר בזה אלא בצנעא. סעי' ב וס"ק ו-ח ושה"צ ובה"ל ד"ה ע"י וד"ה מה.

סיכום קצר לנלמד: מלאכות שהותרו לצורך המועד, וכן דברים שאינם מלאכה ויש בהם טירחה, אסור לעשותם לאחרים בשכר. ואם אין השכר קצוב אלא שאוכל עמו בשכרו, מותר. כשהוא צורך המועד וגם צורך מצוה מותר בשכר. • י"א שאם אינו מוצא מי שיעשה בחינם מותר בשכר. • לצורך או"י יש לצדד שמותר בשכר, ועכ"פ אם אינו מוצא מי שיעשה חינם יש להקל. • הספרין והכובסין באופן המותר, מותרים בשכר. • דבר האבד מותר בשכר. ואם יכול למצוא גוי, או ישראל בחינם, עדיף [אא"כ הוא פועל שאין לו מה יאכל, כדבסמוך]. • פועל שאין לו מה יאכל מותר לעשות בשכר, ואפי' במלאכה שאינה לצורך המועד. גם אם אין לאשתו או בניו, אפי' הגדילו שאינו חייב במזונותם, מותר להשתכר. וא"צ לעשות בשנינו. ויכול לקבל שכר אפי' יותר מכדי אכילתו, אבל אח"כ לא יעשה מלאכה אחרת. וצריך לעשות בצנעא, ואם א"א - מותר בפרהסיא. גם אם יש לו כלי בית למכור אינו חייב למכרם, אבל אם יש לו סחורות למכור עליו למכרם. אם יכול ללוות מעות צ"ע אם מותר במלאכה. • י"א שכל ההיתר דוקא כשאין לו מה לאכול כלל, אבל אם יש לו לחם ומים אסור במלאכה, וי"א שאפי' אין לו צרכי יו"ט ג"כ מותר במלאכה, ובה צריך שיעשה דוקא בצנעא. ויש להחמיר כדעה ראשונה (בה"ל).

סימן תקמג

סעיף א'. **אמירה לגוי בחוה"מ:** מבואר בגמ' (ב) שכל מה שאסור לישראל לעשות בחוה"מ אסור לומר לגוי לעשותו.⁸⁶

הוספות ועיונים

⁸² למעשה המשניב לא סומך על זה אלא בצירוף, ולכן הביא את הריטב"א בלשונו י"ש מן הפוסקים שסוברים... ועי' גם בה"ל (ד"ה אפילו) שהסתמך על זה לעניין אוכל נפש בדרך ממה נפשך, ע"ש, וגם בה"ל לעיל סי' תקמא (ד"ה אלא) כתב 'אכן מצאתי בריטב"א דבר חידוש שחילק מדעתו בזה לדניא... ולא מצאתי זה בפוסק אחר. וביותר מזה עיי' בה"ל כאן (ד"ה ודבר) שעל מה שהתיר הרמ"א דבר האבד בשכר כתב הבה"ל 'אכן אם א"י"א לו למצוא עכו"ם וכו' ויכול להקל לסמוך על הריטב"א [ובדומה לזה כתב בה"ל הקודם]. ועיי' גם בכ"ה (ס"ק ג וי) שכתב דבשעת הדחק שאינו מוצא מי שיעבוד בחינם ויש הכרח לאותו דבר לצורך המועד אפשר שיש לסמוך על הריטב"א.

⁸³ כפי שכתב הבה"ל בסוף הדיבור, וכן העתיק בשוה"ל הלי' א.

⁸⁴ הכונה שיהיו לו צרכי חג הבסיסים בהרוחה, כמו בשר ויין, אך לא באופן מרווח כפי שזכר לעיל סי' תקל"ט ס"ד שכל מה שהיה רוצה לקנות ליו"ט אלא שנמנע מפני חסרון כסף מותר לו להרוויח בשביל כך. סי' חוה"מ כהלכתו (פ"ט סעי' יד ובחזרה) מלשונות הפוסקים.

⁸⁵ כן העתיק בשוה"ל הלי' ג, והוא ע"פ הבה"ל ד"ה מה. ועיי' סי' חוה"מ כהלכתו פ"ט ס"ד בהרחבה בדין זה.

⁸⁶ ואמנם מציינו בכמה מקומות שמקילים לומר לגוי לעשות מלאכה, בסימן תקל"ד (ס"ק יד) כתב המשניב שנהגו לאסור לכבס בגדי פשתן ומכל מקום נתפשט המנהג להקל ליתן לגוי כובס, ואע"ג דכל מה שאסור אסור גם כן ע"י גוי, מכל מקום בזה

אמירה לגוי לצורך מצוה: הרמ"א בהלכות שבת (סי' רע"ו ס"ז) הביא את שיטת בעל העיטור שאף שאסור לומר לגוי לעשות מלאכה בשבת, לצורך מצוה מותר, והיינו אפי' במלאכה דאורייתא. ולמעשה לא קימא לן כן [אם לא לצורך מצוה דרבים (מ"ד ט"ז ס"ק כ"ט)], מיהו כתב המג"א (מ"ו ס"ק ב) שלענין חול המועד דקיל משבת, יש לסמוך על שיטה זו [ומה גם דהרבה פוסקים סוברים דאסור מלאכה בחוה"מ דרבנן (עי' בס"ל ס' תה"ל), ולשיטתם מותר אמירה לגוי בכהאי גוונא אפי' בשבת וכמבואר בס"ז ש"ה שמותר אמירה לגוי באיסור דרבנן במקום מצוה].

1. (אמירה לגוי: א) **מה שאסור לעשותו בחוה"מ, האם מותר לומר לגוי לעשותו. (ב) ואם משער שאם לא ישכור הגוי לעשות במועד יצטרך לשלם ביוקר גדול לאחר המועד. (ג) האם לצורך מצוה שבמועד מותר אמירה לגוי.**

תשובה: א) **לא. (ב) גם אסור** (שמניעת רווח אין זה דבר האבד. ולענין פרקמטיא במקום מניעת רווח ע"ל סי' תקל"ג וסי' תקל"ט ס"ה). **(ג) כן** [אבל שלא לצורך המועד אסור אפי' במקום מצוה⁸⁷]. סעי' א' וס"ק א ב.

(הקדמה לסעי' ב). **גוי שעושה מלאכה בקבלנות במועד:** אף שאסור לתת לגוי לעשות מלאכה במועד וכנ"ל סעי' א', אם נותן לו קודם המועד מלאכה בקבלנות מותר. וקבלנות היינו שאין בעה"ב משלם לו על כל יום שעובד אלא בגמר עבודתו משלם לו על כל המלאכה, ויכול לגמור מתי שירצה, ונמצא שמה שעובד במועד אין זה בשביל שעבודו לבעה"ב אלא מרצונו עושה כן. ומ"מ כאשר הגוי עושה מלאכת מחובר, כגון שבונה בנין, אסרו חכמים להניח הגוי לעשות במועד מפני הרואים, שאינם יודעים שהגוי עושה בקבלנות ויבואו לחשוך את הישראל ששכר אותו לעשות לפי ימים [שבזה הגוי נחשב שלוחו של הישראל לעשות היום ואסור מן הדין]. אך כאשר המלאכה נעשית מחוץ לתחום העיר [-אלפיים אמה]. בשבת וביו"ט מותר להניח לגוי לעשות המלאכה שהרי במקום ההוא אין חשש מראית העין שאין יהודים מגיעים לשם שאסור לצאת חוץ לתחום, אמנם בחול המועד אסור מפני שאנשים יוצאים מחוץ לתחום ויש חשש מראית העין, ולענין זה חמור חוה"מ משבת ויו"ט.

אריסות שדה: גוי שהוא אריס של הישראל בשדהו, דהיינו שעובד בשדה משך השנה ושכרו הוא שנטול מהפירות שהשדה תוציא [מחצה או שליש או רביע, כפי שמסכמים מתחילה], מותר להניחו לעשות בשבת ובמועד שהרי לדעת עצמו עושה כדי לקבל בפירות, ואין זה דומה לדין קבלנות לעיל שאסור, משום שבשדה הדרך הוא לעשות באריסות וממילא אין חשש שיחשדהו בשכיר יום אלא ידעו שהוא אריס.

מלאכת תלוש: מה שנתבאר לעיל שאסור להניח הגוי לעשות מלאכה בקבלנות, היינו דוקא במלאכת מחובר, מפני שהוא נראה לכל ושייך חשש מראית העין, מיהו לתת לגוי לעשות מלאכה בתלוש בבית הגוי, כגון לכבס בגדים, לא שייך בזה חשש מראית העין ומותר.

2. (קבלנות בבנין: א) **נתן לגוי מעיו"ט לבנות ביתו בקבלנות, האם מותר להניחו שיעשה בחוה"מ. (ב) ואם הבניה מחוץ לתחום. (ג) אם בנו באיסור בקבלנות, האם מותר לדור שם.**

תשובה: א) **לא. (ב) גם אסור**, משום שבחוה"מ אנשים הולכים לשם, ואין הכל יודעים שהוא בקבלנות. [ואם כל העיר דרכם בקבלנות ע"י לעיל סי' רמד ס"א "בה"ל]. **(ג) כן** [כיון שלא היה שכיר יום שאסור מן הדין אלא רק מפני מראית העין]. סעי' ב' וס"ק ג ד.

3. (אריסות שדה: א) **נתן לגוי שדה באריסות למחצה לשליש ולרביע, האם מותר להניחו במועד. (ב) ואם גוים בני ביתו של ישראל האוכלים משלו מסייעים לאריס במועד, האם מותר.**

תשובה: א) **כן**, דהכל יודעים ששדה עומדת לאריסות. **(ב) כן**, כיון שאין הישראל נותן להם שכר על כך נמצא שאין באים בשליחותו. ס"ק ה.

4. (קבלנות בתלוש: **נתן לגוי מלאכת תלוש קודם המועד בקבלנות לעשותה בבית הגוי, האם מותר לעשות במועד.** תשובה: **כן. ס"ק ב.**

הוספות ועיונים

מקילין עכ"ל. ובסימן תקל"ז (סק"א) כתב המ"ב שספק דבר האבד יעשנו על ידי גוי. והביאור בזה לכאורה הוא שכיון שאמירה לגוי היא רק שבות אם כן ספק דרבנן להקל. וכיוצא בזה כתב הביאור הלכה (סי' תקל"ז ויש אומרים) בהא דנחלקו הראשונים אם מותר להניח מצודה בשדה לרבן בשינוי, שעל ידי גוי יש להקל.

⁸⁷ כן מבואר במשנ"ב כאן, וכן הוא להדיא בשה"צ סי' תקמד ס"ק י.

כח) שאלה למעשה: האם מותר לומר לגוי לפני חול המועד לעשות מלאכה בחול המועד, למשל לומר לנגר גוי שיעשה לו בחוה"מ ארון - בבית הגוי, וישלם לו על הפעולה עכשיו לפני המועד. (עי' היטב שו"ע ס"ב וס"ק ג בתחילתו).

תשובות בסוף הגליון - עמ' 180

סעיף ג'. **נתינת מלאכה במועד לעשותה לאחר המועד:** אע"פ שאסור לתת לגוי לעשות מלאכה במועד וכנ"ל, מותר לתת לו כדי שיעשה לאחר המועד [דלא כבשבת ויר"ט]. אמנם אסור למנות או לשקול או למדוד מה שנותן לו, שזה נראה כדרך יום חול. (גמ' מו"ק יב).

5. (תת מלאכה לעשות אחר המועד): א) האם מותר לתת לגוי מלאכה בחוה"מ על מנת שיעשה לאחר המועד. ב) ולתת לישראל. ג) בהנ"ל א' ב', האם די במה שמדבר עמו לעשות אחר המועד או שצריך לומר בהדיא שיעשה אחר המועד. ד) מה"ד כשלבסוף עשה הגוי במועד, האם צריך למחות בו. ה) כשנותן לו המלאכה, האם מותר למדוד למנות ולשקול. ו) מה הטעם שנהגו העולם שלא ליתן כלים לכובס גוי במועד. ז) וכלי פשתן, האם מותר לתת לגוי לעשות אחר המועד, ולמנות.

תשובה: א) כן. ב) גם מותר.⁸⁸ ג) צריך לומר להדיא. ד) לא.⁸⁹ ה) לא (שהוא כדרך חול ב"י). ו) מפני שאסור למנות, ובלא מנין אינו מאמין לגוי. ז) לדגו"מ מותר [דעיקר איסור כלי פשתן אינו אלא ממנהג] ולא"ר אסור, ובשעה"ד יש להקל. סעי' ג וס"ק ז-יא.

כט) שאלה למעשה: צורך ירא שמים, שאינו עובד בחוה"מ, ורוצים להביא לביתו תכשיט ע"מ שיתקנו לאחר המועד, האם מותר. (עי' ס"ג וס"ק ז).

סיכום קצר לנלמד: כל מה שאסור לעשות בחוה"מ, אסור לומר לגוי לעשות. גם אם משער שאם לא ישכור את הגוי יצטרך לשלם ביוקר גדול לאחר המועד, אין היתר, שמניעת רווח לא נחשב הפסד.

- לצורך מצוה מותר אמירה לגוי. • נתן לגוי לפני המועד לבנות בקבלנות, אסור להניחו לעשות בחוה"מ, ואפי' המלאכה חוץ לתחום מפני שאנשים מגיעים שם בחוה"מ ויחשדוהו בשכיר יום. • אם בנו באיסור, כיון שהוא בקבלנות ולא בשכיר יום מותר לדור שם. • באריסות שדה מותר להניחו לעשות שהכל יודעים שהדרך באריסות. • כשגוים בני ביתו של הישראל האוכלים אצלו מסייעים לאריס במועד, מותר, כיון שאין הישראל משלם להם על כך ונמצא שאינם שלוחיו. • נתן לגוי מלאכת תלוש קודם המועד בקבלנות, מותר שהגוי יעשה בביתו. • לתת לישראל או לגוי מלאכה בחוה"מ ע"מ שיעשה אחר המועד, מותר, ויאמר להדיא לעשות אחר המועד. ואם עשה הגוי במועד א"צ למחות בו (כשהוא בקבלנות, ראה לעיל הערה 89). • וכשנותן לו במועד לא ימדוד לא ימנה ולא ישקול. ולכן נהגו העולם שלא ליתן לכובס גוי בחוה"מ מפני שאסור למנות ובלא מנין אינו מאמין. ובכלי פשתן יש להקל בשעה"ד ליתן ואף למנותן.

סימן תקמ"ד

(הקדמה לסימן). בסימן שלפנינו יבואר אחד מחמשת ההיתרים של עשיית מלאכה בחול המועד, והוא 'צרכי רבים'. ויש בזה שני אופנים, האופן הראשון כשעושה מלאכה לצורך המועד, דקי"מא לן (פי' תקמ"ד ס"א) שרק מעשה הדיוט מותר, והיינו דוקא כשעושה המלאכה לצורך יחיד, אבל לצורך הרבים מותר אפילו מעשה אומן, ולכן מותר לחפור בורות בחול המועד בכדי שיהיה לרבים מים לשתות אפילו שמלאכת חפירת הבור היא מעשה אומן. וכתב הרשב"א (כתש"ו ח"ד ס' טז) שמה שהתירו מלאכת אומן לצורך הרבים הוא דוקא בדברים

הוספות ועיונים

⁸⁸ ואף שע"י כך מדבר הוא בעניני משא ומתן במועד, הוכיח מכאן הגר"ש² אויערבך (שש"כ פס"ח הע' קב) שלא נאמר במועד איסור 'ודבר דברי' שלא יהיה דיבורך כדיבורך בחול, ושונה בזה משבת ויו"ט, כיון שישוד איסור מלאכה במועד הוא משום טירחה, ובדיבור בעניני חול לא שייך טירחה.

⁸⁹ ודוקא כאן שתן לו את המלאכה בקבלנות [שבזה הגוי יכול לעשות בכל עת ומעצמו רוצה לעשות עתה], אבל סתם גוי העושה מלאכה עבור ישראל כתב בשו"ע לעיל (תקל"ז מ) שצריך למחות בידו בשעה שעושה מלאכה גמורה.

הצריכים לגוף כגון חפירת בור כדי שיהיה מים לשתות, ותיקוני הדרכים שלא ינזקו בהם עוברי דרכים, וכן תיקון המרחצאות, שהרחיצה יש בה משום חיי נפש שמגינה על האדם משחין וחבורות, אבל צרכי הרבים שאין בהם צורך הגוף כגון בנין בית הכנסת, אסור לעשות בחול המועד אפילו לצורך המועד אם הוא מעשה אומן. וביאר הרשב"א שהטעם שהתירו חז"ל מעשה אומן בצרכי הגוף דוקא לצורך הרבים, הוא משום שהיחיד אינו מוכרח כל כך לעשות מלאכת אומן בשביל צרכיו, ויכול הוא לדאוג לעצמו באופן אחר, דחפירת בור ותיקון המרחץ בשביל יחיד אין זה הכרח, שיכול הוא ללכת לשכניו לבקש מהם מים ולרחוץ במרחץ שלהם, אבל כשהופר בור לצורך הרבים בדואי אחד מהרבים אינו יכול לדאוג לעצמו באופן אחר וזקוק לחפירת הבור. האופן השני בצורך הרבים הוא כשעושה מלאכה שאין בה צורך המועד, וזוהו הותר רק מעשה הדיוט. והטעם שהותר לעשות מלאכת הרבים במועד אף שאין בה צורך המועד, פירש הראב"ד שצרכי הרבים אין מי שידאג להם, וכל אחד סומך על חברו שיתקנם ולכן אינם נעשים אלא בשעת הבטלה שאז מתחברין כולם ומתקנים את צרכיהם, ומטעם זה התירו חז"ל לעשותם בחול המועד שהוא זמן שהכל בטלים בו מעיסוקם.

וכתב המו"א (סי' תקמ"ד ס"ק ז') שמוותר לכתוב במועד שטרי מתנות, שטרי בירורין ופסקי דינים משום שזה נחשב צרכי הרבים, ואע"פ שכל פעם שהוא כותב הוא לאיש מיוחד מכל מקום כיון שמזדמן תדיר נחשב צרכי רבים. ומזה יש ללמוד דכל מלאכה שרבים נצרכים לה אף שכל פעם עושה אותה לצורך יחיד נחשב צורך רבים.

6. (צרכי רבים): צרכי רבים מותר לעשותם בחוה"מ. א) האם מותר בפרהסיא. ב) ובטורח רב. ג) ואם כיוון מלאכתו למועד [ומה הטעם, ומה נ"מ בטעם]. ד) ובשכר. ה) ובמעשה אומן [לצורך המועד או לאחר המועד].

תשובה: א) כן. ב) מותר. ג) מותר, דכל צרכי רבים אינם נגמרים אלא בשעה שבטלים ומתחברים כולם, ולכן אם יש להם מנהיג שהרשות בידו לעשות לבדו אסור לו לכונן מלאכתו למועד. ד) מותר (דלא כמחצה"ה). ה) לצורך המועד מותר ולצורך אחר המועד מותר רק מעשה הדיוט. ס"ק א ובה"ל ד"ה צרכי.

7. (כמה מצרכי הרבים): האם מותר במעשה אומן: א) לתקן הדרכים ולהסיר מהם המכשולות. ב) לציין הקברות כדי שיזהרו מהם הכהנים. ג) לתקן המקואות ומרחצאות לצרכי רבים. ד) לעשות מקוה מתחילה. ה) האם ליחיד מותר לתקן מרחצו, במעשה אומן או הדיוט.

תשובה: א) כן [אפי' מעשה אומן, שזה גם לצורך המועד]. וב"ד חייבין לעשותו, שלא יהיו כשופכי דמים אם יארע מכשול. ב) מותר. ג) מותר, ובמעשה אומן צריך שיהא נגמר התיקון במועד ויהיה צורך המועד. ד) כנ"ל ג). ה) אסור אפי' מעשה הדיוט, שאפשר לו בלא מרחץ או שילך למקום אחר⁹⁰. סעי' א וס"ק ב-ה ושה"צ.

8. (תנאי בהיתר צרכי רבים): א) צרכי רבים שאינם צריכים לגוף האדם, האם זה בכלל היתר צרכי הרבים כנ"ל בתשו' קודמת. ב) ובניית בית הכנסת. [ואם אין להם מקום אחר להתפלל בעשרה]. ג) ואם התחילו מכבר לבנותו ורוצים רק להשלימו. ד) במקום שיש חשש שאם ימתינו עד אחר המועד יעכבו הגוים מלבנותו, האם מותר. ה) בהנ"ל ב) האם מותר ע"י גוי. ו) צרכי מצוה שבמועד, האם מותר מעשה אומן.

תשובה: א) לא⁹¹, שרק הנצרכים לגוף האדם הותר [ותיקון מרחץ גם בו יש צער הגוף אם לא ירחץ]. ב) אסור במועד⁹² כנ"ל א'. ג) גם אסור דהוי מעשה אומן. ד) כן [והכל לפי המקום והזמן ואין לדיין אלא מה שענינו רואות]. ה) כן, ודוקא כשיגמר בחוה"מ ויכולו להתפלל בו [שמוותר צרכי מצוה לצורך המועד ע"י גוי כנ"ל סי' תקמ"ד ס"ק א']. ו) לא. סעי' א וס"ק ה' ושה"צ.

9. (מינוי גבאים ופרנסים): נהגו לסדר צרכי רבים בחוה"מ למנות גבאים ופרנסים. א) אם צריכים לכתוב לכך, האם מותר באשורית. ב) באיזה כתב יעשה.

הוספות ועיונים

⁹⁰ אמנם בזמנינו שכל אדם יש לו אמבטיה ומקלחת בביתו ורגילים לרחוץ כמה פעמים ביום ודוקא קשה מאד לו ולמשפחתו ללכת למקום אחר להתרחץ, יש להתיר תיקון במעשה הדיוט גם במרחץ של יחיד. סי' חוה"מ"כ (פ"ב סעי' ז) בשם תשובת הגאון מדברצקין, וע"ש לענין מעשה אומן.

⁹¹ ודוקא לענין מעשה אומן, אך במעשה הדיוט מותר לצורך רבים אפי' אינו צורך הגוף והוא לצורך אחר המועד. כן הוכיח בסי' חוה"מ כהלכתו (פ"ב סעי' י"ה ועט) מהרשב"א מקור הלכה זו ומועד פוסקים, וכ"כ בשמירת שבת כהלכתה (פס"ח סעי' ז).

⁹² ודוקא לעשות מקום חדש להתפלל אסור כיון שאין זה צרכי הגוף, אבל אם בבית כנסת הקיים שמתפללים בו צריך תיקון, כגון שנתקלקלה מערכת החשמל, מותר לתקן במעשה אומן. וכן אם באו אורחים ואין מספיק מקום מותר לעשות להם ספסלים ע"י גוי. וכ"כ בשש"כ (פ"ב ח"ג כ"ז) בשם הגרש"ז אויערבך.

תשובה: א) לא, שהוא מעשה אומן ולא הותר רק בצרכי רבים שלצורך הגוף וכנ"ל. ב) משיט"א או כתב שלנו ועיי' לקמן רס"י תקמ"ה). ס"ק ז.

10. (עשיית חריץ לשתיה): האם מותר לעשות במעשה הדיוט חריץ שיבואו המים מהנהר לעיר כדי שישתו בהרווחה, כשלא תגמר המלאכה במועד. ואם כיוון מלאכתו למועד. ובטירחה. ובפרהסיא.

תשובה: בכל גונא מותר, כיון שהוא צרכי רבים וכנ"ל. ס"ק ט.

ל) שאלה למעשה: האם מותר לכסח דשא ציבורי בחוה"מ - ויהיה נוי לרבים העוברים שם בחוה"מ. (עי' ס"א ברמ"א. וכיסוח דשא בדר"כ נעשה במעשה אומן).

11. (חפית בורות): א) בורות ומעיינות של רבים שנפל בהם עפר ואבנים ונתקלקלו, האם מותר לתקנם לצורך אחר המועד [ואם כיוונו מלאכתם למועד]. ב) ולחפור בורות מחדש שזה מעשה אומן שצריך לטוח יפה כדי להחזיק מימיו - לצורך המועד או לאחר המועד.

תשובה: א) מותר בכל גונא ואפי' שזה בפרהסיא ובטירחה יתירה, כיון שאינו מעשה אומן וכנ"ל. ב) לצורך המועד מותר [ואפי' כיוונו מלאכתו והוא פרהסיא וטירחה יתירה], ולצורך אחר המועד אסור ואפי' בצניעה ואפי' לא כיוונו מלאכתו. סעי' ב' וס"ק י"ג.

12. (בורות של יחיד): א) בורות שיחין ומערות של יחיד, האם מותר לחפור מחדש. ואם צריך להם עתה. ב) ואם אין לו מה ישתה רק בדוחק הרבה. ג) כשהיו עשויין ונתקלקלו, האם מותר לטיול הצרורות והעפר שנפל לתוכן [שזה מעשה הדיוט], לצורך המועד. ד) ולחטוט לתוכן או לסוד אותם בסיד [לצורך המועד]. ה) האם מותר לקבל מי גשמים מהגב בכלים ולהוליכן לבור - כשיש בבור מים לכל ימי הרגל. ו) ולהמשיך מים דרך חריץ או אמה המתקנים לכך. ז) ולעשות חריץ שיעברו המים דרכו.

תשובה: א) אסור בכל גונא. ב) גם אסור. א"כ אינו משיג כלל לשתות⁹³. ג) כן [ושלא לצורך המועד אסור]. ד) אסור. ה) מותר לפי שאין בזה טורח מרובה (וגם אינו מלאכה), ויש אוסרים. ו) לכו"ע מותר (דהיינו שלדעת האוסרים אין היתר לישא מים עד הבור בכלים רק למלאות הכלי ולשפוך מיד לתוך החריץ). ז) לכו"ע אסור. סעי' ב' וס"ק ד"ז ושה"צ.

סיכום קצר לנלמד: צרכי רבים מותר לעשותם בחוה"מ, ואפי' בשכר ובפרהסיא ובטורח גדול, ואפי' כיוונו מלאכתם למועד, מפני שצרכי רבים אינם נגמרים אלא בשעה שבטלים ומתחברים כולם יחד [ולכן אם יש מנהיג שהרשות בידו לעשות אסור לו לכוון מלאכתו למועד]. מיהו במעשה אומן אין היתר אלא לצורך המועד, אך מעשה הדיוט מותר אפי' לצורך אחר המועד. • ולכן מותר לתקן הדרכים ולהסיר מהם המכשולות, ולציין הקברות שיזהרו מהם הכהנים, ולתקן המקוואות ומרחצאות לצרכי הרבים, ואם התיקון הוא מעשה אומן צריך שיהא תועלתו במועד. ואפי' לעשות מקוה מתחילה מותר - כשהיה התועלת במועד. • ליחיד אסור לתקן מרחצו ואפי' במעשה הדיוט, שאפשר לו בלא מרחץ או שילך למקום אחר. • היתר צרכי רבים הוא דוקא בצרכי גוף האדם, אבל שאר צרכי רבים כגון בניית ביכני"ס אסור ואפי' אין להם מקום להתפלל בעשרה, ואפי' רוצים רק להשלים בנייתו אסור שהוא מעשה אומן. ובמקום שיש חשש שאם ימתינו עד אחר המועד יעכבוהו הגוים, מותר. ועיי' גוי מותר בכל גונא, אם יהיה תועלת למועד. • צרכי מצוה אסור לעשות במעשה אומן. • נהגו לסדר צרכי הרבים בחוה"מ - למנות גבאים ופרנסים. ואין לכתוב אשורית מפני שאין בדבר צורך הגוף, אלא יכתוב משיט"א או כתב שלנו. • לעשות חריץ כדי שיבואו מים מהנהר וישתו הרבים בהרווחה, במעשה הדיוט מותר אפי' כשלא יגמר במועד, ואפי' כיוון מלאכתו למועד והוא טירחא ופרהסיא מותר כיון שזה צרכי רבים. • בורות ומעיינות של רבים שנפל בהם עפר ואבנים ונתקלקלו, מותר לתקנם, ואפי' לצורך אחר המועד [כיון שאינו מעשה אומן]. ואפי' כיוונו מלאכתם למועד והוא פרהסיא וטירחה מותר]. אבל לחפור בורות מחדש וצריך לטוחן יפה יפה שהוא מעשה

הוספות ועיונים

⁹³ מסתבר שאין הכונה לפיקוח נפש דזה פשיטא ואי"צ לומר, אלא הכונה לדרגה מסויימת של דוחק שנחשב כמכשירי אוכל נפש ומותר.

אומן, לצורך המועד מותר אבל לאחר המועד אסור ואפי' בצינעה ואפי' לא כיוונו מלאכתם. • בורות של יחיד, אסור לחופרן מחדש, ואפי' צריך להם עתה וגם אין לו מה ישתה רק בדוחק הרבה [אא"כ אינו משיג כלל לשתות שאז מותר אפי' לחפור מחדש]. ואם היו עשויין ונתקלקלו, אם צריך להם עתה מותר ליטול הצרורות והעפר שנפל לתוכן דהוי מעשה הדיוט, אבל לא יחטט לתוכן ולא יסוד אותם בסיד. ושלא לצורך המועד אסור אפי' לתקנם במעשה הדיוט. • לקבל מי גשמים מהגג בכלים ולהוליכן לבור מותר ואפי' יש בבור מים לכל ימי הרגל [כי אין בדבר טורח מרובה], ויש אוסרין. ולהמשיך מים דרך חריץ לכוי"ע מותר. ולעשות חריץ להביא המים לכוי"ע אסור.

סימן תקמה

(הקדמה לסימן). הסימן שלפנינו עוסק בענין מלאכת כתיבה בחול המועד. ומבואר ברמב"ם (יו"ט פ"ז ה"ד) שיש שני מיני כתיבות, יש כתיבה הנחשבת 'מעשה אומן' כגון כתיבת סת"ם, וכן כתיבת שטרות הנכתבים על ידי בית דין, שבכל אלו הסופר מדקדק בכתיבתו שתצא כתיבה נאה ומתוקנת. ויש כתיבה הנחשבת 'מעשה הדיוט' והיינו מה שאדם כותב חשבוניתו לעצמו וכן אגרות שלומים שאדם שולח לחברו, שאין אדם נזהר בתיקונו ולכן אינם נחשבים מעשה אומן. עוד כתבו הפוסקים שכתבת משיט"א שלנו נחשבת מעשה הדיוט, והיינו כתב רש"י וכן הכתב העגול שאנו רגילין לכתוב בו, שכתב זה נכתב באופן מהיר ואין מדקדקים בו בכתיבת כל אות כמו בכתב מרובע, אך הרמ"א (ס"ה) כתב שנוהגים להחמיר לדנונו כמעשה אומן, ומכל מקום יש אופנים שלא נהגו להחמיר בזה [ראה במשנ"ב (סק"ה וסק"ו)]. ואם כתב באופן שהאותיות שבורות וחתוכות באמצעיתן בודאי לא נחשב מעשה אומן. והנפק"מ בין מעשה הדיוט למעשה אומן הוא כפי הכללים שנתבאר בסימנים הקודמים, שבדבר האבד מותר אפילו מעשה אומן, וכן מותר במכשירי אוכל נפש לצורך המועד, אבל שאר צורך המועד מותר רק מעשה הדיוט. ובצרכי רבים, אם יש בהם צורך המועד והם צרכי הגוף מותר גם מעשה אומן, ואם לאו מותר רק מעשה הדיוט, ולפי כללים אלו יובן אימת מותר לכתוב כתיבה שהיא מעשה אומן ואימת מותר רק כתיבה שהיא מעשה הדיוט. וכמו כן מובן שאם אין בכתיבה צורך המועד ואין זה דבר האבד ואף לא צרכי רבים אסור לכתוב אפילו מעשה הדיוט, ובסימן שלפנינו מפורט כל האופנים שיש בזה.

13. (כתיבה בחוה"מ): א) האם מותר לכתוב בחוה"מ. ב) ובכתיבת שאר לשונות. ג) האם מותר לכתוב לצורך רבים שלא לצורך המועד, בכתב מרובע. ואם אינו מקפיד לכתוב הכתב כתיקונו. ד) ולצורך רבים בכתב משיט"א [שהם אותיות דקות כעין כתב רש"י או כתב שלנו] שאינו מעשה אומן.

תשובה: א) לא. ב) גם אסור. ג) אסור בכל גוונא, דהוי מעשה אומן (דלא כמתירים ברמ"א). ד) נהגו להקל [אף שכתב הרמ"א בסעי' ה' שנהגו להחמיר לשנות גם בכתב זה, לצורך רבים א"צ לשנות]. סעי' א וס"ק ד ה ושה"צ.

14. (הגתה ס"ת): א) האם מותר להגיה אות בס"ת, כגון לעשות מרי"ש דל"ת, וכה"ג. [כשיש להם ס"ת אחר]. ב) ואם מצא טעות במועד בעת הקריאה. ג) תיבות (אולי צ"ל אותיות. שנה"ל ב) דבוקים בס"ת, האם מותר להגיה ואות שרישומה ניכר, האם מותר להעביר עליה קולמוס. ה) אם אין להם ס"ת כשר לקרוא בו, האם מותר להגיה הס"ת שלהם [כנ"ל א'] כדי לקרוא בו בציבור. ו) ואם היה חסר אות או תיבה, האם מותר לכתבו במעשה אומן. ז) בהנ"ל ה' ו', אם יש בביהמ"ד ס"ת כשר אך דרכן להתפלל תמיד במנין בפ"ע, ונפסל להם הס"ת ובביהמ"ד יש רק ספר אחד שצריכים לעצמן, האם מותר להם לתקן סיפרם. ח) ציבור שאין להם ס"ת כלל, ואפשר להם לכתוב כולו בחוה"מ ע"י סופרים הרבה, האם מותר. ט) ס"ת של אדם יחיד, ורוצה לתקנו לצרכו שיהיה לו ס"ת כשר, האם מותר.

תשובה: א) לא. ב) יוציא ס"ת אחר. ואע"ג שזה צורך רבים (ומותר שלא לצורך המועד כנ"ל סי' תקמז), כיון שהוא מעשה אומן אסור (שרק מעשה הדיוט מותר לצורך אחר המועד), ואין זה נחשב צורך המועד (שמותר לצורך הרבים אפי' מעשה אומן) כיון שיש להם ס"ת אחר. ג) כן (שאין זה מעשה אומן ומותר לצורך הרבים אף שלא לצורך המועד). ד) כן. ה) כן. [וראה להלן אות ח' שיש מחמירים]. ו) כנ"ל ה'. ז) כנ"ל ה'. ח) כן, שהוא צורך המועד לקרוא בו בתורה. בכל הנ"ל [אותיות ה'-ח'] יש מחמירים שכיון שאינו צרכי גופן אין מתירים וכנ"ל סי' תקמ"ד ס"א. ט) לא, וצ"ע. סעי' א וס"ק א ב ו ושה"צ ובה"ל ד"ה שאם וד"ה דצורך.

15. (תפירה ס"ת): א) ס"ת שטעון תפירה בעמודים, כיצד יתפרוהו. ב) האם מותר לתפרו ע"י גוי.

תשובה: א) ע"י איש שאין לו מה יאכל. ב) צ"ע (דשמא התפירה אינה כשרה ע"י גוי. משב"ז א). ס"ק ב ושה"צ.

16. (הגהת ספר): א) האם מותר להגיה אות אחת בספרי מקרא וגמרא. ב) ובאופן שאינו יכול ללמוד מתוכו במועד ללא הגהה מחמת ריבוי טעויותיו. ג) האם מותר להגיה שלא ע"פ ספר אחר ואפשר שאחר החג ישכח עיון זה. ד) הרוצה להעתיק ספר כדי ללמוד בו במועד, האם רשאי.

(תשובה: א) לא. ב) מותר להגיהו מתחילה. ג) כן. אבל בלא"ה אסור להגיה אלא יעשה רושם במקום הטעות ויתקן אחר החג. ד) כן. ומשמע בב"י שדוקא לצורך רבים, אבל מהמג"א והגר"א משמע שאפי' לצורך עצמו מותר דהוי דבר האבד מה שאינו לומד. סעי' ב' וס"ק ה' ט' ובה"ל ד"ה ואפילו. ועי' לקמן ס"ט שאם ראה ספר מחודש מותר להעתיקו אפי' אינו לצורך המועד אם לא ימצא להעתיקו אחר המועד, דהוי דבר האבד.

לא) שאלה למעשה: א. הנה נוהגין בעת סיום כתיבת ספר תורה להשאיר מספר תיבות לכותבן בעת הכנסת ספר תורה. באופן שמעוניינים לעשות את הכנסת הספר תורה בחול המועד כגון מפני שאז יש ריבוי משתתפים וברוב עם הדרת מלך, האם מותר להשלים את התיבות האחרונות בחוה"מ [באופן שיש להם ס"ת אחר לקרוא בו]. (עי' סעי' א' ב' וס"ק א' ג' ו' ז'). ב. מי שבדוק מבחנים בגמרא או בהלכה במועד, ויש לו תועלת בלימודו מכך, האם מותר לו לציין ליד כל תשובה אם היא נכונה כדי שלא יצטרך אחר המועד לשוב ולבדוק הכל מתחילה. (עי' ס"ק n).

(הקדמה לסעיף א). **כתיבת תפילין ומזוזות במועד:** מבואר במשנה (מ"ק י"ח): שמותר לאדם לכתוב תפילין ומזוזות במועד. ואף שכתבת תפילין ומזוזות הוא מעשה אומן [זה אסור במועד אפילו לצורך המועד], מכל מקום התירו לכתוב תפילין ומזוזות משום שהוא צורך מצוה.⁹⁴ והנה נחלקו הראשונים אם מניחים תפילין בחול המועד, דעת הרמב"ם והשו"ע שאין מניחים, ועפ"ז פירשו שמה שהותר לכתוב תפילין היינו כשכותבן לעצמו, ואע"פ שכונתו לצורך אחר המועד הותר משום שעוסק במצוה דלילה. אך לא הותר לכתוב לאחרים אלא אם כן אין לו מה יאכל, וכמו בשאר מלאכות (כ"ל סי' תקמ"ג ס"ט). אמנם הטור והרמ"א נוקטים שמניחים תפילין בחול המועד, ולפ"ז פירשו שמה שהותר לכתוב תפילין היינו אפי' לצורך אחרים כדי שיוכלו להניח במועד, וכך מה שהותר לצורך פירוסתו אין הכוונה שאין לו מה יאכל שהרי זה מותר אפי' בשאר מלאכות, אלא הותר לכתוב אפילו כדי שיהיו לו הוצאות החג ברווח, והתירו לו כן מאחר ועוסק במצוה שזמנה במועד. [וממילא שגם בציצית הדין כן, מאחר שהמשנה כרכה דין תפילין וציצית ביחד⁹⁵]. (נתבאר ע"פ הבי"ד ובה"ל ד"ה לא וס"ק ז').

17. (כתיבת תפילין ומזוזות): א) האם מותר לכתוב תפילין ומזוזות לעצמו בחוה"מ. ואם כדי להניחם לאחר המועד. ב) ולטוות ציצית לבגדו. ולצורך אחר המועד. ולטוות בפלך או בגלגל. ג) בהנ"ל א' ב', מה"ד אם כיוון מלאכתו למועד. ד) האם מותר לכתוב ולטוות לאחרים לצורך אחר המועד. ה) ואם כחיו צריך הציצית [או התפילין] אלאו שמניחין במועד [בשביל המועד]. ו) מה דין עשיית תפילין [חוץ מכתבתן] לצורך אחר המועד. ובשכר.

(תשובה: א) מותר [אפי' לצורך אחר המועד]. ב) מותר [אפי' לצורך אחר המועד] לטוות על ירכו (שינוי) ואפי' בפלך, אך לא בגלגל דאוושא מילתא טובא. ג) אין לקנסו בד"עבד כיון דמצוה הוא. ד) לא. ה) דעת הטור שמותר בחינים ולא בשכר (לרמב"ם אסור כלל). ו) מותר, דצורך מצוה היא (ואין זה מעשה אומן. מחה"ש י') ולא אסור בזה.⁹⁶ סעי' ג' וס"ק י"ב טו"ז ושה"צ ובה"ל ד"ה לעצמו.

הוספות ועיונים

⁹⁴ ראה לעיל (סי' תקמ"ד ס"א) ברמ"א שאין היתר לעשות במועד מעשה אומן לצורך מצוה, ולכן אסר הרשב"א לבנות בית הכנסת במועד, ואף שמצינו שהתירו לו לכתוב תפילין משום צורך מצוה, כתב הרשב"א (ח"ד סי' שכו) שבבית הכנסת לא יגרס ביטול מצוה אם לא יבנה שהרי הם יכולים להתפלל במקום אחר, ועוד שלא לכל מצוה התירו. ובפמ"ג (משי"ד ז) כתב דהטעם שהתירו לכתוב תפילין ולעשות ציצית אף לצורך אחר המועד משום דתפילין וציצית מצוה רבה, וראה עוד בביאח"ל (סי' תרלו ד"ה עושה) שלמד ממה שהתירו לכתוב תפילין דה"ה שמותר לבנות סוכה בחוה"מ. ומבואר מכל זה שמותר מעשה אומן לצורך מצוה בשני אופנים, א' לצורך מצוה חשובה (רשב"א), ב' לצורך מצוה עוברת (כגון סוכה או תפילין לנוהגים להניח. ומה שבש"ע (סי' ט"ט) הביא מדברי הגר"א שמותר לכתוב במועד כל הספרים לעצמו משום דהוה צורך מצוה, י"ל משום דחשיב דבר האבד משום ביטול זמנו).

⁹⁵ והטעם שלרמב"ם לא הותר בציצית אף שיש בזה צורך המועד, עי' בחכמת שלמה בגל' השו"ע מה שביאר בזה.
⁹⁶ ועשיית תפילין היינו הכנסת הפרשיות לבתים ותפירתן ולחתוך הרצועות ולהכניסן בתפילין, אבל עשיית הבתים בעצמן הוי יותר טירחא מכתבת הפרשיות ואסור. ערוה"ש ט"ט. ועי' עי' חוה"מ כהלכתו פ"ו סעי' לה.

18. (אין לו מה יאכל): אם אין לסופר מה יאכל מותר לכתוב ולמכור בצנעא לאחרים כדי פרנסתו וכדין שאר מלאכות כנ"ל סי' תקמב ס"ב. א) ומה"ד כשהקונה לא צריך להניחן אלא לאחר המועד. ב) ואם הסופר כיוון מלאכתו למועד. ג) מה"ד כאשר יש לסופר בשר ויין בצמצום, האם מותר לעשות כדי שיהיו לו הוצאותיו ברווח לשמחת יו"ט.

תשובה: א) גם מותר. ב) אין לקנסו בדיעבד כיוון דמצוה היא. ג) כן, כיוון שעוסק במצוה. ובזה אין להקל רק אם הקונה לוקחו כדי לקיים מצות תפילין בחוה"מ ולא כשלוקחו לצורך אחר המועד. (למחבר אסור לצורך יתר הרווחה, וכדין שאר מלאכות). סעי' ג וס"ק יג יד ובה"ל ד"ה ואם.

19. (כתיבת חשבונותיו ויצאותיו): א) האם בחוה"מ מותר לכתוב חשבונותיו ולחשב הוצאותיו (בכתב). ב) והכתבים שכותבים כשמלומים על המשכון. ג) וסחורות שמותר למכרן בחוה"מ לצורך המועד כנ"ל סי' תקלט סעי' י-יא (כגון פירות ותבלינים), האם מותר לחנווני לכתוב ההקפות שמקיף. ד) מה הטעם בכל אלו. ה) כל הנ"ל אם אינם דבר האבד, האם מותר. [וכשהם לצורך המועד]. ו) אם חשבונותיו כתובים מכבר ורק רוצה לסדרם בחוה"מ, האם מותר.

תשובה: א) מותר, ובלבד שלא יכוין אותם במועד. [וי"א שצריך לשנות⁹⁷ א"כ כתיבתו גם לצורך המועד, ועיי' לקמן סעי' ז (דמבואר בשו"ע שכל מה שמותר כגון דבר האבד אין צריך שינוי)]. ב) כנ"ל א'. ג) כנ"ל א'. ד) דהוי דבר האבד שמא ישכח. ה) אסור א"כ הם לצורך המועד ואז מותר רק מעשה הדיט, ולכן יראה לכותבם בכתב משיט"א (כתב רש"י או כתב שלנו שה"צ ח. ו) לא. סעי' ד וס"ק יח יט ושה"צ.

לב) שאלה למעשה: אב שרוצה לשלוח את ילדו לקנות במכולת מצרכים לחול המועד, האם מותר לו לכתוב את רשימת המצרכים על דף כדי שהילד ידע מה לקנות [בכתב רגיל שלנו]. (עי' ס"ק יח ושה"צ כג).

(הקדמה לסעיף ה). **כתיבת שטרות למיניהם:** בסעיף זה יבואר היתר כתיבת כמה מיני שטרות כגיטין ושטרין מעשה בית דין וכיו"ב, וכן כתיבת אגרות שלומים. ובביאור ההיתר נחלקו הראשונים, דעת הרמב"ם (יו"ט פ"ז הי"ג-ה) שכל מיני השטרות הם צרכי רבים ולכן מותר לכותבם אפילו במעשה אומן, ופירש הר"ן (נפש"ח הרי"ג ס' ט) שדברים המזדמנין תדיר ויש בהן תיקון המדינה אעפ"י שבכל פעם ופעם הם פרטיים, צרכי רבים מיקרו, ויינו שאף שהשטר נכתב לצורך פרטי, מכל מקום כיון שמזדמן תדיר שיצטרכו לכתובת אלו השטרות נמצא שיש כן צורך רבים שהסופרים יכתבו שטרות במועד, ובפרט שצורך שטרות אלו הם בענינים הנעשים בין איש לרעהו שהם תיקון המדינה, ונמצא שיש בזה צורך הציבור שהסופרים יכתבו שטרות אלו במועד, ולכן מותר לכותבם אפילו במעשה אומן. וטעם ההיתר לכתוב אגרת שלומים, פירש הרמב"ם (ו' יג) משום שאין אדם מדקדק בכתבתו, שהרי אין הולכים לסופר שיכתבם, ולכן נחשבים הם מעשה הדיט ומותר לצורך המועד. ודעת התוס' (י"ג ד"ה ואלו) שטעם ההיתר בכתבת שטרות אלו משום דהוי דבר האבד, שאם לא יכתבם במועד יש לחוש שמא ימותו העדים או יחזור בו חברו במתנתו וכיוצא בו, וכן דעת הרבה ראשונים [רש"י כת"י, ראב"ן, ר"י מלוניל, ור"ן].

איגרות של רשות: מקור היתר כתיבת השטרות הנ"ל הוא במשנה (מ"ק י"ג), ושם מנו בכלל ההיתר 'איגרות של רשות'. ונחלקו הראשונים (עי' ב"ב פ"ג ד"ה ואיגרות) מהו איגרות רשות, יש שפירשו שהיא איגרת שלומים, וטעם ההיתר משום שאין מדקדקין בכתבתן וכמו שפירש הרמב"ם, ויש שפירשו שהיא איגרת מירש גלותא לסמוך דינינים ומורי הוראה, וטעם ההיתר משום שהוא דבר האבד דשמיא לאחר המועד ישכח הריש גלותא שנתן לו סמיכה, וכיו"ב, ולפירוש זה כתבו הראשונים שאין מקור להיתר איגרת שלומים וא"כ יש לאסור הדבר שהרי אין בזה משום דבר האבד. וזהו המחלוקת שהובאה בסעיף זה (בסוף הסעיף) האם מותר לכתוב איגרת שלום. וסברת המתיירים לכתוב איגרת שלומים משום שנחשב לצורך המועד. וביאר בשערי תשובה (פ"ג) בשם שו"ת מהר"י הלוי (לח"מ מהר"א שו"ת) בטעם הדבר לפי שכששואל בשלומו או מבשר לו משלומו הרי הוא משמחו ובעבור אותה שמחה התירו, כלומר ששמחה זו נחשבת צורך המועד; ואם כן נראה שדוקא אם יגיע האגרת לחברו במועד, דאם לא כן אין כאן צורך המועד, ואסור לעשות מלאכה שלא לצורך המועד אפילו מעשה הדיט. אין כן כתב הערוך השולחן (סי' צ). ואולם כתב שהפוסקים סתמו ולא התנו שדוקא אם האיגרת תגיע

הוספות ועיונים

⁹⁷ והנה לעיל (סי' תקלו ס"ק נב ובהש"י ס"ק מח) נקט המשני"ב שאין צריך שינוי בדבר האבד, ומה שכאן הביא שיטת המחמירים בזה, יי"ל עי"פ מה שכתב בנהר שלום (סק"ה) שיתכן שבכתיבה כו"ע מודים שצריך לשנות משום שאין הכתיבה דבר האבד אלא גורמת שלא ישכח את המשכונות ושאר עסקין, ולכן יש לו לשנות אם אפשר.

לחברו במועד ולכך יתכן שצריך לומר שיש גם שמחה לכותב האיגרת, ולפי זה מותר אף אם לא יגיע לחברו במועד. וראה עוד בשער הציון סק"ל מה שכתב בשם הריטב"א.⁹⁸ וסברת האוסרים לכתוב איגרת שלומים דלשיתתם כל כתיבה מעשה אומן הוא, ומעשה אומן אסור לעשות אפילו לצורך המועד, ולכך אסור לכתוב איגרות שלום אף שיש בהם צורך המועד (ע"פ משנ"ב ס"ק לז).

20. (אגרת שלום): (א) האם מותר לכתוב אגרת שלום לשלוח לחברו, לדעת המחבר. (ב) ולדעת הרמ"א. (ג) ומה כתב המשנ"ב למעשה. (ד) ומה"ד לכתוב בכתב משיט"א או כתב גויים, בכתב ידי סופר [כמו שנהוג להיות לצבור בלבר נאה מיוחד לכתיבתם] שהוא מעשה אומן.

תשובה: (א) מותר וא"צ שינוי. ודוקא כשלא כיוון מלאכתו למועד. (ב) כיון שיש אוסרים, נהגו להחמיר לשנות אפי' בכתיבה שלנו (שהיא משיט"א) לכתוב באלכסון כל השורות. (ג) שכמה אחרונים כתבו שבמדינתנו נהגו להקל בכתב שלנו וכתב משיט"א רק משנין קצת לעשות שורה עליונה עקומה, ויש להם על מה שיסמוכו, והמחמיר [כנ"ל ב'] יחמיר לעצמו. (ד) נכון שלא יכתוב כתיבה נאה, אם לא לצורך גדול. סעי' ה' וס"ק לה ד"ה ושה"צ ובה"ל ד"ה אפילו.

21. (אגרת פרקמטיא): (א) האם מותר לכתוב אגרת על דבר פרקמטיא באופן שיכול להגיע לו הפסד כשלא יכתוב. ובמעשה אומן. (ב) ולצורך פרקמטיא שאינה אבודה.

תשובה: (א) מותר וא"צ לשנות כלל (ובלבד שלא יכוון מלאכתו למועד). (ב) בשו"ע התיר, והמשנ"ב כתב שיש להחמיר אם לא בכתב משיט"א וע"י שינוי וגם בזה ימעט כל מה שיוכל. וכ"ש בכתב ידי סופר כנ"ל (סוף תשו קודמת) שנכון להחמיר למעט לכתוב כל מה שיוכל אפי' בכתב משיט"א. סעי' ה' וס"ק לא לה ובה"ל ד"ה ואפילו וד"ה אפילו. ואם שלח שלוחו ליריד מותר למשלח לכתוב לו אגרת בענין סחורתו דהוי דבר האבד, ודוקא כשלא כיוון מלאכתו למועד (ס"ק מא).

22. (כתובה): (א) האם מותר לכתוב כתובה במועד [כגון שנשא אשה ערב הרגל ולא כתב כתובה, ונתייחד על סמך עדי קנין שמוטר בשעה"ד]. (ב) ובמדינתנו שכותבים כל הכתובות בשוה. [ותוספת כתובה].

תשובה: (א) כן (דלא כאוסרים). (ב) אין להקל כ"א בכתב משיט"א. ותוספת כתובה [היינו מה שהוסיף הבעל מרצונו] מותר לכתוב. סעי' ה' וס"ק כז-כט.

23. (גט): האם מותר לכתוב גט בחוה"מ.

תשובה: מותר אפי' במעשה אומן (דאינם כשרים בכתב משיט"א). סעי' ה' ושה"צ כה.

24. (סוגי שטרות): (א) האם מותר לכתוב: שטר קידושין. שטרי פסיקתא [-שאדם פוסק לבנו או לבתו כך וכך, והוא כמו כתיבת תנאים בזמנינו]. שטרי חליצה. שטרי מיאונים [-שכותבים שטר מיאון לקטנה יתומה שהשיאה אמה או אחיה לדעתה ויצאה ממנו במיאון שאמרה אי אפשי בן]. שוכרים. פרזבולים [-שלא יאבד ממנו ע"י שמיטה]. צוואת שכיב מרע. מתנת בריא. פסקי דינין [-מה שפסקו הדיינים]. אגרות שום [-ששמו ב"ד נכסי ליה ונתנום למלוה]. אגרות שמכרו ב"ד קרקע למזון האשה והכנות וכותבין מעשה ב"ד על זה. אגרות מזון שקבל עליו לזון את בת אשתו. שטרי טענות. שטרי בירוין [-שכותבים זה בורר לו דיין פלוני וזה פלוני]. צוויים של שטרי ממשלה. (ב) וכתב שנותנים רשות להורות [כעין כתב סמיכה בזמנינו]. (ג) מי שברח עם ממון אחרים, האם מותר לכתוב עליו גזרות הדיינים והרשאה. [ואם בטוחים שיחזור לעירן]. (ד) האם בכל אלו כותבים מעשה אומן.

תשובה: (א) כל אלו מותרים. (ב) י"א שגם זה מותר. (ג) מותר, ואם בטוחים שיחזור לעירו אסור. (ד) כן, וכנון לכתוב כתב משיט"א. [לשו"ע מותר בלא שינוי]. סעי' ה' וס"ק כא-כו ושה"צ ובה"ל ד"ה ויש.

לג) שאלה למעשה: האם מותר לילדים לצייר ולצבוע בחול המועד. (על סוף ס"ה [לענין

אגרות שלום] וס"ק ל' וב"ה"צ ל. ועיי' עוד).

(הקדמה לסעיף ו'). **כתיבת שטר אריסות וקבלנות:** הפרטים בסעיף זה בנויים על כללי הלכות הכתיבה שנתבאר עד כה בסעיפים קודמים. אמנם נתחדש כאן דין כתיבת שטר מכירה או שטר אריסות וקבלנות [שטר אריסות היינו שטר שבעל הקרקע כותב לפועל שלו שיש לו זכויות לקבל חלק ממה שיגדל הקרקע ע"י עבודתו,

הוספות ועיונים

⁹⁸ והראב"ד (בהשגות פ"ז הי"ד) פירש שטעם ההיתר לכתוב אגרות שלומים הוא לפי שיש לחוש שמא לא יודמן לו שליח להוליך את האגרת לאחר המועד, ונחשב דבר האבד. ופירושו הובא בארחות חיים ועוד ראשונים (ראה בקובץ שיטות קמאי עמי תסד-תסז).

וקבלנות היינו שנותן לו סכום מסויים בעד עבודתו, הדנה איתא בתוספתא (פ"ג ה"ג): אין כותבין כתב אריסות וקבלנות במועד, רבי יהודה מתיר שמא יקדמו אחר, ע"כ. והיינו דר' יהודה מתיר לכתוב שטר על האריסות והקבלנות מפני שנחשב דבר האבד לפועל שמא יקדמו פועל אחר. והכמים חולקים שאין חשש זה נחשב דבר האבד. והלכה כחכמים. ובבאור סברת חכמים שלא אומרים שמא יקדמו אחר, הרמב"ן (תורת האדם ענין האבלות ד"ה עור ט"ו) פירש משום שגם אם יחזור בו אין זה אלא העברת רווח ולא הוי בכלל דבר האבד [וגם אינו צורך המועד], ואסור לעשות מלאכה [כתיבה] לצורך זה. ולפי"ז הוא הדין לענין מכירה, שאף אם יחזור בו המוכר אין הפסד לקונה שאין זה אלא העברת רווח. וכתב בשה"צ (ס"ק מב) שלטעם זה (וההלכה) משמע שאפילו כשהיה לו אונס שלא יכל לכתוב קודם המועד אסור במועד שאין זה בכלל דבר האבד. אמנם בתוספות (י"ח ד"ה א"ן) מבואר שאם היה אונס מלכתוב קודם המועד מותר לכתוב במועד, ומבואר שדעתם שהפסד קנין או קבלת עבודה נחשב דבר האבד, וצ"ל לפי"ז שהטעם שאסר תנא קמא לכתוב שטר במועד משום שאין זה נחשב הפסד כל כך שאף אם יחזור בו המוכר יוכל הקונה להשיג לקנות במקום אחר. וכשיטה זו נקטו רוב הפוסקים. נמצא מחולקת לענין שטר חכירות וקבלנות או מכר וכיו"ב, באופן שהסכימו זה לזה קודם המועד אך עדיין לא כתבו השר, שלדעת הרמב"ן משמע שאסור לכתוב במועד שאין זה דבר האבד, ולדעת התוס' ורוב הפוסקים מותר דהוי הפסד קצת דשמה לא ימצא מקח טוב כזה. אך באופן שיכלו לכתוב קודם המועד לכי"ע אסור לכתוב כיון שאין זה נחשב הפסד כל כך וכיון שיכלו מקודם אין מתירים להם. אמנם אין מדובר באופן שיכלו לכתוב ודחו את הכתיבה להדיא לעשותה במועד, שאם כן הוי כיוון מלאכתו למועד ואסור אף בדבר האבד, אלא מדובר באופן שיכלו לעשות קודם המועד ולא עשו. שבזה ס"ל לתוספות שכיון שאינו הפסד כ"כ אסור אלא שאם לא יכלו לכתוב מותר דסוף סוף חשיב הפסד קצת, ולרמב"ן בכל גונא אין זה דבר האבד ואסור.

25. (שטר חוב): א) האם מותר לכתוב שטר חוב במועד - כשעוד לא נתן המעות ואין ההלואה לצורך המועד. ב) ואם כבר נתן לו המעות. [וכשעשה זאת בפני עדים וקנין]. ג) מה"ד כשצריך ללוות והמלוה אינו מאמינו ללא שטר, האם מותר לכתוב. ואם ההלואה שלא לצורך המועד [אבל צריך למעות במועד]. ד) ואם לא צריך למעות במועד, אבל חושש שאחר המועד לא ימצא מעות ללוות, האם מותר ללוות ולכתוב במועד. ה) אם אין ההלואה לצורך המועד כלל, אך רוצים לכתוב עתה כדי לשלם לסופר שיהיו לו מעות לצורך המועד, האם מותר.

תשובה: א) אסור, שיכול להמתין לכתוב אחר המועד. ב) אפי' נתן בפני עדים וקנין מותר לכתוב, שמא ימותו העדים ויכפור. ג) מותר לכתוב אפי' כשההלואה שלא לצורך המועד. ד) כן, דהוי דבר האבד. ה) כן [ועיי' לעיל סי' תקמב ס"ב מה נחשב אין לו מה יאכל]. סעי' ו' וס"ק לו-לח.

26. (שטר מכר): א) מכר לו קרקע במועד לצורך המועד, האם מותר לכתוב שטר מכירה על כך. ב) וכשמכר קודם המועד [ויש לחוש שמא יחזור בו] [אך עדין לא שילם המעות]. ג) ואם היה לו אונס או שלא היה לו פנאי לכתוב קודם המועד. ד) אם המוכר צריך למעות עתה והקונה לא רוצה ליתנם ללא שטר, האם מותר לכתוב.

תשובה: א) כן. ב) אסור לכתוב (אף שלא כיוון מלאכתו למועד), שיוכל לקנות שדה במקום אחר (לכן אין זה הפסד כל כך). ג) מותר (דנחשב הפסד קצת). ד) כן. סעי' ו' וס"ק לט מ.

27. (שטר אריסות וקבלנות): א) אריסות חכירות וקבלנות שקיבל קודם המועד, האם מותר במועד לכתוב שטר על כך [ויש חשש שמא יחזור בו]. ב) ואם נאנס מלכתוב קודם המועד או שלא היה לו פנאי.

תשובה: א) אסור לכתוב, שיוכל לקבל אריסות וכי' במקום אחר. ב) מותר לכתוב. סעי' ו' וס"ק לט מא. עוד מס"ק מא הובא לעיל תשו' 21 בסוף.

לד) שאלה למעשה: הקונה מצרכים למועד, האם מותר לו לכתוב צ"ק כתשלום עבור

הקניה [כגון שאין אצלו מזומנים ושאר אמצעי תשלום שאינם דורשים כתיבה]. (עי' ס"ו וס"ק

לו. ועיי' עוד).

28. (כתיבה בשינוי): א) כתיבה שהותרה כגון דבר האבד וכל המנויין לעיל ס"ה (כגון שטרות בית דין), האם צריך לכתוב בשינוי. ב) כתיבה האסורה, האם מועיל לכתוב בשינוי שאינו בכתב עצמו. ג) ואם השינוי בכתב כגון אותיות חתוכות או שבורות [והיי"ד עושה כמין עיגול קטן]. ואם הוא בכתב מרובע. ד) האם מותר לכתוב בלוחות של שעווה [ובלוחות שלגן]. ה) האם מותר לכתוב בקנה עופרת (-עיפרון) על לוחות מעופצות בסיד וכדו'.

תשובה: א) לא (ועיי' מ"ב ס"ק יח [לעיל תשו' 19 ה.]). ב) לא. ג) שינוי כזה מותר [גם בכתב מרובע], שדוקא בשינוי שאינו בכתב אלא בכתיבה לא מהני כגון שאוחז הקולמוס בין גודל לאצבע או שעושה שורות עגולות או עקומות. [ולענין כתב משיט"א עיי' לעיל ס"ק לה (תשו' 20)]. ד) בלוחות שעווה מותר לפי שאינו כתב המתקיים

ואף בשבת פטור אבל אסור ובמועד לא גזרו הגר"א). ואפשר דה"ה בלוחות שלנו (שהכתב עליהם הולך ונמחק במשך הזמן). (ה) אפשר שמועד (דבמשך הזמן הכתב שבוה נמחק). סעי' ז וס"ק מב-מד.

לה) שאלה למעשה: האם בחוה"מ מותר לכתוב על גבי חלון המכוסה אדים, או ע"ג חול. (ע"י ס"ז ברמ"א).

29. (כתיבת תשובה): א) מי ששלחו לשאול ממנו שאלה והשליח אינו רוצה להתעכב עד אחר המועד, האם מותר לכתוב התשובה - כשאינה לצורך המועד. ב) ולהעתיק התשובה שישאר אצלו עותק.

תשובה: א) מותר, פן לא ימצא אח"כ ע"י מי לשלוח והוי דבר האבד. ב) גם מותר כדי שלא ישכחנה והוי דבר האבד. סעי' ח וס"ק מה מו.

30. (תיקון ספר): א) האם מותר לתקן ולכרוך ספר לצורך לימוד במועד. ב) ולתקן קונטרס כדי לכתוב עליו אחר המועד.

תשובה: א) מותר וכ"ש ע"י גוי, דהוי דבר האבד. ב) אסור. ס"ק מה.

31. (כתיבת חידושים): א) שמע דבר חידוש, האם מותר לכתבו בחוה"מ כדי שלא ישכח. ב) והאם מותר לכתחילה לשמוע כדי לכתבו. ג) ואם חידש מעצמו האם מותר לכתבו. ד) ולכתוב חשבון תקופות (כגון עריכת לוח שנה).

תשובה: א) כן. ומ"מ יזהר לכתוב בכתב משיט"א, ואם יצטרך לכתוב אות מרובע יכתוב אות שבור. ב) כן. ג) כנ"ל א'; והטעם שמא ישכח, ועוד שיבטלנו אח"כ מללמוד חדושים אחרים (והוי דבר האבד משום אבידת הזמן. ט"ז ס"ק יא).⁹⁹ והעידו על הב"ח שכתב חיבוריו בחוה"מ. ד) אסור, שאינו מחדש כלום מלבו ולא ישכחם. ועי' בס' מו"ק (שכתב שכיון שמצוה לחשב תקופות מותר לכתוב החשבון, ועוד כתב שמותר לעיין בחכמת החשבון והמדידה, ואם יצטרך לכתוב מספרים ג"כ מותר, שכתביה זו היא מעשה הדיוט). סעי' ט וס"ק מז מה.

32. (העקת ספר): ראה ספר מחדש בחוה"מ, האם מותר להעתיקו שלא לצורך המועד אך חושש שלא ימצא להעתיקו לאחר המועד.

תשובה: מותר דהוי דבר האבד. סעי' ט.

33. (הכנה לכתיבה): א) דברים שהותרו לכתוב במועד, האם מותר לעשות הקולמוס והדיו הצריך לכתיבה. ב) ולשרטט. תשובה: א) כן. ב) בא"ר נתספק בזה, ובלקט הקמח אוסר לבד מתפילין ומזוזות שא"א בלא"ה. ס"ק מה.

לו) שאלה למעשה: א. מי שהוצרך בחול המועד לעיין בספר שאינו ברשותו אך ישנו באוצר ספרים, האם מותר לגשת לשם ולשכפל דפים מהספר כדי שיהיה מזומן אצלו ללמוד בו. (ע"י ס"ט וס"ק מז. ועיין עוד). ב. הכותב חידוש שנתחדש לו בחול המועד, האם עליו לקצר ולכתוב רק את נקודת החידוש ומסקנת הדברים, או שיכול להאריך ולהרחיב עם הצעת דברי הפוסקים בנידון ומשא ומתן בדבריהם. (ע"י ס"ק מז קרוב לסופו, דוק. ועיין עוד).

כתב השערי תשובה (פא"ס ח"ה): כתב בשו"ת מהר"י הלוי ממרוז"ש שהוא אחד מהקדמונים והיה שואל שאלות מן השמים ומשיבים לו, ושאל אם מותר לכתוב פירוש או פסק הלכה בחול המועד. והשיבו מן השמים: אוהב השם שערי ציון שערים המצוינים בהלכה שמחדשין חידוש בהלכה ומעמידין אותם על בוריה, אותם שערים נאורים לפני המלך יותר מכל משכנות יעקב, וכל אותם המחשבים מחשבות וסברות בהלכה חמורה ובפוסקים החמורים, אוהב ונחמד לפני המלך העליון, ואם על אבידת כסף הותרה מלאכה בחול המועד, כל שכן וכל שכן שיש לחוש על אבידת המרגליות היקרות שהם סברות ומחשבות התורה היקרה, שיש לכתבם שלא ישתכחו ויאבדו, וכל הכותב אותם מקבל שכר עליון. עכ"ל.

סעיף י. עושין צרכי רבים במועד (כנ"ל סי' תקמה), ובכלל זה לדון דיני נפשות ודיני ממונות (בית יוסף).

34. (דיונים): א) האם דנין במועד. ב) והאם משמתין ומכין מי שלא קיבל עליו הדין.

הוספות ועיונים

⁹⁹ וכן מי שרוצה לכתוב בכדי שיתברר לו הלימוד יותר ע"י הכתיבה, דעת החזו"א (מעשה איש חיד עמי' ע"ד) שאין להחשיב זאת כמניעת רווח בלבד ולאסור, כיון שביחס לתורה הכל נחשב דבר האבד.

תשובה: א) כן (דהוי צרכי רבים דמותר כנ"ל סי' תקמד. ב"ס). ודוקא אם נתרצו הבע"ד לדון בם דאל"ה פעמים אין יכול לכפותו שיבוא בניסן ותשרי כמבואר בחו"מ ס"ה ע"ש. ב) כן. סעי' י"א וס"ק מט.

35. (תביעה): האם בחוה"מ מותר לקבול בבית הכנסת (שהוא מקום אסיפת הקהל) בשביל חובותיו.

תשובה: כן. סעי' י"א וס"ק נא.

היות ועיקר דיני מלאכות חוה"מ מתבארים בסימנים שעד כה, ומכאן יתבארו פרטי מלאכות (מלאכות כתיבה בסי' תקמ"ה ואין מערבין שמחה בשמחה - סי' תקמו), הובאה כאן טבלה המסכמת את דיני מלאכות חוה"מ¹⁰⁰:

_____ הוספות ועיונים _____

¹⁰⁰ טבלה זו נכתבה ונמסרה לנו מבעל מחב"ס שערי הלכות על השונה הלכות. [מקומות שהיה נראה לנו להוסיף ביאור, הוספנו זאת בסוגריים וסימן, כזה (-)].

תנאי ההיתר	טירחא ¹	מעשה אומן ²	פרהסיא	כיוון מלאכתו במועד ³	בשכר	אופני ההיתר
						דבר האבד
הדין	לפי גדול ההפסד כך מותר לטרוח יותר (-וגם כשמותיר יש למעט בטירחא מה שאפשר)	מותר	מותר, ויש אופנים שלכתחילה צריך בצנעא ⁷	אסור ואפי"ו בדבר שאינו אלא טרחא בלא מלאכה	הרמ"א התיר ובבאה"ל מפקפק בזה ⁸	דבר האבד 6 5 4
המקור	סי' תקל"ז ובפרט ס"ב (-ורס"י תקל"ז)	סי' תקל"ז וסי' תקמ"ט ס"א וד'	סי' תקל"ח ס"א וב' ושע"ה שם על דין ג'	סי' תקל"ח ס"א ושם ס"ק יא ושע"ה צ"ס"ק ה	סי' תקמ"ב ס"א ובה"ל ד"ה ודבר	המקור
הדין	נראה דאסור בטירחה יתירה	אסור ¹²	אומניהם עושים בצנעא	אסור	אסור ואם הוא גם צורך מצה יש להתיר	צרכי המועד 5 11 10
המקור	עי' סי' תקמ"מ סק"ד וסק"ז ושע"ה על השונה"ל שם בדיון ו' (-ועי' בזה בס' חוה"מ כהלכתו פ"ב סל"ו ובמקורות).	סי' תקמ"א ס"א	עי' סי' תקל"ג ס"ה	סי' תקמ"ט וסי' תקמ"א סק"ד	סי' תקמ"א סק"ז וסי' תקמ"ב ס"א. וצורך מצה בה"ל שם ד"ה אפי' ובסי' תקמ"ד ד"ה צרכי	צרכי מצוה עוברת
הדין	נראה דמותר	לצורך מצוה חיובית עוברת מותר	נראה דמותר	לכתחילה אסור ובדיעבד לא קנסו	במצוה עוברת במועד מותר	צרכי מצוה עוברת
המקור	דהו"ל דבר האבד	עי' סי' תקמ"ה ס"ג וסי' תקמ"ד סק"ח ושם בשע"ה על השונה"ל בסוף דין ג'	כדין דבר האבד	סי' תקמ"ה ביה"ל ד"ה לעצמו	ב"י סוס"ו תקמ"ד וביה"ל שם ד"ה צרכי ובסי' תקמ"ב ביה"ל ד"ה אפילו	צרכי מצוה עוברת

הוספות ועיונים

¹ אסור טירחא מרובה גם כשאניה מלאכה עיי' סי' תקל"ה.

² וגם אם הוא צורך מצוה אינו מתיר מעשה אומן, סי' תקמ"ד ס"א.

³ שכח או נתעצל לא חשיב כיוון מלאכתו במועד (-אלא רק כשדחה להדיא למועד). סי' תקל"ח ס"א. (-ולענין כיוון מלאכתו במכשירי אוכל נפש - ראה לקמן הע' 20).

⁴ דוקא כשעיקר הדבר נפסד. סי' תקמ"א סק"י.

⁵ ספק דבר האבד או צורך המועד, אם קרוב להיות אבד או צורך המועד שרי. סי' תקל"ז סק"א ועיי' בבחי"ל ד"ה דבר.

⁶ עגבורי ורוחא לא חשיב דבר האבד לענין מלאכה, סי' תקל"ג ביה"ל ד"ה אסור. אבל לענין סחורה בריוח נדיר מקילינן, סי' תקל"ט סק"ט.

⁷ יש אומרים שכשאנו ודאי דבר האבד בעי צנעא לכתחילה (-כן הוא דעת הרמב"ן וכן נקט המשני"ב כמבואר בבאה"ל סי' תקל"א ס"א ד"ה דבר [בסוף] ומשני"ב שם ס"ק א), ויש אומרים שכשההפסד אינו מגופו, ונתבאר בשע"ה בסי' תקל"ח על השונה"ל הלי ג'.

⁸ ואם אינו מוצא מי שיעשה לו בחינם יוכל לסמוך להקל, ביה"ל שם. ועיי' סי' תקל"ז סקני"ה ובה"ל שם ד"ה לבצרו, וצ"ע. ואם אפשר עיי' גוי נכון שלא ישכור ישראל, סי' תקמ"ב סקני"ה ובה"ל שם.

⁹ (-עיי' שונה הלכות סי' תקמ"ב הלי ב' שהעניק למעשה שמתיר אפי' בשכר, ואם יוכל למצוא גוי לזה או ישראל בחינם נכון שלא ישכור ישראל - אם לא שהוא פועל שאין לו מה יאכל).

¹⁰ מכשירי צורך המועד, החיי אדם הסתפק והביאו המייב סי' תקמ"א ס"ק יג. ובסי' תקמ"ה סקמ"ח התיר, ועיי' ששי"ב פס"יו אות מה ויש במקורות דהיינו כשאין בו טורח גדול. (-במ"ב סי' תקמ"א ס"ק יג ציין לענין בחי"א שם, ויש בגשמת אדם צידד להתיר באופן שאין טורח גדול כגון בעשיית נברכת הכובסין. ובסי' תקמ"ה סקמ"ח התיר המייב, וביאר השיש"כ ע"פ החי"א הנ"ל דהיינו דוקא כשאין טורח רב וכנייל. ולמעשה נקט בששי"כ כחילוק הנ"ל, שאם הוא טורח רב אסור, ובאה"ל מותר).

¹¹ ויש צרכי המועד שאסרום חכמים והם גילוח וכיבוס כדי שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול, אא"כ הוא אנוס (-והאנוס מפורסם).

¹² עיי' לעיל סי' תקל"ז בשונה"ל דין ב' ויש בשערי הלכות לענין רכיבה מעשה אומן.

צרכי רבים	הדין	מותר	אם הוא גם צורך המועד שרי, ואם הוא לאחר המועד אסור	מותר	מותר ¹⁵	מותר
14 13	המקור	סי' תקמ"ד ס"ב	סי' תקמ"ד ס"ב (~ועי' הע' 13)	וע"ע סי' תקל"ז סט"ו	סי' תקמ"ד ס"ב	סי' תקמ"ד ס"ב ד"ה צרכי
אוכל נפש	הדין	מותר (~והיינו אפי' בטירחא מרובה)	מותר	לאדם פרטי מותר, רק יזהר שלא יהא אוושא מילתא ולצורך רבים מותר. ולאומניהם דוקא בצניעא	מותר	מותר אם אינו מוצא בחינם (~בבה"ל צידד להקל בכל אופן, וכתב שאם אינו מוצא בחינם ודאי יש להקל)
	המקור	סי' תקל"ג סק"ד וסי' תקל"ז סקט"ו	סי' תק"ל סק"א (וסי' תקל"ג ס"ק יא דא"צ שינוי)	סי' תקל"ז סט"ו וסקנ"ב וענין וענין אומניהם סי' תקל"ג ס"ה	סי' תקל"ג ס"א	עי' בה"ל סי' תקמ"ב ד"ה אפי'
מכשירי אוכל נפש	הדין	מותר	אם מכשירו ישיר לאכילה מותר	לכתחילה שלא יהא אוושא מילתא	אסור	מותר אם אינו מוצא בחינם (ויש חולקים)
18 19	המקור	סי' תקל"ז סקט"ו	סי' תקמ"א סק"ב וע"ע סי' תקמ"מ סק"ח	לא עדיף מאוכל נפש	סי' תקל"ז סקט"ו וסי' תקמ"מ סק"ח וסקנ"ז ²⁰	בה"ל סי' תקמ"ב ד"ה אפי'
פועל שאין לו מה יאכל	הדין	נראה דשרי	מותר	אם אפשר לו עשה בצניעא ²²	אסור ²⁵	רק לצורך המועד (ומותר גם מלאכות שאינם לצורך המועד) ²⁴

הוספות ועיונים

¹³ ולענין צרכי הרבים שאינן לגוף האדם עיי' שערי הלכות על השוה"ל סי' תקמ"ד דין ג'. (~צרכי רבים שהותרו היינו דוקא לצורך גוף האדם, כגון תיקון הדרכים לילד בם. רמ"א סי' תקמ"ד ס"א. אבל צרכי רבים שלא לצורך גוף האדם כגון בניית בית הכנסת אין בו קולת צרכי הרבים (שם), אלא א"כ עושהו מעשה הדיוט - ואז מותר לצורך רבים אפי' שלא לצורך החג ואינו צורך הגוף. כ"כ בסי' שמירת שבת כהלכתה פס"ח ס"ד ובסי' חוה"מ כהלכתו פס"ח סעי' ע"ה ועיי').

¹⁴ דבר המזדמן תדיר הוי"ל כצרכי רבים, סי' תקמ"ה סק"ב.

¹⁵ ואם יש להם מנהיג שהרשות בידו לעשות לבדו אסור לכיון מלאכתו במועד, סי' תקמ"ד סק"א. אמנם עיי' במג"א ופמ"ג דמשמע דדינו כצרכי יחיד לכל דבר אף אם לא כיון מלאכתו, ועמשי"כ בשערי הלכות על השוה"ל שם בדין א' (~עיי' סי' חוה"מ כהלכתו פי"ב הערה קעה שמוכיח כהמשגיב ומיישב משמעות המג"א ופמ"ג, עיי').

¹⁶ צרכי הגוף כאוכל נפש חשיב, סי' תקל"ג סק"א וסי' תקמ"ו סי' ה' ושם בה"ל ד"ה כל.

¹⁷ אפי' כשיכול לקנות שרי לעשות מלאכה באו"י, סי' תקל"ז סט"ו.

¹⁸ דוקא דבר המכשיר האוכל לאכילה כתנור וסכין, אך אם אינו מכשירו לאכילה אלא בכדי שיוכל להגיע למאכל וכה"ג חשיב מכשירי מכשירין ודינו כדין צרכי המועד, מ"ב סי' תקמ"א סק"ב.

¹⁹ אפי' אפשר בשאלה שרי, סי' תק"מ סק"ח.

²⁰ (~עיי' בשו"ע סי' תקמ"א ס"ב שכן לענין שבה או נתעצל במכשירי או"י אי חשיב לא כיוון - כשאר דיני חוה"מ, אם שלענין מעשה אומן במכשירין דלמד היתרו מיי"ט והרי שם רק באנוס קודם יו"ט מותר - וא"כ ה"ה כאן. ועיי' כתב דלענין מעשה הדיוט במכשירי או"י לא גרע משאר צרכי המועד דכל שלא הניחו בכונה למועד שרי).

²² ודוקא אם אין לו לאכול כלל, אבל הרווחה לצורך יו"ט לדעת המתירים אין להקל בפרהסיא, שע"ה"צ שם אות יד.

²³ ומ"מ לא קנסינן ליה כמבואר שם בבה"ל אמנם שם מייירי לדבר מצוה, ובששי"כ ח"ב סי' סח עיי' על כתב דגם שלא לדבר מצוה לא קנסינן בדיעבד.

²⁴ וא"צ למכור כלי ביתו. וגם אם עשה מלאכה אחת, מותר לקבל עליה אפי' יותר מכדי פרנסתו.

סיי תקמ"ב סק"ח	עיי סי תקמ"ה בה"ל ד"ה לעצמו	סיי תקמ"ב סק"ז	סיי תקמ"ב סק"ז וסיי תקמ"א בה"ל ד"ה שינוי וסיי תקס"ה ס"ג	25	המקור	21
----------------	-----------------------------	----------------	---	----	-------	----

הוספות ועיונים

²¹ וכשאלו נוספים לצרכי יו"ט אם נחשב כאין לו מה יאכל עיי סי תקמ"ב בה"ל ד"ה מה ומשי"כ בשערי הלכות על השנה"ל בדין ג' (ויעיי סי חוה"י כהלכתו פרק טי סעי' יד).

²⁵ בשו"ע בסיי תקמ"ב ס"ב כתב כל מלאכה מותר לפועל שאין לו מה יאכל, ומבואר דלא חילק במלאכות ומשמע אפי' בטירחא, ובמ"ב כתב שם אפי' שלא לצורך המועד, ולכאורה כ"ש הוא.

סיכום קצר לנלמד: אסור לכתוב בחוה"מ, ואפי' בכתב שאר לשונות. • לצורך רבים, בכתב מרובע [שהוא מעשה אומן ואפי' כשאינו מקפיד על הכתב כתיקונן] מחלוקת, ולמעשה אין להקל, ובכתב משיט"א [-אותיות דקות כעין כתב רש"י או כתב שלנו] נהגו להקל [ולצורך רבים אין צריך לשנות]. • אין להגיה אות בס"ת, כגון לעשות מרי"ש דל"ת, ואפי' מצאו טעות בעת הקריאה. • תיבות דבוקים, מותר להפרידן, וכן אות שאין רישומה ניכר מותר לחזקה. • אם אין לציבור ס"ת אחר, מותר לתקן הס"ת לקרוא בו, ואפי' להשלים תיבה במעשה אומן. וגם אם יש ס"ת בביהמ"ד הסמוך אך צריכים לו שם בשבילם, וכאן יש מנין קבוע, מותר לתקן סיפרם. וציבור שאין לו ס"ת כלל, מותר לכתבו עיי סופרים רבים שיגמרוהו במועד. ויש מחמירים בכל זה [שאינן מתירים מעשה אומן לצורך רבים אלא בצרכי הגוף]. • ס"ת הטעון תפירה, יתפרוהו עיי אדם שאין לו מה יאכל. ועיי גוי - צ"ע אם כשר לעשות. • אדם שיש לו ס"ת ורוצה לתקנו לצורך עצמו, אסור, וצ"ע. • אסור להגיה אות בספרי לימוד, אפי' א"א ללמוד בו מרוב טעויות מותר להגיה מתחילה. • הגהה ע"פ הבנה שלא ע"פ ספר אחר ואפשר שישכח עד אחר המועד, מותר [אבל כשנעשה ע"פ ספר אחר, יעשה רושם ויתקן אח"כ]. • הרוצה להעתיק ספר כדי ללמוד בו במועד, מותר, ובב"י משמע שדוקא לצורך רבים, אבל מהמג"א והגר"א משמע שאפי' לצורך עצמו מותר דהוי כדבר האבד שאינו לומד. • מותר לאדם לכתוב תפילין ומזוזות לעצמו במועד, ואפי' לצורך אחר המועד. וכן מותר לטוות יציאת, ואפי' בפלך, אך לא בגלגל. ואפי' כיוון מלאכתו אין לקנסו, דמצוה הוא. • לצורך חבירו אסור בשביל לאחר המועד, ובשביל המועד דעת הטור שמוותר בחינם (ולרמב"ם אסור). ולעשות תפילין [חוץ מהכתיבה] לצורך אחר המועד מותר, ואפי' בשכר. • אם אין לסופר מה יאכל, מותר לכתוב ולמכור כדי פרנסתו, ובצנעא. ואפי' כיוון מלאכתו אין לקנסו דבמצוה עסיק. אם יש לסופר בשר ויין בצמצום, מותר לעשות לצורך הרווחת יו"ט, ודוקא שהקונה צריך לזה במועד (ולמחבר אסור לצורך יתר הרווחה וכשאר מלאכות). • [כל ההיתרים דלקמן כשלא כיוון מלאכתו למועד]. מותר לכתוב חשבונותיו והוצאותיו, וי"א שצריך לשנות אפי' כתיבתו לצורך המועד. והי"ה במה שכותב המלווה על המשכון, וכן בחנווני המקיף. וטעם ההיתר שמא ישכח והוי דבר האבד. וכשאינן זה דבר האבד אין היתר אפי' הוא צורך המועד ואז מותר מעשה הדיוט. • חשבונותיו שכתובים מכבר אסור לכותבם במועד כדי לסדרם. • כתיבת אגרת שלום, למחבר מותר בלא שינוי, לרמ"א נהגו להחמיר לשנות אפי' בכתב משיט"א לכתוב השורות באלכסון, וכמה אחריו כתבו שבמדינתנו נהגו להקל בכתב משיט"א ורק משנים קצת לעקם שורה עליונה, והמחמיר לשנות הכל כנ"ל יחמיר לעצמו. • לכתוב עיי סופר נכון שלא לכתוב כתיבה נאה אפי' בכתב משיט"א אם לא לצורך גדול. • מותר לכתוב לצורך פרקמטיא במקום חשש הפסד וא"צ לשנות. ולצורך פרקמטיא שאינה אבודה, לשו"ע מותר ולמשנ"ב יש להחמיר לעשות בכתב משיט"א וגם ימעט מה שיוכל. ועיי סופר [כנ"ל] נכון להחמיר אפי' בזה. • שלח שלוחו ליריד, מותר לכתוב לשליח בענין הסחורה דהוי דבר האבד. • מותר לכתוב כתובה במועד [דלא כאוסרים]. ובמדינתנו שכל הכתובות שוות אין להקל רק בכתב משיט"א, אך תוספת כתובה מותר. • מותר לכתוב גט במעשה אומן. • שטר קידושין, שטרי פסיקתא, שטרי חליצה, שטרי מיאונין, שוברים, פרוזבולים, צוואת שכ"מ, מתנת בריא, פסקי דינין, אגרות שום, אגרות שמכרו ב"ד קרקע למזון האשה והבנות, אגרות מזון שקבל עליו לזון בת אשתו, שטרי טענות, שטרי בירורין, צוויים של שטרי ממשלה, כל אלו מותרים לכתוב. ויש מתירין גם כתב סמיכה. מי שברח עם ממון אחרים, מותר לכתוב עליו גזרות הדיינים והרשאה, אך אם בטוחים שיחזור אסור. כל אלו מותרים במעשה אומן, ונכון לכתוב בכתב

משיט"א. • אין לכתוב שטר חוב במועד. ואם כבר נתן המעות, אפי' כשעשה זאת בפני עדים וקנין, מותר לכתוב. • כשצריך ללוות והמלוה אינו מאמינו, מותר לכתוב. ואפי' כשהלוואה אינה לצורך המועד אך צריך למעות במועד. ואם לא צריך למעות עתה כלל, לא יכתוב. אך אם חושש שאחר המועד לא ימצא מעות ללוות, מותר לכתוב. • גם כשאין בהלוואה צורך למועד כלל, כשרוצים לכתוב כדי שיהיו לסופר מעות לצורך המועד, מותר. • מכר קרקע לחבירו לצורך המועד, מותר לכתוב שטר על כך. ואם מכר קודם המועד (ועדיין לא שילם) אסור [שיוכל להשיג במקום אחר], אא"כ היה לו אונס או שלא היה לו פנאי לכתוב קודם המועד. וכשהמוכר צריך למעות עתה והקונה לא מאמינו, מותר לכתוב. • קבלנות ואריסות שקיבל קודם המועד, אסור לכתוב שטר [שיוכל להשיג במקום אחר]. ואם היה אנוס או שלא היה לו פנאי קודם המועד, מותר. • כל מה שהותר לכתוב א"צ שינוי, ומה שאסור לכתוב לא מועיל שינוי, אך דוקא כשמשנה בכתיבה כגון שאוחז הקולמוס בין האגודל לאצבע או שכותב שורות עקומות, אבל שינוי בכתב כגון אותיות חתוכות ושברות [ההי"ד כעגול קטן], מהני. • מותר לכתוב על לוחות עשה, שאינו כתב המתקיים. ואפשר דה"ה בלוחות שלנו. ומה שכותבים בקנה עופרת על לוחות מעופצות בסיד אפשר שגם מותר. • שאלוהו ע"י שליח שאינו רוצה להתעכב, מותר לכתוב התשובה אפי' כשאינה לצורך המועד. ומותר להעתיק התשובה שיהיה אצלו [דכל זה בכלל דה"א]. • מותר לתקן ולכרוך ספר לצורך לימוד במועד דהוי דה"א. אבל אין לתקן קונטרס לכתוב עליו לאחר המועד. • שמע חידוש מותר לכתבו במועד שלא ישכת, ויזהר לכתוב משיט"א ואם צריך כתב מרובע יעשה אות שבור. ומותר לכתחילה לשמוע כדי לכתוב. וכן אם חידש מעצמו מותר לכתוב. • אין לכתוב חשבון תקופות. • ראה ספר מחודש וחושש שלא ימצאנו אח"כ, מותר להעתיקו אפי' בשביל אחר המועד. • דברים שהותרו לכתוב, מותר לתקן הקולמוס והדיו לכך. ולשרטט הא"ר מסתפק והלקט הקמח אוסר לבד מתפילין ומזוזות. • מותר לדון במועד, ואם אינו מקבל הדין מותר לשומתו ולהכותו. • מותר לקבול בביהכ"ס על חובותיו בחוה"מ.

סִימּוֹן תִּקְמוּ

חייב אדם לשמוח ברגל מן התורה. בזמן שהיה בית המקדש קיים היתה השמחה ע"י הקרבת קרבנות שלמי שמחה ואכילתם, ובזמן הזה שאין אנו מקריבים קרבנות, מכל מקום חייב לשמוח בשאר מיני שמחות (מג"כ סי' תקכ"ט ס"ק טו). ואין חובת השמחה ביום טוב בלבד אלא גם בחול המועד חייב לשמוח מן התורה (מג"כ יו"ט יז). ומכיון שחייב אדם לשמוח ברגל אסור לעשות נישואין ברגל לפי שאם יהא עסוק בשמחת אשתו לא יהא לבו פנוי לשמוח בשמחת הרגל, ובגמרא (ת: דרשו זאת מהכתוב 'ושמחת בחגך' (דברים טו יז) ולא באשתך. ויש אמוראים שלמדו זאת ממה שמצינו בבנין בית המקדש שחגגו את חינוכו שבעת ימים ושבו חגגו שבעת ימים בחג הסוכות, ומה שלא חגגו יחד את שני הדברים מוכח שאין מערבין שמחה בשמחה. טעמים נוספים אמרו בגמרא לאסור לישא אשה ברגל, יש אמורים כדי שלא ירבה בטורח במועד; ויש אמורים משום שיש לחוש לביטול פריה ורביה, שאם יהא מותר לישא ברגל כולם ימתינו מלהנשא עד המועד כדי שיוכלו לעשות סעודה אחת למועד ולנישואין. וכן משום שבחג יש יותר זמן לשמוח בשמחת הנישואין, ויבואו לידי ביטול פריה ורביה.

ביאור 'אירוסין' ו'נישואין': בזמן חז"ל היו עושין קידושין [אירוסין] לחוד, ונישואין לחוד, הקידושין הם מעשה הקנין שעל ידו קונה את האשה ואוסר אותה על כל העולם, הנישואין הם שכונסה תחת החופה ומכניסה לביתו. ועיקר השמחה היא הנישואין. שעל הנישואין תקנו שבעת ימי המשחה. ואמרו בגמרא (מ"ק ת: מותר ליארס במועד, ואין כונסין [נישואין]. ואין עושין סעודת אירוסין. והטעם שומרת אירוסין משום דאירוסין בלא סעודה ליכא שמחה (נ"ג). וכתב הריב"ש בתשובה (סימן כ"ט) אפילו יעשו ריקודין ומחולות אין זו שמחה האסורה במועד, ואפילו אם הארוס עושה סעודה עם ריעה כל שאינה בבית ארוסתו לא מימעט מושמחת בחגך ולא באשתך, וכן לסעוד החתן בבית חמיו שלא בשעת אירוסין נמי שרי (ע"כ).

36. (עירוב שמחה בשמחה): אין מערבין שמחה בשמחה. (א) לאדם אחד אין מערבין (כגון שלא ישא אדם ב' נשים ביום אחד. שו"ע אבה"ע סי' סב ב"ב), מה"ד לב' בנ"א גנון לעשות חופת עני עם שמחת נשואי בנו ביום אחד (שלא במועד). (ב) ושני אחים או שתי אחיות או אח ואחות.

תשובה: (א) מותר. (ב) נזהרים שלא לעשות ביום אחד. ס"ק א.

37. (נישואין במועד): (א) האם מותר לישא אישה במועד. (ב) ולישא אלמנה. (ג) ולייבם. (ד) ולעשות נישואין בלא סעודה.

תשובה: (א) אסור. (ב) אסור. (ג) גם לא. (ד) אסור (ואם האיסור מה"ת ע"י בשה"צ ב'). סעי' א"ס ק"א.

38. (אירוסין): (א) האם מותר לעשות אירוסין במועד. (ב) ועם ריקודין ומחולות. (ג) ולעשות סעודת אירוסין בבית ארוסתו [בשעת האירוסין]. (ד) ולסעוד ארוס בבית ארוסתו שלא בשעת האירוסין. (ה) ולעשות סעודת הארוס עם

מריעו שלא בבית ארוסתו. (ו) וסעודת אירוסין שלא בעת האירוסין אלא זמן מופלג אחריה [באותו יום]. (ז) ולעשות הסעודה ביום אחר.
 (ת: א) כן. (ב) גם מותר. (ג) אסור. (ד) מותר. (ה) מותר. (ו) י"ל שמותר, ויש מחמירין בזה. (ז) ודאי יש להקל. סעי' א' וס"ק ב-ה.

39. (התקשרות תנאים): (א) האם בחוה"מ מותר להתקשר בתנאים לשידוך כנהוג בינינו. (ב) ולעשות הסעודה שרגילין אחר כתיבת התנאים. (ג) ואם אינה סעודה גמורה אלא מרקחת וכדומה. (ד) וסעודה גמורה שאינה בשעת כתיבת התנאים.

תשובה: (א) כן. (ב) הט"ז אסור ושאר אחרונים מקילין. (ג) ודאי אין להחמיר. (ד) אין להחמיר. ס"ק ב' ושה"צ.

(ז) שאלה למעשה: מה שנהוג בזמנינו בהרבה מקומות שבעת גמר ההתקשרות עושים 'ווארט' עם מיני מרקחת, ולאחר כמה ימים עושים סעודת התנאים, האם מותר לעשות סעודה זו בחול המועד, באופן שכבר עשו קנין בווארט. (ע"י ס"ק ב' ושעה"צ ה).

תשובות בסוף הגליון - עמ' 180

40. (מחזיר גרושתו): (א) האם מותר להחזיר גרושתו [מן הנשואין]. (ב) ולעשות סעודה. (ג) ולעשות הסעודה שלא ביום הנשואין. ובלילה שאחר הנישואין. (ד) האם מותר להחזיר גרושה מן האירוסין. (ה) ולאסר בלבד [עם סעודה].

תשובה: (א) כן. (ב) משמע ב"ב" להחמיר ויש מהאחרונים שמצדדים להקל. (ג) בודאי יש לסמוך להקל ואפי' בלילה שאחר הנישואין. (ד) לא. (ה) גם לא. סעי' ב' וס"ק ז' ח' ושה"צ.

41. (ערב הרגל): (א) האם מותר לישא אשה ערב הרגל. (ב) ולעשות הסעודה ברגל, שלא בלילה הראשון. (ג) ובלילה הראשון.

תשובה: (א) כן. (ב) מותר. (ג) מותר (וכן דעת השו"ע) ויש מחמירין שהלילה נגזר אחר היום, ולכן נהגו במדינותינו שלא לישא כלל בערב הרגל, אך בשעה"ד צורך גדול מותר, אך יש לזיזהר לכתחילה לעשות הנשואין בשחרית כדי שיוכל לשמוח עמה יום אחד לפני הרגל וגם שיוכל לעשות סעודה ראשונה בחול, ואם מאיזה סיבה נתאחר והוא שעה"ד מותר לישא אפי' סמוך לחשיכה. סעי' ג' וס"ק ט'.

42. (סעודת מילה ופדיון הבן): (א) סעודת ברית מילה ופדיון הבן, האם מותר לעשותם במועד. (ב) האם יש הבדל בין בזמן לשלא בזמן.

תשובה: (א) כן. (ב) אין הבדל ומותר בכ"ג, דלא חשיבי שמחה כי אם סעודת נישואין ואירוסין בלבד. סעי' ד' וס"ק י"א.

(ח) שאלה למעשה: האם מותר לעשות סעודת חנוכת הבית בחוה"מ. (ע"י ס"ד וס"ק י"א).

(הקדמה לסעי' ה). עשיית תכשיטי אשה במועד: מותר לאשה לעשות תכשיטיה במועד, כגון צביעת הפנים וסידור השיער (משנה ט); ואפילו במלאכה גמורה, וגם באופן שיש טורח רב מותר, והטעם כתבו הראשונים (למז"ן כפי' למו"ק, ריטב"א ח); שתכשיטי אשה צורך הגוף הוא ונחשב כצורך כاכל נפש.

(הקדמה לבאה"ל ד"ה והוא). עשיית תכשיט שיש בו צער במועד והתועלת תהיה רק לאחר המועד: תכשיט שיש בעשייתו צער לאשה במועד, והתועלת תהיה רק לאחר המועד [כגון לטפול סיד על הגוף, שרק לאחר כמה ימים משיר מהגוף], דעת ר' יהודה במשנה (ט); לאסור. ודעת תנא קמא, כתב הגר"א (כאן ריש הסעיף) שנחלקו בדעתו הבבלי והירושלמי, לשיטת הבבלי (ט); ת"ק מותר [והלכה כת"ק], ולשיטת הירושלמי באופן זה שלא תהנה ממנו במועד גם לת"ק אסור [וכל מחלוקת ת"ק ור"י היא באופן שתהיה תועלת במועד, וטעמו של ר"י שאסור מפני שבעת טפילת הסיד צער הוא לה]. למעשה, הרמב"ם והסמ"ג פסקו כהירושלמי (ע"י צנעאגרי"ל הטעם) שבאופן שלא תהנה במועד אסורה, וכן פסק השו"ע. ויש ראשונים שפסקו כהבבלי שת"ק מותר גם כשלא תהנה מזה במועד.

43. (תכשיטי אשה): (א) האם אשה מותרת לעשות תכשיטיה בחוה"מ. ובאופן שיש בזה מלאכה וגם טירחה רבה. כגון לכחול, ולחלק השער לכאן ולכאן או לעשות כמין עבותות, ולתת חוט של בצק על פניה כדי להאדים הבשר, ולהעביר סרק על פניה. (ב) ולהעביר שעה מבית השחי ומבית הערוה, ביד או בכלי, ולהעביר בסכין שער שעל פדחתה. (ג) ולגלח ולספר שער ראשה. (ד) מה"ד בכל זה לזקנה. (ה) האם מותר לאשה לטפול עצמה בסיד וכיו"ב להשיי השער ולעזן הבשר ויהיה התועלת במועד. [בילדה או זקנה]. (ו) והנ"ל ה' באופן שלא תוכל לסלקו במועד.

תשובה: א) הכל מותר ובלא שינוי ואפי' שהוא בטירחה רבה, והטעם דהוי צרכי הגוף. ב) גם מותר. ג) אסורה, כמו באיש (שמבואר לעיל סי' תקלא שאסור לגלח במועד כדי שיגלח קודם המועד ולא יכנס לרגל כשהוא מנוול¹²⁶). ד) בכל זה אין חילוק בין ילדה לזקנה. ה) בילדה מותר (שרק ילדות מתביישות כשיש להם שער ולכן טופלות עצמם בסיד כדי שישיר השער). ו) אסור (וכן דעת הש"ע), ויש מקילין גם בזה. סעי' ה' וס"ק יב-יז ובה"ל ד"ה עושה ח"ה כל וד"ה והוא.

לט) שאלה למעשה: האם מותר לאשה להעביר שער שבדיה בסכין לצורך יפוי, באופן שצער הוא לה בנטילתו. (ע"י שו"ע ס"ה וס"ק טו).

סיכום קצר ללמד: אין מערבין שמחה בשמחה, לכן לא ישא אדם ב' נשים ביום אחד. אך לבי בני"א מותר. וב' אחים, ב' אחיות, אח ואחות, נזהרים בזה. • לא ישא אדם אשה במועד, גם לא אלמנה. וכן לא לייבם. ואפי' נישואין בלא סעודה אסור. • אירוסין - מותר במועד, ואפי' עם ריקודים ומחולות. ולעשות סעודת הארוס בבית ארוסתו ובשעת האירוסין אסור, אך שלא בשעת האירוסין או שלא בבית ארוסתו מותר. וסעודת אירוסין שלא בשעת האירוסין י"ל שמותר אפי' באותו יום, ויש מחמירים. וביום אחר מותר. • התקשרות תנאים - מותר בחוה"מ. ולעשות הסעודה, הט"ז אוסר ושאר אחריו מקילין. ובמרקחת בלבד אין להחמיר. וכן סעודה גמורה שלא בשעת כתיבה התנאים אין להחמיר. • להחזיר גרושתו - מותר במועד. ולעשות סעודה, בב"י משמע להחמיר ויש אחריו שמצדדים להקל. ולעשות הסעודה שלא ביום הנישואין בודאי יש לסמוך להקל, ואפי' בלילה שאחר הנישואין. להחזיר גרושתו מן האירוסין אסור במועד, ואפי' לארס [עם סעודה] אסור. • שבע ברכות: מותר לישא אישה בערב הרגל ולעשות הסעודה ברגל. ולעשות הסעודה הראשונה בלילה הראשון מותר, ויש מחמירים, ולכן נהגו במדינותנו שלא לישא בערב הרגל, אך בשעה"ד וצורך גדול מותר, אך יזהר לעשות הנישואין בשחרית, ואם נתאחר עד סמוך לערב והוא שעה"ד מותר. • ברית ופד"ה: סעודת מילה ופדיון הבן מותר במועד, ואפי' שלא בזמן. • תכשיטי נשים: מותרת אשה לעשות תכשיטיה במועד, ואפי' ע"י מלאכה ובטירחה רבה [כגון לכחול, לחלק השער, לעשותו כמין עבותות, לתת חוט של בצק על פניה להאדים הבשר, ולהעביר סרק על פניה]. וכן מותרת לטפול עצמה בסיד להשיר השער וכו'. הן ביד והן בכלי, אך שער שבראש אסור. • ילדה, מותרת לטפול עצמה בסיד להשיר השער וכו'. ובאופן שהתועלת רק לאחר המועד אסור, ויש מקילין.

סימן תקמו

(הקדמה לסימן). מצוה מן התורה לשמוח בחול המועד שנאמר (דברים טז) ושמחת בחגך (סי' תקכט ס"א וס"ק טו-טז), לפיכך אסור להתענות בו, כדרך שאסור להתענות בשבת (סי' תקס"ה ע"ג). וכן אסור לעשות הספד בחול המועד, שזה גורם לבכי וצער. ומשום זה אסור לעשות כמה ענינים הגורמים להספד, כפי שיתבאר בסעיף זה.

44. (תענית): האם מותר להתענות בחוה"מ.

תשובה: לא. סעי' א. ולענין תענית חלום ע"י לקמן ס"ק כו (תשו 56).

45. (הספד): א) האם מותר להספיד בחוה"מ. ב) ולהניח את המיטה ברחוב. ג) איזה דבר אסור מחשש הספד, בענין הולכת המת לביה"ק.

תשובה: א) לא. (ועי' לקמן ס"ק כו לענין חכם). ב) גם לא, שלא להרגיל את ההספד. ג) אין להוליכו עד שיהיה הקבר מתוקן, כדי שלא ישתנה המת ברחוב ויבואו להספידו. סעי' א' וס"ק א'. דין צידוק הדין בחוה"מ ע"י ביו"ד סי' תא ס"ו (ולעיל סי' תכ ס"א). סעי' ב'.

46. (קנינה עניה וטיפוח במועד): א) נשים, האם מענות [היינו שכולן עונות כאחת]. ולאחר שנקבר המת. ב) והאם מקוננות [היינו שאחת מדברת וכולן עונות אחריה]. ג) ולהכות כף על כף.

תשובה: א) נשים מענות, אבל לאחר שנקבר המת לא. ב) לא. ג) אסורות. סעי' ב'.

הוספות ועיונים

¹²⁶ בפמ"ג (א"ח ט) משמע שהטעם משום לא פלוג, כמו באיש, אע"ג שלא שייך באשה הטעם של ניוול. ובבאהגרי"א משמע דס"ל שגם באשה שייך הטעם שלא יכנסו לרגל כשהן מנוולין.

(הקדמה לסעיפים ג-ה). **אם מותר לעורר הספד קודם הרגל ל' יום:** מבואר במשנה (מ"ק ת). שאסור לעורר הספד על מת שלשים יום קודם הרגל [פירוש לא ישכור ספדן לעורר על מתו שמת זה כמה ימים (כ"י כס"ו)]. וישית שמואל בגמרא (ס"ט) בביאור דין זה שכיון שאין המת משתכח מהלב עד שלשים יום, נמצא שאם מת קודם הרגל שלשים יום, ישכחו עד הרגל ולא יהיה לו צער ברגל, ואילו אם יעשה לו הספד תוך שלשים לרגל יגרם לו לזכור את המת עוד שלשים יום, ויהיה לו צער ברגל, ולכך אסרו חכמים לספד על אדם שמת שלשים יום קודם הרגל לפי שעל ידי ההספד יזכרו ברגל. לפיכך אמרו בירושלמי (פ"א ה"ה) שכל האיסור הוא להספיד מת ישן אבל מת חדש מותר אף בתוך שלשים לרגל, כיון שהוא מת חדש ובין כך זיכרונו ברגל. (ודעת רב נגמ' שטעם האיסור להספיד תוך ל' ליגל כדי שיהיו לו זמנות לחג ולא יזליח על ספדן. ומזמו נגמ' י"ג בין כ"ד לשמואל כשיש לו סופד בחינם שלכך מותר לשמואל אסור. ונחלקו הראשונים כמאן הלכה, עיי' כ"י. ובקצ"ע משמע שפסק כשמואל. ועיי' שעה"י ס"ק ב).

וכתב הבית יוסף (ס"ה): ונראה לי שלא נאמרו דברים הללו אלא לפי מנהגם שהיו הולכים להספיד מתיהם כגון אחר תום השנה כדי לעורר בכי ויללה, שאותו העצבון והצער אינו נשכח מלב עד שלשים יום, אבל מה שנוהגים בזמן הזה שבתשלום השנה סופדים את המת ומזכירים נשמתו [לא כדי לעורר בכי ויללה], אף לדברי שמואל שרי, דאין זה עירור שלא ישכח מן הלב משך שלשים יום, אדרבה דעתם להפסיק על ידי כך אבלות שהרי קודם לכן לובשים שחורים¹²⁷ ואחר כך מסירים אותם ולובשים מחלצות (עכ"ל).

47. (הספד למי שמת תוך ל' למועד): א) מת שמת תוך ל' יום לפני המועד, האם מותר להספידו קודם המועד. וכשאינו ת"ח. ב) ואם המספיד נוטל שכר. ג) ואם מת ערב הרגל [כשמספידו קודם חצות]. ד) ולהספידו אחר חצות של ערב הרגל או ערב שבת. ואם הוא ת"ח. ה) מי שבאה לו שמועה בתוך ל' יום קודם הרגל, האם מותר להספידו. ואם היא שמועה רחוקה.

תשובה: א) מותר אפי' אינו ת"ח. ב) גם מותר. ג) גם מותר. ד) אפשר שאין להספיד, ות"ח מותר להספידו ואפי' בערב פסח אחר חצות. ה) מותר ואפי' בשמועה רחוקה. סעי' ג ד וס"ק ה ובה"ל ד"ה שמות.

48. (הספד למי שמת קודם ל' למועד): א) מת שמת לפני ל' יום קודם הרגל, האם מותר להספידו ל' יום סמוך למועד. ב) ואם הוא עדין תוך ל' למיתתו אלא שמוזמן ההספד עד הרגל הוא פחות מל' יום. ג) כשיש הספד בלאו הכי כגון שמת לו מת אחר בתוך ל', האם מותר להספיד עמו המת שמת לפני ל'. ד) האם יש חילוק אם המספיד הוא א' מהאנשים שמוטל עליו האבלות או איש אחר. ה) ואם מספיד בחינם לשם מצוה. ו) ועל ת"ח שמת. ז) מה דין ר"ה ויו"כ לענין הנ"ל.

תשובה: א) לא. ב) גם אסור, ועיי' פ"ת ביו"ד סי' שמ"ז (שהביא דברי הבית אפרים (יו"ד סי' ע"ז) שהוכיח שדעת גדולי הראשונים שכל שהוא מספיד תוך שלשים למיתתו מותר אף כשמת לפני ל' קודם הרגל, ומ"מ כתב שאין להקל בזה אלא אם יש בזה צורך שעה כגון שמת גדול הדור וכו'. ועוד הביא דברי השבות יעקב שכתב להקל להספיד תלמיד חכם [אף בזמנינו שאין ת"ח] אפי' בשלשים יום שסמוכים לרגל, באופן שאין מספידו אחד מקרוביו האבלים, שאז אין לחוש שיתעורר צער ומיריות כל כך). ג) לא. ד) לא, ובכל גוגא אסור. ה) גם אסור. ו) גם אסור, ויש מקילין לעשות הספד על אדם גדול אפי' על שמועה רחוקה אם לא היתה שעת הכושר מקודם. ז) הפמ"ג מסופק אם נחשבים כרגלים לענין זה, ובישועות יעקב מיקל, ועיי' תוה"א בשם ר"ב גאון שבחדש אלול מותר (ומוכח שמותר קודם ר"ה). סעי' ג וס"ק ב-ד ובה"ל ד"ה על.

49. (הזכרת נשמה): א) הנוהגים בתשלום השנה לספוד המת ולהזכיר נשמתו, האם מותר לעשותו בתוך ל' לרגל. ב) ולעשותו במועד. ג) ומה שנוהגין להזכיר נשמות באל מלא רחמים, האם מותר ברגל. ד) מה שהולכים על הקברות ומזכירין הנשמות ואומר אל מלא רחמים, האם מותר ברגל. ה) ותוך ל' לרגל.

תשובה: א) כן, שדעתו להפסיק עיי' אבלות. ב) אסור. ג) כן, שאינו הספד אלא תפילה. ד) לא. ה) אין מותר רק כשהוא לאחר תשלום השנה שעיי' מפסיק האבלות, כ"כ הפמ"ג, וכמדומה שנוהגים העולם להקל (שאין חושבים דבר זה להספד). סעי' ה וס"ק ה-ו ושה"צ. הנוהגים ללבוש שחורים בשנת האבלות לובשים עד תום י"ב חודש, ויש שמסירין השחורים ב"א חדש כמו קדיש שמפסיק ב"א חדש (ועיי' בזה לעיל הע' 127). שה"צ ז.

מ) שאלה למעשה: האם מותר לילך לבית הקברות תוך שלשים יום לרגל בתשלום השבעה או השלושים, ואומרים שם דברים שבחכו של המת ושזכותו תגן על החיים וכו', בלא לומר דברים המעוררים לבכי ומשברים את הלב. (עיי' ס"ה ושעה"צ ס"ק ו).

הוספות ועיונים

¹²⁷ ענין זה של לבישת שחורים הובא גם במשני"ב ס"ק ט. מיהו בזמנינו, כתב הגשר החיים (ח"א פ"כ אות ה) שמאז שהנהיגו הגויים מנהג זה של לבישת שחורים הרי זה בכלל "יבוחקותיהם לא תלכו", ואסור לנהוג כן. וכ"כ בספר שולחן גבוה (יו"ד סי' שעה ס"ק כא) שבירושלים המנהג שהאבלים לובשים לבנים, ואומרים שאדרבה יש ענין ללבוש לבנים דוקא כדי להאיר על הנשמה.

(הקדמה לסעיף ה'). **קריעה בחול המועד:** בסעיף שלפניו יבאר דין קריעה במועד, והיינו דקיימא לן (ו"ד ט' ס"א) שאדם שמת לו מת מהמתים שחייב להתאבל עליו, חייב (מדרבנן 'ש"ד ע"ס סק"צ') לקרוע בגדו עליו. זמן הקריעה הוא משעת מיתה עד גמר קבורה, ונהגו לקרוע בגמר אמירת צידוק הדין (ו"ד ט' ס"א ע"ס ט"ג). והנה שנינו במשנה מס' מועד קטן (כ"ג): אין קורעין אלא קרוביו של מת. ונחלקו הראשונים האם המשנה מדברת בימות השנה, אבל במועד אסור לקרוע, כשם שאין אבלות במועד. או שהמשנה עוסקת במועד, והיינו שכל אדם שחייב לקרוע כגון קרובי המת יש לו לקרוע גם במועד, אבל מי שאינו מחויב לקרוע אלא שרוצה לקרוע לכבוד המת אסור לו לקרוע במועד (שמה על ידי כך יבוא לידי הספד (כמ"ז) תו"ס"א ע"פ הקריעה). והשו"ע פסק כדעה השניה, ולכן כתב דקרובי המת חייבים לקרוע אף במועד. ובאר השו"ע עוד כמה אופנים שכל אדם חייב לקרוע, כגון על חכם שמת וכי"ב, וכל מקום שיש חיוב קריעה יש לקרוע אף במועד. והרמ"א הביא דעות הסותרות שלעולם אין קורעין במועד לפי שאין אבלות במועד (והכתב הרמ"א נפש מקי"ל ותו"ס"ז) שמנהג אשכנז לקרוע רק על אב ואם, וזה פשרה בין השטות].

50. (קריעה במועד): א) מת שמת ביום טוב, האם קורעים עליו בחוה"מ. ב) ומת שמת בחוה"מ, האם קורעים עליו קרוביו או שאר אדם. [בסתם אדם]. ג) ועל חכם שמת. ומה נקרא חכם. ד) ועל אדם כשר (היינו מי שאינו חשוד על שום עבירה ולא על ביטול מצוה, ולא יצא עליו שם רע, א"ע"פ שאינו גדול בתורה. שו"ע י"ד ט' ו'). ה) אם עמד על המת בשעת יצי"ג האם קורע במועד. ו) מי שבא לו במועד שמועה קרובה [דהיינו תוך ל' יום] על קרוב שחייב להתאבל, האם קורע. ז) ובשמועה לאחר ל' יום.

(תשובה: א) לא, ואפי' קרוביו, עד אחר יו"ט (אחרון).¹²⁸ ב) קרובים שחייבים להתאבל קורעים, אבל מי שאינו חייב ורוצה לקרוע מפני הכבוד אסור. והרמ"א כתב שבאשכנז נוהגים שאין קורעים רק על אביו ואמו אבל על שאר מתים קורעים לאחר המועד, אבל בפולין קורעים על כולם וכן יש לנהוג במקום שאין מנהג. ג) על חכם קורעים [כל ששמע תוך ל' יום]. וחכם הוא ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומר, ואפילו אינו יודע לישא וליתן בה (כלומר שאינו יודע טעם הדבר). ואין בזמנינו ת"ח כזה.¹²⁹ ד) קורע, ודוקא כששמע בין מיתה לקבורה. ונהגו להקל שאין קורעים על אדם כשר (עי' הטעם בהערה 129 לענין ת"ח וה"ה בה). ה) כן, ואפי' אינו אדם כשר ואינו קרובו.¹³⁰ ו) כן (ועי' לעיל אות ב' מנהג אשכנז). ז) אינו קורע. סעי' ו' וס"ק י"א יב ד-ז.

51. (חליצת כתף): האם בחוה"מ חולצין כתף (פי' שמוציאין זרוע הימין ערום דרך בית הצואר. נ"י טו. ד"ה מתני) על מת.

תשובה: רק קרוביו המחוייבים להתאבל עליו, או על חכם. ועכשיו לא נהגו לחלוץ כתף אפי' בחול. סעי' ו' וס"ק י"א.

52. (הבראה): א) האם בחוה"מ מברין (כלומר שעושים סעודת הבראה, והיינו שמביאים לאבלים את הסעודה הראשונה לאחר הקבורה), לקרוביו של מת או לשאר אדם, ברחבה (ד-חובה של עיר). ב) ועל חכם שמת. ג) האם מברין האבל בביתו כדרכו בחול.

(תשובה: א) לקרוביו כן ולשאר אדם לא (וכנ"ל ס"ו לענין קריעה. אבל בביתו מברין לכל אדם, ורק ברחבה אסורים [אם לא לקרובין] שהוא בפרהסיא גדול וזלזול המועד. לבוש).¹³¹ ב) כנ"ל א', שבזמנינו אין דין ת"ח שהכל קרוביו (ולדעת השו"ע יש דין ת"ח בזה"ז וכנ"ל הערה 129, ולכל מברין ברחבה). ג) לא, אלא על מיטה זקופה, שאין כפיית המיטה ברגל (כלומר שבשאר ימות השנה יושבים בסעודת הבראה על מיטה הפוכה [-שרגליה למעלה], ובמועד אסור לעשות כן, לפי שכפיית המיטה הוא מנהג אבלות, ואין אבלות במועד). סעי' ח' ט.

(הקדמה לסעיף ט'). **עשיית צרכי מת בחוה"מ:** מותר לעשות מלאכה במועד בשביל צרכי המת ואפילו במעשה אומן וללא שינוי (ד"מ תקמ"א), וגם כשקשור בטירחה גדולה (מכ"ז) תו"ס"א ע"פ הקורה). יש דברים שאסרום משום מראית העין, דהיינו שהיות ולא ניכר שהם בשביל המת, אסור. לפיכך אין בונים לו ארון לקבורה אלא רק בחצר שהמת נמצא בו (מזנה מו"ק ה) ששם ניכר שהוא לצורך המת, אבל אם יעשה את הארון במקום אחר יש לחוש למראית העין שיאמרו שהוא בונה ארון בחוה"מ [ואסור אפי' לצורך חוה"מ שהרי הוא מעשה אומן]. ואם היה המת אדם מפורסם מותר לעשות אפי' שלא לידו (ויזלמי פ"א ה"ו), לפי שכולם יודעים ממיתתו, ואם יראוהו מנסר נסרים ידעו הכל שעושה כן לצורך המת. אמנם אין קוצצים עצים מהיער לעשות מהם ארון (ויזלמי ט"ז), לפי שמלאכה זו רחוקה

הוספות ועיונים

¹²⁸ ודוקא כשנקבר ביו"ט אבל כשמת ביו"ט ונקבר בחוה"מ מותר לקרוע, כיון שעד שעת הקבורה נחשב שעת חימום. כן מבואר במג"א (סק"ג), שהוא מקור הדין, וכ"כ בשו"ת אגרות משה (או"ח א קס"ד).

¹²⁹ מקור הדבר הוא במג"א (סק"ח) בשם מהר"י ווייל (סי' קס"ג). וכתב הברכי יוסף (ח"י"מ ט' ג) שממה שהביא השו"ע בהרבה מקומות דין ת"ח, מוכח שסובר שיש דין ת"ח בזה"ז. מיהו לענין קריעה כתב בכף החיים (סי' כ"ה) בשם האחרונים שלא נוהגים לקרוע על חכם אפי' בחול אלא אי"כ הוא רבו, משום שאין לדבר סוף שאם יקרעו על כל חכם וחכם לא נשאר עליהם בגד ביום קרה.

¹³⁰ ועי' כף החיים (סי' כ"ה) בשם האחרונים דעתה לא נהגו לקרוע בעת יצי"ג דהקלו בזה כדי שלא יהא אדם מת יחידי שאין הולכים בני"א אצל גוסס שלא לקרוע בגדיהם. והרבה נוהגים לקרוע על המוחזק לאדם כשר מצוין בעת יצי"ג (נשר החיים ח"א פ"ד אות ז).

¹³¹ וכתב בכף החיים (סי' ק' בשם שו"ת בית דוד סי' ה') דעכשיו אין נוהגין להברות ברחבה.

היא מאד מתכליתה - שהיא עשיית ארון, וכל הרואהו קוצץ עצים בעיר אינו מעלה על דעתו שעושה כן בשביל ארון למת, ולכן לעולם יש לחוש בזה למראית העין שיאמרו שהוא מחלל את המועד שלא לצורך (ומצ"ז שס).

53. (עשיית צרכי המת): (א) האם מותר לעשות צרכי המת בחוה"מ, כגון לגזוז שערו, לכבס כסותו, לתפור לו תכריכין, ובמעשה אומן. (ב) ולתלוש לו הדס. (ג) ולעשות לו ארון. (ד) אם אין להם נסרים, האם מותר לנסור נסרים מקורות. (ה) בהנ"ל ד', אם א"א בצנעא. [ומה"ד בפרהסיא לפני גוים]. (ו) אם היה המת אדם מפורסם, האם יש קולא יותר. (ז) ובסתם אדם אף הוא מקום שהיה מועטים וגרים במקום אחד והכל יודעים כשיש מת בעיר. (ח) במת מפורסם, האם מותר לקצוץ עצים מהיער לנסר מהם נסרים לארון. (ט) ואם א"א בענין אחר. (י) האם מותר לחצוב אבנים מההר לבנות בהם קבר. (יא) ולחלק אבנים חצובים מכבר, לעשות מהם קבר.

תשובה: (א) עושים ואפ"י במעשה אומן.¹³² (ב) מותר. (ג) מותר בחצר שבו המת, כדי שיהא ניכר שהוא לצורך המת. (ד) מביאין קורות ונוסרים מהם בצנעא בתוך הבית. (ה) מותר בפרהסיא. ודוקא לפני יהודים אבל לפני גוים אסור אפ"י כשא"א (שיש לחוש שיאמרו הנכרים שאם ישראל עובדים בחול המועד א"כ יעבדו ג"כ לצורך הנכרי במועד), כ"כ המג"א, והא"ר מיקל גם לפני גוים היכא דא"א. (ו) כן, שמותר לעשות אפ"י בשוק, שהכל יודעים שהוא לצורך המת. (ז) כנ"ל ו', שאז הכל נחשב כמפורסם. (ח) לא. (ט) יש מתירין, ואפ"י למת שאינו מפורסם. וע"י גוי ודאי יש להתיר. (י) דינו כקציצת עצים, וכנ"ל ח"ט. (יא) דינו כנסירת עצים מקורות, וכנ"ל ד'-ז'. סעי' י"ט-כג.

54. (הפירת קבר): (א) האם בחוה"מ מותר לחפור כוכין בחפירה או קברות בבנין, להיות מוכנים למתים. (ב) ולקצר קבר ולהאריכו ולהרחיבו. (ג) ולחפור לצורך קבורת מת במועד.

תשובה: (א) לא [ודוקא בסתם, אבל לאדם ידוע אף בחול אין חופרין לו קבר לפני שמת ואפ"י הוא גוסס כמ"ש ביו"ד סי' שלט]. (ב) מותר (והטעם שמתר אף שאינו לצורך המועד, דהוי צרכי רבים ומותר לצורך אחר המועד וכנ"ל סי' תקמד). (ג) מותר. סעי' י"ט-כד ושה"צ.

55. (תלישת עשבים): מה שנוהגים לתלוש עשבים ועפר בבית הקברות, בחוה"מ האם מותר.

תשובה: לא. וי"א דדוקא שמלקטן לצורך ביה"ק (ליישר המקום) אבל מה שתולשין אחר קבורת המת זכר לתחית המתים (על דרך הכתוב ויציצו מעיר כעשב הארץ) מותר, ובמאמר מפקפק ע"ז, וכן המנהג שלא לתלוש בחוה"מ. סעי' יב וס"ק כה.

56. (תענית חלום): חוה"מ אסור בתענית (כנ"ל ס"א). המתענה תענית חלום בחוה"מ, האם צריך לישב תענית לתעניתו ביום חול. [ובאסור חג].

תשובה: צריך, וטוב שיהיה אחר אסור חג (שהמנהג שלא להתענות בו. כנ"ל סי' תכט ס"ק יד). ס"ק כו.

57. (פרטים בהספד): חוה"מ אסור בהספד (כנ"ל ס"א). (א) האם מותר לומר שבחו של מת. (ב) מה הדין להספיד לחכם בפניו. (ג) ולהספיד לחכם ביו"ט. (ד) ולדרוש בפניו ביו"ט.

תשובה: (א) לא, שמרגיל להספד. (ב) מותר (כן משמע במשנ"ב, והוא מפורש בגמ' מו"ק כז:). ובזמנינו אין חכם כזה שמותר להספיד בפניו (וע"י לעיל הערה 129 שלדעת השו"ע יש דין ת"ח בזה"ז). (ג) אסור. (ד) הפמ"ג מסתפק, והגר"ב מסכים דאסור. ס"ק כו.

הספד ביו"ט וחוה"מ				
חכם*		אדם רגיל		
יו"ט	חוה"מ	יו"ט	חוה"מ	
אסור	מותר	אסור	אסור	הספד
	מותר	אסור	אסור	שבח/דרש

*המ"ב כתב שבזמנינו אין דין ת"ח לזה.

סיכום קצר לנלמד: תענית - אסור בחוה"מ. והמתענה תענית חלום בחוה"מ, צריך לישב תענית לתעניתו, וטוב שיהיה אחר איסור חג (ס"ק כו). • **הספד** - אסור בחוה"מ. גם אין להניח המיטה ברחוב,

הוספות ועיונים

¹³² וכן להדפיס ולהדביק מודעות אבל בחוה"מ כדי להודיע על כך לרבים, כתב בספר שש"כ (פסי"ה העי' קפד) שמסתבר שמותר, כיון שנחשב כצורכי מצוה משום כבודו של הנפטר.

שלא להרגיל ההספד. וכן אין להוליך המת לביה"ק עד שיהא הקבר מתוקן, שלא ישתהה ברחוב ויבואו להספידו. ואין לומר שבחו של מת, שמרגיל להספד. וחכם מותר להספידו [ובזמנינו אין דין חכם כדלקמן], וביו"ט אסור, אך לדרוש בפניו הסתפק הפמ"ג והגר"ב מסכים לאסור (ס"ק כו). • נשים מענות [-כולן כאחת], ולאחר שנקבר המת אסורות. ואסורות לקונן [-שכולן עונות אחר אחת], ולא להכות כף אל כף. • הספד קודם המועד: מותר להספיד מת שמת תוך ל' למועד. • להספיד אחר חצות של ערב הרגל או שבת, אפשר שאסור, ולת"ח מותר. • שמע שמועה בתוך ל' לרגל, מותר להספיד, ואפי' בשמועה רחוקה. • מת קודם ל' יום לרגל, אסור להספידו תוך ל' לרגל, ואפי' בתוך ל' למיתתו [ועי' פ"ת]. ואפי' יש הספד על מת אחר שמת תוך ל' לרגל אסור לצרף מת זה. ואין חילוק בין אותם שמוטל עליהם להספידו לאחרים. וגם על ת"ח אסור, ויש מקילים להספיד אדם גדול ואפי' בשמועה רחוקה אם לא היתה שעת הכושר מקודם. [יש דעות אם ר"ה ויו"כ נחשב רגל לענין זה]. • לארציט: הנוהגים בתשלום השנה לספוד המת ולהזכיר נשמתו, מותר לעשותו תוך ל' לרגל שדעתם להפסיק עי"ז האבלות. ובמועד אסור, אך להזכיר הנשמות באל מלא רחמים מותר, אבל לא לילך על הקברות ולומר שם, ובתוך ל' לרגל הפמ"ג כתב שאסור לילך וכמדומה שנוהגים להקל. • קרעיה: מת שמת ביו"ט, אסור לקרוע עליו בחוה"מ. • מת בחוה"מ, קורעים עליו קרוביו שחייבים להתאבל עליו, ולא שאר אדם. כתב הרמ"א שבאשכנז נוהגים שאין קורעים רק על אב ואם, ועל שאר מתים לאחר המועד, אבל בפולין קורעים על כולם וכן יש לנהוג במקום שאין מנהג. • חכם שמת במועד קורעים עליו. חכם הוא ששואלים אותו דבר הלכה בכל מקום ואומר, ואפי' אינו יודע לישא וליתן בה. וכתב המשנ"ב שבזמנינו אין ת"ח כזה. • על אדם כשר קורעים במועד, ודוקא כשמע בין מיתה לקבורה. ונהגו להקל שלא קורעים על אדם כשר. • מי שעמד על המת בשעת יציאת נשמה, קורע במועד. • על שמועה קרובה [תוך ל' יום] קורעים במועד, ועל שמועה רחוקה אין קורעים. • חולצין כתף על מת בחוה"מ, ודוקא המחוייבים להתאבל עליו או על חכם. ועכשיו לא נהגו לחלוץ כתף אפי' בחול. • סעודת הבראה: אין מברין ברחבה, לבד מלקרובי המת. ועל חכם מותר לכל אדם, אך בזמנינו אין דין ת"ח לזה. • אין מברין האבל בחוה"מ בביתו כדרכו בכפיית המיטה אלא על מיטה זקופה. • צרכי המת: עושים כל צרכי המת בחוה"מ, כגון לגוזז שערו לכבס כסותו לתלוש לו הדס ולתפור לו תכריכין ואפי' במעשה אומן. ועושים לו ארון בחצר שבו מת. ומביאין קורות ונוסרים בצנעא בתוך הבית, ואם א"א בצנעא מותר בפרהסיא [ובפני גוים מחלוקת]. אם היה המת אדם מפורסם, או בסתם אדם אך הוא מקום שהיהודים מועטים והדבר מפורסם, מותר לעשות אפי' בשוק. וה"ה בכל זה לענין לחלק אבנים חצובים לעשות מהם קבר. אך אין קוצצים עצים מהיער בשביל ארון, ולא חוצבים אבנים מההר לעשות קבר, דאושא מילתא, ואם א"א בענין אחר יש מתירין ואפי' למת שאינו מפורסם, ועי' גוי ודאי יש להקל. • עשיית קברות: אין חופרים קברות בחוה"מ להיות מוכנים למתים, ולקצר או להרחיב קבר מותר. ולצורך מת במועד מותר אפי' לחפור הן בחפירה בכותל והן בקרקע. • תלישת עשבים: אין תולשים עשבים ועפר מבית הקברות בחוה"מ, וי"א שדוקא כדי ליישר המקום אבל מה שתולשין אחר הקבורה זכר לתחיה מותר, ואין המנהג כן.

סימן תקמח

אבלות ברגל: בגמרא (מו"ק יד) מבואר שאין אבלות נוהגת ברגל [ביום טוב ובחול המועד]. ואיתא במשנה (ס"ט יט.) מי שמת לו מת קודם הרגל, והתחיל לנהוג אבלות קודם הרגל, הרגל מבטל אבלות, ואינו צריך להשלים 'שבעה' לאחר החג. אבל אם לא הספיק לנהוג אבלות קודם הרגל, או אופין שמת לו מת בתוך הרגל, עליו לנהוג אבלות לאחר הרגל.

אבלות ביום ראשון: נחלקו הראשונים האם אבלות ביום הראשון היא מהתורה. דעת הגאונים (נפ"ה ה' אכל עמ' ח) ר"ף (מו"ק יב): ורמב"ם (אכל א' ה) שהיא מן התורה [ודוקא כשהוא גם יום הקבורה], וכנלמד מהפסוק (עמוס ח ז) 'ואחרייתה כיום מר', וכן נלמד ממה שאונו אסור בקודשים מהתורה כגאמר (ויקרא י יט) 'זאכלתי הטאת היום'. ודין שבעת ימי אבלות הוא תקנת חכמים. ודעת בעלי התוספות (הובא ב"ב"ס מו"ק ג ג ובגמ"ז תוס"א ענין אכלות) שאין אבלות מהתורה כלל, ורק בקודשים אסרה תורה ביום המיתה. ועפ"ז נחלקו גם לענין מי שמת לו מת ביו"ט שני של גלויות שלאחר המועד, דעת הבה"ג (הובא ב"ב"ס שם) שנוהג בו אבלות לפי שאין מצות שמחה דרבנן של יו"ט שני דוחה אבלות של יום ראשון דאורייתא. וכן פסק המחבר לקמן סעיף ג'. והרא"ש (שם) כתב שלדעת התוס' שאין אבלות דבר תורה, אינו דוחה יו"ט. וכן פסק הרמ"א (שם).

23. (הקובר מתו ברגל): א) הקובר את מתו בתוך הרגל [ביו"ט או בחוה"מ], האם חלה עליו אבלות. ב) הנר שרגליו להדליק כל שבעה, האם מדליקו ברגל. ג) וכשמת קודם הרגל. ד) היכן מדליק הנר. ה) מי מדליק הנר ביו"ט. תשובה: א) לא. [והני מילי בדברים שבפרהסיא, כדלקמן ס"ד (תשו 26)]. ולענין יו"ט שני ראה לקמן ס"ג (תשו 25). ב) כן (שאינו משום אבלות אלא לעילוי נשמת הנפטר. להלן אות ה' יתבאר מי מדליק הנר). ג) כנ"ל ב'; דאין הרגל מבטל זה. ד) לא ידליק במקום שאוכלים וכ"ש בחדר שהמת שם, שמא מתוך כך יבוא להספידו¹³³. ה) גוי, ולא ישראל כיון שאין נהנה לאורו כלל. ואם א"א ע"י גוי דינו כמו נר יא"צ לעיל סי' תקיד (שבשעה"ד אפשר שיש להתיר, דהוי כעין נר של מצוה שמותר ביו"ט. בה"ל שם ד"ה נר). סעי' א ו"ס ק"ג ושה"צ.
24. (אחר הרגל): א) הקובר מתו ברגל, מתי נוהג אבלות [וכמה ימים]. ב) מאימתי מונה יום ל'. ג) שמיני עצרת, לכמה ימים עולה. ד) כיצד נוהג בשאר ימי השלושים. ה) יו"ט שני של גלויות, האם עולה למנין שבעה [ביו"ט שני שלאחר המועד]. ו) ויו"ט שני של יו"ט ראשון האם עולה. ז) ומה"ד ביו"ט ב' של ר"ה. תשובה: א) אחר הרגל, שבעה ימים. ב) מיום הקבורה. ג) יום אחד (דלא כסוברים ד' ימים. ודוקא כשמת ברגל, אבל מת קודם הרגל שכבר החל לנהוג ימי אבלות, שמיני עצרת נחשב כד' ימים לגבי מנין שלושים, כדלקמן ס"ז). ד) ככל גזירת שלושים, גילוח תספורת רחיצה בחמין ושאר דברים כמבואר ביו"ד (כגון נטילת צפרניים בכלי [סי' שצ ס"ז] והשתתפות בסעודה [סי' שצא ס"ב]). ה) כן, ומונה אחריו ששה ימים בלבד, ואין נ"מ אם מת תוך הרגל או שמת ונקבר ביו"ט אחרון, דכיון שהוא דרבנן עולה ואע"פ שאין נוהג בו אבלות (כגון שמת תוך הרגל ולכו"ע, עיי' לקמן תשו 25). ו) לא, ולא גרע מחוה"מ. ז) כנ"ל ה' לענין יו"ט שני של גלויות. סעי' א ב ו"ס ק"ד-ה.
25. (יו"ט שני): א) הקובר את מתו ביו"ט שני של גלויות שאינו חול המועד, האם נוהג בו אבלות [בז' קרובים, והוא יום מיתה וקבורה]. ב) ובקרובים דרבנן (אחים מאם, אחותו נשואה, אשה לבעלה). ג) והנ"ל א', אם הוא יום קבורה ולא יום מיתה. ד) בהנ"ל א', מה"ד ביו"ט שני של ראש השנה. תשובה: א) למחבר כן (דס"ל אבלות יום ראשון דאורייתא, ודוחה יו"ט שני דרבנן)¹³⁴ ולרמ"א לא (דס"ל אבלות גם ביום ראשון דרבנן). אבל יו"ט שני של תחילת החג לא גרע מחוה"מ ולכו"ע אין נוהג בו אבלות. ב) אין דוחה יו"ט שני. ג) הוי דרבנן ואין דוחה לכו"ע. ד) לכו"ע אין דוחה יו"ט, ששני הימים כיום ארוך. סעי' א ו"ס ק"ג-יד.
- (הקדמה לסיפ' ד). איתא בגמרא כתובות (ה', אמר רבי יוחנן אף על פי שאמרו אין אבלות במועד אבל דברים של צנעא נוהג, ופרש"י שאינו ניכר לבריות שהוא אבל בכך. ודברים של צנעא היינו כגון תשמ"ה ואיסור רחיצה. דין זה הוא באופן שמת ברגל ומתחיל השבעה לאחר הרגל, וזוהו אמרו שגם ברגל יש לו לנהוג בדברים שבצנעא. אבל כשמת קודם הרגל והתחיל אבלותו, כשמוגיע הרגל פסק ממנו כל דין אבלות, ואפי' בדברים שבצנעא.
26. (דברים שבצנעא): א) הקובר מתו ברגל, האם מותר בדברים שבצנעא. ב) האם מותר ברחיצה בחמין, תשמ"ה, תלמוד תורה. ג) האם מותר לישן עם אשתו באותו חדר או צריך שמירה. ד) האם ישנה מקום מושבו (בבית הכנסת). ה) האם משנה מלבושו. ו) והאם מותר בבגד חדש. תשובה: א) לא. ב) לא.¹³⁵ ויש מקילין¹³⁶ בת"ת¹³⁷, ומ"מ אין כדאי לכתחילה לצרפו למנין העולים לתורה. ג) מותר וא"צ שמירה (דלא כבאבל בז' ימי משתה, ששם יש חשש יותר לקיבוע הדעת דאיכא שמחה יתירה). ד) לא, ואע"ג ששאר אבל משנה ביו"ט, והואיל ולא ישנה קודם יו"ט (והוי פרהסיא). ה) כנ"ל ד'. ו) בפמ"ג נסתפק בזה (ועיי' לקמן הע' 373). סעי' ד ו"ס ק"ט ושה"צ.

הוספות ועיונים

¹³³ ועי"פ טעם זה כתב הגרש"ז אויערבך (ששי"ב פס"ד ס"יה והעי' כד) שאף בחדר ששוחים שם כל היום לא ידליק הנר, שמא יבוא להספידו.

¹³⁴ אמנם כתב השו"ע ביו"ד סי' שצ"ט סי"ג שנהגו העולם שלא לנהוג אבלות בכל יו"ט שני, והיינו כדעת הסוברים שאין שום אבלות דאורייתא.

¹³⁵ לענין רחיצה בחמין שאסור, היינו אפי' במקצת גופו, ובצונן מותר רק פניו ורגליו (ויו"ד סי' שצא סי"א).

¹³⁶ בשו"ע ציין לשערי תשובה (סק"ה), ושם כתב בשם החכם צבי כמה טעמים להקל בזה, א' שהוא דבר האבד שמי שאינו לומד משכח תלמודו [אבל הקובר מתו שלא ברגל אסור גם בדבר האבד], ב' שדוקא כל השנה אסור לאבל ללמוד תורה משום שיכול לעסוק בדברים הרעים שביקרימה אבל ברגל אסור לעסוק בדברים עצובים ויצא שהוא יושב בטל ובודאי אין נכון לישב בטל, ג' שבמקום ביטול תורה יש לסמוך על שיטת הרמב"ם דאין נוהג שום אבלות ברגל אף בדברים שבצנעא.

¹³⁷ וכן המנהג להקל לאבל בתלמוד תורה בימי חוה"מ ויו"ט. שש"כ (פס"ה הע' קעה) בשם הגרש"ז אויערבך.

מא) שאלה למעשה: א. מי שמת לו מת ברגל ר"ל, האם מותר ללבוש בגדי יום טוב. (עי' ס"ק טו). ב. הנ"ל א', האם מותר לו לעלות לתורה בשמחת תורה כפי שנהגו שכל אחד מהציבור עולה לתורה. (עי' ס"ק טז ודוק).

(הקדמה לסעיף ה). **דין אונן ביו"ט וחיה"מ:** יסוד הדין הוא שקרובי המת מוטל עליהם להתעסק בצרכי קבורתו. לפיכך פטורים הם מכל מצוות האמורות בתורה ואסורים בבשר ויין, כדי שיהיו פנויים לעסוק בצרכי הקבורה (נמ' ברכות יח). וכתבו התוס' (שם יז: ד"ה ואינו) בשם הירושלמי שאפילו אם רצו להחמיר על עצמם לקיים מצוה אינם רשאים, ואינו דומה לכל עוסק במצוה שאע"ג שהוא פטור מהמצוה יכול להחמיר על עצמו ולקיים את המצוות, משום שחז"ל דאגו שיהא מי שיתעסק בצרכי קבורתו, או משום כבודו של מת שאם קרוביו עוסקים בדבר אחר נראה כזלזול במת.

ואיתא בירושלמי (בבב"ב פ"ג) שמשעה שהמת נמסר לכתפים [-חברה קדישא העוסקים בצרכי קבורתו] פקע מקרוביו דין אנינות ומותרים בבשר ויין, שהרי כבר אין מוטל עליהם לעסוק בקבורתו. וכמו כן מבואר בפוסקים (יו"ד סי' שמה ס"ז) שאם המת מוטל בתפיסה [-בבית הסוהר] ואין הגוים מניחים לקבורו, אין על קרוביו דין אוננים שהרי אין להם מה להתעסק בצרכי קבורתו. אולם אם המת נמסר לקבורה אלא שהמושל מעכב את קבורתו, או מת בלילה שעקב החשיכה אי אפשר לקבורו, יש דין אנינות, משום שיש על קרוביו להתעסק בשאר צרכי קבורתו, כתפירת תכריכין ועשיית ארון וכיו"ב. ומטעם זה אם מת בשבת אין אנינות נוהגת שהרי אי אפשר לעסוק בצרכי קבורתו. אבל ביום טוב יש אופנים שעוסקים בקבורתו ולכן פעמים שנוהג בו אנינות. ותמצית הדברים כפי שעולה מתוך השו"ע ומשנ"ב: ביו"ט ראשון אין בו אנינות לפי שאין ישראל יכול לקבור [אם לא ע"י גוי, כדלעיל סי' תקנ"ו], ואם מתעסק בקבורתו כגון שמחשיך על התחום להמתין לעסוק בצרכיו, חל עליו אנינות באותה שעה. אמנם ביו"ט שני שמותר לישראל להתעסק בקבורה, חל דין אנינות, ואפי' אין בדעתו לקבור. אא"כ יש לו אונס שאינו יכול לקבור, אז לא חל אנינות. ובכל גונא, בליל יו"ט לא חל אנינות מפני שאין דרך לקבור בלילה.

27. (אנינות): א) מי שמת לו מת בחיה"מ, האם נוהג בו אנינות. ב) מת לו מת ביו"ט ראשון, ואינו רוצה לקבור בו ביום כגון שהגוים לא רוצים לקבורו או שהוא לא רוצה לקבורו ע"י גוים, האם חל עליו אנינות. ג) ובסמוך לערב. ד) ואם צריך ודעתו להחשיך על התחום להכין צרכי הקבורה. ה) מת לו מת ביו"ט שני, האם חל עליו אנינות [כשיכול לקבור בו ביום]. ו) ובליל יו"ט. ז) בהנ"ל ה', מה"ד כשא"א לקבור ביו"ט כגון מחמת גוים או אונס אחר. ח) באופן שא"א לקבור, כגון באונס הנ"ל, או בליל יו"ט שאין דרך לקבור, או ביו"ט ראשון שאסור לישראל לקבור, האם מותר בדברי תורה.

תשובה: א) כן, ואסור בבשר ויין וכל הדברים שאונן אסור בהם כמבואר ביו"ד סי' שמא (שפטור מכל המצוות¹³⁸, וע"ש עוד פרטים). ב) לא, וחייב בכל המצוות. ג) כנ"ל ב'. ד) חל עליו אנינות משעה שמחשיך על התחום. ה) כן [ואסור בדברי תורה וכ"ש שאסור לעלות לתורה]. ו) אין חל עליו אנינות, שאין דרך לקבור בלילה. ולכן מי שמת לו מת בשמיני עצרת מותר לקדש בליל שמחת תורה ולברך המוציא וברה"מ¹³⁹. ז) לא חל עליו אנינות. ח) במג"א משמע שאסור, ובדג"מ משיג ע"ז וכן בבגדי ישע מפקפק בזה דכיון שאין עליו אז אנינות למה יהא אסור בדברי תורה. טע"ה ה"ק יז-כא ושה"צ.

מב) שאלה למעשה: ר' צדוק אלקיים שמע בערב פסח שאביו הישיש הנמצא בבית אבות "הדר זקנים" בחיפה מצבו אינו טוב. וניגש לשם מיד, וראה שמצב בריאותו מידרדר. עם כניסת חג הפסח, שבק אביו חיים לכל חי, והוא בן 92. ניגש ר' צדוק לרב המקום, ושאלו כיצד עליו לנהוג בליל הסדר, ובפרט לענין מצוות הלילה כגון מצוה, מרוו וד' כוסות; מאחר שאין בדעתו להתעסק בקבורה אלא למחרת בלילה. מה הורה לו הרב. (עי' ס"ה וס"ק יט ושה"צ טו).

(הקדמה לסעיף ו). **דין אבל בעשיית מלאכה:** מי שמת לו מת אסור בעשיית מלאכה כל שבעת ימי אבלותו. אמנם בדבר האבד מותר שאחרים יעשו בשבילו מלאכה (יו"ד סי' ע"ג ס"ה). וכתב הרמ"א (שם) שיש אומרים שאם אינו

הוספות ועיונים

¹³⁸ ודע, שזהו דוקא במצוות עשה, אך בכל מצוות לא תעשה חייב, ואפי' מצות לא תעשה דרבנן (בה"ל רס"י שא ופ"ת יו"ד סי' שמא ס"ק ד). ועיין שה"ש סי' תרי"מ ס"ק מח דבתענית ציבור חייב להתענות שאין זה צריך מעשה. וצריך ליטול ידיו לאכילה אך לא יברך, וכן בבוקר וכן כשיוצא מבית הכסא (ששי"ב פס"ד ס"ח כהנא).

יכול לעשות על ידי אחרים והוא דבר האבד יכול לעשות בעצמו. בסעיף שלפנינו יבואר שמי שמת לו מת ברגל ומתחיל למנות שבעת ימי אבלות מאחרי הרגל, יש לו להקל בעשיית מלאכה [באופנים מסויימים] מעת שכלו שבעה ימים מקבורת המת, והטעם, שכיון שבשבעת הימים שאחר הקבורה לא עשה מלאכה, אף שהסיבה שנמנע מלעשות מלאכה הוא מפני הרגל מכל מקום זה עולה גם בשביל אבלות ונחשב שנהג כבר באיסור מלאכה שבעה ימים [כן מבואר ביו"ד סי' שצ"ט ס"א].

(הקדמה לס"ק כד ובאה"ל ד"ה בתוך): **דין שותפו של אבל:** נתבאר ביו"ד (סי' ס"ט) שמי שיש לו חנות בשותפות עם האבל, אסור לו לעשות מלאכה בעסק השותפות בפרהסיא [אבל בצנעא בתוך ביתו מותר]. אמנם לאחר ג' ימים ראשונים של האבלות מנהג שמקילים לו לפתוח [למכוננים]. ולענין מי שמת לו מת ברגל, שמתחיל לנהוג אבלות לאחר הרגל, אם מותר לשותפו לפתוח חנות לאחר ג' ימים, נחלקו בזה הפוסקים: דעת האליהו זוטא בשם זקנו המהר"ש שאסור לשותף לפתוח חנות בימי השבעה שיושב שותפו אחר הרגל [והיינו בשלשה ימים הראשונים, וכמו שנוהגים בכל אבל שרק בג' ימים ראשונים אסור לשותף לפתוח את החנות]. ודעת האליהו רבה להקל באופן שכבר עברו שבעה ימים מקבורת המת, ואפי' בתחילת הימים שלאחר הרגל שהאבל יושב שבעה. ודעת החכמת אדם להקל יותר, שכל שעברו ג' ימים מהקבורה מותר. והבאה"ל פסק על דבריו, שאין לנו לתפוס להקל שתי קולות, א' שדי בג' ימים, ב' שאפילו שרק עברו ג' ימים מקבורת המת ועדין לא ישב ג' ימים מהשבעה.

28. (ניחום): א) מי שמת לו מת ברגל, שאינו נוהג אבלות, מתי מנחמים אותו. ב) האם מנחמים אבל בערב שבת שאחר הרגל קודם ברכו כנהוג (שאשר האבל נכנס לבית הכנסת לבילי שבת שבתוך השבעה, הזקנים עומדים בפתח בית הכנסת בשתי שורות לנחמו. באר הגולה סי' שצג), כשכבר עברו ז' ימים למיתה.

תשובה: א) ברגל (שארן צער בניחום), וא"צ לנחמו אחר הרגל מנין הימים שנחמוהו ברגל. ב) לא (שכבר הושלם הזמן של הניחום). ס"ו וסק"ה.

29. (עשיית מלאכה): אבל אסור בעשיית מלאכה, וגם אחרים אסורים לעשות בשבילו. א) מה"ד לאחר הרגל כשכלו שבעה ימיה ולא כלה האבלות. [בסתם מלאכה שאינה דבר האבד]. ב) וכדבר האבד [לאחרים העושים בשבילו]. ג) ולעשות בעצמו דבר האבד [אחר ששלמו ז' מהמיתה]. ד) שותף של אבל אסור בעסק, ונוהגים להקל לאחר ג' ימים. מה"ד שותף של אבל שמת לו מת ברגל, האם מותר לפתוח חנותו אחר הרגל מיד - כשעברו ז' ימים מהמיתה. ה) שמע שמועה קרובה (שנודע לו ממתית קרובו בתוך שלשים יום למיתתו, שהדין הוא שמשעת השמועה עליו לשבת שבעה ושלשים), ועברו ז' ימים מהמיתה, האם הוא מותר בסחורה.

תשובה: א) עבדיו עושים לו מלאכתו בצנעא בתוך ביתו, וכן יכול למסור מלאכתו לאחרים בבתייהם. ב) מותר אפי' בביתו ואפי' בג' ימים ראשונים שאחר הרגל. ג) הלבוש התייר, ובמאמ"ר פסק על זה, אכן אם לא יוכל לעשות ע"י אחרים אפשר שיש להקל. ד) יש אוסרים אלא צריך להמתין ג' ימים מתחילת האבלות, והחכמ"א מיקל. ה) אסור כל שבעה, דדין שמועה קרובה כיום קבורה. סעי' ו' וס"ק כב-כד ובה"ל ד"ה בתוך.

(הקדמה לסעי' ז-ח): **קבר מתו קודם הרגל:** עד כה נתבאר בשו"ע הדין במי שמת לו מת ברגל שמתחיל לנהוג שבעה ושלשים אחר הרגל. ובסייעים שלפנינו יבואר הדין כשמת קודם הרגל, שהדין הוא שאם כבר החל לנהוג בשבעת ימי אבלות ופגע בו הרגל, נתבטל ממנו הדין לשבת 'שבעה' ונחשב כאילו כבר ישב שבעת ימי אבלות. וכשבא הרגל מתחיל לנהוג דין שלשים. ואם כבר נהג שבעה והחל לנהוג שלשים ואז פגע בו הרגל, הרגל מבטל ממנו דין שלשים.

(הקדמה לסעי' ז). בגמרא (מ"ק י"ט). אמרו שאם קיים האבל אפילו אחד מדיני האבלות קודם הרגל, ואפילו רק שעה אחת, הרגל מפסיק אבלותו, ושוב אינו צריך לנהוג אבלות לאחר הרגל. ומדברי הגמ' אלו למד הראב"ד (מוכא ב"ר"ש סי' כה ובעור ראשונים) שדוקא כשנהג אבלותו בפועל אז מפסיק הרגל, ולא כשרק קבר מתו ועדיין לא נהג אבלות, שאם לא נהג כלל קודם הרגל הרי שחייב לנהוג ז' ימי אבלות לאחר הרגל.

(הקדמה לס"ק כז). מבואר בגמ' (מ"ק כ.) ובשו"ע (פ"ה ה.) שהרגל נמנה במנין שלשים ימי אבלות, בין באופן שקבר את מתו קודם הרגל ופגע הרגל באמצע השבעה, שאז מתבטל ממנו דין שבעה ומתחיל הוא בניהוג שלשים, ויום ראשון של הרגל נחשב כיום שמיני מיום הקבורה; ובין באופן שקבר את מתו ברגל, שאז מתחיל למנות שבעה לאחר הרגל, ומכל מקום מנין השלשים מתחיל מיום הקבורה, והיינו בתוך הרגל. והטעם שרגל נחשב למנין שלשים, מבואר בגמ' (פ"ה י"ט) משום שגם ברגל נוהג דין שלשים, שהרי אסור לכבס ולהסתפר ברגל ולכך עולה הוא למנין שלשים. ואע"פ שאסור לנהוג אבלות ברגל מותר בהג"ל [ובכיוצא בהם], וטעם ההיתר לפי שאינם פעולות שניכר בהם להדיא שהוא אבל ובחלק מהם הוא אסור בלא"ה מדין הרגל.

30. (מת קודם הרגל): א) מי שמת לו מת לפני הרגל, והתחיל לנהוג אבלות לפני הרגל, מהו בדין שבעה ושלושים. ב) ואם נהג אבלות רק זמן מועט מאד קודם הרגל. ג) ואם נהג רק בא' מהדברים השייכים לשבעה כגון חליצת מנעל או כפיית המטה או א' משאר דברים. ד) ואם במזיד לא נהג שאר דברים לבד מדבר א'. ה) כל הדברים האסורים בשלשים כגון לבישת בגדים מנוהצים שהם חדשים ולבנים, האם מותרים ברגל. ו) חתן שנשא אשה ערב הרגל, ובתוך הרגל מת לו מת, האם הרגל עולה לו למנין ל'.

(תשובה: א) הרגל מבטל ממנו דין שבעה, וימי הרגל עולים לו למנין ל' (והטעם ראה לקמן אות ה). הרי ז' לפני הרגל והרגל ומשלים עליה עד ל' (ענין זה שרגל עולה למנין יתבאר בהרחבה לקמן סעי' יב-טז). ב) גם הדין כנ"ל א'. ג) גם כנ"ל א'. ד) אפשר שגם בזה סגי בדבר א' וצ"ע. ה) לא. וכן הבא ממדינת הים שמוותר לספר ולכבס במועד [כנ"ל סי' תקלא ותקלד]. אם הוא בתוך שלשים אסור. ומטעם זה ימי הרגל עולים לו למנין ל' כנ"ל א'. ו) לא, שהרי בתוך ז' ימי המשתה היה מותר בגיהוץ ותספורת ואינו חושש לאבלות כלל, ומה שנזהר ברגל שלא לגהץ ולספר הוא מחמת הרגל בלבד, נמצא שלא נהג אבלות ברגל כלל, ולכן צריך לנהוג אבלות לאחר ז' ימי המשתה, ואח"כ שלשים. סעי' ז וסי"ק כו כז ושה"צ.

31. (לא נהג אבלות לפני הרגל): א) מי שלא נהג אבלות לפני הרגל, מה דינו לענין שבעה ושלושים. ב) והאם בהנ"ל א' יש חילוק בין ביטל בשוגג או במזיד, או שהיה סמוך לחשיכה ולא היה יכול לנהוג.

(תשובה: א) אין הרגל מבטל אבלות, ודינו כקובר מתו ברגל שנוהג בו דברים שבצנעא, ומתחיל למנות ז' לאחר הרגל, וימי הרגל עולים לו למנין ל', כנ"ל ס"א. ב) אין חילוק ובכל גונא אין הרגל מבטל והדין כנ"ל א' (וכ"ש כשלא ידע עד הרגל, כדלקמן סעי' כ). ואם היה מחמת אונס ראה לקמן ס"ק נג (תשרי 45). סעי' ז וסי"ק כח.

(הקדמה לסעיף ח). **רגל שחל באמצע השלשים:** כבר נתבאר לעיל שאבל שפגע בו הרגל לאחר ימי השבעה, נתבטל ממנו דין שלשים, ומותר להסתפר ולכבס. ועוד התירו לו להסתפר ולכבס גם ערב הרגל ואע"פ שעדיין לא הגיע הרגל, שכיון שאי אפשר לו לספר ולכבס ברגל התירו לו במעוד יום מפני כבוד הרגל.

(הקדמה לשעה"צ ס"ק נג). **מאימתי מותר אבל לרחוץ ולהסתפר בערב הרגל:** הנה לענין אבל תוך שבעה שפגע בו הרגל שדין הוא שהרגל מבטל ממנו דין שבעה, ומפני כבוד הרגל הותר לו לכבס בערב הרגל וכנ"ל, כתב המחבר לקמן סעיף י' שטוב לזוהר מלכבס עד אחר חצות, כדי שיהא ניכר שמפני הרגל הוא מכבס. ומוכח שכל שעושה כן מחצות ניכר הדבר שעושה לצורך הרגל, ואז מותר. אך לענין רגל שפגע לאחר שהחל דין שלשים, המדובר בסעיף דידן, משמע שסובר המחבר שמוותר לו כבר מהבוקר [מדלא התנה שיעשה כן מחצות]. והרמ"א פליג בתרתי: א' שגם בעניינו שפגע בו הרגל לאחר שהתחיל שלשים צריך שיעשה סמוך לרגל, ב' כדי שיהא ניכר שעושה לכבוד הרגל צריך שיעשה סמוך לערב ממש, דהיינו לאחר מנחה. וכתב בשעה"צ שבענינו שפגע בו הרגל לאחר שהחל דין שלשים אפשר שבשעה"ד יש להקל שיהא מותר מיד לאחר חצות וכדעת המחבר לענין חל הרגל תוך שבעה, דהכא קל מהתם.

32. (רגל שחל באמצע שלשים): א) מי שגמר לנהוג שבעה ופגע בו הרגל, מה דינו לענין שלשים. ב) ואם חל יום שביעי בערב הרגל. ג) בהנ"ל א' וב'; מה דינו לענין רחיצה [בצונן או בחמין] תספורת כיבוס וגיהוץ, ערב הרגל. [ומאימתי, ומה"ד בשעה"ד. שלא בערב פסח]. ד) ובערב פסח [לענין רחיצה כיבוס ותספורת]. ה) אם לא גילח וכיבס בערב הרגל האם מותר לגלח ולספר ברגל. ו) ולאחר הרגל.

(תשובה: א) רגל מבטל גזירת שלשים. ב) גם בטל שלשים, דאמרינן מקצת היום ככולו. ג) מותר [ורחיצה אפי' בחמין], אך לא יעשה אלא סמוך לערב דהיינו לאחר תפילת מנחה, שיהא ניכר שהוא משום כבוד הרגל. ובשעה"ד אפשר שיש להקל מחצות. [לדעת המחבר מותר מהבוקר]. ד) מותר מאחר חצות שאז הוא יו"ט, וגילוח מותר אפי' קודם חצות כיון דאח"כ אסור לאחרים לגלח משום איסור מלאכה כנ"ל סי' תסח. ה) לא (ככל אדם שאסור לספר ולכבס במועד), שיכל קודם הרגל. ו) מותר, שכבר נתבטל ממנו גזירת שלשים. סעי' ח וסי"ק כט-לג ובה"ל ד"ה ומותר ושה"צ.

33. (שבת ערב הרגל): א) חל יום ח' בשבת ערב הרגל, מה דינו בתספורת כיבוס ורחיצה, ומאימתי. ב) לאיזה אבל הותר לגלח בחוה"מ.

(תשובה: א) מותר בער"ש מחצות (דקודם לזה אין היכר שהוא לכבוד הרגל). ב) כשחל יום ז' שלו בשבת ערב הרגל, כיון שלא יכל לגלח קודם. סעי' ח ובה"ל ד"ה שמותר.

34. (באביו ואמו): א) אבל על אביו ואמו שאסור להסתפר עד שיגער בו בחייו, אם פגע בו הרגל לאחר ל', האם מותר בתספורת. ב) ומה"ד כשגער בו בחייו. ואם הוא ביום ל' עצמו.

(תשובה: א) לא. ב) מותר ואפי' ביום ל' עצמו (דמקצת היום ככולו). סעי' ט וסי"ק לד.

(הקדמה לסעיף י' ס"ק מב). **רחיצה בתוך שלשים:** האחרונים הקשו סתירה בדברי הרמ"א, שכאן כתב שלמנהגינו שאוסרים רחיצה וכיבוס כל שלשים, הוא הדין אם חל הרגל באמצע השבעה אסור לו לרחוץ ולכבס בערב הרגל, דכיון דעדיין לא החל בניהוג השלשים אין הרגל מבטל ממנו דין שלשים [אלא רק דין שבעה שכבר החל בו] ולכן הוא אסור בכל מה שאסור מדין שלשים. ואילו ביורה דעה (פי' שלט ס"ה, ומג"א כפן ס"ק טו) לתרץ שלעולם באחד משבעת ימי האבלות נוהגין לרחוץ בערב הרגל מאחרי תפילת המנחה, ומבואר שהרגל מתיר איסור רחיצה אף שהוא אסור בזה בכל שלשים. וכתבו האחרונים (ק"ך וט"ז ב"ד סי' שלט ס"ה, ומג"א כפן ס"ק טו) לתרץ שלעולם המנהג להקל וכמו שכתב הרמ"א ב"ד, אך כאן הרמ"א בא להורות שיש להחמיר בזה, ומאי נפקא מינא מאחר שהמנהג להתיר, כתב הש"ך שנפק"מ לגבי אחר הרגל, שכיון שמן הדין ראוי לאסור רחיצה משום שאין הרגל מבטל אלא שנהגו להתיר, אין לסמוך על המנהג אלא לצורך כבוד הרגל אבל אחר הרגל אסור. ודעת האליה רבה (ס"ק י"ב) לתרץ שיש חילוק בין רחיצה בחמין לרחיצה בצונן, שמה שהרמ"א ב"ד התיר רחיצה היינו בצונן, ומה שהחמיר כאן היינו בחמין. ולפי"ז רחיצה בחמין אסורה על פי המנהג גם לפני הרגל וברגל.

35. (אבלות בערב הרגל): א) חל אחד מימי האבלות [מראשון עד שיש, לבד משיביעי (שנתבאר דינו לעיל תשו' 32)] בערב הרגל, האם ומתי נוהג דיני אבלות [כגון ישיבת קרקע וחליצת מנעל] באותו יום. ב) ומתי מותר לכבס וללבוש הבגדים. ג) ולרחוץ, ולרחוץ בחוה"מ. ד) ולכבס ולרחוץ לאחר הרגל. ה) ומה דין תספורת לפני הרגל וברגל. ו) מי שמת לו מת בער"ש, ושבת הוא ערב הרגל, מה דינו ברחיצה. ז) וכשחל יום שביעי שלו בשבת ערב הרגל.

תשובה: א) נוהג עד שתחשך, מיהו בין השמשות ואפשר גם בזמן תוספת יו"ט אינו נוהג. ויש מקילין מן המנחה ולמעלה. ב) לכבס מותר, וטוב ליהרר שלא לכבס רק בסמוך לערב (ולדעת המחבר מחצות) שיהא ניכר שהוא משום הרגל. ולא ילבש עד הלילה. ג) בערב הרגל יש מתירין סמוך לערב לאחר תפילת מנחה, וכן המנהג [ואפי' לדין שנוהגים איסור רחיצה כל ל']. וי"א שאין להקל לרחוץ בחמין רק בצונן, והרוצה להקל גם בחמין אין למחות בידו. ובחוה"מ יש לסמוך להקל גם בחמין.⁴³⁹ ד) אסור עד שלשים.⁴³⁹ ה) אין להקל כלל, עד שלשים. ו) יש מחמירים שלא לרחוץ רק בצונן סמוך לחשיכה. והמיקל אף בחמין אין למחות בידו. ז) כנ"ל ו'. סעי' י' וס"ק לה-מב ובה"ל ד"ה דהא ושה"צ.

(הקדמה לסעי' יא-טז). **כמה כללים בדיני רגל מבטל אבלות:** א. נהג במקצת אבלות לפני הרגל, אפי' זמן מועט מאד (כנ"ל במשנ"ב ס"ק טו), הרגל מבטל ממנו דין שבעה, ונחשב כאילו ישב כבר שבעה ימים.

ב. יום טוב נחשב כשבעה ימים, בין יש אחריו ששת ימי מועד ובין לא [כגון שבועות]. וימי המועד נחשבים עם יו"ט. ואף ראש השנה ויום כיפור הם כרגלים [וב' יו"ט של ר"ה נחשבים כיום אחד ארוך]. לבד מיו"ט אחרון של פסח שאינו עולה אלא ליום אחד, מפני שאינו רגל בפני עצמו.

ג. יו"ט שני של גלויות אינו עולה אלא ליום אחד, כיון שאנחנו בקיאים בקביעות החודש ועיקר יו"ט אינו אלא יום הראשון, לכן השני נחשב כיום חול ועולה רק ליום אחד.

ד. כל החשבון ימים הנ"ל, עולה לו למנין שלשים כאילו עברו אותם ימים בפועל, כגון כאשר רגל מבטל דין שבעה ונחשב שישב שבעה ימים לפני הרגל, כן הוא גם לענין מנין שלשים, שנחשב שכבר מנה שבעה ימים ואינו מונה אלא שלשים יום פחות שבע ואז נפסק השלשים. וכן על זה הדרך.

ה. כשם שרגל מבטל דין שבעה, כן מבטל דין שלשים, לכן אם כבר נהג שבעה קודם הרגל, הרגל מבטל ממנו דין שלשים. ובשני ימים טובים כגון ר"ה ויו"כ או יו"כ וסוכות, הרגל הראשון עוקר השבעה והרגל השני עוקר השלשים [אך לא סוכות ושמיני עצרת דאין שם"ע עוקר השלשים אלא נחשב לו' ימים, והטעם ראה בהערה 140].

36. (ר"ה ויו"כ): **האם דין ראש השנה ויום כיפור כרגלים ומבטלין דין שבעה ושלשים.**

תשובה: כן. סעי' יא.

37. (פסח): **נהג שעה אחת לפני הפסח, כמה צריך למנות כדי להשלים שלשים לאחר הפסח [בחול'ל שיש ח' ימי פסח].**

תשובה: ט"ו יום. שהרי שעה לפני הפסח נחשב כשבעה, וח' ימי הפסח [בחול'ל] הרי ט"ו, ומשלים עליהם עוד ט"ו. סעי' יב.

38. (עצרת): **א) נהג שעה אחת לפני עצרת, כמה צריך למנות כדי להשלים שלשים לאחר החג, בארץ ישראל. ב) יו"ט של גלויות כיצד נמנה.**

הוספות ועיונים

⁴³⁹ לדעת המחבר (ב"ד רס"י שפא, ורס"י שפט) אין איסור רחיצה וכיבוס בשלשים כלל, וכל המבואר כאן הוא לדעת הרמ"א (שם) שנהגו לאסור רחיצה וכיבוס כל שלשים.

- תשובה: (א) ט"ז יום. ששעה אחת לפני עצרת חשובה כז', ועצרת חשובה כז', הרי י"ד, ומשלים עליהם עוד ט"ז. (ב) עולה ליום אחד. סי"ג.
39. (ראש השנה וי"ג): (א) נהג אבלות שעה אחת לפני ראש השנה, כיצד מונה שבעה ושליש. (ב) מה דינו בגילוח ורחיצה בערב יו"כ. [ובאיזו שעה].
- תשובה: (א) ר"ה ביטל ממנו גזירת ז', ואח"כ יו"כ מבטל ממנו גזירת ל'. (ב) מותר, וא"צ בזה סמוך לחשיכה משום כבוד יו"כ שכבר נשלם שבעה. וה"ה בקובר מתו בג' תשרי שמגלח ורוחץ בערב יו"כ. סעי' יד וס"ק מד.
40. (וי"ג): נהג אבלות שעה אחת לפני יו"כ, כיצד מונה ז' ול'.
- תשובה: יו"כ ביטל ממנו גזירת ז', והגא' מבטל ממנו גזירת ל'. ורוחץ ומכבס בערב החג וכתבאר לעיל תשו' 32. סעי' טו וס"ק מה.
41. (סוכות): נהג אבלות שעה אחת לפני סוכות, כמה צריך למנות כדי להשלים שלשים לאחר החג [בחול"ל].
- תשובה: ח' ימים. ששעה אחת לפני החג והחג הרי י"ד, ושמיני עצרת שבעה הרי כ"א יום, ויום שני של שמיני עצרת בחול"ל הרי כ"ב, ומשלים עליהם ח'¹⁴⁰. סעי' טז וס"ק מז.
- (הקדמה לסעיף יז). בגמרא (מ"ק כ.) מבואר שהשומע על קרובו שמת, אם שמע בתוך שלשים יום למיתתו, זהו 'שמועה קרובה', ועליו לשבת שבעה ושלישים מיום השמועה, כשאר אבל. ואם שמע לאחר שלשים יום מהמיתה, זהו 'שמועה רחוקה', ואינו נוהג אבלות אלא שעה אחת ודיו, דהיינו שדי לו לנהוג אחד מדיני השבעה כגון לחלוץ מנעלו רגע אחד, ודי בזה. ואמרו בגמרא (ס"ג) שאם שמע שמועה קרובה בתוך ימי הרגל, ולמוצאי הרגל נעשית רחוקה - שעד אז עברו כבר יותר משלשים יום, אינו נוהג אבלות אלא יום אחד במוצאי הרגל כדין שמועה רחוקה, ששמיעה ביום שאין נוהגים בו אבלות אינה נחשבת שמיעה (כדינו הנ"ל). ואותו דבר לענין שבת. אמנם כתבו הראשונים (כ"ג פ"ג במ"ב) שבאופן הנ"ל ששמע ברגל [או בשבת] והוא עדין תוך ל' יום, נוהג דברים שבצנעא וכדין הקובר מתו ברגל שנתבאר לעיל סעיף ד'.
42. (שמועה קרובה ברגל שהוא סוף ל'): (א) שמע שמועה קרובה [דהיינו תוך ל' שמת קרוב] ברגל או בשבת, ולמוצאי הרגל או השבת נעשית רחוקה, האם נוהג כשמועה קרובה או רחוקה. (ב) כיצד נוהג בתוך שבת ורגל ששמע השמועה קרובה.
- תשובה: (א) דינו כשמע שמועה רחוקה אחר השבת והרגל כיון שלא יכל לנהוג אבלות כשמע, ואינו נוהג אלא שעה אחת במוצאי שבת ורגל. (ב) נוהג דברים שבצנעא. סעי' יז וס"ק מה-ג.
43. (שמועה רחוקה ברגל): שמע שמועה רחוקה [דהיינו אחר ל' יום] ברגל או בשבת, כיצד נוהג.
- תשובה: ברגל ובשבת אינו נוהג אפי' דברים שבצנעא (שכיון שדי לו לשבת רק שעה אחת אמרינן שיעשה כן לאחר השבת והרגל), ולמוצאי הרגל או השבת נוהג שעה אחת ודיו. סעי' יח וס"ק נא.
44. (שמועה קרובה בשבת): (א) שמע שמועה קרובה בשבת (ולמחר בחול הוא תוך ל'), כיצד מונה ימי אבלות. (ב) שמע שמועה קרובה בשבת שהוא ערב הרגל, כיצד מונה ימי אבלות. (ג) מה שרגל מבטל דין שבעה ושלישים, האם הוא גם לענין קדיש.
- תשובה: (א) שבת עולה ליום אחד ויום ישישי בשבוע הוא יום שביעי לאבלות. הקריעה עושה במוצאי שבת. (ב) השבת עולה ליום אחד, ואח"כ יו"ט מבטל גזירת שבעה (כיון שבשבת נהג מקצת אבלות - בדברים שבצנעא). (ג) לא¹⁴¹.

הוספות ועיונים

¹⁴⁰ הקשה הרמב"ן (ותרת האדם שער שבתות וימים) מכיון ששמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו מדוע אינו מבטל גזירת שלשים ולא יצטרך להשלים את ימי אבילותו לאחר הרגל, וכמו כל קובר את מתו שבעה ימים קודם הרגל שהרגל מבטל ממנו דין שלשים. ותיירך שרגל מבטל גזירת שלשים רק במי שכבר התחיל בניהוג שלשים ימי אבילות, וכאן שהשלשים התחילו ברגל הרי לא נהג במנהג שלשים. והקשו האחרונים הלא נתבאר לעיל (ס"ק כז) שגם ברגל נוהג דיני שלשים, ואם כן הרי גם ברגל התחיל בניהוג השלשים. ותיירך הטי"ז (יו"ד סי' שצט סק"ה) שסוף סוף אין היכר שנהג בדין שלשים כיון שבלאו הכי אסור ברגל בכיבוד ותספורת, וכיון שבעיקר דין השלשים אין היכר שנהג בהם שהרי הוא אסור בהם מדין הרגל, לא נחשב שהחל בדין השלשים, ולכן אין רגל דשמיני עצרת מבטל ממנו דין שלשים.

¹⁴¹ והטעם בזה משום דהא דרגל מבטל שבעה היינו דוקא בדבר שנוגע אל החיים שעל זה אומרים אתי עשה של ושמתח בתוך ומבטל אבילות של יחיד, אבל בדבר שאינו נוגע אל החיים רק לכבוד המתים ולתועלת נשמתם לא שייך ביטול דהא מ"מ תוך שבעה ממש הוא ולא נגזול את המתים (נחלת שבעה פ"ע).

וכן לדיני קדימה נחשב הקדיש בתוך שבעה ושלשים, וכמבואר בביאה"ל לעיל סי' קלב בקונטרס מאמר קדישין, ע"ש). סעי' יט וס"ק נב.

(הקדמה לסעיף ב). **לא נהג אבלות קודם הרגל באונס:** לעיל סעיף ז' נתבאר שאם לא נהג אבלות קודם הרגל אין הרגל מבטל לו גזירת שבעה, ואפי' כשלא נהג מחמת שגגה, וביאר הרא"ש (מו"ק פ"ג סי' כה) הטעם כדי שלא יהא חוטא נשכר, והיינו דקנסוהו על זה שלא נהג אבלות. ומזה יש ללמוד שמי שלא נהג באונס, הרגל מבטל, שאין טעם לקונסו.

45. (לא נהג אבלות קודם הרגל: א) **אם עשרה ימים אחר החג שמע שמת לו מת בערב החג [ואם נמנה שעה אחת לפני החג שבעה, וז' ימי החג ועוד יום שמיני עצרת שעולה לשבעה סה"כ כ"א, ועוד י' ימים שאחר החג, הרי ל"א], האם נחשב שמועה קרובה או רחוקה.** (ב) **מת לו מת קודם הרגל ולא ידע עד שהגיע הרגל, האם הרגל מבטל גזירת שבעה או שלשים.** (ג) **מי שידע שמת לו מת קודם הרגל אך מחמת שהיה אנוס לא יכל לנהוג אבלות [כגון חולה מחמת חלישותו], האם הרגל מבטל ממנו גזירת שבעה או שלשים.**

תשובה: (א) שמועה קרובה, שאין הרגל עולה אלא למי שנהג אבלות קודם. (ב) לא, והטעם כנ"ל באות א': (ג) כן. סעי' כ וס"ק נג.

ט טבלת סיכום דיני מלאכות חול המועד הובא לעיל בסוף סימן תקמה

סיכום קצור לנלמד: אבלות ברגל: הקובר את מתו ברגל, הן ביו"ט והן בחוה"מ, לא חל עליו אבלות - בדברים שבפרהסיא, ולא ישנה כסותו, ואע"ג דשאר אבל משנה כסותו ברגל, מ"מ זה שלא התחיל עדיין באבלות אין לנהוג כן ברגל [ובפמ"ג מסתפק אם מותר ללבוש בגד חדש], וגם אין משנה מקומו הואיל ולא שינה מקודם יו"ט. אבל דברים שבצנעא נוהג, ואסור ברחיצה בחמין ובתשמי"ה ובת"ת, מיהו מותר לישן עם אשתו בחדרו וא"צ שמירה. ויש מתירין בת"ת, ומ"מ לעלות לתורה ברגל לצרפו למנין הקרואים אין כדאי לכתחלה. יו"ט שני: כל הנ"ל, לענין יו"ט שני של גלויות שאינו חוה"מ, מחלוקת, לדעת המחבר נוהג בו אבלות (אך ביו"ד כתב שלא נהגו כן), ולרמ"א אין נוהג בו אבלות, והדין ככל הנ"ל. והני מילי בקרובים דאורייתא דהיינו ז' קרובים, אבל שאר קרובים דרבנן, גם למחבר אין דוחה יו"ט שני. וכן יום קבורה שאינו יום מיתה לכו"ע אין דוחה, אפי' בז' קרובים. ויו"ט שני של ר"ה הוא כיום הראשון דכיומא אריכתא דמי, ולכו"ע אין נדחה היו"ט. (ס"א ג ד). • הדלקת הנר: הנר שרגילין להדליק כל שבעה ידליקו תיכף ברגל, וגם אם מת לפני הרגל אין הרגל מבטל זה, רק שלא ידליק במקום שאוכלין שם וכ"ש בחדר שמת שם, שמא מתוך כך יבא להספידו, אלא ידליק במקום שאין אוכלין שם. אכן כיון שאין נהנה לאור זה כלל לא ידליק בעצמו ביו"ט אלא ע"י גוי [ואם א"א ע"י גוי דינו כמו נר יא"צ שנתבאר בסי' תקי"ד]. • אחר הרגל: אחר הרגל מתחיל למנות ז', ונוהג בהן אבלות. ומונה ל' מיום הקבורה. ושמיני עצרת אינו נחשב בזה רק יום אחד. ונוהג בשאר השלשים בגילוח ותספורת ורחיצה בחמין ושאר דברים, ככל גזרת שלשים כמבואר ביו"ד ה"ל אבלות. ובמקומות שעושין שני יו"ט, יו"ט האחרון - בין של ר"ה ובין של גלויות - עולה למנין ז', ואע"פ שאין נוהג בו אבלות, ואין נ"מ אם מת תוך הרגל או שמת ונקבר ביו"ט האחרון, דכיון שהוא מדרבנן עולה מהמנין, ומונה מאחוריו ששה ימים בלבד. אבל יו"ט שני הראשון בודאי אין עולה, דלא גרע מחוה"מ. (ס"א ב). • אנינות: אע"פ שאין אבלות נוהג בחוה"מ - אנינות נוהג בו, שאם מת לו מת בחוה"מ אסור בבשר ויין וכל הדברים שאונן אסור בהן. ואם מת לו מת ביו"ט ראשון ואין רוצה לקברו בו ביום, כגון שהגויים אין רוצים לקברו או שהוא אין רוצה לקברו ע"י גויים, אין עליו דין אנינות, ואע"פ שהוא סמוך לערב חייב בכל המצות, עד שתחשך. ואם צריך ודעתו להחשיך על התחום להכין לו צרכי קבורה, אז חל עליו דין אנינות משעה שמחשיך על התחום, ולא קודם. ואם מת לו מת ביו"ט שני ויכול לקברו בו ביום, חל עליו כל דיני אנינות ואסור בד"ת, וכ"ש שאסור לעלות לתורה, אבל לא בלילה - שאין דרך לקברו בלילה [ולכן מי שמת לו מת בשמיני עצרת מותר לקדש בליל שמחת תורה ולברך המוציא וברהמ"ז], אבל אם א"א לקברו מחמת אונס, לא חל עליו אנינות; ומשמע במג"א דמ"מ אסור בד"ת, וכן ביו"ט ראשון כשאין דעתו לקברו, או בליל יו"ט שני שאין דרך לקברו, ויש חולקים דכיון שאין עליו אז אנינות למה יהא אסור בד"ת. (ס"ה). • ניתום אבלים: אע"פ שאין אבלות ברגל, אם מת לו מת ברגל, מנחמים אותו. וא"צ לנחמו אחר הרגל מנין הימים שנחמוהו ברגל. וכן

אין לנחם אבל בער"ש שאחר הרגל קודם ברכו בבהכ"נ כנהוג - אם כבר עברו שבעת ימים למיתת המת. **עשיית מלאכה**: לאחר הרגל כשכלו שבעה למיתת המת, אע"פ שעדיין לא כלה האבלות - עבדיו עושים לו בצנעא מלאכתו בתוך ביתו, וכן יכול למסור מלאכתו לאחרים בבתיהם, אפי' אינו בקבלנות ואינו דבר האבד. ואם הוא דבר האבד מותר ע"י אחרים אפי' בביתו, ואפי' בימים הראשונים שאחר הרגל; והלבוש כתב שאם הוא דבר האבד מותר לעשות בעצמו אחר ששלמו ז' ממייתת המת, ובמאמר מרדכי מפקפק ע"ז; אכן אם לא יוכל לעשות ע"י אחרים והוא דבר האבד, אפשר שיש להקל. ושו"ת של אבל שמת לו מת ביו"ט, יש אוסרין לפתוח חנותו וצריך להמתין ג' ימים אחר יו"ט, והחכמ"א היקל לפתוח חנותו תיכף אחר יו"ט, ודוקא אם הוא כבר יום ז' ממייתת המת, דאל"ה אין להקל. ואם שמע שמועה קרובה, אע"פ ששלמו כבר ז' ימים ממייתת המת, אסור בסחורה כל האבלות, דדין שמועה קרובה כיום קבורה (סי"ו). • **נהג אבלות לפני הרגל**: מת לו מת קודם הרגל ונהג אבלות לפני הרגל, אפי' זמן מועט מאד, ואפי' נהג בא' מהדברים השייכים לשבעה - כגון חליצת מנעל או כפיית המטה או א' משאר דברים [ואפשר דאפי' אם במזיד לא נהג שאר דברים - כל שנהג דבר א' סגי, וצ"ע], בטלה ממנו גזרת שבעה [וגם ר"ה ויוה"כ נחשבין כרגל לענין זה (סי"א)]. וימי הרגל עולין לו למנין ל', דהא מטעם ל' אסור ללבוש בתוך הרגל כלים מגוהצים חדשים ולבנים. וכן הבא ממד"ה וכל השנויים בסי' תקל"א ותקל"ד שהתירו לספר ולכבס ברגל, אסור בכולן כאן מחמת ל', ולפיכך עולה למנין. הרי ז' לפני הרגל, והרגל, ומשלים עליהן עד ל'. מיהו חתן שנשא אשה ערב הרגל ובתוך הרגל מת לו מת, אין הרגל עולה לו למנין ל', שהרי בתוך ז' ימי המשתה מותר בגיהוץ ותספורת ואינו חושש לאבלות כלל, ומה שנוהג ברגל שלא לגהץ ולספר הוא מחמת הרגל לחוד - נמצא שלא נהג אבלות ברגל כלל, ולכן צריך לנהוג לאחר השלמת ימי המשתה ז' ימי אבלות ואח"כ שלשים. (סי"ו). • וכל זה דוקא כשנהג אבלות קצת לפני הרגל, אבל אם שגג או הזיד ולא נהג אבלות, או שהיה סמוך לחשכה ולא היה יכול לנהוג, וכ"ש אם לא ידע עד הרגל, אין הרגל מבטל האבלות, ודינו כדן קובר מתו ברגל - שנוהג בו דברים שבצנעא ומתחיל למנות שבעה אחר הרגל, וימי הרגל עולין לו למנין שלשים, כדלעיל. מיהו יולדת שמת לה מת שחייבת להתאבל עליו, וכן שאר חולה, ואינם יכולים להתאבל מחמת חלישותו, כיון שמחמת אונס לא נהגו, אם פגע בהן הרגל בתוך ז' - בטל מהן גזרת שבעה, וכן שלשים. (סי"ז ב). • **קדוש** - אין הרגל מבטלו, ויש לו דין ז' ושלשים ואפי' נהג שעה א' לפני הרגל. (סי"ק ג). • **התחיל שלשים לפני הרגל**: אם נהג שבעה ופגע בו הרגל, מבטל ממנו גזרת ל', ואפי' חל יום שבעה בערב הרגל אמרי' מקצת היום ככולו, ומותר אפי' בו ביום לרחוץ אפי' בחמין [אפי' לדין דנהגין איסור רחיצה כל ל'] ולספר ולכבס ולגהץ; אך לא יעשה כל דברים אלו עד סמוך לערב, דהיינו אחר תפלת המנחה - שיהא ניכר שהוא משום כבוד הרגל [ואפי' חל יום ח' או ט' בערב הרגל לא יעשה עד סמוך לערב], חוץ מערב פסח שמותר ברחיצה וכיבוס אחר חצות - שאז הוא יו"ט, ולגלח מותר אפי' קודם חצות כיון דאח"כ אסור לאחרים לגלחו. ואם חל יום ח' להיות בשבת ערב הרגל, מותר לספר ולכבס ולרחוץ בער"ש מחצות מיד. ובשעה"ד אפשר דיש להקל בכל גווני מחצות וולמחבר מותר מהבוקר). ואם לא יגלח וכיבס בערב הרגל לא יגלח ויכבס ברגל, כיון שהיה אפשר לו לגלח ולכבס קודם הרגל, אבל אחר הרגל מותר - שכבר נתבטל ממנו גזרת שלשים. אבל מי שחל יום שבעה שלו בשבת ערב הרגל, מותר לגלח בחוה"מ, כיון שלא היה אפשר לו לגלח קודם. (סי"ח). • הא דרגל מבטל גזרת ל', בשאר מתים, אבל באביו ואמו שאסור לספר עד שיגערו בו הבריות, אפי' פגע בו הרגל לאחר ל' יום - אינו מבטל. ואם גערו בו, אף ביום ל' מותר. (סי"ט). • **כיצד ינהג אבל לפני הרגל**: אם חל אחד מימי האבלות, בין הראשון ובין שאר הימים - חוץ מהשביעי - בערב הרגל, נוהג כל דיני אבלות, כגון ישיבת קרקע וחליצת מנעל, עד שתחשך. מיהו בין השמשות, ואפשר גם בזמן תוספת יו"ט, אין נוהג [ויש מקילין מן המנחה ולמעלה]. ומי"מ מותר לכבס, ולא ילבשו עד הלילה, וטוב ליהרר מלכבס עד סמוך לערב [ולמחבר מותר מחצות], שיהא ניכר שמשום הרגל מכבס. ולענין רחיצה, יש מתירין לרחוץ סמוך לחשכה אחר תפלת המנחה, וכן המנהג אפי' לדין דנהגין איסור רחיצה כל ל'; וי"א שאין להקל לרחוץ בחמין רק בצונן, והרוצה להקל גם בחמין אין למחות בידו; ובחוה"מ יש לסמוך להקל גם בחמין. מיהו אחר הרגל אסור ברחיצה וכיבוס עד שלשים [ולמחבר ביו"ד אין איסור רחיצה וכיבוס כלל בשלשים]. ובתספורת אין להקל כלל - לא לפני הרגל ולא ברגל, עד שלשים. וכן מי שמת לו מת בער"ש,

ושבת הוא ערב הרגל, יש מחמירין שלא לרחוץ רק בצונן סמוך לחשכה, ואפי' אם חל יום ז' שלו להיות בשבת ערב הרגל אין להקל יותר. והמיקל בכל אלו אף בחמין אין למחות בידו. (סי"י). • רגל מבטל אבלות: נהג שעה אחת לפני הפסח, אותה שעה חשובה כשבעה, וחי' ימי הפסח [בחוו"ל] הרי ט"ו, ומשלים עליהם עוד ט"ו. (סי"ב). • שעה אחת לפני עצרת חשובה כז', ועצרת חשוב כז', הרי י"ד, ומשלים עליהן עוד ט"ז; ויום ב' של עצרת בחוו"ל עולה למנין הטי"ז. (סי"ג). • שעה אחת לפני ראש השנה בטלה ממנו גזרת ז' - מפני ר"ה, וגזרת ל' מבטל ממנו יוה"כ, ומגלח ורוחץ ומכבס בערב יוה"כ. וכן הקובר מתו בגי' תשרי, מגלח ורוחץ ומכבס בערב יו"כ, וא"צ בזה סמוך לחשכה משום כבוד יו"כ כיון שכבר נשלם שבעה. (סי"ד). • שעה אחת לפני יו"כ, בטלה ממנו גזרת שבעה - מפני יו"כ, וגזרת ל' מבטל ממנו החג, ומגלח ורוחץ ומכבס בערב החג, כמבואר לעיל. (סט"ו). • שעה אחת לפני החג, והחג, הרי י"ד, ושמיני עצרת - שבעה, הרי כ"א יום, ויום של שמיני עצרת בחוו"ל הרי כ"ב, ומשלים עליהם ח'. (סט"ז). • שמע שמועה קרובה [דהיינו תוך ל' שמת קרוב] בשבת או ברגל, ולמוצאי שבת ורגל נעשית רחוקה, דינו כדין שמע שמועה רחוקה אחר השבת והרגל, כיון שלא היה יכול לנהוג אבלות כששמע, ואינו נוהג אלא שעה אחת במוצאי שבת ורגל; אלא שבשבת ורגל נוהג דברים שבצנעא. (סי"ז). • שמע שמועה רחוקה [דהיינו אחר ל' יום] בשבת או ברגל, אינו נוהג בהם אפי' דברים שבצנעא, אלא למוצאי שבת או הרגל נוהג שעה אחת ודיו. (סי"ח). • שמע שמועה קרובה בשבת, שבת עולה ליום אחד ובמוצאי שבת קורע, והו"ל יום ששי - שביעי לאבלות. ואם שמע שמועה קרובה בשבת, ערב הרגל עולה לו ליום אחד, ויו"ט מבטל גזרת שבעה. (סי"ט). • אם עשרה ימים אחר החג שמע שמת לו מת בערב החג, אע"פ שאם נמנה שעה א' לפני החג שבעה, ושבעת ימי החג, ויום שמיני עצרת - כ"א, ועשרה ימים אחרים - הרי ל"א, אין לזה דין שמועה רחוקה אלא דין שמועה קרובה, שאין הרגל עולה למי שלא נהג אבלות קודם לו כלל, וכ"ש למי שלא היה יודע שמת לו מת וכדלעיל. (ס"ב).

הלכות חנוכה

סימן תרע

הקדמה: תקנו חכמים להדליק נרות שמונה ימים מיום כ"ה כסלו, כי בשעה שהציל ה' את ישראל מיד היונים נכנסו להיכל ולא מצאו אלא פך שמן שהיה בו להדליק יום אחד בלבד, ונעשה נס והדליקו ממנו שמונה ימים, ומפני זה תקנו חכמים שמונת ימי חנוכה ומדליקין בהן נרות כדי להראות ולגלות הנס (מ"ב סי' תרע ס"ק א, ע"ש בהרחבה).
 ההלכות שנאמרו בימים אלו שלוש הם. א. הדלקת נרות. ב. אמירת הלל, והודאה בתפילה ובברכת המזון - על הנסים. ג. איסור הספד ותענית מלבד לחם בפניו שמותרים. מלאכה לא אסרו בהם, אך נוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות (כדי להכיר שאסור להשתמש לאורה (מ"ב תרע ה; וע"ש סוס"ק א).

1. **(נס חנוכה): מה הטעם שתיקנו חנוכה.**
 תשובה: שבזמן בית שני גזרו היונים גזרות על ישראל, והצילם ה' מהם, וכשגברו על האויבים היה זה בכ"ה כסליו, ונכנסו להיכל ולא מצאו אלא פך שמן אחד ונעשה נס והדליקו ממנו שמונת ימים, לפיכך תקנו להדליק נרות להראות ולגלות הנס. והוא מצוה מדברי סופרים כקריאת המגילה. סעי' א וס"ק א.
  2. **(מלאכה): (א) ימי חנוכה, האם מותרין בעשיית מלאכה. (ב) ומה נוהגות הנשים. ומה הטעם. (ג) האם אפשר להקל להם. (ד) במקום שנהגו איסור מלאכה כל היום האם דבר טוב הוא.**
 תשובה: (א) כן. (ב) נוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות בביתן, והוא כחצי שעה. והטעם כדי להכיר שאסור להשתמש לאורה. ויש מקומות שגם האנשים מחמירים בזה. (ג) לא. (ד) לא, כי הבטלה עברה היא ומביאה לידי שעמום (פי' שיגעון, רש"י כתובות נט); ויש למחות בנהגים כן. סעי' א וס"ק ג-ה.
  3. **(צדקה): נוהגין העניים לסבב על הפתחים בחנוכה, ויש טעם לזה עי' פמ"ג (שביאר שהיוונים ביטלו את ישראל משלשה עמודי עולם - תורה עבודה וגמילות חסדים, ומפני זה אנו מחוייבים בימי חנוכה ללמוד תורה, ועבודה בלבד זו תפילה והודאה, וגמילות חסדים בממון וגוף). ס"ק א.**
  4. **(סעודה): (א) האם יש מצוה להרבות סעודה בימים אלו. (ב) מדוע לא קבעו ימים אלו לימי משתה ושמחה כמו בפורים.**
 תשובה: (א) המחבר כתב שהסעודות שמרבים בימים אלו הם סעודות הרשות. והאחרונים הסכימו (כה"א שהביא הרמ"א) שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות [שכל סעודה שעושה כדי ליתן שבח למקום או לפרסם הנס או המצוה הוי סעודת מצוה, ועוד שאז הושלמה מלאכת המשכן במדבר וגם בימי אנטיוכוס שטמאו ההיכל עשו חנוכת ביהמ"ק בימים אלו]. ונוהגים לומר זמירות ושבחות בסעודות ובצירוף זה הוי סעודת מצוה. וראוי שהשמחה תהא מעורבת ובלולה בדברי תורה ואל תבטל מקביעותך. (ב) שבפורים היתה הגזירה על הגופות, לכן כשהצילם ה' קבעו להודות ע"י משתה ושמחה. משא"כ בחנוכה שהיתה הגזירה על המרת דתם ח"ו לפיכך כשניצחום קבעו להלל ולהודות בלבד שמזה רצו למנוע שיכפרו בדתו ח"ו. סעי' ב וס"ק ו-ט ובה"ל ד"ה ונוהגין.
  5. **(מאכלי חלב): מהו מנהג אכילת גבינה, ומה טעמו.**
 תשובה: יש נוהגים לאכול גבינה בחנוכה, לפי שהנס נעשה ע"י חלב, שהיתה גזירה שכל ארוסה תבעל לטפסר תחילה והאכילה יהודית ביתו של יוחנן כה"ג לראש הצורים גבינה לשכרותו וחתכה ראשו וברחו כולם. סעי' ב וס"ק י.
- (ג) שאלה למעשה: מה שנהוג אצל הרבה לעשות 'ערב לביבות' - שמתקבצים בני משפחה בימי חנוכה ואוכלים סופגניות ומאכלי חלב ושרים ומודים לה' ואומרים דברי תורה, האם זה נחשב סעודת מצוה. (ע"י שר"ע ס"ב וס"ק ט ובה"ל ד"ה ונוהגין).
6. **(תענית): אסור להתענות בימי החנוכה אפי' יום שמת בו אביו ואמו. אם עבר והתענה יום שמת בו אביו ואמו או ת"ח, האם צריך למיתב תענית לתעניתו אחר חנוכה.**
 תשובה: כן. סעי' א ג וס"ק יא.
  7. **(אבילות): כל דברי אבילות נוהגים בחנוכה. (א) אונן, כיצד ינהג בנר חנוכה. (ב) ואם הוא לבדו.**

תשובה: א) הוא פטור מהדלקה, ואשתו תדליק, ויש דעות אם יכול לענות אמן. ב) ידליק הנרות בלא ברכה, לפרסומי ניסא. ס"ק יב.

8. **הספד וצידוק הדין:** א) האם מספידין בימי חנוכה [ועל חכם]. ב) ואמירת צידוק הדין [ועל חכם]. ג) ולפני ימי חנוכה ולאחריהם [לענין הספד וצידוק הדין].

תשובה: א) אין מספידין אלא על חכם בפניו. ב) אין אומרים אפי' על חכם בפניו. ב) מותר להספיד ולומר צידוק הדין, ואפי' לאיזה פוסקים שמחמירין לפניהם, אבל לאחריהם בודאי אין להחמיר ויכול לומר צידוק הדין (וה"ה הספד. כתבי הגר"ה גרינהויז). סעי' א ג וס"ק יב ושה"צ

9. (ח"ש) חרש שאינו שומע והוא מדבר, חייב בנר חנוכה, שהוא כפסח לכל דבריו. ס"ק יב.

סיכום קצר לנלמד: טעם תקנת חנוכה, שבזמן בית שני כשגזרו היונים גזרות על ישראל והצילם ה' מהם, וכשגברו על האויבים היה זה בכ"ה כסליו, ונכנסו להיכל ולא מצאו אלא פך שמן אחד ונעשה נס והדליקו ממנו ח' ימים, לפיכך תקנו להדליק נרות להראות ולגלות הנס. • ימי חנוכה מותרים בעשיית מלאכה, ונהגו הנשים שלא לעשות מלאכה בזמן הדלקת נרות כדי שיהא היכר שאסור להשתמש לאור הנר. ואין להקל להם. ויש מקומות שגם האנשים מחמירים בזה. ובמקום שנהגו איסור מלאכה כל היום יש למחות בהם כי בטלה עבירה היא. • נוהגים העניים לסבב על הפתחים בחנוכה. • סעודות שמרבים בימים אלו, המחבר כתב שהם סעודות הרשות, והאחרונים הסכימו שיש קצת מצוה בזה - שכל שעושה כדי ליתן שבת למקום או לפרסם הנס או המצוה הוי סעודת מצוה [ובכלל זה נישואי בת ת"ח לע"ה כשאומרים שירות הוי סעודת מצוה] ועוד שאז הושלמה מלאכת המשכן וגם חנכו את הבית בזמן אנטיוכוס, ונוהגים לומר זמירות ובצירוף זה הוי סעודת מצוה, וראוי שהשמחה תהא בלולה מדברי תורה. • יש נוהגים באכילת מאכלי חלב בחנוכה, זכר לנס שנעשה ע"י חלב. • אסור להתענות בימי חנוכה, אפי' יום שמת בו אביו ואמו. ואם עבר והתענה, צריך להתענות יום אחד אחר חנוכה. • דברי אבילות נוהגים בחנוכה. אונן פטור מהדלקה, ואשתו תדליק, ומחלו' אם יענה אמן. וכשהוא לבדו ידליק בלא ברכה. • אין מספידין בחנוכה, אלא על חכם בפניו. ואין לומר צידוק הדין כלל. ולפני ימי חנוכה מותר הספד וצידו"ה ויש מחמירים, ולאחריהם מותר. • חרש שמדבר חייב בנר חנוכה, שהוא כפיקח.

סימן תרעא

10. **מעלת וזהירות נר חנוכה:** אמרו בגמ' שבת (כ"ה: ע"פ ה"כ"ו) הזהיר בנר חנוכה הויין ליה בנים תלמידי חכמים. וזה לשון הרמב"ם (חנוכה 7 י"ב): מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד, וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו.

חובת השגת נר לחנוכה: לענין ארבעה כוסות בליל הסדר, איתא במשנה (פסחים 57:): - אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב, ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין, ואפילו מן התמחוי. והיינו שאפילו הוא עני ביותר המתפרנס מן התמחוי של צדקה, חייב לחזור אחר ארבעה כוסות אם לא קיבלם מגבאי הצדקה. וכתב רשב"ם (ד"ה ואפילו) שאפילו ימכור את מלבושו או ילוה או ישכיר את עצמו, בשביל יין לארבעה כוסות. והטעם שיש לחזור כל כך אחר מצות ארבעה כוסות, ביאר הרמב"ם (שם) שהוא משום שנתקנה לפרסם את הנס (מ"ז ע"א). ומזה למד הרמב"ם אף לגבי נר חנוכה, שהיות וענין המצוה הוא פרסום הנס, אפילו אין לו מה יאכל שואל או מוכר כסותו כדי לקנות שמן ונרות.

10. **(הזהיר בנר חנוכה):** צריך לזהר מאד בהדלקת נרות חנוכה. הרגיל לזהר בנר שבת וחנוכה, למה זוכה.

תשובה: לבנים תלמידי חכמים (וילהי"ה היינו שזהיר בפרטי ודקדוקי הלכותיה¹⁴²), וכן שעושה אותם יפס [מ"ב רסג א] כלומר פטוט יפה ואור צלול. סעי' א וס"ק א.

הוספות ועיונים

¹⁴² שונה הלכות תורת המועדים ס"ק א בשם ס' סוד הדלקת נרות חנוכה. וז"ל: אמרו חז"ל הזהיר בנר חנוכה הויין ליה בנים זכרים שיהיו ת"ח. והרי כו"ע מדליקין נרות חנוכה ואין כולם ולא רובם זוכין לבנים זכרים ושיהיו ת"ח. אין לתמוה מזה שהאמת הוא חכמים הם אמת ודבריהם אמת, וכפי מה שכל העולם מדליקין נרות חנוכה שרובא דרובא יוצאין ידי חובתן, אבל מיעוטא דמיעוטא זהירין להדליק כפי כל פרטי המצוות והדקדוקים, שהזהיר בהדלקתו בכל פרטיה ודקדוקיה יקנה

11. (עני המתפרנס מן הצדקה): (א) עני המתפרנס מהצדקה, האם הגבאים צריכים ליתן לו נרות להדליק. [וכמה]. (ב) ואם לא נתנו לו.

תשובה: (א) חייבים ליתן לו, מיהו די בנר א' לכל לילה, דזה סגי מעיקה"ד לו ולביתו כדלקמן. (ב) שואל על הפתחים או מוכר כסותו או משכיר עצמו ולוקח שמן להדליק. מיהו אין חייב בכל זה רק בשביל נר א' בכל לילה כנ"ל. סעי' א' וס"ק ג ובה"ל ד"ה ואפילו.

(הקדמה לסעיף טו, כמה נרות מדליקין ומי מדליק: בגמרא (שבת כ"א) אמרו שעיקר דין הדלקת נרות החנוכה הוא נר איש וביתו, דהיינו נר אחד לכל בית ובית בכל ערב מלילות החנוכה, והמהדרין¹⁴³ נהגו להדליק נר אחד לכל אחד מבני המשפחה בכל יום, והמהדרין מן המהדרין נהגו להוסיף בכל יום נר נוסף על יום האתמול ולעיתים בית הלל, ביום א' הדליקו נר אחד וביום ב' שני נרות וכן על זה הדרך. טעם ההוספה ביארו בגמרא שהוא למספר הימים היוצאים שכבר עברו והיום שמדליקים בו הוא מן הימים שכבר עברו [והיינו שבזה ידעו ויזכרו הכל כמה ימים יצאו בהתמדת הנס וכשיזכירו זה שהיה הנס משך זמן רב, יש בו פרסומי ניסא ושבח יותר להש"י (פס"ל ד"ה כלילת)] (וע"ש בגמ' ערך טעם).

ונחלקו הראשונים מה היה מנהגם של המהדרין מן המהדרין, דעת התוס' (ד"ה והמהדרין) שמנהגם היה שרק אחד מבני הבית היה מדליק, אלא שהיה מוסיף והולך, ולא הדליקו כל אחד מבני הבית, שאם ידליק כל אחד לא יהא היכר כמה נרות מדליקים באותו יום ולא ידעו את מספר הימים היוצאים. אך דעת הרמב"ם (פ"ד ה"א) שמנהגם היה להוסיף על המהדרין, שהמהדרין היו מדליקים כל אחד ואחד מבני הבית נר אחד, והמהדרין מן המהדרין הוסיפו והלכו, וכל אחד מבני הבית היה מדליק וגם מוסיף והולך בכל יום נוסף. למעשה כתב הרמב"ם (ע"ה): "ומנהג פשוט בכל ערינו בספרד שיהיו כל אנשי הבית מדליקין נר אחד בלילה הראשון ומוסיפין והולכין נר בכל לילה ולילה עד שנמצא מדליק בליל שמיני שמונה נרות בין שהיו אנשי הבית מרובים בין שהיה אדם אחד". והיינו כדעת התוספות. וכן פסק השו"ע. והרמ"א כתב שהמנהג כפי שפסק הרמב"ם להלכה שמדליקין נר לכל א' מבני הבית ומוסיף והולך בשאר ימים. ובדרכי משה (ס"ק ט) הוסיף לבאר שבזמנינו שמדליקים בתוך הבית הרי א"צ להדליק בטפח הסמוך לפתח ויכולים להדליק במקומות נפרדים, ובה שפיר יש היכר למספר הנרות הנוספים בכל יום, ובאופן זה שיש היכר אף התוס' מודים שכל אחד מדליק ומוסיף נר כל יום.

12. (כמה נרות מדליקין): (א) כמה נרות צריך להדליק מעיקר הדין. [ולבני הגדולים או משרתיך]. (ב) ולמהדרין. (ג) ולמהדרין מן המהדרין - לאדם אחד. (ד) וכשיש כמה בני בית. (ה) וכשאינן ידם משגת כל כך נרות. (ו) לשיטת הרמ"א במהדרין מן המהדרין, כשיש כמה בני בית מה צריך ליהצר במקום הנחת הנרות. [ובלילה הראשון].

תשובה: (א) נר א' לאיש ובני ביתו בכל לילה, ואף בניו הגדולים ומשרתיך כיון שסמוכין על שלחנו בקביעות יוצאין בנרו. (ב) נר לכל א' וא', לבד מאשתו שהיא כגופו. (ג) יום ראשון מדליק א', מכאן ואילך מוסיף נר בכל לילה. (ד) לדעת המחבר רק בעה"ב מדליק וכנ"ל ג', ולרמ"א - ידליק כל א' מבני הבית כנ"ל ב' ויוסיף נר א' בכל לילה כנ"ל ג'. (ה) ידליקו (כל א' מבני הבית) נר א' בכל לילה (היינו לרמ"א). ואם אין ידם משגת כלל רק לנר א' לו ולבני ביתו בכל לילה, יצא בזה מדינא (זהו לכרע). (ו) שיניחו כל א' וא' נרותיו במקום מיוחד, כדי שיהא היכר כמה נרות מדליקין. ואפי' בלילה הראשון י"א שיש ליהצר בזה. סעי' ב' וס"ק ד ה-י ובה"ל ד"ה בלילה וד"ה כדן.

13. (שמן זית, או מוסיף והולך): אם השמן הוא ביוקר, מה עדיף, להדליק בשמן זית נר א' בכל לילה, או להדליק בנרות שעוה ולהיות מוסיף והולך. [ובלילה הראשון].

תשובה: מוטב נרות שעוה ומוסיף והולך משמן זית ונר א' בכל לילה¹⁴⁴; וי"א דבלילה הראשון יראה עכ"פ להדליק בשמן זית אף שבשאר לילות לא יוכל להיות כמהדרין מן המהדרין (וה"ה בכל לילה אין לו לחוש למחר לדעה זו. שונה"ל ה"ל ד). ס"ק ז' ושה"צ

הוספות ועיונים

וישיג בכח המצוה ובסגולותיה בניס זכרים ת"ח. ודע כי נרות חנוכה הם ל"ו בכל הח' לילות, והזהיר בהם יזכה לחכמה, והסוד ילו חכמו ישכילו זאתי - כל הזהיר בל"ו נרות של מצות חנוכה יזכה לבנים בעלי חכמה, אימת, אם ישכילו זאת, רי"ל אם יתכנו להזהר בזאת המצוה בכל פרטיה ודיקדוקיה. עכ"ל.

¹⁴³ כלומר המחזרין אחר המצוות (השי"א בא"ד"ה והמהדרין). אבל תוס' (ד"ה והמהדרין) רמב"ן ר"ן ור"ח פירשו שהוא מלשון הידור. ¹⁴⁴ וכתב בשמעת אדם הטעם, לפי שבגמרא לא הוזכר שמן זית מעיקר הדין, אלא הוזכר שאב"י שמע שר' יהושע בן לוי מדליק בשמן זית, ואמר שמשמטבר שאור צלול עדיף. ועל כן עדיף להדליק בנרות שעוה ולנהוג כמהדרין מן המהדרין, שהוזכר בגמרא מפורש.

14. (יש לו קצת שמו): א) מי שאין לו שמו הרבה, כיצד ינהג. ב) אם יש לו שמו בצמצום על כל השמונה ימים ולחברו אין כלום, כיצד ינהג.
- תשובה: א) יתן בנר א' שמו כשיעור והמותר יחלק לכולם, שאם יעשה לכולם בשוה לא ידליק אפי' א' כשיעור.¹⁴⁵
 ב) מוטב שידליק בכל לילה א', ויתן גם לחברו. ודוק כשחברו אינו מבני ביתו או שאינו סמוך על שלחנו, אבל אם הוא מב"ב מוטב שיהיה הוא מהמהדרין (ולדעת המחבר דלעיל 12 בלא"ה הוא לבדו ידליק ויחשב מהדרין מן המהדרין). ס"ק ג.
15. (יש לו ט' או י' נרות): א) אם יש לו רק ט' נרות, כיצד ינהג. ב) ואם יש לו י' נרות.
- תשובה: א) ידליק בליל שני שתי נרות. ב) ידליק ב' בליל ב', ובליל ג' רק אחת. ס"ק ה.
16. (הדלקת ב' בנר אחד): א) נר שיש לו ב' פיות [דהיינו שהפתילות מבפנים מונחים בנר זה אצל זה רק ראשי הפתילות כשבלוטין לחוץ נחלקין לשתי מקומות], לכמה נרות עולין. ב) לרמ"א שמוסיפין בכל לילה נר א' לכל א' מבני הבית, האם אפשר שידליקו ב' אנשים בנר א'. [ובלילה הראשון]. ג) מנורת חנוכה שלנו שיש לה ח' פיות, האם גם יש את החומרא הנ"ל ב' לדעת הרמ"א.
- תשובה: א) לב' נרות [כיון שבמקום הנחתן בפה ניכר שהם שתיים], כגון מליל א' ואילך, וכן עולה בשביל ב' בנ"א.
 ב) י"א שלא, דהא צריך שידליק כל א' נרותיו במקום מיוחד כדלעיל. ואפי' בלילה הראשון יש ליזהר, ויש מקילין בלילה הראשון, ובשעה ד' יש לסמוך ע"ז. ג) אפשר שבזה מותר להדליק ב' בנ"א בב' קצוות המנורה, שהרי רואין שהדליקו שנים שאל"כ היה מדליק כסדר א' אצל חברו; וכן נוהגין העולם. סעי' ג וס"ק יא יב ושה"י
17. (קערה שמו שהקיפה פתילות): א) מילא קערה שמו והקיפה פתילות, לכמה נרות עולין - שכפפה על הקערה כלי לפני ההדלקה או כשלא כפה. ב) ואם הדליק ואח"כ כפה כלי. ג) באיזה אופן מותר אפי' כשלא כפה כלי.
- תשובה: א) כפה עליה כלי שעי"ז אין מתחברים הפתילות יחד, כל פתילה עולה בשביל נר א'; לא כפה עליה כלי, אפילו לנר אחד אין עולה, לפי שהוא כמדורה - שמתחברות כל הלהב יחד. ב) צריך לכבות ולכסות בכלי ולחזור ולהדליק (דקימ"ל בסי' תרע"ה שההדלקה עושה מצוה). ג) כשיש הפסק מחיצה בין נר לנר וכרוחב אצבע ביניהן, וכן נוהגין דדוקא בקערה שאין שום הפסק בין נר לנר אסור. סעי' ד וס"ק יג-טו.
18. (הקין נרות בעיגול, הדלקה בפמוטות): הקין נרות בעיגול עד שעי"ז יוכל להתחבר הלהב, אין עולה לו כלל וכנ"ל, לכן יש ליזהר להעמיד הנרות בשורה בשוה ולא בעיגול, ואפי' לעשות בשורה א' נכנס וא' יוצא אין כדאי - שלא יבא לעשות בעיגול, רק יהיו בשוה. אבל מותר להדליק בפמוטות של נחושת העשוין קנים קנים חלולין יוצאין סביבות בעיגול, כיון שיש לכל קנה מחיצה בפ"ע; ובלבד שאם הקנים יהיו מובדלין א' מחברו; ודי ברוחב אצבע. ומ"מ אין זה הידור לנר חנוכה להדליק בפמוטות¹⁴⁶. וכן כשמדבקין נרות שעוה בכותל יראה שיהיו מרווח אחד מחבירו עכ"פ כשיעור אצבע. סעי' ד וס"ק טו-יח ובה"ל ד"ה מילא וד"ה מותר.
19. (שהיה רווח אצבע בנרות השעוה): ויהא כשעושה נרות אפילו שעוה, שלא ידבקם אפילו ב' יחד, וכ"ש ד' או ה'; שנראה כמדורה; אלא יאה מרווח א' מחברו עכ"פ כשיעור אצבע. וכ"ש שיזהר שלא ידבקו אחר הדלקתן, שעי"ז מתחממין ונפולין (וכבות מהר ואינן זולקות כהלכתן. אור זרוע) ולא קיים המצוה; וזה צריך ליזהר גם בנרות של שבת ויו"ט. סעי' ד וס"ק יח יט ובה"ל ד"ה אפילו.

מד) שאלה למעשה: א. אחד הבחורים ממשפחת וגשל, כשרצה להדליק נרות חנוכה גילה שאין עמו חנוכיה ראויה לשמה. והנה הוא מוצא חנוכיה פשוטה [כמו זו המצויה של הילדים], אך הביזכים שבה היו קצת צפופים וסמוכים זה לזה. האם היא כשרה. (ע"י ס"ד וס"ק יח). ב. מי שגילה בא' מימי החנוכה שחסר לו נר, ונמצא אצלו בבית נר השעוה קלוע שמשתמשים בו להבדלה. האם יכול לקחתו לנר חנוכה ויעלה לו לנר אחד או כמה נרות. (ע"י ס"ד ברמ"א וס"ק יט).

(הקדמה לסעיף ט). היכן מדליקים נרות חנוכה: מבוואר בגמ' (שבת כ"א) שניר חנוכה מדליקים אותו בפתח הבית מבחוץ, כדי שיהא פרסום הנס לעוברים ושבים (כ"ט"ו), ואם בעה"ב זה דר בעליה [ונפתח העליה הוא לבית שתחתיו,

הוספות ועיונים

¹⁴⁵ ומי שיש לו שמו כשיעור לילה אחד בלבד, לא ידליק בכל לילה מעט שמו פחות מכשיעור אלא ידליק בלילה הראשון שמו כשיעור, אע"פ שלא ישאר כלום לשאר הלילות. כ"ח"ח ס"ק ח.

¹⁴⁶ והטעם בזה הוא משום שמו מחובר שיהיו כל הנרות בשורה אחת ממש דוגמת המנורה שהיה בביהמ"ק שכל הנרות היו בשורה אחת. רב פעלים ח"ד סי' ל.

כך שאם ידליק על פתח הבית שתחתיו ברה"ר, לא יהא ניכר שהנר שלו (כ"י) ויחשדו העוברים ושיבם שלא הדליק נרות (כ"ח), מדליק בחלון העליה הפונה לרשות הרבים. עוד אמרו בגמ', שבשעת הסכנה [שגזרו גוים שלא להדליק נרות (כ"י, ע"ש)] מדליקים בתוך הבית, וכיון שבאופן זה אין ניכר שזהו נר חנוכה - שיאמרו לצרכו הדליקה, ידליק נר נוסף וע"י זה יהא ניכר שהנר הראשון הוא בשביל חנוכה (כ"י ע"פ בבב"ל). בתים הפתוחים לחצר, דעת רש"י (ד"ה מנחה) שבעל הבית מדליק בפתח הבית - בחצר. ודעת תוס' (ד"ה מנחה) שמדליק בפתח החצר, שיהא נראה לעוברים ברשות הרבים, [והוכיחו כדבריהם מהא דאמרו בגמ' (שבת כג) חצר שיש לה ב' פתחים צריך להדליק בב' הפתחים משום חשדא, הרי שמדליקים בפתח החצר וע"י כ"י ע"פ ד"ה חלה]. וכן פסק השו"ע [וע"ל בה"ל ד"ה פתח].

20. (מקום הדלקת הנרות): א) היכן מקום הנחת נר חנוכה. ב) כש לפני הבית יש חצר הפתוח לרה"ר, היכן מניח. ג) היה דר בעליה ופתח העליה פתוח לרה"ר, היכן מניח. ד) ואם פתח העליה פתוח לבית. ה) בשעת הסכנה היכן מדליקין. [ומה יש להוסיף, ובאלו אופנים].

(תשובה: א) בפתח הסמוך לרה"ר, מבחוץ. ב) על פתח החצר (וכ"ד השו"ע) ו"א" על פתח הבית הפתוח לחצר. ג) על הפתח. וכן אם פתח העליה פתוח לחצר, מניח על פתח החצר הפתוח לרה"ר (כ"ל ב' ע"ש). ד) מניח בחלון הסמוך לרה"ר (ולא בחוץ ששם לא ניכר שהדלקת הנרות בשביל העליה. ב"י). ה) מניחו על שלחנו ודיו. וצריך נר אחר בבית לעשות היכר שזו למצוה, ואפילו אינו רוצה להשתמש לאורה. ויניח הנר הנוסף רחוק קצת מהנרות שיהא היכר שאינו מנרות המצוה. שו"ע תרעג א). ואם יש בבית מדורה שיכול להשתמש לפניה א"צ נר אחר, שכבר יש היכר שהנר הוא של מצוה. ואם הוא אדם חשוב שאין דרכו להשתמש לאור המדורה, צריך נר אחר. (נר השמש): והמנהג דבכל נר חנוכה, אפילו מניחו סמוך לפתח, צריך נר אחר בבית, ואפי' לא היה צריך לתשימש. ומי שאין לו אלא נר א' להדליק ואין לו נר אחר להשתמש לאורה, מ"מ ידליק את הנר ויברך עליה, אך לכתחילה יזהר שלא להשתמש לפניה. סעי' ה' וס"ק כא-כה ובה"ל ד"ה פתח וד"ה וצריך ושה"צ

מה) שאלה למעשה: דירה בבנין מגורים מצוי [שיש דירות פתוחות לחדר מדרגות ומחדר המדרגות יוצאים לרה"ר], והדירה בקומה שניה, היכן בעה"ב מדליק נרות חנוכה - האם על חלון דירתו הפונה לרה"ר, או בפתח הבנין [ע"פ מה שעולה מהשו"ע ומ"ב. מדובר שאין בבנין ממול בנינים אחרים]. (ע"ל ס"ה וס"ק כג. ועיי' ער).

21. (למעלה מג'): א) נר חנוכה, באיזה גובה מעל הארץ מצוה להניחה, ומדוע. ב) אם הניחה למטה מזה האם יצא.

(תשובה: א) למעלה מג' טפחים, כדי שיהא ניכר (שהונחה לשם חנוכה). ב) בדיעבד יצא. סעי' ו' וס"ק כו.

22. (למטה מ'): מצוה להניחה למטה מ' טפחים. א) אם הניחה למעלה מ' האם יצא. ב) המדליקין בפנים, האם צריכים להקפיד להדליק תוך י'. ג) אם דר בעליה, והחלון שלצד רה"ר גבוה י' טפחים מקרקעית העליה, היכן יניח. ד) בהנ"ל ג', היכן עדיף, בחלון או בטפח הסמוך לפתח ותוך י' לקרקעית העליה. ה) בביהכ"ג, האם מדליקים הנרות תוך י'.

(תשובה: א) בדיעבד יצא. ב) נוהגין להקל בזה, אבל המדקדקין מחמירין גם בזה, וכן משמע בטור. ג) בחלון. ד) משמע במג"א דעדיף בחלון, דפרסומי ניסא לבני רה"ר עדיף. אך אם יש לו ב' חלונות - א' למעלה מ"ט וא' למטה מ"י, בודאי יניחנו בחלון שלמטה מ"י. ה) לא אלא המנהג שהנרות במקום גבוה. סעי' ו' וס"ק כז ושה"צ

23. (למעלה מכ' אמה): א) הניח הנר למעלה מכ' אמה, האם יצא. ב) וכשמדליק בבית. ג) טעה והדליק למעלה מכ' ושוב מדליק בתוך כ'; האם יברך. ד) נרות שעוה ארוכין, ומקום הלהב למעלה מכ', האם יצא. ה) הדליקה למעלה מכ', ולקחה כך כשהיא דלוקה והניחה למטה מכ', האם יצא. ו) אם הדליקה למטה מכ' ונטלה משם והניחה במקום אחר בתוך כ'; האם יצא.

(תשובה: א) לא. ב) גם לא. ג) כן. ד) לא. ה) לא, דבשעת הדלקה צריך שתהא למטה מכ'. ו) כן, כיון ששני המקומות כשרים (ועיי' לקמן סי' תרע"ה ס"ק ו' שלכתחילה יש לזהר גם בזה. שוה"ל הל' טו). סעי' ו' וס"ק כח-ל ושה"צ

מו) שאלה למעשה: א. משפחת לוי, כדי להדליק את נרות החנוכה בפתח ביתם הפונה לחוץ, הניחו שם כסא גבוה, ומעליו העמידו את החנוכיה; ונתנו את ליבם לכך שהחנוכיה תשב על הכסא בתוך עשרה טפחים לקרקע, כך שהחנוכיה רובה ככולה היתה תוך גובה י' טפחים. האם יצאו. (ע"ל ס"ו ושה"צ לג). ב. בסיפור הנ"ל שטעו בהנחת החנוכיה למעלה מ' טפחים, אח"כ שמעו מעובר אורח על טעותם. ובא האב ולקח את החנוכיה והנמיכה - כדי שגם הנרות יהיו תוך י"ט, ובלי

לכבותה תחילה אלא לקחה כמות שהיא והניחה במקום נמוך. האם יצאו בזה.

(ע"ו ס"ו וס"ק ל).

24. (מקום ההדלקה בפתח): א) עד איזה שיעור אפשר להעמיד הנר רחוק מהפתח. ב) ובאיזה צד בפתח מניח ומדוע. ג) הניח בצד ימין, האם יצא. ד) פתח שאין בו מזוזה, באיזה צד מניח הנר. ה) כשמניחו בחלל הפתח, ויש שם מזוזה, באיזה מקום בפתח יניח. ו) בכל הנ"ל, האם יש חילוק בין אם הדלת נפתחת לצד המזוזה או לצד שממול.

תשובה: א) מצוה שלא להרחיקה מטפח, שיותר מזה אין ניכר שבעה"ב הניחו. ב) שמאל [בין בפתח בית ובין בפתח חצר], כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל, ויהא מסובב במצות. ג) כן. ד) ימין¹⁴⁷. ה) בחצי הנוטה לצד שמאל, ויכול להניחו בכל שטח אותו החצי; ו"א שראוי להחמיר להניח הנרות בצד שמאל - בקצה האחרון סמוך לכותל. ו) לא. סעי' ז וס"ק לא-לה לו ושה"צ

25. (מקומות שמדליקין בתוך הבית): א) במקומות שמדליקין בפנים ואין היכר לבני הר"ר כלל, האם יש להקפיד להדליק בטפח הסמוך לפתח. ב) במקומות הנ"ל, כשיש לו חלון הסמוך לרה"ר, היכן ידליק. [ואם שכח היזקא עי"ז]. ג) ואם החלון גבוה מקרקע רה"ר למעלה מכ' אמה. ד) בהנ"ל א', כשרבים בני הבית, האם ידליקו בטפח הסמוך לפתח.

תשובה: א) בכה"ג אין לחוש כ"כ אם אין מדליקין בטפח הסמוך לפתח, ומ"מ המנהג הנכון גם בזה להדליק בטפח הסמוך לפתח, ואין לשנות. ב) נכון יותר שיניחנו בחלון כדי שיהא היכר לבני רה"ר ויתפרסם הנס (וזה עדיף מהסביר שיכנס בין שתי מצוות); אם לא במקום דשכיח היזקא עי"ז (כגון שמתירא מפני דליקה וכדו. יד אפרים). ג) כיון שבזה אין היכר לבני רה"ר, טוב יותר להניח בפתח (שעדיף שיהא מוקף במצוות). ד) לא, ואפי' שאין היכר רק לבני הבית מ"מ צריך שיהא ניכר כל אחד לעצמו, וידליקו במקומות אחרים. אך יזהרו שלא ידליקו במקום שמדליקין הנרות כל השנה, כי אז לא יהיה היכר כלל שהוא למצוה. סעי' ז וס"ק לו לח ובה"ל ד"ה ומ"מ ושה"צ

26. (נרות בית הכנסת): נוהגין להדליק בביהכ"נ ובבית המדרש¹⁴⁸ משום פרסומי ניסא. א) האם מברכין שם. ב) היכן מדליקין, על פתח ביהכנ"ס או בפנים. ג) באיזה צד מניח המנורה, ומדוע. ד) לאיזה צד מסדר הנרות, ומהיכן מתחיל להדליק.

תשובה: א) כן. ב) בפנים. ג) בכותל דרום [או על השלחן שעומד אצל כותל דרום] כמו במנורה שבביהמ"ק. ד) מסדרן ממזרח למערב. והמדליק עומד אחוריו לדרום ופניו לצפון (היינו כאשר הנרות על השלחן, אז עומד בין הקיר לשלחן - אחוריו לקיר שבדרום ופניו לנרות שמצפון), ומתחיל מימינו שהוא הנר הסמוך לארון הקודש, ושוב מוסיף והולך ומתחיל מהשמאלי ופונה לימינו (ועי' לקמן סי' תרע"ו ס"ה שיש דעות בזה)¹⁴⁹. ויש מקומות שנוהגין לסדר מצפון לדרום, ואין למחות בידן, וכל א' יתפוס כמנהגו. סעי' ז וס"ק לט מ' ס"ק מג ובה"ל ד"ה ובהכ"נ ושה"צ

27. (זמן ההדלקה בביהכנ"ס): א) מתי זמן ההדלקה בביהכ"נ. ב) ובער"ש. ג) ואם מתאחרים לבא ועד שיהיה מנין כבר יתקדש היום. ואם הוא קודם מנחה. ד) ולהדליק בחול בשעה שאין עדין מנין. ה) כשרוצים למהר להתפלל, האם אפשר שלאחר שבירך הש"ץ והדליק נר אחד יוכל השמש להדליק שאר הנרות והש"ץ יתפלל.

תשובה: א) בין מנחה למערב, והיינו אפילו נוהגים להדליק בצאת הכוכבים. ב) יש נוהגין להדליק קודם מנחה, ומנהגנו להדליק אף בער"ש בין מנחה למערב בשעה שהעולם מתחילים להתקבץ. ג) יברך וידליק מיד, ואפי' קודם מנחה, דמ"מ יש פרסומי ניסא כשבאין אח"כ לביהכ"נ ורואים הנרות. ד) יכול להדליק אחר מנחה ולברך, ואף שיש"א שאין לברך בלי מנין, המברך יש לו על מי לסמוך, ואם בנקל לו להשיג מנין בשעת ברכה מה טוב. ה) כן. וכן בבית כשיזדמן לבעה"ב איהו דבר נחוץ, לאחר שהדליק נר אחד יוכל אחר להשלים בשבילו שאר הנרות; ודוקא באופן זה, אבל בלא"ה טוב יותר שיגמור בעצמו המצוה שהתחיל בה. סעי' ז וס"ק מו-מט ובה"ל ד"ה ויש ושה"צ

28. (יציאה ידי חובה מנרות ביהכנ"ס): א) האם אפשר לצאת ידי חובת הדלקת נרות בנרות של ביהכ"נ. ב) והש"ץ שבירך בביהכ"נ. ג) והאם יחזור לומר בביתו שהחיינו. ד) אורח שמדליק בנרות ביהכ"נ, האם צריך לחזור ולהדליק באכסניא.

הוספות ועיונים

¹⁴⁷ וכתב המ"ב (סי"ק לד) ב' טעמים, א' דלעולם מצוה עדיף בימין, ב' שכל פינות שאדם פונה אינן אלא לימין, ומיד רואה הנרות דולקות ונזכר בנס (תבאר ע"פ הבי"ח).

¹⁴⁸ ודוקא בבית מדרש שמתפללים בו. כה"ח ס"יק סה, וכן דעת הגרש"ז אוערבך והגר"י"ש אלישיב והגר"י קרליץ (מובא במשני"ב דרשו על ס"יק לט).

¹⁴⁹ ובכף החיים (סי"ק סט) כתב שמנהג הספרדים שהמדליק עומד כנגד המנורה ופניו לדרום ומדליק דרך ימין ממזרח למערב. [ולפי"ז ביום הראשון לא מתחיל בנר הסמוך לארון הקודש].

תשובה: א) לא, וצריך לחזור ולהדליק בביתו. ב) גם צריך לחזור ולהדליק בביתו, שיש חיוב על כל א' להדליק בביתו. ג) לא, אא"כ מדליק להוציא אשתו וכו'. ד) אפשר שא"צ. סעי' ז' ו"ס"ק מה ושה"צ

29. (אבל: אבל, על אביו ואמו ו"ב חדש ועל שאר קרובים ל' יום, אם מתפלל בערב חנוכה - מדליק אדם אחר הנרות, שאין כדאי שאב"ל יברך שהחיינו בניהכ"נ. אבל בביתו יברך שהחיינו. אבל שאר ערבית דחנוכה יכול האב"ל להדליק נר חנוכה. ומתפלל בחנוכה מנחה ומעריב, אבל לא שחרית - שיש בו הלל. [ובט"ו באב וט"ו בשבט ולי"ג בעומר דלית הלל, האב"ל מתפלל גם שחרית. ובחנה"מ דהוי כיו"ט מנעתי לפעמים להניח האב"ל להתפלל מנחה ומעריב, פמ"ג] ס"ק מד ושה"צ

מז) שאלה למעשה: המדליק נר חנוכה בחלל פתח החלון הפונה לרשות הרבים, האם יש עדיפות להדליק בצד או מקום מסויים. (עי' שו"ע ס"ח ו"ס"ק לד לו. ועיין עוד).

השש מפני החשד: איתא בגמרא (שבת כג.): חצר שיש לה שני פתחים [הפתוחים לרשות הרבים] צריכה שתי נרות [דהיינו הדר שם צריך להדליק נרות בב' הפתחים]. אמר רבא לא אמרן [שצריך להדליק בב' הפתחים] אלא משתי רוחות [-הפתחים נמצאים בב' רוחות, כגון צפון ומזרח], אבל מרוח אחת לא צריך [-אם שני הפתחים נמצאים ברוח אחת כגון מזרח, די להדליק בפתח אחד]. מאי טעמא [שבב' רוחות צריך להדליק בב' פתחים], אילימא משום חשדא [שהעוברים יראו פתח שלא הדליק בו ויחשדו שהדר שם לא הדליק נר], חשדא דמאן [-על איזה אנשים אנו חוששים שיחשדו], אילימא חשדא דעלמא [אם נאמר שחוששים מחשדן של אנשים שאינם גרים בעיר הזו, שאינם יודעים שיש פתח נוסף לחצר וכשיראו פתח שאין בו נר יחשדו שהדר שם לא הדליק כלל], אפילו ברוח אחת נמי ליבעי [-אפילו כשב' הפתחים ברוח אחת נצריך להדליק בשניהם], אי חשדא דבני מתא [-בני העיר הזו], אפילו משתי רוחות נמי לא ליבעי [שהלא הם יודעים שבחצר זו יש ב' פתחים ויתלו שהדליק בפתח השני]. לעולם משום חשדא דבני מתא¹⁵⁰ [ולכן אם ב' הפתחים נמצאים באותו צד די להדליק בפתח אחד, כיון שבני העיר יודעים שיש למקום ב' פתחים. ואולם כאשר הפתחים מב' צדדים] - זימנן דמחלפי בהאי ולא חלפי בהאי [-פעמים שעוברים רק על יד פתח אחד ולא על יד הפתח השני], ואמרי - כי היכי דבהאי פיתחא לא אדליק בהך פיתחא נמי לא אדליק.

30. (חצר שיש לה ב' פתחים): א) חצר או בית שיש לו ב' פתחים מב' רוחות, כגון א' בצפון וא' במזרח, באיזה פתח ידליק, ומדוע. ומה לענין הברכה. ב) ואם ב' הפתחים ברוח א' [והם בבית אחד]. היכן מדליק. ג) ושני בתים של אדם אחד, שב' פתחיהם ברוח אחת. ד) ובבית החלוק מתוכו הוא של אדם אחד וב' הפתחים לרוח אחת. ה) מה"ד בכל הנ"ל במקומות שמדליקין בפנים אצל הפתח, ויש היכר לעוברים בחוץ. ו) ובמקומות שמדליקין בפנים ממש ואין היכר לבני הר"ר כלל.

תשובה: א) צריך להדליק בב' הפתחים, מפני החשד. ויברך רק באחד מהן. ב) באחד מהן. ג) צריך להדליק בשני הפתחים, ויש מקילים להדליק בפתח אחד. ד) כנ"ל ג'. ה) הכל כנ"ל. ו) בזה אפי' יש לחצר או לבית הרבה פתחים להרבה רוחות, אין מדליקין אלא פעם א'. סעי' ח ו"ס"ק נ נא נג ובה"ל ד"ה שיש ושה"צ

מח) שאלה למעשה: לחידודי: מי שיש לו בית על שתי קומות, דרכו להדליק בחלונות הפונים לרשות הרבים, האם צריך להדליק בשתי הקומות שלא יחשדוהו שלא הדליק בקומה אחת. (עי' שו"ע ס"ח... פתחים... ועיין עוד).

סיכום קצר לנלמד: צריך לזהר מאד בהדלקת נרות חנוכה. והריל לזהר בנר שבת וחנוכה זוכה לבנים תלמידי חכמים. • עני המתפרנס מהצדקה, חייבים הגבאים ליתן לו נרות חנוכה, מיהו די בנר א' לכל לילה. ואם לא נתנו לו, עליו לשאול על הפתחים או למכור כסותו או להשכיר עצמו כדי לקנות שמן לנר חנוכה; מיהו די בנר א' ללילה. • מעיקר הדין די בכל לילה בנר א' לאדם ובני ביתו, כולל בני הגדולים ומשרתיו הסמוכים על שלחנו בקביעות. והמהדרין מדליקים נר לכל אחד [חוץ מאשתו]. והמהדרין מן המהדרין מדליקים נרות כמספר הימים, יום ראשון א' ומוסף והולך נר בכל יום. לדעת המחבר בני ביתו יוצאים בנרות שלו, ולדעת הרמ"א מדליקים כל א' מבני הבית כשיעור זה [חוץ מאשתו וכנ"ל]; וצריכים לזהר לא להניח כל הנרות במקום אחד, שיהא היכר למספר הנרות בכל יום, ואפי' בלילה ראשון י"א שיש לזהר בוה. • אם אין ידם משגת כ"כ נרות, לרמ"א לא ידליקו כמספר הימים, ואם גם זה לא, ידליקו נר

הוספות ועיונים

¹⁵⁰ אבל מחשד אנשים שאינם מעיר זו אין לנו לחשוש, שאינם מצויים ברחוב משתחשך. מג"א (ס"ק יב). והמאירי (ד"ה חצר) פירש שבני עיר אחרת יודעים שאינם מתמצאים במגורי העיר ובינו שיתכן שמדליק במקום אחר.

א' לבית (לכו"ע). • כשהשמן ביוקר, עדיף הידור של מוסיף והולך מהידור של שמן זית. וי"א שבליה הראשון ידליק בשמן זית אף על חשבון מהדרין של מחר. • אין לו די שמן, יתן בנר א' כשיעור והשאר יחלק בשאר הנרות. • יש לו שמן בצמצום ולחברו אין כלל, עדיף שיוותר על ההידור ויתן לחברו שיקיים המצוה. ואם חברו סמוך על שלחנו (ורוצה להדליק, לרמ"א) - עדיף שיהדר הוא. • אין לו אלא ט' נרות או י', ידליק ביום שני ב'. • נר עם ב' פיות עולה לשניים. ולרמ"א שמדליקין כמה בני הבית, לא ידליקו כמה בנר כזה - שאין היכר למספר, ובליל ראשון מחלוקת ובשעה"ד יש להקל. וחנוכה שלנו עם ח' פיות אפשר שמתרים להדליק בב' קצוותיה, וכן המנהג. • קערה שמן ובה פתילות, אפי' לנר א' לא עולה, שהיא כמדורה. ואם כפה עליה כלי שע"ז אין הפתילות מתחברים, עולים כמספר הפתילות. הדליק ואח"כ כפה, יכבה ויכסה וידליק. • כשיש הפסק מחיצה בין הפתילות וכרוחב אצבע ביניהם, א"צ כפיית כלי. • הקיף נרות בעיגול ויכולים להתחבר להבותיהן, אין עולה אפי' לנר א', וכנ"ל. לכן יש לזהר להעמיד הנרות בשורה ולא בעיגול; ואפי' בשורה - א' נכנס וא' יוצא - אין כדאי. • פמוט עגולה מותר, ובלבד שיש רווח אצבע בין הנרות, ומ"מ פמוט אינו מהודר לחנוכה. • אין להדביק נרות זה בזה - שנראה כמדורה, אלא יהא רווח אצבע כנ"ל. וכ"ש שאין להדביק אחר ההדלקה, שמתחממים ונופלים ולא מקיים המצוה. • מקום הדלקת נרות חנוכה הוא בפתח הסמוך לרה"ר, מבחוץ. ואם לפני הבית יש חצר, מניח על פתח החצר [וי"א בפתח הבית]. • היה דר בעליה והפתח לבית שתחתיו, מניח בחלון הסמוך לרה"ר. • בשעת הסכנה מדליקים בתוך הבית על השלחן. וצריך נר אחר להיכר, ואפי' כשאינו רוצה להשתמש לאור נר החנוכה. ואם יש בבית מדורה א"צ נר אחר, אא"כ הוא אדם חשוב. והמנהג שבכל נר חנוכה עושים נר אחר בבית. ומי שאין לו רק נר א' למצוה, מ"מ ידליק ויברך, אך יזהר שלא להשתמש לאורה. • נר חנוכה מצוה להניחה ג' טפחים מעל הארץ. הניחה למטה מג' יצא. • ומצוה להניחה למטה מ" טפחים. הניחה למעלה יצא. המדליקים בפנים נוהגים להקל בזה, אך המדקדקים נוהרים. • הדר בעליה, והחלון הפונה לרה"ר גבוה מ" טפחים, יניח שם, ולא על הקרקע תוך י' ותוך טפח לדלת, דפרסומי ניסא לרבים עדיף. • בבהכ"ס המנהג להדליק במקום גבוה. • הדליק למעלה מכ' לא יצא, ואפי' כשמדליק בבית. טעה והדליק למעלה מכ', ולקחה כך והנמיכה תוך כ', לא יצא, וצריך לכבות ולהדליק, ויברך. נרות ארוכים שהלהב למעלה מכ', לא יצא. הדליקה תוך כ' והעבירה למקום אחר תוך כ', יצא. • מצוה להניחה בטפח הסמוך לפתח, אך יותר מזה אין היכר שבעה"ב הניחו. • מניח בצד שמאל - כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל ויהא מוקף במצוות. הניח בימין יצא. אין שם מזוזה - יניח בימין. כשמניחו בתוך חלל הפתח, יניחו מאמצע החלל ולצד הראוי, וי"א שעדיף סמוך לקצה. ואין חילוק בכל זה להיכן הדלת נפתחת. • מקומות שמדליקים בבית ואין היכר לרה"ר כלל, אין קפידא כ"כ שידליק סמוך לפתח, אך המנהג הנכון להקפיד גם בכה"ג, ואין לשנות. וכשיש חלון סמוך לרה"ר עדיף שידליק שם - אא"כ שכיה היוקא. ואם החלון גבוה מכ' אמה מרה"ר עדיף ליד הפתח. כשרבים בני הבית לא ידליקו כולם ליד הפתח, שצריך שיהו הנרות ניכרים לכל אחד; ומ"מ יזהרו שלא להדליק במקומות שמדליקים כל השנה ששם אין היכר שהוא למצוה. • נוהגים להדליק בביהכ"ס וביהמ"ד משום פרסומי ניסא, ובברכה. ומדליקים בפנים, ליד כותל דרום, כמו במנורה שבביהמ"ק. ומסדרן ממזרח למערב, והמדליק עומד אחוריו לדרום ופניו לצפון ומתחיל מהנר הסמוך לארון הקודש, ושוב מוסיף והולך ומתחיל מהשמאל ופונה לימין. ויש מקומות שנוהגים לסדר מצפון לדרום, ואין למחות בידם, וכל א' יעשה כמנהגו. • בביהמ"ק מדליקים בין מנחה למעריב [אפי' לנוהגים להדליק בצאה"כ]. ובער"ש יש מדליקים קודם מנחה, ומנהגו גם בער"ש בין מנחה למעריב - כשמתחילים להתקבץ. אם מתאחרים ועד שיהיה מנין יתקדש היום, יברכו וידליקו מיד, ואפי' הוא קודם מנחה, דמ"מ יש פרסומי ניסא במה שבאים אח"כ ורואים הנרות. וכן בחול יכול להדליק אחר מנחה אפי' כשאר מנין, ואף ש"א שאין לברך ללא מנין - המברך יש לו ע"מ לסמוך, ואם יכול להשיג מנין מה טוב. כשרוצים למהר להתפלל, אפשר שהש"ץ ידליק נר א' והשאר ישלים השמש; וכן בבית כשיש דבר נחוץ אפשר שבעה"ב ידליק ואחר ישלים, אבל בלא שעה"ד עדיף שיגמור בעצמו המצוה שהתחיל בה. • אין לצאת יד"ח מנרות ביהכ"ס. ואפי' הש"ץ שברך, צריך לחזור ולברך בביתו; לבד משהחיינו שלא יברך שוב אא"כ מדליק להוציא אשתו ובי"ב. אורח שמדליק בביהכ"ס, אפשר שא"צ לחזור להדליק באכסניא. • אַבְל [על אביו י"ב חודש ועל שאר קרובים ל' יום], בערב חנוכה לא ידליק הנרות בביהכ"ס שאין כדאי שיברך שהחיינו; ובביתו מברך. ולא יהיה ש"ץ בשחרית לפי שיש בו הלל. ובחור"מ פעמים שמנע הפמ"ג אף ממנחה ומעריב שהוא כיו"ט. • חצר שיש לה ב' פתחים מבי' רוחות כגון צפון ומזרח, מדליק בשניהם מפני החשד, ומברך באחת. וכשב' הפתחים ברוח א' די בפתח א'. ושני בתים - ושניהם של אדם אחד,

מדליק בשניהם, ויש חולקים. וכן בית החלוק מתוכו והוא של אדם אחד ובי' הפתחים לרוח א', מדליק בשניהם, ויש חולקים. וכל זה גם במקום שמדליקים בפנים אצל הפתח ויש היכר לעוברים בחוץ, אך במקום שאין היכר כלל לבני רה"ר, די באחד לעולם.

סימן תרעב

(הקדמה לסעי' 6-5). **זמן הדלקת נר חנוכה:** במסכת שבת (כ"א): תניא: מצותה [של הדלקת נר חנוכה] משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק. וישנן כמה נידונים בראשונים בבאור ברייתא זו:

פירוש 'משתשקע החמה': נחלקו הראשונים האם הכונה לתחילת השקיעה, כלומר בשעה שהשמש שוקעת לעינינו, או לסוף השקיעה כלומר זמן צאת הכוכבים. דעת הרא"ש והטור ומרדכי וכן פסק השו"ע שהכונה לצאת הכוכבים, והמשנ"ב (סי' 6 וביה"ל ד"ה ע"ט) כתב שדעת כמה ראשונים שהכונה לתחילת השקיעה.

מהו זמן השקיעה: ישנה מחלוקת כללית לענין שקיעת החמה ובין השמשות וצאת הכוכבים, אם הולכים לפי השקיעה הראשונה דהיינו בשעה שהשמש נכסית מעינינו ומאז הוא בין השמשות למשך כרבע שעה, ואח"כ הוא צאת הכוכבים, או שהולכים לפי שקיעה שניה דהיינו בשעה שאור השמש מתחיל להעלם [שהוא כשעה לאחר שהשמש נכסית מעינינו], ומאז הוא בין השמשות ולאחר כרבע שעה הוא צאת הכוכבים [שזה יוצא בשבעים ושתיים דקות לאחר שהשמש נכסית מעינינו (ביה"ל סי' רס"א סי' ס"ב ד"ה מהחלוק)]. ומחלוקת זו ידועה בשם מחלוקת רבינו תם והגאונים, שדעת ר"ת שהולכים לפי שקיעה שניה, וכן נקט השלחן ערוך (לעיל סי' רס"א סי' ס"ב). ודעת הגאונים (הנלוו בביה"ל ה"ט) שהולכים לפי השקיעה הראשונה. [כשהמשנ"ב כתב 'צאת הכוכבים' סתם, כוונתו לצאת הכוכבים של רבינו תם שהשו"ע נקט שיטתו עיקר⁵¹].

שיעור זמן ההדלקה: דנו הראשונים מהו הזמן של 'עד שתכלה רגל מן השוק'. דהנה בגמ' (ש"ס) איתא: 'עד שתכלה רגל מן השוק' - ועד כמה, אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן עד דכליא ריגלא דתרמודאי. ופירש רש"י: שם אומה מלקטי עצים דקים, ומתעבבין בשוק עד שהולכים בני השוק לבתיהם משחשכה ומבעיירי בבתיהם אור וכשצריכין לעצים יוצאים וקונין מהן. וכתבו הראשונים שזהו כחצי שעה לאחר תחילת הלילה. אמנם יש שכתבו ששיעור זה ניתן לפי המציאות שהיתה אז בזמן הגמרא, אבל אנו צריכים לשער בכל מקום ובכל זמן לפי המציאות של אותו זמן מתי כלים עוברים ושבים מן השווקים. ויש שכתבו עוד שכל דין זה אינו שייך בזמננו שאנו מדליקים בפנים ואין פרסומי ניסא לעוברים ושבים אלא לבאי ביתו בלבד.

הדלקה אחר הזמן: בגמרא (ש"ס כ"א). נחלקו לענין כבתה אם זקוק לה, כלומר נר חנוכה שנכבה האם צריך להדליקו שוב. והקשו שם לדעת הסוברים א"צ להדליקו שוב: ורמינהו 'מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק', דמשמע שזהו שיעור הזמן שבו צריך הנר לדלוק וממילא אם כבה הנר בתוך זמן זה צריך לחזור ולהדליקו. ותירצו בגמ': לא, דאי לא אדליק מדליק - שלא נאמר שיעור הזמן הנ"ל אלא לומר שאם לא הדליק מיד יכול להדליק כל משך זמן זה]. תירוצו נוסף אמרו בגמ', שכונת הברייתא הנ"ל 'לשיעורה', כלומר שיתן בה שמן שידלק משך שיעור הזמן הנ"ל, ומיהו אם כבתה אין זקוק לה. וכתבו התוס' (ד"ה דלא) שיש לזוהר ולהדליק בזמן, שלפי תירוצו ראשון אי אפשר להדליק אחר משך הזמן הנ"ל. ו"מ"מ כתבו שאם לא הדליק עד אז, יש להדליק אח"כ מספק שמא הלכה כתירוצו שני בגמ', שלפי התירוצו השני אין נ"מ מהו זמן ההדלקה רק צריך שיהא שמן בנר כשיעור הנ"ל. אולם יש ראשונים (מגיד משנה פ"ד ה"ה בשם הראשונים, ע"י רש"י ש"ס ש"ס כ"א) שכתבו שאף לתירוצו הראשון 'דאי לא אדליק מדליק' אין הכוונה שלאחר שתכלה רגל מן השוק שוב אינו יכול להדליק אלא כוונת הברייתא שלאחר זמן זה שוב אין זה עיקר המצוה כתיקונה, אבל בדיעבד מדליק גם אח"כ. ויש שהוסיפו שאפילו מבעוד יום יכול להדליק, ולא נאמר בברייתא 'משתשקע החמה' אלא לעיקר המצוה.

(הקדמה לביה"ל ד"ה ובלא מקדימין). **שיטת הרמב"ם בהקדמה ואיחור זמן ההדלקה:** אמרו בגמ' (ש"ס כ"ג) שאשתו של רב יוסף היתה מאחרת את זמן ההדלקה, אמר לה רב יוסף תניא 'לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה' מלמד שעמוד ענן משלים לעמוד האש ועמוד האש משלים לעמוד הענן, והיינו שאחד מקדים לפני גמר השני, ומכאן יש ללמוד שאין לאחר זמן ההדלקה. ורצתה להקדים הרבה לפני הזמן, אמר לה ההוא סבא תנינא 'ובלבד

הוספות ועיונים

⁵¹ ומכל מקום בארץ ישראל שהמנהג בענין זה כהגאונים, יתפרשו מה שכתבו השו"ע ומ"ב בזמן השקיעה כר"ת - לזמן השקיעה כהגאונים. ולענין מי שממיר לנהוג כר"ת, ע"י משנ"ב דרשו ה"ע 1 מה שהביאו בזה.

שלא יקדים ולא יאחר'. ופירשו רוב הראשונים (הביאם הגה"ט) דאיירי בנר של שבת. והרמב"ם פסק לענין נר חנוכה לא מאחרין ולא מקדימין, וכתב המגיד משנה שמקורו מהברייתא הנ"ל, דפירשה הרמב"ם דאיירי בנר חנוכה. (זמן ההדלקה): א) אימתי הוא זמן הדלקת נר חנוכה. ב) הנוהגים להתפלל מעריב בזמנו אחר צאה"כ, כיצד ינהגו. ג) לא הדליק לפני צאה"כ, מה יעשה - יתפלל או ידליק. ד) הנוהגין תמיד להדליק לאחר מעריב, מה נכון שיעשו. (תשובה: א) בצאת הכוכבים, ואין לאחרה יותר (וכ"ד השו"ע). וי"א שזמנה לערך רבע שעה קודם צאה"כ. וי"א (רמב"ם) שזמנה בשקיעה כשנתכסתה השמש מעינינו. ב) נכון לכתחילה להדליק קודם מעריב, וכן נהג הגר"א. אך יטיל כ"כ שמן שידלק חצי שעה אחר צאה"כ. ג) יתפלל תחילה. ד) שיכינו הנרות קודם מעריב - שיהיו מוכנים להדלקה מיד אחר מעריב, שאל"כ יש לחוש שיעבור עיקר זמן ההדלקה שהוא חצי שעה אחר צאה"כ [כדלקמן]. סעי' או ס"ק א ובה"ל ד"ה לא.

32. (הדלקה מוקדם): א) האם מותר להקדים להדליק לפני זמן ההדלקה [הנ"ל תשו' 31], וכמה. (שלא במקום דחק וטירדה). ב) מי שטרוד ולא יהיה לו פנאי אח"כ, האם יכול להקדים את זמן ההדלקה. ובאיזה שעה. והאם מברך. ג) וכמה שמן יתן. ד) כשמדליקה מפלג המנחה, האם מותר להשתמש לאורה. ה) מה"ד כשהדליקה מפלג המנחה, וכבתה קודם צאה"כ. [ומה לענין הברכה]. ו) ואם מתחילה נתן בה שמן רק כשיעור חצי שעה. ז) הדליק קודם פלג מנחה, האם יצא.

תשובה: א) לדעת השו"ע אין להקדים, ולדעת המשנ"ב (בה"ל ד"ה ולא) דוקא הרבה אין להקדים אבל הנוהגין להדליק בצאה"כ או רבע שעה קודם, מותרים להקדים רבע שעה או אפ"י חצי שעה בערך קודם צאה"כ. ב) יכול להקדים ולהדליק עם ברכה מפלג מנחה, שהוא שעה ורביע קודם צאה"כ⁴⁵². ומחשבים את השעות לפי שעות זמניות. ג) שידלק עד חצי שעה לאחר צאה"כ. ד) לא. ה) יחזור וידליק⁴⁵³, ובלי לברך. ו) יחזור ויתן שמן כשיעור הנ"ל ג' (ויכבד⁴⁵⁴) וידליק (דקימ"ל בסי' תרע"ה דהדלקה עושה מצוה) ולא יברך. ז) לא אלא צריך לכבות ולחזור ולהדליק. סעי' או ס"ק א-ד ובה"ל ד"ה ובלבד ושה"צ

ט) שאלה למעשה: אברך שמתפלל ערבית תמיד בכולל בסוף הסדר, בשעה 7:30. בחנוכה, שצאת הכוכבים בשעה 5:30 בערך, אימתי ידליק נרות חנוכה [באופן שאינו לומד באותה שעה]. (ע"י ס"א וע"י היטב ס"ק א ובה"ל ד"ה לא).

33. (עסק קודם ההדלקה): א) האם מותר לאכול או לעשות שאר עסק קודם זמן ההדלקה [חוץ מלימוד]. ומאימתי. ב) ואם כבר התחיל בהם. ג) ומה לענין לימוד. ולאותם שמקדימים זמן ההדלקה לפני צאה"כ.

תשובה: א) אסור לאכול ולעשות שאר דברים (הנוכחים בסי' רלב⁴⁵⁵) מחצי שעה קודם זמן ההדלקה. ב) פוסק כשיגיע זמן ההדלקה. ג) לאותם שמקדימים זמן ההדלקה אפשר להקל בחצי שעה שלפני זמנם ולסמוך על הפוסקים דזמנה בצאה"כ, ומותר ללמוד עד חצי שעה קודם צאה"כ דאז בלא"ה אסור משום ק"ש⁴⁵⁶. ס"ק י ושה"צ

34. (הדלקה אחר הזמן): א) מי שלא הדליק בזמן [במזיד או בשכחה], האם יכול להדליק, ומתי. ב) בדיעבד שעבר זמן החצי שעה, האם יכול להדליק. ג) בהנ"ל ב', מה לענין ברכה. [וכשמדליק בפנים, ואם בני הבית ישנים]. ד) בא לביתו קודם עמוד השחר ומצא בני ביתו ישנים, האם ידליק בברכה. ה) לא הדליק כל הלילה האם יש לו תשלומין. ו) וכמה ידליק בשאר לילות.

הוספות ועיונים

¹⁵² ועיי' לעיל סי' רלג מ"ב ס"ק ד' שהביא שיש אומרים שמחשבים זמן פלג מנחה שעה ורבע קודם השקיעה, ושם (ס"ק י) לענין תפילת ערבית כתב שאם התפלל כהדעה המקדימה יש לסמוך להקל שיצא, וכי"ב כתב לענין קבלת שבת (סי' רסא ס"ק כח).
¹⁵³ בבה"ל כתב שזוהו ביום חול, ועיי' לקמן סי' תרע"ג ס"ק כז דהיינו לדעת השו"ע שם, אמנם האחרונים כתבו שאף בער"ש ראוי להחמיר ולחזור ולהדליק.

¹⁵⁴ כן משמע במשנ"ב [וכ"כ לקמן סי' תרעה ס"ק ת] וכן כתב הכה"ח ס"ק יב.
¹⁵⁵ שאסור לאכול פת יותר מכביצה, וכן לא ישתה משקה המשכר יותר מכביצה. ומותר לאכול תבשיל העשוי מחמשת מיני דגן אם אינו קובע עליו ואפ"י יותר מכביצה. ופירות ושאר משקים מותר לאכול ולשתות אפ"י יותר מכביצה. ואסור לישון ולעשות כל מלאכה שיכולה להימשך [אבל מלאכה שלא נמשכים אפשר להקל במקום הצורך].

¹⁵⁶ וצ"ע לדלעיל סי' רלה ס"ק טז מבואר שבחצי שעה קודם צאה"כ מותר ללמוד, דקיל משאר מלאכות. ובסי' תלא ס"ק ז הביא מה"ב מחלו לענין בדיקת חמץ אם מותר ללמוד בחצי שעה קודם. הני השוה"ל ה"ג. וללמוד הלכות חנוכה ודאי מותר (הגר"ח קניבסקי בשוה"ל תוה"מ ח"ה, והגר"ח קרליץ בחוט שני עמי' שיה) ואפ"י משהגיע זמן ההדלקה מותר, שבוה אין חשש שישכח להדליק (חוט שני שם).

תשובה: א) יכול להדליק עד חצי שעה אחר צאה"כ. ב) יכול כל הלילה עד עמוד השחר. ג) אם מדליק בפנים ידליק בברכה, ודוקא אם בני הבית נעורים. והנהוג לברך אם א"א להקיצם אין מוחין בידו.¹⁵⁷ ד) לא, כנ"ל ג' (ע"ש), ומהנכון שיקיצם ועכ"פ יקיץ ב' או ג' מהם כדי שיוכל להדליק בברכה. ה) לא. ו) כשאר בני"א כגון בליל ב' ב' נרות. סעי' ב' וס"ק יא יב ושה"צ

35. (מקומות שמדליקים בפנים): מקומות שמדליקים בפנים והיחזק רק לבני הבית, האם צריך לזהר להדליק בזמן.

תשובה: י"א שלא, וידליק כשבני הבית מקובצים יחד. ומ"מ טוב לזהר גם במקומות ההם, דכיון שמדליקין בפתח הבית והוא פתוח יש גם היכר לעוברים ושבים.¹⁵⁸ סעי' ב' וס"ק ט' ובה"ל ד"ה ומ"מ.

36. (שיעור הזמן שצריכים הנרות לדלוק): א) כמה שמן צריך ליתן בנר. ב) ומי שאין לו שמן כשיעור הזה. ג) במקומות שמדליקים בפנים והיחזק רק לב"ב, כמה שמן צריך. ד) כשמדליק אחר צאה"כ או אחר חצי שעה שאחר צאה"כ, כמה שמן צריך. [כשמדליק בפנים או בחוץ].

תשובה: א) כדי שידלק עד חצי שעה אחר צאה"כ. ב) ידליק בלא ברכה.¹⁵⁹ ג) גם כנ"ל א'. ד) כשמדליק בפנים צריך שמן שידלק חצי שעה, וכשמדליק בחוץ והיחזק לעוברים ושבים משמע בשו"ע שאם מדליק זמן מה אחר צאה"כ די שיתן שמן שידליק עד חצי שעה שאחר צאה"כ. סעי' ב' וס"ק ה' ובה"ל ד"ה כזה.

37. (נרות ארוכים): א) האם יש הידור לתת שמן שדולק יותר מהשיעור. ב) ובנרות של שעווה.

תשובה: א. לא.¹⁶⁰ ב) יש הידור מצוה כשהן ארוכות (כיון שהם נאים יותר. מג"א ג'), ומ"מ אין לעשותם גדולות יותר מדא"ל.¹⁶¹ ס"ק ו.

38. (כיבוי והשתמשות לאחר חצי שעה): א) נתן בה שמן יותר מכשיעור, האם יכול לכבותה לאחר חצי שעה שלאחר צאה"כ וליהנות ממנה. ב) ולהשתמש לאורה אחר החצי שעה.

תשובה: א) כן, שאינו מקצה השמן רק מה שצריך למצוה, ומ"מ לכתחילה טוב להתנות שאינו מקצה השמן רק לשיעור הדלקה ש"א שאם נתן בסתם הקצה הכל למצוה. ב) מותר (וכ"ז השי"ט), ויש מחמירים בזה ואפי' התנה שאינו מקצה יותר מהשיעור - מפני הרואים שלא ידעו לחלק בין תוך הזמן לאחר הזמן, וכן אין לטלטל הנרות בעוד שדולקים אפי' יותר מחצי שעה מפני הרואים שלא ידעו ויאמרו להשתמש נטלו (הרי ב' חששות: שלא ידעו שעבר הזמן, ושיאמרו להשתמש נטלו). סעי' ב' וס"ק ז' ושה"צ

39. (הדליק נר אחד בלבד): א) מי שבירך וטעה והדליק רק נר א' בלילה שני, מה יעשה. [ומה לענין ברכה]. ב) ואם מתחילה לא היה דעתו רק על נר אחד ואח"כ נודמן לו עוד נר, האם יברך.

תשובה: א) ידליק עוד נר ולא יברך. ב) גם בזה מצדד הפמ"ג שלא יברך כי מדינא אין חיוב אלא על נר א'. ס"ק ו. אין ליקח שעווה מעובדי עבודת גלולים. בה"ל ד"ה כזה.

נ) שאלה למעשה: משפחה שבמוצאי שבת חזרו לביתם מאוחר בלילה, ועדין לא הדליקו נרות חנוכה. קרה ושכחו להדליק, והלכו לישון. 20 דקות לפני עלות השחר, התעורר האב, ונזכר שעדין לא הדליקו נרות חנוכה. מיד קם, והחל

הוספות ועיונים

¹⁵⁷ ובזמננו גם במקומות שמדליק בחוץ יכול להדליק משך הלילה בברכה כל זמן שיש עוברים ושבים. הגרי"ש אלישיב (שנה"ל תורה"מ הע"ז).

¹⁵⁸ ומשמע שאם מדליק בבית בפנים ואין היכר לבני רשות הרבים, א"צ לדקדק בזמן. וכן משמע מלשון הלבוש, ע"ש. אכן ממקור דין זה הדרכי משה, לא משמע כן, שחלא דבריו מיירי במקום שנהוג להדליק בתוך הבית ואין היכר לבני רשות הרבים, וכמבואר בד"מ לעיל סי' תרעא אות ט' ובסי' זה אות ד', ואעפ"כ קאמר דינו שכן להדליק בזמן. והטעם בזה י"ל משום שעיקר תקנת חז"ל היתה להדליק משתשקע החמה [ע"י בערה"ש ס"ו שכתב כן]. ויש עוד טעם להקדים בכה"ג משום דזריון מקדימין למצוות, וכדכתב הר"ן (שבת ט. ד"ה דאין) וז"ל: עכשיו שמדליקין בבית מבפנים, בכל שעתא ושעתא זמניה הוא דהא איכא פרסומי ניסא לאותן העומדים בבית, ומיהו לכתחילה מצוה להדליק משתשקע החמה משום דזריון מקדימין למצוות. [וכן הוא גם ברשב"א (שם סא. ד"ה ופירשין)]. ועיין עוד בבה"ל סימן תרע"ז ד"ה ולהדליק.

¹⁵⁹ וצ"ב לדענון מי שמדליק לאחר צאה"כ קודם שתכלה רגל מן השוק, משמע לקמן שאף שאינו צריך ליתן שמן בנר כשיעור חצי שעה אלא עד הזמן שתכלה רגל מן השוק, מדליק בברכה, ומאי שנא הכא שאין לו שמן כשיעור כתב המ"ב שלא יברך.

¹⁶⁰ ובזמננו שיש עוברים ושבים עד שעה מאוחרת בלילה, יש דעות בפוסקים אם צריך או יש הידור שידלקו יותר מאוחר, ועי' בזה במשנ"ב דרשו הע"ז 16.

¹⁶¹ ולא תפרש הטעם, ואפשר כדי שלא התכופו ויפלו ויכבו.

בהכנת הנרות. מה עליו לעשות לענין ההדלקה [בפרט לענין הברכה. וגם מדובר שהנרות לא ידלקו בלילה אלא רבע שעה קודם שיעלה עמוד השחר]. (עי' ס"ב ועי' ס"ק יא ושה"צ ז, ועי' תחילת ס"ק יא דוק).

סיכום קצר לנלמד: זמן הדלקת נרות חנוכה הוא בצאת הכוכבים, ואין לאחרה יותר. וי"א שזמנה כרבע שעה קודם צאה"כ, וי"א שזמנה כשמתכסית השמש מעינינו. • הנהוגים להתפלל מעריב בצאה"כ, נכון להדליק קודם מעריב; אך יתן שמן שידלק חצי שעה לאחר צאה"כ. ואם לא הדליק עד צאה"כ, יתפלל תחילה. • הנהוגים להדליק אחר מעריב - יכין הנרות שיהו מוכנות להדלקה מיד לאחר התפילה, שלא יאחר הזמן. • דעת השו"ע שאין להקדים זמן ההדלקה, ודעת המ"ב שדוקא הרבה אין להקדים אבל הנהוגים להדליק בצאה"כ או רבע שעה קודם, מותרים להקדים כרבע שעה או חצי שעה קודם צאה"כ. • מי שטרוד ולא יהיה לו פנאי אח"כ, יכול להקדים להדליק מפלג מנחה ובברכה, ויתן שמן שידלק עד חצי שעה אחר צאה"כ, ואסור להשתמש לאורה משהדליקה. אם כבחה קודם צאה"כ, יחזור וידליק בלי ברכה. ואם מתחילה נתן בה שמן רק כחצי שעה, יוסיף שמן ויכבה וידליק, בלא לברך. • הדליק קודם פלג מנחה לא יצא, ויכבה ויחזור וידליק. • אסור לאכול ולעשות שאר עסק (המוזכרים בסי' רלב) בחצי שעה קודם צאה"כ. ואם התחיל, פוסק כשיגיע זמן ההדלקה. אותם שמקדימים ההדלקה קודם צאה"כ, יש להקל ללמוד בחצי שעה קודם שמדליקים כשלא הגיע חצי שעה שלפני צאה"כ. • לא הדליק בזמן, ידליק תוך חצי שעה אחר צאה"כ. ובדיעבד שעבר גם זמן זה, יכול להדליק כל הלילה עד עה"ש. ולענין ברכה, אם מדליק בפנים ובני ביתו ערים יברך [והנהוג לברך כשא"א להקיצם אין מוחים בו]. בא לביתו ומצא בני ביתו ישנים לא יברך כנ"ל, ומהנכון שיעירם, ולפחות ב' או ג' מהם, שיוכל לברך. • לא הדליק כל הלילה אין לו תשלומין, ובשאר ימים ידליק כשאר אדם. • מקומות שמדליקים בפנים וההיכר רק לבני הבית, י"א שא"צ להדליק בזמן, וידליק כשבני הבית מקובצים יחד. ומי"מ טוב שיהירו להדליק בזמן. • יש ליתן שמן בנר בשיעור שידלק חצי שעה אחר צאה"כ. ומי שאין לו שמן כשיעור זה ידליק בלא ברכה. אף במקומות שמדליקים בפנים יש להדליק בשיעור הנ"ל. • כשמדליק אחר צאה"כ, אם מדליק בפנים צריך שמן כשיעור הנ"ל, ואם מדליק בחוץ די שיתן שמן בשיעור שידלק עד חצי שעה אחר צאה"כ. • אין הידור לתת שמן יותר מהזמן. אבל נרות שעוה יש הידור שיהיו ארוכים, אך לא יעשה גדולים יותר מדאי. • נתן שמן יותר מהשיעור, מותר להשתמש בו לאחר חצי שעה שאחר צאה"כ, ולכתחילה טוב להתנות שאינו מקצה השמן רק לשיעור הדלקה. ולהשתמש לאור הנר לאחר החצי שעה, מותר, ויש מחמירים ואפי' כשהתנה - מפני הרואים, וכן אין לטלטל הנרות. • בירך והדליק נר אחד בלבד, כשנזכר ידליק שאר הנרות ובלא ברכה. ואפי' מתחילה חשב שיש לו רק נר אי ג"כ מצדד הפמ"ג שאין לברך דעיקר החיוב הוא נר אי בלבד.

סימן תרעג

(הקדמה לסעיף א). בשבת אסור שיהא דולק נר מפתילות ושמונים שאינם דולקים יפה, שמא יכה אור הנר בשבת ויבוא להטותו. ונחלקו האמוראים (שבת כ"ג) האם פתילות ושמונים אלו כשרים לנר חנוכה. ולהלכה פסקו הראשונים כהמתירים. בסברת המתירים נאמר בגמ' טעם למה הפתילות והשמונים הנ"ל כשרים לנר חנוכה הדולק בשבת, ולמה כשרים לנר חנוכה הדולק בחול, והם ב' יסודות בדין נר חנוכה: א. בחנוכה שחל בשבת כשרים מפני שגם חנוכה אסור להשתמש לאורו, וממילא אין חשש שיבוא להטות הנר כשיראה שאינו דולק יפה דבלא"ה לא יועיל להשתמש בו. ב. בנר חנוכה הדולק בחול הם כשרים מפני ש'כתבה אין זקוק לה', כלומר עיקר קיום מצות נר חנוכה תלוי בהדלקה, וכיון שהדליקו, קיים המצוה, ואז אף אם כבה, שוב אין צריך להדליקו, ולכן אין חשש אם יתכבה הנר שהרי כבר קיים את מצות נר חנוכה. [פרט זה יתבאר בהרחבה לקמן סעי' ב]. ועלה בידינו ב' יסודות: א. אסור להשתמש לאור נר חנוכה. ב. הדליק נר חנוכה וכבה יצא ואין זקוק להדליקו שוב.

שימוש דבר קדושה לאור נר חנוכה: בענין איסור השימוש לאור נר חנוכה, הובאו בגמ' ב' מימרות, במימרא אחת איתא (שב) 'אמר רב... נר חנוכה אסור להשתמש לאורה'. ומימרא נוספת הובאה בהמשך הגמ' (כ"ג) 'אמר רב יהודה אמר רב אסי, אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה'. וביארו הראשונים בכמה אופנים מה שהוסיף רב אסי במימרא השניה שאין ענינו דומה לדין הראשון: יש מי שפירש (כ"ג) שדברי רב שאוסר היינו אפי' בתשימש מצוה, וסברתו משום שתקנו ההדלקה זכר למקדש, ורב אסי חולק על טעמו וסובר שטעם האיסור משום ביזוי מצוה ולכן אינו אוסר אלא הרצאת מעות שהוא תשימש רשות אבל תשימש מצוה מותר. וכן דעת

בעל העיטור, שכתב (ח"ב דף קטו), דווקא תשמיש חול אסור אבל תשמיש קדושה שרי'. והשו"ע הביא דעתו בשם יש מי שאומר. ראשונים אחרים (מכ"ז מלחמות ט., ריב"ז ו"ז ס"ט) פירשו שרב אסו אינו חולק על רב בדן זה ואוסר להשתמש לאורה אף בתשמיש של מצוה, וטעמו משום שאף בזה יש ביזוי מצוה שמבזה את המצוה הראשונה, ועוד שחסר בפרסום הנס שהרואה אומר שהדליקו לצרכו, אלא שהוסיף רב אסו שאף תשמיש קל כהרצאת מעות ג"כ אסור. זוהי הדעה הראשונה בשו"ע שאף תשמיש של קדושה אסור. ונחלקו האחרונים, דעת הט"ז ששיטת המקילים לדבר קדושה הוא דוקא באופן עראי, אבל באופן קבע כגון שלומד לאור הנרות ודאי אסור שהרי אז אין היכר לנר שהוא של חנוכה (וע"ש ע"ז הוכחה), ולשיטתו כל מחלוקתם לענין תשמיש קדושה היא בשימוש ארעי בלבד. ובבה"ל (ד"ה ויש) הביא כמה אחרונים החולקים על הט"ז, וסוברים שמחלוקת ב' הדעות היא לגבי שימוש של קדושה בדרך קבע, אבל בדרך עראי מותר בשימוש של קדושה לכר"ע.

(הקדמה לבה"ל ד"ה ויש). **שימוש עראי לאור הנרות:** בביאור ב' המימרות הנ"ל - מה בא להוסיף רב אסו (ולעיל נתבאר ב' דרכים מהראשונים), הרא"ש פירש שהאיסור להשתמש לאורה אינו אלא בתשמיש קבוע, והוסיף רב אסו שאף תשמיש עראי של גנאי כגון הרצאת מעות אסור, לפי שידיו סמוכות לנר לעיני בהם יפה. וכתב הבית יוסף שגנאי מדברי הרא"ש שתשמיש עראי, אם אינו של גנאי דהיינו שאין ידיו צריכות להיות סמוכות לנר [שאז אין ניכר שמשמש לאורה], שרי. וכן דעת הדרכי משה ומהרש"ל. והט"ז (ס"ק ג) כתב שבטור משמע שאוסר אפ"ל בידי רחוקות, וכן הביא המג"א בשם כמה ראשונים וכן נקט לדינא, וכן פסק המ"ב (ס"ק י) שאפ"ל אין ידיו סמוכות לנר אסור. ומדברים אלו [בדיבור זה ובדיבור הקודם] מתבאר שיש ג' צדדי היתר: יש מתירים לדבר קדושה, יש מתירים שימוש עראי, ויש מתירים שימוש רחוק מהנר. ועיין בה"ל ד"ה ויש' שצייד לעשות צירוף להקל כשיש כל האופנים יחד.

נר השמש: כתב הטור, כיון שאסור להשתמש לאור הנרות, נהגו להדליק נר נוסף להשתמש לאורו¹⁶². וכתב הב"י בשם המרדכי (סי' קטט), נהגו לעשות נר השמש גדול יותר משאר הנרות, שאם בא להשתמש ישתמש בו. והעתיקו הרמ"א. ונחלקו הפוסקים, יש שפירשו [ב"ח ועוד] שמכל מקום לא ישתמש לאור השמש אלא כשהוא נפרד משאר נרות, אבל כשהשמש עומד בסמוך לנרות ונמצא שהאדם משתמש לאור כולם, אסור. ויש שפירשו [רמ"א ועוד] שכיון שהנר הנוסף גבוה וניכר משאר נרות, עיקר השימוש ממנו, ומותר להשתמש לאורו אף כשנמצא בסמוך לשאר נרות. ועי' בה"ל ד"ה ואז. ומ"מ כתב המג"א (ס"ק, הוצא בבה"ל ד"ה ויהי ע"כ ס"ק טו), שגם למתירים, לכתחילה ודאי אין להשתמש לאור השמש כשהוא סמוך לשאר נרות, ולא מדינא אלא מפני הרואה, שכשיראהו משתמש לאור הנרות, לא יבחין שזהו רק לאור השמש שהרי פעמים שאדם מדליק לצרכו כמה נרות, וגם כאן יאמר הרואה לצרכו הדלקו כולם.

1. (השתמשות נרות: א) האם מותר להשתמש בנר חנוכה. ב) ובנרות שמוסיפין המהדרין. ג) האם יש הבדל בין יום חול לשבת. ד) האם מותר לאכול סעודת שבת אצל הנרות - שהוא דבר מצוה. ה) תשמיש עראי, כגון לבדוק מעות או למנותן, האם מותר לאור הנרות. ו) ומרחוק שאין ידיו סמוכות לנר (שאינו ניכר שמשמש לאורה. ע"פ הרא"ש). ז) תשמיש של קדושה, כגון ללמוד, האם מותר לאורה. [ואם הוא בדרך עראי ולא סמוך לנר]. ח) וכל הנ"ל בנרות חנוכה שבבית הכנסת. ט) לישיב בביתו בשעה שניר חנוכה דולק, ואינו משתמש כלום, האם מותר. י) ולילך לאור הנרות לראות שלא יכשל.

תשובה: א) לא. ב) גם לא. ג) לא. ד) אסור (וראה לקמן אות ז; מיהו סעודת שבת הוי קבע - בה"ל ד"ה ויש). ה) לא. ו) גם אסור. ז) גם תשמיש קדושה אסור. ויש מקילין, ואפשר שיש לסמוך על זה ללמוד דרך עראי אם אין ידיו סמוכות לנר, וצ"ע. ח) הכל כנ"ל. ט) מותר. י) הפר"ח מתיר גם זה שאין חייב להעצים עיניו ולא מקרי תשמיש סעי' א וס"ק ז ט יג ובה"ל ד"ה ויש ושה"צ.

2. (שימוש לאחר הזמן): האם מותר ללמוד בדרך קבע לאור הנר לאחר שיעזר זמן ההדלקה. [בשבת ובחול].

תשובה: אפשר שאין להחמיר, וביום חול ואין לו נר אחר יותר טוב שיכבנה ויחזור וידלקנה (מחשש מראית העין שלא ידעו שעבר הזמן ויאמרו לצרכו הדליקה). בה"ל ד"ה ויש.

3. (שמש): א) מה המנהג בענין הדלקת נר הנוסף. ב) והיכן יניחו. ג) האם יעשה גם שינוי בגוף הנר. ואיזה הוא. מדוע. ד) אם רבים המדליקים האם צריך להניח שמש אצל כל אחד ואחד. ה) כשיש נר על השלחן (העשוי להאיר

הוספות ועיונים

¹⁶² במחבר כתב שמדליק ינר נוסף, ואילו הרמ"א כתב שאותו נר שמדליק בו הנרות, לאחר שגמר להדליק מניחו ליד הנרות, ולפיכך נקרא ינר השמשי - שהוא הנר ששימש להדלקת הנרות. לקמן נשתמש בשם ינר השמשי, ולמר כדאית ליה היינו נר הנוסף ולמר כדאית ליה נר השמש כפשוטו.

- בביתו תמיד), **האם צריך שמש ומדוע**. (ו) **האם מותר להשתמש אצל כל הנרות יחד כשהשמש שם**. [ואם אין די לו באור השמש]. (ז) **נגד השמש לבד האם מותר להשתמש לכתחילה**. (ח) **מה טוב להדליק חוץ מהשמש**.
- תשובה: (א) המחבר כתב שנוהגים להדליק נר נוסף, והרמ"א כתב שהמנהג להניח אצל הנרות את השמש שבו מדליק הנרות. וטעם נר זה כדי שאם ישתמש יהא לאורו. (ב) קצת רחוק מהנרות, שיהא היכר למספר הנרות. (ג) כן, שיהא גבוה קצת משאר נרות [ע"י שיעשנו ארוך יותר או שיעמידו גבוה מהם]. שע"ז אם בא להשתמש עיקר התשמיש יהא ממנו (ודלא כסבורים שרק כשהשמש לבדו מותר, ע"י בה"ל ד"ה יהיה). (ד) כן, כיון שכל א' מניח במקום אחר כנ"ל סי' תרע"א. (ה) כן, שמה ישתמש אצל הנרות. (ו) לכתחילה אין להשתמש כי אם לאור השמש בלבד כשעומד בפני עצמו (והטעם מפני הרואה שיאמר לצרכו הדליק כולם, אך אין בזה איסור מעיקה"ד]. ואם אין די לו באור השמש אין להקל. (אבל כשדי לו באור השמש מעיקה"ד אין איסור אף שנהנה גם משאר נרות, דעיקר שימוש הוא מנר השמש, וכנ"ל ג). (ז) יש מחמירים בזה, אבל הרבה אחרונים מקילין וכ"מ ברבינו ירוחם. (ח) נר על השלחן (כלומר במקום שמשמש). סעי' א' וס"ק י"ח כ' ובה"ל ד"ה שאם.
4. (הזמנה לנר חנוכה: (א) **הזמין (-ייחד) נר לחנוכה, אך לא הדליק בו עדין, האם נאסר**. (ב) **ואם הדליק בו, וככה אחר זמן שיעור ההדלקה**. (ג) **ואם ככה תוך זמן שיעור ההדלקה**. תשובה: (א) לא. (ב) אינו נאסר [כנ"ל סי' תרעב סעי' ב' וס"ק ז]. (ג) נאסר בהנאה. ס"ק כא ושה"צ.
5. (נר שנתערב בנרות אחרים: (א) **נר חנוכה שנאסר (כנ"ל תשובה קודמת ג) ונתערב ברוב נרות, האם מתבטל**. [באופן שיש בו שיעור לדלוק למחר בחנוכה]. (ב) **נר שנשא דולק אחר הזמן ונתערב, האם יש להחמיר בתערובתו - לפי מה שיש מחמירים שלא להשתמש בנר לאחר הזמן כנ"ל סי' תרעב ס"ב סק"ז**. (ג) **נר חנוכה שנתערב ונאסרו כולם, כיצד יהא מותר להשתמש בהם**. (ד) **מה"ד בכל הנ"ל שנתערב נר חנוכה אבל אין בו שיעור לדלוק למחר חצי שעה**. (ה) **ואם יש בו שיעור לנר חנוכה אך נתערב ביום שמיני**. תשובה: (א) אינו בטל אפ"י באלף דהוי דבר שבמנין. [ולכן לא יטול א' מהן להדליקו ולהשתמש בו. וכן בעודן דולקים לא יטול א' מתוכן להשתמש לאורן]. והמהרש"ל חולק וס"ל דבטל ברוב דכיון שנמכרים במשקל ולא במנין לא מקרי דבר שבמנין, ובמקום הפס"מ אפשר שיש להקל. (ב) לענין תערובת אין להחמיר וכל הנרות מותרים. (ג) ע"י שידליק א' יותר ואז מותר להשתמש אצלן כיון שלא הודלקו עתה למצותן [ויש מחמירים בזה דדוקא השמש שעומד למעלה מכל הנרות מותר דעיקר השימוש נעשה לאורו כנ"ל תשו' 3 משא"כ כאן]. (ד) בטל (ברוב), דדוקא כשראו לחנוכה חשוב הוא שראוי למצוה ולא בטל. (ה) בטל שהרי אינו ראוי למצוה למחר וכנ"ל ד: סעי' א' וס"ק כא-כד ובה"ל ד"ה ואז ושה"צ.
6. (פתילות ושמינים הכשרים: (א) **פתילות ושמינים הפסולים לשבת מפני שאינם דולקים היטב, האם כשרים לנר חנוכה**. (ב) **ואלו פתילות למצוה מן המובחר**. (ג) **ואיזה שמן**. (ד) **אם אין שמן זית מצוי מה יקח**. (ה) **מה נוהגין במדינות אלו, ומה ראוי יותר**. תשובה: (א) כן. (ב) צמר גפן או חוטי פשתן (שאינן לך פתילה שמושכת השמן ושהאור דולק בה יפה כמוהה. רשב"א שבת כז:). (ג) שמן זית (שאורו צלול ומאיר [רש"י שבת כג.] ועוד שבו נעשה הנס [מאיירי שם כא. ועיי' גם מ"ב סק"ד]). (ד) מצוה ליקח שמינים שאורן זך ונקי. (ה) נוהגים להדליק בנר שעוה (ועיי' שה"צ ס"ק ד) כי אורן צלול כמו שמן. ומ"מ מצוה בשמינים טפי כיון שהנס נעשה בשמינים. סעי' א' וס"ק א' ב' ד.
7. (שבת חנוכה: (א) **בשבת חנוכה, האם מותר להדליק נר חנוכה בשמינים ופתילות הפסולים בשבת, כאשר נותן שמן כדי שיעור המצוה או יותר**. (ב) **ובשמש**. תשובה: (א) כשנותן רק כשיעור מצותו מותר, דכיון שאסור להשתמש לאורו אין חשש שיטה, אבל כשנותן יותר אסור דכיון שמוותר להשתמש לאחר הזמן וכנ"ל סי' תרעב ס"ב חיישינן שמה יטה. (ב) אסור בכל גונא, שהרי מותר להשתמש לאורו ושמה יטה. סעי' א' וס"ק ג' ה.
8. (נרות שוים: (א) **הנוהגים להדליק מוסף והולך, האם צריך שהנרות הנוספים על העיקרי יהיו דומים לו**. (ב) **ובנרות שמן (דהיינו שרוצה לעשות כמה סוגי שמינים)**. (ג) **האם כמה מבני הבית [לרמ"א שהמנהג שמדליקים] יכולים להדליק זה בשמן זה בשעוה**. תשובה: (א) כן. (ב) אפשר שאין קפידא, שאין ניכר ההבדל. (ג) כן. ס"ק ב' ושה"צ.
9. (גזול: **שמן גזול, האם כשר לנר חנוכה**. תשובה: צ"ע) (דיתכן שהיחוד למצוה נחשב שינוי מעשה וקונה, ושוב לא הוי מצוה הבאה בעבירה. שו"ת שו"מ סי' שמש, ע"ש). ס"ק ב.

10. (בשר בחלב): א) שומן או חלב שנאסרו מבשר בחלב, האם מותרים להדלקת נר חנוכה. ב) האם מותר לבטלו בשישים כדי להדליק.

תשובה: א) לא (משום שהנר מתבשל שוב ואסור לבשל בשר בחלב. פמ"ג א"א א). ב) לא (דאין מבטלים איסור לכתחילה. פמ"ג י"ד סי' צט שפ"ד ס"ק יא בסוף, ע"ש עוד). ס"ק ב.

11. (שמן מאוס): שמן שנמצא בו עכבר, האם כשר לנר חנוכה.

תשובה: לא, דמאוס הוא (ולעיל בסי' קנד סק"נ כתב כשמאוס ילו'. וע"ש סקמ"ט לענין אם יש בשמן שישים). ס"ק ג.

נא) שאלה למעשה: א. האם מותר לעבור בחדר מדרגות בשעה שהחשמל לא פועל, ויש שם נרות חנוכה, ומבחין על ידם בדרכו שלא יכשל ויכול לעלות במדרגות בנקל. (ע"י שה"צ יא). ב. כשמדליקים נרות חנוכה במקום חשוך, כגון לאותם הנוהגים לכבות את אור החשמל בעת ההדלקה, או המדליקים בחוץ ואין שם תאורה, האם מותר לקרוא מספר זמירות מתוך דף - לאור הנרות. ומה"ד אם ירחיק עצמו קצת מהנרות. [והשאלה היא כפי המצוי שהשמש עומד בסמוך לנרות, אך הוא גבוה וניכר]. (ע"י ס"א וס"ק י יב יג טו כ ובה"ל ד"ה ויש ד"ה יהיה. יש לציין שבפשוט זהו תשמיש עראי, שהרי אינו קובע עצמו שם לקרוא. רמז: שאלה זו תלויה בכמה פרטים: האם מותר שימוש עראי, ותשמיש קדושה, וגם תלוי אם זה קרוב לנר או רחוק. והאם מותר להשתמש לאור השמש כשהוא יחד עם הנרות ונמצא נהנה משאר נרות, אמנם הוא גבוה וניכר משאר נרות. ועוד, שגם באופן המותר, האם מותר לכתחילה להשתמש לאור השמש כשהוא סמוך לנרות). ג. שמן שנפל לתוכו זבוב, והוציאוהו מהשמן, האם כשר לנר חנוכה. (ע"י ס"ק ג לעיל תשו' 11, דיוק. ועיין עוד).

תשובות בסוף הגליון - עמ' 180

12. (נר שכבה): א) כבה הנר מיד לאחר שהדליקו, האם צריך להדליקו שוב. ב) ואם כבו כל הנרות ולא נשאר אפי' נר אחד. ג) ואם כבתה בער"ש מבער"י. ד) לאחר שהדליק בא לתקן הנר ובשווג כיבה, האם צריך להדליק. ה) ואם כיבה במזיד (בתוך שיעור זמן ההדלקה). ו) נכבה הנר בער"ש וכבר קיבל שבת ויש עדין זמן היתר, האם מותר לומר לחבירו להדליקם.

תשובה: א) א"צ להדליק, אך ראוי להחמיר, ולא יברך. ב) גם כנ"ל א'. ג) גם כנ"ל א'. וי"א שכשמותר עדין להדליק חייב לחזור ולהדליק בלי ברכה (שכבר בירך בהיתר). (דעת השו"ע כדעה ראשונה). ד) כנ"ל א'. ה) חייב להדליק, ולא יברך. ו) כן. סעי' ב וס"ק כה-כו ובה"ל ד"ה אם ושה"צ.

13. (נר שכבה בפשיעה): א) הדליק במקום הרוח וכבה הנר, האם צריך לחזור ולהדליק. ב) בהנ"ל א', האם יברך. ג) מי שהדליק וראה שאין האור נאחזי יפה בפתילה וודאי יכבה מהר, האם יצא בהדלקה זו. ד) ומה"ד באופן שלא היה בשעת ההדלקה שמן כשיעור הראוי. ה) אם כבה א' הנרות קודם שהשלים הדלקת כולם [ומעיקה"ד א"צ לחזור ולהדליק כנ"ל תשו' קודמת אות א'], האם נחשב מהדרין מן המהדרין.

תשובה: א) כן [ובמקום שאין רוח]. ב) לא, שמה לא היה ברור שיכבה. ג) לא יצא, וצריך מדינא לחזור ולהדליק. ד) יחזור וידליק. ה) לא, דבעת ההדלקה צריך שיהיה כל הנרות של אותו יום דולקות. ס"ק כה ושה"צ ובה"ל ד"ה אם.

14. (סילוק היד): משהדליק הנר, האם יכול מיד לסלק ידו.

תשובה: לא, וימתין שידלק רוב הפתילה היוצאת מהשמן. בה"ל ד"ה הדלקה.

15. מה מצוה מן המובחר בענין השעוה.

תשובה: לקנות ממה שנוטף מנרות בהיכנס"ס, הואיל ונעשתה בו מצוה אחת יעשה בהם עוד מצוה (וראה לעיל תשו' 0 דמ"מ מצוה יותר בשמנים). ס"ק כז.

נב) שאלה למעשה: ביום השמיני של חנוכה גילה ר' אברהם שחסרים לו ב' פתילות לשתי נרות אחרונות. והנה ראה שבפמוט של נרות שבת נשארו פתילות שדלקו שבת שעברה [ובדעתו היה להשליכם]. האם מותר לקחתם ולהדליק בהם נרות חנוכה. (ע"י ס"ק כז בסוף. ולקמן ס"ק ל"א יתבאר שפתילות ששימשו ללילה אחת מותרים לשימוש

בלילה שני ואין בזה משום בזיון מצוה ואדרבה נוחים להדלקה יותר לאחר השימוש. וכאן השאלה על פתילות ששימשו לנר שבת).

16. (הידור מצוה): טוב שכל אחד יטריח לעשות לו מנורה יפה לפי כחו, וכן הנרות יעשה יפה (באור צלול ופתילות הדולקות יפה. סי' רסד ס"ו). ס"ק כח.

17. (הדלקה בבזיף שהשתמש בו): א) נר (-כלי שמניחים בו השמן) שהדליק בו לילה אחד, האם אפשר להדליק בו שוב בלילה אחר: בנר חרס, חרס מצופה אבר, מתכת, זכוכית. ב) וכשאינו לו אחר מה יעשה.

תשובה: א) בכל אפשר, לבד משל חרס שהוא מאוס וביזוי מצוה. ב) [בנר של חרס] מסיקו בכל לילה באור. סי' ג' וס"ק כט ל.

ג) שאלה למעשה: ר' חייא עמרני המשתתף בשיעור הדף היומי, ניגש למגיד שיעור לאחר השיעור ושאלו, שכיון שידו משגת לקנות חנוכיה נאה מכסף, האם יש מעלה בזה ועליו לקנות [הוא מדליק בחלון ביתו מבפנים כך שאינו חושש מגנבים]. מה השיבו. (עי' ס"ק כח).

18. (שימוש חוזר בפתילות): האם יש להחליף הפתילה בכל לילה.

תשובה: אין חוששים להחליף הפתילה, עד שתכלה, דאדרבה נוחה להדלקה יותר לאחר שהודלקה.¹⁶³ סעי' ד וס"ק לא.

נד) שאלה למעשה: שמן שנשאר בנר החנוכה, האם אפשר להדליק בו למחרת, או שיש בזה משום ביזוי מצוה במה שמדליק בשמן שכבר השתמש בו [ואין בו מעלה שיותר נח להדליקו ע"י שדלק חלקו אתמול - כמו בפתילה]. (עי' ס"ד וס"ק לא. וצ"ע ע"ה).

סיכום קצר לנלמד: אסור להשתמש לאור נר חנוכה, ואפי' בנרות ההידור. ואין לאכול סעודת שבת [שהוא דבר מצוה] לאורן. וכן תשמיש עראי [כגון לבדוק מעות] אסור. ואפי' אין ידיו סמוכות לנר. ותשמיש קדושה מחלוקת, ואפשר שיש לסמוך ע"י ללמוד דרך עראי ואין ידיו סמוכות לנר. ובכל זה ה"ה בנר חנוכה שבביהכ"ס. ולישב בביתו בשעה שני"ח דולק מותר, והפרי"ח מותר גם לילך לאורן שאין זה נחשב שימוש. • ללמוד בדרך קבע לאחר שיעור זמן הדלקה אפשר שאין להחמיר, ובחול טוב שיכבה וידליק. • נוהגים להדליק נר נוסף [ולרמ"א מניחים אצל הנרות הנר שהדליקו בו] כדי שאם ישתמש יהא לאורו. ויניחו קצת רחוק מהנרות, שיהא היכר למספר הנרות. ויעשנו גבוה קצת משאר נרות, שאם ישתמש - עיקר השימוש יהא לאורו (עי' בה"ל ד"א שרק כשהשמש לבדו מותר להשתמש לאורו). ולכתחילה אין להשתמש אצל הנרות והשמש, מפני הרואה שיאמר לצרכו הודלקו כולם; ואם אין די באור השמש אין להקל. כשרבים מדליקים - כל א' צריך שמש בנרותיו. גם כשיש נר על השלחן להאיר צריך שמש, שמה ישתמש ליד הנרות. וגם כשיש שמש טוב להדליק נר על השלחן. • הזמין נר לחנוכה, לא נאסר בהנאה. הדליק בו וכבה לאחר זמן השיעור, לא נאסר. הדליק בו וכבה תוך זמן השיעור, נאסר. • נר שנאסר, ונתערב בנרות אחרים, אינו בטל אפי' באלף [דהוי דבר שבמנין]. ולמהרש"ל בטל ברוב, ובהפס"מ אפשר שיש להקל. לאוסרים: אין להחמיר בדלק אחר זמן השיעור [אף שיש אוסרים להנות אחר זמן השיעור]. וכשנאסרה התערובת אפשר להשתמש לאורם ע"י הדלקת נר נוסף. נר שאין בו שיעור הדלקה בטל ברוב, וכן אם יש בו שיעור אך הוא ביום השמיני. • פתילות ושמינים הפסולים לשבת כשרים לחנוכה, ומצוה מן המובחר בצמר גפן או חוטי פשתן, ובשמן זית. אם אין שמן זית מצוי מצוה בשמינים שאורן זך ונקי. ובמדינות אלו נוהגים בשעוה כי אורן צלול

הוספות ועיונים

¹⁶³ ובכף החיים (מ"ק עב) כתב בשם התניא והכלבו שנהגו לחדש הפתילות בכל לילה, לפי שבכל לילה היה הנס מתחדש, ועוד זכר למקדש שהיו מחליפים את הפתילות כל יום, וכ"כ המאירי (שבת כא).

כמו שמן [ומצוה מן המובחר לקנות שעוה משיירי הנר שבבית כנסת (ס"ק כז)], ומ"מ מצוה בשמן יותר דבו נעשה הנס. • בשבת חנוכה מותר להדליק נ"ח בדברים הפסולים לנר שבת, אך אם נותן יותר מהשיעור, או לשמש, אסור. • הנהגים להדליק מוסיף והולך, צריך שהנרות הנוספים על העיקרי יהיו דומים לו [ובנרות שמן אפשר שאין קפידא בזה שאין ניכר ההבדל]. וכמה מבני הבית המדליקים יכולים להדליק זה בשמן וזה בשעוה. • שמן גזול, צ"ע אם כשר לנ"ח. • שומן או חלב שנאסרו מבשר בהלב, אסורים להדלקה. ואין לבטלו בשישים כדי להדליקו. • שמן שנמצא בו עכבר מאוס הוא ופסול לנ"ח. • נ"ח שכבה, אפי' מיד לאחר שהדליקו, אי"צ להדליקו שוב, אך ראוי להחמיר להדליק בלא ברכה. והי"ה אפי' כבו כל הנרות. והי"ה בכבה בער"ש מבעו"י, וי"א שאם הוא זמן היתר חייב להדליק בלי ברכה. מי שבא לתקן הנר וכבה, פטור מהדלקה. ואם כיבה במזיד, חייב להדליק ובלא ברכה. כבה הנר בער"ש והוא בזמן היתר הדלקה, יכול לומר לחבירו להדליק. • הדליק הנר במקום הרוח וכבה, צריך להדליקו, ולא יברך [שמא לא ודאי שיכבה]. אם הדליק וראה שאין האור נאחז יפה, צריך מדינא לחזור ולהדליק. הדליק ולא היה שמן כשיעור, יחזור וידליק. כבה א' הנרות קודם שהשלים כולם, אינו נחשב מהמהדרין. • הדליק הנר, לא יסלק ידו מיד עד שידלק רוב הפתילה היוצאת מהשמן. • טוב שיטריח לעשות המנורה והנרות יפים, לפי כחו. • נר שהדליק בו, אפשר להדליק בו שוב בשאר לילות, אפי"כ הוא של חרס מפני שמאוס, ואם אין לו אחר יסיקו כל לילה [וחרס מצופה דינו כשאר נרות]. • אין חוששים להחליף הפתילה בכל לילה, עד שתכלה [דנוחה להדלקה יותר].

סימן תרעד

הדלקה מנר לנר: מבואר בגמ' (שבת כב. ג.) למסקנא) שנרות חנוכה מותר להדליק נר מנר, ואין בזה ביזוי מצוה מפני שכולן של מצוה הם. ויש צד בגמ' שההיתר דוקא כשמדליק הנרות זה מזה שלא ע"י אמצעי, אך להדליקם זה מזה ע"י קינסא [-חתיכת עץ] אסור, מפני שיש בזה ביזוי לנר הראשון שמדליק ממנו עץ של חול [אף שמטרתו להדליק ממנו נר מצוה]. ונחלקו הראשונים אם נקטינן כן להלכה [ואלו ב' הדעות שבשו"ע]. וכתב הרמ"א שהמנהג שלא להדליק כלל נר מנר, מפני שעיקר המצוה הוא נר אחד ושאר הנרות אינם מעיקר הדין, ודמי קצת למדליק נר של חול.

חשש שיכבה: כתב התרומת הדשן (ס"ז קז). הרוצה להדליק נר מנר ע"י קינסא, ויש לחוש שיכבה ברוח קודם שיגיע לנר מצוה שרוצה להדליק, אסור אף למ"ד מדליקין על ידי קינסא, שבאופן זה שיש לחוש שמא לא יגיע לכלל המצוה האחרת מודה שאסור. והביא לכך ראייה מדברי הגמרא (שבת כב:) שאמרו 'מעשר שני אין שוקלין כנגדו דנרי זהב ואפילו לחלל עליו מעשר שני אחר', וביארו בגמ' הטעם שמא לא יכוין משקלותיו וקמפיק להו לחולין, ופירש רש"י שמא יהיו יתירים ויחוס עליהם ולא יחלל המעשר עליהם ונמצא שביזה המעשר שלא לצורך. ולכן גם כאן אם יש חשש שיכבה קודם שידליק ממנו הנר האחר אסור.

19. (הדלקת נר מנר): א) שני בעלי בתים הדרים בבית אחד ואין סמוכין על שלחן אחד, דמדינא צריכים להדליק כל אחד, האם מותרים להדליק נר זה מזה [בלא אמצעי]. ב) וע"י נר של חול. ג) ואם הוא בענין שיש לחוש שיכבה הנר חול קודם שידליק הנר של חנוכה. ד) נר השמש, האם נחשב נר מצוה או חול. ה) לסוברים שמותר להדליק נר מנר רק שלא ע"י אמצעי, כיצד משכחת לה שידליק הרי יש להניח הנר במקומו קודם ההדלקה.

תשובה: א) כן. ב) אסור, ויש מתירין כיון שמטרתו להדליק נר של מצוה, ואין כדאי להקל בזה [כדלקמן תשו' 22 ד]. ג) אסור. ד) חול (דעיקרו נעשה לשימוש לצורך חול וכנ"ל סי' תרע"ג ס"א). [לבד משל ביהכ"ס, כדלקמן תשו' 22]. ה) 1) דעת הט"ז שאם אווז הנר בידו קצת זמן ואח"כ מניחו יצא ואתי שפיר, אמנם הרבה חולקים (וע"י בזה לקמן סי' תרע"ה ס"א). 2) בפתילות ארוכות, ואע"פ שמושך הפתילה כדי להדליק בה האחרת אין לחוש כל שאין מסירה לגמרי מהנר. 3) י"א שיכול לטלטל הנר הדלוק עד הנר המונח ולהדליקו, ואפי' לסוברים בסי' תרע"ה שאין לטלטלו ממקומו הרי כאן הכל רואים שעושה לצורך נ"ח אחר. סעי' א וס"ק א ד ושה"צ.

20. א) האם מותר להדליק נרות ההידור מנר חנוכה [כגון ב' בני"א הסמוכים על שלחן אחד, או אדם אחד שמדליק כמה נרות כגון מליל שני]. ב) כבה א' מהנרות, האם מותר להדליק מהאחרים. ג) והנ"ל ב', בשני בעלי בתים (דלעיל תשו' קודמת).

תשובה: א) מדינת מותר אך נהגו להחמיר¹⁶⁴, דעיקר המצוה אינו אלא נר א' לכל בני הבית הסמוכים על שלחן אחד והשאר אינו למצוה כ"כ. ב) לכו"ע אסור. ואפי' כבה תוך שיעור הזמן. וכ"ש אם כבה נר השמש שאין להדליקו מנ"ח. ג) גם אסור. סעי' א' וס"ק א' ב' ו' ז.

21. (אחר הזמן): א) אחר שעבר זמן המצוה, האם מותר להדליק מהנר נר של מצוה. ב) ולהדליק מהנר נר של חול.

תשובה: א) כן¹⁶⁵. ב) מותר, ולמחמירים לעיל סי' תרע"ב ס"ב ס"ק ח לאסור הנאה כ"ז שדולק ה"ה בזה יש להחמיר. סעי' א' וס"ק ח. ס"ק ה' יבאו לקמן תשו' 22.

נה) שאלה למעשה: א. לאחר שהדליק ר' שמעון את החנוכיה, שם לב שאינה נמצאת במקום מהודר כל כך, ורוצה לטלטלה למקום אחר כדי שתעמוד במקום מהודר יותר - באופן הניכר לכל שזוהי מטרתו. האם נכון הדבר לעשות זאת, או שיש להחמיר לסוברים לקמן סי' תרע"ה שאין לטלטל את הנרות לאחר ההדלקה. (עי' שה"צ ד). ב. לחידודי: נר אחד מגרות המהדרין שכבה תוך כדי ההדלקה, האם מותר להדליקו מנר אחר של המהדרין. (לשימת לב, השאלה מורכבת מב' נושאים. עי' ס"א במחבר ועי' היטב ברמ"א וס"ק ו' בתחלתו. ועי' ס"ק ב' אך עי' בה"ל לעיל סי' תרע"ג ס"ב ד"ה א).)

(הקדמה לסעי' ב). **הדלקת נרות מצוה זה מזה:** כתב בעל התרומה (סי' יכט), מותר להדליק נר מצוה מנר מצוה, כגון נר שבת או נר בית הכנסת וכן נר של חנוכה כולן נרות של מצוה הם ומותר להדליק מזה לזה. והגר"א כתב שדין זה שנוי במחלוקת, שדברי בעה"ת הם כמ"ד (לעיל סי' תרע"ג סי"א) מותר להשתמש דבר קדושה לאור נר חנוכה, אך לדעת האוסרים שם, וסברתם משום שנראות המצוות כמבטלות זו את זו והוי ביזוי למצוה שמשמשת בה, ה"ה גם לענין הדלקה אסור להדליק נר מצוה מנר מצוה.

22. (הדלקת נרות מצוה זה מזה): נר חנוכה ובית הכנסת ושבת ות"ת ושהודלק לצורך חולה, כולן של מצוה הם. א) האם מותר להדליק ב' נרות של מצוה אחת, נר אחד מחברו, כגון ב' נרות שבת זה מזה. ב) ולהדליק נר של מצוה אחת מנר של מצוה אחרת [בלא אמצעי]. ג) ועי' נר של חול. ד) בנרות חנוכה של ביהכ"ס, האם נר השמש בכלל נר מצוה.

תשובה: א) כן. ב) מותר, ויש מחמירים. ג) בשו"ע כתב אסור ויש מתירין, וכתב המ"ב שאין כדאי להדליק. ד) בנר ביהכ"ס כל הנרות של מצוה. ולכן יש לגעור במדליקין נרות מנר ביהכ"ס ואפי' מן השמש, חוץ ממוצ"ש כדי לילך לביתו להאיר במבואות האפילות (דהוא צורך מצוה שלא ישכחו בחשיכה). סעי' ב' וס"ק ה' ט' ושה"צ.

נו) שאלה למעשה: בבית משפחת ר' שלום, כשבאו להדליק את הנר של שבת, ראו שנגמר להם הגפרורים. האם מותר להם להדליק הנר של שבת מנר החנוכה הדולק [במקום שיצטרכו לחזר אחר גפרורים אצל השכנים]. (עי' ס"ב וס"ק ט'. ועי' ס"ק ג' בסוף).

סיכום קצר לנלמד: שנים הדרים בבית אחד וחייבים מדינת בהדלקה, יכולים להדליק הנר זה מזה - בלא אמצעי [ומשכח"ל: בפתילות ארוכות, י"א שיכול להגביה הנר הדולק להדליק השני, לט"ז יכול לאחוז בנר בידו קצת זמן ושוב להניחו - והרבה חולקים]. ועי' נר של חול אסור, ויש מתירין, ואין כדאי להקל. ובענין שיש לחוש שיכבה קודם שידליק ממנו אסור. נר השמש אינו בכלל נר של מצוה [זולת בני"ח שבביכה"ס דכולן של מצוה]. מותר להדליק נרות חנוכה זה מזה, ונהגו להחמיר דעיקר המצוה אינו רק נר א' לבית. כבה א' מהנרות, אסור להדליקו מאחרים, ואפי' בשני בעלי בתים החייבים, דמשהדליק הנר יצא. • לאחר שיעור זמן הדלקה מותר להדליק מהנר נר של מצוה, ונר של חול גם מותר ויש מחמירים. • נר מצוה, כגון ני"ח וביהכ"ס ושבת ות"ת ושהודלק לחולה, מותר

הוספות ועיונים

¹⁶⁴ כן כתב הרמ"א, ובכ"פ החיים (סי' ח) כתב שכן מנהג הספרדים.

¹⁶⁵ ואפשר שדוקא נר של חנוכה מותר, שבוה מדינת מותר ורק ממנהגא אוסרים כני"ל, אבל שאר נר מצוה הלא יש מחמירים מדינת כדלקמן ס"ב. שו"ת"ל ה"ג.

להדליק עצמם זו מזו כגון נר שבת מנר שבת, ולהדליק מצוה זו ממצוה זו מותר ויש אוסרים. ועיי' נר של חול מחלו' ואין כדאי להדליק.

סימן תרעה

(הקדמה לסעי' א' וס"ק ה' ו'). **טלטול נר במקום למקום:** יש ג' חילוקים: א. בגמ' (שבת כ"ג:) אמרו שכיון שהדלקה עושה מצוה, אם מדליק הנר במקום פסול ואח"כ מניחו במקום הכשר, כגון שהדליקו בתוך הבית בתקופה שהדלקה בתוך הבית פסולה, ושוב הוציא הנר לחוץ והניחו במקום הכשר, לא יצא, שכיון שהדלקה עושה מצוה הרי שבעת ההדלקה צריך שיעמוד במקום הכשר. ב. עוד אמרו בגמ' (שם), שגם למ"ד הנחה עושה מצוה, באופן הנ"ל שהוציא מהבית לחוץ לבית לא יצא, ואע"ג שהנחה עושה מצוה והרי הונחה במקום הכשר - אסרו זאת מפני הרואה שיאמר מה שהדליקו תחילה בתוך הבית - לצרכו הדליקה. ומכאן למדו הפוסקים, שאף באופן שמוותר להדליק בתוך הבית, אם מדליק בבית ומוציא לחוץ - לא יצא, מפני הרואה שיאמר לצרכו הדליקה. ג. לענין לטלטל הנר לאחר ההדלקה ממקום למקום, ושני המקומות במקום הכשר להדלקה וגם שניהם במקום אחד כגון ששניהם בתוך הבית או ששניהם מחוץ לבית, נחלקו בזה האחרונים, י"א שגם בזה אסור, ומפני הרואים שיאמרו שהטלטול נעשה לצרך שימוש (שם"ל תרע"ד ז'), ויש חולקים וסוברים שאין לחוש לזה כשמטלטלה במקום אחד. ולמעשה כתב הפמ"ג (ה"א ב) שלכתחילה יש לזהר, ובדעבד אם טלטל יצא (כן מבואר במ"ב סי' תרע"ח ס"ק ב.).

23. (הדלקה עושה מצוה): הדלקה עושה מצוה, ולא הנחה. א) אם היה הנר מונח במקומו שלא לשם מצות חנוכה, האם צריך להסירו ולהניחו לשם מצות חנוכה. ב) נר שהיה דלוק מערב שבת למצות חנוכה, והיה דלוק והולך כל היום, מה צריך לעשות במוצ"ש כדי שיעלה למצות חנוכה אז.

תשובה: א) לא, שהדלקה עושה מצוה. ב) לכבות ולהדליק לשם מצוה, אך א"צ להגביה ולהניח לשם מצוה וכנ"ל. (מה שכתב שהיה דלוק למצות חנוכה, לאו דוקא אלא רבותא נקט. מג"א א'). סעי' א' וס"ק ב.

24. (טלטול הנר): א) בזמן הגמ' שהיה צריך להניח הנר בחוץ דוקא: אם הדליק הנר בפנים והניחו בחוץ, האם יצא. ומדוע. ב) ובזמנינו שמקילים ומדליקים בתוך הבית. ומדוע. ג) הדליק בחוץ והניח בפנים [בזמנינו שמדליקים בתוך הבית], האם יצא, ומדוע. ד) אם היתה ההדלקה וההנחה במקום אחד, בפנים או בחוץ, האם מותר לטלטל הנר באותו מקום. ובאיזה שיעור זמן. ה) ובנר בית הכנסת.

תשובה: א) לא, שהדלקה צריכה להיות במקום החיוב. ב) גם לא יצא, שהרואה אומר לצרכו הדליק. ג) לא יצא וכנ"ל ב'. ד) יש לזהר בזה - עד שיושלם שיעור ההדלקה דהיינו חצי שעה (ולעיל בהש"ס סי' תרע"ב ס"ק יב כתב שיש להחמיר כל זמן שדולקים, מפני הרואים), ויש מקילים, ולכתחילה בודאי יש לזהר¹⁶⁶. ה) גם נכון לזהר לכתחילה¹⁶⁷. סעי' א' וס"ק ה'.

25. (אוחז הנר ידיו): א) הדליק הנר ואוחזו בידו באותו מקום, האם יצא. ומדוע. ב) הנ"ל א' [דלא יצא], האם דוקא כשאוחזו כל זמן המצוה או אפי' אוחזו קצת זמן ואח"כ מניחו.

תשובה: לא יצא, שהרואה אומר לצרכו אוחזו. ב) דעת הט"ז להקל בקצת זמן, אבל דעת כמה אחרונים שאין להדליק עד שיהיה מונחים במקומן. סעי' א' וס"ק ז.

26. (הוסיף שמן אחר ההדלקה): מי שביקר והדליק ואח"כ הוסיף שמן בנר עד כדי השיעור, האם יצא. ומה צריך לעשות [ומה לגבי הברכה].

תשובה: לא יצא,¹⁶⁸ שהדלקה עושה מצוה. וצריך לכבותה, וליתן בה שמן כשיעור (אם עדין לא נתן), ולחזור ולהדליק, בלא ברכה (דיש צד בראשונים שלפי תירוץ א' בגמ' א"צ שמן כשיעור. חמד משה תרע"ט ופמ"ג משב"ג ג' ובסי' תרע"ז). סעי' ב' וס"ק ת.

הוספות ועיונים

¹⁶⁶ ובאיסור זה של הזתת הנר אחר הדלקתו שלא יראה שלצרכו הדליקו, דעת הגר"י קרליץ (חוט שני חנוכה עמ' שס) שאין בכלל זה הזתת הנר מעט.

¹⁶⁷ במ"ב משמע שנר בית הכנסת יותר קל לענין טלטול מנרות שבבית, וכן מבואר בב"י. וטעם הקולא בנרות בית הכנסת ביאר בבגדי יעקב ס"ק ב' שהרי הרבים שמעו את הברכה ואין כ"כ חשש שיאמרו לצרכו הדליקה.

¹⁶⁸ בשו"ע הביא זה בשם יש מי שאומר, ולא משום שיש חולק אלא שכן דרכו של המחבר בסברא שלא מצאה אלא בא' מן הפוסקים להביאה בשם יש מי שאומר. כה"ח ס"ק יד וערוה"ש ס"ד.

(נ) שאלה למעשה: ר' יהושע בירך על ההדלקה, ואז שם לבו שאין בבירך מספיק שמן כדי שידלק חצי שעה, והוסיף שמן כשיעור הראוי, והדליק הנר. האם יצא ידי חובה. (עי' שו"ע ס"ב).

27. (אשה: א) אשה, האם חייבת בנר חנוכה. (ב) כשהאיש מדליק, האם גם האשה צריכה להדליק. [ולמנהג הרמ"א שכל א' מבני הבית מדליק]. (ג) ואשה שרוצה להדליק, האם מברכת. (ד) כשאין האיש בביתו, ויש בבית אשה וקטן, האם ידליקו [ומי]. (ומה לענין ברכה. ה) האם אשה יכולה לעשות איש שליח להדליק בשבילה. (ומה לגבי ברכה. ו) כשהאיש נמצא בבית, האם יכולה האשה להדליק ולהוציא כל בני הבית. (ז) האם איש יכול לעשות אשה שליח להוציא.

תשובה: (א) כן. (ב) בכ"ג א"צ, מפני שטפלות לאנשים ואשתו כגופו¹⁶⁹. (ג) כן. (ד) האשה תדליק, ובברכה, שהיא בת חיובא; אך הקטן לא ידליק כדלקמן (תשו 28). (ה) יכולה, ויברך ויוצאת יד"ח אם עומדת שם ושומעת הברכה¹⁷⁰ אבל לא בענין אחר¹⁷¹ [ובדיעבד יצאה אפי" לא ענתה אמן כדלקמן אות ז]. (ו) מדינא אפשר, אבל אמרו חכמים תבוא מארה לאדם שאשתו מברכת לו. (ז) מדינא יכול אם עומד שם בעת ההדלקה ושומע הברכה, ובדיעבד יצא אפי" לא ענה אמן. אבל אמרו חכמים וכו' כנ"ל ו'. סעי' ג וס"ק ט ובה"ל ד"ה אשה ושה"צ.

28. (חש"ו: א) נר שהדליקו חש"ו, האם הגדול יצא ידי חובה. (ב) ואם גדול עומד ע"ג. ואם הגדול הניח הנר. (ג) קטן שהגיע לחינוך, האם מוציא גדול בהדלקתו. (ד) למנהג הרמ"א שכל א' מבני הבית מדליק, האם קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק. [וכמה]. (ה) ואם יש לו בית בפני עצמו.

תשובה: (א) לא. (ב) בכ"ג לא יצא. והטעם שאינו מוציא משום שאינו בר חיובא (וכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא אחרים יד"ח. שו"ע תקפ"א). (ג) י"א שכן ולמעשה אין להקל. (ד) צריך, ודי בנר א' בכל לילה. וי"א שא"צ. (ה) לכו"ע צריך לחנכו [וזהו גם למחבר]. סעי' ג וס"ק יא יג יד ובה"ל ד"ה ולדין.

29. (סומא: א) סומא, האם חייב בנרות חנוכה. (ב) כשהוא בביתו ויש לו אשה, מי ידליק. (ג) וכשהוא בבית שיש שם אחרים. (ד) ואם הוא בביתו לבדו ואין לו אשה. [ומה לענין ברכה]. (ה) האם יכול להוציא אחרים בהדלקתו.

תשובה: (א) כן. (ב) אשתו. (ג) הם ידליקו וישתתף בפריטי עמהן ויברכו עליו. (ד) ידליק בעצמו בסיוע אחר, ולא יברך (כן כתב במור וקציעה, ודייק זאת מלשון הגמ' 'הרואה' יברך, משמע סומא לא יברך. ועי' שו"ת שבט הלוי ח"ד סי' סז). (ה) לא¹⁷². ס"ק ט.

30. (גר: גר, האם יכול לומר שעשה נסים לאבותינו.

תשובה: כן. ס"ק יד.

(נח) שאלה למעשה: הורים שהיו בזמן ההדלקה מחוץ לבית, ורוצים למנות את ביתם בגיל 13 להדליק נרות חנוכה. האם אפשר. (עי' ס"ג וס"ק ט בתחילתו ובה"ל ד"ה אשה).

סיכום קצר לנלמד: הדלקה עושה מצוה ולא הנחה. לכן אם היה הנר מונח במקומו שלא לשם מצות הדלקה א"צ להסירו ולהניחו שוב. ונר שהיה דלוק מער"ש והיה דלוק והולך כל היום, במוצ"ש א"צ להגביהו ולהניחו לשם מצוה אלא די לכבות ולהדליק לשם מצוה. • הדליק הנר בפנים והניחו בחוץ לא יצא, בזמן הגמ' שהיו מדליקים בחוץ לא יצא משום שלא הדליק במקום החיוב, ובזמננו

הוספות ועיונים

¹⁶⁹ מקור הדבר בשו"ת עולת שמואל סי' קה [כדצינן המ"ב]. ושם מבואר שלשנאות עולה הטעם של אשתו כגופו - שפטורות לפי שיוצאות בהדלקת בעליהן, ולעניות הטעם משום שהן טפילות לאנשים.

¹⁷⁰ ודוקא כשהשליח מדליק עבור אדם אחר שאינו מבני הבית והוא שליח שלו להדלקה, אבל אם מדליק לבני הבית אינם צריכים לעמוד שם בשעת ההדלקה.

¹⁷¹ ומה שלא מצינו כן בשאר מצוות שיהא צריך שהמשלה ישמע את הברכה, עמדו בזה הפוסקים, ויעוין משנ"ב דרשו על ס"ק ט בהרחבה.

¹⁷² כן כתב המו"ק, והביאוהו המחזיק ברכה (סי"ק ה) ושערי תשובה (סי"ק ג). וצ"ב הטעם, דהא חייב בנר והחייב הדבר מוציא אחרים ידי חובתו. והפמ"ג (א"א ד) כתב שמוציא אחרים, והוא ע"פ הטעם האמור.

שמקילים להדליק בפנים לא יצא שהרואה אומר לצרכו הדליק; והי"ה אם הדליק בחוץ והניח בפנים. וכשההדלקה וההנחה במקום אחד, יש לזוהר שלא לטלטל הנר - עד שיושלם שיעור זמן ההדלקה, ויש מקילים, ויש לזוהר לכתחילה (ולעיל החמיר המ"ב כל זמן שדולקים). גם בני"ח שבביהכ"ס יש לזוהר לכתחילה מלטלטלם. • הדליק הנר ואוחזו בידו, לא יצא, שהרואה אומר לצרכו הדליקה. דעת הט"ז להקל במחזיקו קצת זמן, ודעת כמה אחריו להחמיר בכל גונא. • הדליק הנר והוסיף שמן כשיעור, לא יצא, שהדלקה עושה מצוה; אלא יכבה ויתן שמן וידליק, ובלא ברכה. • אשה חייבת בני"ח. כשהאיש מדליק - האשה פטורה [גם לנוהגים שכל א' מבני הבית מדליק], ואשה הרוצה להדליק מברכת. כשאין האיש בבית האשה תדליק ותברך [ולא קטן, כדלקמן]. אשה יכולה לעשות איש שליח להדליק, ויברך ותשמע הברכה ויוצאת [ובדיעבד אפי' לא ענתה אמן]. כשהאיש בביתו אפשר שתוציאנו האשה; וכן יכול איש למנות אישה שליח להדליק, וישמע הברכה [ובדיעבד יוצא אפי' לא ענה אמן]; אבל אמרו חכמים תבוא וכי'. • נר שהדליקו חש"ו אין הגדול יכול לצאת בו, ואפי' עומד על גביו, ואפי' הגדול הניח הנר. י"א שקטן שהגיע לחינוך יכול להוציא גדול, ולמעשה אין להקל. קטן שיש לו בית בפ"ע צריך להדליק, ולנוהגים שכל א' מבני הבית מדליק מחלו' אם גם קטן שהגיע לחינוך בכלל, ומי"מ די בנר א' בכל לילה. • סומא חייב בהדלקה, וכשהוא אשתו תדליק, ואם הוא בבית שיש שם אחרים הם ידליקו ויברכו והוא ישתתף בפריטי. ואם הוא בביתו לבדו ואין לו אשה ידליק ולא יברך ואינו יכול להוציא אחרים בהדלקתו. • גר יכול לומר שעשה ניסים לאבותינו.

סימן תרעו

1. (ברכות ההדלקה): (א) המדליק לבלי ראשון כמה ברכות מברך, ואלו הם. (ב) ובליל שני ואילך. (ג) ג' הברכות, מתי מברך אותם. והאם יש חילוק בין יום ראשון לשאר ימים.

תשובה: (א) ג' ברכות, להדליק שעשה נסים ושהחיינו. (ב) להדליק ושעשה נסים. (ג) מברך קודם ההדלקה. ואין חילוק בין הימים. בנוסח הברכות: בברכת להדליק, אומרים 'להדליק נר של חנוכה'¹⁷³, והמהרש"ל כתב שיאמר 'שלחנוכה' ולא 'של חנוכה'; והעולם אין נוהגין להקפיד בזה. בברכת שעשה נסים, יאמר 'בזמן' ולא 'בזמן'. בברכת שהחיינו, לזמן הזה הלמד בחיריק ולא בפתח¹⁷⁴. סעי' א ב וס"ק א ובה"ל ד"ה ויברך.
2. (שכח לברך שהחיינו): (א) לא בירך שהחיינו לבילה ראשון וזכר אחר ההדלקה, האם יברך ומתי. (ב) ואם נזכר לבלי שמניי אחר ההדלקה.

תשובה: (א) יברך, אך לא לבילה זו אלא לבלי שני או כשיזכור בשאר לילות, בשעת ההדלקה. (ב) צ"ע אם יברך. סעי' א וס"ק ב ושה"צ.
3. (לא בירך קודם הדלקה): (א) לא בירך 'להדליק' וזכר לאחר הדלקת כל נרות היום, האם יברך. (ב) ושעשה נסים ושהחיינו. (ג) לא בירך 'להדליק' וזכר קודם שהדליק כל נרות היום, האם יברך. (ד) ואם קודם שהדליק נרות הנוספות כבו הראשונות וזכר. (ה) מי שהיה בדרך ולא הדליק שסמך על אשתו שמדלקת עבורו, כשבא לבלי שני ומדליק האם צריך לברך שהחיינו.

תשובה: (א) לא¹⁷⁵. (ב) יברך [דלא גרע מרואה, כדלקמן תשו' 4], ואפי' בשאר לילות אם עדין לא בירך לבילה הראשון שהחיינו יכול לברכה¹⁷⁶. (ג) כן (שעדין הוא תוך שיעור זמן ההדלקה, ועוד ש"א דבדיעבד אפשר לברך אחר קיום

הוספות ועיונים

¹⁷³ ובשו"ע הלשון 'נר חנוכה', וכן דעת הארז"ל וכן מנהג הספרדים, יעויין בזה בהכ"ח ס"ק א וב.
¹⁷⁴ וי"א שאומר לזמן הלמד בפתח (וכן מנהג הספרדים), כ"כ בסידור ר"ש סופר, עיי"ש שהוכיח בהקדמה לסידורו פ"ד שכך הוא עפ"י הדקדוק, ועיי"ש שכתב שאילו היה המטה משה (שאומר לומר בחיריק) בחיים היה מורה לו הדקדוק הנכון והיה חוזר בו.
¹⁷⁵ ועיי' לעיל סי' רסג (סעי' ה בבחי"ל ד"ה כשדולק) לענין נר שבת שכתב לברך כל זמן שהוא שעת היתר הדלקה, וצ"ע (שנה"ל הל' ד).
 וי"ל שלענין נר שבת כיון שטעם המצוה הוא שלא יהיה הבית חשוך, נמשכת מצות ההדלקה כל זמן שהנר דולק, משא"כ לענין נר חנוכה שמשדהדליק קיים המצוה, שוב לא שייך לברך (עיי' שו"ת דברי מלכאל ח"ד סי' ה).
¹⁷⁶ משמע שגם אחר שהדליק יכול לברך, ואילו לעיל בתשו' 3 מבואר שרק בעת ההדלקה יכול לברך, וצ"ע. ואולי דוקא שם שמברך מדין רואה, סובר המשנ"ב שלא שייך בו ברכת שהחיינו בלבד. שונה"ל הל' ד.

המצוה, ועוד דיש לצרף דעת הסוברים שמברכים על הידור. רעק"א. (ז) לא יברך להדליק (לפי שאת עיקר המצוה קיים, ועל הידור בלבד אין מברכים. רעק"א). (ח) לא, דמה שאשתו מדלקת הוי כמו שהדליק ובירך בעצמו. ס"ק ד ז ושה"צ.

4. (ברכת הרואה: א) מי שלא הדליק ואינו עתיד להדליק באותו לילה ולא להשתתף בפריטי וגם אין מדליקין עליו בביתו, כיצד ינהג כשרואה נר חנוכה. [ובליל ראשון]. (ב) ומה"ד אם עתיד להדליק באותו לילה. (ג) באופן שבירך על הראיה, אם מדליק אח"כ בשאר לילות, האם חוזר לברך שהחיינו. (ד) מי שלא מדליק ולא מדליקים עליו בביתו, אך משתתף בפריטי ושמע הברכות מבעה"ב אלא שאינו רואה הנרות, האם יברך על ראיתו נר אחר. (ה) מי שלא מדליק ואינו משתתף בפריטי אך מדליקין עליו בביתו, האם מברך על הראיה.

תשובה: (א) כשרואה נר חנוכה¹⁷⁷ מברך שעשה נסים, ובליל ראשון מברך גם שהחיינו. (ב) לא יברך על הראיה. (ג) לא. (ד) לא. (ה) לא (ועי' ס"ק ו דיש חולקים, אך הכריע המ"ב שאין כדאי לנהוג כן משום סב"ל). סעי' ג וס"ק ה ו שה"צ.

(נט) שאלה למעשה: מי ששכח לברך שהחיינו ביום הראשון, והיה בדעתו לברך ביום השני בעת ההדלקה כפי שכתב המ"ב (ס"ק ב), אך נשכח הדבר מזכרונו, ורק ביום השמיני נזכר, וכבר היה לאחר שכבו נרותיו, אמנם כשהלך ברחוב ראה בית שמברכים על הדלקת נרות ומדליקים עתה. האם יברך שהחיינו עם הדלקתם. (עי' היטב ס"ג ושה"צ ג).

(הנרות הללו: א) מתי אומר 'הנרות הללו' (2). (ב) האם הנוסח 'הנרות הללו קודש הם'.

תשובה: (א) אחר שהדליק נר ראשון, ויגמור ההדלקה בעוד שאומר. ומי שנוהג לומר אחר שהדליק כל הנרות ג"כ שפיר דמי. (ב) לא יאמר 'הם'. סעי' ד וס"ק ח ושה"צ.

(הקדמה לסעיף ה). **סדר הדלקת הנרות:** כתב המרדכי (שנת רסח) בשם רבינו מאיר שכשמדליק נרות חנוכה יש להתחיל להדליק מצד שמאל ולהוסיף ולפנות לימין, כמו שאמרו בגמרא (יומא טו:) כל פינות שאתה פונה יהיו לימין. ומשום זה ביום הראשון יתחיל בנר היותר ימני. ובליל שני כשמוסיף נר, ידליק תחילה הנר הנוסף לצד שמאל, כדי שאח"כ יפנה לימין. וכן על כל הדרך בשאר לילות. וכך נמצא גם שתמיד מברך על הנר הנוסף, שהוא מורה על הנס, שהרי בתוספת הימים ניתוסף הנס. אבל אם היה מתחיל בליל הראשון להדליק בנר השמאלי, וגם עליו שני היה צריך להתחיל בו - כדי לפנות לימין, וכן בשאר לילות, ונמצא שאין מברך אלא על נר אחד כל ימי חנוכה. וכתב הבית יוסף שלפי"ז אין חילוק אם מדליק בימין הכניסה או בשמאל הכניסה. וסיים הב"י: וכך אנו נוהגים.

והט"ז והלבוש נחלקו על פירוש הנ"ל ביכל פינות שאתה פונה, וס"ל שפירושו שהתחלה תהיה בימין [ולא שמתחיל בשמאל ופונה לימין כנ"ל]. ולפי"ז מתחיל כל יום בנר הימני, ומוסיף להדליק משמאל לאותו נר, נר אחר נר - מתחיל מימין וממשיך שמאל.

והמהרש"ל והגר"א חולקים על כל זה, וסוברים שלעולם הברכה צריכה להיות על הנר העיקרי ולא על נרות הידור שמוסיף כל יום, וגם שהנר העיקרי צריך להיות סמוך לפתח. ואין לדחות דבר זה משום סברת כל פינות וכו'. ולכן, הן כשמדליק מימין הפתח והן משמאל הפתח, לעולם הנר הראשון ידליקו בטפח הסמוך לפתח, ושאר נרות מוסיף והולך ומתרחק מהפתח והלאה.¹⁷⁸ ראה הערה¹⁷⁹.

5. (כיוון ההדלקה: א) מהי שיטת השו"ע וסיעתו בכיוון וסדר הדלקת הנרות, ביום הראשון ובשאר ימים. [ועל מה מברך. ומה הטעם בסדר זה]. (ב) ומה צריך המדליק להקפיד בצורת עמידתו [ומדוע]. (ג) בכל הנ"ל, האם יש חילוק בין אם מדליק לימין הפתח או לשמאל. (ד) מהי שיטת המהרש"ל והגר"א. [והאם יש חילוק בין אם מדליק לימין

הוספות ועיונים

¹⁷⁷ ולכאורה היינו דוקא בתוך דוקא עשה משהדליקות. שונה"ל הל' ו.

¹⁷⁸ ובדעת השו"ע וסיעתו, צ"ל שסוברים שכל הנרות שמדליק נחשבים כמצוה אחת לענין הברכה וההדלקה, ולכן על מה שמברך מתוכם הוא טוב וגם אין קפידא שהנר העיקרי יהיה בטפח הסמוך לפתח. וכיו"ב כתב בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סי' רכג אות ה). ובערוה"ש (סי"א) ביאר באופן אחר, שבכל יום ויום הנר הראשון שמדליק הוא עיקר המצוה, והנרות הנוספים הם הידור, אפילו אם אחד מהם מונח במקום שבו הדליק אתמול את הראשון.

¹⁷⁹ דע, שהפוסקים והמשגיב דיברו באופן שמדליק בתוך הבית, ולכן כשהשתמשו בלשון ימין הפתח, שהכוונה שמדליק בצד של המזווה - שהוא הצד הימין של הפתח, הוא לשמאל המדליק, וכשאמרו שמדליק לשמאל הפתח היינו הצד שכנגד המזווה והוא ימין המדליק, וזוהו יובנו דברי המשגיב היטב.

הפתח או לשמאל]. (ה) מה למעשה במחלוקת הנ"ל. [ומה טוב לעשות]. (ו) ומה יש לזהר בענין פתיחת הדלת - כשמחדד באופן הנ"ל [באות ה' בתשובה].

תשובה: (א) ביום ראשון מתחיל להדליק הנר היותר ימני, ובבילוי ב' מוסיף נר משמאלו ובו מתחיל [כדי לפנות לימין] ועליו מברך [שהוא מורה על תוספת הנס]. וכן בכל לילה מוסיף נר לשמאל הנרות של אתמול, ועליו מברך, ואח"כ מדליק והולך לצד ימין. (ב) שיתרחק לשמאל כדי שיפגע בנר השמאלי תחילה ולא יצטרך להעביר על המצוות. (ג) לא. (ד) שמדליק תמיד הנר הסמוך לפתח ואח"כ הנר הסמוך לו הרחוק יותר מהפתח, וכן הלאה. [וזה בין אם מדליק בימין ובין בשמאל]. (ה) דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד [וראה לקמן תשו' 7 שיטה נוספת, וכל אחד יעשה כמנהגו (בה"ל ד"ה כדו)]. וראה עוד לקמן תשו' 7 ד]. ומה טוב ונכון אם יכול לסדר כולם בתוך חלל הפתח שיהיו כולן שוין בטפח הסמוך לפתח (ובזה יכול להדליק משמאל לימין. מהרש"ל). (ו) שלא יפתח הפתח במשך חצי שעה שהנרות דולקים, שלא יכבם הרוח. סעי' ה' וס"ק ט' יא ושה"צ.

6. (כשהדלקה אינה בסמוך לפתח): (א) כשמסדר הנרות בחלל הפתח או בחלון או בביהכנ"ס, היאך צורת וסדר הדלקת הנרות ביום ראשון ובשאר ימים, לב' השיטות הנ"ל תשו' קודמת. (ב) וכשמדליק בביהכנ"ס כיצד יעמוד בעת ההדלקה.

תשובה: (א) לשיטה א' כנ"ל - שמדליק בתחילה הנר הימני, ובכל לילה מתחיל מהשמאלי לנר שהתחיל בו אתמול ופונה ומדליק השאר לצד ימין. ולשיטה ב' מברך תמיד על הנר הראשון שהוא עיקר המצוה, ויעמיד הנר הראשון לצד שמאל ואח"כ בכל יום מוסיף והולך לצד ימין, וההדלקה תהיה תמיד בנר השמאלי ופונה והולך לצד ימין. (ב) בביהכנ"ס מסדרין הנרות ממזרח למערב כנ"ל סי' תרעא ס"ז (וע"ש ס"ק מב), (וכיון שיש להתחיל מהנר שנוטה לצד מזרח בביהכנ"ס) לכן לשיטה א' יעמוד אחוריו לדרום ופניו לצפון¹⁸⁰, ולשיטה ב' יעמוד אחוריו לצפון ופניו לדרום. ס"ק יא ושה"צ.

7. (שיטת הט"ז): (א) מהי שיטת הט"ז ומ"ג בענין כל פינות שאתה פונה. (ב) לפי זה כיצד צורת וסדר ההדלקה - כשמדליק בטפח הסמוך לפתח. (ג) וכשמסדר הנרות בחלל הפתח או בחלון או בביהכנ"ס. (ד) האם ג' השיטות [שו"ע ט"ז הגר"א] הם נפק"מ בלעיכובא.

תשובה: (א) שמתחיל מימין ופונה לשמאל. (ב) כשמדליק מימין הפתח (-כשמדליק מחוץ לבית היינו בצד של המזוזה - אם אין שם מזוזה, וכשמדליק מתוך הבית היינו בצד שכנגד המזוזה), יעמיד בלילה הראשון הנר בטפח הסמוך לפתח, ובלילה שני יעמיד הנר הנוסף לימינו ונר ראשון יהיה לשמאלו ויתחיל להדליק מנר הנוסף וידליק מימין לשמאל, וכן בכל לילה יוסיף נר לימינו ונרות הראשונים לשמאלו ויתחיל להדליק מנר הנוסף ויילך מימין לשמאל. (ואם הנרות מונחים בצד שמאל של הפתח, יתחיל ביום הראשון מצד ימין ובימים הבאים יוסיף נרות בצד השמאלי של הנר הראשון, ומתחיל להדליק מצד ימין). (ג) יסדר בלילה הראשון בקצה השורה הנר לשמאלו (כדי להתחיל מימין לשמאל וגם יתחיל להדליק בנר הנוסף), ובלילה השני יתן אצלו הנר הנוסף לימינו (של המדליק) ונר הראשון יהיה לשמאלו, ויתחיל להדליק מנר הנוסף והוא לימינו ויילך מימין לשמאל, וכן בכל לילה מתחיל מהימני הנוסף ופונה לשמאל. ולפיכך (בביהכנ"ס) צריך לעמוד אחוריו לצפון ופניו לדרום (שהרי מתחיל מהנר המזרחי, ואם יעמוד כשפניו לצפון ויתחיל בנר המזרחי - שבימין, ביום השני יצטרך להוסיף נר חדש משמאל ובו להתחיל כדי לברך על הנוסף, ונמצא שהתחיל בנר השמאלי ואין זה פניה דרך ימין). (ד) לא, דאין נפק"מ בכל זה בעצם המצוה אלא בכל גווי יוצא לכ"ע, רק נפק"מ לענין לכתחילה באיזה מקום נכון יותר להתחיל להדליק ממנו. בה"ל ד"ה כדו.

(ס) שאלה למעשה: לחידודי: ר' יצחק סימן-טוב מניח את החנוכיה מימין הפתח.

והוא העמיד את החנוכיה כשהקצה השמאלי שלה עומד בטפח הסמוך לפתח, וביום הראשון הדליק את הנר הראשון הימני שבחנוכיה וביום השני את הנר השמאלי ואח"כ את הנר שלימינו,

[שהוא נוהג כדעת השר"ע]. כזה:

(רמז: לשים לב היטב למקום הנרות. עיקר לנושא שידון בסעיף זה אלא הוזכר כאן

השאלה אינה שייכת בדרך אגב, אמנם אפשר

הוספות ועיונים

¹⁸⁰ ובכה"ח (סי' תרעא ס"ק סט) כתב דמנהג הספרדים שהמדליק עומד פניו לדרום, ומדליק דרך ימין ממזרח למערב. ולפי"ז ביום הראשון לא מתחיל מהנר הסמוך לארון הקודש [לפי סדר ההדלקה לשו"ע].

לטעות בו עקב הפרטים שבסעיף זה).

סיכום קצר לנלמד: המדליק בליל ראשון מברך ג' ברכות: להדליק, שעשה נסים, שהחיינו. בליל שני ואילך מברך להדליק ושעשה נסים. (סעי' א ב) • מברך קודם שמדליק. אחר שהדליק נר ראשון אומר הנרות הללו וכו' [ולא יאמר קודש 'הם'], ויגמור ההדלקה בעוד שאומר. ומי שנוהג לומר אחר הדלקת כל הנרות ג"כ שפיר דמי. (סעי' ב ד) • לא בירך שהחיינו, יברך בלילה אחר בעת ההדלקה. ואם נזכר בליל שמיני לאחר ההדלקה, צ"ע אם יברך. (סעי' א) • שכח לברך קודם הדלקה, אם נזכר אחר הדלקת כל הנרות לא יברך להדליק רק שעשה נסים ושהחיינו, ואפי' בשאר לילות אם עדין לא בירך שהחיינו יכול לברך; אבל אם נזכר קודם שהדליק כולם יכול לברך גם להדליק. ואם קודם שהדליק כולם כבר כבו הראשונות, לא יברך להדליק. (סעי' ב) • הדליקו עליו בביתו ובירכו שהחיינו, בליל שני אינו מברכה. (סעי' ג) • מי שלא מדליק ואינו משתתף בפרטיט וגם אין מדליקין עליו בביתו, כשרואה נ"ח מברך שעשה נסים, ובליל ראשון גם שהחיינו. וכשמדליק בעצמו בלילה הבא אינו מברך שהחיינו. ומי שמדליקים עליו בביתו אינו מברך כשרואה ויש חולקים ולמעשה אין כדאי לברך. (סעי' ג) • סדר ההדלקה: מתחיל בליל ראשון בנר הימני, ובליל ב' מוסיף נר לשמאל הנר של אתמול ומברך על הנוסף ואח"כ פונה לימין, וכן בשאר לילות. ויתרחק לצד שמאל בעת ההדלקה כדי שפיגע תחילה בשמאלי ולא יהא מעביר על המצוות. ובכל זה אין חילוק אם מדליק לימין הפתח או לשמאל. וי"א (מהרש"ל והגר"א) שמתחיל בנר הסמוך לפתח ואח"כ הנרות הסמוכים זה אחר זה. ודעביד כמר עביד וכו'. ומה טוב לסדר כולם תוך חלל הפתח, אך יזהר שלא יפתח הדלת משך חצי שעה, שלא יתכבו הנרות. • וכשמסדר בחלל הפתח או בחלון או בביהכ"ניס, לדעה א' ידליק כני"ל [בליל א' הימני ואח"כ משמאל לימין], ולדעה ב' יברך תמיד על הראשון שהוא עיקרי ויעמידו לצד שמאל ובכל יום מוסיף והולך לצד ימין. לכן בביהכ"ניס שמסדרים ממזרח למערב לדעה א' יעמוד המדליק פניו לצפון, ולדעה ב' פניו לדרום. • ויש דעה שלישית (ט"ז ופמ"ג), שמה שאמרו כל פנינות וכו', היינו מימין לשמאל. ולפי"ז כשמדליק מימין הפתח יתן בלילה הראשון הנר בטפח הסמוך לפתח, ובליל שני יתן הנר הנוסף לימין הנר של אתמול, ויתחיל להדליק מהנר הנוסף - מימין לשמאל, וכן בשאר לילות. ואם מסדרם בחלל הפתח או בחלון או בביהכ"ניס, יסדר בלילה הראשון בקצה השורה הנר לשמאלו, ובליל שני יתן הנר הנוסף לימין הנר של אתמול, ויתחיל להדליק מנר הנוסף וילך וידליק מימין לשמאל, וכן בשאר לילות. לפיכך (בביהכ"ניס) צריך לעמוד כשפניו לדרום. וכל א' יעשה כמנהגו, ואין נ"מ בעצם המצוה דבכל גווי יצא לכו"ע, רק לענין לכתיחלה באיזה ענין יותר נכון לעשות.

סימן תרעז

(הקדמה לסעיף א). **אכסנאי:** מבואר בגמ' (שנה כג) ש'אכסנאי', דהיינו המתארח בבית אחרים, אינו יוצא בהדלקת בעל הבית ועליו להדליק בפני עצמו. ואם בני ביתו מדליקים בביתו, פטור מהדלקה.

פריטי: עוד מבואר בגמ' (סג), שהנמצא בבית אחרים וחייב בהדלקה, יכול להשתתף בנר בעה"ב ע"י שמשלם לו פרוטה, ויוצא בהדלקתו.

חשד: כתב הר"ף (יג), אורח באופן הפטור מהדלקה, אם יש לו פתח לחוץ השייך לו לבדו, חייב בהדלקה - משום חשד, שהרואה יאמר בעה"ב השייך לו פתח זה לא הדליק. והוא על פי הגמ' (סג) ונפסק לזיל סי' תרע"א סי"ח) שביט הפתוח לשני רוחות [כגון מזרח וצפון] צריך להדליק בשני פתחיו מפני חשד העוברים ושבים, אלא ששם כיון שהוא בבית אחד ושל אדם אחד, אם ב' פתחים הם לרוח א' א"צ להדליק בשניהם מפני שדרי העיר יודעים שב' הפתחים שייכים לאדם אחד ורואים שהדליק בפתח שבהמשך רוח זה, משא"כ כאן לענין אורח שיש לו פתח שלו לבדו, העוברים לא ידעו שהשתתף בפרוטה או שמדליקים עליו בביתו ויחדוהו שלא הדליק, ולפיכך צריך להדליק בפתחו (תכב"ר ע"פ מח"ס).

8. (הנמצא מחוץ לביתו בזמן ההדלקה): א) **הסועד אצל חברו באקראי, ויש לו בית באותה העיר, היכן ידליק.** ב) **ואם אינו רוצה לזוז ממקום שסועד.** [ומה מצוה לעשות]. ג) **ההולך הוא עם בני ביתו לבית אביו או חמיו בקביעות לח' ימי חנוכה, היכן חובת הדלקתו.** ד) **ואם אוכל ביום אכילת עראי בביתו.**

תשובה: א) בביתו. ב) יצוה לאשתו שתדליק עליו בביתו. ומ"מ מצוה בו יותר מבשלוחו. ג) אין מדליק אלא בבית שאוכל עתה (אכילת קבע) ושישן שם בלילה. וכ"ש המדליקין בפנים שאין ההיכר אלא לבני הבית שידליק במקום שישנים שם בני הבית. ד) גם כנ"ל ג'. ס"ק יב ובה"ל ד"ה במקום.

9. (בן האוכל אצל אביו): א) בן האוכל אצל אביו, ויש לו בית (חדר) מיוחד לשינה, היכן מדליק. [ואם אוכל אצל אביו בקביעות]. ב) הנ"ל א', מה"ד במקומות שמדליקים בפנים.
- תשובה: א) אפי' אוכל אצל אביו בקביעות מדליק בבית שיושן שם, מפני החשד (כדלקמן תשו' 14, וע"ש לענין ברכה).
 ב) א"צ להדליק דמקום אכילה הוא העיקר ובמקום אכילה יוצא בהדלקת אביו, אא"כ רוצה להיות מהמהדרין (לרמ"א). ויש מחמירים שצריך להשתתף עם אביו כדין אכסנאי כדלקמן (ולעיל בסי' תרעא ס"ק ח' סתם כדעה ראשונה. שו"ת ל"ב). סעי' א' וס"ק י"ב ושה"צ.
10. (אכסנאי שאין מדליקים עליו בביתו): א) אכסנאי, שאין מדליקים עליו בביתו, ואינו סמוך על שלחן בעה"ב בקביעות, מה דינו בהדלקה. ב) כמה צריך לתת לבעה"ב. ג) האם אפשר ע"י שיקנה לו בעה"ב חלק בשמן במתנה [וכיצד]. ד) מה יש לזיחר בענין זה בכל הלילות. ה) האם די בהשתתפות הנ"ל או צריך דבר נוסף. ו) השתתפות עם בעה"ב בנר, האם זהו האופן היותר מהודר.
- תשובה: א) צריך להשתתף עם בעה"ב ולשמוע ממנו הברכות (שאל"כ מכניס עצמו לספק ברכה, ש"א שיצטרך לברך כשיראה אח"כ נ"ח. שכנה"ג הגה"ט אות ג) [ואפי' אוכל שם, כיון שאינו סמוך על שלחנו בקביעות]. ב) די שיתן פרוטה להשתתף בשמן של הנר ועי"ז מקנה לו חלק בשמן. ג) כן, ויקנה בא' מדרכי הקנין - ולא די באמירה בעלמא. ד) שלא ידליק זה לילה א' וזה לילה א' אלא יהא השמן משותף בכל הלילות או שיתן לבעה"ב פרוטה לזכות לו חלק בכל הלילות. ה) די בהשתתפות, וי"א שצריך שהבעה"ב יוסיף מעט שמן בשבילו חוץ מהשיעור של חצי שעה שעושה לעצמו (והטעם מפני החשד שיאמרו לא נשתתף עמו, לכן די בהוספה מעט על מה שרגיל, ובהו"ש היכר. ב"ח סק"א). ו) אם יש לאכסנאי נר נכון יותר שידליק בעצמו¹⁸¹. (אם יש לאכסנאי חדר או פתח בפ"ע ע"י לקמן תשו' 14). סעי' א' וס"ק ג' ד' ובה"ל ד"ה להשתתף ושה"צ.
11. (בחורים הלומדים חוץ לביתם. סמוך על שלחן בעה"ב): א) בחורים הלומדים שלא בביתם, מה דינם בהדלקה. [כשאוכל בפ"ע ואינו סמוך על שלחן בעה"ב]. ב) ואם הוא סמוך על שלחן בעה"ב. או משרתי של בעה"ב הסמוכים על שלחנו בקביעות.
- תשובה: א) צריכים להשתתף עם בעה"ב. ב) א"צ להשתתף שהן בכלל בני ביתו, אא"כ רוצים להיות מהמהדרין (לרמ"א). ויש מחמירים שצריכים להשתתף. ס"ק א' ובה"ל ד"ה לתת.
12. (אשתו מדלקת עליו): א) מי שאשתו מדלקת נ"ח בביתו, מה דינו בהדלקה. [ואם נמצא במקום רחוק מביתו]. ב) ואם אינו יודע בבירור שאשתו מדלקת עליו. ג) מי שלא ידע שהדליק עליו, ובא לביתו באותו לילה ומצא שהדליק עליו, מה דינו בהדלקה [ולענין ברכה]. ד) היוצא בהדלקת אשתו כנ"ל, האם זהו האופן היותר מהודר.
- תשובה: א) יוצא בהדלקתו בכ"ג¹⁸², ושוב א"צ פריטי. ב) למהרש"ל ידליק ובברכה [וי"א שדי שאשתו או בני ביתו יודעים הדין שהמצוה מוטלת עליהם]. ג) צריך להדליק, דכיון שלא ידע מתחילה (וידוע שיגיע אח"כ לביתו) מסתמא היה דעתו להדליק בעצמו ולא לצאת בשל אשתו, ומ"מ לא יברך. ד) אם יש לו אפי' נר אחד נכון יותר שידליק בעצמו (וטעם החומרא מפני החשד שלא ידעו שמדליקים עליו בביתו, ובנר א' כבר יוצא מידי חשד), ועוד כי י"א שכשיראה אח"כ נ"ח צריך לברך שעשה ניסים¹⁸³. סעי' א' וס"ק ב' ז' ושה"צ. עוד בהשלמת דין זה ראה לקמן סעי' ג' תשו' 16.
13. (שותפים באותו דירה): שני בעלי בתים שאוכלים בחדר א', וכל א' אוכל משלו ואין סומכים על שלחן א', האם די בשיתוף.
- תשובה: יש דעות אם די בשיתוף או שצריך כל א' להדליק בשלן. בה"ל ד"ה עמו.
14. (אכסנאי שיש לו פתח לעצמו): א) אכסנאי שיש לו פתח לעצמו, האם די לו להשתתף עם בעה"ב. [ומדוע]. ב) ואם פתחו לאותו רוח שפתחו לו פתח בעה"ב. ג) ומה"ד בהנ"ל א' ב' כשמדליקים עליו בביתו. ד) ומה"ד בכל זה כאשר בית זה אינו מיוחד לו אלא לשינה והוא אוכל על שלחן בעה"ב. ה) והנ"ל ד', במקומות שמדליקים בפנים. ו) המדליק הנ"ל א-ד ביש לו פתח לעצמו, האם מברך - כאשר מדליקים עליו בביתו. ז) ואם אין מדליקים עליו

הוספות ועיונים

¹⁸¹ עיי' שה"צ י' דהיינו מכיון שהרגילות היום שכל אחד מבני הבית מדליק אותו לחשדו, ואי"כ לדעת השו"ע שרק בעה"ב מדליק אין חשד זה, ועיי"כ אין צריך שידליק בעצמו.
¹⁸² ולאו דוקא כשאשתו מדליקה דה"ה בשאר בני ביתו מדליקים עליו בביתו יוצא בהדלקה זו. כן כתב בספר התרומה אות רכט), וכן חורו הגרי"ש אלישיב והגר"ח שיינברג והגר"ח קנייבסקי (מובא במשני"ב דרשו 4).
¹⁸³ וצ"ב, דאע"פ שמדליק בעצמו, כשיראה אחי"כ נר יצטרך לברך לאותם י"א שהרי לא יברך כשהדליק, ומה הועיל בהדלקתו. ואולי כונת המיי"ב שידליק וישמע הברכות מבעה"ב.

בביתו. ח) בהנ"ל שיש לו פתח בפ"ע, מה"ד אם אין הבית חלוק מתוכו אלא שהאורח יש לו בבית זזית א' שהוא משתמש שם ובאותו זזית יש לו פתח לרחוב שהוא נכנס ויוצא דרך שם, האם צריך להדליק בעצמו. ט) במקומות שמדליקים בפנים, מה"ד כשאין לו פתח בפ"ע אך יש לו חדר בפ"ע. [ולענין פריטי]. י) ואם הוא נשוי שמדליקים עליו בביתו. יא) בהנ"ל ט-י, ואם אין לו חדר בפ"ע. ומה נכון לעשות.

תשובה: א) לא, אלא צריך להדליק בפתחו, מפני החשד. ב) כנ"ל א': ג) גם כנ"ל. ד) גם כנ"ל, ואף שמקום אכילה עיקר, ומפני החשד. ה) א"צ להדליק שם כשאינו אוכל שם. ו) י"א שלא, דהוא רק מפני החשד.¹⁸⁴ ז) צריך לברך כיון שמדליק בעצמו ואין משתתף בפריטי (ובזה צריך להדליק מדינא ולא רק מפני החשד). ח) יש בזה דעות. ט) יש להחמיר להדליק [ולא מהני פריטי], מפני החשד. י) כנ"ל ט'. יא) יכול להשתתף או לסמוך על אנשי ביתו שמדליקין עבורו, ומ"מ אם יש לו נר נכון שידליק בעצמו וכנ"ל תשו' 10 ו' 121 ד'. סעי' א' וס"ק ה"ט ובה"ל ד"ה פתוח.

א) שאלה למעשה: ר' שלום דר בבנין רב קומות, ויש מהדיירים המדליקים בחלון הפונה לרחוב, ויש המדליקים בפתח הבנין. ר' שלום הוא מהנוהגים להדליק בחלון ביתו. השנה, בלומדו סמוך לימי החנוכה את הלכות החנוכה, למדס יותר בעיון, וראה בפוסקי זמנינו שיש שיטות שעליו להדליק בפתח הבנין. וברצונו להחמיר כן ולהדליק בפתח הבנין לבד ממה שמדליק בחלון ביתו. איזה דרך יש לו - שיוכל להחמיר כן אף בלא להדליק כלל בפתח הבנין - הנלמד מהסעיף שלנו.

15. (קטן: א) קטן שהגיע לחינוך ויש לו בית בפני עצמו, האם צריך להדליק נר חנוכה. ב) וקטן שהוא א' מבני הבית - לרמ"א שכל א' מבני הבית מדליק.

תשובה: א) כן. ב) צריך להדליק (ודי בנר א': מ"ב תרעה יד), וי"א שא"צ (שאף בגדול אינו אלא משום הידור. בה"ל שם). סעי' ב' וס"ק יג.

16. (הדליקו עליו בביתו): א) מי שאשתו הדליקה עליו בביתו [שמוציאתו בהדלקתה כנ"ל תשו' 12], מה"ד אם נמצא במקום שאין שם ישראל. [ולענין ברכה]. ב) מי שאשתו מוציאתו בהדלקה [ורואה נרות של אחרים], אם מתכוין קודם שעת ההדלקה שאינו רוצה לצאת בהדלקת אשתו, האם יכול להדליק בברכה. ג) באיזה אופן לכו"ע יכול להדליק בברכה.

תשובה: א) ידליק, כי י"א שחייב לראות הנר, ולא יברך (דסב"ל. ועי' שעה"צ כא שיטת המאמ"ר). ב) י"א שכן, ויש חולקים [רק יכול להדליק בלא ברכה] (וכן דעת הב"י), ואף שאין למחות ביד הנוהגים לברך מ"מ טוב יותר להדר לשמוע הברכות מאחר ויכוין לצאת בהם ויענה אמן, וידליק, או יעשה כדלקמן אות ג'. ג) שיראה לשער להדליק הנרות ולברך זמן מה קודם שמדלקת אשתו בבית, כגון אם היא מדליקה אחר מעריב ידליק הוא קודם מעריב. סעי' ג' וס"ק די-טז.

17. (אכנסאי שבזמן ההדלקה אינו יכול להדליק): מי שנוסע ליריד ובעיקר זמן ההדלקה [שהוא עד חצי שעה אחר צאה"כ] אינו בבית (ומדליק אח"כ במקום שמתאר), מה ראוי לעשות.

תשובה: שיזהיר אשתו שתהיה זהירה להדליק תיכף בצאה"כ, והוא יסמוך על הדלקתה.¹⁸⁵ וי"א מ"מ כשיבוא אח"כ למקום שמתאר ידליק בלא ברכה ויהדר לשמוע הברכות מאחר החייב להדליק ויענה אמן. בה"ל ד"ה ולהדליק.

ב) שאלה למעשה: בחור ישיבה, השוהה בימי החנוכה בישיבתו, ומסופק האם עליו להדליק או שיוצא בהדלקת הוריו בביתו - כפי שראה בזה נידון בפוסקי זמנינו

הוספות ועיונים

¹⁸⁴ ובשה"צ טז הביא שיש אומרים לברך וחילקו בין כאן לדין חצר בסי' תרעא סי"ח ששם המדליק משום חשד אינו מברך, וטעם החילוק ביאר בלבושי שרד משום שכאן עדין לא בירך, ואינו דומה לדין חצר שהוא עצמו בירך בפתח הראשון. וצ"ל לפי"ז שאפשר לברך על חשד בעלמא [באופן שאינו מברך במקום אחר], כיון שחכמים חייבוהו להדליק מחמת כן. ובמחצית השקל פ"י דברי האומרים לברך שאפי' אם מדליקים עליו בביתו יכול לומר שאינו רוצה לצאת בכך, ולכן חייב להדליק על פתחו בברכה. ומהשה"צ נראה שכונת המ"ב כאן לביאור הלבושי שרד, שאילו למחצ"ה לא נחלקו כאן המג"א וכנה"ג בדין אם בעל יכול להחמיר על עצמו ולא לצאת בהדלקת אשתו.

¹⁸⁵ שעדיף להדליק בזמן עיקר המצוה מאשר להדר ולהחמיר על עצמו שלא לצאת בהדלקת אשתו, ובפרט שיש חולקים ואומרים שאינו יכול לנהוג כן.

[ואין באפשרותו להשתתף בפריטי עם אחר המדליק]. איזו עצה יש לו שיוכל להדליק בברכה, כפי הנלמד מסעיף זה. (עי' ס"ק טז בסוף).

18. (הקדמה לסעיף ד.) **שמן שהוקצה לנר חנוכה:** כתב הרא"ש (שנת פ"ב ס"ט): איתא בשאלות דרב אחאי (פי' כו), נר חנוכה שהותיר בו שמן מה צריך לעשות בו, כך שנו חכמים (פסיקתא דרבי יוסף פ"ג) נר חנוכה שהותיר בו שמן ביום ראשון מוסיף עליו ומדליקו ביום השני, ביום השני מוסיף עליו ומדליקו ביום השלישי וכן בשאר הימים, אבל אם הותיר ביום השמיני עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו, דכיון דהוקצה למצוה אסור להסתפק ממנו וע"ס. והקשה הב"י, דלעיל סי' תרעב ס"ב מבואר שנו שדלק יותר משיעור הזמן מותר ליהנות ממנו (ומקורו מהרי"ף והרא"ש), ולמה כאן הביא הרא"ש ששמן הנותר בנר אסור ליהנות ממנו. ותייג הב"י דלעיל בס' תרעב מיירי שנתן בנר שמן יותר משיעור ההדלקה ולאחר שדלק כשיעור מותר ליהנות ממנו דלא הוקצה למצוה אלא כדי שיעור הצריך, ומה שהביא הרא"ש בשם השאלות שהשמן הוקצה ונאסר מיירי בשנותר מהשמן הצריך לשיעור הדלקה והרי הוא הוקצה למצותו, ולפיכך צריך לעשות לו מדורה, דכיון דמשיעור הדלקה הוקצה למצותו אסור ליהנות ממנו. [וכן פסק בשו"ע (נכף ולעיל סי' תרעב ס"ב) ששמן שדלק לאחר זמנו מותר להשתמש בו]. והב"ח (ס"ה) הביא תירוץ נוסף, דלעיל בשמך מותר מהאדם התנה עליו מתחילה שאינו מקצהו אלא למצותו, ומה שאמרו שהנותר מהשמן נאסר מדובר כשלא התנה עליו מתחילה ובסתמא הוקצה כולו [וכן הביא המ"ב כאן ס"ק יח] בשם יש מן הפוסקים, ולעיל בס' תרעב (ס"ק ז) כתב שטוב לחוש לדבריהם לכתחילה.¹⁸⁶

(מותר השמן): א) נתן שמן בנר כשיעור הדלקה, ונכבה באמצע ונשאר שמן, האם מותר ליהנות ממנו. ב) והאם יכול להשתמש בזה לנר חנוכה בשאר לילות. ג) נתן שמן יותר מהשיעור, ונשאר אחר הזמן, האם מותר ליהנות ממנו. ד) מה"ד אם נתן שמן כשיעור, ולבסוף דלק יותר מחצי שעה [כגון שהפתילה דקה והוא חשב שהפתילה בינונית], האם מותר בהנאה. ה) נר שכבה בא' מהלילות תוך הזמן, ובלילה שלאחריו הוסיף עליו הרבה שמן יותר מהשיעור, ודלק אז כשיעור חצי שעה, האם השמן הנשאר מותר ליהנות ממנו. ו) לקח צלוחית של שמן לנר חנוכה והשתמש ממנו כדי צרכו, האם הנותר בצלוחית נאסר.

תשובה: לא, שהוקצה למצותו. ב) כן. ג) כן (וכ"ד השו"ע). ו"א שאם נתן בסתם הוקצה כל השמן, אא"כ התנה תחילה שלא יאסר אלא כשיעור. (ולכתחילה טוב להתנות סי' תרע"ב ס"ק ז). ד) יש להסתפק בזה (והיינו לדעת המתירים בה"ל ג) אפשר שאף שהקצהו בטעות נאסר. ה) לא, אא"כ יש בשמן שהוסיף שישים נגד הנותר מאתמול. ו) לא [לכו"ע]¹⁸⁷. סעי' ד וס"ק יח יז ובה"ל ד"ה מ"ד וה"ה הצריך וד"ה לשיעור.

הוספות ועיונים

¹⁸⁶ והנה לעיל סי' תרעג סי"א הובא ברמ"א ומשני"ב ידון לענין נר שנתערב בנרות אחרים אם בטל, ויש כמה וכמה הבדלים בין דין נר שנתערב לבין דין דהכא בשמן שנתערב, ונבאר את ההבדלים ואת טעמיהם: א. שם הנר אינו בטל אפילו באלף, ואילו כאן שמן בטל בשישים. והבאור, שנו שנתערב טעם חומרותו משום שהוא דבר חשוב - שהוא דבר שבמנין, ולכן אינו בטל אפי' באלף כדן דבר שבמנין (וי"ד סי' קט), משא"כ שמן לא שייך בו חשיבות זו, לכן הוא בטל, ודינו כשאר דבר נוזלי ששיעורו ביטולו בשישים. ב. לענין נר כתב המ"ב (שם ס"ק כב) שדעת המהרש"ל שאין בו חומרא והנר בטל ברוב [כגון נר אחד בטל בשתי נרות] כדן כל דבר יבש שטל ברוב, וכתב המ"ב (שם שה"צ כח) שאפשר שבמקום הפס"מ יש להקל כן, וכאן לענין שמן שאינו בטל לא הובא חולק בזה. והבאור משום שדעת המהרש"ל שנו אין לו חשיבות של דבר שבמנין משום שהמנין אינו מפני חשיבות הנר אלא בשביל המצוה כדי לדעת כמה נרות מדליקים בכל יום, לכן ס"ל שבטל, ודין ברוב נגדו לבטלו כדן כל תערובת יבש ביבש שטל ברוב. משא"כ לענין שמן לא שייך כל זה, שהרי אין בו חומרא של דבר חשוב ולכו"ע דינו מלכתחילה כשאר דבר נוזלי שאינו בטל אלא בשישים, ופשוט. ומטעם זה היקל שם המ"ב (שה"צ כב) לאחר שעבר שיעור הזמן שאין צריך להחמיר כהב"ח וסיעתו שהחמירו לאחר הזמן, והיינו בצירוף דעת המהרש"ל שאין בנר חומרא כלל אלא בטל ברוב, משא"כ לענין שמן לעולם צריך בו שישים משום שהוא נוזלי, ואין בו צירוף נוסף ולכן חש המ"ב לכתחילה ל"ח שמחמיר לאחר הזמן. ג. בתערובת נר מועיל להוסיף נר אחד ואילו בשמך אין צורך [ובטל ברוב כשאר דבר יבש], משא"כ שמן שאין בו חומרא של חשיבות ומעיקרא לא נעשה גם לאור נר של חולין, וכשם שמותר להשתמש לאור השמש אף שהוא עם שאר נרות מצוה (ואף שיש מחמירים בשמש, כאן כשמדליקים לשם חולין לא שייך חומרא זו. בה"ל שם ד"ה ואז, ע"ש), אך שמן שכולו בתערובת אחת ואינו נפרד לעצמו לא שייך קולא זו. ד. אם אין בנר שיעור הדלקה, בטל בתערובת, ואילו בשמן אין חילוק זה. והבאור פשוט, שנו שכל חומרותו משום חשיבותו, אם אין בו שיעור הדלקה שמו אין בו חשיבות [ובטל ברוב כשאר דבר יבש], משא"כ שמן שאין בו חומרא של חשיבות ומעיקרא לא שייך שיתבטל עד שיהא בו שישים כדן כל דבר נוזלי. ה. נר שנתערב ביום השמיני, אין בו איסור, ושמן אסור. וגם בזה הבאור כני"ל, שנו לאחר יום השמיני כבר אין בו חשיבות [ובטל ברוב כשאר דבר יבש], משא"כ שמן לא שייך שיתבטל עד שיהא שישים נגדו בכל גונא.

¹⁸⁷ בה"ל העתיק שאור דין ז' אם מספר עיקרי דינים (אוי"ח סי' לה אות לב). ושם בעיקרי דינים כתב יבן פסק הרב בארות המים סי' כ"ז ע"ש. ובספר בארות המים הנשאר שהצלוחית היינו פך השמן, שממנה נותן לבזיך הנר, ורצונו לומר שהשמן הנשאר

19. (שמן שנתערב): (א) נתערב שמן חנוכה שנאסר בשמן אחר, האם מותר בהנאה - כשיש שישים או לאו. (ב) האם מותר להוסיף לכתחילה על השמן הנאסר שישים כדי לבלטלו.

תשובה: (א) אם יש שישים מותר, ואם לאו אסור. (ב) יש אוסרים, ויש מתירים כיון שהוא איסור דרבנן. סעי' ד' וס"ק י"ז.

20. (דין שמן הנותר): (א) שמן חנוכה שנאסר, האם מותר להניחו לשנה הבאה להשתמש בו לנר חנוכה. (ב) ואם מניחו בכלי מאוס שודאי לא יבוא לאכלו. (ג) ומה עושה בשמן זה.

תשובה: (א) לא. (ב) גם אסור, שמא יבוא להדליק וליהנות ממנו. (ג) עושה לו מדורה ושורפו בפ"ע. סעי' ד' וס"ק י"ט.

סג) שאלה למעשה: בזמנינו שהולכים בחוץ עד שעה מאוחרת בלילה, ויש אומרים שיש הידור להדליק כל משך זמן זה (עי' משנ"ב דרשו סי' תרע"ב על ס"ק ה), נרות שדלקו עד אז וכבו, שמן הנותר בנר האם מותר להשתמש בו לנר של שבת. (עי' שו"ע ס"ד. ועיין עוד. יש לצייין שנה שבת אסור להדליק משיריי נר חנוכה, דנר שבת מותר בהנאה ונר חנוכה אסור. כן פשוט, וכן משמע לשון השו"ע שלא התיר אלא לשרפו).

סיכום קצר לנלמד: מי שסועד אצל חברו באקראי, מדליק בבית של עצמו, ואם אינו רוצה לילך יצוה לאשתו שתדליק עליו בביתו אך מצוה בו יותר מבשלוחו. וכשהולך עם כל אנשי ביתו לבית אביו או חמיו בקביעות כל ימי חנוכה, כיון שסועד וישן שם כל ימי חנוכה, אף אם ביום אוכל אכילת עראי בביתו, מדליק בבית שאוכל ושישן שם בלילה. (סי"ק יב וד"ה במקום). • בן האוכל אצל אביו ויש לו בית מיוחד לשינה, אפי' אוכל אצלו בקביעות צריך להדליק במקום שישן שם, מפני החשד. ובמקומות שמדליקים בפנים א"צ להדליק במקום שישן, דמקום אכילה עיקר ושם יוצא בהדלקת אביו, אא"כ רוצה להיות מהמהדרין (לרמ"א). ויש מחמירים שצריך להשתתף עם אביו כדן אכסנאי כדלקמן. • אכסנאי שאין מדליקים עליו בביתו, אפי' כשאוכל על שלחן בעה"ב, כיון שאורח הוא ואינו סמוך על שלחנו בקביעות - צריך להשתתף עם בעה"ב, וצריך לשמוע ממנו הברכות. ודי שיתן פרוטה לבעה"ב להשתתף עמו בשמן של נ"ח ועי"ז מקנה לו חלק בשמן, או שיקנה לו חלק בשמן במתנה - בא' מדרכי הקנייה. ויזהרו שיהא השמן משותף לשיניהם בכל לילה ולילה, או שיתן פרוטה לזכות לו חלק בכל הלילות. וי"א שצריך שבעה"ב יוסיף מעט שמן בשבילו. ואם יש לאכסנאי נר נכון יותר שידליק בעצמו (ואם יש לאכסנאי חדר בפ"ע או פתח בפ"ע ראה לקמן). (סי"א). • וכן בחורים הלומדים חוץ לביתם, צריכים להשתתף עם בעה"ב. ודוקא כשהבחור אוכל בפ"ע, אבל אם סמוך על שלחן בעה"ב, וכן משרתיו הסמוכים על שלחנו, א"צ להשתתף שהם בכלל בני ביתו, אא"כ רוצים להיות מהמהדרין. ויש מחמירים שצריכים להשתתף. (סי"ק א' וד"ה לתת). • מי שאשתו מדלקת נ"ח בביתו, יוצא יד"ח בהדלקתה, אף שנמצא במקום רחוק, וא"צ פריטי. ואם הוא במקום שאין שם ישראל, ידליק, כי י"א שחייב לראות הנר, אבל לא יברך. דעת מהרש"ל שדוקא כשיודע בבירור שאשתו מדלקת עליו דאל"ה צריך להדליק בברכה, וי"א שדי שבני ביתו יודעים שהמצוה מוטלת עליהם. ומי שלא ידע שהדליקו עליו ובא בתו לילה לביתו, צריך להדליק, דמסתמא היה דעתו שלא לצאת בהדלקתם; אך לא יברך. גם היוצא בהדלקת אשתו עדיף שידליק בעצמו ואפי' נר אחר (גם כי י"א שכשיראה אח"כ נר צריך לברך שעשה נסים). ואם נתכוין קודם שעת ההדלקה שאינו רוצה לצאת בשל אשתו - י"א שיכול לברך, ויש חולקים רק ידליק בלא ברכה, ואף שאין למחות במברכין טוב יותר להדר לשמוע הברכות מאחר ויענה אמן וידליק; או ישער להדליק ולברך זמן מה קודם שאשתו מדלקת בביתו. (סעי' א' ו). • הנוסע ליריד ובזמן ההדלקה הוא בנסיעה, ראוי לצוות לאשתו להדליק מיד בצאה"כ, ומי"מ כשיבוא למקום אירוחו ידליק בלא ברכה ויהדר לשמוע הברכות מאחר ויענה אמן. • שני בע"ב האוכלים בחדר א', וכל א' אוכל משלו ואינם סמוכים על שלחן אחד, יש דעות אם די בשיתוף או שצריך כל א' להדליק. (ד"ה עמו). • אכסנאי שיש לו פתח לעצמו, צריך להדליק בפתחו, מפני החשד (ולא מהני שמדליקים עליו בביתו); ואפי' כשפתחו לרוח שפתח בעה"ב פתחו לו. [ואפי' אותו בית מיוחד לו רק לשינה. אך במקומות שמדליקים בפנים א"צ להדליק שם אם אינו אוכל שם]. ומי"מ כיון שאינו אלא מפני החשד, י"א שלא יברך אם יודע שמדליקים

הוספות ועיונים

בצלוחית שמוזג ממנה לבזיך, אינו נאסר. [וביאר הטעם, שאף שייחד פך זה להשתמש בו לנרות חנוכה, קיימ"ל (לעיל סב ס"ח)]
דהזמנה לאו מילתא היא, ורק בשמן ששפך לתוך הנר יש אומרים שמסתמא הוקצה כולו אף מה שיותר משיעור המצוה.

עליו בביתו, אבל אם אין מדליקים עליו בביתו צריך לברך. ואם אין הבית חלוק מתוכו אלא שיש לאורח זווית שמשמש שם עם בעה"ב - ומשם יש פתח לרחוב בשבילו, יש דעות אם צריך להדליק. ובמקומות שמדליקים בפנים יש להחמיר שאפי' אין לו פתח בפ"ע ורק מתאכסן בחדר בפ"ע - ידליק בעצמו, מפני החשד, ולא מועיל פריטי. ואפי' מדליקים עליו בביתו. אבל אם אין לו חדר בפ"ע יכול להשתתף או לסמוך על אנשי ביתו שמדליקים עבורו, ומי"מ אם יש לו נר נכון שידליק בעצמו בכל גונא. (סי"א). • קטן שהגיע לחינוך ויש לו בית בפ"ע צריך להדליק. ולמדליקים כל א' מבני הבית, גם קטן צריך, ויש חולקים. (סי"ב). • הנותר מהשמן, אם נכבה באמצע זמן שיעור ההדלקה, אסור להנות ממנו, שהוקצה למצוותו. אבל מותר לשאר לילות חנוכה. ואם נתן שמן הרבה ונשאר בנר לאחר שיעור הזמן, מותר בהנאה. ואם נתן שמן לשיעור חצי שעה ודלק יותר מחצי שעה, ספק אם מותר - דאפשר שאף שהקצהו בטעות נאסר. ואם כבה הנר תוך הזמן, ולמחר הוסיף שמן ודלק יותר מהזמן, אסור בהנאה שהרי מעורב שם שמן האסור, ואפי"כ היה תחילה ששים נגדו. ויש פוסקים דבכל גווניו אם נתן שמן סתם הוקצה כל השמן אפי' לאחר הזמן, אם לא שהתנה תחילה שלא יאסור יותר, ולכן לכתחילה טוב להתנות. ואם לקח צלוחית שמן לני"ח ונשתמש בו כדי צרכו, לכו"ע אין הנותר בצלוחית נאסר. • אם נתערב שמן האסור בשמן אחר ואין שישים נגדו, מחלו אם מותר להוסיף לבטלו. • הנותר ביום השמיני משמן האסור, אין להניחו לשנה הבאה לני"ח, ואפי' לא בכלי מאוס, שמא יבוא להדליקו, אלא עושה לו מדורה ושופרו בפ"ע.

סימן תרעה

(הקדמה לס"ק ב). **קדימת נר שבת ונר חנוכה בזמן שמדליקים בפנים:** מבואר בגמ' (שבת כג:) שמי שאין באפשרותו לקנות אלא נר אחד - או לשבת או לחנוכה, יקנה נר שבת, והטעם משום דשלוה ביתו עדיף. ופרש"י (ד"ה פלוס) שלא יהיו בני ביתו מצטערין לישיב בחושך¹⁸⁸. והנה לענין זמן הסכנה אמרו בגמ' (שם כ"ה) שלא ידליק נר חנוכה בחוץ אלא מניחו על שלחנו ודיו. וכתב הר"ן (פדסי"ף ט) דאע"ג שעל כרחו משתמש לאורה מותר. ועפי"ז כתב המג"א (ס"ק ט) שבזמנינו שמדליקים בפנים, ושייך הסברא הנ"ל דעל כרחו נהנה, כאשר אין באפשרותו לקנות נר שבת ונר חנוכה, לא אומרים שעדיף נר שבת משום שלום ביתו, שהלא אף כשידליק נר חנוכה בביתו לא יהיה חיסרון מצד שלום ביתו דהא על כרחו נהנה, וכך ירוויח גם פרסומי ניסא וגם ענין שלום ביתו. אמנם הרבה אחרונים חולקים, משום דאף בשעת הסכנה לא הותר להשתמש לאור הנר אפי' בשעת הדחק [ולא הותרה אלא הנאה דממילא, אבל לסעוד ליד הנר זהו שימוש של ממש] ולכן גם כשמדליקים בפנים יקדים נר שבת לנר חנוכה.

21. (קדימה נר שבת וחנוכה): א) מי שאין ידו משגת לקנות נ"ח ונר שבת, איזה מהם יקנה. [במקום שמדליקים בחוץ]. ב) ואם כבר יש לו נר א' לשבת. ג) מה עדיף, ב' נרות לשבת או להיות מן המהדרין בנ"ח. ד) במקום שמדליקים בפנים, האם יש חילוק בדין קדימת נר שבת לחנוכה.

תשובה: א) יקנה נר שבת, משום שלום ביתו. ב) יקנה נ"ח [אף שראוי שיהיו ב' נרות לשבת כנ"ל ס"י רס"ג ס"א]. ג) להיות מן המהדרין בנ"ח. ד) ו"א שיקנה נ"ח שהרי לא ישב בחושך, ואע"ג שאסור להשתמש לאורה כיון שא"א בענין אחר מותר, אבל רוב האחרונים הסכימו שאין לחלק בזה ואם ידליקו לנ"ח יהא אסור להשתמש לאורו ולכן נר שבת קודם. סעי' א' וס"ק א' ב' ושה"צ.

22. (קדימת נר או יין): א) נ"ח או יין לקידוש, מה עדיף, ומדוע. ב) נרות המהדרין של חנוכה או יין לקידוש, מה עדיף. ג) מה"ד בכל הנ"ל [תשו' זו ותשו' 21] כשאין לו פת. ד) נ"ח או יין להבדלה, מה קודם.

תשובה: א. נ"ח, משום פרסומי ניסא. ב) יין. ג) פת קודם לכל אפי' לנר שבת. ד) נ"ח. סעי' א' וס"ק ט.

ד) שאלה למעשה: לחידודי: בזמנינו, כשדולק תאורת חשמל, ואדם רואה לפני כניסת שבת שאין לו שמן ופתילות מספיק לנר חנוכה וגם לנר שבת, מה עדיף,

הוספות ועיונים

¹⁸⁸ ובמאירי (שם בשם יי"מ) פירש 'שלוה ביתו' שמצות הדלקת הנרות מסורה לאשה ואם לא תוכל לקיימה משום שהוא מדליק נרות חנוכה יבואו לידי מריבה. וכעין זה כתב שם הרש"י, והוסיף לבאר ע"פ מה שאמרו בגמ' (שם ל"א.) על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן על שאינם זהירות וכו' ובהדלקת הנר. ולכן האשה מקפידה על זה.

נר חנוכה או נר שבת. [ודרכו להדליק נר חנוכה בחוץ]. (עי' ס"א. ועי' לעיל בהקדמה פירוש רש"י ובהע' 188 דברי המאירי ולכא' נ"מ לזה. ועיין עוד).

סיכום קצר לנלמד: סדר קדימה בעני: פת לשבת; נר לשבת (נר א'; נר חנוכה [בלא נרות ההידור]; יין לקידוש. נר הידור של חנוכה קודם לנר שני של שבת. י"א שבמקום שמדליקים בפנים - נ"ח קודם לנר שבת, ורוב האחריו חולקים. נ"ח קודם ליין להבדלה.

סימן תרעט

(הקדמה). **קבלת שבת בהדלקת נרות:** שיטת הבה"ג שכאשר מדליקים נרות שבת מקבלים בזה שבת [כיון שחכמים תקנו שהדלקת הנרות תהיה המלאכה האחרונה שעושים בערב שבת, לכן כל המדליק נרות שבת הרי הוא גומר בדעתו שלא יעשה מלאכה לאחר מכאן, ונמצא מקבל שבת לאחר הדלקתו (ר"ן ע"ה)], ורוב הראשונים סוברים שאין קבלת שבת תלויה בהדלקת הנר [אדברה הדלקת הנר שהיא מעשה האסור בשבת הוי הוכחה שעדיין לא קיבל עליו שבת (רמב"ם ע"ה)]. השו"ע בהל' שבת (סי' רסג ס"י, וע"ה) הביא מחלוקת זו, ועפ"ז כתב כאן שבערב שבת מדליקים נר חנוכה לפני נר שבת, כדי לחוש לשיטת הבה"ג שמשדליק נר שבת שוב אינו יכול לעשות מלאכה ולא יוכל להדליק נר חנוכה.

כתב הרמ"א (סי' רסג ס"י) שנהגו שכשהאשה מדלקת נרות שבת מקבלת שבת בזה [כשיטת הבה"ג]. וכתב המשנ"ב (קס"ט ס"ק מב) בשם האחרונים שדוקא באשה, אבל איש המדליק נרות שבת אין מנהג שמקבל שבת בהדלקתו (ומ"מ טוב להתנות שאינו מקבל בזה, מ"ב ע"ה).

23. (נ"ח בער"ש): א) בערב שבת שמדליקים נ"ח מבעוד יום, האם מכריזים. ב) מאיזה שעה אפשר להדליק. ג) כמה שיעור שמן או נרות צריך. ד) ואם אין לו כ"כ שמן ונרות גדולות. ה) מתי יתפלל מנחה.

תשובה: א) כן. ב) מפלג מנחה, שהוא שעה ורביע קודם הלילה [כנ"ל סי' תרעב ס"א (ואם כתתה מבעו"י ע"י לעיל סי' תרע"ז ס"ב)]. ג) שידלק חצי שעה אחר צה"כ. ד) יראה עכ"פ שא' מהן יהיה דולק שיעור זה. ה) נכון לכתחילה שיתפלל מנחה ואח"כ ידליק - אם אפשר לו, כאשר הוא הרבה קודם השקיעה¹⁸⁹. סעי' א ו"ס"ק ב ושה"צ.

24. (קדימת נ"ח ונר שבת): א) מה מדליקים קודם, נר חנוכה או נר שבת. ב) ואם הדליק של שבת תחילה ולא קיבל שבת במחשבתו, האם יכול להדליק נ"ח. באיש או באשה. ג) ומה תעשה אשה. ולענין הברכות.

תשובה: א) נ"ח. ב) איש יכול, אבל אשה כיון שהמנהג שמסתמא מקבלת שבת בהדלקתה לא תדליק שוב נ"ח¹⁹⁰ [ולט"ז אפשר שאיש הרגיל להדליק נר שבת סתמא מקבל עליו שבת כמו אשה]. וראה בהמשך. ג) תאמר לאחר (איש, או אשה שלא קבלה שבת) להדליק והאחר יברך להדליק בשבילה, וברכת שעשה ניסים ושהחיינו יכולה בעצמה לברך. סעי' א ו"ס"ק א ושה"צ.

סה) שאלה למעשה: אשה שהדליקה נרות שבת וקיבלה שבת בהדלקתה, ועדין לא הדליקו בביתם נרות חנוכה, האם יכול הבעל להדליק נר חנוכה. ואם כן - האם מוציא את האשה בהדלקתו. (עי' ס"ק א ושה"צ ב).

סיכום קצר לנלמד: בערב שבת מדליק נ"ח ומברך ואע"ג שמדליק בעוד היום גדול; ודוקא מלאחר פלג מנחה. וצריך ליתן שמן ונרות שידלק עד שיעור חצי שעה אחר צה"כ; ואם אין לו - יראה שלפחות אי' יהיה כן. ונכון לכתחילה - אם הוא הרבה קודם השקיעה - להתפלל מנחה קודם, אם אפשר לו. • מקדימין נ"ח לנר שבת. ואם הדליק של שבת ולא קיבל שבת במחשבתו יכול להדליק אח"כ. ודוקא באיש, אבל באשה - כיון שהמנהג שמקבלת שבת בהדלקתה לא תדליק שוב נ"ח, ותאמר לאחר להדליק ויברך בשבילה,

הוספות ועיונים

¹⁸⁹ לכאוי הכונה שאם יש לו חשש שמא ע"י הקדמת מנחה יגיע זמן איסור הדלקה, לא יקדים מנחה.

¹⁹⁰ בכל מה שמבואר כאן שאשה מקבלת שבת בהדלקה, זהו ע"פ מה שכתב הרמ"א (סי' רסג ס"י) שנהגו שאשה מקבלת שבת בהדלקה, ודעת השו"ע בזה ע"י בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ח תשובה ט, ועי' גם ח"ד פמ"ג תשובה ח) שהעיקר שאין האשה מקבלת שבת בהדלקה, ומי"מ טוב שתקבל אז, וזהו מה שהשו"ע כאן כתב להקדים נ"ח לנר שבת כדעת הבה"ג, והוא כדי לצאת כל הדעות. ע"כ. ויש לעיין לפי"ז באשה שדרכה לקבל שבת בהדלקת נרות, והדליקה נרות שבת ולא התנתה שאינה מקבלת, האם לדעת השו"ע יכולה להדליק נר חנוכה בעצמה אח"כ. ועי'.

ושעשה ניסים ושהחיינו יכולה לברך בעצמה. [לדעת הט"ז אפשר שאיש הרגיל להדליק סתמא מקבל עליו שבת ודינו כנ"ל באשה].

סימן תרפ

25. (העמדת נר במקום הרוח): א) מה צריך לזהר בהעמדת הנר במקום הרוח. ב) המדליק נרות נגד פתח הבית מבפנים, מה יעשה בערב שבת. ג) ואם לא נתן דבר חוץ. ד) במקום שאינו פסיק רישיה שיכבו הנרות, האם מותר לפתוח הדלת בשבת.

תשובה: א) שלא יהא נגד מקום ששולט בו הרוח, ואפי' בחול צריך לזהר בזה (כנ"ל סי' תרעג ס"ק כה) וכ"ש בשבת שצריך לזהר ביותר (מפני חילול שבת אם יהיה הכיבוי ע"י גרמת אדם כגון כשיפתח הדלת מול הנרות). ב) יתן איזה דבר לחוץ בין הנרות לפתח שהרוח לא יכבה הנרות כשפותחים הדלת. וכן כשנותן הנר בכותל שאחורי הדלת צריך לזהר (שלא לפתוח הדלת בחוזק שלא תנקוש על הכותל ויתכבו הנרות. מ"ב רעז ה). ג) אסור לפתוח הדלת בשבת (ואפי' בחול יש לזהר בזה כנ"ל סי' תרעו ס"ק ט). ועי' בה"ל סי' רעז ד"ה כדרכו (שדן אם מותר לפתוח הדלת שלא בחוזק אלא בנחת). ד) כן (ועי' ציור לזה במ"ב ס"ק ב). סעי' א' וס"ק א-ג.

סו) שאלה למעשה: משפחת ל' מדליקים את החנוכיה בפתח ביתם מבחוץ. וכדי שלא תכבם הרוח מניחים את החנוכיה בתוך בית חנוכיה מזכוכית. בערב שבת, גילו שהזכוכית התנפצה, ואם ידליקו הנרות שם יש חשש שיתכבו מהרוח [אך לא מהעוברים ושבים]. האם מותר להם להדליק שם. (עי' ס"א וס"ק א).

26. (להניח נר בדלת): א) בער"ש, האם מותר לתלות הנרות בדלת. [ולתלות בה מצידה הפנימי]. ב) ובנר שעוה או חלב. תשובה: א) אסור אפי' מצידה הפנימי (עי' באר הגולה), שפתיחתה וסגירתה מקרב או מרחיק השמן בנר ונחשב מבעיר או מכבה. ואף שאינו מכויין לזה, פסי"ר הוא. (בשו"ע הביא יש מי שמתיר אופן הנ"ל, וכתב המ"ב שאין הל' כדבריו). (וביום חול אין איסור בזה, שהרי אין הנר מתכבה ורק השמן מתנדנד ובשבת עובר בזה על מבעיר ומכבה. שה"צ ב). ב) מותר¹⁹¹. סעי' ב' וס"ק ד' ה' ושה"צ.

סז) שאלה למעשה: משפחת ד' מדליקים נרות חנוכה בסמוך לדלת ביתם מבחוץ. כאשר הם נכנסים ויוצאים בפתח הבית, או פותחים וסוגרים את הדלת, שלהבת הנרות נעה לכאן ולכאן [ולא השמן]. האם מותר להם לעבור שם בשבת. (עי' ס"ק ד' ושה"צ ד'. ועיין עוד).

סיכום קצר לנלמד: צריך לזהר לא להעמיד הנרות במקום ששולט בו הרוח, וזהו בחול וכ"ש בשבת; ולכן המדליקים במקום הפתח צריכים ליתן דבר החוץ בין הנרות לפתח - שהרוח לא תכבה הנרות בפתחת הדלת. ואם לא עשה כן, אסור לפתוח הדלת. ובמקום שאינו פסי"ר שיתכבה - מותר לפתוח [אף בשבת]. • אסור לקבוע בער"ש הנרות בדלת אפי' מבפנים הבית, שהפתחה והסגירה מקרב או מרחיק השמן מהנר ועובר על כיבוי או מבעיר [ואף שאינו מתכוין הרי פסי"ר הוא]. ובנר שעוה או חלב מותר.

סימן תרפא

27. (הבדלה בנר חנוכה): א) אם בירך תחילה להדליק נ"ח והדליק, האם יכול להבדיל על נר זה. ב) והנהוגים להבדיל תחילה [עי' לקמן תשו' 0], האם אפשר לברך תחילה על הנר להבדלה ולכבותו ולחזור ולהדליקו לחנוכה.

הוספות ועיונים

¹⁹¹ ומשמע שאין איסור מצד טלטול הדלת ובה נרות, ומבואר במשנ"ב לעיל (סי' רעז ס"ק ז) הטעם משום שאין הדלת נעשית בסיס לנר, לפי שהיא חשובה שמשמשת את הבית ובטלה אליו ולא לנר. ועי' בה"ל שם ד"ה אף, ובשו"ע"ל שם ס"ג.

תשובה: א) לא, שאין נהנין לאורה ואין מברכים על הנר עד שיאותרו לאורו¹⁹². ב) כן, וטוב לעשות כן דכיון דעביד ביה מצוה חדא ליעבד מצוה אחריית¹⁹³. סעי' א וס"ק א.

סח) שאלה למעשה: א. בחור ישיבה שהאריך בערבית של מוצ"ש, ולא שמע ברכת מאורי האש בהבדלה, האם יוכל לברך על נר השמש של נרות החנוכה שבבית מדרשו. (ע' ש"ע ס"א דוק. ולעיל ס"ז רצט ס"ז מבורר שהרואה נר דלוק סתם ועשוי להאיר יכול לברך עליו מאורי האש, ונר השמש עשוי עיקרו להאיר, כנ"ל ס"ז תרעג ס"א). ב. הנוהג במוצ"ש חנוכה להבדיל קודם הדלקת נרות, מה טוב שינהג לענין נר ההבדלה. (ע' ס"ק א).

28. (קדימת נ"ח או הבדלה): א) בביהכ"ס מה קודם, נר חנוכה או הבדלה. ב) ואם המדליק שכח אתה חוננתנו. ג) ובבית מה קודם, נ"ח או הבדלה.

תשובה: א) נ"ח [וראה לקמן אות ג]. ואח"כ אומרים ויתן לך ואח"כ מבדילין. ב) יאמר המבדיל בין קדש לחול וידליק. ג) גם נ"ח. וכמה אחריו כתבו דהבדלה קודמת לנ"ח [גם בביהכ"ס], ולכן בביתו - דעביד כמר עביד וכו',¹⁹⁴ אך בביהכ"ס אין לשנות המנהג שנהגו להדליק תחילה. סעי' ב וס"ק ב א.

סיכום קצר לנלמד: בביהכ"ס מדליקים נ"ח לפני הבדלה [ואם שכח אתה חוננתנו יאמר המבדיל וכו']. ואחר ההדלקה אומרים ויתן לך ואח"כ מבדילין. וכן בבית מדליק ואח"כ מבדיל. וי"א דהבדלה קודמת, לכן בביתו דעביד כמר עביד וכו', אך בביהכ"ס אין לשנות המנהג שנהגו להקדים נ"ח להבדלה. (ס"ב). • הדליק נ"ח, אינו יכול להבדיל על נר זה, שאין נהנים לאורו - ואין מברכים על האור עד שיאותרו לאורו. אבל הנוהגים להבדיל תחילה יכול לברך תחילה על הנר להבדלה ולכבותה ולחזור ולהדליק למצות נ"ח; וטוב לעשות כן דכיון דעביד ביה מצוה חדא וכו'. (ס"א).

סימן תרפב

29. (על הנסים): כל ח' ימי חנוכה אומר על הנסים בכל התפילות, בין בחול ובין בשבת ור"ח. א) ובמוסף [של שבת ור"ח], האם אומר על הנסים. ב) היכן אומרים עה"נ בתפילה. ג) ואם אמרו בעבודה והשלים תפילתו, האם צריך לחזור. ד) היכן אומר עה"נ בברכה"מ. ה) עה"נ, עם וא"ו או בלי. ו) האם מסיים כשם שעשית (עמם נס כן עשה עמנו וכו'). ז) בברכת מעין שלש, האם מזכירים של חנוכה.

תשובה: א) כן. ב) בברכת מודים (קודם ועל כולם. בה"ל קיד ו). ג) לא¹⁹⁵. ד) בברכת הארץ (קודם ועל הכל. ס"י קפו ס"ד). ה) עם וא"ו^{196, 197}. עוד בנוסח, כשעמדה, לא יוסיף 'עליהם' דהא אח"כ אומר על ישראל, א"כ יאמר 'ועל ישראל'. יאמר להשכיחם, יורתרך ולא 'מתורתרך'. שמונת ימי חנוכה' אלו להודות (ולא שמונת ימים' אלו, וכשם שבי"ט אומר חג פלוני. מג"א). ו) לא (לפי שהודאה נתקנה בלשון עבר ואין להוסיף בה לשון תעיד), וי"א שאומר (שדי שאת עיקרו אומר בלשון עבר), ודעביד כמר עביד וכו'. ז) לא (דהא אפילו בבהמ"ז אינו מחוייב להזכיר מצד הדין רק מצד מנהגא וכאן ליכא מנהג כלל לומר. מ"ב רח נט בשם הגר"א). סעי' א-ג וס"ק א ב ח ושה"צ.

הוספות ועיונים

¹⁹² ואע"ג שאין צריך ליהנות ממש מנר ההבדלה, עכ"פ צריך שיהא ראוי להנות ממנו (עיי' ס"י רצ"ח ס"ד), ונר חנוכה א"א להנות ממנו דאינו עשוי אלא לראותו.

¹⁹³ ואע"ג שנר הבדלה מצוה שיהיה אבוקה (ס"י רצ"ח ב) ובנר חנוכה פסול (ס"י תרעא ס"ד), ל"ק, דמייירי במדליק נר אחד, ובשעת ברכת מאורי האש מקרב לו נר אחר והוא אבוקה. הגר"ח קניבסקי בתשו' להגרצ"ה גרינהויז.

¹⁹⁴ ומנהג רוב הספרדים שבבית הבדלה קודמת. עיי' כח"ח ס"יק ד.

¹⁹⁵ ומ"מ אם נזכר במקומו, יאמר שוב. שו"ת חיים שאל (ס"י עה אות ג, והוא מקור דברי המ"ב כאן לענין שיצא, והוא בספרו יוסף אומץ ס"ח, כמבואר בבית ובע"ד שציינים השע"ה"צ). והטעם, דאף שכשואמר בעבודה יצא, היינו דלא הוי הפסק, אבל לא שיצא באמירת על הנסים, לפיכך יאמרו שוב (כל שנזכר עד לפני השם של ולך נאה להודות).

¹⁹⁶ כי הוא המשך לברכת ההודאה שהתחיל בה, דסדר הברכה היא שהולך ומונה כל מה שצריך להודות ולהלל, ובחנוכה מוסיף עוד דבר שצריך להודות. ענף יוסף (סדר אוצר התפלות) בשם מטה יהודה.

¹⁹⁷ בסידורי הספרדים הנוסח בלא וא"ו. וי"א להוסיף וא"ו.

30. (שכח עה"נ בתפילה): (א) שכח עה"נ בתפילה, ונזכר באותה ברכה כשעדין לא אמר השם, האם חוזר. ואם נזכר בין אתה להשם. (ב) ומה"ד כשכבר אמר השם.
- תשובה: (א) חוזר (ויאמר אח"כ ועל כולם וגומר כסדר. בה"ל קיד ו). ואפי' אמר ברוך אתה. (ב) שוב אינו אומרה (דכיון שאינו צריך לחזור הוי הפסק. סי' רצד סעי' ד' וה'), רק אחר התפילה יאמר דרך בקשה קודם יהיו לרצון: הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתתיהו וכו'. סעי' א' וס"ק ג-ו.
31. (שכח עה"נ בברה"מ): (א) שכח עה"נ בברה"מ, ונזכר באותה ברכה כשעדין לא אמר השם, האם חוזר. (ב) וכשנזכר לאחר שאמר השם. והאם יש חילוק בין חול לשבת. [וכיצד ינהג בר"ח בחנוכה].
- תשובה: (א) כן. (ב) אינו חוזר בכל גונא, ויאמרו בתוך שאר הרחמן [והנוסח כנ"ל תשו' קודמת ב'], ובר"ח יאמרנו אחר הרחמן הוא יחדש משום דתדיר קודם. סעי' א' וס"ק ג' וה' וס"ק פז' ס"ד.

(ט) שאלה למעשה: מי ששכח לומר על הנסים, ונזכר לאחר שאמר שם השם בסיום הברכה, האם יכול לומר 'למדני חוקיך' ולחזור ולומר על הנסים. (עי' שו"ע ס"א).

סיכום קצר לנלמד: כל שמונת ימי חנוכה אומר על הנסים בכל התפילות, גם במוסף, בברכת מודים [ואם אמר על הנסים ברצה והשלים תפילתו א"צ לחזור]. וכן בברה"מ בברכת הארץ. ואין אומרים כשם שעשית וכו' אלא מסיים ועשית עמהם נסים וכו', וי"א שאומרים כשם, ודעביד כמר עביד וכו'. • שכח עה"נ בתפילה, אם נזכר קודם השם שבסיום הברכה - חוזר ואומר עה"נ; אבל אם אמר השם שוב אינו אומרה - רק אחר התפילה יאמרה דרך בקשה, קודם יהיו לרצון: הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות וכו'. • וכן בברה"מ אם שכח עה"נ, נזכר קודם השם שבסיום הברכה חוזר, ואח"כ לא חוזר אלא יאמרו בהרחמן; ובר"ח יאמרו אחר הרחמן הוא יחדש וכו' - דתדיר קודם. • בברכת מעין שלש אין מזכירין של חנוכה.

סימן תרפג

32. (הלל): בשמונת ימי חנוכה אומרים הלל. (א) האם בכל יום אומרים הלל שלם. (ב) אחר ההלל, האם אומרים קדיש. [ואיזה].
- תשובה: (א) כן¹⁹⁸. (ב) אומרים חצי קדיש (ומניחים הקדיש שלם לאחר קדושה דסדרא, כדי לכוללה יחד בקדיש שלם. שלא כביום שיש בו מוסף דבלא"ה אומרים אח"כ קדיש שלם. לבוש). סעי' א' וס"ק א.
33. (תחנון וכו'): אין אומרים תחנון בחנוכה כל שמונת ימים, ולא במנחה שלפני חנוכה. ואין אומרים למנצח בחנוכה ולא אל ארץ אפים כב' וה' ולא יה"ר שאחר ס"ת ולא צדקתך בשבת, ואין אומרים צידוק הדין. אב"ל אין עולה שחרית - שיש בו הלל¹⁹⁹, ובערבית (ומנחה) כן (וע"ע לעיל סי' תרעא ס"ק מד). אם מותר לומר הלל בבית האבל עי' בשע"ת (ובסי' קלא ס"ק כ כתב המ"ב שאין אומרים, אבל צריך לאמרו אח"י בביתו), והאבל בודאי לא יאמר²⁰⁰. סעי' א' וס"ק א.
- (ע) שאלה למעשה: מי שהוא אב"מ בימי חנוכה, האם יכול לעלות ש"ץ במנחה בחנוכה. (עי' ס"ק א).

סיכום קצר לנלמד: אין אומרים תחנון בחנוכה, ולא במנחה שקודם חנוכה. ואין אומרים בחנוכה למנצח, ואי"א, יה"ר שאחר ס"ת, צדקתך, צידוק הדין. • אב"ל לא אומר הלל. ולא יעלה ש"ץ בשחרית מפני ההלל. • כל שמונת ימי חנוכה גומרין את ההלל, ואחר הלל אומרים חצי קדיש.

הוספות ועיונים

¹⁹⁸ הטעם לגמור את ההלל כל יום עי' בב"י ומשנ"ב. וטעם נוסף כתב במנחת שלמה (תנינא סי' נח אות ה) שעיקר תקנת חז"ל בחנוכה היתה להודות ולהלל ומטעם זה אומרים הלל בחנוכה, ואין זה כמו בשאר יו"ט שהתורה קבעה שיהיו ירגלי וכוון שהם רגלים יש לומר בהם הלל ובהם יש לדון האם צריך לגמור הלל או לא, אבל בחנוכה שאומרים בו הלל מפני שהוא עיקר מה שקבעו חז"ל בחנוכה, פשוט שצריך לגמור את ההלל בכל שמונת הימים.

¹⁹⁹ משום דאמירת ההלל צריך שתהא בשמחת עצמו ואף לעורר בשמחה כדי לשמח אחרים, ואבל שאין לו שמחה איך יהיה שליח צבור ויגרום לעורר אחרים בשמחה. מהר"ם שיק סי' קפג.

²⁰⁰ ובגשר החיים (חייא פ"כ אות ג ס"ק י-ו) כתב שהמנהג שיוצאים האבלים מהחדר והציבור אומרים הלל. ובכף החיים (סי' קד) כתב שיאמרו הלל בבית האבל ואפי' האבל עצמו יאמר דהא מצוה מד"ס היא וחייב במצוות.

סימן תרפד

1. (קריאת התורה. חלוקת יום ראשון): א) היכן קוראים בתורה בחנוכה. ב) כמה עולים לתורה בכל יום. ג) מהיכן מתחילים ביום הראשון. ד) כיצד מחלקים את הקריאה לכהן לוי וישראל, למחבר. ה) ולרמ"א. ו) הנוהגים שהכהן קורא עד ואני אברכם [לנוהגים להתחיל מברכת כהנים כנ"ל ד'], האם נכון הוא. ז) האם אומרים אחר הקריאה קדיש. [ואיזה].

תשובה: א) בקרבנות הנשיאים שבפרשת נשא (שבכ"ה כסליו נגמרה מלאכת המשכן, וקרבנות הנשיאים הוקרבו לחנוכה המשכן לבוש). ב) שלשה. ג) למחבר מברכת כהנים, ולרמ"א מביום כלות משה. ד) כהן קורא עד לפני המשכן, השאר קורא הלוי עד ביום הראשון, וישראל קורא ביום הראשון. ה) כהן קורא עד ביום הראשון, ולוי וישראל ביום הראשון (כל אחד חצי פרשה). ו) הוא מנהג מוטעה וצריך לבטלו, שהשלשה צריכים לקרוא בסדר היום שזה פרשת הנשיאים. ז) אומרים חצי קדיש. סעי' א וס"ק ג.
2. (חלוקת הקריאה בכל יום): א) ביום שני של חנוכה, כיצד חלוקת הקריאה לכהן לוי וישראל. [למחבר והרמ"א]. ב) מה קוראים ביום השמיני, ומהו סדר החלוקה לכהן לוי וישראל.

תשובה: א) כהן קורא ביום השני עד פר א' בן בקר, לוי עד ביום השלישי. ישראל - למחבר חוזר וקורא מתחילה, ולרמ"א קורא ביום שלאחריו. וכן הסדר בכל יום. ב) קוראים ביום השמיני עד בהעלותך - כן עשה את המנורה. כהן ולוי קוראים קריאת יום שמיני - קרבנו של גמליאל, והישראל משלים השאר²⁰¹. סעי' א וס"ק ד.
3. (טעו בקריאה): א) אם טעו וקראו ביום שני של חנוכה פרשת נשיא ג', האם יצאו.

תשובה: כן [וה"ה כיו"ב בשאר ימי חנוכה]. שאין קפידא בימים (דבלא"ה לא הקריבו הנשיאים בימים אלו אלא בתחילת חודש ניסן, שו"ת מהר"ם שיק סי' שלד). ס"ק ג.
4. (שבת חנוכה): א) שבת חנוכה, כמה ספרים מוציאים. והיכן קוראים בהם. ב) וכיצד סדר העולים. ג) האם יאמר קדיש בין הספרים [ואיזה]. ד) אם שבת הוא יום ראשון של חנוכה, היכן מתחיל המפטיר. ה) היכן מפטירים. ו) אם חלו בחנוכה ב' שבתות, מה מפטיר בשניה. ז) כשחל חנוכה בשבת שבחנוכה, מה מפטירין. [והאם מוסיפין פסוקים. והאם יש חילוק בין שבת ראשונה לשניה].

תשובה: א) מוציאים ב' ספרים²⁰², בראשון קורא פרשת השבוע ובשני של חנוכה - נשיא של אותו יום (וגם לרמ"א אין מוסיף מקריאת יום מחר דהא בלא"ה יש פסוקים כדי העולים, דלא כביום חול שיש רק ו פסוקים וכל עולה צריך ג' פסוקים). ב) בראשון שבעה עולים לפחות, ובשני המפטיר. ג) אומר חצי קדיש. ד) ויהי ביום כלות (ולמחבר מברכת כהנים, כנ"ל ס"א. כה"ח ס"ק יג). ה) רני ושמחי (שמוזכר בה נרות). ו) בנרות שלמה במלכים. ז) מפטירין בכ"ג בשל חנוכה, ואפי' לצרף פסוקים משוש אשיש אין נכון שאין מדלגין מנביא לנביא (כן נוהגין, ועיי' מ"ב ס"ק ח דעת הי"א). סעי' ב וס"ק ה ו ה"ה צ. עוד מס"ק ו לקמן תשו' 5 ג'.
5. (קריאת ר"ח טבת): א) ר"ח טבת שחל בחול, כמה ספרים מוציאים. והיכן קוראים. ב) כמה קוראים בכל ספר. ג) וכיצד סדר הקריאה.

תשובה: א) מוציאים ב' ספרים, בראשון קוראים של ר"ח ובשני של חנוכה נשיא היום. ב) בראשון ג' ובשני הרביעי. ג) כהן קורא בשל ר"ח עד רביעית ההין, הלוי עד ונסכה, וישראל עד ונסכו. הרביעי קורא בס"ת השני [נשיא היום לבדו (אף לרמ"א שכל יום קוראים שלמחרת, והטעם שכאן בלא"ה יש ג' פסוקים לכל עולה) דהיינו יום השישי (דלעולם יחול ר"ח טבת ביום ו' דחנוכה). ואם ר"ח טבת ב' ימים, קורא ביום ב' דר"ח שהוא ז' דחנוכה נשיא הז' לבד (לרמ"א כנ"ל). מ"ב ס"ק ו]. סעי' ג וס"ק יב.
6. (קראו ד' בשל ר"ח): א) טעה וקרא החזן ד' עולים בשל ר"ח, כיצד ינהגו לענין קריאת חנוכה, כאשר לא הוציאו ס"ת שני. ב) ואם נזכרו בתחילת קריאת הרביעי, האם יקרא הרביעי עצמו בס"ת של חנוכה לפני שיחתום של ר"ח. ג) בהנ"ל א', מה"ד אם כבר הוציאו ס"ת שני. ד) ואם נזכרו בתחילת קריאת הרביעי [וכבר הוציאו ספר שני]. ה) ומתי יאמר הקדיש. ו) ואם אמרו אחר הרביעי האם יאמרו שוב אחר חמישי.

הוספות ועיונים

²⁰¹ ולדעת המחבר לעיל ס"א הישראל חוזר וקורא מוביום השמיני, וכבשאר ימים. כה"ח ס"ק יא בשם החיד"א ושדי חמד, ואולי"צ חיד"א פ"ג אות א.

²⁰² ולא קוראים הכל בספר אחד, משום טורח ציבור שיתעכבו כשגוללים אותם.

תשובה: א) א"צ לקרות של חנוכה (וכמבואר בגמ' [מגילה כט:]; דקריאה בפרשת הנשיאים אינה חובה כ"כ²⁰³, ובאופן זה שכבר קראו בתורה והשלימו מנין העולים לא יקראו בשל הנשיאים. מג"א ולבו"ש). ב) לא, שאין מדלגין בתורה בשני ענינים (שמא תתבלבל דעת השומעין. שו"ע סי' קמד ס"א). ג) יקראו חמישי בשל חנוכה. ד) יגמור הרביעי של ר"ח ויברך ויעלה חמישי אחריו לספר השני ויקרא של חנוכה. ה) אחר חמישי. ו) לא. סעי' ג' וס"ק יד טז.

7. (הקדמו של חנוכה): א) אם טעו והתחילו לקרוא בשל חנוכה, מה יעשו [כשקראו יותר מג' פסוקים]. ב) ואם לא קראו עדין ג' פסוקים. ג) מה נקרא התחיל, האם שאמר ברכו, או התחיל בברכה ואמר ברוך אתה ה', או שהתחיל הקריאה. ד) ואם לא התחיל רק נזדמן להם הס"ת המתוקן לחנוכה.

תשובה: א) י"א (רמ"א) שצריך להפסיק ולקרוא בשל ר"ח, ולברך לפניו ולאחריה (דלא כחולקים עי' בה"ל ד"ה ואם), אבל דעת ה"טו"ז שא"צ להפסיק אלא קורא כהן בשל חנוכה ואח"כ יקרא לאחרים בשל ר"ח. ב) י"א (א"ר ומו"ק) שיפסיק ויקרא של ר"ח, אבל אם קרא ג"פ יברך הכהן ברכה אחרונה ויקראו לאחרים בשל ר"ח וא"צ לחזור ולקרות בשל חנוכה, אבל הרבה אחרונים פסקו כה"טו"ז דבכל גווני א"צ להפסיק. ג) שהתחיל הברכה ואמר ברוך אתה ה' (דחלות הברכה הוא באמירת שם השם, וכיון שהיה בדעתו אז לקרוא של חנוכה, נחשב שבירך על חנוכה והתחיל לקרותה. אבל ברכו אין זה התחלה ואינו לבטלה שהרי ענו על זה הקהל, סי' קלה ס"ו). ד) יגללוהו ויקראו בס"ת האחר של ר"ח. סעי' ג' וס"ק יז ובה"ל ד"ה ואם טעה וד"ה ואם צריך.

8. (ר"ח טבת בשבת): א) חל ר"ח טבת בשבת, כמה ספרים מוציאים. וכמה קוראים בכל א'. ומה סדר הקריאה. ב) האם יכולים לקרוא בראשון ז'. ומה"ד אם קראו רק ה'. ג) מתי אומרים החצי קדיש. ד) היכן מתחילין בקריאת ר"ח. ה) כמה מפטירין.

תשובה: א) מוציאים ג' ספרים, וקוראים ו' בפרשת השבוע בספר הראשון, ובשני קורא אחד בשל ר"ח, ומפטיר קורא בשלישי של חנוכה. ב) יכולים לקרוא ז' או יותר, וכן אם קראו ה' יצאו, והעיקר שבין כולם לא יפחות משבעה. ג) אחר הס"ת השני (שהקדיש הוא כדי להפסיק בין שבעה הקרואים שהם מעיקה"ד למפטיר שאינו כמותם. סי' רפב ס"ד), ומניחין השלישית אצל השניה (שיעלה הקדיש גם עליה אע"פ שעדין לא קראו בה) ואומרים החצי קדיש. ד) (ביום השבת. ה) בשל חנוכה - רני ושמחי. סעי' ג' וס"ק ט ושה"צ.

9. (גמרו הקריאה בספר אחד): שבת חנוכה ששכחו ולא הוציאו רק ס"ת אחד, וגמרו הקריאה, האם צריך לקרות של חנוכה.

תשובה: לא (ועי' הטעם לעיל תשו"ב 6 א')²⁰⁴. ס"ק ג.

10. (הקדים של חנוכה לר"ח): א) טעה וקרא בס"ת שני בשל חנוכה ובשלישית של ר"ח, כמה יפטיר. ב) ואם הפטיר בשל ר"ח, האם יצאו.

תשובה: א) בשל חנוכה [משום פרסומי ניסא]. ב) כן. בה"ל ד"ה ואם טעה.

11. (חשבון יא"צ): מי שיש לו יא"צ בחנוכה, לא יחשב לפי ימי חנוכה שהיה לפעמים ר"ח טבת יום א' ולפעמים שני ימים, אלא לפי ימי החודש (שם נפטר בשמיני של חנוכה שנה ששכליו היה מלא והרי זה ב' טבת, ובשנה ששכליו חסר יחול שמיני בג' טבת, ויא"צ נקבע לפי ימי החודש ולא לפי ימי חנוכה). בה"ל ד"ה ואם טעה. ענין תענית שובבים ת"ת עי' בבה"ט ושע"ת סי' תרפה. מ"ב סי' תרפה ס"ק יח. בדין ט"ו בשבט עי' לעיל סי' קלא ס"ו.

עא) שאלה למעשה: באחד הבתי כנסיות בירושלים, בר"ח טבת שחל ביום חול, בא העולה הראשון לברך על קריאת ר"ח [שהוא קודם לחנוכה וכמבואר בסעיף דידן], וכשפתח את הס"ת לפני הברכה לראות את תחילת מקום הקריאה [שכך ההלכה כמבואר בשו"ע סי' קט ס"ד], נתגלה שהתבלבלו בס"ת ובאו לקרוא בס"ת המוכן

הוספות ועיונים

²⁰³ שם בגמ' אמרו כן לענין קדימת ר"ח על חנוכה, ולשון הגמ': אין משגיחין בחנוכה [לעשותו עיקר] וראש חודש עיקר. וביאר בשו"ת שבת הלוי (ח"א סי' קצב) שקריאת ר"ח תוכנה קשור לר"ח ולכן היא עיקר, אך קריאת חנוכה אין תוכנה קשור לחנוכה אלא לקרבות הנשיאים.

²⁰⁴ הנוסח שבשאלה הוא מהשונה הלכות, והוא ע"פ המבואר בתשובת פרח שושן (מקור דין זה) שמדובר בשבת חנוכה שלא בר"ח [כלומר ולא דוקא בר"ח], וטעמו דכיון שלא הוציאו בתחילת הקריאה שוב אי"צ להוציא, וצ"ע. הגר"ח קניבסקי בתשובה להגרצ"ה גרינהויז.

לקריאת חנוכה, במקום לפתוח את הס"ת העומד מוכן לקריאת ר"ח. מה עליהם לעשות. (עי' בה"ל ד"ה ואם, באמצע).

תשובות בסוף הגליון - עמ' 180

סיכום קצר לנלמד: בחנוכה קוראים בקרבנות הנשיאים שבפרשת נשא, שלשה בכל יום. לדעת המחבר מתחילים מברכת כהנים [והונוהגים לקרוא עד ואני אברכס טעות בידם], ולרמ"א מתחילים מביים כלות משה. למחבר קורא כהן עד לפני המשכן, והשאר קורא לוי עד ביום הראשון, והשאר ישראל. לרמ"א כהן קורא עד ביום הראשון, ולוי וישראל ביום הראשון. • ביום שני קורא כהן ביום השני עד פר א' בן בקר, ולוי עד ביום השלישי. וישראל, למחבר חוזר וקורא אותו יום, ולרמ"א קורא יום שלמחרת. וכן בכל יום. ביום השמיני מתחילים ביום השמיני, וקורא כהן ולוי בקרבנו של גמליאל, והישראל קורא עד כן עשה את המנורה. • אם החליפו בקריאת הימים יצאו. • שבת חנוכה: מוציאים ב' ספרים, בראשון קוראים בפר"ש ז' קוראים לפחות, ואומר ח"ק, ובשני קורא המפטיר נשיא היום (גם לרמ"א). ואם הוא יום ראשון של חנוכה מתחיל מויהי ביום כלות (ולמחבר מברכת כהנים). ומפטיר רני ושמחי. ואם חלו ב' שבתות בחנוכה מפטיר בשניה בנרות שלמה. אף אם חל חתונה בשבת זו מפטירין בשל חנוכה, גם בשבת שניה (כן למנהג, ויש חולקים), ואפי' לצרף פסוקים משובשים אינו נכון שאין מדלגים מנביא לנביא. • ר"ח טבת שחל בחול, מוציאים ב' ספרים, וקוראים בראשון שלשה בשל ר"ח [כהן עד רביעית ההין, לוי עד ונסכה, ישראל עד ונסכ], והרביעי קורא בס"ת שני בשל חנוכה הנשיא של אותו יום בלבד. וכשר"ח טבת ב' ימים, ביום השני קורא הרביעי נשיא הז' בלבד. • ואם טעה וקרא ד' בשל ר"ח, אם לא הוציאו ספר שני אי"צ לקרוא יותר, ואפי' נזכרו בתחילת קריאת הרביעי לא יקרא הרביעי עצמו באותו ספר את של חנוכה, שאין מדלגים בתורה בב' ענינים, אבל אם הוציאו ספר שני יקרא חמישי בשל חנוכה [ואפי' נזכרו באמצע קריאת הרביעי יגמור הרביעי בשל ר"ח ויברך ויעלה חמישי אחריו ויקרא בשל חנוכה], ויאמר קדיש אחריו ואם אמר אחר הרביעי לא יאמרנו אחר החמישי. • ואם טעה והתחיל לקרוא בתחילה של חנוכה, י"א שצריך להפסיק ולקרוא של ר"ח [ולברך לפניו ולאחריה (דלא כחולקים עיי' בה"ל)], אבל דעת הט"ז שא"צ להפסיק אלא קורא כהן בשל חנוכה ואח"כ יקרא לאחרים בשל ר"ח. וי"א שאם לא קרא עדין ג' פסוקים בשל חנוכה יפסיק באמצע ויקרא של ר"ח אבל אם קרא ג"פ יברך הכהן ברכה אחרונה ויקרא לאחרים בשל ר"ח וא"צ לחזור ולקרוא בשל חנוכה, אבל הרבה אחרו פסקו כהט"ז דבכל גוויי א"צ להפסיק. והתחלה נקרא משאמר ברוך אתה ה'. אבל אם לא התחיל לברך, אף שנודמן להם אותו שמתוקן לחנוכה יגלוהו ויקראו בס"ת האחר שהוציאו לשם ר"ח. • חל ר"ח טבת בשבת: מוציאים ג' ספרים, וקוראים ששה בפר"ש (ויכולים לקרוא גם ז' או יותר, וכן אם קראו ה' בפר"ש יצאו, והעיקר דבין כולם לא יפחתו מזו). וכשגומר לקרוא בס"ת הראשון הפר"ש, מניחין הס"ת השני, מגביהין וגוללים הראשון, וקוראים בשני א' בשל ר"ח ומתחיל ביום השבת, ומניחים הס"ת השלישי אצל השני [וא"צ להניח הראשון], ואומרים ח"ק, ומגביהין השני, וקוראים בשלישי עולה א' למפטיר בשל חנוכה, ומפטיר רני ושמחי. • שבת חנוכה ששכחו ולא הוציאו רק ס"ת אחד וגמרו הקריאה, א"צ להוציא יותר. • ואם טעה וקרא בס"ת שני קריאת חנוכה ובשלישי קריאת ר"ח, מ"מ יפטיר בשל חנוכה, ובדיעבד אם הפטיר השמים כסאי יצא. • מי שיש לו יא"צ בחנוכה לא יחשב לפי ימי חנוכה אלא לפי ימי החודש.

סימן תרפה

סדר ארבע פרשיות

12. (ד' פרשיות): תקנו חז"ל לקרות ד' פרשיות בשנה, מר"ח אדר עד ר"ח ניסן, והם פרשיות שקלים, זכור, פרה, החדש. (א) כשהשנה מעוברת, מתי קוראים אותם - באדר א' או ב'. (ב) טעו וקראו הפרשיות והמגילה באדר א', האם צריכים לחזור ולקראו באדר ב'.

תשובה: (א) באדר ב'. (ב) כן.²⁰⁵ סעי' א וס"ק א ב ושה"צ.

13. (זמני הקריאה): (א) מתי קורין פרשת שקלים. [כשלא חל ר"ח בשבת]. (ב) וכשחל ר"ח אדר בשבת. (ג) מתי קורין פרשת זכור. (ד) ופרשת פרה. (ה) ופ' החדש. ואם חל ר"ח בשבת.
- תשובה: (א) בשבת שלפני ר"ח אדר. (ש"ע סעי' ה). (ב) קורין בו ביום. (ג) בשבת שלפני פורים. (ד) בשבת שלפני פ' החדש. (ה) בשבת שלפני ר"ח ניסן, וכשחל ר"ח בשבת קורין בו ביום. סעי' א ה וס"ק א ג. 'יוצר' יש לשחרית וגם למוסף בפ' שקלים ובפ' החדש, אבל בזכור ופרה לא תקנו במוסף. ס"ק ב.
14. (פ' שקלים): (א) פרשת שקלים, מי מהעולים קוראה ומה קורא. (ב) ובמה מפטירין.
- תשובה: (א) המפטיר קוראה, מכי תשא עד ועשית כיור נחושת. (ב) ויכרות יהודע. סעי' א.
15. (שכחו לקרוא): (א) שכחו הציבור לקרוא א' מהד' פרשות, וכבר אמרו ההפטרה של סדר השבוע בברכותיה, וזכרו כיצד ניהגו. [ובפרט לענין הברכות]. (ב) וכשזכרו אחר שהתחיל לברך על ההפטרה ואמר השם. (ג) וכשזכרו מיד אחר שבירך ברכה אחרונה על התורה.
- תשובה: (א) יוציאו ס"ת ויקראו הפרשה בברכה לפניה ולאחריה, ויאמר קדיש, ויפטיר בלא ברכה. (ב) יגמור הברכה ויאמר קצת פסוקים מהפטרת השבוע ולא יברך אחריה, ויוציאו ס"ת ויקרא עולה א' מענינו של יום (ויברך לפניה), ולאחר ברכה אחרונה (של התורה) יאמר קדיש, ויקרא הפטרה בלא ברכה לפניה, ויברך הברכות שלאחריה. (ג) יוציאו ס"ת אחר ויניחוהו אצל הראשון ויאמר קדיש, ויקראו עולה אחר שיקרא בענינו של יום ויקרא ההפטרה בברכותיה. ס"ק ב.
16. (דילגו הקריאה): לא קראו א' מהד' פרשות, האם יש לה תשלומין לשבת הבאה.
- תשובה: לא.²⁰⁶ ס"ק ב.
17. (ר"ח אדר שחל בשבת): (א) ר"ח אדר שחל בשבת, כמה ספרים מוציאים. (ב) וכיצד סדר הקריאה [בכל הספרים]. מה קוראים, ובכמה עולים. (ג) ובמה מפטירין.
- תשובה: (א) ג'. (ב) בראשון קוראים בפ' שבוע [ששה אנשים, ובמקום שנהגו להוסיף (עי' רס"י רפב) מוסיפין], בשני של ר"ח ומתחילין וביום השבת, בשלישי מפטיר בפ' שקלים. (ג) ויכרות יהודע, ולא בשל ר"ח. סעי' א וס"ק ג-ה.
18. (הקדים בטעות ספר אחר): (א) ואם אחר שגמר הפרשת שבוע טעה ולקח הס"ת שהיתה מגוללת על פרשת שקלים ובירך לפניה והתחיל לקרות,²⁰⁷ מה יקרא [בספר זה ובספר שלישי]. (ב) ובמה מפטירין.
- תשובה: (א) יסיים בפ' שקלים ולעולה בס"ת שלישי יקרא פרשת ר"ח. (ב) בשל ר"ח, כיון שסיים הקריאה בשל ר"ח. ס"ק ה.

(ב) שאלה למעשה: בבית הכנסת הגדול בשכונה, מצויים בו שמחות כן ירבו מידי שבת, וזמקקים להוסיף עליות בקריאת התורה. בראש חודש אדר שחל בשבת, ניגש הגבאי אל רב בית הכנסת, ושאלו האם יהא מותר להוסיף עליות בקריאת פרשת השבוע, או שמא יש להקפיד שהעולה לקריאת ראש חודש יהיה העולה השביעי. מה השיב הרב. (עי' ס"ק ד).

19. (פ' זכור): (א) כמה ספרים מוציאים בשבת זכור, והיכן קוראים. (ב) ובמה מפטירין. (ג) כיצד קוראים תיבת זכור שבקריאת זכור.

תשובה: (א) מוציאים ב' ספרים, בראשון קוראים פר"ש [ומניחין הס"ת אצלה ואומרים חצי קדיש] ובשני קורא זכור עד לא תשכת. (ב) פקדתו. ובלבוש איתא שמתחילין ויאמר שמואל. (ג) יש דעות אם צריך לומר זכור בצירה תחת הז' או בסגול, ולכן מהנכון שהקורא יקרא שניהם (ס"ק יח). סעי' ב וס"ק ו-ח.

הוספות ועיונים

²⁰⁵ במשנייב כתב דב"י משמע שהפרשיות אי"צ לחזור. אכן בבדק הבית שם כתב שצריך לחזור (ועי' גם בראש ספר הטור בהקדמת הבית יוסף לבדק הבית בענין זה).

²⁰⁶ בכף החיים (ס"ק כב) כתב בשם שו"ת בית דוד (סי' ק) שפרשת פרה יש לה תשלומין לשבת הבאה, ויקראו קודם פרשת החודש. וכן דעת החיד"א (לדוד אמת סי' ט אות ה). וכ"כ באור לציון (חיד"י פניא אות א).

²⁰⁷ ואפי' אמר רק ברוך אתה השם, וכנייל סי' תרפד בה"ל סי' ג' ד"ה ואם טעה, שדין זה נלמד משם. שונה"ל ה"ל יג.

20. (פ' פרה): א) כמה ספרים מוציאים בשבת פרה, והיכן קוראים. (ב) ובמה מפטירין. תשובה: א) מוציאים ב' ספרים, בראשון קוראים פר"ש [ומניחין ס"ת אצלה ואומרים ח"ק] ובשני קורא פ' פרה בפ' חוקת, מתחילת הסדר עד תטמא עד הערב. (ב) וזרקתי עליכם מים טהורים. סעי' ג' וס"ק ט'.
21. (פ' החדש): א) כמה ספרים מוציאים בשבת החדש, והיכן קוראים. (ב) ובמה מפטירין. תשובה: א) מוציאים ב' ספרים, בא' קוראים פר"ש [ומניחין ס"ת אצלה ואומרים ח"ק] ובשני קורא החדש הזה לכם עד תאכלו מצות. (ב) בראשון בא' לחדש. סעי' ד' וס"ק יב' ג'. סעי' ה' לעיל תשו' 13.
22. ר"ח ניסן שחל בשבת, כמה ספרים מוציאים, והיכן קוראים. תשובה: מוציאים ג' ספרים, בראשון קוראים פר"ש, ומניחים השני ואין אומרים קדיש, וקורין בשני פ' ר"ח מן וביום השבת עד ונסכו, ומניחין השלישי ואומרים קדיש, וקוראים בשלישי בפ' החדש. ואם טעה והקדים פ' החדש לר"ח הדין כנ"ל תשו' 18. ס"ק ה' ג'. בכל ד' פרשיות אין מזכירין נשמות, ואומרים צדקתך. ולענין אב הרחמים יש דעות, ובדה"ח בשם מהר"ל פסק שאין אומרים. ס"ק ית'. עוד מס"ק יח' לעיל תשו' 19 ג'.
23. (הימים של ר"ח אדר): א) באלו ימים ראוי לקבוע ר"ח אדר. (ב) מהו הסימן לשבתות ההפסקה. תשובה: א) זבד"ו. (ב) זט"ו ב' ד"ד ובי"ו, פ"י כשחל ר"ח בשבת מפסיקין בט"ו בו, וכשחל ביום ב' מפסיקין בו, וכשחל ביום ד' מפסיקין בד' בו, וכשחל ביום ו' מפסיקין בב' ובי"ו בו. סעי' ו'.
24. (חייב קריאת זכור): א) האם קריאת זכור מהתורה. (ב) ומתוך הספר. (ג) ומה צריך כונת הקורא והשומעים. (ד) בני הישובים שאין להם מנין ויש להם ס"ת בביתם, כיצד ינהגו. (ה) ואם אין באפשרותם. תשובה: א) י"א שכן. (ב) כנ"ל א'. (ג) שהקורא יכוין להוציא השומעים והשומעים יכונו לצאת. (ד) צריכים לבוא למקום שיש מנין לשמוע פרשת זכור, דאפי' נימא דמנין לפ' זכור מדרבנן עכ"פ עיקר פ' זכור מהתורה. (ה) יזהרו לקרוא בניגון וטעמים, וישתדל לקרוא מתוך הספר. סעי' ז' וס"ק יד' ז' וי'.
25. (קריאת מגילה או נזרה): מה עדיף, שמיעת פ' זכור בעשרה או מקרא מגילה בציבור. תשובה: לתה"ד פ' זכור, אבל המג"א מצדד שעדיף מגילה ופ' זכור יוצא ע"פ הדחק בקריאת פורים ויבוא עמלק ויכוין לצאת מ"ע של זכור²⁰⁸, אבל צ"ע דכתיב זכור את אשר עשה וגו' אשר קרך בדרך ויזנב כך וגו' תמחה וגו' והכונה שלא לשכוח מה שעשה לנו עמלק ונספר זה לבנינו ולדורותינו לומר להם כך עשה לנו הרשע ולכך נצטוינו למחות את שמו, וזה לא נזכר בפ' ויבוא עמלק. ס"ק טז.
26. (חייב קריאת פרה): א) האם קריאת פ' פרה מהתורה. (ב) ומה לענין כונת הקורא והשומעים. תשובה: א) י"א שכן ודינו כנ"ל תשו' 24, אבל דעת הרבה אחרו שקריאת פ' פרה אינה מהתורה. (ב) מ"מ צריך לכיון לצאת ידי המצוה דגם במצוה דרבנן צריך כוונה. סעי' ז' וס"ק טו.

סיכום קצר לנלמד: תקנו חז"ל לקרוא ד' פרשיות בשנה מר"ח אדר עד ר"ח ניסן, והם: שקלים, זכור, פרה, החדש. וכשהשנה מעוברת קוראים אותם באדר ב', ואם טעו וקראו באדר א' צריכים לקרוא שוב באדר ב'. • פרשת שקלים קוראים בשבת שלפני ר"ח אדר, ואם חל ר"ח אדר בשבת קוראים בו ביום. פ' זכור בשבת שלפני פורים. פ' פרה בשבת שלפני החדש, ופ' החדש בשבת שלפני ר"ח ניסן ואם חל ר"ח ניסן בשבת קוראים בו ביום. • הימים שראוי לקבוע בהם ר"ח אדר: זבד"ו. וסימן לשבתות ההפסקה: זט"ו ד"ו ד"ד ובי"ו, פ"י, כשחל ר"ח בשבת מפסיקין בט"ו, חל ביום ב' מפסיקין בו, חל ביום ד' מפסיקין בד', חל ביום ו' מפסיקין בב' ובי"ו. • פרשת שקלים קורין למפטיר מכי תשא עד ועשית כיור נחושת, ומפטיר ויכרות יהוידע. • שכחו לקרוא א' מהפרשיות: אם כבר אמר ההפטרה וברך, יוציאו ס"ת ויקראו הפרשה בברכה לפניה ולאחריה ויאמר קדיש ויפטיר בלא ברכה. ואם נזכרו אחר שהתחיל לברך על ההפטרה ואמר השם, יגמור הברכה ויאמר קצת פסוקים מהפטרת השבוע בלא ברכה אחריה, ויוציאו ס"ת ויקראו עולה א' מענינו של יום בברכותיה ויאמר קדיש ויקרא הפטרה בלא ברכה לפניה, ויברך לאחריה. ואם נזכרו מיד אחר שברך ברכה אחרונה על התורה, יוציאו ס"ת אחר ויניח אצל הראשון ויאמר קדיש ואח"כ יקרא עולה אחד בענינו של יום ויקרא ההפטרה בברכותיה. • אין תשלומין לד' פרשיות לשבת הבאה. • ר"ח אדר

שחל בשבת: מוציאין ג' ספרים, בראשון קוראים בפר"ש ששה עולים, ובמקום שנהגו להוסיף מוסיפין, ובשני קורין בשל ר"ח ומתחילין וביום השבת, ומניחין ס"ת שלישי אצלה ואומרים ח"ק, ובשלישי קורא מפטיר בפי שקלים, ומפטיר ויכרות יהודיע ולא בשל ר"ח. • ואם אחר שגמר פר"ש טעה ולקח הס"ת שהיה עומד על פי שקלים ובירך והתחיל לקרוא, יסיים פי שקלים, והעולה בס"ת שלישי יקרא פי ר"ח, וההפטר יאמר של ר"ח. • בפי' זכור מוציאים ב' ספרים, בראשון קוראים פר"ש, ומניחין ס"ת שני אצלו ואומרים ח"ק, ובשני קורא זכור עד לא תשכח [ויש דעות אם צריך לקרות זכר בצירי או בסגול, לכן מהנכון שהקורא יקרא שניהם]. ומפטיר פקדתי, ובלבוש אי' שמתחילין ויאמר שמואל. • י"א שפרשת זכור מן התורה, ומתוך ספר, וצריך הקורא לכון להוציא השומעים וגם השומעים יכוננו לצאת. לפיכך מקומות שאין להם מנין, אפי' יש להם ס"ת בביתם צריכים לבוא למקום שיש מנין ולשמוע פי' זכור, דאפי' נימא דמנין לפי' זכור מדרבנן אבל עכ"פ עיקר הקריאה מהתורה, ואם אינם יכולים לבוא מ"מ יזהרו לקרותם בנגינתם וטעמיהם, וישתדל לקרוא מתוך הספר. • כתב בתה"ד דשמיעת פי' זכור בעשרה עדיף ממקרא מגילה בציבור, אבל המג"א מצדד שעדיף לשמוע מגילה בציבור ופי' זכור יוצא ע"פ הדחק בשמיעת קריאת ויבוא עמלק שבפורים, וצריך לכון בשמיעה זו לצאת מ"ע של זכור, אבל צ"ע דשם לא נזכר מעשה עמלק ומחיותו. • בפי' פרה מוציאים ב' ספרים, בראשון קורא פר"ש ומניחין ס"ת השני אצלה ואומרים ח"ק, ובשני קוראים בפי' חוקת מתחילת הסדר עד תטמא עד הערב, ומפטיר וזרקתי עליכם מים טהורים. • י"א שגם פי' פרה דאורייתא, ודינו כנ"ל לענין זכור, אבל דעת הרבה אחרו' שפרה אינה דאורייתא. ומ"מ צריך לכון לצאת ידי המצוה ככל מצוה דרבנן. • פי' החדש מוציאין ב' ספרים, בראשון קורא פר"ש, ומניחין ס"ת השני אצלה, ואומרים ח"ק, ובשני קורין החדש הזה לכם עד תאכלו מצות, ומפטיר בראשון בא' לחדש. • ר"ח ניסן שחל בשבת מוציאין ג' ספרים, בראשון קוראים פר"ש ומניחין השני ואין אומרים קדיש, ומגביהין הראשון וקוראים בשני בפי' ר"ח מן וביום השבת עד ונסכו, ומניחין השלישי ואומרים קדיש, ומגביהין השני וקורין בשלישי למפטיר בפי' החדש. ואם טעה והקדים פי' החדש לפני פי' ר"ח הדין כנ"ל לענין פי' שקלים. • בכל הד' פרשיות אין מזכירין נשמות, ואומרים צדקתך. ולענין אב הרחמים יש דעות ובדה"ח בשם מהרי"ל פסק שאין אומרים.

הלכות מגילה ופורים

סימן תרפו

(הקדמה לסייעי א). **אם מותר להתענות לפני ואחרי חנוכה ופורים:** בגמ' (תענית טו:) הובא מחלוקת לענין הימים שנאסרו במגילת תענית להתענות בהם - האם אסור גם להתענות ביום שלפניהם או שלאחריהם [והטעם לאסור פרש"י שמא יבוא להתענות ביו"ט עצמו], ונחלקו האמוראים כמאן הלכה, יש אומרים לפניהם אסור ולאחריהם מותר [וסברת ההיתר שכבר עבר היום טוב ואין חשש שיבוא להתענות בו. רש"י, וי"א אף לפניהם מותר "וס"ל דלא אסרו אטו יו"ט]. ונחלקו הראשונים כמאן הלכה, ולמעשה השו"ע פסק כהדעות שגם לפניהם מותר, והב"ח והפרי חדש פסקו כהדעות שלפניהם אסור. (ויש עוד טעמים למחלוקת זו, עיי' תוס' תענית יח. וראה לקמן בסוף ההקדמה) וי"ט תענית ו' בשם הרא"ש. אבל לאחריהם לכו"ע מותר להתענות כנ"ל. ועד כאן הוא לענין תענית, אבל הספד מוכח בגמ' שמוותר אף לפניו (ב"ח). וכל זה בחנוכה, אבל בפורים לכו"ע מתענים גם לפניו, שמתחילה כך היתה תקנת חכמים להתענות תענית אסתר ואף קודם שבטלה מגילת תענית (ב"ח). ולעצם מגילת תענית, בגמרא ראש השנה (יט): אמרו שבטלה מגילת תענית [דהיינו דינים הנוהגים במאורעות המוזכרים בה] חוץ מחנוכה ופורים [שמוזכרים במגילה זו], והטעם מפני שהנסים שארעו בהם נתפרסמו ביותר (מ"ד תקעג ג, עיי' ר"ה יח), והטעם שביטלו שאר הימים המוזכרים במגילה זו, מפני שבעונותינו ארעו בהם הרבה מאורעות (מ"ד ס"ג). ובחלמה זה אחד הטעמים לראשונים הסובכים שאין מתענים לפני חנוכה וכי"ל, דס"ל אף שימי חנוכה עצמם לא בטלו, ימים שלפניהם לא ערפי משאר ימים המוזכרים במגילה זו ובעלים, כמבואר בתוס' לזע"ל.

27. (תענית לפני ואחרי פורים): **הלכתא, בטלה מגילת תענית וכל הימים הכתובים בה מותר להתענות בהם, חוץ מחנוכה ופורים** (שו"ע סי' תקעג ס"א). א) **יום שלפני פורים ושלאחרי [שושן²⁹⁹] פורים, האם מותר בהספד ותענית.** ב) **ויום שלפני ואחרי חנוכה [לא תענית ציבור].** ג) **יש נוהגים להתענות בערב חנוכה תמורת ערב ר"ח טבת, האם ימשיכו במנהגם.** ד) **ולתחיל לנהוג כן.** ה) **האם מותר לגזור תענית ציבור ביום שלפני או אחרי חנוכה.**

תשובה: א) כן. ב) גם מותר (כן דעת השו"ע²⁹⁸). ודעת הב"ח ופר"ח שאסור להתענות ביום שלפני חנוכה. ג) אין לשנות מנהגם. ד) לא יתחילו. ה) לא [אם שיום שאחרי - יחיד מותר להתענות לכו"ע]. סעי' א וס"ק א.

ג) **שאלה למעשה:** חתן שיום של ערב חתונתו הוא יום שאחרי חנוכה, האם מותר לו להתענות אותו יום. (עי' ס"א וס"ק א ושה"צ ד).

(הקדמה לסייעי ב). **תענית אסתר:** אחר שהביא הטור שמותר להתענות לפני פורים [וכמבואר לעיל ס"א], כתב: ועוד יש סמך מהגמרא שראוי להתענות ביום י"ג אדר שהוא ערב פורים, דאיתא בגמ' (מגילה ב.) "י"ג זמן קהילה לכל היא", פירוש שהכל מתאספים לתענית אסתר ובאים בני הכפרים לעיירות לומר סליחות ותחנונים, לפי שבו נקהלו לעמוד על נפשם והיו צריכים רחמים. ואנו עושין כמו שהם היו עושין בימי מרדכי ואסתר. (ע"כ. ומקור דברים אלו הוא מהרא"ש ומגילה א' א' בשם הרא"ש). ויש שפירשו (ב"ח) את הגמרא באופן אחר, ולפי"ז אין לתענית אסתר מקור מהגמרא אלא מנהג ישראל הוא מאז ומעולם. ועכ"פ לפי שתי השיטות תענית אסתר אינו דין גמור אלא מנהג שנהגו כל ישראל, וכפי שכתב הרמב"ם (תענית ה' ה'): ונהגו כל ישראל להתענות בי"ג באדר, זכר לתענית שהתענו בימי המן שנאמר (בספר ט') דברי הצומות וזעקתם. ועיי' ברמ"א שמשום כך שאין תענית זו חובה לא מהתורה ולא מדרבנן אלא מנהג שנהגו ישראל, יש אופנים שהקלו בתענית זו יותר משאר תעניות.

לפרוע התענית: עוד מצינו חילוק בין תענית אסתר לשאר תעניות, דהנה אמרו במס' סופרים (פ"ד ה"ד) שבארץ ישראל היו מתענים שלש תעניות לאחר פורים [והוסיף הרא"ש (מגילה א' א') שאע"פ שאותן ימי תענית בזמן מרדכי ואסתר היו בניסן ולא באדר, לא היו רוצין להתענות בניסן לפי שבו נגאלו אבותינו ממצרים והוקם בו המשכן], ומבואר מזה שמתחילה תענית אסתר לא הוקבע ליום מסוים, ולפיכך שייך בו דין השלמה והיינו שמי שלא התנהג בו יש אופנים שדינו להשלים ביום אחר, מה שלא מצינו בשאר תעניות (ע"פ בהר"ב א"ח ו הובא בשם הרא"ש ס"ח י"א).

הוספות ועיונים

²⁹⁹ דשושן פורים אסור בהספד [ותענית] אפי' בעיירות, וכן ביי"ד אסור למוקפין, כדלקמן סי' תרצ"ו ס"ג.
²¹⁰ ועיי' כף החיים ס"ק ג ד ה.

28. (תענית אסתר): א) מה הטעם שנהגו להתענות ב"ג אדר. ב) אם חל פורים ביום ראשון, מתי מתענים. ג) ומי שהיה בדרך ושכח שמתענים ביום ה' ואכל ובלילה שמע שהתענו היום, כיצד ינהג.
- תשובה: א) שבימי מרדכי ואסתר נקהלו ביום זה להלחם ולעמוד על נפשם, והיו מתענים ומבקשים רחמים ותחנונים שיעזרם ה' להנקם מאויביהם. וע"י התענית נזכור שהש"ת רואה ושומע כל איש בצרתו כאשר יתענה וישוב אל ה' בכל לבבו. ב) ביום חמישי שלפניו. ג) יתענה למחרת בער"ש²⁴¹. סעי' ב' וס"ק ב' ג.
29. (הפטורים מלצום): א) האם תענית זו חובה, ומה דין ההולך בדרך וקשה עליו התענית. ב) מעוברות ומניקות האם יתענו. ג) וחולה שאין בו סכנה. ד) וכואב עינים שמצטער הרבה. ה) מעוברת ומניקה שאין מצטערת האם מתענה. [ויולדת תוך ל']. ו) מעוברת ומניקה האם צריכה לפרוע אח"כ.
- תשובה: א) תענית זו אינה חובה, ומ"מ אין לפרוש מן הציבור, לכן אפי' ההולך בדרך וקשה עליו התענית יתענה. ב) כיון שתענית זו אינה חובה כנ"ל יש להקל בו לעת הצורך, לכן מעוברות ומניקות לא יתענו. ג) פטור (ואפי' אין מצטער הרבה פטור, כן מוכח בשה"צ תרצ"ב כס. שוה"ל ה' לו). ד) לא יתענה²⁴² ויפרע ביום אחר²⁴³. ה) פטורות, ויש מחמירין, ותלוי לפי מנהג המקום. ויולדת תוך ל' לכו"ע יש להקל. (דעת המחבר בסי' תקנד ס"ה שפטורות מלהתענות). ו) לא. ויש מחמירין (אבל יולדת תוך ל' פטורה, שדינה כחולה שאין בו סכנה, ע"י סי' תקנד ס"ו). (לדעת המחבר באות קודם א"צ לפרוע). סעי' ב' וס"ק ד-ו ושה"צ.
30. (ברית מילה): א) חל ברית מילה בתענית אסתר, מה דין הבעלי ברית (אבי הבן ואמו המוהל והסנדק. מ"ב תקנט לו) לענין אכילה. ב) תענית אסתר שהוקדמה ליום ה' [שפורים חל ביום א'], וחל בתענית ברית מילה, האם הקרואים מותרים לאכול.
- תשובה: א) אפשר שמוותרים לאכול, ובפרט אחר מנחה יש להקל. ב) כן [ואפי' ליותר מעשרה]. אך כולם צריכים להתענות מחר [אבל סליחות לא יאמרו רק ביום ה']. ויש מחמירין שחוץ מבעלי הברית אסורים לאכול, ויעשו הסעודה בלילה, אבל בעלי הברית א"צ להשלים למחר. וכמה אחרו הסכימו לדעה ראשונה. סעי' ב' וס"ק ז' ושה"צ.
31. (שיעור בתענית אסתר): א) מה היה נוהג מהרי"ל בענין אמירת ההלכה (שיעורו הקבוע בכל יום) בתענית אסתר. ב) וכשחל פורים ביום ראשון (שהתענית ביום ה'). ג) וכשחל תענית אסתר ביום רביעי. ד) האם לימוד הקבוע בביהמ"ד גם בכלל המנהג הנ"ל.
- תשובה: א) שלא היה אומרה אז, מפני שטרודין לקנות צרכי פורים. ב) היה אומר (שלא טרודים לקנות אז שיש להם פנאי בערב שבת). ג) גם היה אומר, משום דביום ו' אין להגיד שהוא שושן פורים (וחייבים בו במשחה ושמחה קצת. סו"י תרצ"ה) וערב שבת²⁴⁴. ד) כל הנ"ל דוקא לילך לישיבה, אבל לימוד הקבוע²⁴⁵ בביהמ"ד אינו בכלל זה שאין בו כ"כ ביטול צרכי סעודה. ס"ק ג' ושה"צ.
32. (מנהג שלפני פורים): א) שבת שחל בערב פורים האם אומרים צדקתך במנחה. ב) ובערב פורים שחל בחול האם אומרים תחנון במנחה.
- תשובה: א) לא. ב) לא. ס"ק ג'. ועי' לקמן סימן תרצד ס"א מנהג מחצית השקל בערב פורים במנחה.
33. (תענית נה"ב): מה יש נוהגים לענין ריבוי בתענית, ומדוע.
- תשובה: יש מתענים ג' ימים בה"ב אחר פורים, זכר לתענית אסתר (שגזרה צום ג' ימים. אסתר ד' טז). סעי' ג' וס"ק ת.

הוספות ועיונים

²⁴¹ שלא כבשאר תעניות שאם שכח ואכל צריך להשלים תעניתו ואינו צריך להתענות יום אחר (סי' תקסח סק"יח), שאינו יכול לתקן בזה מה שעויתו כיון שהתענית נקבעה ליום זה בלבד (שה"י"צ שם ג), משא"כ תענית אסתר שאינה קבוע דוקא ליום זה (שה"י"צ כאן יא) יכול להשלים.

²⁴² ומדובר בכואב עינים שלא מחמת הצום, ולכן נחשב חולה קצת, אלא שאינו בגדר חולי הפטור משאר צומות, ובחולה כזה הקילו בתענית אסתר כאשר מצטער הרבה. אבל סתם צער שאינו מחמת חולי, אינו פטור מתעניתו, וכמבואר לעיל (אות א') לענין מי שקשה עליו התענית.

²⁴³ וא"צ לפרוע אלא כשאין מתענה רק הרווחה, אבל אם הרופא אומר שהתענית מזיקה לו א"צ לפרוע אח"כ. כפ' החיים ס"ק כב.

²⁴⁴ ואין קובעין ישיבה אז, כדלעיל סי' רנ"א ס"ב ע"ש. וכדי שלא יהיו שלשה ימים בלי תורה, היה אומרו ביום רביעי אף שהוא ערב פורים. כתיב הגרצ"ה גרינהויז.

²⁴⁵ בשיעור קבוע. סי' רנ"א ס"ק ח.

34. (מרבית בשמחה): משנכנס אדר מרבית בשמחה. ומי שיש לו דין עם גוי ישפוט באדר. ס"ק ת.
35. (פורים פרטי): א) האם יכולים בני עיר לתקן בהסכמה ובחרם עליהם ועל הבאים אחריהם לעשות פורים ביום שנעשה בו נס. ב) מי שנעשה לו נס באדר [בשנה שאינה מעוברת] ונדר לעשות פורים, בשנה מעוברת מתי יעשה אותו פורים. ג) וכשהנס היה באדר א' של שנה מעוברת.
- תשובה: א) כן. ב) באדר ב'. וכ"ש כשהנס נעשה באדר ב'. ג) יעשה באדר א' (ועי' לקמן סי' תרצז ס"ק ב, ושם יתבאר). ס"ק ת.

סיכום קצר לנלמד: יום שלפני ואחרי פורים מותר בהספד ותענית. ויום שלפני ואחרי חנוכה, לדעת השו"ע גם מותר, ודעת הבי"ח ופרי"ח שאסור בתענית, והנהוגים להתענות בערב חנוכה תמורת ערב ר"ח טבת, אין לשנות מנהגם, אך לכתחילה אין לנהוג כן. ואין לגזור תענית ציבור ביום שלפני ואחרי חנוכה. • בימי מרדכי ואסתר נקהלו ביי"ג באדר להלחם ולעמוד על נפשם, והיו מתענים ומבקשים רחמים שיעזרם ה' להנקם מאויביהם, ולכן נהגו כל ישראל להתענות ביי"ג באדר ואומרים סליחות ותחנונים, ונקרא תענית אסתר, כדי לזכור שהשי"ת רואה ושומע כל איש בצרתו כשיתענה וישוב אל ה' בכל לבבו כמו שעשה בימים ההם. ואם חל פורים ביום ראשון מקדימין להתענות ביום חמישי. ומי שהיה בדרך ושכח שמתענים ביום ה' ואכל, ובלילה בא לביתו ושמע שהעולם התענו היום, מתענה למחר בער"ש. • תענית זו אינה חובה, ולכן יש להקל בו לעת הצורך, כגון מעוברות ומניקות וחולה שאין בו סכנה, ואפי' רק כואב עינים שמצטער הרבה לא יתענה ויפרע אח"כ יום אחר, אבל מעוברת ומניקה אפי' אין מצטערת אין מתענה [ויש מחמירים בזה, ותלוי במנהג המקום], וגם אין צריכה לפרוע אח"כ [ויש מחמירים גם בזה], ובולדת כל לי' לכו"ע יש להקל אפי' אין מצטערת. אבל שאר בריאים לא יפרשו מן הציבור, אפי' ההולך בדרך וקשה עליו התענית. • חל ברית מילה בתענית אסתר: אפשר דהבעלי ברית מותרים לאכל, ובפרט לאחר מנחה יש להקל. ואם חל פורים ביום ראשון שמתענים ביום חמישי וחל בו ברית, מותרים לאכול כל הקרואים, אכן כולם צריכים להתענות למחר [אבל סליחות יאמרו ביום חמישי], ויש מחמירים שחוץ לבעלי ברית כולם אסורים לאכול ויעשו הסעודה בלילה אבל בעלי הברית א"צ להשלים למחר, וכמה אחריו הסכימו לדעה ראשונה. • יש מתענים בה"ב אחר פורים זכר לתענית אסתר. • מהרי"ל לא היה מגיד ההלכה (שיעור) בתענית אסתר מפני שטרודין קנות צרכי פורים, אם לא כשחל פורים ביום ראשון, וכן כשחל פורים ביום רביעי הגיד בתענית אסתר משום דביום ו' אין להגיד שהוא שושן פורים וערב שבת. וכ"ז דוקא לילך לישיבה, אבל לימוד הקבוע בבימי"ד אינו בכלל זה שאין בזה כ"כ ביטול צרכי סעודה. • שבת שחל בערב פורים אין אומרים צדקתך במנחה, וכן בכל ערב פורים אין אומרים תחנון במנחה. • משנכנס אדר מרבית בשמחה. ומי שיש לו דין עם גוי ישפוט באדר. • יכולים בני עיר לתקן בהסכמה ובחרם עליהם ועל הבאים אחריהם לעשות פורים ביום שנעשה בו נס. ומי שנעשה לו נס באדר ונדר לעשות פורים, בשנה מעוברת יעשה באדר ב'. וכשהיה הנס באדר א' של שנה מעוברת, יעשה באדר א'.

סימן תרפז

(הקדמה לסעיף א). **חוב קריאת מגילה בלילה וביום:** איתא בגמ' (ד, ח) חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, ולמדו זאת מהכתוב (תהי' כג) 'אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי', ומזמור זה נאמר על מרדכי ואסתר, והיינו שעם ישראל התפללו אל השם בעת צרתם ביום ובלילה, וכמו כן יש להודות לה' על הישועה ביום ובלילה, לכן קריאת המגילה שהיא שבח לה', שמפרסמים את הנס והכל מודים לקב"ה, יש לקרותה ביום וגם בלילה (כ"ט).

36. (זמן קריאת המגילה): א) אימתי חובה לקרוא את המגילה, בלילה או ביום. ב) של לילה - מתי זמנה, ומאימתי עד מתי. ג) אם לא קראה עד עה"ש באונס, האם יכול לקרוא אח"כ. ד) של יום - מתי זמנה, ומאימתי [לכתחילה ובדיעבד]. ה) לענין הנץ, האם צריך שיעלה כל גוף השמש על הארץ או די בתחילת הנץ. ו) מי שהיה אנוס קצת, האם יכול לקרותה לכתחילה משעלה עה"ש. ז) מי שלא קראה עד בין השמשות, כיצד ינהג.

תשובה: א) בלילה וגם ביום. ב) זמנה כל הלילה²¹⁶, מצאת הכוכבים [ועיי' לקמן סי' תרצב ס"ד אם בשעה ד"אפשר לקרוא מפלג מנחה]. עד עמוד השחר. ג) לא²¹⁷. ד) זמנה כל היום, ולכתחילה לא יקרא קודם הנץ, ובדיעבד אם קראה משעלה עה"ש יצא. ה) די בתחילת הנץ. ו) כן. ז) יקרא בלא ברכה. סעי' א וס"ק א ג-ו ושה"צ.

ד) שאלה למעשה: מי שהשתכר בליל פורים ונרדם בשכרותו, ועדין לא התפלל ערבית ולא קרא את המגילה [ונהג בזה שלא כדין], והתעורר רק לאחר שעלה עמוד השחר. האם יכול לקרוא קריאת שמע של ערבית, ולקרוא את המגילה של לילה, [מאחר והיה אנוס, שכן חשב שיספיק לקרוא ולהתפלל בלילה, עיי' סי' קח ס"ח ומשנ"ב סי' צט ס"ק ו דכה"ג חשיב אנוס]. עיי' ס"א וס"ק ג ושה"צ ג ד).

הקדמה לסעיף ב). **קדימת מקרא מגילה לשאר מצוות:** בגמ' (ג) מבואר שקריאת מגילה דוחה שאר מצוות, דהיינו שמבטלים אותם כדי לבוא ולשמוע קריאת מגילה. ואפילו תלמוד תורה ששקול כנגד כל המצוות, מגילה דוחה אותו. וזה לשון הגמ': תניא, כהנים בעבודתן [שבמקדש] ולוים בדוכנן וישראל במעמדן, כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה, מאכן סמכו של בית רבי [שהיו ישיבה גדולה (שעה"צ ח)] שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה, קל וחומר מעבודה, ומה עבודה שהיא חמורה מבטלין, תלמוד תורה [שהוא קל מעבודת המקדש] לא כל שכן. [חוץ מת"ת של רבים שהוא חמור מעבודה (מבבאבא בגמ' ע"ג) ויתכן שאינו נדחה מפני מקרא מגילה, אך מבואר ברש"י ועוד ראשונים (והב"א בשעה"צ ח) דת"ת של רבים היינו דוקא של כל ישראל, אבל שאר רבים הלוומדים - מבטלין לימודם בשביל לשמוע מגילה, וכמו שעשו בית רבי וכנ"ל]. וטעם קדימת מגילה על שאר מצוות מבואר בגמ' (ע"ג) משום שקריאת מגילה יש בו פרסום הנס.

אם צריך להיבטל מהמצוה כדי לקרוא מגילה בציבור: הקשו התוס' (ע"ג ד"ה מבטלין) למה צריכים הכהנים להיבטל מעבודתן, הלא יכולים לסיים העבודה ואח"כ יקראו המגילה לבדם. ותירצו שעדיף לקרוא המגילה עם הציבור, שבכך יש פרסום הנס יותר. (ע"ג). ועפ"ז כתבו הפוסקים שמה שמבטלים מצוה בשביל מקרא מגילה היינו אפ"י כדי לקרותה בציבור, ולא אומרים יסיים המצוה ויקרא אח"כ ביחיד. עוד הוסיף הר"ן (ג) ד"ה אמה, שקשה מדוע הוצרכו בני בית מדרשו של רבי לבטל תלמודם ולילך לשמוע מקרא מגילה בבית הכנסת, והרי היו שם מאה אנשים ויכולים לקרות את המגילה לאחר לימודם ולא היתה מתבטלת מצות קריאת המגילה בציבור. ומבאר שהיה להם לבטל תלמודם ולילך לשמוע המגילה במעמד עם רב יותר, משום 'ברב עם הדרת מלך'. (ע"ג). ומבואר בזה שאפ"י כשיש ציבור במקום, יש להם לילך לבית הכנסת לשמוע מגילה, משום שברב עם הדרת מלך.

כשקריאת המגילה תדחה לגמרי את המצוה האחרת: כתב הבית יוסף בשם כמה ראשונים, שכל מה שקריאת מגילה דוחה מצוות אחרות של תורה, היינו כאשר המצוה האחרת לא תיבטל לגמרי אלא נדחית בזמן. אבל אם תיבטל המצוה האחרת לגמרי, והיא מצוה מן התורה, אינה נדחת מפני מקרא מגילה שאינה דאורייתא. והובא ברמ"א. והמשנ"ב (ס"ק י"ח) הביא בשם כמה אחרונים שמגילה דוחה שאר מצוות של תורה אפ"י לבטל [לבד ממת מצוה, כדלקמן]. וטעמם, משום שמצות קריאת מגילה מדברי קבלה היא, ודברי קבלה חמורים כדברי תורה ובכוחם לדחות מצוה מן התורה. ויש שפירשו שאמנם מצות מגילה מדבריהם היא [שדברי קבלה כדברנו דמן], ומכל מקום חכמים בתקנתם עקרו למצוה דאורייתא במקום שהיא מונעת קיום מצות קריאת המגילה, שיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה ב"ש"ב ואל תעשה' [כלומר במקום שאין הם מורים על עשיית עבירה בפועל, אלא במניעת קיום מצוה כגון בעניינינו שהוא נמנע מלקיים המצוה ותחת זאת הוא קורא את המגילה].

קריאת המגילה ומת מצוה: אף שנתבאר לעיל שקריאת מגילה דוחה את כל המצוות [עכ"פ באופן שאפשר לקיים שתייהם (עיי' דיבור קודם)], אמרו בגמ' שקבורת מת מצוה אינה נדחית מפני קריאת מגילה, שגדול כבוד הבריות שדוחה אפ"י לא תעשה שבתורה (ע"ג כה"פ), והיינו שהקפידה תורה על כבוד הבריות שלא יהיה מונח בלא קבורה.

מת שאין לו קוברים כדי צרכו: על מה שכתב השו"ע שמת מצוה דוחה מקרא מגילה, הוסיף הרמ"א שאין לו קוברים 'כדי צרכו' [והיינו כדי עשרה מישראל (פמ"ג א"א סוף ס"ק) והטעם שצריך עשרה כדי שיוכלו לומר קדיש

הוספות ועיונים

²¹⁶ ויש להקדים ולקרוא מיד בתחילת הלילה מדין זריזין מקדימין למצוות. ערוה"ש ס"ד.
²¹⁷ דלא בבקריאת שמע שמבואר לעיל סי' נח ס"ה שאם נאנס ולא קראה עד עה"ש יקראנה עד הנץ, דק"ש תלוי בזמן שכיבה ויש שיושנים אז, משא"כ מגילה אינו תלוי בזה אלא ביום ולילה, ומשעלה עה"ש אינו לילה. מג"א בריש הסימן.

וברכת אבליים (ש"ד סי' קס"ד) והיינו באדם פשוט, אבל אם הוא תלמיד חכם עי' מ"ב ס"ק ח ושעה"צ ס"ק יא]. והמג"א (סק"ד) הביא מכמה ראשונים לחלוק על זה, שמה שאמרו מת מצוה היינו דוקא כשמוטל בבזיון ואין מי שיתעסק בקבורתו, שבזה הדין שאפי' כהן גדול מיטמא לו (גמ' ברכות כ.), אבל מת שיש לו מתעסקים בקבורתו אינו בכלל דיני קדימה שכאן ואין לאחריים לבטל בשביל תוספת כבודו את מקרא מגילה.

37. (קריאה ברוב עם): א) האם מבטלים תלמוד תורה לשמוע מקרא מגילה. ב) ואם היו תבורה גדולה של מאה אנשים שלומדים באיזה בית, האם צריכים ליבטל ולילך לקרוא בציבור. ג) מי שמתפלל כל השנה בקביעות בבית כנסת במנין קבוע, האם צריך לילך לבית הכנסת הגדולה לשמוע שם המגילה בשביל ברוב עם. ד) ובעל הבית שיש לו מנין קבוע בביתו, האם צריך לילך לבית הכנסת שבעיר.

תשובה: א) כן. ב) כן, משום ברב עם הדרת מלך. ג) לא. ד) כן משום פרסומי ניסא (שהוא דוקא במקום המיוחד לתפילה). סעי' ב' וס"ק ז ושה"צ. ועי' לקמן סימן תרצ סעי' יח עוד בענין הקריאה במקום פרסומי ניסא.

38. (מגילה לעומת שאר מצות): א) שאר מצוות של תורה, האם נדחים מפני מקרא מגילה [כשאפשר לקיים שתייהן]. ב) וכשאין שהות לעשות שתייהן ויתבטל המצוה דאורייתא לגמרי. ג) מילה וקריאת מגילה, מה קודם.

תשובה: א) כן, וכ"ש מתלמוד תורה. ב) אין שום מצוה דאורייתא²¹⁸ נדחית מפני מקרא מגילה (כן דעת הבי"י והרמ"א), ודעת מהרש"ל ב"ח והגר"א שגם באופן זה מקרא מגילה קודם [חוץ ממת מצוה כדלקמן] משום פרסומי ניסא. ג) מגילה, דקודם לכל המצות משום פרסומי ניסא וכנ"ל. והעולם נוהגין למול קודם²¹⁹. סעי' ב' וס"ק ט-יא.

39. (מת מצוה ומגילה): א) איזה דבר דוחה מגילה. ב) ואם יש לו קוברים והזריות הוא רק לתוספת כבוד למת. ב) (בסתם מת שאינו ת"ח]. ג) והנ"ל ב' במת ת"ח. ואם הוא רק תני (לומד) ולא מתני (-למלמד) לאחרים. ד) מת שאינו ת"ח שהתחילו להוציאו, האם מפסיקין בשביל מקרא מגילה, כשתבטל הקריאה לגמרי או רק תידחה לאח"כ.

תשובה: א) מת מצוה. ב) י"א (-דעת הרמ"א) שבכל גונא קבורת מת קודם, אבל דעת הרבה פוסקים²²⁰ דדוקא מת מצוה ממש שמוטל בבזיון שאין לו קוברים כלל, אבל בעיר שיש לו אנשים שדואגין בעבורו, מקרא מגילה קודם. ג) אפי' תני ולא מתני קבורתו קודם. ד) אפי' תיבטל לגמרי אין מפסיקין. סעי' ב' וס"ק ח ושה"צ.

40. (ביטול קריאת מגילה בשביל מת מצוה): א) כשהוא סמוך לחשיכה ואם יתעסק במת מצוה לא יוכל לקרוא המגילה אח"כ, מה קודם. [כשיוכל לקבור המת אח"כ בלילה. ומיירי במת מצוה ממש]. ב) וכשא"א לקברו אח"כ כגון מפני לסטים. ג) סתם מת [שאינו מת מצוה ממש] שאם יעסוק בקבורתו לכבודו לא ישאר זמן אח"כ לקרוא המגילה, מה קודם.

41. תשובה: א) י"א (-רמ"א בשם הרמ"מ²²¹) שיקרא המגילה ואת המת יקבור בלילה, אבל דעת כמה אחרונים דתמיד מת מצוה קודם אפילו אפשר לקברו אחר כך, וידחה המגילה לגמרי. ב) לכ"ע מת מצוה קודם. ג) לכ"ע (-גם לרמ"א דלעיל תשו' 39) מגילה קודם ויקבור מתו בלילה. סעי' ב' וס"ק יב.

ה) שאלה למעשה: א. מי שרגיל להתפלל משך השנה בבית כנסת שיש בו ציבור גדול, ובערבית של פורים רוצה לקרוא בבית כנסת שיש בו ציבור קטן, ששם מסיימים קריאת מגילה מוקדם יותר, והוא רוצה להזדרז אחרי הצום ולגמור מהר, האם נכון הדבר. (עי' ס"ק ז). ב. לחידודי: זקן שאינו יכול לילך לבית כנסת, ורגילים לאסוף אנשים לביתו כדי לזכותו להתפלל במנין. האם בפורים נכון לילך להשלים מנין אצלו ולשמוע את המגילה במנין מצומצם כדי לקיים מצות גמילות חסדים דאורייתא, או שצריך להתפלל במקום שיש ברוב עם. (עי' היטב שעה"צ ס"ק י' ד'אטו' ויש קצת ללמוד משם לעניינו. ועיי' ערך). ג. מי שעומד בסוף יום פורים, ועדיין לא התפלל מנחה ולא קרא את המגילה, ובאפשרותו לעשות אחד

הוספות ועיונים

²¹⁸ משמע אבל מצוה דרבנן [כגון תפילה] נדחית אפילו לגמרי מפני מקרא מגילה. וכ"כ בכה"ח (ס"ק יט) בשם הנהר שלום (ד"ה ומיהו).

²¹⁹ ובבי"י יו"ד (סוסי"י רס"ו בבדי"ה) הביא משם התרומת הדשן (סי' רס"ו) שבפורים מלין לאחר קריאת המגילה וסיום התפלה. (ועיי' ערך בכה"ח סק"ל ובאב"ע ח"ד פני"ז תשו' ז).

²²⁰ וכן דעת המחבר. כה"ח ס"ק י"ג בשם האחרונים.

²²¹ וכן דעת הבי"י.

משניהם, מה עדיף - מקרא מגילה או תפילת מנחה. (עי' לשון הרמ"א ס"ב, ועי' לעיל הע' 218).

סיכום קצר לנלמד: חייב אדם לקרוא את המגילה בלילה ולחזור ולשנותה ביום. ושל לילה זמנה כל הלילה, משעת צאה"כ עד עה"ש. לא קראה עד עה"ש אפי' באונס, שוב לא יקרא. ושל יום זמנה כל היום, ולכתחילה לא יקראנה לפני הנץ החמה, וא"צ שיעלה כל גוף השמש אלא משעת תחילת הנץ מותר לקרותה. ואם קראה משעלה עה"ש יצא. ואם היה אונס קצת יכול לקרותה לכתחילה משעלה עה"ש. וזמנה עד שקיעת החמה, ואם נתאחר עד ביה"ש יקראנה בלא ברכה. • מבטלים אפי' ת"ת לשמוע מקרא מגילה, ואפי' היתה ת"ת של רבים שלומדים באיזה בית, יפסיקו וילכו לקרותה בציבור משום ברוב עם. מיהו מי שמתפלל כל השנה במנין קבוע, א"צ לילך לביהכ"ס שיש ציבור גדול, ודוקא ששם הוא ג"כ בימ"ד (ביכ"ס), אבל בעה"ב שיש לו מנין בביתו בקביעות מסתבר שצריך לילך לביכ"ס משום פרסומי ניסא. • וכ"ש שאר מצוות של תורה שכולם נחים מפני מקרא מגילה, ודוקא שיש שהות לעשות שתייהן ואם לאו אלא יתבטל המצוה דא"ו לגמרי אם לא יעשה ביום ההוא אין שום מצוה דא"ו נחית מפני מקרא מגילה, ודעת מהרש"ל ובי"ח והגר"א שגם באופן זה מקרא מגילה קודם משום פרסומי ניסא. מגילה קודם למילה, והעולם נוהגים למול קודם. • אין לך דבר שנדחה מקרא מגילה מפניו חוץ ממת מצוה שאין לו קוברים שהפוגע בו קוברו תחילה ואח"כ קורא, וי"א שאפי' הוא בעיר שיש לו קוברים והזריות הוא רק תוספת כבוד לו הוא קודם אבל דעת הרבה פוסקים דדוקא מת מצוה ממש שמוטל בבזיון שאין לו קוברים כלל אבל בעיר שיש לו אנשים שדואגים בעבורו מקרא מגילה קודם, אם לא בת"ח אפי' מאן דתני ולא מתני קבורתו קודם למגילה, אך אם התחילו להוציאו אין מפסיקין באמצע [ואז נדחה מקרא מגילה לגמרי אפי' א"א לקרואה אח"כ]. • והא דמת מצוה קודם למגילה דוקא בשאפשר לקרוא אח"כ, אבל בסמוך לחשיכה י"א שיקרא מגילה ויקבור המת מצוה בלילה, אא"כ אין שהות בלילה אז מת מצוה קודם, אבל דעת כמה אחר' דתמיד מת מצוה קודם אפי' אפשר לקבור אח"כ, וידחה המגילה לגמרי, מיהו בזה לכוי"ע דוקא במת מצוה ממש אבל בשאר מתים אם לא ישאר זמן אח"כ בודאי מגילה קודם.

סימן תרפה

(הקדמה לסעיף א). **טעם חלוקת הימים בקריאת המגילה:** בני עירות וכפרים קוראים ב"ד, ובני כרכים קוראים בט"ו. והקשה הר"ן (פ"ה ד"ה וי"ג), למה חילקו מצוה זו לימים חלוקים וקבעו יום מיוחד לפרזים ויום מיוחד לכרכים מה שאין כן בשאר מצות. וע"ש תירוצו, ומובא במשנ"ב ס"ק א.

כרך שהיה מוקף חומה בימות יהושע ועתה אינו מוקף: איתא בגמ' (ג:) תניא ר' אליעזר בר יוסי אומר, [נאמר בדין בתי ערי החצרים "וקם הבית אשר בעיר] אשר לוא חומה", [כתוב 'לא' שמשמע שאין חומה לעיר, וקוראים 'לו' שמשמע שיש לו חומה, ולפיכך דורשים-] אע"פ שאין לו עכשיו, הואיל והיה לו קודם לכן [יש לו דין מוקף חומה]. הרי שכרך שחרבו חומותיו יש לו דין מוקף ואף שעתה אין בו חומות.

תנאי בהיקף החומה של הכרך: בענין כרך המוקף חומה, איתא בגמ' (ג:) אמר רבי יהושע בן לוי, כרך שישב [בדירון] ולבסוף הוקף [בחומה] נידון ככפר [ואין לו שם של כרך]. מאי טעמא, דכתיב [בדין בתי ערי חומה] "ואיש כי ימכר בית מושב - עיר חומה" [ומשמע בית מושב של עיר חומה, כלומר שבנו בית בתוך חומה קיימת, והיינו] שהוקף [בחומה תחילה] ולבסוף ישב, ולא שישב ולבסוף הוקף.

(הקדמה לס"ק ב). **דין כרך שאין בו עשרה בטלנין:** איתא בגמ' (ג:) אמר רבי יהושע בן לוי, כרך שאין בו עשרה בטלנין נידון ככפר. וכתבו התוס' (ד"ה כרך, וכ"כ הרא"ש ורבינו ירוחם ומרדכי, וכן דייקו הרמב"ן והמ"מ מהרמב"ם) שכוונת ריב"ל לסתם ערים גדולות שמעיקר הדין היה להם לקרוא ב"ד, וכיון שאין בהם עשרה בטלנין דינם ככפר ומקדימים ליום הכניסה [ע"ש במשנה (ג:)], אבל אין כוונתו לכרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון, שאלו לעולם קורין בט"ו. והרמב"ן (ג:) ועוד להט"ו, הובאו ב"ש"ה (ב) חולק על דבריהם וכתב דאף כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון אם אין בהם עשרה בטלנין דינם ככפר וכפרזין, וקורין ב"ד.

1. (ימי קריאת המגילה): א) מה הטעם שנחלקו ימי קריאת המגילה לבי ימים, כפרים ועירות ב"ד וכרכים בט"ו. ב) כרך שהיה מוקף בימות יהושע ואינו מוקף עכשיו, אימתי קורא. ג) כרכים המוקפים חומה והם בחו"ל, מתי קוראים. ג) שושן, אימתי קוראים בה, ומדוע.

תשובה: א) לפי שבזמן מרדכי, היהודים שבכל מקום נלחמו ביום י"ג ונחו ביום י"ד ועשו אותו משתה ושמחה, ובשושן ניתן ליהודים להלחם בגוים גם ביום י"ד ולא עשו יו"ט עד ט"ו, וכיון שבאותו זמן נחלקו לשני ימים (בעשיית משתה ושמחה) לכן כשקבעו הפורים לדורות חלקוהו ג"כ לב' ימים. והיה ראוי לתלות הכבוד (מה שרכים האחרים תלים בו) בשושן, ולתקן שכל עיר שהיא מוקפת חומה מימות אחשורוש כמו שושן תהיה כשושן לעשות בט"ו, אך כיון שארץ ישראל היתה חרבה אז ויהיה לפ"ז עיירות המוקפות בחו"ל חשובות מהם שבחו"ל יש מקומות שקוראים ביום שנמשך בו הנס ואילו ברוב א"י לא, לכן תקנו לכבוד א"י שכל עיר שהיא מוקפת מימות יהושע (שאו כבשו את א"י) יקראו בט"ו (ובזמן יהושע היו רוב עיירות א"י מוקפות חומה, נמצא שרוב עיירות א"י קורין בט"ו). **ב**) יהושע (ג) גם בט"ו. **ג**) בט"ו, ואע"פ שאינה מוקפת מימות יהושע מפני שבו נעשה הנס (היינו שניתן להם להרוג בשונאיהם יומיים, ונחו בט"ו, כנ"ל אות א')²²². סעי' א וס"ק א.

2. (עשרה בטלנים): א) מה הם עשרה בטלנים. ב) האם בכרך יש תנאי שיהיו עשרה בטלנים.

תשובה: א) הבטלים ממלאכתן ועוסקים בצרכי ציבור בבית הכנסת וקבועין תמיד להשכים ולהעריב בבית הכנסת ולהתפלל. **ב**) לא (וכן דעת השו"ע). ויש חולקים, ויש לחוש לשיטתם לקרוא גם ב"ד (בלא ברכה. דמעיקה"ד הלכה כסתמת הטוש"ע שקורין בט"ו). סעי' א וס"ק ב ג ושה"צ.

3. (מהו מוקף חומה): א) איזה תנאי צריך בענין כרך המוקף חומה [בענין שעת בניית החומה]. ב) ואם נתיישב המקום תחילה והיה על דעת להקיפו, האם מהני. ג) בסתמא, האם חוששים שנתיישב תחילה ואח"כ הוקף. ד) ישב תחילה ואח"כ הוקף ושוב נבנו בו עוד בתים, האם מועיל להחשיבו הוקף ולבסוף נתיישב.

תשובה: א) שהוקף תחילה ואח"כ נתיישב. **ב**) כן. **ג**) לא, שדרך רוב המדינות להקיף תחילה או שמתיישבים על דעת להקיף אח"כ. ורק כשנודע שנתיישב תחילה על דעת שלא להקיפו אינו נחשב כרך. **ד**) אם הבתים שנוספו הם מיעוט המקום לא מהני, ואם הם רוב מהני. ומחצה על מחצה צ"ע. סעי' א וס"ק ד ובה"ל ד"ה על דעת.

עו) שאלה למעשה: עיר בחוץ לארץ שאנו מוחזקים בה שהיתה מוקפת חומה מימות יהושע, האם יש לחוש בכל זאת אולי אין לקרוא בה בט"ו - שמא נתיישבה תחילה ואח"כ הוקפה. ומה"ד אם עכשיו כבר אין חומה לעיר. והאם צריך בה עשרה בטלנים. (עי' ס"א וס"ק ב ד ושה"צ ב).

תשובות בסוף הגליון - עמ' 180

²²² ואמנם היום אין ידוע היכן היא שושן בבירור, ועי' בזה בשו"ת אור לציון ח"ד פני"ה אות ה. ובזמנינו אין מקום בעולם שקורין בט"ו בלבד בברכה אלא עי"ק ירושלים.

(הקדמה לסעיף ב). איתא בגמ' (ב): אמר רבי יהושע בן לוי, כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נידון ככרך. עד כמה, מיל. עוד אמרו בגמ' (ג); תנא, סמוך ואף על פי שאינו נראה, נראה ואף על פי שאינו סמוך. ומה שאמרו עד כמה - מיל, פירשו רש"י והר"ח ועוד ראשונים, דקאי אסמוך, שעד כמה נחשב סמוך - עד מיל, אבל בנראה אין תנאי זה. והטעם, שאם גם בנראה צריך שיהא תוך מיל, אם כן מה נחשב בנראה, הרי בלא"ה סמוך הוא בתוך מיל, ועל כרחק שנראה היינו אפ"ל ביותר ממיל (ב"ב). ובר"ן (ג). הביא יש אומרים שמה שמועיל נראה, היינו דוקא כשעיר וזו נחשבת מתחומי העיר, כלומר שהעיר משתפת עם הכרך בענייניו [למיסים וכדו], אבל בלא"ה אין נראה לומר שאף אם רחוק כמו פרסאות יהא נידון כמנהו מפני שנראה עמו. ויש ראשונים (מובאים בסה"ט ו) שפירשו שהתנאי של עד מיל חוזר על 'נראה', שביותר ממיל אין לו שום שייכות עם העיר, אף כשאפשר לראותם יחד. ולפי זה צריך לפרש מה נתחדש בדין 'נראה אע"פ שאינו סמוך' שהרי אף הנראה צריך להיות סמוך בתוך מיל. ובביאור ענין זה נחלקו הפוסקים, יש אומרים (עי' ב"ב) ש'סמוך' נחשב רק אם הוא בתוך שבעים אמה וארבעה טפחים לעיר, ואילו אם הוא נראה עם העיר דיו שלא יהיה רחוק יותר ממיל, והיינו 'נראה אע"פ שאינו סמוך', כלומר שאינו בתוך שבעים אמה וארבעה טפחים. ויש אומרים (עי' ב"ב) שאף סמוך שיעורו במיל, והחילוק בין סמוך לנראה, דסמוך צריך שיהיה בתוך מרחק של מיל לדרך, שלא יהיה שיעור מיל מפריד ביניהם, ואם יש מיל מצומצם ביניהם כמו פרסאות, ו'נראה' צריך רק שלא יהיה רחוק יותר ממיל, אבל אם יש מיל מצומצם ביניהם, והוא נראה עם הכרך, דינו ככרך. ויש אומרים (עי' ב"ב וט"ז) באופן אחר, ש'סמוך' נמדד בקרקע שיש בינו ובין הכרך, ואם יש ביניהם עליות ומדרונות מצטרפים כולם לשיעור מיל, משא"כ 'נראה', אף אם ישנה קרקע יותר ממיל בינו ובין הכרך, אם בחלל האויר אין מיל ביניהם נידון ככרך.

4. (כר של גוים): כרך המוקף חומה שאין בו יהודים אלא רק גוים, ישראל הנכנס לשם מתי קורא.

תשובה: בט"ו (היינו לסבורים לעיל א"צ עשרה בטלנין בכרך). בה"ל ד"ה א.

5. (הסמוך לכרך או הנראה עמו): א) כרך המוקף, כפרים ועיירות הסמוכות לו מתי קוראים. וכשסמוכות ולא נראות עמו.

ב) סמוך ואינו נראה, מהו שיעור הסמיכות. ג) ומתי קוראים בנראה ואינו סמוך. [והאם יש חילוק בשיעור הסמיכות]. ד) האם זה לא נפק"מ גם לענין תקנות ומיסים שיש בכרך, שיהא הכפר נחשב עמו.

תשובה: א) בכל גונא קוראים בט"ו כהכרך. ב) שאינם רחוקים יותר ממיל (א-לפיים אמה). וי"א דוקא תוך מיל ולא מיל ממש, וי"א דוקא תוך עיבורה של עיר (-שבעים אמה וארבע טפחים ומשהו), אבל דעת רוב הראשונים כדעה ראשונה (וכן דעת השו"ע), וכן הלכה²²³. ג) גם קוראים בט"ו. [וי"א דלא מהני נראה אם הוא יותר ממיל, אבל דעת רוב הראשונים כדעה ראשונה דלעולם מהני נראה (וכן דעת השו"ע²²⁴), וכן הלכה²²⁵]. וי"א שאם הוא יותר ממיל צריך שיהא ג"כ משתתף עמו בענייניו (היינו במיסים וכדו). פמ"ג מש"ז ב) ואז נחשב ככרך. ד) כן. סעי' ב' ס"ק ה' ו' ושה"צ.

6. (הסמוך לכרך שחרב): כפר הסמוך לכרך שהיו קוראים בט"ו, ונהיה הכרך שמש, מתי יקראו בכפר.

תשובה: ב"ד (שכיון שהכרך עצמו שמש אין הכפרים נגררים אחריו). בה"ל ד"ה א.

7. (סמוך לספק): כרך שקורא ב"ד ובט"ו מספק, הכפרים הנראים וסמוכים עמו מתי קוראים.

תשובה: ב"ד (דכיון שדין 'סמוך' חידוש הוא שהקילו במגילה שלא כתיב ערי חומה, אין לנו כן אלא בסמוכים לכרך ודאי ברכ"ט). בה"ל ד"ה א. דין שושן נתבאר לעיל תשר"ו ג'.

עז) שאלה למעשה: עיר הנמצאת בארץ ישראל, ולא ידוע בה שהיתה מוקפת חומה מימות יהושע וגם כעת אין בה סיבה להסתפק שמה היה מקום זה מוקף מימות יהושע, אמנם היא קרובה לעיר אחרת שיש בה ספק אם היא מוקפת מימות יהושע. כמה נידונים יכולים להיות בזה לברר אם דינה לקרות בט"ו. (עי' ס"ב וס"ק ו' ושה"צ ה' ז ובה"ל ד"ה א).

8. (מקומות שאינם מוקפים מימות יהושע): כפרים ועיירות גדולות קוראים ב"ד. כרכים שאינם מוקפים מימות יהושע, מתי קוראים.

²²³ כן העתיק בשוה"ל הל' ו.

²²⁴ כדביאר המ"ב סק"ו ובושה"צ סק"ד. ועי' כף החיים ס"ק ט.

תשובה: ב"ד. סעי' ג.

9. (להוציא בן יום אחר): א) מי שדינו לקרות בט"ו, האם יכול לקרוא ולפטור לבני י"ד ב"ד. וכן להיפך - האם בן י"ד יכול להוציא בן כרך בט"ו. ב) ובדיעבד כשקרא לו האם יצא המחוייב אותו יום.

תשובה: א) לא, כיון שאינו מחוייב עתה בדבר. ב) הפמ"ג כתב שאם בן כרך קרא לבן י"ד ב"ד יצא (כיון שהבן כרך עצמו אם טעה וקרא רק ב"ד יצא [כדלקמן ס"ק יא], לכן מוציא אחרים). אבל בן עיר שקרא לבן כרך בט"ו לא יצא. ס"ק ח.

עח) שאלה למעשה: א. בחור ישיבה שהוא בן עיר דינו לקרוא ביום י"ד, ונסע ביום י"ד לירושלים לאסוף עבור ת"ת, וקרה ועדין לא שמע קריאת המגילה. האם בן ירושלים יכול לקרוא עבורו ויצא ידי חובתו. לכתחילה, או בדיעבד אם כבר קרא עבורו. (עי' ס"ק ח). ב. ומה"ד בציור הפוך, שבחור בן ירושלים נוסע לבני ברק ביום ט"ו, ושם יש מחמירים לקרוא מספק גם ביום ט"ו, האם יכול לצאת בקריאתם. (עי' ס"ק ח).

(הקדמה לסעיף ד). בן כרך שקרא ביום י"ד: איתא בירושלמי (פ"א ה"א, ע"פ ביאור המאחרונים וכו' לעיל בש"ס ס"ק ח), שכיון שיום ארבעה עשר הוא זמן הקריאה של רוב העולם, אף בן כרך אם קרא בו בדיעבד יצא ידי חובתו.

מקומות המסופקים: מבואר בגמ' (ב). שמקומות המסופקים, כגון עיר ששמה הוצל שיש ספק אם היתה מקופת חומה מימות יהושע, האמוראים היו קוראים בהם ב"ד ובט"ו. וכן כתב הרמב"ם להלכה שמקומות המסופקים יש לקרוא בהם בב' הימים. וכן פסק השו"ע. ודעת הגאונים שמעיקר הדין אין צריך לקרות בשני הימים אלא ב"ד, שהולכים אחר רוב ערי העולם שאינם מוקפים. והאמוראים נהגו מנהג חסידות וקראו בשני הימים. וכמה ראשונים (מפ"ו, ע"פ) הוסיפו לומר שמעיקר הדין לא היו צריכים לקרות באף אחד מהימים, שמגילה תקנת חכמים היא וספק דבריהם לקולא. והריטב"א כתב שהטעם שקורין ב"ד כדי שלא תיבטל ממנו לגמרי מצות מגילה. ובביאור הגר"א הוסיף עוד שהרי אם קורא ב"ד יוצא ממה נפשך, דאף אם בן כרך הוא יוצא ב"ד בדיעבד (וכי"ל מהירושלמי), ולכן לפ"ז מעיקר הדין די לו בקריאת י"ד.

10. (ספק מוקף): א) כרך שהוא ספק אם הוקף בימי יהושע או לא, מתי קוראים בו את המגילה. ב) והאם יברכו על המגילה. [ומת]. ג) מתי ינהגו שמחה ומתנות לאביונים. ד) טבריה מתי קוראים בה, ומדוע. ה) מדינות שהם בחו"ל בצפון ורחוקים מא"י, האם יש להסתפק שמה היו מוקפים מימות יהושע.

תשובה: א) ב"ד ובט"ו. (ומקום ספק היינו כגון שידוע שהיה לו חומה, ואין ידוע אם כבר היתה החומה עומדת בימי יהושע. אבל סתם עיר אין להסתפק בה אולי היתה מוקפת חומה מימות יהושע. ב"י). ב) יברכו ב"ד, שהוא זמן קריאה לרוב העולם. ג) בשני הימים (וכן על הנסים יאמרו בשניהם. מ"ב תרצ"א²²⁵). ד) ב"ד וט"ו, שספק אם הים חשוב כחומה (שנתפקו בגמ' מה גורם שם מוקפין, האם שהמקום אינו גלוי, ואילו טבריה גלוי, או מה שהמקום מוגן וכמו כן הים מגין מפני כובשים. ושאר צדדיה של טבריה מוקפים מימות יהושע). ה) לא, שידוע שלא היו מיושבים אז (ועי' עוד טעמים בש"צ ט). סעי' ד וס"ק ט י.

11. (קרא שלא בזמנו): בן כרך שקרא ביום י"ד, האם יצא ידי חובתו.

תשובה: בדיעבד יצא²²⁶. ס"ק יא ושה"צ ח.

עט) שאלה למעשה: בסיום על מסכת מגילה הנערך לכיתה ח' בתלמוד תורה 'תורת ישראל', שאל המלמד את הילדים: עיר הנמצאת על אי גדול שבים ומוקף מים מכל צדדיו, מתי קוראים שם את המגילה. וביקש שיוכיחו לו זאת מדין המובא בגמרא ונפסק במשנ"ב. מה ענו לו התלמידים. (עי' ס"ק ט).

הוספות ועיונים

²²⁵ ולמנהג הספרדים, ע"י בן א"ש חי (תוס' י"ד) ובכ"פ החיים (סי"ק כ) שלדעת הארז"ל אין לומר על הנסים כי אם ביום הראשון, שאין להפסיק בתפילה מספק, ועל כן כתב באור לציון (ח"ד נח ח) שראוי יותר להמנע מאמירת על הנסים ביום ט"ו.

²²⁶ אכן הקורא בכרך המסופק, שדינו שצריך לקרוא גם ביום י"ד, אינו יוצא בקריאה זו וצריך לקרוא גם בט"ו וכדלעיל, ובטעם הדבר ביאר החזו"א (סני קנ"ג ס"ק ב ד"ה בדין) ע"פ הירושלמי שבאופן זה שקורא ב"ד מחמת הספק, קבעו חכמים שצריך לקרוא גם בט"ו כדי שלא יעקר זמן הקריאה של הכרך [ובשונוה"ל ה"ל יא ביאר שבאופן זה שקורא ב"ד רק מחמת ספק, נחשב כאילו מכוון בפירוש שלא לצאת אם דינו לקרוא בט"ו].

(הקדמה לסייעי ה'). **דין פרוז בן יומו:** מאחר שמצינו שקריאת מגילה נתחלקה לב' ימים - בני עיירות קוראים ביום י"ד ובני כרכים ביום ט"ו, יש לנו לדון בבן עיר הנמצא ביום הפורים בכרך, או בן כרך הנמצא ביום פורים בעיר, כמו מי דינו לקרוא. וזה ודאי שאדם שעקר דירתו לגמרי לדור במקום השני, הרי הוא כמוהם וקורא בזמנם, אך מי שנמצא שם רק באופן זמני, האם משתנה דינו להיות כמוהם או לא. ובגמרא (ט.) דרשו מהפסוק (אסתר ט') "על כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות" שכיון שכתוב 'הפרזים' למה נכפל 'היושבים בערי הפרזות', אלא ללמד שיש מושג של פרוז אפילו שאינו דר שם, וזהו פרוז בן יומו, דהיינו שהוא נמצא שם אפילו רק יום אחד ונחשב אז כמוהם וקורא את המגילה בזמנם. ומהו הזמן שמחיל עליו שם פרוז בן יומו, מבואר בגמ' שהיכן שדעתו להיות בתחילת היום הוא הקובע, ופרש"י שאם אין דעתו לחזור אלא אחר עלות השחר²²⁷, נעשה בן המקום ליום אחד, וקורא כמותם.²²⁸ אך אם דעתו לחזור לביל פורים לפני עלות השחר, אינו נחשב בן המקום וקורא כמקום דירתו, [והוסיף הר"ף שבאופן זה שהיה דעתו לחזור לפני תחילת היום, אפי' אם בסוף קרה ונתעכב שם בתחילת היום, אין דינו לקרוא כמוהם, שדעתו ורצונו הוא הקובע את מקומו].²²⁹ ומה שחל על האדם שם בן המקום שדעתו להיות שם בתחילת היום, כתב הט"ז שזהו דוקא אם לבסוף הוציא מחשבתו לפועל ושהה שם בזמן החיוב דהיינו תחילת היום, אבל אם לבסוף חזר למקומו קודם היום, אין נעקר ממנו שם מקומו מחמת מה שרק חשב להיות במקום האחר בתחילת היום. והדין שוה בכל זה הן לבן כרך הנמצא בעיר ביום י"ד, והן לבן עיר הנמצא בכרך ביום ט"ו.²³⁰

12. (פרוז או מוקף ליום אחד): השייך לערי הפרזות אפילו יום אחד קרוי פרוז וקורא ב"ד, וכן השייך למוקפין אפי' יום א' קרוי מוקף.²³¹ א) מה מחיל עליו את שם בן המקום. [האם הדבר תלוי בדעתו, ומתי, ועל איזה זמן להיות]. ב) מהו תחילת היום שקובע להנ"ל אות א'.

תשובה: א) המחיל עליו את שם המקום הוא היכן שהיה דעתו בעת נסיעתו להיות שם בתחילת היום. [וראה תשו' הבאה אות ב' ואות ה']. ב) משהאיר היום (והיינו עלות השחר. שוה"ל הל' יד) [ויש אומרים דלא סגי בתחילת הבוקר אלא שיהא פנאי לקרות המגילה באותו עת]. סעי' ה' וס"ק יב ושה"צ.

13. (פרוז בן יומו): א) בן כרך שהלך לעיר, ובעת נסיעתו היה דעתו לחזור לכרך לביל י"ד קודם שיאיר היום, מתי קורא. ב) ואם לבסוף נתעכב ולא חזר עד אחר שהאיר היום. ג) ואם בעת נסיעתו היה דעתו לחזור ב"ד בבוקר. ד) ואם אח"כ באותו יום חזר לכרך האם צריך לקרוא ב"ד. ה) בהנ"ל ג', מה"ד אם לבסוף חזר לכרך קודם היום.

תשובה: א) בט"ו. ב) מ"מ קורא בעיר בט"ו. ג) נעשה פרוז בן יומו וקורא ב"ד. ד) כן, דכבר נחשב פרוז בן יומו. ה) בזה כתב הט"ז שלא מועיל מה שחשב מתחילה להיות בעיר בעת קריאתם, ואינו נחשב פרוז. בכל הנ"ל לענין ברכה ראה תשו' שאח"כ אות ו'. סעי' ה' וס"ק יב ושה"צ.

הוספות ועיונים

²²⁷ לדעת כמה אחרונים (הו"ד בשו"ע סי' יז), אין די בכך שעתיד להתעכב בעיר בתחילת הבוקר אלא צריך שישעה שם שיעור זמן כדי לקרוא את המגילה, ואם עתיד לצאת משם תיכף בעלות השחר דינו כמי שעתיד לצאת בלילה ואינו קורא כמותם.

²²⁸ ובבאר הרשב"א והריטב"א (ד"ה אמר), ששהייתו בלילה אינה מחייבת אותו לקרוא עמם אלא שהייתו ביום, משום שעיקר הקריאה הוא ביום, [וכן הוכיחו התוספות נד' ד"ה חיים], שעיקר הקריאה ופרסום הנס הם בקריאת המגילה ביום, וראה לקמן סי' תרצב סי"א שלפיכך שראשונים שדעתם לברך שהחיינו שוב בקריאת היום], ולכן רק כשבדעתו לשהות שם עד שיאיר היום שהוא תחילת זמן הקריאת היום חל עליו חיוב בני העיר קודם עמם אף בלילה.

²²⁹ ומבואר בראש"ש שדעת האדם בעת יציאתו ממקומו היא הקובעת, שאם היה דעתו לחזור בביל י"ד אינו נעשה פרוז אף אם לבסוף נתעכב שם ביום י"ד, וכלומר אף אם נמלך בדעתו לביל י"ד להישאר שם ביום י"ד אינו נעשה פרוז כיון שבעת יציאתו לא היה דעתו לכך. ואם בעת יציאתו היה בדעתו לשהות שם בתחילת יום י"ד, ונתעכב שם דינו כפרוז וקורא ב"ד. וכן מבואר בטור ורבינו ירוחם, וכן הוא בלבוש. אמנם מדברי הרמב"ן (מלחמות ו' בסו"ד) לכאוי' אין נראה כן אלא שתלוי מה היתה דעתו לביל י"ד, עיי"ש. וכ"כ הריטב"א (ט). ד"ה תבוא) להדיא שלפי שיטה זו תלוי במה שחשב בתחילת ליל י"ד, וכן נראה מלשון הר"ן (ד"ה אמר רבא). והחזו"א (סי' קנא ד"ה או"ח) כתב שבדאי תלוי בדעתו בתחילת ליל י"ד, ומשום שאין סברא לומר שאם חשב קודם פורים בעת יציאתו מן הכרך, לחזור לכרך לביל י"ד, ומשבה ליל י"ד נמלך לשהות בעיר ביום י"ד, לא יקרא עמם. ויותר תמוה בבן עיר שיצא ימים רבים קודם פורים לכרך וחשב לשהות שם בט"ו, ולאחר מכן קודם פורים נמלך לחזור לעירו וחזר קודם י"ד, וכי מסתבר לומר שכיון שבעת יציאתו מביתו היה בדעתו להיות בכרך בט"ו יקרא עמם. והמשנ"ב נקט כהרא"ש ושיטתו שדעת האדם בעת יציאתו היא הקובעת.

²³⁰ הנה בענינים אלו נחלק החזו"א בכמה פרטים, וכדרכנו לא הבאנו אלא דעת המשנ"ב, זולת זעיר פה זעיר שם שציינו שהחזו"א פלגו. אך למעשה כבר כתב המשנ"ב (בה"ל ד"ה בן עיר) שאין לסמוך על ההכרעה שכתב לענין ברכה, וכן נוהגים הרבה לחוש בכל זה לשיטת החזו"א, ועי' שוה"ל הלכות תורת המועדים כאן שסידר וביאר שיטות המשנ"ב והחזו"א היטב.

²³¹ וכל זה אינו דוקא לענין קריאת המגילה אלא הי"ה לשאר מצוות היום כגון משלוח מנות ומתנות לאביונים. כן סתימת הפוסקים, וכ"כ בטורי אבן (ה' ד"ה אלא לאסור) והובא בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' נ).

14. (מוקף בן יומיו): א) בן עיר שהלך לכרך, והיה דעתו בעת נסיעתו לחזור למקומו קודם שהאיר יום ט"ו, מתי קורא. ב) ואם לבסוף נתעכב שם ביום ט"ו. ג) ואם דעתו בעת נסיעתו לחזור מהכרך בבוקר ט"ו. ד) ואם אח"כ חזר לעירו ביום ט"ו, ועדין לא קרא המגילה. ה) בן עיר שעקר דירתו בליל ט"ו והלך לכרך, האם צריך לקרוא שוב. ו) מה כתב המשנ"ב בכל הנ"ל [תשו 12-14] לענין ברכה.

תשובה: א) ב"ד. ב) מ"מ יקרא בכרך ב"ד. ג) נעשה מוקף בן יומו ויקרא בט"ו. ד) קורא היכן שנמצא, שכבר נעשה מוקף בן יומו. ה) כן. ו) שכל הנ"ל הוא לפי שיטת כמה ראשונים, ולמעשה לא לסמוך עליו בזה לענין ברכה רק יעיינו בפמ"ג. סעי' ה' וס"ק יב ובה"ל ד"ה בן.

15. (הנמצא במדבר): בן עיר או בן כרך, הנמצא במדבר או בספינה, מתי קורא.

תשובה: אפי' הוא בן כרך קורא ביום י"ד, כרוב העולם²³². סעי' ה' וס"ק יג.

פ) שאלה למעשה: יהודי הדר בירושלים (שנחשב בן כרך), וביום י"ד שהה בעיר שאינה מוקפת, וכיון שהיה דעתו להיות שם במשך יום י"ד, נחשב פרוז בן יומו, וכן עשה - קרא את המגילה ביום י"ד. אח"כ במשך היום, חזר למקומו בירושלים. האם צריך לעשות שוב פורים - ביום ט"ו. (ע"י בה"ל ד"ה בן).

(הקדמה לסעיף ו). פורים המשולש: פורים שחל בשבת, מבואר במשנה (ב). שאין קוראים את המגילה בשבת זו, [והטעם אמרו בגמרא (ז): שגזרו חז"ל שמא יטלטלה ד' אמות ברשות הרבים], אלא מקדימין את הקריאה ליום שישי [אבל אין דוחין קריאתה ליום ראשון שנאמר 'ולא יעבור' (כ"ט)]. ולענין מתנות לאביונים, הביא הב"י שהמנהג לחלקם גם כן בערב שבת, והוא על פי המבואר בגמ' (ז): שמצות מתנות לאביונים תלויה במקרא מגילה משום שעניניהן של עניים נשואות למקרא מגילה. 'על הניסים' אומרים בשבת, שזהו יום פורים, ואין סיבה לשנות זמנו. וה"ה קריאת התורה של פורים [וקוראים בספר תורה שני]. סעודת פורים, כתב הב"י בשם הירושלמי שאין עושים אותה בשבת, ודרשו זאת מהפסוק (ע"י כ"י, ומונח בקבלה במ"ב ס"ק יח), אלא עושים הסעודה למחרת ביום ראשון. ויש אחרונים שלמדו שהבבלי פליג על הירושלמי בזה וסברי שעושים הסעודה בשבת. [וביום שלפניו אין עושים דכתיב ועשו אותו יום משתה ושמחה, אותו דוקא ולא יום שלפניו. לבוש]. ועי' משנ"ב ס"ק יח ושה"צ ס"ק ל. ומשלוח מנות לא נתפרש בשר"ע, אך כתבו האחרונים שכוון שהוא לצורך הסעודה [ע"י מ"ב ס"ק יח ולקמן סי' טרצה סעי' ד] לפיכך זמנו ביום שעושים בו את הסעודה.

16. (פורים משולש): א) ט"ו שחל בשבת, מתי קוראים פרשת זכור. ב) ובשבת שהוא ט"ו מה קוראים בתורה ובמה מפטירים, בעירות ובכרכים. ג) ומתי קוראים המגילה בכרכין. ד) והאם המגילה מוקצה בשבת זו. ה) מתי גובים ונותנים מתנות העניים. ו) ומתי אומרים על הנסים. ז) ואם אמר עה"נ בער"ש האם יחזור. ח) מתי עושים הסעודה. ומשלוח מנות.

תשובה: א) בשבת קודמת, ומפטירים פקדתי, בין בעירות ובין בכרכים. ב) בעירות קוראים ומפטירין בפרשת השבוע, ובכרכים מוציאים ב' ספרים ובשני קוראים ויבא עמלק ומפטירין פקדתי. ג) בער"ש. ו) עי' לקמן סי' תרצ"ח א"ח אם צריך דוקא בעשרה. ד) לפר"ח כן אבל לכמה אחרו' לא (שהיה אין איסור ללמוד בה ורק אין יוצאים בה בשבת. ובשאר שבתות לכ"ע אינה מוקצה כמבואר בסי' שח ס"ק כב. שונה"ל הל' יח). ה) בער"ש. ו) בשבת. [וכרך המסופק אומרים גם בער"ש²³³]. ז) לא. ח) שניהם ביום ראשון. ולרלב"ח בשבת, וי"א שיעשה בשבת ובראשון, אבל הרבה אחרו' הסכימו כדעה הראשונה (וכן כתב הש"ע לענין סעודה²³⁴). סעי' ו' וס"ק יד טז-יח ושה"צ.

17. (שואלין ודורשין): האם יש דין שואלין ודורשין בהלכות פורים [כשחל בחול או בשבת].

הוספות ועיונים

²³² כ"כ הרמ"א. ועי' בשו"ת אור לציון (ח"ד פניה א' טו) שהקשה למה הוצרך הרמ"א לומר הטעם שקורא בי"ד משום דאוליין בתר רוב העולם, תפ"ל שהוא במקום שאינו מוקף ולכן קורא בי"ד, וכדון בן כרך הנמצא בעיר פרוזה. ומכאן זה כתב חידוש לדינא, שהנמצא בדרך, אין חל עליו שם מקום, ולכן דינו לילך כרוב העולם [ואילו היו רוב העולם קוראים בט"ו היה קורא בטי"ו], ועפ"ז כתב שהנוסע לירושלים ויגיע אליה רק אחר עלות השחר ובזמן עלות השחר הוא עדין בדרך, כיון שעומד להיות מוקף דינו כמוקף כבר מעתה, שבמקום שהוא נמצא עתה אין חל עליו שם מקום וכנייל בהולך במדבר. ע"ש. וכיו"ב מבואר בערוה"ש (סוף סעי' טז) ע"ש.

²³³ ולמנהג הספרדים עיי' לעיל העי' 225.

²³⁴ ועי' כה"ח ס"ק מה, וע"ש עוד בס"ק לח' ג' דעות לענין משלוח מנות.

תשובה: יש, אך כשחל בחול יוצאים בקריאת המגילה.²³⁵ ס"ק טז.

פא) שאלה למעשה: מעשה שהיה בסעודת בר מצוה שנערכה בירושלים ביום ט"ו אדר שחל בשבת, ואחד הנואמים בסעודה פתח דבריו ואמר שביום זה יש לנו לדבר על ענין מסויים בדוקא, ולקיים בזה דין מפורש בגמ'. איזה הוא. (עי' ס"ק טז).

הקדמה לסעיף ז). **אם אפשר לקרוא את המגילה שלא בי"ד וט"ו:** איתא במשנה (מגילה ב.) מגילה נקראת בי"א בי"ב ב"ג בי"ד בט"ו, לא פחות ולא יותר. ומבואר שם במשנה שזו קולא שהקילו על בני הכפרים שיוכלו לקרוא מיום י"א [ע"ש בגמ' הטעם]. ומבואר בגמ' שבזמן הזה בטל דינם של בני הכפרים לקרות מוקדם [ופירושו הטעם בברייתא 'בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה' ופרש"י בזמן הזה שאין שלוחי ב"ד יוצאים להודיע זמן ראש חודש כדי שידעו מתי לעשות פסח אלא מונים מיום מקרא מגילה ל' יום ועושים הפסח, ואם נקדים קריאתה יקדימו את הפסח ונמצא אוכלים חמץ בפסח. ועי' בר"ף (ס"ג) פירושים נוספים]. וע"פ הנ"ל כתבו כמה ראשונים שהיוצא לדרך ואין באפשרותו לקרוא מגילה ביום י"ד, יכול לקרוא מיום י"א ואילך. ובעל העיטור כתב שאין לקרותה אלא בי"ד, לפי שבזמן הזה נתבטל דין קדימה. ועפ"ז כתב הטור שטוב לקרותה בלא ברכה (שו"ת קה"י א"ב"ל ברכה), אבל דלמי שקראנה שכן דעת רוב הראשונים).

ובירושלמי איתא (פ"א ה"א) כל החודש כשר לקריאת המגילה, מאי טעמא, 'החודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה' (אספרי ט כ"ג), אמר רבי חלבו ובלבד עד חמשה עשר [אבל לא אחריו, דכתיב (אספרי ט כ"ג) 'ולא יעבור'. כמבואר שם]. וירושלמי זה הובא להלכה בכמה ראשונים, אמנם בב"י כתב שאין התלמוד שלנו סובר כהירושלמי שכל החודש כשר לקריאה, מדלא מייית לה [דהיינו שהרי אמרו שמגילה נקראת מ"א ואילך, ולא אמרו קודם, ולא דרשינן לפסוק החודש אשר נהפך וגו']. אלא שמכל מקום בשעת הדחק שא"א בענין אחר כלל, כדאי הוא הירושלמי לסמוך עליו.

מי שהתירו לו לקרוא לפני י"ד וקרא, ושוב נזדמן לו לקרוא בי"ד: אמרו בגמ' (יט.) שאע"פ שהותר לבן כפר להקדים את הקריאה מ"א, אם לאחר שקרא נזדמן לעיר והיה שם ביום י"ד, חוזר וקורא עמהם. ועפ"ז כתב הרמ"א בשם הכל בו שההולך בדרך והותר לו לקרוא את המגילה קודם י"ד [וכדלעיל], אפ"ל קראה בי"ג [שלפי כמה ראשונים הוא יותר זמנה מאשר י"א ו"ב (עי' ב"י)] יחזור ויקראנה ביום י"ד.

18. (מי שאינו יכול לקרוא המגילה בזמנה): המפרש בים והיוצא בשיירה, אם מוצא מגילה להוליך עמו חייב לקחתה עמו ולקרוא בה ביום י"ד (ועי' לעיל סעיף ה שבנה"ג גם בן כרך קורא בי"ד). א) אם אינו מוצא מגילה לקחת עמו, האם יכול לקרוא לפני פורים. [ומתחילת החודש. ומה לענין ברכה]. ב) והאם צריך לקרותה גם בלילה. ג) וכשקורא בלילה או ביום האם צריך עשרה. [לכתחילה או בדיעבד]. ד) והאם קטנים מצטרפים להשלים י. ה) אם אח"כ נזדמן לו מגילה בי"ד, האם צריך לקרוא שוב בברכה. ו) כשקורא המגילה לפני י"ד, מתי עושה סעודת פורים ומשלוח מנות ומתנות לאביונים.

תשובה: א) יקרא ב"ג או י"ב או י"א, ובלא ברכה [לחוש לחולקים], ואם א"א לו להמתין עד אז יקרא אפי' מתחילת החודש (השו"ע הביא זה בשם י"א, והרמ"א כתב שכן המנהג). ב) בטור משמע קצת שכן [ובר"ן מסופק בזה,²³⁶]. ג) בלילה די ביחודי, וביום צריך עשרה ובדיעבד יוצא ביחיד (ויש חולקים, עי' שה"צ סי' תרצ אות סא. שוה"ל הל' יט.). ד) אפשר שכן [ולקמן סי' תרצ ס"ק סג כתב שאין מצטרפים]. ה) כן. ו) בי"ד. סעי' ז' ו"ק יט כ כב ובה"ל ד"ה יקראנה ושה"צ.

פב) שאלה למעשה: חולה שיועד לפני פורים שיצטרך לעבור ניתוח בימי הפורים ולא יהא כשיר לשמוע קריאת מגילה ביום י"ד וט"ו, כיצד ינהג לענין קריאתה. [ומה"ד אם קרא את המגילה לפני יום י"ד ולבסוף היה באפשרותו לקרוא בזמנה]. (עי' ס"ז ו"ק כ (כב).

הוספות ועיונים

²³⁵ ומלבד זה, מצוה להתחיל ללמוד הלכות פסח ביום פורים עצמו, כדי לקיים את הדין של שואלין בהלכות פסח קודם לפסח שלושים יום. מ"ב סי' תכט ס"ק ב.

²³⁶ וסברתו כי דין זה נלמד מהקדמת בני כפרים, ובכפרים יתכן שכשם שהקילו עליהם לקרוא שלא בזמנה אלא ביום שהם מגיעים לעיר כן הקילו עליהם שלא יקראו בלילה (שהרי אז אינם בעיר).

(הקדמה לסעיף ח). **עד מתי אפשר לקרוא את המגילה:** לעיל בהקדמה לסעיף ז' הובאו דברי הירושלמי שכל החודש כשר לקריאת המגילה, דכתיב 'והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה', ובלבד עד חמשה עשר, אבל לא אחריו דכתיב 'ולא יעבור'. וכתב בשבולי הלקט שמזה יש ללמוד שמי שהיה אנוס ולא קרא את המגילה ב"ד, יכול לקרוא בט"ו [דפסטוט לשון הירושלמי משמע שהדין כן אף לכן עיר שזמנו ב"ד (הג"ט)].

19. (מי שלא קרא ב"ד): א) מי שהיה בספינה או בדרך ולא היה בידו מגילה ונדמנה לו בט"ו, האם יקראנה אז. [ולענין ברכה]. ב) ולאחר ט"ו.

תשובה: א) יקרא בלא ברכה. ב) לא יקרא. סעי' ח וס"ק כג.

20. (קרא המגילה באדר א'): אם טעו וקראו את המגילה באדר א' האם צריכים לחזור ולקרוא באדר ב'.

תשובה: כן (ובברכה). ס"ק כג. וד' פרשיות נתבאר לעיל וס"י תרפח.

פג) שאלה למעשה: בחור ישיבה שהיה עסוק ביום פורים דפריים לאסוף עבור ת"ת,

ורק לעת ערב נזכר שעדין לא קרא את המגילה, האם יכול להשלימה למחרת. (ע"י

ס"ח וס"ק ג).

סיכום קצר לנלמד: בזמן נס פורים נחו היהודים בכל מקום ביום י"ד ועשו אותו יום משתה ושמחה, ובשושן היה כן ביום ט"ו, לפיכך גם לדורות קבעו חז"ל ב' ימים חלוקים, ובשביל כבוד ארץ ישראל תקנו שכל עיר המוקפת חומה מימות יהושע יקראו בט"ו כמו בשושן, ושאר המקומות ב"ד. • עיר המוקפת מימות יהושע, אף שאינה מוקפת עכשיו קוראין בט"ו. ואפי' היא בחו"ל. • כפרים ועיירות גדולות וכרכים שאינם מוקפים מימות יהושע, קורין ב"ד, ואומרים על הנסים ב"ד ולא בט"ו. (סי' וס"ק יז). • כרכים המוקפים חומה מימות יהושע, א"צ בהם י' בטלנים (הבטלים ממלאכתן ועוסקים בצרכי ציבור בביהכ"ס וקבועין תמיד להשכים ולהעריב בבהכ"ס להתפלל), וי"א שצריך, ויש לחוש לשיטתם ויקראו גם ב"ד. (סי' א). • אין נקרא מוקף חומה אלא כשהוקף תחילה ואח"כ נתיישב, או שישב תחילה ע"ד להקיפו. אבל אם נודע שישב תחילה ע"ד שלא להקיפו לא מהני מה שהוקף אח"כ, אבל בסתמא אין חוששים שהיה כן, שדרך רוב המדינות שמקיפין ואח"כ יושבים או יושבים ע"ד להקיפו. ואם ישבה ואח"כ הוקפה ואח"כ נבנו בה עוד בתים, אם הם רוב המקום מהני להחשיבה כרך [ומחצה על מחצה צ"ע]. • כרך המוקף שאין בו ישראל כלל אלא כולו של גוים, הנכנס לשם בפורים קורא בט"ו. • כרך המוקף, כל הכפרים והעיירות הסמוכות לו אע"פ שאינם נראים עמו קורין כהכרך. וסמוכות היינו לא יותר מוקף [וי"א דוקא תוך מיל ולא מיל ממש, וי"א שדוקא תוך עיבורה של עיר, אבל דעת רוב הראשו' כדעה ראשונה וכן עיקר]. ואם נראים עם הכרך, אפי' אין סמוכות לו קורין כהכרך. [וי"א דלא מהני נראה ברחוק יותר ממיל, אבל דעת רוב הראשו' כדעה ראשונה וכן עיקר]. וי"א שכשהוא יותר ממיל ונראה, צריך שיהא גם משתתף עמו בענינו. ודינים אלו נ"מ גם לענין תקנות ומיסים שיש בבני כרך, שהכפר נחשב עמו לזה. • כפר הסמוך לדרך שנהיה שמו, אף שבכרך קורין בט"ו כנ"ל, בכפר יקראו ב"ד. • כרך שהוא ספק אם מוקף מימי יהושע, קורין ב"ד ובט"ו ובלילה, ויברכו רק ב"ד שהוא זמן קריאה לרוב העולם. ונוהגין שמחה ומתנות לאביונים בשניהם. וטבריה צריך לקרות בה ב"ד וט"ו, שספק אם הם נחשב כחומה. ובחז"ל במדינות שהן בצפון ורחוקים מא"י, אין להסתפק שמה מוקפים מימות יהושע. (סי' ד). • כרך שקורא ב"ד וט"ו מספק, הכפרים הנראים וסמוכים קוראים ב"ד. (בה"ל ד"ה אה). • בן כרך שקרא ביום י"ד יצא בדיעבד. (סקי"א ושה"י ח). • מי שדינו לקרוא בט"ו, אינו יכול לקרוא ולפטור לבני י"ד ב"ד, וכן להיפך, כיון שאינו מחוייב עתה בדרך. והפ"מ כתב שבדיעבד אם בן כרך קרא לבן י"ד ב"ד, יצא. (סקי"ח). • מי שבמדבר או בספינה, אפי' הוא מבני הכרכים קורא ביום י"ד כמו רוב העולם. (סי' ה). • מי ששייך לעיר הפרזות אפי' יום אחד, קרוי פרז וקורא ב"ד, וכן אם שייך למוקפים אפי' יום א' קרוי מוקף. ותלוי היכן היה דעתו בשעת נסיעתו להיות בתחילת היום [והיינו משהאיר היום, וי"א דוקא אחר זמן שהיה שהות לקרוא את המגילה]. ואם היה דעתו לחזור קודם תחילת היום, אפי' שלבסוף נתעכב שם, קורא כמקומו ולא עמהם. ואם היה דעתו להיות שם בתחילת היום, וכן היה, אף שלאחר מכן חזר באותו יום, קורא בזמנם ולא כמקומו. ואם היה דעתו להיות שם בתחילת היום אך לבסוף חזר קודם היום, לא מועיל מה שחשב תחילה וקורא כמקום דירתו. ובן עיר שעקר דירתו בליל ט"ו והלך לדרך, נתתיב כאן וכאן. ולמעשה בכל זה אין לסמוך לענין ברכה רק יעינינו פמ"ג. • פורים משולש: יום ט"ו שחל בשבת, קורין פ' זכור בשבת קודמת, בין בעיירות ובין בכרכים. ובשבת שהוא ט"ו, בעיירות קורין ומפטירין בפר"ש. ובכרכים: אין קורין

המגילה אז [והפ"ח אוסר גם לטלטלה אבל כמה אחרו' מתיירין] ומקדימין לקרותה ביום ו', ואז גובים ומחלקים מתנות לאביונים, ואין אומרים על הנסים ואם אמר אין חוזר. וביום שבת אומרים על הנסים, ומוציאים ב' ספרים ובשני קוראים ויבא עמלק ומפטירין פקדתי, ושואלין דורשין בהל' פורים [נבחרל יוצאים ע"י קריאת המגילה]. וסעודת פורים עושים ביום ראשון וכן המשלוח מנות, וי"א שניהם בשבת וי"א בשבת וראשון אבל הרבה אחרו' הסכימו כדעה ראשונה. • המפרש בים והיוצא בשיירה, אם מוצא מגילה להולך עמו חייב לקחתה ולקרות ב"י, ואם לאו יקראנה מ"י, בלא ברכה [כ"י יש חולקים]. ואם צריך לקרותה גם בלילה, בטור משמע קצת שכן [ובר"ן מסופק בזה], אך בלילה די ביחודי ואילו ביום צריך עשרה [ואפשר דסגי בקטנים] ובדיעבד יוצא ביחוד. ואם א"א להמתין עד י"א יקרא אפי' מתחילת החדש. ובכל גונא, אם נדמן לו אח"כ מגילה חוזר וקורא ב"י, ובברכה. וכ"ז לענין קריאת המגילה, אך לענין סעודה ומשמ"י ומתנ"א לא יקיים אלא בזמנה. • בן עיר שהיה בספינה או בדרך ולא היה בידו מגילה ואח"כ נדמנה לו ב"י, קורא ב"י בלא ברכה. אבל מט"ו ואילך לא יקרא כלל. • טעו וקראו המגילה באדר א', חוזרים וקוראים באדר ב'.

סימן תרפ"ט

21. (גרים ועבדים): א) גרים ועבדים משוחררים, האם חייבים במגילה. ב) ועבדים שאינם משוחררים. ג) הנ"ל ב', האם יכולים להוציא את האחרים.

תשובה: א) כן (שהם ישראל לכל דבר). ב) לא, וי"א²³⁷ שחייבים בשמיעה²³⁸. ג) לכו"ע לא²³⁹. סעי' א' וס"ק ב' ובה"ל ד"ה ועבדים. דין נשים במגילה יתבאר לקמן תש"ר 23. וקטנים לקמן תש"ר 30.

פד) שאלה למעשה: בשכונת 'נאות תקוה', בליל פורים נעדר הבעל קורא הרגיל. ר' אברהם בן אברהם, שהוא גר צדק, וידוע לקרוא את המגילה על טעמיה, היה מוכן לקרוא את המגילה במקומו. אך כמה מהמתפללים הביעו את חששם אולי אינו ראוי להוציא את האחרים, דשמה אינו בכלל 'אף הן היו באותו הנס'. ונגשו לרב ושאלוהו. מה השיב להם. (ע"ל ס"א).

(הקדמה לסעיף ב). **אם קטן יכול להוציא אחרים בקריאת המגילה:** קטן חייב בקריאת מגילה, מדין חינוך (מכ"ס פ"א ה"א) ככל מצוות התורה. ולענין אם קטן יכול להוציא את הגדול ידי חובתו בקריאת המגילה, הנה אמרו במשנה (מגילה יט:), הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן, רבי יהודה מכשיר בקטן. ומבואר שנחלקו ת"ק ור"י האם קטן יכול להוציא אחרים ידי חובתם. וכתבו תוספות (ר"ה וי"ב) שמדובר בקטן שהגיע לחינוך, ואעפ"כ דעת ת"ק שאינו מוציא אחרים ואף שהיא מצוה דרבנן ונמצא שגם הקטן חייב מדרבנן וגם הגדול חייב מדרבנן, והטעם משום שחובת הקטן בקריאת המגילה מצורפת משני חיובים דרבנן [-שכל חיובו במצוות הוא מדרבנן, וקריאת המגילה היא מדרבנן], ואילו חובת הגדול היא רק חיוב אחד דרבנן [-חיוב קריאת המגילה] שהרי חיובו במצוות הוא מן התורה.

ולמעשה בענין פלוגתת ת"ק ור"י אם קטן [שהגיע לחינוך וכו'] מוציא את הגדול, הרבה ראשונים פסקו כת"ק שאינו מוציא, דהלכה כרבים. אך בעל העיטור (הוצא ב"י ע"ה) פסק כר' יהודה, והוא על פי מה שאמרו בירושלמי (פ"ב ה"ה) שהנהיגו שיהא קטן קורא את המגילה (וע"י ב"הג"ר"א סי' תרע"ה ס"ג ענין מחלוקת זו בהתקנה). והשו"ע לעיל בהל' חנוכה (סי' תרע"ה ס"ה) הביא את דעת בעל העיטור שקטן מוציא את הגדול בהדלקה בשם יש מי שאומר, ואילו כאן בהלכות מגילה לא הביאו כלל אלא כתב בסתם שאין קטן מוציא את הגדול בקריאת המגילה. והאחרונים עמדו

הוספות ועיונים

²³⁷ והשו"ע כתב בסתם עבדים משוחררים, ומשמע כדעה ראשונה שעבד שאינו משוחרר פטור. מיהו ב"י הביא ב' צדדים בזה ע"ש, ובהכ"ח סק"ה כתב שכיון שב"י כתב את האופן שעבד פטור בדרך אפשר, משמע דעתו עיקר כהאופן הראשון שעבד חייב. (ויש לעני' בזה. וע"ש בבחי"ח דעתו למעשה).

²³⁸ וסברת המחלוקת, דנחלקו מהו 'אף הן היו באותו הנס' הנאמר בנשים, דעה קמייטא סברי שהנס נעשה על ידן (ע"י אסתה) וזה לא שייך בעבדים, ודעה בתרייתא סברי שהן היו בכלל הגזירה והרי אף העבדים שבזמן המן היו בכלל הגזירה ולפיכך עבדים חייבים. ב"י.

²³⁹ ודלא כבאשה דיש אומרים שמוציאה אחרים, דאותם השיטות הסוברים דעבד חייב סוברים דאין אשה מוציאה אחרים.

על סתירה זו. ומצאנו כמה תירוצים באחרונים בזה, והרבה נקטו לחלק בין מצות נר חנוכה לקריאת מגילה [או משום שמגילה מדברי קבלה וחנוכה רק מדברי סופרים, או משום שמצאנו קולא בנר חנוכה שיוצאין בו בהשתתפות בפרוטה בלא שליחות]. והמג"א ס"ל שאין חילוק בין חנוכה למגילה, והניח הקושיא בצ"ע, ועפ"ז הכריע במשנ"ב (ס"ק 1) שבמקום הדחק שאין שם אנשים בקיאים במקרא מגילה, יכול הקטן להוציא את הגדול.

אם אשה מוציאה אחרים במקרא מגילה: בגמרא ערכין (ב:) הביאו מהברייתא (תוספתא פ"ב) הכל חייבין במקרא מגילה, וכן הביאו מהמסנה (מגילה י"ט) הכל כשרין לקרות את המגילה [להוציא אחרים ידי חובתם]. ושאלו בגמרא 'הכל' לאיתווי מאי, והשיבו לאיתווי נשים, ופרש"י לומר שאף הן חייבות לשמוע מגילה, ושיכולות לקרוא להוציא את האנשים ידי חובתם. וכתב המגיד משנה (פ"א ה"ד) שכן נראה דעת הרמב"ם שהאשה מוציאה את האיש. והתוספות (מגילה ד. ד"ה ג"ה) הביאו בשם בה"ג שאין האשה מוציאה את האיש ידי חובתו, ולא אמרו בגמרא אלא שהיא חייבת במצות הקריאה. והביאו התוספות (ה"ג) ראייה לשיטת הבה"ג מן התוספתא (מגילה פ"ב ה"ד) שאמרו נשים ועבדים וקטנים פטורים מקריאת מגילה [ולגבי נשים על כרחך כוונת התוספתא שרק אינם מוציאות את האנשים]. ומה שמבואר בגמ' (ה"ג) שנשים חייבות במקרא מגילה, כתב המרדכי (פי' תשע"ט) שהבה"ג גרס בגמרא 'נשים חייבות במשמע מגילה', וכלומר שאין הנשים חייבות בקריאה אלא בשמיעה. ולפיכך אינן יכולות להוציא את האנשים שחייבים אף בקריאה, שאין קריאת הנשים קיום מצוה כלל, ורק כשהאשה קוראת הרי היא יוצאת משום ששומעת קריאת עצמה אבל הקריאה גופא אינה קיום מצוה. ומה שמבואר בגמרא שנשים כשרות לקרות המגילה ולא רק שחייבות בשמיעתה, יישב המרדכי (וב"ה בתוספות ה"ג) שכוונת הגמרא להכשירן להוציא נשים כמותן.²⁴⁰ וסיים המרדכי שלפ"ז יש לנשים לברך 'על מישמע מגילה' אפילו אם קוראת לעצמה. ובמג"א (ס"ק ה) הביא בשם הסמ"ג עוד טעם שאין האשה מוציאה את האיש [אף אם נאמר שאשה חייבת בקריאה ולא רק בשמיעה], דמגילה הוי כמו קריאת התורה, שאשה פסולה לקרוא משום כבוד ציבור. וכתב המ"א בשם הזוהר, שאשה לא תקרא את המגילה אפי' לעצמה אלא תשמע מאחרים. אמנם בש"צ (ס"ק טז) הביא מהחיי אדם שלא נמצא לשון זו בזוהר אלא אמרו שאינם קוראות **לאחרים**. וע"ע במשנ"ב ס"ק ח ובהש"צ שם.

אם אפשר לצאת ידי קריאת המגילה מחרש: איתא במשנה (מגילה י"ט): השומע קריאת המגילה מחרש שוטה וקטן לא יצא ידי חובתו. ומה שאמרו חרש, כתבו התוספות (ד"ה חזן) שאע"פ שסתם חרש היינו שאינו שומע ואינו מדבר (משנה תרומות פ"א מ"ט), והוא שוטה וקטן שאין בהם דעת (גמ' יומא מ"ג ועוד), על כרחך כאן שקורא את המגילה מדובר בחרש שמדבר, והוא נחשב כבן דעת לכל דבר (מגילה ב:) מלבד דבר שנוצרת בו שמיעת האוזן. ומבואר בגמרא שזה כדעת ר' יוסי הסובר בעלמא ששמיעת האוזן מעכבת, כגון לענין קריאת שמע וברכת המזון, וה"ה לענין קריאת המגילה. והנה בגמרא (בבב"ב טו. ובב"ב פ"ו סב ס"ג) נפסק לענין ק"ש דלא כר' יוסי, אלא הקורא את שמע ולא השמיע לאזונו יצא. וכאן במגילה הגמ' (י"ט) השוותה דין מגילה לק"ש, ומשמע שלהלכה אף במגילה ק"ל שבידיעבד יצא. אמנם הר"ף והרא"ש [ויש גירסאות גם ברמב"ם כן] העתיקו המשנה כצורתה שהשומע מחרש לא יצא. וכתב הב"י לבאר בדוחק שכיון שסתם משנה (מגילה י"ט) נקטה שלא יוצא, משמע דכן עיקר להלכה, ואף שלענין ק"ש וברכת המזון ק"ל שאין שמיעת אופזו מעכבת, שאני מגילה דהוא ענין פרסום הנס ואין די במה שמוציא הדברים בפיו אלא צריך שישמע את סופרו הנס [והגמ' שהשוותה בין מגילה לק"ש אינו אלא בדרך משא ומתן לפלפולא. מחצה"ה]. וכן פסק בשו"ע (כ"ה) שחרש אינו מוציא אחרים במגילה. [ולענין אם החרש בעצמו חייב במגילה לדעה זו, על בה"ל ד"ה חרש]. והב"ח ופר"ח ועוד אחרונים חלקו על השו"ע ונקטו שחרש מוציא אחרים, וכמו בק"ש, וכפי שמבואר בגמרא שדין ק"ש ומגילה שוים. אמנם גם לשיטתם דוקא בדיעבד יוצאים אך לכתחילה אין לשמוע מחרש וכמו בק"ש שלכתחילה צריך שישמע לאזונו (גמ' בבב"ב טו ופ"ד פ"ג ס"ג א"ג).

אם שמיעת האוזן מעכבת במגילה: לדעת הפוסקים לעיל שאין חרש יכול להוציא אחרים ידי חובה, ואף שבעלמא אין שמיעת האוזן מעכבת, וביאר הבית יוסף הטעם דשאני פרסום הנס שצריך שישמע לאזונו, מבואר שאף מי שיכול לשמוע וקרא ולא השמיע לאזונו, לא יצא (ס"ה ס"ק 11). והט"ז (ס"ה, הובא במ"ב ס"ה) כתב לפרש באופן אחר הטעם שחרש אינו מוציא אחרים, דחרש גרע טפי שאינו יכול להשמיע לאזונו, וכלומר דמי שיכול להשמיע לאזונו אין קריאתו פסולה אע"פ שלא השמיע, כיון שהוא ראווי להשמיע, ורק מי שאינו יכול להשמיע קריאתו פסולה [על דרך שאמרו (מנחות ק"ג) כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת]. ומבואר נפק"מ בין הביאורים לענין מי שקרא מגילה ולא השמיע לאזונו, דלביאור הב"י לא יצא ולביאור הט"ז יצא.

הוספות ועיונים

²⁴⁰ ולדעת רש"י וסיעתו הבבלי פליג אתוספתא וא"כ הלכה כהבבלי שנשים חייבות בקריאה וגם מוציאות את האנשים. באור הגר"א.

22. (השומע את המגילה): אחד הקורא ואחד השומע מן הקורא יוצא ידי חובתו. וצריך שיכוין הקורא להוציא והשומע לצאת. השומע ממי שלא חייב בקריאה, כגון שוטה, האם יצא. תשובה: לא. סעי' ב' וס"ד.

23. (נשים): א) האם נשים חייבות בקריאת מגילה. ב) האם יכולות להוציא איש. ג) ולהוציא חברתה. ד) ולהוציא נשים רבות. ה) מה כתב המג"א בענין קריאת אשה את המגילה. ו) אשה הקוראת, האם מברכת על הקריאה. [והנוסח]. ז) אשה שכבר יצאה האם יכולה להוציא אשה אחרת.

תשובה: א) כן, שאף הן היו באותו הנס. לכן צריך האיש לקרוא בביתו בשבילם, ובקצת מקומות נוהגין שהולכות לעזר"נ לשמוע הקריאה, אכן צ"ע איך יוצאות שם שא"א לשמוע כדין²⁴¹. ב) כן, וי"א שלא. ג) מוציאה. ד) לא תוציא דזילא בהו מילתא. ה) המג"א מצדד שאשה לא תקרא לעצמה כלל רק תשמע מאנשים, אך אם אין לה ממי לשמוע תקרא בעצמה. ו) כן, ותברך לשמוע מקרא מגילה כי י"א שאינה חייבת בקריאה אלא בשמיעה²⁴². ז) לא, שיש להסתפק אם הם בכלל ערבות שאע"פ שיצא מוציא (ולעיל סי' רע"א שה"צ ט' פסק שהם בכלל ערבות ומוציאין. שוה"ל הל' ה). סעי' א' ב' וס"ק א' ח' ושה"צ ובה"ל ד"ה ונשים.

24. (קטן): א) קטן שהגיע לחינוך, האם יכול להוציא אחרים. [שלא במקום הדחק]. ב) ואם הוא מקום הדחק שאין שם אנשים בקיאים במקרא מגילה.

תשובה: א) לא. וכ"ש שאם כבר יצא אין מוציא אפי' אשה²⁴³ או קטן אחר. ב) יכול להוציאם. סעי' ב' וס"ק ובה"ל ד"ה ונשים.

25. (חרש): א) חרש המדבר ואינו שומע, האם יכול להוציא אחרים. [לכתחילה או בדיעבד]. ב) והאם החרש עצמו חייב במגילה. ג) חרש השומע כשמדברים לו בקול רם, האם מוציא אחרים.

תשובה: א) י"א שאפי' בדיעבד לא מוציא (כן דעת השו"ע²⁴⁴), ודעת כמה אחרים שמוציא אחרים בדיעבד אך אין לעשות כן לכתחילה. ב) מהשו"ע משמע שלא, והבה"ל מסיק דחייב [ואף אם יקרא בלי טעמים אין קפידא (עי' גם לקמן סי' תרצ"א ס"ק כה)]. ג) כן. סעי' ב' וס"ק ה' ובה"ל ד"ה חרש.

26. (שמיעת הקורא בעצמו): הקורא בעצמו, האם יש קפידא שישמיע לאזנו.

תשובה: יש לזהר מאד שישמע, דאל"ה י"א שאפי' בדיעבד לא יצא (והיינו דעת הב"י בבאר דעת האוסרים לעיל תשו קודמת אות א'). שה"צ ז.

פה) שאלה למעשה: מי ששומע את המגילה מפי הבעל קורא, ושם לב שלא שמע מקצת מהמילים, והדין הוא שיחזור ויקרא בעצמו התיבות שחסרים לו (כפי שכתב המ"ב כאן ס"ק ה) [עד שיגיע למקום שאוחז שם הבעל קורא]. מה צריך לזהר כשחוזר וקורא, ע"פ הנלמד בסעיף זה מדין חרש. (עי' שה"צ ס"ק ז).

הוספות ועיונים

²⁴¹ מפני המרחק, אי נמי מפני רעש הקטנים, כדלקמן תשו' 30. וכיון שאין כל המקומות שוים ויש מקומות שניתן לשמוע בנקל את הקריאה בעזרת נשים, כתב הכף החיים (סי' ק) שבמקומות הללו הנשים נוהגות לשמוע הקריאה מהעזרת נשים.

²⁴² בשו"ת אור לציון (חיד' פני"ד אות ג) כתב שמדברי השו"ע בסעיף א' הכל חייבים בקריאתה אנשים ונשים וכו', משמע שאינה חייבת בשמיעה בלבד אלא אף בקריאה, ותברך על מקרא מגילה כמו האיש. ובכף החיים (סי' ק) הביא שכן דעת הפרי חדש ושלחן גבוה ומהזיק ברכה לברך על מקרא מגילה. ולעצם הברכה, דעת הכה"ח (שם) שאשה לא תברך, וכי"כ בנ"א איש חי (תצוה א), ועי' באו"צ (שם) שאשה שאומדת בדעתה שיכולה להאזין היטב כל המגילה, תברך ותוציא את האחרות בברכה, ובתנאי שהבעל קורא בקי בקריאה [דאל"ה מצוי שטועה באופן המוסל את הקריאה ולא יתקנהו].

²⁴³ ומשמע מזה שאם עדין לא יצא יכול להוציא את האשה [וכי"ה להדיא בבאר היטב כאן], וכתב השוה"ל הלכות (הל' ח) שצ"ע מדוע יכול להוציא [שהרי כתב המשני"ב (סי' ק) שקטן אינו מוציא את הגדול אפי' אם הגיע לחינוך]. והיה מקום לכאז' ליישב דברי הבה"ל, שמה שמבואר בדבריו שקטן מוציא גדול, משום שדן לענין ערבות, ובא לומר שגם אם קטן מוציא גדול [וכדעת הסוברים כן שהביא דעתם לקמן סי' ק] עכ"פ אין בו דין ערבות ואם יצא אינו מוציא. ואח"כ שוב במשני"ב סי' ק ו' דין בענין אם קטן מוציא והסיק שקטן אינו מוציא אלא בשעה"ד גדול ע"ש, ולפי"ז מה שכתב בה"ל זהו רק על צד שקטן מוציא גדול. וכתב לן הגר"ח קניבסקי שליט"א שאין לתרץ כן, דהיה לבה"ל לפרש שכונתו רק על צד זה שקטן מוציא את הגדול, אלא משמע שבכל ענין מייירי שיכול להוציא אם עדין לא יצא.

²⁴⁴ לכן כתבו הב"י איש חי (תצוה א) והכף החיים (סי' ק) דהשומע מחרש יחזור ויקרא, אך לא יברך כדי לחוש לחולקים.

27. (אנדורגינוס, טומטום, חצי עבד): **האם יכול להוציא אחרים או את מינו או את עצמו.** (א) אנדרגינוס. (ב) טומטום. (ג) עבד שחציו בן חורין.

תשובה: (א) מוציא את מינו, שאף כולם זכרים או כולם נקבות (וכ"ש שמוציא את עצמו), אבל אין מוציא לא את איש ולא את אשה. (ב) אין מוציא אפילו את מינו (ורק את עצמו מוציא). (ג) אינו מוציא גם מינו, וי"א שאפי' את עצמו אינו מוציא וצריך לשמוע מאחרים. סעי' ג' וס"ק י' י"ג.

28. (מודר הנאה): **השומע מגילה ממי שהוא מודר הנאה ממנו, האם יצא.**

תשובה: כן, דמצות לאו ליהנות ניתנו ולא מקרי הנאה. סעי' ד' וס"ק י"ד.

(הקדמה לסעיף ה). **אם אפשר להוציא אחרים במגילה כשאין שם עשרה:** ה"ב הביא בשם הארחות חיים שדין מגילה כדן תפילה, שבשביל להוציא אחרים צריך שיהיו שם עשרה, ולכן באופן שאין שם מנין כל אחד יקרא לבדו. אלא אם כן אינם בקיאים, בדיעבד יכול להוציאם. והמגן אברהם הביא בשם כמה ראשונים שדין מגילה אינו כתפילה לזה אלא כדן שופר שאין צריך עשרה כדי להוציא אחרים. וכתב המג"א שעפ"ז אדרבה עדיף שאחד יוציא את האחרים כדי לקיים ברוב עם הדרת מלך.

29. (יחיד אם מוציא אחרים): (א) **מקום שאין שם מנין, האם אחד יקרא לכולם או כל אחד לבדו.** [כשכולם יודעים לקרוא]. (ב) **ואם אין האחרים יודעים לקרוא.** (ג) **ובמקום שידעים, ואחד קרא לכולם, האם יצאו בדיעבד.**

תשובה: (א) כל אחד לבדו, שבשביל להוציא אחר צריך עשרה. והמג"א מצדד שעדיף שאחד יקרא לכולם, אבל הרבה אחרונים פסקו שכל אחד קורא לעצמו (וכן דעת השו"ע). (ב) אחד יוציא את כולם. (ג) כן. סעי' ה' וס"ק טו ובה"ל ד"ה מקום.

30. (קטנים): (א) **קטנים, האם צריכים לקרוא או לשמוע מגילה.** [ומה דין קטנות]. (ב) **האם יש להביא קטנים לבית הכנסת.** [ומאיזה גיל]. (ג) **ומה יש לנהוג בענין זה בד' פסוקים שקוראים בקול רם.** (ד) **מה הזהיר המשנ"ב בענין הבאת קטנים** (שהגיעו לחינוך). (ה) **אלו קטנים אין להביא לבית הכנסת.** (ו) **מפני מה כתב המ"ב שמי שיכולת בידו ראוי שיהיה לו מגילה כשרה.**

תשובה: (א) אם הגיעו לגיל חינוך כן. ודין קטנות כקטנים בכל זה. (ב) כשהגיעו לגיל חינוך מצוה להביאם כדי לחנכם לשמוע בציבור, ואע"פ שמדינא אפשר לקרוא להם בבית. (ג) להקרות אותם לקטנים (שיקראום) כדי לחנכם. (דין קריאת פסוקים אלו יתבאר לקמן סי' תרצ"ז). (ד) 'ועכשיו בעונותינו הרבים נהפוך הוא, שלבד ממה שאינם שומעים אלא גם מבלבלים שגם הגדולים אינם יכולים לשמוע, וכל ביאתם הוא רק להכות את המן ובזה אין האב מקיים מצות חינוך כלל, אלא צריך כל אב להחזיק בניו הקטנים אצלו ולהשיג עליהם שישמעו הקריאה, וכשיגיע הקורא להמן רשאי הקטן להכותו כמנהגו, אבל לא שיהיה זה עיקר הבאת הקטן לבית הכנסת'. (ה) קטנים ביותר, שמבלבלים דעת השומעים. (ו) כדי שיקרא אחריו פסקו שכל אחד קורא לעצמו. (ס"ה). • השומע מגילה ממי שהוא שרוחק מהבימה או שכבדו אזניו ואין יכול לשמוע היטב מהקורא, שיזהר לקרות לעצמו ממגילה כשרה, או עכ"פ יאחזו חומש והתיבות שיחסר לו יאמר תיכף מן החומש, דבדיעבד יוצא כשקורא על פה אם הוא עד חציה (כדלקמן סי' תרצ"ג). ס"ק ה]. סעי' י' וס"ק י"ז-טו ובה"ל ד"ה אַת וד"ה מנהג.

סיכום קצר לנלמד: אחד הקורא ואחד השומע מהקורא יוצא יד"ח, וצריך שיכין הקורא להוציא והשומע לצאת. ודוקא אם שמע מפי אחד שחייב בקריאתה, לפיכך השומע מהשוטה לא יצא. (ס"ב). • מקום שיש מנין חייב לחזר אחר מנין, אבל מקום שאין מנין, אם אי' יודע והאחרים אינם יודעים הוא מוציא את כולם, אבל אם כולם יודעים כל אחד קורא לעצמו דאין היחיד מוציא חברו לכתח' אלא בעשרה (כ"ד השו"ע), ובדיעבד אם נתכוין לפטור חברו יצאו אע"פ שכולם יודעים, והמגן אברהם מצדד דגם לכתח' עדיף שיקרא אחד לכולם, אבל הרבה אחריו פסקו שכל אחד קורא לעצמו. (ס"ה). • השומע מגילה ממי שהוא מודר הנאה ממנו, יצא, דמצות לאו ליהנות ניתנו. (ס"ד). • הקורא המגילה לעצמו יזהר מאד שישמיע לאזנו, דאל"ה י"א שאפי' בדיעבד לא יצא, כדלקמן. (שה"צ ז'). • נשים חייבות במגילה כאנשים שאף הן היו באותו הנס, וי"א שהנשים אינן מוציאות את האנשים לא בצבור ולא ביחיד, אבל אשה מוציאה את חברתה, אבל לא לנשים רבות דזילא בהו מילתא. והמג"א מצדד שאשה לא תקרא לעצמה רק תשמע מאנשים, ואם אין לה מי שיקרא לפניה תקרא לעצמה במגילה כשרה, ומברכת אשר קדשנו במצותיו וציונו לשמוע מקרא מגילה ולא על מקרא מגילה מפני ש"א שאינה חייבת בקריאה אלא בשמיעה. ואשה שכבר יצאה אין מוציאה אשה אחרת, שיש להסתפק אם הם בכלל ערבות. (סעי' א. ב.). • אנדרגינוס שיש לו זכרות ונקבות מוציא אנדרגינוס אחר, אבל לא את איש ולא את אשה. וטומטום אין מוציא אפי' טומטום

אחר, ואת עצמו מוציא (ס"א). • קטנים וקטנות שהגיעו למצות חינוך מחנכים אותן לקרותה או לשמוע, ומנהג טוב להביאן לבית הכנסת כדי לחנכם שישמעו בצבור [ומקרין אותן הדי' פסוקים שהקהל נוהגין לאמרן בקול רם], ובלבד שלא יביאו קטנים ביותר שלא הגיעו לחינוך, שמבלבלין דעת השומעין. וצריך כל אב להחזיק בניו הקטנים אצלו ולהשגיח עליהם שישמעו הקריאה, וכשיגיע הש"ץ להמן רשאי הקטן להכותו כמנהגו אבל לא שיהיה זה עיקר הבאת הקטן לביהכ"ס. וראוי למי שיכול שיהיה לו מגילה כשרה ולקרות בלחש מלה במלה, שא"א לשמוע מהש"ץ מחמת רעש ובלבול, וכ"ש מי שרחוק מהבימה או שכבדו אזניו ואין יכול לשמוע היטב מהקורא שיהיה לקרות לעצמו ממגילה כשרה או עכ"פ יאחז חומש והתיבות שיחסר לו יאמר תיכף מן החומש, דבדיעבד יוצא כשקורא על פה אם הוא עד חציה (סעי' א' ו'). • קטן שהגיע לחינוך אינו מוציא אחרים [וכ"ש אם כבר יצא אינו מוציא אפי' את האשה או קטן אחר], ובמקום הדחק כשאינו שם אנשים בקיאים במקרא מגילה יכול להוציאם. (סעי' ובה"ל ס"א). • גרים ועבדים משוחררים חייבין במגילה, וי"א שגם עבדים שאינם משוחררים חייבים בשמיעה, אבל אין מוציאין אחרים לכ"ע. (ס"א). ומי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו יכול להוציא אפי' את מינו, וי"א שאפי' את עצמו אינו מוציא וישמע מאחרים (ס"ג). • חרש שמדבר ואינו שומע, י"א שאין יכול להוציא אחרים [מיהו צריך לקרוא לעצמו ואף אם יקרא בלי טעמים אין קפידא], ואם שומע כשמדברים לו בקול רם מוציא גם אחרים, ודעת כמה אחר' שאפי' אינו שומע כלל יוצא השומע ממנו, מיהו לכתח' אין להעמידו להוציא רבים ידי חובתם (ס"ב).

סימן תרצ

(הקדמה לסעי' א). **עמידה בקריאת המגילה בציבור:** איתא במשנה (מגילה כ"ג). הקורא את המגילה עומד או יושב יצא. ולכאורה משמע יצא בדיעבד, אך כתב הר"ן (י"א: ד"ה הקורא) שלשון המשנה 'יצא' לאו דוקא אלא הכוונה אפילו לכתחילה, וכן פרש"י שם (ד"ה הקורא) 'אם רצה עומד אם רצה יושב' (וכן מבואר בירושלמי דס, וכן הוא לשון השו"ע. ומ"מ כתב המאירי (מגילה ע"ג) שהמנהג שהבעל קורא עומד, ומפני כבוד הציבור. ועפ"ז כתב הרמב"ם (פ"ב ה"ז) שהקורא בציבור יש לו לעמוד לכתחילה מפני כבוד הציבור (כן ביאר הבה"ל ד"ה אבל להוא ע"פ המנהג ה"ג). ולענין הקורא בציבור ונסמך על איזה דבר, הנה בעלמא קי"ל דסמיכה אינה כעמידה (ע"י ז"י ס"י קמ"א ס"א וז"ל ס"ג כ"ג, מיהו לענין קריאת מגילה מצדד המטה יהודה (ס"ק ט) שמוותר בסמיכה 'דכאן בקריאת מגילה אינו אלא משום כבוד ציבור, שלא כבקריאת התורה שהוא מטעם דכשם שניתנה בעמידה כך תהא קריאתה בעמידה, או מטעם דכתיב ואתה פה עמוד עמדי כדאיתא בגמרא (מגילה כ"ג), ולכך אפילו לסמוך אסור כדאיתא בשו"ע ריש סימן קמ"א, משא"כ במגילה אין קפידא אלא ביושב ממש' (וע"ש שדקלק מלשון הרמב"ם והשו"ע כו). וכתב הבה"ל (ד"ה אבל) שכיון שענין עמידה בעת הקריאה בציבור אינו אלא מנהג [וכנ"ל], נראה שבשעת הדחק יש לסמוך על דברי המטה יהודה.

31. (עמידה בברכה ובקריאה): א) קריאת המגילה, האם צריכה להיות בעמידה או אפשר בישיבה. [שלא לבעל קורא]. ב) והקורא לציבור. ומדוע. ג) והאם מותר לו לסמוך. ד) הברכות, האם צריכין להיות בעמידה או אפשר בישיבה. ה) ומה דין השומעים בעת שהקורא מברך.

תשובה: א) אפשר בישיבה. ב) לא יקרא יושב לכתחילה מפני כבוד ציבור. ג) במט"י מצדד שמותר, ובשעה"ד יש לסמוך על זה. ד) צריכין להיות בעמידה (שכל ברכת המצוות צריך להיות מעומד. מ"ב סי' ח סק"ב). ה) גם יעמדו²⁴⁵. סעי' א וס"ק א ב ובה"ל אבל ושה"צ.

32. (כיבוד החזן): א) האם מותר לחזן לקרוא את המגילה קודם שיקראוהו [בחזן שאינו קבוע]. ב) וש"ץ קבוע שמינוהו לכך.

תשובה: א) לא. ב) א"צ להמתין. סעי' א וס"ק ג.

פ) שאלה למעשה: החזן הקבוע בבית הכנסת ר' יואל שליט"א נחלש אחר צום תענית אסתר, ורוצה בעת קריאת המגילה להיסמך על התיבה, האם מותר לו. (ע"י ס"ק א ובה"ל ד"ה אבל).

הוספות ועיונים

²⁴⁵ ובכף החיים (ס"ק ה) הביא שיש אומרים שהקהל יושבים, ושיש הנוהגים כן.

33. (רבים הקוראים יחד): א) האם שני אנשים יכולים לקרוא את המגילה יחד. ב) ועשרה אנשים. ג) השומעים מהם, האם יוצאים. ד) אם מרגיש שמבלבלים לו הקולות ואינו יכול לשמוע היטב כל התיבות, האם יוצא בדיעבד.

תשובה: א) כן [ווא"עג דתרי קלי לא משתמע] 246 מ"מ במגילה דחביבה מפני הנס נותנין דעתן לשמוע היטב]. וי"א שאין זה לכתחילה ורק בדיעבד יצאו. ב) כנ"ל א': ג) כנ"ל א': ד) לא, לכנ"ע. סעי' ב' וס"ק ד ושה"צ.

הקדמה לסעי' ג). **מגילה שהושמטו בה פסוקים או תיבות:** איתא במשנה (מגילה יט.) מהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה ידי חובתו, רבי מאיר אומר כולה, רבי יהודה אומר מאיש יהודי, רבי יוסי אומר מאחר הדברים האלה. ואמרו בגמרא הלכה כדברי האומר כולה. עוד אמרו 'ואפילו למאן דאמר מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה' [ואין די שתהיה כתובה רק מ'איש יהודי']. והנה לעיל איתא בגמ' (י"ח) תנו רבנן, השמיט בה סופר אותיות או פסוקין [שלא כתבן במגילה], וקראן הקורא בעל פה, יצא. והקשו בגמרא מהא דתניא היו בה אותיות מטושטשות או מקורעות, אם רשומן ניכר כשרה, ואם לאו פסולה [הרי שצריכה כולה להיות כתובה כדין ואין להשמיט בה אותיות]. לא קשיא, הא בכולה הא במקצתה. פירוש, שאם מקצתה חסרה כשרה ואם כולה חסרה פסולה. ופירשו הראשונים שכונת הגמרא 'כולה' שאם רובה חסרה פסולה, אבל עד חצייה נחשבת מקצתה וכשרה. והקשו הראשונים מהסוגיא דלעיל שאמרו שצריכה שתהא כתובה כולה [ואין די שתהא כתובה מ'איש יהודי]. ומשמע שאם חסר מתחילת המגילה עד 'איש יהודי' פסולה, וקשה שהרי אין זה אלא מקצת מן המגילה וכאן נתבאר שאם השמיט עד רובה כשרה. הרא"ש (פ"ב ס"ד) ביאר דהאי לכתחילה והאי בדיעבד, דהיינו מה שאמרו צריך שתהא כתובה כולה היינו לכתחילה, אך בדיעבד אין פוסל כל שכתובה רובה. והרשב"א (י"ח ד"ה ל"ב) תירץ שיש חילוק היכן חסר, אם באמצע המגילה אינה פסולה אלא חסר רובה, אך אם היה בתחילת המגילה מראשה עד 'איש יהודי', אע"פ שהוא מיעוטה בלבד פסולה, ופירש הטעם שכאשר תחילת המגילה וסופה כתובה ורק באמצע היא חסרה אינה נראית כספר חסר אלא כספר מלא ושלם שיש בו טעויות, וכיון שהמגילה נקראה 'איגרת' (ע"י מ"ב ס"ק ז) אין מדקדקים בה לפסלה בכך, אבל כשחסר ממנה בראשה אע"פ שהוא מיעוטה מ"מ נראה כספר חסר, והרי צריך שיקרא אותה מספר שלם. ובארחות חיים (הפלות מגילה א"ת קל) בשם הרא"ה כתב ע"פ סברא זו של איגרת שאם הוא באמצע המגילה וחסר ענין שלם פסול דשוב אין זה איגרת. הרמ"א הביא דברי הרשב"א שאם חסר בתחילה או בסוף פסולה אפי' במיעוטה, וכן הביא דברי הארחות חיים שחיסור ענין שלם באמצע פסול. [ועי' עוד בדבור הבא].

הקדמה לבה"ל ד"ה אבל, ולשה"צ ס"ק ז). בשיטות הראשונים הנ"ל, דן הבה"ל: א. האם הרשב"א מודה לארחות חיים שאם חסר ענין שלם באמצע פסול. ב. להרשב"א שבהושמט בתחילה או בסוף פסול, האם זה דוקא בהושמט ענין שלם או אפי' פחות. ג. האם הארחות חיים מודה להרשב"א שבתחילה או בסוף פסול [היינו על כרחק אפי' שלא בענין שלם, דלשיטתו בענין שלם פסול אפי' באמצע]. ועי' גם שה"צ ס"ק י.

והבה"ל בסוף דבריו [בתיבות 'ברם צריך לברר'] דן היאך יש למנות את רוב או מיעוט המגילה, האם לפי מספר אותיותיה או לפי מספר תיבותיה.

34. (קריאה על פה): צריך לקרות המגילה כולה, והוא לעינבוא. ויתבארו הפרטים בזה לקמן סי"ד. א) קראה כולה על פה, האם יצא. ב) ומה"ד אם קרא כל פסוק במגילה, אלא שחסר בה באופן הפוסל, 247 האם יצא. ג) קרא מתוך מגילה כשרה, אך קרא הרוב בעל פה, האם יצא. ד) ואם קרא מקצתה על פה האם יצא. [ואם קרא על פה בתחילתה או בסופה או ענין שלם].

תשובה: א) לא. ב) לא, דמגילה פסולה מקרי על פה. ג) לא. ד) בכל גונא יצא. 248. ומחצה על פה ומחצה מתוכה צ"ע. סעי' ג' וס"ק ג' ובה"ל ד"ה דוקא ושה"צ.

35. (מגילה חסרה): א) מגילה חסרה באופן שאינו פוסל [כדלקמן], האם אפשר לקרוא בה לכתחילה. ב) ואם אין לו מגילה אחרת. ג) מגילה שחסרים בה תיבות בשיעור עד חצייה, וקראם על פה, האם יצא. [לא בחסרים בתחילתה או בסופה או ענין שלם]. ד) ואם הושמט בה ענין שלם. ה) ובהושמט בה בתחילתה או בסופה, ואינו ענין שלם וגם

הוספות ועיונים

246 פ"י שלא שומעים כל תיבה כראוי, שאי אפשר להם לצמצם דיבורם תיבה אחת שלא יהא אחד לאחור ואחד לפנים. רש"י ר"ה כ"ז א'.

247 וכגון שקרא בשתי מגילות, ומה שקרא במגילה זו קרא הכל מתוך הכתב אך חסר במגילה זו פסוקים אחרים בשיעור הפוסל את המגילה.

248 דלא כדלקמיה לענין מגילה שחסר בכתוב בה שיש אופנים שפסולה כשחסר אפי' במיעוטה, משום דהתם לא מקרי ספר, משא"כ לענין על פה אין שייך טעם זה - כל שמגילה כשרה לפניו. בה"ל ד"ה דוקא.

הוא במיעוטה. (ו) ואם חסר רק פסוק ראשון או אחרון. (ז) ובחסרים בה רק כמה תיבות בפסוק ראשון או אחרון. (ח) האם רובה ומקצתה נמדד לפי תיבות או אותיות, כגון שיש בה תיבה שמקצת אותיותיה אין רישומן ניכר (-שאינן תינוק בנוני יודע לקרוא), אך שאר התיבה כתובת כדת, האם מחשבים לפי התיבות או לפי האותיות. (ט) ומה דין אותיות חתוכות.

תשובה: (א) לא אלא צריך מגילה הכתובה כולה. (ב) יכול לקרוא בה. וכן כשהיה לו אחרת אך קרא בזו, יצא. (ג) יצא. וחציה בדיוק צ"ע. (ד) פסולה ואפי' היה במיעוטה. (ה) פסולה. (ו) אפשר שגם זה פסול. (ז) יצא. (ח) לפי התיבות, דהיינו תיבה זו כולה כמאן דליתא. (ט) גם פסולות והדין כנ"ל ח'. סעי' ג וס"ק ז-ט יא ובה"ל ד"ה אבל וד"ה אלא ושה"צ.

(פז) שאלה למעשה: א. מי שאיחר לבית הכנסת, ומצא שהשליח ציבור כבר התחיל את קריאת המגילה וקרא כמה פסוקים, האם יתכן למאחר להצטרף לשמוע מהש"ץ [ואין לפניו מגילה כשרה לקרוא מה שהחסיר]. (עי' שו"ע ס"ג ובה"ל ד"ה דוקא).
ב. מי שיש לפניו ב' ברירות, או לקרוא מתוך מגילה כשרה רגילה, או מתוך מגילה מהודרת עד למאד, עם כל דקדוקי ההלכות וחומרותיהן, ובכתב נאה ומהודר מאד מאד, אלא שיש בה תיבה אחת שאות שבה מטושטשת במקצת שאין רישום האות ניכר כל כך [-שאינן תינוק בנוני יודע לקרואה]. באיזה מגילה יבחר. [והאם יש חילוק היכן נמצאת התיבה הנ"ל אם בתחילת המגילה או בסופה או באמצעה]. (עי' שו"ע ס"ג וסוף שה"צ י).

36. (שומע שקורא בעצמו): (א) מי שיש בידו מגילה שאינה כשרה, האם יכול לקרוא עם הש"ץ. (ב) ואם יש בידו מגילה כשרה. (ג) כאשר רק הוא שומע מהקורא המוציא, האם יכול לקרוא מתוך החומש. (ד) הפסוקים שאומרים בקול רם, כיצד יש לנהוג מטעם הנ"ל.

תשובה: (א) לא יעשה כן אלא שומע ושותק, וכן לא יסייע שום אדם בעל פה לחזן, והטעם שמא יתן השומע לבו לזה ולא לש"ץ. (ב) גם יזהר בזה (ועי' לקמן ס"ק כו שבלחש מותר), אא"כ מכיון להוציא כל מי שיתן לבו לקריאתו ולא לש"ץ. (ג) יש מחמירים שגם בזה לא יקרא, משום הוא עצמו שנותן לבו לקריאתו ואינו משגיח למה שאומר הקורא.²⁴⁹ (ד) שלכתחילה יחזור החזן לקרותו כדי להשמיע לצבור מתוך מגילה כשרה והם יכווננו לצאת. סעי' ד וס"ק יג-טז ושה"צ.

(פח) שאלה למעשה: דבר מצוי הוא שהשומע את המגילה מהש"ץ רוצה לחזור ולקרא כמה תיבות מחמת חשש שלא שמע טוב וכדו'. מה צריך ליהרהר כשחוזר וקורא, על פי המבואר בסעיף זה [והאם יש חילוק אם קורא מתוך מגילה כשרה או לא]. (עי' ס"ד וס"ק יג ושה"צ יא ודוק היטב לשאלתנו).

37. (הפסיק בקריאה): (א) הפסיק בקריאת המגילה ושהה הרבה [שלא כדי לגמור כולה], האם צריך לחזור לראש. (ב) ואם שהה כדי לגמור כולה שלא מחמת אונס. (ג) ובשהה כדי לגמור כולה מחמת אונס. [ולענין ברכה].

תשובה: (א) בדיעבד אין צריך לחזור אלא ממשיך ממקום שפסק. [ולכתחילה יש לקרוא כולה כאחד ובין פסוק לפסוק לא יפסיק אלא כדי נשימה, כדלקמן ס"ק נב]. (ב) כנ"ל א'. (ג) לא יצא.²⁵⁰ ויחזור לראש²⁵¹, ולא יברך (כדי לחוש לחלוקים). [ועי' בזה לעיל רס"י סה]. סעי' ה וס"ק יז-יט ושה"צ ית.

הוספות ועיונים

²⁴⁹ ומי שאוחז בידו חומש וחושש שלא יוכל לשמוע ולהקשיב, דעת הגר"ש אלישיב (שו"ת אבני ישפה ח"יה סי' צח ט) שיקרא עם הבעל קורא בלחש מילה במילה מתוך החומש, ויזהר להקשיב לבעל קורא ולא לעצמו, ולדעתו (בבליה ההוא עמ' פ) גם כשאוחז מגילה כשרה וקורא בלחש עם הבעל קורא, יכוון לצאת בקריאת הבעל קורא, ויתנה בלבו שאם חיסר כמה מילים הרי הוא יוצא בקריאת עצמו במילים החסרות. (מובא במשני"ב דרשו על ס"ק יג).

²⁵⁰ ודעת המחבר (סי' ס"ה ס"א) שגם בשהה מחמת אונס יצא.

²⁵¹ ודוקא באונס מחמת שהאיש או המקום אינם ראויים, אבל באונס אחר כגון מחמת לסטים וכיו"ב אין דינו כשהה באונס, דמצד דיני הקריאה היה בידו לקרוא אלא שמתעם אחר לא קרא והרי זה כשהה מרצון. מ"ב סי' ס"ה סק"ב.

38. (הפסיק בדיבור): א) שח הקורא באמצע הקריאה, האם צריך לחזור לראש. ב) ואם היה מזיד. ג) ואם ע"י הדיבור גם שהיה כדי לגמור כולה. ד) ואם השומע שח. ה) מה כתב המשנ"ב שהוא צורך גדול, מחמת הנ"ל ד' בתשובה. ו) מה כתב הרמ"א במי ששח במגילה.

(תשובה: א) לא, וממשיך ממקום שפסק. ב) גם כנ"ל א'. ג) גם כנ"ל א'. ד) אם ע"י זה חיסר תיבה שלא שמעה, לא יצא. ה) שיהיה לכל אחד חומש, שבעוד שמכים המן א"א לשמוע כמה תיבות מהש"ץ, ויצא עכ"פ בדיעבד במה שקורא על פה מתוך החומש, כדלעיל ס"ג. [וכל ירא שמים נכון שיהא לו מגילה כשרה בידו ולקרוא מלה במלה בלחשיה, וע"י לעיל תשו' 36 שזיהר שלא יקרא בקול²⁵²], שא"י אפשר לשמוע מהש"ץ הכל, ובפרט שהנערים ממבלבלים. ס"ק כן]. ו) גוערים בו. סעי' ה' וס"ק י"ט כ. וע"י לקמן סי' תרצב ס"ב עוד בדיני שח במגילה.

פ)ט) שאלה למעשה: מעשה שהיה בבית כנסת במודיעין עילית, שאחד מהציבור שם לב שלא שמע היטב את המילים שלאחר המן האחרון מחמת רעש ההכאה. ולא ידע כיצד עליו לנהוג, והחליט לשמוע מהבעל קורא את המשך המגילה עד סיומה, ואח"כ השלים את המילים החסרות. ואח"כ אמר עם הציבור: 'ארור המן וכו', פורים שמח'. שוב נזכר שהאופן שהשלים לאחר הקריאה, נחשב למפרע, ואינו יוצא (כדלקמן סעיף ו). וניגש לאחד התלמידי חכמים שם, ושאלו האם עליו לחזור מתחילת המגילה. מה השיבו - על פי הנלמד מסעיף זה. (ע' שו"ע ס"ה).

39. (קריאה למפרע): א) קרא פסוקים מאוחרים לפני הקודמים, האם יצא. ב) ואם הקדים פרשה שלמה. ג) ואם הקדים פסוק אחד או תיבה אחת. ד) ואם ע"י הדילוג לא נשתנה הענין, שקרא כל המגילה או הענין ושוב קרא הפסוק המדולג (-ע"פ הפמ"ג משי"ג ה). ה) קרא פסוק א' ודילג הב' וקרא הג', מה יעשה. ו) מי שבירך על המגילה והתחיל מיד לקרוא שלא מראש המגילה, כיצד ינהג.

(תשובה: א) לא. וצריך לחזור ולקרוא על הסדר. ב) גם כנ"ל א'. ג) גם כנ"ל א'. ד) גם כנ"ל א'. ה) קורא מב' ואילך. ו) יחזור ויברך ויקרא מתחילה (כיון שלא היה לברכה על מה לחול שהרי התחיל שלא כדון, אך אם מיד אחר הברכה התחיל פסוק ראשון ורק בהמשך דילג, לא גרע משח באמצע שאינו חוזר כדלעיל). סעי' ו' וס"ק כא-כג ובה"ל ד"ה הקורא. (סעי' ז לעיל תשו' 34).

הקדמה לסעיף ח). מי ששומע המגילה בלשון הקודש ואינו מבין הלשון: איתא במשנה (ז). הלועז ששמע אשורית יצא, דהיינו מי שאינו מבין לשון הקודש ושמע קריאת המגילה בלשון הקודש יצא. והקשו בגמרא (יח). והרי אינו יודע מה הם אומרים. ותירצו דהוי כנשים ועמי הארץ שאינם מבינים לשון הקודש ואעפ"כ יוצאים, וגם בלאו הכי הרי אין ידוע לנו²⁵⁴ ביאור תיבות 'אחשתרנים בני הרמכים' (אסתר ח' ז), ובכל זאת יוצאים, ועל כרחק הטעם משום שמקיימים מצות הקריאה ופרסום הנס - על ידי שמבינים את מעשה הנס שכתוב במגילה.²⁵⁵

40. (מי שאינו מבין לה"ק): א) מי ששמע את המגילה הכתובה בלשון הקודש וכתב אשורית, ואינו מבין מה הם אומרים, האם יצא. ב) האם בהנ"ל א' יוצא לתחילה.

(תשובה: א) כן, דמ"מ איכא פרסומי ניסא. ב) כן. סעי' ח' וס"ק כה. עוד עוד מס"ק כו לעיל תשו' 38.

הוספות ועיונים

²⁵² אך יזהר להשמיע לאוזניו, דאליכי יש אומרים שאינו יוצא במה שקורא, כדלעיל סי' תרפ"ט ש"ק ז.

²⁵³ אף שבקריאת שמע יצא כה"ג להרבה פוסקים כנ"ל רס"י סד. וטעם החילוק בין ק"ש למגילה ביאר בשו"ע לעיל (סי' תכב

סי' כז) בשם העולת תמיד שדוקא בפרשיות של ק"ש שאינן סמוכות זו לזו בתורה אין זה נחשב למפרע כשקורא אותן שלא כפי תקנת חכמים, משא"כ במגילה שפרשיותיה סמוכות זו לזו אם הפכן אינו יוצא ידי חובתו.

²⁵⁴ בשו"ת הריב"ש (סי' שצ"א) כתב בשם הר"ן, שיתכן שאין הכוונה שחכמי הגמרא לא ידעו את פירוש המילים הללו, אלא לומר שרוב האנשים אינם מבינים פירוש מילים אלו, כיון שהן מילים נדירות שאין דוגמתן במקום אחר במקרא, אבל חכמי התלמוד ידעו ענין ופירושה כי היה מקובל בידם. ושם הביא שלדעת האבן עזרא (אסתר ח' ז) 'אחשתרנים' הם פרדים וביני הרמכים' הם בני הסוסיות, ולדעת רש"י (שם) אחשתרנים הם מין גלמים הממהרים לרוץ.

²⁵⁵ מדברי הגמ' הנ"ל שיוצאים אף שאין אנו מבינים פירוש תיבות האחשתרנים בני הרמכים, הוכיח הר"ן (ה). שקריאת כל מילה לעיכובא, ועפ"ז כתב הפמ"ג (משי"ג ו) שכל ירא שמים נכון שיהיה לו מגילה כשרה בידו ויקרא מילה במילה בלחשיה, שא"א לשמוע מן השי"ץ הכל היטב. ולכן הביא דין זה גם המ"ב כאן שוב אחר שכבר הביאו לעיל סי' תרפ"ט סק"ה. [ועיין היטב בה"ל הלחן סי"ד ד"ה אין מדקדקין בביאור דין זה].

41. (כמה תיבות הכתובות בלשון אחר): א) מגילה שכמה תיבות שבה היו מלשון אחר, האם כשרה. ב) מה טעם הפוסלים, מאי גרע מקרא תיבות אלו על פה.

תשובה: א) לכמה פוסקים פסולה, והריטב"א מצדד להכשיר²⁵⁶, וצ"ע. ב) דכיון שכתובים במגילה היו כמזויף מתוכו²⁵⁷. בה"ל ד"ה הכתובה.

צ) שאלה למעשה: הקורא את המגילה בליל י"ד, והוא אחר הצום, ולא היה מרוכז משך המגילה להבין את מילותיה. האם יצא בזה - לכתחילה או בדיעבד. (עי"ה וסי"ק כו).

(הקדמה לסעיף ט). **אם אפשר לקרוא המגילה בשאר לשונות:** איתא במשנה (יג), קראה תרגום, [און] בכל לשון, לא יצא. ובגמרא (יד) דדקדוק במה שאמרו במשנה 'קראה תרגום לא יצא', איך מדובר, אם המגילה כתובה בלה"ק והקורא קורא אותה בלשון תרגום, דהיינו שמעיין בכל מילה ומתרגמה בפיו ללשון ארמית, הרי זה ממש קריאה על פה וכבר שינוי שלא יצא. אלא מדובר שהמגילה היתה כתובה בלשון תרגום, והקורא קורא מתוכה בלשון תרגום שאין זה בעל פה, ואעפ"כ אינו יוצא משום שקורא שלא בלה"ק.

ובהמשך המשנה אמרו וקורין אותה ללועזות בלעז, דהיינו אפשר לקרוא את המגילה בשביל הלועזים שאינם מבינים לה"ק, באותו לשון שמבינים. והקשו על זה בגמרא (יט) שזה סותר לרישא, דלעיל מינה אמרו במשנה קראה בכל לשון לא יצא, וכאן אמרו שקוראים אותה ללועזות בלעז. ומסקנת הגמרא לתרץ שיש חילוק, הקורא לסתם אדם במגילה הכתובה בלשון אחרת לא יצא, אך מי שמבין לשון זו יוצא.

(הקדמה לבה"ל ד"ה באיזה כתב). **מגילה הכתובה בלשון העמים, האם צריך שיהא גם הכתב של אותו הלשון:** במשנה הנ"ל (יג) העוסקת בענין מגילה הכתובה בלשונות העמים, סיימו: היתה כתובה בסם ובסיקרא וכו' לא יצא, עד שתהא כתובה אשורית [-לשון הקודש], על הספר ובדיו. ונחלקו הראשונים האם סיפא זו חוזרת על הרישא לענין מגילה הכתובה בשאר לשונות, כלומר שגם באופן שמגילה בשאר לשונות כשרה, הכתב עצמו צריך להיות אשורית, או שזהו דין בפני עצמו ואינו חוזר אלא על מגילה הכתובה בלשון הקודש שעל זה אמרו שצריך שהכתב יהא אשורית אבל במגילה הכתובה בלשון העמים גם הכתב יכול להיות בלשון העמים. וע' בזה בהרחבה בב"ה"ל.

(הקדמה לסעיף י). **המבין לשון הקודש, אם רשאי לקרוא בלשון אחר שמבין:** במה שנתבאר לעיל סעיף ט' שמגילה הכתובה בלשון אחרת יוצא בה מי שמבין אותו לשון, נחלקו הראשונים האם זה דוקא למי שאינו מבין לשון הקודש. דעת הרמב"ן (יג) בשם הירושלמי שלא אמרו שיוצא בלשון לעז אלא למי שאינו מבין בלשה"ק, אבל מי שמבין בלשה"ק צריך לקרות דוקא בלשה"ק ואינו יוצא בשאר לשונות. שלא התירו לצאת ידי חובתן בלשון לעז אלא מפני שאין יודעין אשורית, שאע"פ שיוצאין באשורית בקושי, התירו להם לצאת בלשונם משום דודאי דפרסומי ניסא בידיעה ממש עדיף. ועוד טעם שהתירו לו לצאת בלשונו, כדי שיהא הוא יכול להוציא עצמו ידי חובתו ויקרא לעצמו. אבל היודע אשורית לעולם אינו יוצא אלא באשורית (למב"ן ס"ג). ויש חולקים, שכיון שמבין את הלשון יוצא בו בכל גווא. ולפ"ז אין לשה"ק חלוק אלא לענין מי שאינו מבין, שבלשה"ק יוצא אע"פ שאינו מבין משא"כ בשאר לשונות.

(הקדמה לסעיף יא). **ההנהגה למעשה בענין קריאת המגילה בלשון לעז:** מובא בשו"ת הר"ן (סי' עט) שגשאל מאת הריב"ש, על מקום שנהגו לקרוא את המגילה לנשים בלעז כדי שבינו, ושאמר להם הריב"ש שאין נכון לעשות כן, שהרי לדעת הרמב"ן (לעיל סעיף י) כל מה שהותר קריאה בלשון אחרת הוא רק למי שאין מבין לה"ק, אבל הלא הקורא הם לנשים הוא עצמו מבין לה"ק וא"כ אינו יוצא בלשון לעז, ומאחר שאינו יוצא אף אינו מוציא אחרים. והוסיף הריב"ש שבגמ' רואים שמנהגם היה לקרוא לנשים בלה"ק אע"פ שאין הנשים מבינות, והוא ממה שלמדו מהא דנשים ועמי הארץ שאינם מבינים הלשון ואעפ"כ יוצאים, שמקיימים מצות הקריאה ופרסום הנס, הרי מבואר שלא היו קוראים להם בלעז בכדי שיבינו. והשיב הר"ן להריב"ש בזה"ל: רואה אני דברך טובים ונכוחים, שאפילו בעסקי העולם כל משכיל בוחר לנפשו הדרך היותר בטוח והמשומר מכל נזק ומכשול ואפילו באפשר רחוק, על אחת כמה וכמה שיש לנו לעשות כן בדרכי התורה והמצות שהם כבשוננו של עולם, ואיך נניח

הוספות ועיונים

²⁵⁶ וסי"ל שמה שפסלו בגמרא היינו כשתיבות אלו שבלשון אחר מצטרפין לפסולין אחרים להיות רוב, אבל עד חציה כשר וכדלעיל ס"ג לענין מגילה שחסרים בה תיבות.

²⁵⁷ כלומר שאף שאם לא נכתבו תיבות אלו כלל כשרה בדיעבד, אם כתובים במגילה צריך שיכתבו כדין.

הדרך אשר דרכו בה רבותינו הקדושים ונכניס עצמינו במקום צר ובמשעול הכרמים (ע"כ⁶). והוא שם סברא נוספת שלא לקרוא בלעז, ומבואר במשנ"ב ס"ק לז, ע"ש.

42. (קריאה בלעז): א) מדין הגמרא, מי שאינו מכיר לה"ק, האם יכול לקרוא במגילה הכתובה בלשונות העמים. [ומה לגבי תיבות האחשתרנים בני הרמכים]. ב) והאם הכתב יכול להיות גם של לעז. ומה"ד כשכתובה בכתב של אומה אחרת. ג) היה מקצתה כתוב בלשון אחד ומקצתה בלשון אחר, האם יצא המכין ב' הלשונות. [לכתחילה או בדיעבד]. ד) האם שייך לקרוא מגילה בלשון אחר ממה שכתובה. ה) מה"ד בכל הנ"ל שקורא בלעז באופן שכשר, כשהקורא מכיר גם לה"ק. [לכתחילה ובדיעבד]. ו) כיצד המנהג למעשה בענין קריאת המגילה וכתבייתה בלעז. ז) לקוראים בב' ימים לחומרא (מחמת ספק), האם יש להקל לקרוא בלעז.

תשובה: א) אם מכיר בלשון זו רשאי [ותיבות האחשתרנים וכו' שלא ידוע תרגומן יקרא בלה"ק]. ב) הכתב צריך להיות דוקא אשורית. ויש מכשירים אפי' בכתב לעז (וכ"ד השי"ע), רק שיהא הכתב והלשון של אותה אומה ושיכיר הקורא אותו הכתב שלא יאה כקורא על פה, ויש מכשירים גם אם אינה של אותה אומה. בכתב הגויים אין צריך שיהו האותיות מוקפות גויל²⁵⁸. בדיעבד יצא [ואפי' כשבענין אחד היה פסוק א' בלשון זו ופס' אחר בלשון אחרת], ולכתחי' אין נכון לקרוא כזו מגילה. ז) לא, דהוי קורא על פה. [ומ"מ אם קרא מקצתה כך יצא בדיעבד, דלא גרע מקרא מקצתה בע"פ]. ה) י"א שאין יוצא [בין אם הקורא מכיר שניהם ובין אם השומע]. ואם קרא יחזור ויקרא בלא ברכה. ו) נהגו כל ישראל בזמן הזה לקרוא הכל בלה"ק ולכותבה בכתב אשורית. ז) גם לא. סעי' ט י וסי' כז-לו לח ובה"ל ד"ה שנמצא וד"ה באיזה וד"ה אבל ושה"צ.

43. כתב השו"ע הקוראים את המגילה לנשים (שאינן מבינות לה"ק) בלעז יש למחות בהם. מאיזה טעם.

תשובה: שהרי הגברים הקוראים מכירים לה"ק ויש לחוש לסוברים שלא יוצאים בזה וממילא אין יוצאים גם השומעים וכנ"ל תשו' קודמת. ועוד שהאחשתרנים בני הרמכים אינו יכול לתרגם שלא ידוע הלעז שלהם, ואפי' ירצו לקרות תיבות אלו בלה"ק י"ל דאסור לכתחי' לקרוא בב' לשונות וכדלעיל. סעי' יא וסי' לו לח.

צא) שאלה למעשה: ר' ג'קי קלאוס האמריקני, הדר ביישוב נידח, בקי בקריאת המגילה [בלשון הקודש], וקוראה לעצמו בביתו. בפורים אחד, בהגיעו לתיבות 'בלילה ההוא נדדה שינת המלך...', כל כך התרגש מהענין שהקב"ה משיגה על עמו, וכביכול נדדה שינת מלכו של עולם להצלח עמו - בניו, ומרוב התרגשות הוציא את התיבות שבפסוק זה בשפת האם שלו - אנגלית, במקום לשון הקודש כשאר המגילה שקרא. ורק לאחר המגילה נתן לבו לכך, והתקשר לרב לשאול האם יצא. מה ענה לו הרב. (ע"ה ש"צ כח).

44. (מתנמנם): א) מה הגדר של מתנמנם. ב) קרא את המגילה והוא מתנמנם, האם יצא. ג) האם יש חילוק אם תחילה היה ער ונרדם מעט ולא שקע לגמרי בשינה ועדיין הוא מתנמנם, או שמקודם היה ישן וניעור ועדיין לא ניעור לגמרי והוא מתנמנם. ד) האם יש חיסרון במה שהמתנמנם אינו מכוין עתה לצאת [כשבתחילת הקריאה כיון לצאת]. ה) השומע מן המתנמנם, האם יצא [כשדבריו נשמעים היטב]. ו) והאם יש חיסרון במה שהקורא אינו יכול לכיון עתה להוציא השומעים. ז) השומע והוא מתנמנם, האם יצא.

תשובה: א) שקוראים בשמו ועונה, ואינו יודע להשיב סברה (כגון ששואלים אותו: היכן הנחת חפץ פלוני, אינו יודע להשיב), אך כשמוזכרים לו (כגון שאומרים לו: האם במקום פלוני הנחת חפץ פלוני) נזכר (ואומר כן. ע"פ מ"ב תע"ט). ב) כן, הואיל ולא נרדם בשינה. ג) לא אלא בכ"ג יצא (דלא כב"ח שסובר שיש חילוק בין תחילת שינה לסוף שינה). ד) אין חיסרון הואיל ובתחילת הקריאה כיון. ה) כן. ו) לא, כל שכיון בתחילת הקריאה להוציאם. ז) לא, דבדואי חיסר כמה תיבות²⁵⁹. סעי' יב וסי' ט-מא ובה"ל ד"ה קראה ושה"צ.

צב) שאלה למעשה: ביום ראש השנה, בבית הכנסת של המכוונים שמאריכים בכוונות טובא בעת התקיעות, לאחר מכן עלה חשש בלבו של אחד המתפללים שמא בעת התקיעות הבעל תוקע היה שקוע בכוונות הרבה עד שהוסח לבו ולא

הוספות ועיונים

²⁵⁸ שלא כבלשון הקודש וכמבואר לקמן סי' תרצ"א דין ז'.

²⁵⁹ והשומע קריאת המגילה ובאמצע פנה לבו לדברים אחרים והסחית דעתו, אם רואה שידו אוחזת עדין במקום הנכון, או שידוע לומר היכן אוחזים, נחשב שמכוין לקריאה ויצא ידי חובה. (משני"ב דרשו על סיי"ק מא בשם הגר"ש אלישיב ושו"ת ארץ צבי).

היה בדעתו מפורש לכוון להוציא דעת השומעים. ואחר התפילה הלך אל רב השכונה ושאלו האם עליו לשמוע התקיעות שוב. מה ענהו. (עי' ס"ק מ, ועי' גם שה"צ (ט).

45. (קורא את המגילה לאיה צורך): א) היתה מונחת לפניו מגילה כשרה ומעתיק ממנה, וקורא פסוק במגילה הכשרה וכותבה, האם יצא בזה ידי קריאה. ב) ואם קרא כל המגילה באופן זה. ג) הקורא את המגילה, והתחיל לכוין לצאת רק מלאחר פסוק ראשון ואילך, האם יצא. [והאם יש חילוק ביום קריאת יום ללילה]. ד) היה מגיה את המגילה ובעת ההגהה קוראה, האם יוצא בזה ידי קריאה. ה) ואם קראה על פי המסורת ולא בניקוד כראוי.

תשובה: א) אם כיון לבו לצאת יצא ואם לאו לא יצא. ב) גם כן אם כיון לצאת יצא. ג) לא יצא בין ביום ובין בלילה. ד) כנ"ל א'. ה) אין יוצא. סעי' יג וס"ק ס"ק מד מה ושה"צ.

46. (קורא מגילה ומפרשה): א) היה קורא את המגילה פסוק פסוק ודורשו, האם יצא ידי קריאה. ב) האם מותר לעשות זאת לכתחילה.

תשובה: א) אם כיון לבו לצאת ידי חובה יצא. ב) כן. ובלבד שלא יפסיק בה בענינים אחרים שלא מענינו של יום, שזה אסור (לכתחילה) כנ"ל ס"ה. סעי' יג וס"ק מה מזו ושה"צ.

ג) שאלה למעשה: א. מי שקרא קריאת שמע שלא בעת התפילה ולא היה בדעתו לצאת ידי חובה, ושוב לאחר פסוק ראשון חשב שרוצה לצאת בק"ש זו ידי חובתו [כגון שקורא קריאת שמע שעל המיטה ולאחר שהתחיל מזכר שהתפלל ערבית וקרא ק"ש לפני הזמן], האם יכול לכוין באמצע הקריאה שרוצה לצאת ידי מצותו בקריאת שמע זו, וגם מה שקרא ישתייך לכוונה זו ויעלה לו לצאת ידי חובה. (עי' ס"ק מב ושה"צ מ). ב. בבית הכנסת "אליהו הנביא", אשר מתפללים שם בעלי בתים חשובים ועמך בית ישראל, בעת קריאת התורה בחומש שמות בפרשיות העוסקות בענין יציאת מצרים, רצה רב בית הכנסת שליט"א להפסיק מעט את הבעל קורא, ולעמוד ולדרוש בתוך כדי קריאת הפסוקים בענין עשרת המכות ויציאת מצרים וכו', עניני אמונה ובטחון בה', לחזק את המתפללים בהשגחה פרטית ובקיום התורה והמצוות. האם מותר לעשות זאת. (עי' שה"צ מג, ועי' (עד).

1. (הקדמה לסעיף יד). טעה בקריאת המגילה: אמרו בירושלמי (פ"ב ה"ח) אין מדקדקין בטעויותיה, כלומר אם טעה בקריאת המגילה אין צריך לחזור. והביאו שם מעשה בשני תלמידים שהיו יושבים לפני רב וקוראים את המגילה, אחד קרא 'יהודים' ואחד קרא 'יהודיים', ורב לא החזיר אחד מהם. ודעת כמה ראשונים (ר"ן וז"ר, מובא בב"י) שזהו דוקא בטעות שלא משתנה הלשון והכוונה כלל, כהאופן הנ"ל של יהודים ויהודיים, אבל בטעות שמשנה את כוונת התיבה, כגון שב'זמרדכי ישב בשער המלך' במקום לקרוא 'ישב' קרא 'ישב', כיון ששינה משמעות התיבה [מלשון הווה ללשון עבר] נחשב שלא קראה, והיות וקריאת המגילה כולה היא לעיכובא (גמ' יט. ולעיל ס"ג), לא יצא. וסברת החולקים שמכשירים גם בטעות ניקוד שמשנתה הענין, ביאר הב"י 'דכל שקרא התיבה, אע"פ שלא קראה כתיקונה, קראה כולה מיקר'. שיטת הרא"ז שכטעה באופן שאין משנתה הענין, אפי' אם דילג תיבה שלמה, יצא. ושאר פוסקים חולקים על זה. ולמעשה בכל הנ"ל עי' בבה"ל סוף ד"ה אין.

1. (כוונה לצאת): א) הקורא את המגילה צריך שיכוין לצאת ידי מצוה, וכנ"ל ס"ג. הקורא ומוציא אחר, אלו כוונת נוספת צריך בקורא ובשומע. ב) האם הכוונות הנ"ל הם לעיכובא בדיעבד. ג) הכוונות הנ"ל לצאת ולהוציא, האם צריך לכוין כל משך הקריאה, או די שיכוין קודם שמתחיל לקרוא על כל הקריאה. ד) ש"ץ הקורא בביהכ"ס, ולא כיוון במפורש להוציא הנמצאים, האם יצאו. ומה"ד באותם שעוברים אחורי ביהכ"ס. ה) והשומעים, האם צריכים כוונה מפורשת לצאת, כשהם בתוך ביהכ"ס או מחוצה לו.

תשובה: א) הקורא להוציא השומע והשומע לצאת. ב) כן [וכן כוונה לצאת ידי מצוה וכדלעיל שם. וע"ש שאפי' אם פסוק ראשון לא כיון לצאת לא מועיל אם יכוין משם ואילך]. ג) די שיכוין קודם הקריאה. ד) ש"ץ מסתמא כוונתו להוציא כל השומעים, ואפי' הם אחורי ביהכ"ס. ה) הנמצאים בביהכ"ס מסתמא מכוונים (שהרי לשם כך בא

לביהכנ"ס כדי להשתתף עם הציבור בתפילה ובקריאה)²⁶⁰, אבל העובר אחורי ביהכנ"ס צריך שיוכין בפירוש לצאת ידי חובה. סעי' יד יו"ק מח מט.

(טעות בקריאה): צריך לקרות המגילה כולה (ס"ה) והוא לעיכובא (ס"ה). א) אם חיסר תיבה, האם יצא [בנשתנה הענין או לאו]. ב) בהנ"ל א', האם כשחוזר יברך שוב [בנשתנה הענין או לא]. ג) חיסר אות אחת, האם חוזר, בנשתנה הענין או לא. ד) כשלא חיסר כלום, אבל לא קרא נכון שטעה בניקוד, מה"ד כשמשנתה הענין [כגון שקרא 'שב' 'שב'] או כשלא משנתה הענין [כגון שקרא 'יהודים' 'יהודיים'] האם חוזר. ה) טעה בניקוד ונשתנה הענין, כשחוזר האם מברך.

תשובה: א) לא יצא (דעת הרי"א) שאם לא נשתנה הענין יוצא, וש"פ חולקים). ב) מברך בכל גונא. ודעת הח"א שאם לא נשתנה הענין לא יברך (לחוש לרי"א)²⁶¹. ג) בכל גונא חוזר, וכנ"ל אות א'²⁶². ד) נשתנה הענין חוזר (ויש מקילין, וראה להלן אות ה'). לא נשתנה הענין לא חוזר [ואפי' היה כן בכמה תיבות]. ה) לא, לחוש לסוברים שכל שקרא התיבה, אפי' שהיה באופן מוטעה אין חוזר.²⁶³ סעי' יד יו"ק נ נא ובר"ל ד"ה אין. ובכל זה ה"ה בשמיעה, לכן צריך השומע להאזין היטב ולשמעו כל תיבה מפי הקורא. ס"ק מח.

ד) שאלה למעשה: מעשה ביהודי חלוש מזג, שעקב חולשת הצום, והקהל הרב שבבית הכנסת שגרם לדחוס קל באויר, הבין שיוקשה עליו מאד לשהות במקום עד סוף קריאת המגילה, לפיכך לפני תחילת הקריאה יצא לחדר הסמוך ומשם שמע את המגילה מהבעל קורא שבבית הכנסת. שוב נסתפק, אולי אין דעת הש"ץ להוציא את מי שבאופן יוצא דופן הוצרך לשהות לבדו בחדר הסמוך. אכן, האם יצא. (עי' שר"ע ס"ד).

תשובות בסוף הגליון - עמ' 180

(הקדמה לסעיף טו). איתא בגמ' (מגילה טז:), עשרת בני המן ועשרת צריך למימרינהו בנשימה אחת, מאי טעמא, כולהו בהדי הדדי נפקו נשמתייהו, ולשון הרמב"ם (פ"ב הי"ט) 'כדי הודיע לכל העם שכולם נתלו ונהרגו כאחד'.

2. (שהייה במגילה): א) האם מותר לשהות באמצע קריאת המגילה - לכתחילה. ב) מה הטעם שלא להפסיק.

תשובה: א) לכתחילה יקרא כל המגילה כולה כאחד, ובין פסוק לפסוק (או באמצע פסוק. טור) לא יפסיק אלא כדי נשימה. ב) שצריך לקרותה כאגרת (ודרך קוראי אגרת לקרותה כולה כאחד). ס"ק נב. עוד מדיני הפסקה במגילה נתבאר לעיל ס"ה.

3. (אמירת עשרת בני המן): צריך לומר שמות עשרת בני המן בנשימה אחת. א) מהיכן עד היכן, מדינא דגמרא. ב) מה טעם הדבר. ג) בדיעבד אם הפסיק ביניהם, האם יצא. ד) בהנ"ל א', מהו המנהג. [והטעם]. ה) מי שיש לו נשימה קצרה ומשער שאם יתחיל מן חמש מאות איש לא יוכל לומר כל עשרת בני המן בנשימה אחת, כיצד ינהג. ו) מה שנוהגין בקצת מקומות שכל הקהל אומרים י בני המן, האם נכון הדבר.

תשובה: א) מתחילת שמות עשרת בני המן 'ואת פרשנדטא', עד 'עשרת' [כולל]²⁶⁴. ב) הודיע שכולם נהרגו ונתלו כאחת. ג) כן, ואפי' שהה ביניהם כדי לגמור כולה [וכנ"ל ס"ה]. ד) המנהג לכתחילה לומר בנשימה אחת

הוספות ועיונים

²⁶⁰ והיינו כפי שכתב החיי אדם (מובא במייב לעיל סי' ס"ה) שכל שמעשיו מוכיחים עושה לשם מצוה, יצא אפי' שלא כיוון. [ועיי' בבחי"ל ד"ה וכן שהביא דוגמא לכך את האופן שכאן]. אכן כתב במשנ"ב (שם) שכל זה לענין דיעבד, אבל לכתחילה ודאי צריך לזהר לכוין במפורש לצאת.

²⁶¹ מה שמבואר כאן שיש אופנים שחוזר לברך, היינו באופן שסיים את הקריאה והסיח דעתו ממנה, אבל בלאו הכי יתכן שלא יחזור לברך שהרי הפסק אינו פוסל בה וכדלעיל סעיף ה. שונה הלכות ה' ו'.

²⁶² שהרי אין חילוק בין חיסר תיבה לחיסר אות א'. ה. כמבואר בבחי"ל לענין השמיט אות מ"ם של 'לאבינוס', דהעיקר שלא קראה כולה. אפי"כ באות שאין משנה את הכוונה כלל א. ה. כדלקמן אות ד' יהודים יהודיים). הגר"ח קניבסקי, מובא בכתבי הגרצ"ה גרינהויז.

²⁶³ נמצא שלסיכום באופן המעשי יש ב' חילוקים בין דילג [אות או תיבה] לבין שינה בניקוד, א' כשדילג לעולם חוזר ואפי' לא נשתנה הענין, ב' כשדילג ונשתנה הענין חוזר עם ברכה. משא"כ בשינה ניקוד לא מברך שוב, ואם לא נשתנה הענין אף אינו חוזר.

²⁶⁴ וצריך להזהר לקרות תיבת 'ואת' מתוך המגילה, כי יש טועים מחמת המהירות של נשימה אחת לקרות כל תיבות של ואת בע"פ (כן איש חי תצהו טו), וכמו כן יש לדקדק לקרוא כל אחד מבני המן בתיבת 'ואת' שלו ולא של אחר (כף החיים ס"ק צז). והני מילי לכתחילה אבל בדיעבד יצא כני"ל ס"ג.

מתחילת חמש מאות איש, והטעם שכל אחד מהעשרה היה שר חמשים עליהם. (ה) יתחיל מן 'זאת פרשנדתא', כי זהו מדינא דגמרא. (ו) לא, אלא יאמרם הקורא לבד והשאר ישמעו, ככל המגילה. סעי' טו וס"ק נב-נד.

4. (מנהגים: א) מה מנהג הבעל קורא כשאומר 'בלילה הוא נדדה'. (ב) מה המנהג בעת שאומר 'האגרת הזאת' (אסתר פ"ט פס' כו).

תשובה: א) להגביה הקול, כי שם מתחיל הנס. (ב) לנענע המגילה. ס"ק נב.

צה) שאלה למעשה: א. בחידון הלכתי שערך המלמד לילדי כיתה ח' בעת שסיימו משנ"ב הלכות מגילה, שאלם: הנה הגאון מראגאטשוב בעל הצפנת פענח נתן טעם (בהשטות להל' גירושין ח"ג עמ' 113) למה שיש שנהגו שכל הקהל אומרים עשרת בני המן, משום שדין שומע כעונה אינו מועיל אלא במה שנוגע לעצם הקריאה ואמירת הדברים, אבל אינו נחשב כאילו אמרו באותו אופן שאמר הקורא, נמצא שלדין אמירת בני המן בנשימה אחת אין שמיעתם מן הקורא מועילה ולא קיימו דין זה ששמיעתם, לפיכך אומרים אותו בעצמם בנשימה אחת. עד כאן דבריו. מה לדעתכם, האם בעל המשנ"ב סבר כחידוש זה. מה השיבו התלמידים. (עי' ס"ק נב).
ב. באמצע קריאת התורה בבית הכנסת בשבת, הרגיש הבעל קורא ששכנס ריח רע מאחד החלונות, והמתין חצי דקה [יותר מכדי נשימה] עד שיחלוף הריח. האם יש בזה חיסרון לכתחילה בקריאת הפרשה שקראו. (עי' ס"ק נב ודוק).

5. (אמירה שאחר המגילה): מה צריך לומר אחר קריאת המגילה.

תשובה: ארוך המן וכו' וגם חרבונו זכור לטוב. סעי' טז.

6. (פשיטת המגילה): מנהג כל ישראל שהקורא פושט המגילה כאגרת וכופלה (מקפלה) דף על גבי דף. א) האם זהו גם במה שעתידי לקרוא או רק במה שלפניו. (ב) והאם יש קפיצא מתי לפשוטה - קודם הברכה או לאחריה. (ג) אם ע"י הפשיטה - המגילה מגיעה ונגררת ע"ג הקרקע, האם מותר. ואם רק יוצאת מהשלחן ותלויה באויר. (ד) הקהל השומעים, האם צריכים לפשוט מגילותיהם.

תשובה: א) גם במה שעתידי לקרוא. (ב) יפשוט לפני הברכה, שלא יהיה הפסק בין ברכה לקריאה. (ג) אפי' אינה על הקרקע אלא באויר הוי גנאי ויש ליהרר בזה. (ד) לא, והפמ"ג כתב כמדומה שאין נוהגין כן אלא כל אחד פושטה כאגרת. ס"יז וס"ק נה נו ושה"צ.

7. (כריכת המגילה): א) כשגומר הקריאה, מתי כורך המגילה - קודם הברכה או אח"כ. (ב) והיכן מניח המגילה. (ג) אם עדין לא גלל וכבר התחיל הברכה, האם פוסק. [והאם יש חילוק כשאמר השם או לא].

תשובה: א) קודם ברכה, דגנאי הוא למגילה שתהא מונחת כך. (ב) על המגדל (-התיבה), ולא יניחה עדין במקומה אלא תהא לפניו בשעת ברכה. (ג) אם לא אמר השם פוסק וכורך ואח"כ מברך. סעי' יז וס"ק נז.

8. (אמירת הד' פסוקים): א) מה הם הד' פסוקים של גאולה שאומרים בקול רם. (ב) אחר שקראום הצבור, האם צריך החזן לחזור ולקוראם. [ומדוע].

תשובה: א) איש יהודי וגוי, ומרדכי יצא וגוי, ליהודים היתה אורה וגוי, כי מרדכי היהודי וגוי²⁶⁵. והטעם משום שמחה [וכדי לעורר הקטנים שלא ישנו ויתנו לבם על הקריאה (סי' תרפט ס"ק טז, ע"ש עוד)]. (ב) כן, כדי להשמיע לצבור מתוך מגילה כשרה, שכך המצוה לכתחילה וכנ"ל ס"ג. סעי' יז וס"ק נח. ועי' בזה גם לעיל ס"ד ברמ"א ומשנ"ב.

9. (הכאת המן): א) מה המנהג בענין הכאת המן. ומה נהגו בזה המהרי"ל, והחכם צבי. ומה כתב הפמ"ג [ואם החזן שותק אז]. (ב) ומה צריך החזן ליהרר בעת שמכים. (ג) האם יש לבטל מנהג ההכאה. (ד) יש מי שכתב (עי' מג"א ס"ק כא ולבוש ס"יז) לומר שם רשעים ירקב בעת שאומרים המן (והחזן שותק), האם נכון לנהוג כן. (ה) מה טוב ונכון שכל אחד ינהג כשהחזן אומר המן.

תשובה: א) המנהג שמכין המן כשקורין המגילה בבית הכנסת, והמהרי"ל לא היה מקפיד להכות כמנהג (זהו הלשון במהרי"ל), והחכ"צ היה מכה ורוקע ברגלו וטופח בסנדלו כשהגיע לזכירת המן, והפמ"ג כתב שיצא שחרם בהפסדס

שמבלבלים הרבה, ואף שהחזן שותק אז אינו נכון שאסור לכתחילה להפסיק יותר מכדי נשימה²⁶⁶. (ב) לשתוק אז כדי שישמעו כולם קריאתו. (ג) אין לבטל שום מנהג ולא ללעוג עליו, כי לא לחינם הוקבעו. [מיהו מנהג שיש בו חשש איסור אין שומעין לו]. (ד) לא [שעלולים ע"ז] להפסיד תיבות]. (ה) לקרוא פסוק אחד או שנים מתוך החומש [מפני שמצוי מאד קלקולים על ידי ההכאה ורגילין הנערים להכות כמה פעמים בעת שחוזר], וכך אף שלא ישמע מהחזן יצא וכו"ל ס"ג. [ועי' בזה עוד לעיל ס"ה וסו"ס"י תרפס]. סעי' יז וס"ק ט ובה"ל ד"ה ואין ושה"צ.

10. (מחייית המן): מה נהגו התינוקות בענין מחייית המן (שלא בעת קריאת המגילה).

תשובה: לצור צורת המן על עצים ואבנים, או לכתוב שם המן עליהן, ולהכותן זה על זה כדי שימחה שמו, על דרך 'מחה תמחה את זכר עמלק' ושם רשעים ירקב'. סעי' יז.

(הקדמה לסעיף יח). **קריאת מגילה שלא בעשרה: איתא בגמרא (מגילה ה, א), אמר רב, מגילה, בזמנה** [דהיינו פרזים הקוראים ב"ד (קפ"י) ומוקפין הקוראים ב"ט (כו"ז)] קורין אותה אפילו ביחיד [ואין צריך לקרוא בציבור, שהקריאה היא לפרסם הנס, ומכיון שבימים זה כולם קוראים יש פרסום לנס (קפ"י)], ושלא בזמנה [יש לקרוא אותה] בעשרה [כדי לפרסם הנס]. רב אסי אמר, בין בזמנה בין שלא בזמנה [יש לקרוא] בעשרה. [הרי שבקוראה שלא בזמנה לכ"ע צריך עשרה, ובקוראה בזמנה מחלוקת - לרב א"צ עשרה ולרב אסי צריך]. הוה עובדא וחש ליה רב להא דרב אסי [-] היה מעשה בפרזים שחל בזמנו, וחשש רב לדברי רב אסי ואסף עשרה אנשים לקריאת המגילה]. **ופסק השו"ע** כרב אסי שאף הקורא בזמנה צריך לקרוא בעשרה. [כן למד בבהג"ר א"ל בדעת השו"ע, וכן נקט המשנ"ב ובה"ל ד"ה לריד בסו"ד. ובה"ל הגולה למד בשו"ע כרב אהבסו"ס ללקמן רב לעיובא קאמרי ולכתמי' מזהה דדעי' יז].

ונחלקו הראשונים האם דברי רב רב אסי אמורים לענין לעיובא, כלומר אבל לכתחילה הכל מודים שמצוה לקרוא בעשרה, או שמחלוקתם אמורה רק לענין מצוה מן המובחר שנחלקו אם מצוה לקרוא בעשרה אבל לכ"ע עשרה אינו לעיובא [ועי' ב"י נד סוף, ש"לכ אפי' למאה ח"י עשרה ולכ"י אפי' עשרה לעיובא]. והשו"ע פסק כרב אסי וכו"ל שצריך עשרה, ונקט כהסוברים שהמחלוקת בלמצוה ולא לעיובא, ולכן כתב שהקורא מגילה בזמנה, לכתחילה צריך לחזור אחר עשרה, ואם א"א בעשרה קורים אותה ביחיד.

ולענין הקורא את המגילה שלא בזמנה, כתב המשנ"ב שאם קוראה ביחיד לא יברך, לחוש לשיטות הראשונים שעשרה הוא לעיובא. וע"ע שה"צ ס"ק סא.

מצוה מן המובחר לקרוא במקום שיש רבים: הקשה הר"ן (א. ביי"ק), לסוברים שהקורא את המגילה בזמנה אינו צריך לקרוא בעשרה [והיינו כדעת רב, וסברי שאפי' לענין לכתחילה קאמר רב שא"צ עשרה], והרי אמרו בגמ' (ג. ונפק לעיל ס"י תרפ"ב וס"ק ז) מבטלין תלמוד תורה לשמוע מקרא מגילה, והיינו אפילו במקום תלמוד תורה דרבים, ושמאן סמכו של בית רבי [שהיו שם לומדים רבים] שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה בציבור, וקשיא לרב הסובר שבזמנה קורין המגילה ביחיד אפילו לכתחילה, ותיירך הר"ן דרב מודה שיש מצוה מן המובחר לקרות המגילה עם הצבור משום פרסומי ניסא, ולפיכך בשעה שהצבור קורין מבטלין תלמוד תורה אפי' רבים כשל בית רבי ובאין לשמוע עם הצבור, משום דברוב עם הדרת מלך, מיהו ס"ל לרב שלא הטריחוהו חכמים לכונוס עשרה כדי לקרותה (עכ"ד). כלומר שאם יש מקום שקוראים בו את המגילה ברוב עם, מצוה לילך לשם ולא עוד אלא שמבטלין תורה בשביל זה, אמנם כשאין לפניו מקום שיש עשרה, בזה קאמר רב שאינו מחוייב לקבץ עשרה לקרות את המגילה. והן אמנם שהשו"ע פסק כרב אסי שלעולם מצוה לקרותה בעשרה, ומ"מ יש שם א"מ בהנ"ל, כגון גוש, שבוה לכ"ע יכול לקרוא לכתחילה, ומכל מקום אם יש מקום שקוראים שם את המגילה ציבור גדול, מצוה לילך לשם דברוב עם הדרת מלך [ועי' בפרי"ד ק"ז לעיל ס"י תרפ"ב ס"ק ז ונפ"ק ס"ט]. ויש עוד כמה נפק"מ, ע"ב מ"ב (מ"ז) ס"ק סב ובה"ל ד"ה צריך, ובמ"ב ס"ק סד.

(הקדמה לבה"ל ד"ה צריך). איתא במשנה (ב"מ כ"ג), היה עובר אחורי בית הכנסת או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת ושמוע קול מגילה, אם כוון לבו יצא ואם לאו לא יצא. והקשה הר"ן (ב"מ ז. ד"ה וקאמרו) בשם התוספות, והרי מגילה צריכה עשרה [כדעת רב אסי וס"ל לתוס' דרב אסי לעיובא קאמר] ואין יתכן שיצא כשאינו קורא יחד עם

הוספות ועיונים

²⁶⁶ והנה למעשה המנהג ברוב המקומות שמכים המן, והחזן שוהה יותר מכדי נשימה. ויתכן ליישב שסוברים שזה נחשב מענין המגילה, ובהכ"ז אינו נחשב הפסק וכדמצינו לענין הדורש פסוקי המגילה והוא מותר לכתחילה ואין זה נחשב הפסק כלל ולשוון הש"ע ס"י תר"ב ס"ק מ"א, ואף שמפסיק בדברים הרבה באמצע קריאת המגילה והוא הרבה יותר מכדי נשימה מ"מ אין זה נחשב הפסק כי הוא מענין המגילה ומסתבר שאף אם ירצה הדורש להפסיק יותר מכדי נשימה, כגון לצורך הבנת הענין, ג"כ אינו נחשב הפסק, וי"ל דה"ה בהפסק של הכאת המן, שהעולם מחשיבים זאת שהוא מענין המגילה. ועי"פ הני"ל פשוט שאם מפסיק לצורך כגון בשביל לדפדף במגילה, או לסדר פשיטתה כאגרות, או שיש לבעל קורא צורך לעצור מעט בשביל המשך הקריאה, אף שהוא יותר מכדי נשימה אין בזה גרועותא והוי קריאה לכתחילה.

העשרה שבבית הכנסת. וכתב הר"ן: ולא קושיא היא, דהא דבעינן עשרה במגילה היינו משום פרסומי ניסא, ובמקום שקוראים אותה הוא שצריך עשרה לפרסומי ניסא והרי יש שם עשרה, ואע"ג שהוא עומד במקום שאין עשרה קריאתה מיהא בעשרה הוא, וממקום דאיכא פרסומי ניסא שמע לה (עכ"ד). ועי' בה"ל מה שלמד הלבוש מכך, וע"ש בה"ל מה שהשיג על דבריו, וע"ש עוד.

11. (מגילה בזמנה בכמה נקראת): א) מגילה הנקראת בי"ד לעיירות ובט"ו למוקפין, כמה אנשים צריך כדי לקרוא. ב) כאשר הציבור קוראים המגילה בביהכ"נ, מי שיש בביתו ק' אנשים, האם מצוה לילך לביהכ"נ. ג) מי שהיה ביתו סמוך לביהכ"נ וחלונותיו פתוחים לביהכ"נ, האם צריך לילך לביהכ"נ. ד) אם א"א לקרוא המגילה בעשרה, האם אפשר לקרוא ביחיד [בזמנה]. ה) והאם יברך.

תשובה: א) לכתחילה צריך לטרוח ולקבץ עשרה, משום פרסומי ניסא. ב) כן, משום ברוב עם הדרת מלך²⁶⁷. ג) כן (ודלא להלבוש), והטעם כנ"ל ב'²⁶⁸ (ועי' לעיל סי' תרפו ס"ב שמבטלין ת"ת כדי לקרוא ברוב עם, ומי שיש לו מנין בביתו אפי' בקביעות אך אינו בביהכ"נ צריך לילך דוקא לביהכ"נ ששם יש פרסומי ניסא). ד) כן. ועי' לעיל סי' תרפ"ט ס"ה אם אחד יכול להוציא אחרים כשאינו עשרה. ה) כן. סי"ח וסי"ט ס"א ס"ה.

12. (מגילה שלא בזמנה): א) הקורא שלא בזמנה, כגון המפרש בים והיוצא בשיירה שאינו מוצא מגילה להוליך עמו וקורא לפני פורים [כנ"ל סי' תרפ"ח ס"ז], האם יכול לקרוא שלא בעשרה. ב) ומה"ד בט"ו שחל בשבת למוקפין שקוראים בער"ש, האם חשיב שלא בזמנה וצריכים עשרה. ג) בהנ"ל ב', אם אין י' האם יברכו.

תשובה: א) לא אלא חייב מדינא לקבץ עשרה (אך אינו מברך שי"א דהאידיא א"א להקדים, וכנ"ל סי' תרפ"ח ס"ז). ובדויעבד כשקרא ביחיד מחלוף אם יצא. שה"צ ס"ק ס"א ומ"ב סי' תרפ"ח ס"ק. ב) כן. ג) לא²⁶⁹ ²⁷⁰ ס"ק ס"א ס"ז.

13. (מי מצטרף לעשרה): א) קטנים, האם מצטרפים לעשרה. ב) ונשים.

תשובה: א) לא (ולעיל סי' תרפ"ח ס"ק כ"ב נסתפק אם קטנים מצטרפים, וצע"ק. שונה"ל ה' ג'²⁷¹). ב) יש להסתפק בזה. סעי' י"ח וס"ק ס"ג.

14. (עיר שקראו בה בעשרה): א) מקום שקראו את המגילה בצבור, ואיזה יחיד לא שמעה, האם צריך לקרוא בצבור. ב) ומה"ד כשמקדים לקרוא לפני הצבור.

תשובה: א) הרמ"א כתב שלא [כשאינו צבור מזומן לפניו]²⁷², והמ"ב הביא שיש חולקים, ולכן לכתחילה יחזר אחר עשרה. ב) נחשב יחיד וצריך י' לכונ"ע. סעי' י"ח וס"ק ס"ד ושה"צ.

הוספות ועיונים

²⁶⁷ ואין זה אלא מצוה [אמנם מבטלים ת"ת בשביל זה], משא"כ ענין פרסומי ניסא הוא חמור יותר ולכן אפי' אין ציבור מזומן לפניו צריך לחזר אחר עשרה.

²⁶⁸ ואפשר שבכה"ג גם משום פרסומי ניסא חייב ליכנס לביהכ"נ. בה"ל ד"ה צריך, בסו"ד.

²⁶⁹ בש"צ אות נט כתב שכן מוכח בגמ' שאף זה נקרא שלא בזמנה. ונראה שכוונתו שהרי האמוראים לא דיברו על בני כפרים המקדימים ליום הכניסה שבזמנם כבר נתבטל דין זה וכמבואר בריש מכילתין, וכפי שהוכיח הר"ן. וכן כתבו עוד ראשונים [בעה"מ והרשב"א ועוד] שפורים שחל בשבת ומקדימין ליום שישי חשיב שלא בזמנה. מיהו רש"י (ה' ד"ה שלא) פירש שלא בזמנה על בני כפרים, ויישב הרא"ש (סי' ה) הוכיח הר"ן הנ"ל שאף חל היה אז דין כפרים, עיקר דברי האמוראים אתו להשמיענין לקרוא בזמנה, וממילא הזכירו גם הדין לשלא בזמנה. ע"כ. וא"כ ממה שלא פי' רש"י על פורים שחל בשבת, משמע שדוקא בני כפרים שהקילו להם לקרוא קודם הזמן נחשבים שלא בזמנה, אך פורים שחל בשבת והוקדם ליום שישי, אין זה שלא בזמנה שהרי יום זה הוא זמן הקריאה לכל ישראל וכשקוראים בו יש פרסום הנס. וכיו"ב מבואר ברמב"ם (פי"א הי"ז) שפורים שחל בט"ו ומקדימין ליום י"ד אין זה בכלל שלא בזמנה. ואמנם הבי"י הביא פי' הר"ן שפורים שחל בשבת והוקדם לער"ש נחשב שלא בזמנה, וכן נקט המשנ"ב (המ"ז). ועי' חזו"א (סי' קנה סק"ב) שנקט כהרמב"ם, וצירף עוד צדדים בזה, ולכן כתב שט"ו שחל בשבת ומוקפין מקדימין ליי"ד, מקרי זמנה, והיחיד מברך, ע"ש. ועי' גם שו"ת אור לציון (ח"ד פני"ד אות י'), ונקט שמשום סב"ל לא יברך.

²⁷⁰ וה"ה לענין ברכת על הנסים והשהייתו, כתב הכפ החיים (סי' קי"ח) שאין לברך רק יאמר בלא שם ומלכות.

²⁷¹ ובקובץ קימו וקבלו (עמ' 74) הביא בשם הגר"א שטיינמן לבאר ששם שמדובר לענין קריאה שלא בזמנה יתכן שמצטרפים, כיון שאין לזה דין קריאה שהרי אינו בזמנה ואינו אלא משום פרסומי ניסא, משא"כ כאן לענין קריאה בזמנה.

²⁷² דאם ציבור מזומן לפניו צריך לילך לשם משום ברוב עם הדרת מלך, ואפילו מבטלין תורה בשביל זה. ומבואר כאן דמצות ברוב עם הוא רק כשהציבור מזומן לפניו. משא"כ פרסומי ניסא הוא יותר חמור ואפי' כשאינו ציבור מזומן לפניו צריך לחזר אחר עשרה. וכנ"ל בהערה 267. ובנדון שלפנינו שכבר קראו שם עשרה יש מחלוקת אם בכה"ג נתקיימה מצות פרסומי ניסא, וזה יסוד מחלוקתם האם צריך עשרה.

צו) שאלה למעשה: לחידודי. הדר בירושלים וצריך לקרוא בט"ו, ולפני יום י"ד נסע לאיזה עיר ונעשה פרוז בן יומו, ושוב באמצע יום י"ד חזר לירושלים, והוא חייב בקריאת המגילה וכן"ל סי' תרפ"ט ס"ק יב, האם יכול לקרוא ביחיד או שנחשב שקורא שלא בזמנה [מאחר וקורא ביום שלפני זמנו דהיינו ט"ו] (וכיון שחזר לכך ויהיה שם ביום ט"ו חל עליו גם שם בן ט"ו, כדמוכח בה"ל שם וכו"ש הוא) וגם נמצא במקום שקוראים רק למחר בט"ו] ויהא צריך עשרה. (ע"י סע"י יח"ט ס"ק סא דוק).

סיכום קצר לנלמד: אסור לחזן לקרות את המגילה עד שאומרים לו קרא, ודוקא שאינו קבוע לכך אבל בש"ץ הקבוע שמיניהו לכך אין צריך להמתין. • בשעת ברכות המגילה צריכין לעמוד בין הקורא ובין השומעין, אבל בשעת קריאת המגילה יכולים לשבת. אבל הקורא בצבור לא יקרא יושב לכתח' מפני כבוד הצבור, ובמט"י מצדד דסמיכה מותר ובשעה"ד יש לסמוך על זה. • אפי' שנים ואפי' עשרה יכולים לקרותה ביחד, ויוצאים הם והשומעים מהם, ואע"ג דתרי קלי לא משתמעו מ"מ במגילה דחביבה מפני הנס נותנין דעתן לשמוע היטב. וי"א דלכתח' אין לעשות כן רק בדיעבד יצאו. מיהו אם מרגיש בעצמו שמבלבלים לו הקולות וא"א לו לשמוע היטב כל התיבות, לכו"ע לא יצא אף בדיעבד. • צריך לקרותה כולה והוא לעיכובא. ואפי' אם חיסר ממנה רק תיבה אחת לא יצא. • צריך לקרות כולה מתוך הכתב ואם קרא בעל פה לא יצא, ואפי' קורא כל פסוק במגילה אלא שלא היתה המגילה שלפניו כשרה כדלקמן, מקרי בעל פה ולא יצא. ודוקא כולה או רובה, אבל אם קרא מקצתה בעל פה, אפי' קרא בתחלתה או בסופה בעל פה ואפי' קרא ענין שלם בעל פה, יצא בדיעבד, ובמחצה בדיוק צ"ע. • לכתח' צריך לקרות במגילה שכתובה כולה ואין נכון לקרות במגילה שחסרה תיבות; אבל בדיעבד, או שאין לו מגילה אחרת, אפי' השמיט הסופר תיבות עד תציה וקראם הקורא על פה, יצא [וחציה ממש צ"ע]. ודוקא שלא הושמט ענין שלם, שאלי"כ אפי' במיעוטה פסולה, וכן אם השמיט בתחלתה או בסופה אפי' מעוטה ואינו ענין שלם, פסולה; ואפשר דאפי' חסר רק פסוק ראשון או אחרון פסולה, אבל אם חסר רק איזה תיבות בפסוק ראשון או אחרון, בדיעבד יצא. ואם יש בה אותיות מטושטשות ואין רשומן ניכר או אותיות נפסקות, אפי' תיבה שיש בה אות אחד מטושטש או נפסק, נחשב כל התיבה כמאן דליתא. • מי שתופס בידו מגילה שאינה כשרה לא יקרא אם הש"ץ אלא שומע ושותק. וכן לא יסייע שום אדם על פה לחזן, שמא יתן השומע לבו לזה ולא לש"ץ, ואפי' אוחז בידו מגילה כשרה גם כן יזהר בזה (ובלחש מותר כדלקמן); ואי"כ מכיון להוציא כל מי שיתן לבו לקריאתו ולא לש"ץ. ויש מחמירין שגם הקורא רק לאדם אחד ואין שם שומע אחר, לא יקרא האדם ההוא מתוך החומש ולא יסייע לו בעל פה, משום הוא עצמו שנותן לבו לקריאתו ואין משגיח למה שאומר הקורא. • הדי' פסוקים שאומרים בקול רם, לכתח' צריך החזן לחזור ולקרותן כדי להשמיע לצבור מתוך מגילה כשרה והם יכוונו לצאת, שמצוה לכתח' לשמוע כל המגילה מתוך הכתב של מגילה כשרה. • לכתח' לא ישהה באמצע קריאת המגילה, ובדיעבד אפי' פסק ושהה כדי לגמור כולה א"צ לחזור, ואם שהה מחמת אונס כדי לגמור כולה חוזר לראש בלא ברכה (ולדעת המחבר בס"ה סה חז"ר). • אסור לשוח באמצע המגילה, בין הקורא ובין השומעים; וגוערין במי ששח בינתים, דכיון שבירך עליה אין לו להפסיק עד לאחר גמר המצוה. ובדיעבד אם שח הקורא, אפי' במזיד, ואפי' שהה ע"י זה כדי לגמור כולה, אין צריך לחזור, אלא גומר ממקום שפסק. אבל אם השומע שח אפי' בשוגג, ולא שמע ע"י זה הקריאה, אפי' חיסר רק תיבה אחת, לא יצא. ולכן צורך גדול להיות לכל אחד חומש, כי בעוד שמכין חומשים המן וכיוצא, א"א לשמוע כמה תיבות מהש"ץ, ויוצא עכ"פ בדיעבד במה שקורא מקצתה על פה מחומש, וכדלעיל. וכל ירי"ש נכון שיהא לו מגילה כשרה בידו ולקורא מלה במלה בלחשה (באופן שלא ישמעוהו אחרים וכדלעיל, רק ישמע לאוזניו כני"ל שה"י תרפ"ט ז), ש"א לא לשמוע מש"ץ הכל, ובפרט שהנערים מבלבלים. • הקורא את המגילה למפרע לא יצא, כגון שקרא הפסוקים האחרונים לפני הראשונים או פרשה שניה קודם לראשונה, ואפי' פסוק אחד או תיבה אחת למפרע לא יצא, וצריך לחזור ולקרות על הסדר. ולכן אם קרא פסוק אחד ודילג השני וקרא השלישי, לא יקרא השני ואחר כך הרביעי, אלא מתחיל מפסוק שני ששכח וקורא על הסדר. ואם התחיל תיכף אחר הברכה לקרוא שלא מראש המגילה, הוי הפסק, וצריך לחזור ולברך. • מי ששמע את המגילה הכתובה בה"ק ובכתב אשורית, אע"פ שאינו מבין מה הם אומרים יצא ידי חובתו ואפי' לכתח', ומהאי טעמא יוצאין השנים ועמי הארץ שאין מבינים, דמ"מ איכא פרסומי ניסא. • מגילה שהיו כתובין בה כמה תיבות בלשון אחר, פסולה לכמה פוסקים, [וגרע מהשמיט בה תיבות], והריטב"א מצדד להכשיר בזה, וצ"ע. • מדינא דגמרא, מי שאינו מכיר לה"ק, יכול לקרות במגילה הכתובה בלשון לעז אם מכיר בה,

[ותיבות האחשטרנים בני הרמכים שלא ידוע תרגומן יקרא בלה"ק], ובלבד שתהא כתובה באותיות אשורית, [ויש מכשירין אפי' בכתב הגוים, רק שיהא הכתב והלשון של אותה אומה ושיכיר הקורא אותו הכתב שלא יהא כקורא בע"פ, ויש מכשירין גם אם אינה של אותה אומה. ובכתב הגוים אין צריך שיהא האותיות מוקפות גויל]. ואם מקצתה בלשון אחד ומקצתה בלשון אחר, אפי' פסוק אחד כך ופסוק אחר כך, יצאו בדיעבד אם מבינים את שניהם, אבל לכתח' אין נכון לקרות בכתובה בבי' לשונות. וצריך שיקרא דוקא בלשון הכתובה, דאל"ה הוה ליה קורא ע"פ אפי' רואה בפנים ומתרגמה לשומע [ומי"מ אם קרא מקצתה כן יצא בדיעבד דלא גרע מקרא מקצתה בעל פה]. וכל זה שכשר, דוקא באין מכיר לה"ק ומכיר הלשון הכתוב במגילה, אבל אם מכיר שניהם י"א שאין יוצא, בין אם הקורא מכיר שניהם ובין אם השומע [ואם קרא יחזור ויקרא בלא ברכה], וכ"ש אם אין מכיר הקורא הכתוב [דהוי קורא ע"פ] או הלשון [שאיין יוצא בלשון אחר כשלא מבין הלשון], או שהשומע אין מכיר הלשון הכתוב בו, שבכה"ג לא יצאו לכו"ע אפי' אין מכירין לה"ק עד שיכירו בו הקורא והשומע, ולכן יש למחות ביד הקוראים לנשים המגילה בלשון לעז שהרי הגברים הקוראים מכירין לה"ק, ועוד שהאחשטרנים בני הרמכים אין ידוע לעז שלהם ואיך יתרגמן, ואפי' ירצו לקרות אלו התיבות בלה"ק יש לומר דאסור לכתח' לקרוא בבי' לשונות וכדלעיל. ונהגו כל ישראל בזמן הזה לקרות הכל בלה"ק [גם מי שאינו מבין והוי לכתח' כנ"ל] ולכותבה בכתב אותיות הקדש שהוא אשורית. ואפי' הקוראים בשני הימים להחמיר לא יקראו בלעז. • קראה מתנמנם, דהיינו דקרו ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה מדכר, בין בתחלת השינה ובין בסוף השינה, הואיל ולא נרדם בשינה, יצא, ובלבד שכיון בתחלת הקריאה לצאת. וכן השומע ממנו יצא אם נשמעים הדברים היטב, ובלבד שכיון הקורא בתחלת הקריאה להוציא השומעים. אבל אם שמעה כשהוא מתנמנם לא יצא, דבודאי חסר לו כמה תיבות. • היתה מונחת לפניו מגילה כשרה והוא מעתיק ממנה וקורא פסוק במגילה הכשרה וכותבה, אם כיון לבו לצאת יצא, ואפי' קרא כל המגילה באופן זה כיון שקראה מתוך מגילה כשרה, ואם לא כיון לצאת ואפי' רק בפסוק ראשון לא כיון, לא יצא. וכן אם היה מגייה ובעת ההגהה קוראה ומכוין לצאת י"ח, יצא; ובלבד שקרא בניקוד כראוי אבל אם קרא על פי המסורת ולא בניקוד כראוי אין יוצא. • היה דורשה דהיינו שקורא פסוק במגילה כשרה ודורשו, אם כיון לבו בקריאה לצאת י"ח יצא, ומותר אפי' לכתח' לדרוש באמצע קריאתה. ובלבד שלא יפסיק בה בענינים אחרים כשדורשה, שאסור להפסיק בה בענינים אחרים שלא מענינו של יום כדלעיל סי"ה.

הקורא את המגילה ומוציא אחר, צריך ג' כוונות: לצאת ידי מצוה, הקורא להוציא את השומע והשומע לצאת. וכוונות אלו הם לעיכובא. ואי"צ לכוון כל משך הקריאה, אלא די לפני שמתחיל הקריאה. שיי"ץ הקורא בביהכני"ס, מסתמא דעתו על כולם, גם על אותם שאחורי ביהכני"ס. והשומעים, אותם שבביהכני"ס מסתמא מכוונים לצאת, אך השומע שחוץ לביהכני"ס צריך כוונה מפורשת לצאת. (ולכתחילה יש לכוון במפורש בכל גוגא). • צריך לקרוא את המגילה כולה, והוא לעיכובא (סי"ג). ואם חיסר תיבה או אות, לא יצא. (דעת הראי"ז שאם לא נשתנה הענין יצא). וכשחוזר יברך. וי"א שלא יברך (לחוש לראי"ז הנ"ל). כשלא חיסר כלום אבל קרא לא נכון, אם נשתנה הענין כגון במקום יושב - ישב, לא יצא, ויחזור, אבל לא יברך (לחוש למקילים כשלא דילג), ואם לא נשתנה הענין כגון יהודים - יהודיים, יצא. (סי"ד). • לכתח' יש לקרוא המגילה כולה כאחד, שצריך לקרותה כאגרת. ומותר לשהות כדי נשימה. • צריך לומר עשרת בני המן בנשימה אחת, מיואת פרשנתא' עד 'עשרת', להודיע שכולם נהרגו ונתלו כאחד. ובדיעבד אם הפסיק ביניהם יצא. והמנהג לכתחילה לומר בנשימה אחת מ'חמש מאות איש', שכל אחד מהעשרה היה שר חמישים עליהם. ומי שנשימתו קצרה ואינו יכול לומר מחמש מאות איש, עדיף שיתחיל מואת פרשנתא - שזה דינא דגמרא. מה שנהגים בקצת מקומות שכל הקהל אומרים י' בני המן, אינו מנהג, אלא יאמר הקורא לבדו כשאר המגילה. • המנהג שכשהבעל קורא מגיע ל'בילה ההוא נדדה' מגביה קולו, כי שם מתחיל הנס. • כשאומר 'האגרת הזאת' המנהג לנענע המגילה. • אחר המגילה אומרים ארור המן וכו' וגם חרבונו זכור לטוב. • מנהג כל ישראל שהקורא פושט המגילה כאגרת וכופלה דף על דף, וגם כמה שעתיד לקרוא ולא רק מה שלפניו. ויש לעשות זאת קודם הברכה, ולא בין ברכה לקריאה מפני גמרא. יש ליהדר שהמגילה לא תגיע ע"י הפשיטה לקרקע, ואפי' שלא תהא תלויה באויר, דהוי גנאי. קהל השומעים אין צריכים לפשוט מגילותיהם, ובפמי"ג כתב כמדומה שאין נוהגין כן אלא כל אחד פושט. • כשגומר הקריאה יש לכרוך קודם הברכה, דגנאי הוא למגילה שתישאר כך. ומניחה בתיבה ולא במקומה. ואם התחיל כבר לברך, אם לא אמר השם, פוסק וגולל ואח"כ מברך. • נהגו לומר ד' פסוקים של גאולה בקו"ר: איש יהודי, ומרדכי יצא, ליהודים היתה אורה, כי מרדכי. והטעם משום שמחה. ואחר שאמרם הציבור יש לחזן לחזור ולקוראם,

כדי להוציא את השומעים מתוך מגילה כשרה. • המנהג שמכין המן כשקוראים המגילה בבית הכנסת. ומהרי"ל לא היה מקפיד להכות כמנהגו, והח"צ היה מכה ורוקע ברגלו וטופח בסנדלו, והפמ"ג כתב שיצא שכרם בהפסד שמבלבלים הרבה, ואף שהחזן שותק אין נכון, שאסור לכתחי' להפסיק יותר מכדי נשימה. ויש לחזן לזהר לשתוק בעת שמכים. אין לבטל מנהג ההכאה. יש מי שכתב לומר באמירת המן שם רשעים ירקב, ואין לנהוג כן (שיכול להפסיד שמיעת תיבות). וטוב ונכון שכל אחד יקרא פסוק אחד או שנים מתוך החומש בעת אמירת המן, כי מצוי שלא שומעים הקריאה. • נהגו התינוקות לצור צורת המן על עצים ואבנים, או לכתוב שם המן עליהם, ולהכותן זה על זה כדי שימחה שמו. • מגילה בכמה נקראת: לכתחילה צריך לטרוח ולקבץ עשרה לקרוא את המגילה, משום פירסומי ניסא. אפי' מי שיש לו מאה אנשים בביתו, מצוה לילך לביהכ"נ, משום ברוב עם הדרת מלך. מי שביתו סמוך לביהכ"נ ושומע משם את המגילה, צריך לילך לביהכ"נ משום ברוב עם כו' (דלא כלבוש). כאשר א"י לקרוא את המגילה בעשרה, אפשר לקרוא ביחיד, ומברך על קריאתה. • הקורא מגילה שלא בזמנה, כגון היוצא בישיבה שאינו מוצא מגילה להוליד עמו וקורא לפני פורים, חייב מדינא לקרואה בעשרה [ולא יברך] (ואם קרא ביחיד מחלי' אם יצא. שה"צ סא). ט"ו שחל בשבת למוקפין שמקדימין לער"ש, לא חשיב זמנה וצריכים עשרה, ואם אין י' לא יברכו. • קטנים אינם מצטרפים לעשרה, ונשים ספק. • מקום שקראו את המגילה בציבור, יחיד הקוראה אח"כ, לרמ"א א"צ לטרוח אחר עשרה, ויש חולקים, לכן לכתחי' יחזר אחר עשרה. ואם היחיד מקדים לפני הציבור צריך עשרה לכו"ע.

סימן תרצא

(הקדמה). נאמר במגילה (פ"ט פס' ט') 'דברי שלום ואמת', ואמרו בגמרא (מגילה ט"ז) מלמד שהמגילה צריכה שרטוט כאמיתה של תורה. והיינו שדין מגילה כספר תורה. ומאיך מצינו כמה דברים שמבואר בגמרא שאין מגילה שווה בהם לספר תורה. ונחלקו הראשונים האם מגילה שווה לס"ת חוץ מהדברים המפורשים בגמ' שאינם שווים, או שדין מגילה שווה לס"ת רק למה שאמרו בפירוש ששוים ולא לשאר דברים. ומחלוקת זו היא יסוד לכמה דינים שיתבארו בסימן זה, כגון בסעיף א' אם צריך שיהא עיבוד הקלף לשמה כבספר תורה (כן מובא בדברי המגיד משנה פ"ה ס"ט ופסוק בשם ר"ת. ועי' ר"ן ו. בשם הרמב"ן).

15. (במה כותבין): א) כמה כותבין המגילה. ב) ואם כתבה במי עפצים עם גומא, או במי קנקנתום, או בקנקנתום ומי עפצים יחד, מה דינה. ג) כתבה בקנקנתום לחוד או ממי עפצים לחוד, מה דינה. ד) כתבה במיני צבעונין, האם כשרה.

תשובה: א) בדיו. ב) כשרה. ג) פסולה. ד) לא. סעי' א וס"ק א ד.

16. (על מה כותבין): א) על מה כותבין המגילה. ב) העור, האם צריך עיבוד לשמה. ג) ומה"ד בדיעבד כשלא עיבד לשמה, או כשאינו לו מגילה אחרת.

תשובה: א) על גויל (הוא העור שלא נחלק, ולא הוסר ממנו רק השער ותקנו שם, ומצד הבשר לא הוסר כלום) או קלף, כס"ת. [ואם כתבה על נייר, או עור שאינו מעובד, פסולה (ס"ב)]. ב) מחלוקת (המחבר כתב א"צ ו"א צריך והמ"ב הביא שכן פסק ר"מ מינץ). ג) בדיעבד יש להתיר, וכן אם אין לו אחרת קורא בזו לכתחילה, וטוב שלא יברך עליה. סעי' א וס"ק ב ושה"צ.

17. (שרטוט): א) האם מגילה צריכה שרטוט. ב) האם די בשרטוט שורה ראשונה בעמוד ועפ"ז יוכל לכתוב כל העמוד ישר, או צריך לשרטט כל שורה בפני עצמה, כס"ת.

תשובה: א) כן. ב) צריך לשרטט כל שורה (דלא כחולקים. שה"צ א). סעי' א וס"ק ה. דין חק תוכות לקמן תשו' 21 ג.

(הקדמה לסעיף ב'). א) אם צריך להניח עמוד במגילה, ובאיזה צד: תניא בגמרא (פ"ב י"ג) הרוצה לדבק תורה נביאים וכתובים כאחד, מדבק, ועושה לראשו כדי לגול עמוד ולסופו כדי היקף. ופירש"י, כדי לגול עמוד - מניח קלף חלק לגלול על גבי עמוד של עץ שהספר נגלל עליו. וסופו כדי לגלול היקף - בסופו מניח חלק גדול כדי לגלול בו כל היקפו, שאין עושה שני עמודים לגלול לאמצעו כמו שאנו עושין לספר תורה, אלא גוללו מתחלתו לסופו וכורך החלק על כל היקף. (ע"ב). ועפ"ז כתב הטור שמגילה צריכה עמוד בראשה וחלק בסופה כדי להקיפה בו. ובב"י הרבה להקשות על דברי הטור, והוכיח שזהו דין רק בס"ת הכתוב ביחד עם שאר נביאים וכתובים [שאם היה גוללו לתחלתו היתה תורה למעלה ואינו כבוד התורה להיותה כמו שומר לנביאים וכתובים] אך במגילה הכתובה לבדה הרי היא ככל הספרים שעושים עמוד בסופו וגוללים מהסוף להתחלה ומשאירים כדי היקף בתחילתו. [ועי' בב"י עוד בשם התוס' שגם אין לגרוס בגמ' כלל כפי שכתב הטור]. וכן פסק בשו"ע שעושים

עמוד בסופה וחלק בראשה בשיעור כדי להקיף המגילה בו. והרמ"א כתב שנהגו שלא לעשות לה עמוד כלל אלא גוללין המגילה בקלף עצמו. והטעם שנהגו כן משום שהטור כתב לעשות עמוד בראשה וחלק בסופה וגוללין מראשה לסופה, ובב"י כתב לעשות חלק בראשה ועמוד בסופה, ע"כ לא נהגו כלל לעשות עמוד כי שב ואל תעשה עדיף.²⁷³ והגר"א (כאז) פקפק על זה מאד, שהרי עדיף לעשות עמוד בצד אחד וחלק בצד אחר, וכך עושה כשיטה אחת, משא"כ אם אינו עושה עמוד בשום צד, אין זה אפילו כדעה אחת (עי' בנאר הלמשק חלוצים).

(הקדמה לכה"ל ד"ה ג). איתא בגמרא (מגילה יח) אמר רב חסדא לרב חננאל, אע"פ שהתורה ראויה ליכתב על פיך [שהתורה היתה שגורה בפיו חיש שיבוא לטעות בהעתקה] מ"מ אסרו חכמים לכתוב שלא מן הכתב. והקשו בנ"מ והא רבי מאיר שהיה בקי בתורה כתב מגילה על פה, ותימצו דהתם שעת הדחק הוי. ובהמשך הסוגיא מבואר שאביי התיך לדבי בר חבו [שהיו חובתי תפילין] לכתוב תפילין ומזוזות שלא מן הכתב. על פי הברייתא שתפילין ומזוזות נכתבין שלא מן הכתב. מאי טעמא, מרגס גריסין [שגורות הן בפי הכל (קט"ו)]. והקשה הרשב"א הא רבי מאיר ורב חננאל שהיתה התורה שגורה בפיהם ולמה אסרו להם [אם לא בשעת הדחק]. ותייך שתפילין ומזוזות ששגורות בפי הכל לא גזרו בהם כלל, אבל שאר ספרים שאינם שגורים בפי הכל גזרו על הבקיאים ושגורים בפיהם אטו שאינם בקיאים. ומבואר מכל זה שבמגילה אין היתר לכתוב שלא מן הכתב אפי' למי שבקי, שגזרו אטו אינם בקיאים [אם לא בשעה"ד]. והוא המבואר בבה"ל בסוף דבריו. ובתחילת דבריו דן הבה"ל לענין מגילה שונתבה בעל פה אם כשרה בדיעבד.

18. (כתיבה מתוך הכתב): א) האם מותר לכתוב המגילה בעל פה [לכתחילה]. ב) ואם יש אחר המקריאו בעל פה, האם מהני. ג) בהג"ל א'; מה"ד אם היתה שגורה היטב על פיו. ד) עבר וכתב שלא מן הכתב, האם כשרה לקרות בה.

תשובה: א) לא אלא צריך לכתובה מן הכתב. ב) כן.²⁷⁴ ג) גם אסור (דאסרו בקיאין אטו שאינן בקיאין). ד) י"א שאסור לקרות בה אלא בשעה"ד. סעי' ב וס"ק ט ובה"ל ד"ה ג.

19. (קריאה בעת הכתיבה): א) האם צריך להוציא התיבה מפיו קודם שיכתבנה. ב) וכשכותבה מתוך הכתב. ג) כשלא הוציא מפיו [ולא טעה]. האם כשרה לקרות בה.

תשובה: א) לכתחילה כן, כמו בס"ת. ב) גם כנ"ל א'. ג) כן. סעי' ב וס"ק י"א.

20. (כספר תורה): א) האם מגילה צריכה שיהיו בה דיני ס"ת. ב) ושיהיה העמוד כרוחב ג' פעמים למשפחותיכם. ג) ושיהיו שיטותיה שוות שלא יצאו ג' אותיות חוץ לשיטה.

תשובה: א) כן (לבד ממה שנתפרש לא כן). ב) כן, כנ"ל א'. ג) כן, כנ"ל א'. וכן כל דיני ס"ת. סעי' ב וס"ק ח ושה"צ.

21. (האותיות): א) האם דין מגילה כס"ת, לענין גופי האותיות בצורתן, חסרות ויתרות, חטוטרות חתי"ן, ההי"ן וקופי"ן. ב) והאם יש להקפיד שאות לא תגע בחברתה. ג) חק תוכות (כגון שמחך סביבות האות ונעשתה האות), האם כשר במגילה. ד) הנ"ל ג', מה"ד אם היה בחלק מהאותיות. ה) קרא במגילה שיש בה חסרות ויתרות, האם יצא. ו) ואם אין לו מגילה אחרת, האם יוכל לקרות בזה לכתחילה [ובברכה]. ז) מגילה, האם צריכה תגין כס"ת.

תשובה: א) כן. ב) כן, דצריך היקף גויל. (אבל בכתב גוים א"צ. בה"ל סי' תרצ"ט ד"ה אבל). ג) לא. ד) בדיעבד אינו פוסל במיעוטה, דלא גרע מהשמיטין [ועי' לעיל סי' תרצ"ג עד כמה שרמטה לא פוסלת]. ה) כן, דלא גרע מהשמיטין, והדין כנ"ל בסי' תרצ"ג. ו) כן ובברכה. ז) המחבר כתב י"א שצריכה וי"א שא"צ.²⁷⁵ וכתב הרמ"א שנהגו לתייגה. סעי' ב וס"ק ז יד ושה"צ.

22. (כתבה גוי, אפיקורס): א) מגילה שכתבה גוי, האם כשרה. ב) ואם כתבה אפיקורס.

הוספות ועיונים

²⁷³ כן נתבאר בטי"ז (סק"מ) בביתאור שיטה זו. וביתאור בלבושי שרד (סק"מ) דלענין היקף בתחילה לא שייך סברא זו דשב ואל תעשה דעל כורחיו יש היקף למגילה כי נגלתה מסופה לתחילתה וצריך להשאיר חלק [משום כבוד כתבי הקודש שלא יבוא מקום תחילת הכתיבה לידי הפסד], אך בסופה אפשר שלא לעשות עמוד עץ וממילא אין צריך חלק להקיפו.

²⁷⁴ מה שכתב המשני"ב שאחר מקריאו על פה, לכאוי הכונה שאצל הכותב נחשב על פה אבל המקרא יקרא מתוך הכתב, שכשם שלכותב אין לכתוב בעל פה ה"ה למקרא אותו. אמנם לשון המשני"ב דחוק לפי זה. ואולי הכונה כפשוטו שהמקרא יכול לקרוא עי"פ, ויש חלק, שדוקא הכותב עצמו חיישינן שטעה לבדו עקב טירדת הכתיבה, אבל כשאחר מקרא אותו אין חוששים כן, אי נמי דכיון דשנייהם הם א' מזכיר לשני. וצ"ע. שו"ר שבהגהות הגרצ"ה גרינהויז לספר שונה הלכות (ה' ד) העיר שהרי לכאורה פשוט שהמקרא צריך לקרוא מתוך הכתב (וכפד א' תי"ט), וכדאי לבאר זאת בשונה הלכות. והשיב לו הגר"ח קניבסקי שאמנם לא נתברר כונת המשני"ב, וצ"ע לעי' במג"א סק"ד ובביתאור הגר"א.

²⁷⁵ וטעמם, דס"ל שלא אמרו מגילה דינה כס"ת אלא לענין גוף הכתיבה ודברים הפוסלים בה, ואילו תגין אינם מעכבים בס"ת (רי"ן ו. ד"ה ויש, ועי' גם בהר"א).

תשובה: א) לא. ב) גם פסולה. ס"ק ב.

23. (פרשיות שתומות): א) מגילה, האם פרשיותיה פתוחות או שתומות. ומה הטעם. ב) ואם עשאן פתוחות. [ובשעה"ד].
ג) בהנ"ל ב' בשעה"ד, האם יברך.

תשובה: א) שתומות, שנקראת אגרת. ב) פסולה, ויש מפקפק על זה, ובשעה"ד יש להקל. ג) הפמ"ג מסתפק, ובלבד"ש מצדד שיכול לברך²⁷⁶. סעי' ב' וס"ק יב' ג' ושה"צ.

24. (עמוד וקלף): א) האם מגילה צריכה עמוד, והיכן. [מחבר, רמ"א, הגר"א]. ב) והאם צריכה חלק, והיכן.

תשובה: א) צריכה עמוד בסופה (שמשאירים במגילה קלף חלק בסופה כדי עמוד העץ שגוללים עליו המגילה), והרמ"א כתב שנהגו שלא לעשות עמוד (של עץ) כלל בסופה [והגר"א מפקפק על זה מאד (דהא אין זה כשום שיטה, ונתבאר לעיל בהקדמה)]. ב) צריכה בראשה - כדי להקיפה בו, וגוללה מסופה לתחילתה. שו"ב וס"ק טו טז. עוד מסעיף ב' לעיל תשו"ב 23 ב'.

צז) שאלה למעשה: א. מגילה שבטעות עשה בה הסופר יתור דברים. ובדיעבד הרי היא כשרה, כמבואר ברמ"א בסעיף כאן. האם אפשר להשאיר מגילה זו כך מאחר שכבר נעשתה כן, או שיש לתקנה לכתחילה. (עי' היטב ס"ק יד). ב. מעשה שהיה באברך שקיבל מגילה מקרובו, כדי שיוכל לקרוא בה בעת קריאת הש"ץ (כפי שכתב המ"ב בס"י תרפט ס"ק ה' וס"ק יט ובס"י תרצ ס"ק כו), וסבר שהיא מוגהת ומתוקנת וכשרה כדת, אך בעת הקריאה שם לב שיש בה מילה אחת שכתובה פעמיים. והבין שיתכן גם שיש בה עוד מילים יתרות או חסירות. ונתספק, האם המגילה שלפניו נקראת כשרה, ויש בזה נפק"מ לכמה ענינים, כגון לקרוא יחד עם הש"ץ (וכנ"ל במ"ב הנוכח), ועוד. מה למעשה, האם מגילה זו כשרה או לא (עי' ס"א וס"ק יד).

25. (מתיבה כשירה): א) מה כתבים במגילה כשירה. ב) והאם כשאר שירות שח"ק ע"ג כתב. ג) כמה צריך להיות ריווח בין המתיבה שמימין למתיבה שמשמאל. ד) האם הדין הנ"ל של מתיבה כשירה הוא לעיכובא.

תשובה: א) את עשרת בני המון (והטעם אמרו בגמ' שלא תהא תקומה למפלתו, ועי' רש"י שם ובר"ן דף ד. ת. ב) לא אלא מניח חלק (באמצע העמוד) בין כתב (שמימין) לכתב (שמאל). ג) כפליים מן הכתב. ד) כן. סעי' ג' וס"ק יז.

(הקדמה לסעיף ד). הארכת אות וא"ו של 'ויוצא': איתא בגמרא (מגילה טז:), וא"ו דויוצא צריך למימתחא בזקיפא, מאי טעמא. כולוהו בחד זקיפא אודקיפו [-בעין אחד נתלו, זה למטה מזה (רש"י)]. וכתב הר"ן (ג. ת. שאין הכוונה לעשות אות וא"ו ארוכה, שהרי לא מצינו שוא"ו זו בכלל אותיות גדולות שבמסורת, אלא הכוונה לפשוט את ראש הוא"ו הכפוף הפונה לצד שמאל שיהא ממשין לכיוון מעלה. והביא הר"ן פירוש נוסף שצריך להאריך בקריאת הוא"ו שלא יקראנה בחטף (ע"פ ז. א. בל הרא"ש (פ"א ס"ט) כתב: יש מפרשים מותח בקריאתה [וזהו הכפירוש השני שהביא הר"ן], ויש מפרשים שמתח בכתבתה, והיא מאלפא ביתא של אותיות גדולות [ולפ"ז האות וא"ו ארוכה]²⁷⁷. נמצאו ג' פירושים בהארכת אות הוא"ו: א. מגביהה ראשה. ב. עושה וא"ו ארוכה. ג. מאריך בקריאתה.

26. (וא"ו דויוצא): צריך להאריך בוא"ו דויוצא. א) מה הפירוש. ב) האם דין זה לעיכובא.

תשובה: א) ו"א דהיינו למתוח (לכיוון מעלה) את ראשה הכפוף (הנוטה לצד שמאל) ותהיה כעין זקופה, וי"א שעושיין הוא"ו גדולה, ועכשיו נהגו כדעה ב'. וי"א להאריך בקריאת וא"ו דויוצא שלא יחטוף אותה. ב) לא. (ודעת הפמ"ג להחמיר כדלקמן תשו"ב 27 ו, ולא נהירא). סעי' ד' וס"ק יח-כ ושה"צ.

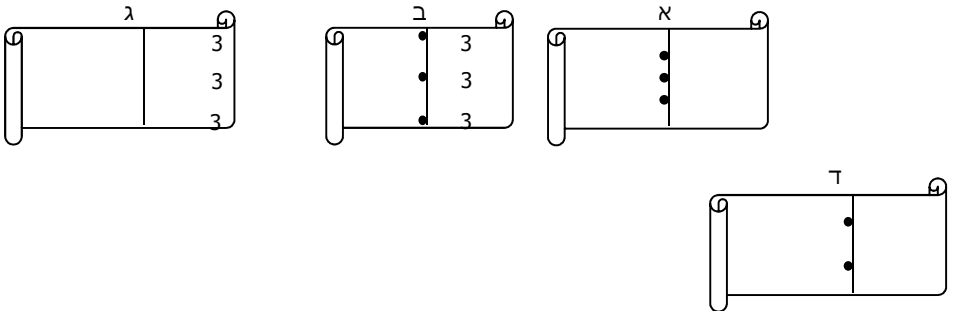
27. (מתיבת עשרת בני המון): א) מה יש להקפיד בכתבת תיבות 'איש' ו'את' 'עשרת'. ב) מה דעת הגר"א בהנ"ל. ג) ומה המנהג. ד) כיצד יש מיישבים מנהג זה. ה) לפי המנהג שעושים איש בראש העמוד, אם עשה כדעת הגר"א דלעיל, האם אפשר לברך על מגילה זו. ו) מה"ד אם כתב אחר תיבת 'עשרת' עוד שיטות, האם מגילה זו כשרה, ולקרוא בה בציבור.

הוספות ועיונים

²⁷⁶ דהוי כעין ספק ספיקא, שיש מכשירין באין פרשיותיה שתומות כני"ל, ויש דעות שמברכים אף על מגילה פסולה.
²⁷⁷ אמנם לפי הפי' הראשון שכתב הר"ן אין האות וא"ו ארוכה, שאין מוסיף בה כלום על צורתה, אלא משנה את ראשה שבמקום שיהא נוטה לצד שמאל עושהו נוטה לצד מעלה.

תשובה: א) שי"א יש בראש השורה ו'את' בסוף השורה ו'עשרת' בסוף הדף. ב) שלא יכתוב 'איש' בראש הדף דע"י זה יהיה מוכרח לעשות אותיות גדולות כדי שיהיה 'עשרת' בסוף הדף, ואין לעשות כן שהרי אינם מהאותיות הגדולות שנמסרו במסורה, אלא יכתוב שאר שיטות למעלה באותו עמוד. ג) שעושים 'איש' בראש הדף, ואותיות גדולות. ד) שיכתוב באותו כתב שנכתב כל המגילה ולא יעשה בכתביה גסה (-עבה) ורק יעשה האותיות ארוכות. וי"א (שאפי' עושה בכתביה גסה) כיון שהם כתובים בדף בפני עצמו (ואין שינוי בין צורת האותיות שבדף זה) אין להקפיד. ה) כן. ו) בדיעבד כשרה, אך אם יש מגילה אחרת כתובה כדינה אין לקרות בזו בצבור שיש מחמירין בזה, אם לא שיש טורח צבור להמתין עד שיביאו הכתובה כדינה יכולים לקרות בזו. סעי' ד' ד"ס"ק כ' ושה"צ.

הקדמה לסעי' ה'-ו). **תפירות המגילה:** איתא בגמרא (מגילה יט.) מגילה נקראת 'ספר' ונקראת 'אגרת', נקראת 'ספר' שאם תפרה בחוטי פשתן [ולא בגידין של בהמה כבספר תורה], פסולה. ונקראת 'אגרת', שאם הטיל בה שלשה חוטי גדין כשרה. דהיינו שאם לא תפר לכל אורך גובה היריעה כמו שעושים בספר תורה אלא תפר בשלושה מקומות בלבד לגובה היריעה, כשרה. והוסיפו בגמרא: ובלבד שיהו משולשין. ובפירוש 'משולשין' נאמרו ג' פירושים בראשונים. רש"י פירש שמחלקים את אורך היריעה לארבע, ובכל חלק עושים תפירה, והרי ג' תפירות, כזה א. והרי"ף (י) פירש שעושה ג' תפירות לאורך היריעה, זה למעלה זה למטה זה באמצע, כזה ב. וכן פירש הרמב"ם (פ"ג ה"ח), אלא שהוסיף שלשון משולשין מתפרש גם שבכל אחד שלש [כמו 'קחה לי עגלה משולשת', שהכוונה לשלשה עגלות (בגרי"ט)], כזה ג. וכתב השו"ע להחמיר ככל הפירושים, כזה ד, הרי י"א תפירות (כ"ז).

והנה לשון הרמב"ם (סס): ואינו צריך לתפור את כל היריעה בגידין כספר תורה אלא אפילו תפר בגידין שלש תפירות וכו' כשרה, מפני שנקראת אגרת. ועפ"ז כתב החיי אדם (פ"ח) שאם תפרה כולה בגידין, דהיינו שעשה תפירות לכל אורך היריעה, בזה א"צ לדקדק כמה תפירות עושה, שהרי אפילו בספר תורה לכתחילה עושה תפירות לכל אורכו ואין צריך לדקדק במנינם, וכל שכן במגילה אין צריך יותר מס"ת, אלא שבמגילה הקילו שלא לעשות רק שלוש תפירות.

ולשון הרמב"ם בתחילת דבריו: המגילה צריכה תפירה עד שיהיו כל עורותיה מגילה אחת, ואינו צריך לתפור את כל היריעה בגידין אלא אפילו תפר בגידין שלש תפירות וכו' כשרה. ומבואר מדבריו שלכתחילה צריכה המגילה להיות תפורה כולה, ורק שאם לא עשה אלא ג' תפירות אינו מעכב, ועפ"ז כתב הרמ"א שאם אין לו מספיק גידים לעשות יותר מ'ג' תפירות, יעשה השאר בחוטי פשתן [אע"ג שאת החוטים דלעיקובא אין לעשות מפשתן, כדלעיל], שהרי לכתחילה 'המגילה צריכה תפירה עד שיהיו כל עורותיה מגילה אחת'.

28. (חוטי המגילה): **מגילה שתפרה בחוטי פשתן** (ולא בגידים בהמה כס"ת), **האם כשרה.**

תשובה: לא. סעי' ה.

29. (תפירות): א) היכן יהיו התפירות, **בצידה הפנימי** (-מול פניו, במקום שקורא בה) או **בצידה החיצון**. ב) **כשאינו לו חיסור בגידים, כיצד יתפור המגילה.** [והאם יש קפיא במספר התפירות באופן זה]. ג) **ואם אין לו הרבה גידין** (כדי תפירת כל גובה היריעה), **מה צריך לנהוג במיקום ומספר התפירות.** ד) **ומה ראוי שיעשה בתפירת שאר היריעה.**

תשובה: א) בצידה החיצון (שכך נוי הספר). ב) יתפור כולה (דהיינו לכל גובה היריעה). ובאופן זה א"צ לדקדק במספר התפירות. ג) שיעשה ג' תפירות של גידין בראשה של כל יריעה ויריעה, וג' בסופה, וג' באמצעיתה, וגם ישער היריעה כאילו נחלקת לד' חלקים ויעשה עוד תפירה בחלק הרביעי מצד זה (כלומר במקום גמר החלק הראשון ותחילת החלק השני) ותפירה בחלק הרביעי שמצד אחר (כלומר בין מקום גמר החלק השלישי למקום תחילת החלק הרביעי), שבזה

יוצא ידי כל השיטות (הרי י"א תפירות. ראה לעיל בהקדמה ציור ד). (ז) שיתפור השאר שבגובה היריעה בפשתן, שזה עדיף משלא לתפור שם כלל. סעי' ו' ו'ס"ק כא כב.

30. (שיור בתפירה): (א) האם יש לדקדק היכן לעשות התפר שבראש ושכוסף היריעה. (ב) כמה צריך להניח.

תשובה: (א) כן, שיניח שיור יריעה (והטעם, שכאשר הגיד תפור לכל אורך היריעה, אם הגולל את הספר יגלול ויהדק חזק, יקרע החוט, אבל כשיש שיור ביריעה – שיש מקום שלא עובר שם חוט, כשיהדק הגולל את הספר יראה שהיריעות מתחילים להיפרד זה מזה במקום שאין חוט, ויעצור מיד מלהדק את הספר יותר לפני שינתק החוט. רש"י יט: רה"ע). (ב) די במשהו. סעי' ז.

31. (מגילה הכתובה בין הכתובים): (א) יחיד שקרא במגילה הכתובה [כדינת] בין הכתובים, האם יצא. [לכתחילה או בדיעבד]. (ב) ובציבור [כשאין למגילה היכר]. (ג) והאם יש חילוק בין זמנה לשלא בזמנה. (ד) מה נחשב ציבור לענין זה, האם דוקא כשקוראים בבית הכנסת או בכל מקום שיש עשרה. (ה) באיזה אופן אפשר לקרוא בציבור במגילה הכתובה בין הכתובים.

תשובה: (א) יצא, וי"א שאף לכתחילה קורא בה אף שיש לו מגילה אחרת. (ב) אין יוצאים. (ג) בטורי אבן כתב שדוקא שלא בזמנה אין ציבור יוצאים אבל בזמנה אין לחוש. (ד) כל מקום שיש עשרה²⁷⁸. (ה) כשיש היכר למגילה, שהיא ארוכה או חסרה משאר יריעות למעלה או למטה. סעי' ח ו'ס"ק כג כד ובה"ל ד"ה בצבור וד"ה היחיד.

(הקדמה לסעיף ט'). הוסיף דברים במגילה: הנה בספר תורה, אם ניקד את האותיות פסולה, כמבואר במסכת סופרים (פ"ג ס"ז), וכמו כן אם הוסיף בתחילתה את ברכות העולה לתורה, פסולה, כמבואר בגמ' (מגילה כג.). מיהו לענין מגילה אין פוסלים בה דברים אלו בדיעבד, כדק"ל (לעיל ס"ט) שאין חסרות ויתרות פוסלים במגילה (נתבאר ע"פ בנה"ל).

32. (מגילה עם ניקוד וטעמים): (א) מגילה נקודה, האם פסולה. (ב) ואם כתב בה בדף הראשון ברכות ופיוטים. (ג) הנ"ל א' ב, האם מותר לעשות זאת לכתחילה. (ד) ואם אין מי שידוע לקרות בטעמים על פה, האם מותר לכתוב הטעמים במגילה. (ה) ואם אין טעמים במגילה, האם מותר לקרות בה בלא טעמים.

תשובה: (א) לא. (ב) כנ"ל א'. (ג) לא. (ד) כן. (ה) כן. סעי' ט ו'ס"ק כה כו.

(ח) שאלה למעשה: בעיירה רחוקה בחו"ל, נעדר הבעל קורא באופן פתומי ביום תענית אסתר, סמוך לקריאת המגילה. ולא היה בנמצא מי שידוע לקרוא את המגילה בטעמיה. אך היתה מצויה לפנייה מגילה הכתובה עם טעמים. ונסתפקו מה עדיף, האם לקרוא מתוך מגילה רגילה אך ללא טעמים, או בטעמים אך מתוך מגילה שרשומים בה טעמים. (ע"י היטב ס"ק כה דדוק).

(הקדמה לסעיף י'). מקום שאין להם מגילה כשרה: אמרו בגמ' (נ"ב) סוכה (נ"ב) שבני הכרכים היו מורשיין את לולביהן לבני בניהם [והיה לולב היבש], ואע"ג שלולב היבש פסול, בשעה"ד כזה שלא היה מצוי להם לולב כשר כלל, התירו להם לנטלו כדי שלא תשתכח תורת נטילת ד' מינים. ומשמעות הגמ' שם שאף היו מברכים על נטילה זו, אך יש ראשונים שכתבו שאין מברכים בכהאי גוונא. ועל פי זה כתבו הראשונים לענייננו שמקום שאין להם בנמצא מגילה כשרה, יקראו מתוך החומש [דהיינו מגילה פסולה (ב"מ)], כדי שלא תשתכח תורת קריאת המגילה. ולענין ברכה כתב הב"י שלא לברך, לחוש לסוכרים שבכה"ג אין מברכים. (נתבאר ע"פ בנה"ל כ"ו ונ"ב) פרמט ס"ו).

33. (מקום שאין מגילה כשרה): (א) מקום שאין להם מגילה כשרה, כיצד ינהגו. [ולענין ברכה]. (ב) ואם אין להם מגילה כלל רק חומש שלנו (דהיינו שכתוב משני הצדדים ואינו עשוי בגלילה, וכל שכן ספרים שנדפסו בדפוס ולא נכתבו ביד אדם. ב"ח).

תשובה: (א) יקראו בחומש [כי י"א שיוצא בזה בשעה"ד], ובלא ברכה. וחומש היינו שעשוי בגלילה ותפור בגידין אלא שיש בו פסול. (ב) בזה לכונ"ע אין יוצא. ומ"מ י"א שראוי גם בזה לקרוא בלא ברכה, שלא תשתכח תורת מגילה. סעי' י ו'ס"ק כז.

34. (מגילה גזולה): (א) קרא במגילה גזולה, האם יצא. ומאי טעמא. (ב) האם מברך. (ג) הנ"ל ב, מה"ד באופן שקנאו בשינוי מעשה וכדו'.

תשובה: (א) יצא, שאין גזל בקול. (ב) לא. (ג) גם לא יברך (דכיון שמתחילה בגזל בא לידו מחמרין לענין ברכה דאית בה הזכרת שם שמים. מ"ב ס"י תרמ"ט סק"ו). סעי' י ו'ס"ק כח ל.

צט) שאלה למעשה: כתב המשנ"ב בהל' מצה (סי' תנד ס"ק טו): ויש עוד פרט אחד שמצוי להכשל בו, כגון שקנה מצות ומשכם לרשותו, והמוכר גילה דעתו שדחוק למעות ואינו יכול למכור בהקפה, ומחזר אחר הקונה שישלם לו, והלוקח מדחרו בלך ושוב ואינו נותן לו, מדינא לא קנה, וממילא אינו יוצא בהם ידי חובת מצה מן התורה. (ע"ט). מה"ד אם היה כהאי גוונא במגילה, שקנה מגילה מחבירו ומבין שרוצה שישלם לו ומדחרו ולך ושוב, ואמר לו המוכר - אם אינך משלם עתה, תחזיר לי את המגילה ואמכרנה לאחרים. ואכן היה בדעתו של הקונה לשלם לו מיד, והנה בליל פורים מזכר שעדין לא שילם, מה דינו לענין מגילה זו [האם יוצא בה, ומה לענין ברכה. (ואם עדין לא קרא בה ורוצה לקרוא בה האם מותר לו)]. (ע"ט ס"א וס"ק ב).

סיכום קצר לנלמד: כותבים המגילה בדיו. כתבה במי עפצים עם גומא, או במי קנקנתום ומי עפצים יחד, כשרה. כתבה בקנקנתום לחוד או ממי עפצים לחוד, פסולה. וכן אם כתבה במי צבעונין. • כותבים המגילה על גויל או קלף, כס"ית. ואם כתבה על נייר או עור שאינו מעובד, פסולה. • נחלקו הפוסקים אם העור צריך עיבוד לשמה, וכתב המ"ב שבדיעבד יש להתיר, וכן אם אין לו אחרת קורא בזה לכתחי' וטוב שלא יברך. • מגילה צריכה שרטוט, בכל שורה (ולא כסבורים רק שורה ראשונה בעמוד). • חק תוכות פסול במגילה. • אין לכתוב המגילה בע"פ, ואפי' היא שגורה על פיו. ואם יש אחר המקריאו בע"פ מהני. עבר וכתב שלא מן הכתב, י"א שאסור לקרוא בה אם לא בשעה"ד. • יש להוציא התיבה קודם שכותבה, ואפי' כשכותבה מתוך הכתב. ואם לא עשה כן כשרה. • מגילה צריכה שיהיו בה דיני ס"ת, כגון שיהיה העמוד כרוחב ג' פעמים 'למשפחותים', ושהיו שורותיה שוות שלא יצאו ג' אותיות מחוץ לשורה. • וכן דינה כס"ת לענין צורת האותיות, וחסרות ויתרות. וכן צריך היקף גויל. ואם בחלק מהאותיות לא היה כני"ל, דינה כהשמיטן. ואם אין לו מגילה אחרת יוכל לקרוא בזה לכתחי' ובברכה. • אם צריך תגים, המחבר הביא מחלו', והרמ"א כתב שנהגו לתייג. • מגילה שכתבה גוי או אפיקורס, פסולה. • יש לעשות פרשיותיה סתומות, שנקראת אגרת. ואם עשאן פתוחות, פסולה, ויש מי שמפקפק על זה, ובשעה"ד יש להקל. ולענין ברכה, הפמ"ג מסתפק, ובלבו"ש מצדד שיכול לברך. • מגילה צריכה עמוד בסופה. והרמ"א כתב שנהגו שלא לעשות עמוד, והגר"א מפקפק בזה מאד. וצריכה המגילה חלק בראשה כדי להקיפה בו, וגוללה מסופה לתחילתה. • עשרת בני המן כותבים כשירה, ולא כשאר שירות שחלק ע"ג כתב אלא מניח חלק בין כתב לכתב, בשיעור כפליים מן הכתב. ודין זה לעיכובא. • צריך להאריך בוא"ו דויוטא, וי"א דהיינו למתוח את ראשה הכפוף, וי"א לעשותה גדולה, וכן המנהג עתה, וי"א להאריך בקריאתה. ואין זה לעיכובא. • כותבים 'איש' בתחילת שורה, 'ואת' בסוף שורה, ויעשרת' בסוף הדר. דעת הגר"א שאין לכתוב 'איש' בראש הדר שא"כ יעשה אותיות גדולות, והמנהג אינו כן [ויש מיישבים כיון שהוא בעמוד נפרד, וי"א כיון שאין האותיות גסות רק ארוכות]. ואם עשה כדעת הגר"א כשרה ומברך. אם כתב אחר תיבת עשרת עוד שיטות, המגילה כשרה, אך אם יש מגילה אחרת לא יקרא בזו בציבור, אם לא במקום טורח ציבור. • מגילה שתפרה בחוטי פשתן פסולה. • התפירות יהיו בצידה החיצון. • לכתחילה יתפור המגילה כולה לאורך היריעה, ובאופן זה אין קפידא במספר התפירות. ואם אין לו הרבה גידין, ישלש התפירות, ויש בזה ג' פירושים, ויעשה שלושתם, לכן יעשה ג' תפירות - בראש היריעה, ובסופה, ובאמצע, ובכל א' יעשה ג' תפירות, ויחלק היריעה לדי' ובין חלק ג' לדי' הן מראשה והן מסופה יעשה בכל א' תפירה, הרי י"א תפירות. וראוי שיתפור השאר בפשתן, שזה עדיף מלהניח שם בלא תפירה כלל. • צריך להניח שיור בריעה שלא לתפור, ודי שיור כל שהוא. • מגילה הכתובה בין הכתובים: יחיד שקרא בה יצא, וי"א שאף קורא בה לכתחילה. וציבור שקרא בה אין יוצאים, אפי"כ יש לה היכר שהיא עודפת או חסרה משאר יריעות. ובטו"א פ"י שדוקא שלא בזמנה אין ציבור יוצאין בה. • מגילה הנקודה, בדיעבד כשרה. וכן מגילה שכתוב בה ברכות ופיוטים. במקום שאין מי שידוע לקרוא בטעמים בעל פה, מותר לכתוב הטעמים במגילה. ואם אין טעמים במגילה מותר לקרוא בה בלא טעמים. • מקום שאין להם מגילה כשרה, יקראו בחומש, דהיינו מגילה שיש בה פסול, שיי"א שיוצא בזה. ולא יברכו. ואם אין להם אלא חומש שלנו לכוי"ע לא יוצא, ומי"מ י"א שגם בזה ראוי שיקראו כדי שלא תשתכח תורת מגילה. • קרא במגילה גזולה, יצא, שאין גזל בקול. ואינו מברך, ואפי' באופן שקנאו בשינוי מעשה וכדו' לא יברך. **סימן תרצב**

חיוב קריאת מגילה בלילה וביום, וזמן ברכת שהחיינו: איתא בגמ' (ד, כ), חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, ולמדו זאת מהכתוב שנאמר (תהי" כב) 'אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי, ומזמור זה נאמר על מרדכי ואסתר, והיינו שעם ישראל התפללו אל השם בעת צרתם יומם ולילה, וכמו כן קריאת המגילה שהיא הודאה לה, שמפרסמים את הנס ומודיים לקב"ה, גם כן יש לקרותה ביום ובלילה (כ"ז, ו) והוכיחו הראשונים (הוס', ל"א, ר"ן רע"ה) שאף שחייבים לקרותה גם בלילה, עיקר מצות קריאתה הוא ביום. ולפי זה כתבו כמה ראשונים שאף שבירך שהחיינו בלילה, יחזור ויברך שהחיינו ביום, שאז הוא עיקר זמנה²⁷⁹. אמנם הרמב"ם (מגילה פ א) כתב שאין חוזרים ומברכים שהחיינו ביום [וכמו שאר מצוות שאין מברך עליהם שהחיינו אלא בפעם הראשונה (מ"ז טז, ו), ואפי' בסוכה הלא אם בירך על בנייתה קודם החג יצא ושוב אינו מברך שהחיינו בחג אע"ג שאז הוא עיקר קיום מצוות סוכה, וכ"ש כאן שמשבירך על קריאתה בלילה יצא ושוב לא יברך ביום (הג"ח)], וכתב הבית יוסף שכן פשט המנהג. והרמ"א כתב שבמדינות אלו נוהגים כהדעות שמברך שהחיינו גם ביום.

35. (ברכות המגילה): א) הקורא את המגילה, אלו ברכות מברך לפניו. ב) האם יש חילוק לענין ברכות שלפניה בין קורא בציבור ליחיד.

תשובה: א) על מקרא מגילה, שעשה נסים, שהחיינו. ב) לא. סעי' א ו"ס"ק ת. (ועי' לעיל רס"ז תרצ לענין עמידה בברכות).

36. (שהחיינו ביום): א) האם ביום מברכים שהחיינו על קריאת מגילה. ב) על מה גם נכון לכוון בברכת שהחיינו. ובאיזה שהחיינו. וכיצד ינהג כשהחזן מברך. ג) מי שאין לו מגילה ביום, האם יברך שהחיינו על משלוח מנות וסעודה [כשבירך שהחיינו בלילה]. ד) ואם לא היתה לו מגילה גם בלילה ועדין לא בירך שהחיינו.

תשובה: א) למחבר לא [שכבר בירך בלילה] ולרמ"א כן [שעיקר מצות קריאתה ביום]. ב) נכון לכוון גם על משלוח מנות וסעודת פורים²⁸⁰, ויכוון כן בשהחיינו של יום²⁸¹. ויודיע כן לש"ץ המברך, שצריך כוונת שומע ומשמיע. ג) לא. ד) י"א שיברך שהחיינו על היום כמו בכל המועדים, וצ"ע למעשה. סעי' א ו"ס"ק א ובה"ל ד"ה ושהחיינו.

37. (ברכה שלאחריה): א) האם מברכים לאחר המגילה. [בציבור]. ב) האם יאמר 'האל' הרב, ברוך אתה השם 'האל' הנפרע. ג) האם מברכים ברכה שלאחריה שלא בציבור.

תשובה: א) נוהגין לברך. ב) לא יאמר 'האל' (עי' מ"ב דיש גורסין האל הרב)²⁸². ג) י"א שמברך, ולמעשה לא יברך²⁸³. סעי' א ו"ס"ק ה.

38. (שכח לברך): א) לא בירך לפני המגילה ולאחריה, האם יצא. ב) ומה"ד אם נזכר באמצע קריאתה שלא בירך.

תשובה: א) כן. ב) יברך בין הפרקים. (ומה נחשב בין הפרקים ראה לקמן תשו' 43 ה). סעי' א ו"ס"ק ו.

39. (אם אחר יכול לברך): האם אפשר שאחד יברך ואחר יקרא, בברכה ראשונה או אחרונה.

תשובה: אפשר, בין ברכה ראשונה (דלא כבברכת העולה לתורה, ששם מברך בשביל עצמו, משא"כ במגילה שמברך לכולם ואין חילוק מי מברך) ובין ברכה אחרונה [ובלבד שיכוין להוציא השומעים והם יכוונו לצאת], וי"א דברכה שלפניה צריך לברך הקורא בעצמו (משום שברכה זו נתקנה על המגילה). סעי' א ו"ס"ק ג ושה"צ.

הוספות ועיונים

²⁷⁹ ובטורי אבן (ד"ה כהן) כתב על פי זה שמצות קריאת הלילה אינה אלא מדברין ולא נלמד מן הנאמר במגילה ברוח הקודש, עיי"ש עוד. וכן כתב בנודע ביהודה (מהדו"ק סי' מא) שקריאת הלילה אינה מדברי קבלה כביום, דכתב (אסתר ט כח) 'והימים האלה נזכרים ונעשים ולא הילות. ובשעה"צ (סי' תרצ"ט ס"ק מא) הביא שכ"כ הפתחי עולם וישועות יעקב, וסתם כדבריהם הלחן שעה"צ ס"ק כז. אמנם בריטבי"א (ב: ד"ה דאיתקש) נראה שגם חיוב הקריאה בלילה הוא מדברי קבלה, וכן משמע בתוס' (ד: ד"ה חיים) אלא שכתבו שקריאת היום הוא העיקר. וכן נראה מפשיטות דברי השו"ע והרמ"א בסי' תרצו ס"ז שגם בלילה חיובה מדברי קבלה. וכן משמע במשנ"ב לקמן ס"ק יד וטו.

²⁸⁰ משמע שעל המתנות לאביונים א"צ לכוין, והטעם משום דמצוה זו נוהגת כל השנה, אלא שכל השנה אין חייבים ליתן רק כשהעני מבקש ובפורים החיוב אפי' אם העני לא מבקש. שלמי תודה עמי' רכ"ח. [אכן הפמ"ג (א"א ס"ק א) כתב שיכוין בברכת שהחיינו גם על מתנ"לא, וכ"כ החיי אדם (קנה כז) והקצושי"ע (קמא יב), וטעמם משום דביום זה יש מצוה מיוחדת לתת מתנ"לא לא רק משום מצות צדקה אלא גם מטעם שמחה, כמ"ש השיטמ"ק (בי"מ ע"ח ד"ה ואין) בשם הריטב"א וכ"כ עוד ראשונים (שלמי תודה שם)].

²⁸¹ ולדעת המחבר שאין מברכים שהחיינו אלא בלילה, יכוין אז על הסעודה ומשלוח מנות. כה"ח סק"ד (ועי' בה"ל ד"ה ושהחיינו' במסור המתחיל יומה שמצדד', וצ"ב).

²⁸² ומנהג הספרדים לומר האל הרב, ע"פ סידור הרש"ש. ובחתימה לא אומרים.

²⁸³ והמחבר לא חילק בין יחיד לצבור, ומשמע שגם היחיד מברך. ועי' בזה בשו"ת אול"צ פנ"ד תשו' יא. ועי' שם בתשו' ג, שנשים הקוראות, אם יש עשר נשים יברכו ברכה זו ואף במקום שאין נוהגים לברך ברכה זו ביחיד.

40. (ש"ץ אבל): אבל הקורא את המגילה לרבים, האם יברך, ומדוע.

תשובה: אחר יברך [והאבל יקרא], שאין האבל מברך שהחיינו להוציא רבים. ס"ק א.

41. (נשתתק הקורא): אם נשתתק הקורא בציבור באמצע המגילה ובא אחר לקרוא, כיצד ינהג לענין ברכה וקריאה.

תשובה: הקורא השני א"צ לברך, וימשיך הקריאה ממקום שפסק הראשון.²⁸⁴ ועיי' בשע"ת²⁸⁵. ס"ק ב.

42. (אשר הניא): האם אומרים אשר הניא, בלילה או ביום.

תשובה: בלילה נהגו לומר²⁸⁶, וביום לא שכבר אמרו פיוטים. סעי' א וס"ק ז.

ק) שאלה למעשה: ציבור שקוראים את המגילה בלילה, ובאמצע שם לב הש"ץ שלא בירך שהחיינו. האם יעצור ויברך, או שימתין לברך אחר הקריאה משום שיתכן וברכת שהחיינו שייכת לעצם היום ולא דוקא למגילה [עיי' בזה בבה"ל ד"ה ושהחיינו]. (עיי' ס"ק ו).

43. (דיבור בעת הקריאה): א) האם מותר לדבר באמצע קריאת המגילה - באופן שאינו מחסיר מילים. בדברי חול או דברי תורה. לקורא או לשומע. ב) שח השומע בעת הקריאה, האם יצא. ג) ואם שח הקורא. ד) האם לקורא מותר לשאול בין הפרקים מפני הכבוד. ה) מה נחשב בין הפרקים. ו) דיבר בין ברכה לתחילת הקריאה, מה דינו לענין הברכה. ז) האם מותר לדבר בין גמר הקריאה לברכה שלאחריה. [לקורא או לשומע]. ח) ואם דיבר האם יכול לברך.

תשובה: א) אסור גם בדברי תורה²⁸⁷, ואין חילוק בין הקורא לשומע. ב) לא, ואפי' חסר רק תיבה אחת.²⁸⁸ ג) יצא. ד) כן וכמו בדין ק"ש (ועיי' לעיל סי' סו סק"ב שאמנם זהו מדינת דגמי, אך האידנא שאין נוהגין לשאול בשלום בביהכ"נ בעת התפילה, ולא ראינו מי שיקפיד על זה, אין לשאול או להשיב בין הפרקים). ה) י"א בין הפרשיות, וי"א לפני איש יהודי ולפני בלילה ההוא. ו) הפסידה²⁸⁹ (ויברך שוב²⁹⁰). ז) לא [בין לקורא ובין לשומע]. ח) לדעת בהע"ט יכול ולדעת הטור יש להתספק. סעי' ב וס"ק ט ושה"צ. (ועיי' לעיל סי' תרצ ס"ה עוד בדיני שיחה בקריאה).

קא) שאלה למעשה: מעשה שהיה באחד הבתי כנסיות, שהילדים הרבו לעשות נפצים בעת קריאת המן, עד שפקעה סבלנותו של הגבאי, וצק באמצע המגילה שיפסיקו מיד, ואיים שמי שלא יפסיק יוציא על אתר מבית הכנסת. והיה זה בעת שהחזן שתק והמתין שיגמר הרעש. האם הגבאי יצא ידי חובתו בקריאת המגילה. (עיי' ס"ב וס"ק ט).

הוספות ועיונים

²⁸⁴ במשנ"ב כתב 'דהוא טרחא דצבורא'. ואין זה עיקר הסברא וכמבואר באחרונים, והדבר יבואר ע"פ לשון השבות יעקב שהוא מקור סברא זו דטרחא דציבורא, שלאחר שביאר למה אין להתחיל מראש מפני שכבר יצאו בקריאת הראשון [ודלא כחחולקים], כתב: ואם יאמר האומר מה בכך שיתחיל בראש, אף אתה אמור לו שהרי מאוד הקפידו חכמינו ז"ל על טרחא דציבורא ואטרוחי בחינם למה לי.

²⁸⁵ שכתב שע"פ מה שכתב השב"י בסוף דבריו שאין חוזר מתחילה משום טירחא דציבורא (ראה העי' קודמת), אם קרא רק מקצת פסוקים אינו טירחא ויחזור מראש (ולא יברך ברכה ראשונה). וכן אם רוב הציבור מסכימים שיתחיל מראש והוא ליל פורים במוצאי שבת שאינו צום, טוב להתחיל מראש, שלא תהיה נפשם עגומה בקריאה לחצאין, אך אם הוא בשאר ימים שהתענית קשה עליהם יש להקל להמשיך ממקום שפסק הראשון. עיי"ש עוד. (והמשמ"ב לא הביאו רוק ציין אליו, ואפשר משום שאין זה עיקר הסברא וכייל העי' הקודמת. ועיי').
²⁸⁶ והספרדים לא נהגו לאמרו.

²⁸⁷ אך אם דורש את המגילה עצמה מותר לכתחילה כדלעיל סי' תר"צ סעי' יג, ודוקא הקורא, אבל השומע לא שאז מפסיד שמיעת תיבות. ועיי"ש בהש"צ ס"ק נו בשע"ת אמירת המן אין לומר ושם רשעים ירקב (ומשמע דחיינו אפי' לחזן, והטעם כדי שלא ילמדו לומר כן גם הקוראים ויבואו לחיסרון שמיעה).
²⁸⁸ ועיי' לעיל סי' תר"צ סעי' יד שאפי' חסר אות אחת צריך לחזור ולקרוא, עיי"ש עוד.

²⁸⁹ ועיי' לעיל (בה"ל סי' תרצ ס"ו) דאפי' התחיל אחר הברכה פסוקים מהמשך המגילה, הוי הפסק, וכשחזר לתחילת המגילה כדן צריך לברך שוב.

²⁹⁰ ואין חוזר אלא על ברכת מקרא מגילה ולא על שהחיינו ושעשה נסים (עיי' בה"ל לעיל ד"ה ושהחיינו). הגרי"ש אלישיב (מובא במ"ב דרשו על ס"ק ט).

44. (יצא ובא להוציא אחר): א) מי שיצא, ושוב קורא לאחר, האם יכול לברך בשביל האחר. [כשאינו יודע לברך בעצמו].
 (ב) ואם השומע יודע לברך בעצמו. ג) האם אפשר להוציא אחר היודע לקרוא בעצמו.
 (תשובה: א) כן. ב) גם יכול לברך בשבילו, וי"א שכיון שהקורא כבר יצא יברך השומע. וראה להלן סוף אות ג'. ג) י"א שרק אם יש עשרה אפשר להוציא הבקי, ומנהג העולם להוציא בכל גווני הן בברכות והן בקריאה. סעי' ג' ס"ק י' ושה"צ.

45. (הקורא לנשים): א) הקורא לנשים, כיצד ינהג לענין הקריאה לחובת עצמו. ב) האם מברך לנשים, ואיזה נוסח.
 (תשובה: א) שקודם יצא בביהכ"ס, דמצוה שיצא בקריאת הצבור. ואם מכיון שלא לצאת בקריאתו לנשים יכול לצאת אח"כ בקריאת הצבור. ב) מברך, וטוב שיברך לשמוע מגילה כי י"א שנשים אין חייבות בקריאה רק בשמיעה כדלעיל סי' תרפ"ט ס"ב (ועי' בדבריו לשם בדיעת המחבר, ועי' עוד בענין ברכה לנשים). ס"ק י"א.

קב) שאלה למעשה: ר' דוד סגל נוהג מידי ליל שבת להיכנס לבית סבתו האלמנה ולקדש בשבילה, ואח"כ הולך לביתו ומקדש שוב בשביל בני ביתו. והיות והיין שבבית סבתו הוא מיץ ענבים, והוא רוצה להדר ולקדש על יין, נסתפק האם יכול לכיין בעת שמקדש בשביל סבתו - שלא לצאת בעצמו בקידוש זה, ולעצמו יצא אח"כ בקידוש המהודר שעושה בביתו. האם שייך לכיין כן, או כיון שמקדש ומוציא בזה אחר, אי אפשר שיתעיל למחצה - לאחרים כן ולעושה עצמו לא. מה נפשט מהמשנ"ב בהל' מגילה לענין ספק זה. (עי' ס"ק י"א).

(הקדמה לסעיף ד). **אם מותר להקדים לקרוא את המגילה לפני הלילה:** התרומת הדשן (סי' קט) נשאל על מי שאנוס קצת שאינו יכול לילך לביהכ"נ לשמוע קריאת מגילה וצריך להמתין עד לאחר שיגמרו הקהל ואז יבוא אחד מהם לקרוא לו את המגילה, וקשה עליו לישוב בתענית עד אז, האם מותר לו לשמוע קריאת המגילה מבעוד יום שהוא עדין יום י"ג. והשיב שיוכל להקדים מפלג מנחה, וכמו לענין קריאת שמע (והלעיל סי' רל"ג ס"א, ע"ש) שבשעה"ד יכול להקדים לקרוא מפלג מנחה. וכן פסק השו"ע. ונאמרו באחרונים על זה ב' פירוכות: א. פרי חדש - כאן אינו דומה לקריאת שמע, שקריאת המגילה נלמד (גמ' מגילה ד). מהפסוק (תהי' כס) 'ולילה ולא דומיה ל', משמע דוקא בלילה, וקודם לזה לא יוצא אפי' קראה דיעבד. [ועוד שהרבה חולקים אפי' לענין קריאת שמע שא"א להקדים מפלג המנחה]. ב. הגר"א - הלא לעיל סי' רל"ג ס"א לענין ק"ש מבואר שרק מי שנוהג תמיד לקרוא מפלג מנחה יכול להקדים לקרוא בשעה זו, אבל אי אפשר להחשיב את פלג המנחה פעם ליום ופעם ללילה דהוי תרתי דסתרי. וכאן שאינו רגיל להחשיב את פלג המנחה ללילה, לא יוכל לקרוא המגילה אז²⁹¹. אמנם הברכי יוסף הביא דברי המאירי (ב). שכתב בענין מה שהתירו חז"ל לבני הכפרים להקדים קריאת המגילה כמה ימים מקודם, 'מכאן שמכּו גדולי המפרשים לחולים ויולדות שאין צריכין להעריב כל כך אלא רשאין למהר קריאתן מבעוד יום, ואע"פ שהוא עדיין בתחום יום י"ג'.

אם מותר לאכול לפני קריאת המגילה: בתשובת התרוה"ד הנ"ל שהתיר לקרוא את המגילה לפני הלילה בשעת הדחק, הוסיף: אבל אין נראה להתיר למי שקשה לו להמתין, שיטעם מעט קודם קריאת מגילה וימתין שוב עד שיבא לו הקורא בלילה גמור, כדאמרו בגמ' (בבב"ב ד:) לא יאמר אדם אוכל קימעה ואשתה קימעה ואח"כ אקרא ק"ש ואתפלל, שמא ימשך. ונראה דכ"ש הוא לענין קריאת מגילה דחיישינן שמא תחטפנו שינה ויבטל מקריאתה, שהרי יש בה שהות טובא וגם קריאתה חובה טפי, שהרי כל המצות נדחות מפניה. עכ"ל. וכתב המג"א שאכילה מועטת [היינו פת עד כביצה ופירות אפי' הרבה] משמע שמותר, כמו שהתירו לענין ק"ש, שאין בזה חשש שמא ימשך. מיהו כתב המג"א שלמעשה לענין קריאת מגילה אין להקל גם בטעימה אלא במקום צורך גדול²⁹².

הוספות ועיונים

²⁹¹ אכן לענין שעת הדחק כתב השו"ע שם שיש להקל גם במי שאינו רגיל לקרוא תמיד מפלג. וצ"ל שכאן אף שהוא אנוס קצת אין זה בגדר שעה"ד המבואר שם שהקילו להקדים. ועיי'.

²⁹² והחמירו בזה יותר משאר מצוות כגון קריאת שמע ובדיקת חמץ שהקילו לטעום לכתחילה (עיי' סי' רלה ס"ק טו לענין ק"ש וסי' תלא ס"ק ו לענין בדיקת חמץ). וכן מחמירים לענין לולב שלא לטעום כלל. וצ"ב טעם החומרא בזה, וראה בלשון הרוקח (סי' שנג) שכתב חסידים הראשונים היו מתעניין אל מצוה חביבה כגון לולב ושאר דברים. ושמא הכונה בזה למצוות הבאות מזמן לזמן, וכמו שמצינו בגמ' (רי"ה כו.) שמצות מגילה חביבה היא ופרש"י 'חדשה היא לוי'. (אך עי' מבדיקת חמץ שהיא גי' מזמן לזמן, וי"ל כיון שאינה אלא הכשר מצוה ולא עיקר המצוה דחייקור הוא הבעור שלמחרת, אינה בכלל זה).

46. (הקדמת קריאת המגילה): (א) האם שייך לקרוא מגילה מפלג מנחה ואילך. [ומי שאנוס]. (ב) לדעה א' שא"א לקרוא מפלה"מ, מה"ד בבין השמשות. [שלא במקום אנוס]. (ג) ובמקום אנוס והכרח גדול [בבין השמשות]. (ד) ומי שקרא התחלת המגילה קודם צה"כ (וגמרה בלילה), האם יצא [לדעה א']. (ה) לדעה ב' שבשעה"ד יכול לקרוא מפלה"מ, מה יש לו לנהוג בענין תפילת מעריב. (ו) לדעה ב', מי שאינו נזהר תמיד להתפלל מנחה קודם פלה"מ האם יכול לקרוא מפלה"מ. (ז) מה יותר טוב למעשה למי שקשה עליו ההמתנה. (ח) המיקל לחולה ויולדת לקרוא קצת מבעו"י, האם נכון הדבר. (ט) לציבור, האם אפשר לקרוא במקום הדחק גדול כשאינו לילה גמור.

תשובה: (א) לא. וי"א (וכ"ד השו"ע) שמי שאנוס [כגון שמתענה ואין יכול לילך לביהכ"נ וקשה לו לישיב בתענית עד שיחזרו מביהכ"נ ויבואו לקרות לו] יכול להקדים מפלג המנחה [שהוא שעה ורביע קודם הלילה]. (ב) גם א"א לקרוא. (ג) יש לצדד להקל. (ד) לא, וצריך לחזור ולקרוא בלא ברכה. (ה) שיתפלל לפני הקריאה. (ו) לא. (ז) שיטעם קודם המגילה טעימא בעלמא [כדלקמן תשו' 47], שהרבה חולקים על הקולא של קדימה. (ח) יש לו על מי לסמוך. (ט) אפשר שיש להקל. סעי' ד וס"ק יב-יד ובה"ל ד"ה מפלג ושה"צ.

47. (אכילה): (א) האם מותר לאכול לפני קריאת המגילה. וטעימה בלבד. (ב) האם יש חילוק בזה בין קריאת המגילה של לילה ליום. (ג) מי שחולה קצת, האם מותר באכילה או בטעימה. (ד) ומה דין מי שהתענית קשה עליו. (ה) אדם חלוש והשהייה תזיק לבריאותו ויכול לבוא לידי חולי ואין מספיק לו טעימה בעלמא, האם יוכל לאכול.

תשובה: (א) אסור לאכול ואפי' טעימה אין להקל²⁹³. [ואפי' כשכבר התפלל]. (ב) לא. (ג) יש להקל בטעימה דהיינו כביצה פת או משקין כשיעור כביצה (והיינו במשקה המשכר, כנ"ל סי' רלב ס"ק לה)²⁹⁴. (ד) גם כנ"ל ג'. (ה) כן, אך יבקש מא' שיזכירו לקרוא את המגילה אחר אכילתו. וכ"ש חולה אם התענה²⁹⁵. [ואפשר גם מי שיש לו חולשת הלב] שמותר לאכול, לא נכון גם בזה שיקבש מא' שיזכירו לקרות אחר אכילתו. סעי' ד וס"ק טז ושה"צ.

48. (שינה): (א) האם מותר לישן קודם קריאת המגילה. (ב) ואם בדעתו לישן רק מעט.

תשובה: (א) לא. (ב) גם אסור. וכן כל הדברים שאסורים לעיל בסי' רל"ב ורל"ה גבי קריאת שמע (שאין להתחיל במלאכות הטורדות, שמא ימשך), הוא הדין כאן. ס"ק טו.

49. (ספק קרא): המסופק אם קרא את המגילה, האם עליו לקרוא.

תשובה: אפשר שצריך לקרוא, שקריאתה מדברי קבלה. ס"ק טז.

ק) שאלה למעשה: האם מותר לאדם בריא לאכול לפני קריאת המגילה ע"י העמדת שומר, וכמו שמותר לענין קריאת שמע כמבואר לעיל סי' רלה ס"ק יח. (ע"י ס"ק טז ושה"צ כט בסוף).

סיכום קצר לנלמד: הקורא את המגילה מברך לפנינה ג' ברכות: מקרא מגילה, שעשה נסים, שהחיינו. ואין חילוק בין יחיד לציבור (וראה להלן לענין ברכות שלאחריה). • למחבר אין חוזר ומברך שהחיינו ביום, ולרמ"א כן. ונכון לכוון בשהחיינו של יום גם על משל"מ והסעודה, ויודיע כן לש"י המברך שיכוון. מי שאין לו מגילה ביום, לא יברך שהחיינו על מצוות היום. ואם לא היתה לו מגילה גם בלילה ועדין לא בירך שהחיינו, י"א שיברך שהחיינו על היום, וצ"ע למעשה. • נוהגים לברך לאחר המגילה הרב את ריבנו. ולא יאמר האל (גם לא בהאל הרב, דלא כגורסין כן). י"א שברכה שלאחריה מברך גם ביחיד, ולמעשה לא יברך. • שכח לברך לפני המגילה ולאחריה, יצא ידי קריאה. ואם נזכר באמצע הקריאה, יברך בין הפרקים [י"א דהיינו בין הפרשות, וי"א לפני איש יהודי ולפני בלילה ההוא (שה"צ יא)]. • אפשר שאחד יברך ואחר יקרא בין ברכה ראשונה ובין ברכה אחרונה, וי"א שברכה שלפניה דוקא הקורא יברך. • אבל הקורא לרבים לא יברך, שאינו מברך שהחיינו בשביל הרבים. • נשתתק הקורא באמצע הקריאה ובא אחר לקרוא, אינו צריך לברך, וימשיך הקריאה ממקום שהפסיק הראשון. • אין לדבר באמצע הקריאה, אפי' בד"ית. ואם דיבר, יצא. ואם דיבר השומע, הרי החסיר מילים, ולא יצא. לקורא מותר לשאול מפני הכבוד בין הפרקים [ראה

הוספות ועיונים

²⁹³ ועי' לעיל סי' רל"ב שאיסור אכילה מתחיל חצי שעה סמוך לזמן הקריאה (שבקריאת הלילה הזמן הוא בצאת הכוכבים, כדלעיל תשו' קודמת ובריש סי' תרפ"ז).

²⁹⁴ ופירות אפילו הרבה מותר, וכן שאר משקה שאינו משכר מותר לשתות אפי' הרבה. סי' רלב ס"ג.

²⁹⁵ ועי' לעיל סי' תרפו ס"ב אם חולה צריך להתענות.

לעיל מהם]. דיבר בין ברכה שלפניה לקריאה הפסיד הברכה. אין לדבר בין קריאה לברכה שלאחריה, גם לשומע. ואם דיבר, לדעת בהע"ט יכול לברך, ולדעת הטור יש להסתפק. • מי שיצא ובא להוציא אחר, אם האחר אינו יודע לברך יכול הקורא לברך בשבילו, ואם יודע לברך מחלו' אם הקורא יכול לברך בשבילו. והבא להוציא אחרים ואין שם עשרה, י"א שאם השומע בקי יקרא בעצמו. ומנהג העולם להקל להוציא בכל גווני, הן בברכות והן בקריאה. • הקורא לנשים, תחילה יצא בעצמו בביהכ"נ, דמצוה שיצא בקריאת הציבור. ואם מכיון שלא לצאת במה שקורא לנשים, יכול לצאת אח"כ בקריאת הציבור. הקורא לנשים מברך, וטוב שיברך להם 'לשמוע מגילה'. • אין לקרוא המגילה לפני צאה"כ. ואפי' לא בבין השמשות, אם לא באונס והכרח גדול יש לצדד להקל בביה"ש. ואפי' קרא מקצתה קודם צאה"כ לא יצא וצריך לחזור ולקוראה בלא ברכה. וי"א שמי שאנוס יוכל להקדים מפלג המנחה [ויתפלל מעריב מקודם] ודוקא כאשר הוא נוהג להתפלל תמיד מנחה קודם פלה"מ. ויותר טוב שיטעם קודם המגילה טעימה בעלמא (כדלקמן), שהרבה מחמירים בהקדמה. והמיקל לחולה ויולדת לקרוא מבעו"י קצת, יש לו על מי לסמוך. ובמקום דחק גדול אפשר שיש להקל אף לציבור לקרוא כשאינו לילה גמור. • אסור לאכול לפני קריאת המגילה, ואפי' טעימה אין להקל. ואין חילוק בזה בין קריאת מגילה של לילה לשל יום. ומי שחולה קצת יש להקל בטעימה דהיינו פת או משקין (המשכרין) עד כביצה, וה"ה למי שהתענית קשה עליו. ואדם חלוש שאין מספיק לו טעימה, יוכל לאכול, ויעמיד שומר שיזכירנו לקרוא המגילה לאחר האכילה. • אין לישן קודם המגילה, ואפי' בדעתו לישן רק מעט. וכן כל הדברים האסורים קודם ק"ש שמא ימשך ה"ה במגילה. • המסופק אם קרא את המגילה אפשר שצריך לקוראה, שקריאתה מדברי קבלה.

סימן תרצג

50. (סדר התפילה בערבית): (א) מתי קוראים המגילה בערבית. (ב) איזה קדיש אומר אחר שמו"ע.

תשובה: (א) אחר הקדיש שאחר שמו"ע. [ומברכין אחר המגילה ברכת הרב את ריבנו, כדלעיל סי' תרצב ס"א]. וצריכין כולן לשמוע הברכה, ויש מהמונים שאומרים אז קדיש אחר סיום המגילה ואינו נכון (שלא יתקנוהו אלא אחר קריאת התורה). ס"ק יא]. (ב) קדיש שלם עם התקבל²⁹⁶ (שהיא בקשה על קבלת התפילה, ולא ימתין מלאומרה עד אחר המגילה שזהו הפסק גדול. אבל בשחית אין נוהגין כן אלא דוחים הקדיש שלם אחר ובא לציון, כבכל יום שיש בו קריאה"ת, דבלא"ה קריאה"ת היו הפסק בקדיש. ע"פ א"ר). ס"ק א.

51. (אחר המגילה): (א) מה אומר אחר המגילה בערבית. (ג) הקדיש שאחר המגילה, האם עם התקבל או בלי.

תשובה: (א) ואתה קדוש (דפסוק זה נאמר במזמור אלי אלי למה עזבתני הנאמר על אסתר [רש"י מגילה ד. ד"ה אקרא]. לכן פותחין בפס' זה וממשיכים כל הענין. ע"פ הכל בו סי' מה והגר"א). (ג) בלי, וי"א שיכול לומר והתקבל עולה על הסדר קדושה.²⁹⁷ כשחל במוצ"ט, אומרים ויהי נועם, ואתה קדוש, קדיש, הבדלה, ויתן לך (כבשאר מוצ"ט). סעי' א וס"ק א ב.

(הקדמה לסעיף ב). **אמירת על הנסים:** איתא בתוספתא (נכילות פ"ג), כל שאין בו מוסף כגון חנוכה ופורים, ערבית שחרית ומנחה מתפלל שמונה עשרה ואומר מעין המאורע בהודאה, ואם לא אמר אין מחזירין אותו.

52. (על הנסים): אומרים על הנסים בלילה וביום. (א) מי שהקדים להתפלל ערבית קודם צאת הכוכבים, האם אומר על הנסים. (ב) לא אמר עה"נ פורים, האם מחזירין אותו. (ג) בעירות, האם אומרים עה"נ בט"ו. (ד) ואם אמר. (ה) בעירות הספקות מתי אומרים עה"נ.

תשובה: (א) כן, ואף שגם עדין לא קרא המגילה. (ב) לא. ועי' כל דיני עה"נ בסי' תרפב לענין חנוכה, וה"ה כאן. ולענין ברכה"מ יתבאר לקמן סי' תרצה. (ג) לא. (ד) אין מחזירין אותו.²⁹⁸ (ה) בשני הימים.²⁹⁹ סעי' ב וס"ק ד-ו.

הוספות ועיונים

²⁹⁶ ומנהג הספרדים לומר ח"ק, ותתקבל אחר ואתה קדוש. ועי' כה"ח סק"א.

²⁹⁷ ומנהג הספרדים בזה נתבאר לעיל העי' 296.

²⁹⁸ דיש לזה קצת שייכות בימים אלו. אך בשאר ימות השנה חוזר, וכדלעיל סי' ק"ח ס"י"ב שאם טעה והזכיר מאורע שאר ימים שלא בזמנה בשוגג וזכר באמצע הברכה פוסק מיד וחוזר לתחילת הברכה [אא"כ סיים הברכה שאז אינו רשאי לחזור]. ולדעת השו"ע שם (וכן משמע בבית יוסף כאן) הזכרת מאורע שלא בזמנה לא נחשב הפסק, ואם הזכיר על הנסים אפילו בשאר ימות השנה אין חוזר.

²⁹⁹ ולמנהג הספרדים, עיי' בבא"ח (תצהו יד) ובכה"ח (סי"ב כג) שלדעת הארז"ל אין לומר על הנסים כי אם ביום הראשון, שאין להפסיק בתפילה מספק, ועל כן כתב באול"צ (חיד"ו נהו 1) שראוי יותר להמנע מאמירת על הנסים ביום ט"ו.

(הקדמה לסעיף ג.) **מדוע אין קוראים הלל בפורים:** בגמרא (מגילה זי.) שאלו מדוע לא אומרים הלל על נס פורים, הלא ק"ו מיציאת מצרים שיצאנו מעבדות לחירות ואילו כאן נצלנו ממות לחיים. ואמרו בגמ' ב' תירוצים: א. רב נחמן אמר שקריאת המגילה נחשבת כאמירת ההלל, שמזכירים בה תוקף הנס (ע"פ ה"ר"ן ד. ב. רבא אמר, בשלמא ביציאת מצרים שייך לומר 'הללו עבדי השם' ולא עבדי פרעה, שיצאנו ממצרים לחירות, אבל על נס פורים אין שייך לומר 'הללו עבדי השם' שמשמעותו שאנו עבדי ה' בלבד ולא עבדי אחשוורוש, שכן עדין אנו עבדי אחשוורוש, שלא נגאלו אלא מן המיתה, אבל נשאר עבדיו (ע"פ המלאכים).

53. (סדר תפילת שחרית: א) **מתי מתפללים שחרית ביום פורים.** (ב) **אחר שמו"ע, האם אומרים קדיש, ואיזה.** (ג) **האם קוראים הלל בפורים.** (ד) **והאם נופלים על פניהם.** (ה) **וביום שני של פורים.** (ו) **והאם אומרים למנצח ואל ארץ אפים.** (ז) **אימתי חולצין התפילין.**

תשובה: (א) משכימין לביהכ"נ (כדי שיהיו פנויים למצוות היום. מתח"ה). (ב) אומרים ח"ק. והקדיש שלם אומרים אחר סדר קדושה. (ג) לא. (ד) לא. (ואף לא במנחה שלפניו. מ"ב קלא לג.) (ה) גם לא. (ו) גם לא. בב' הימים. (ז) אין לחולצין עד אחר קריאת המגילה, ואף שהתפללו כבר. סעי' ג וס"ק א ו ח.

(ד) שאלה למעשה: לחידודי. מי שאין לו מגילה, האם עליו לקרוא את ההלל במקום

קריאת המגילה. (ע"ו ס"ג וס"ד ז. וראה לעיל בהקדמה. ועיין עוד).

(הקדמה לסעיף ד.) **איך קוראים פרשת עמלק שיש בה רק ט' פסוקים:** איתא בגמ' (מגילה כ"א.) אין פוחתין מעשרה פסוקין בקריאת התורה. והקשו בירושלמי (פ"ד ה"ב) והרי פרשת עמלק שקוראים בפורים ויש בה רק ט' פסוקים. ותירצו שאני התם דסליק עניינא, ואיבעית אימא שאני התם שהוא סידורו של יום. [וכן תירצו בגמ' (כ"ג.) לענין הפטרה, שאף שאין קוראים הפטרה פחות מעשרים ואחת פסוקים, במקום שנגמר הענין בפחות מזה אפשר להפסיק]. מיהו כתב הב"י: ועכשיו נהגו לחזור פסוק אחרון כדי להשלים עשרה פסוקים. וכן פסק בשו"ע. והרמ"א כתב שאין נוהגים כן.

54. (קריאת התורה בפורים: א) **במה קוראים בתורה בפורים.** (ב) **איך מיישבים את הקושיא שקריאה זו רק ט' פסוקים.** (ג) **האם אחר קריאה"ת אומרים קדיש, ואיזה.** (ד) **מתי מניסים הס"ת למקומו.**

תשובה: (א) פרשת יבוא עמלק. עד מדור דור. (ב) המחבר כתב שכופלים פסוק אחרון³⁰⁰, והרמ"א כתב שאין מנהג כן דהואיל ונגמר הענין סגי בזה.³⁰¹ (ג) אומרים ח"ק. (ד) אחר הקדיש, קודם קריאת המגילה³⁰². סעי' ד וס"ק ט-יא ובה"ל ד"ה מוציאין. עוד מס"ק יא לעיל תשו"ט 50 א.

55. (מילה בפורים: כשיש מילה בפורים, מה עושים תחילה, מילה או מגילה.

תשובה: מילה. ודעת הפר"ח והגר"א להקדים מגילה (דפרסומי ניסא קודם לכל המצוות וכנ"ל סי' תרפ"ז ס"ב). (והמנהג כדעה ראשונה³⁰³. מ"ב תרפ"ט). סעי' ד וס"ק יב.

סיכום קצר לנלמד: אומרים על הנסים בלילה ובוים. ואפי' מקדים ערבית לפני צאה"כ אומר על הנסים, ואף שעדין לא קרא המגילה. בעיירות אומרים עה"נ רק ביי"ד, ואם אמר בט"ו אינו חוזר. ובעיירות המסופקות אומרים עה"נ בב' הימים. (סי"ב). • לא אמר עה"נ, אינו חוזר. (סי"ב). • בערבית, לאחר שמו"ע אמר קדיש שלם עם התקבל, ואח"כ קוראים המגילה, ומברכים אחריה ברכת הרב את ריבנו. וצריכים כולם לשמוע הברכה, דלא כהמונים שאומרים אז קדיש אחר סיום המגילה. (סי"א וס"ק יא). • לאחר המגילה

הוספות ועיונים

³⁰⁰ ולעיל סי' קלו סעי' א' וד' כתב השו"ע שבפרשת עמלק אין קורים אלא ט' פסוקים, ומה שכתב כאן שכופלים פסוק אחרון כדי להשלים לעשרה פסוקים, ביאר הפר"ח (שם סי"ד) שאינו מעיקה"ד אלא מנהג בעלמא. וראה באול"צ (ח"ד פניו תשי"ב) שמי שלא קרא אלא ט' פסוקים, יצא, וכעיקר הדין. ועוד כתב שם באול"צ שבפורים שחל בשבת וקוראים למפטיר בפרשת יבוא עמלק, המנהג שאין כופלין הפסוק.

³⁰¹ ולא רצו חז"ל להוסיף פסוקים מלמטה או מלמעלה, דלפי שעמלק גרם להיות השם והכסא חסר כך יהיו פרשיותיו חסרות. משני"ב סי' קלו ס"ק ג.

³⁰² בבח"ל הביא דברי התוס' שאין מחזירין הס"ת עד אחר קריאת המגילה. וכתב בשם הפוסקים שלא לנהוג כן מפני שהאוחז הס"ת לא יוכל לכונן ע"ש. ומנהג הספרדים כפי שכתבו התוס', ובכה"ח (סי"ב כ"ה) הביא כן בשם עוד פוסקים, והטעם שהזכר בבח"ל לא שייך למנהגם שהס"ת מונח על התיבה.

³⁰³ ובב"י (וי"ד סוסי"י רס"ו בבדי"ה) הביא משם התרה"ד (סי' רס"ח) שבפורים מלין לאחר קריאת המגילה וסיום התפלה. וכן הביא בכה"ח כאן (סי"ב ב) שלם האחרונים. וכתב באול"צ (ח"ד פניו תשי"ד) שכן מנהג הספרדים כהיום. וע"ש עוד.

בערבית אומר ואתה קדוש, ולאחריו קדיש שלם בלי תתקבל, וי"א שיכול לומר גם תתקבל. ואם חל במוצ"ש אומר ויהי נועם, ואתה קדוש, קדיש, הבדלה, ויתן לך. (ס"א). • בשחרית משכימין לביהכ"נ. ואחר שמו"ע אומר חצי קדיש. ואין קוראים הלל. ואין נופלים ע"פ ב' ימי פורים, ואין אומרים למנצח ואל ארך אפים - ב' הימים. ומוציאין ס"ת וקוראים ויבוא עמלק. למחבר כופלים פסי אחרון להשלים ל', ולרמ"א אין המנהג כן והואיל ונגמר הענין סגי בהכי. ואומרים ח"ק, ומכניסים ס"ת למקומו, ואח"כ קוראים המגילה, ומברכים אחריה, ואח"כ קוראים סדר קדושה ולאחריו קדיש שלם עם תתקבל. אין לחלוץ התפילין עד אחר קריאת המגילה. (סעי' ג ד). • כשיש מילה בפורים, מלין קודם קריאת המגילה, וי"א שיקדים הקריאה, והמנהג כדעה ראשונה.

סימן תרצד

(הקדמה) **מתנות לאבינוים:** אמרו בגמרא (מגילה ז, א), נאמר במגילה (אסתר ט כב) 'משלוח מנות איש לרעהו', ויש לדייק ממה שנקט הכתוב 'מנות' בלשון רבים ו'איש לרעהו' בלשון יחיד, שיש לשלוח שתי מנות לאיש אחד. ובהמשך הפסוק נאמר 'ומתנות לאבינוים', ומאחר ונקט בזה הכתוב לשון רבים הן לגבי ה'מתנות' והן לגבי ה'אבינוים', יש לדייק שהמצוה היא ליתן שתי מתנות לשני בני אדם, מתנה אחת לכל אחד.³⁰⁴ [דין מתנות לאבינוים יתבאר בסימן זה, ודין משלוח מנות בסימן שאח"כ].

1. (מתנות לאבינוים): א) כמה מתנות חייב לתת. ב) האם צריך לתת דבר הראוי ליהנות ממנו בפורים, דהיינו מאכל או מעות שיוכל להוציא בפורים. ג) מה שיעור המאכל או המעות לכל ענין. ד) מה עדיף להרבות, במתנות לאבינוים או בסעודה ומשלוח מנות. ה) האם ניתן לתת מתל"א ממעות מעשר. ו) האם אשה חייבת במתנות לאבינוים. תשובה: א) לפחות שתי מתנות לשני עניים (מתנה אחת לעני). ב) לכתחילה כן. ג) לפחות שוה פרוטה³⁰⁵. ד) במתל"א. ה) את השתי מתנות לא (שאינו יכול לפרוע חובו במעות מעשר שאינם שלו), ומה שמוסיף כן. ו) כן (עי' הטעם במ"ב סי' תרצה ס"ק כה). סעי' א ו"ס ק"א-ג. (מתל"א יש ליתן ביום ולא בלילה, ומה שמוסיף על ה' מתנות יכול ליתן בלילה. מ"ב סי' תרצה ס"ק כב).

2. (עני): א) עני המתפרנס מהצדקה, האם צריך לתת מתל"א. ב) ואם החליף סעודתו בשל חברו, האם יצא ידי מתל"א. ג) האם אפשר לתת מתל"א במתנה ע"מ להחזיר.

תשובה: א) דעת כמה אחריו שכן³⁰⁶. ב) כן. לכן עני המתפרנס מהצדקה יתן שתי מתנות לשני אבינוים, ויחזרו הם ויתנו לו. ג) יש להסתפק בזה. [אבל במשל"מ לא יצא]³⁰⁷. ס"ק א ב ובה"ל ד"ה ליתן.

3. (יום הנתינה): א) האם יכול לתת קודם פורים. [ומדוע]. ב) ומה הישוב למנהג העולם שנתנים לפני פורים. ג) אם מחלקים מחצית השקל לעניים בפורים, האם יוצאים בזה ידי מתל"א.

תשובה: א) לא, שמה יאכל העני קודם פורים. ב) שגם בפורים נותנים ב' מתל"א, וגם יש הרבה עניים החוזרים על הפתחים בפורים. ג) כן. בה"ל ד"ה ליתן וד"ה לשני. (ועי' לקמן סי' תרצה בה"ל ס"ד ד"ה או, כשנותן לעני ב' מנות אם יוצא בזה גם ידי משל"מ).

הוספות ועיונים

³⁰⁴ טעם הדבר, לפי שמצות 'משלוח מנות' מתקיימת בנתינה לעשירים, ולפיכך צריך ליתן להם שתי מנות, אבל מצות 'מתנות לאבינוים' לעניים היא, ודי לכל אחד מהם במתנה אחת, שהיא נחשבת בעיניהם כדבר גדול. ר"ן. ולמה תיקנו דוקא לחלק לב' עניים ולא די בבי' מתנות לעני אחד, עיי' במ"ב סי' תרצה ס"ק יט.

³⁰⁵ ובזמננו ששווי פרוטה קטן מאד, מה שיעור שצריך ליתן, עיי' מה שהביאו במשנ"ב דרשו כאן על ס"ק ב.

³⁰⁶ כן כתבו הב"ח והט"ו (סק"א). אבל הפ"ח כתב שאין לזה טעם ובודאי העני עצמו פטור מליתן. ובברכי יוסף נתן חיזוק לדברי הב"ח וט"ו ממצות צדקה שאף העני חייב בה, ודימה מצות מתנות לאבינוים למצות צדקה לענין זה. ושמה זה תלוי במה שדנו האחרונים בכמה מקומות אם מצות מתנות לאבינוים עיקרה מצות צדקה (שתיקונו חובה מיוחדת ביום זה, נגד מה שאמר המן עם מפורד), או מצוה בפני עצמה היא השייכת לעיצומו של יום הפורים וחובו השמחה בו. כי במצות צדקה מצינו שאף עני המתפרנס מן הצדקה חייב בה, משא"כ אם הוא משום שמחת פורים, אי"כ יש לומר שלא חייבו חיז"ל את העני לשמח את אחרים במה שאין לו, ועיקר תקנתם שמי שיש לו ישמח את מי שאין לו (מ"ב עזו וחדר).

³⁰⁷ והחילוק, דמשל"מ הוא כדי לשמח המקבל, וכשהוא ע"מ להחזיר אינו משמחו, משא"כ מתל"א שזהו מצוות נתינה, יתכן שאף ע"מ להחזיר מהני דהא חשיב נתינה.

4. (זמן נתינת מחצ"ה, ושיעורו): (א) מתי זמן נתינת מחצ"ה. (ב) איזה שיעור מטבע יש ליתן. (ג) מהו טעם מנהג מחצ"ה. (ד) כמה יש ליתן. [ובאופן שהמטבע אינה חשובה].
- תשובה: (א) המנהג לתת בערב פורים³⁰⁸ קודם שמתפללים מנחה. (ב) מחצית מן המטבע הקבוע באותו מקום ובאותו זמן.³⁰⁹ (ג) זכר למחצית השקל שהיו נותנים באדר.³¹⁰ (ד) ג' חצאין כנגד ג"פ תרומה שכתוב בפרשה. ושיעור המטבע - מדינא יוצאין במטבע קטנה שקורין מחצית באותו מקום כנ"ל, אבל אם אינה חשובה ראוי למי שחננה ה' שיתן עכ"פ מטבע אחת גדולה שקורין מחצית ועוד ג' מטבעות קטנות³¹¹. סעי' א וס"ק ד ובה"ל ד"ה ויש המחצ"ה נותנים לעניים³¹². שה"צ ט.
5. (גבאי המחליף מעות בחצאים): יש גבאים שנותנים תחילה בקערה של צדקה ג' חצאין גדולים, (והם חשובים), וכשבא אחד ליתן המחצ"ה נותן לו הגבאי תחת המעות שנתן את הג' חצאין שבקערה³¹³ במתנה, והוא נותן לקערה. מה הפסוק במנהג זה, ומה הישוב לו.
- תשובה: דצ"ע איך יכול הגבאי ליתנם לכל אחד לאחר שכבר נעשו מעות צדקה. ואולי כיון שכבר נהגו כך, הוי כאילו הנותנים לצדקה התנו בהדיא שנותנים על אופן זה שיהיה רשות לגבאי לעשות כן. בה"ל ד"ה ויש.
6. (החייבים במחצ"ה): (א) מאיזה גיל חייבים במחצ"ה, מדינא. (ב) ומה המנהג. (ג) קטן שהתחיל אביו לשקול על ידו האם ראשי להפסיק (מדינא). (ד) עני המתפרנס מהצדקה האם חייב במחצ"ה.
- תשובה: (א) מבין י"ג, וי"א מבין כ"ג.³¹⁴ (ב) ליתן גם בעד בניו הקטנים, ואשה מעוברת בעד ולדה³¹⁵. (ג) לא. (ד) צ"ע³¹⁶. סעי' א וס"ק ה ובה"ל ד"ה י"א. נוהגין ליתן בפורים בשחרית מעות מגילה (שהיה נוהג במדינות אלו ליתן לחזן הקורא והוא תשלום עבור המגילה של הקהל. פמ"ג. וע"ש שנסתפק במי שיש לו לעצמו מגילה כשרה האם צריך לתת המעות מגילה). ס"ק ד.

הוספות ועיונים

- ³⁰⁸ והיינו בתענית אסתר, וכן כחשל פורים ביום ראשון יש ליתן ביום חמישי, כדי שיעלה הצדקה עם התענית לכפר. כף החיים סק"ה.
- ³⁰⁹ ומנהג הספרדים לכתחילה ליתן שיעור של מחצית השקל שהיה בזמן הבית, והוא כעשרה גרם כסף. ואם אין ידו משגת יתן ג' חצאים כפי הנהוג במקומו. ועי' כה"ח ס"ק כ.
- ³¹⁰ וכיון שאינו אלא זכר למחצית השקל לפיכך די שנותן מטבע הקרויה מחצית כנ"ל אות ב' וא"צ ליתן כשווי מחצית השקל שבזמן המקדש.
- ³¹¹ כי י"א שלכתחילה יש ליתן עוד חצי נוסף לבד מהג' חצאים, וכשעושה כשיטתם ונותן החצי הנוסף ממטבע גדול, מרוויח מכל הצדדים, שגם נותן שיעור חשוב ע"י המטבע הגדול, וגם נותן ג' מטבעות. [כן עולה מהבה"ל]. ובספר מידות ושיעורי תורה (פלא"א ס"ה) כתב שחצי שקל זה שהזכירוהו הרמ"א והבה"ל, הוא השיעור שנוהגים הספרדים לתת, וכנ"ל בהע' 309.
- ³¹² וכן אפשר ליתן לקופת בית הכנסת, שהוא בית מקדש מעט ומחצ"ה הוא זכר למקדש. ערוה"ש ס"ח וכה"ח ס"ק כב.
- ³¹³ שהמעות שנתן אינם חשובים, שלא כהג' חצאים שבקערה.
- ³¹⁴ יסוד המחלוקת הוא בפירוש דברי הפסוק 'מבן עשרים שנה ומעלה', שיש מפרשים שהוא רק בתרומת האדנים שמטרתה היתה גם למנוח בני ישראל, שבה לא נשתתפו אלא בני עשרים שנה ומעלה, ואילו תחילת הפרשה דמייירי בתרומת הקרבנות ובה לא נאמר 'מבן עשרים שנה' הוא מבין י"ג, ככל המצוות שבתורה. ויש חולקים דמפרשים שהתנאי של מבן עשרים שנה חוזר גם על תרומת הקרבנות (והיה מנהג מחצית השקל שהוא זכר לתרומה זו). עי' בזה בתו"ש שקלים פ"א מ"ד.
- ³¹⁵ רמז לדבר, שנאמר (שמות ל"ג) "זה יתנו כל העובר". דרכי משה אות א.
- ³¹⁶ דאף שמחצית השקל שבזמן המקדש היה חייב גם עני וכדכתיב בקרא והדל לא ימעט, בזמננו שהוא ניתן לצדקה ולא לקרבנות והוא מתורת מנהג, יתכן שלא קבלו מנהג זה על העניים. משנייב עוז והדר, ע"פ הפמ"ג א"א ג'.

קה) שאלה למעשה: א. ר' מנשה סעדון, מכיר את ידידו שאינו מסתדר בפרנסתו והוא עני של ממש, ורצה ר' מנשה לתת לו מתנות לאביונים. אך היות ולא רצה לומר לו שזה עבור מתנות לאביונים שחשש שיתבייש בכך, חשב לתת לו 'משלוח מנות' מכובד - של מיני מאכל לרוב, וכוונתו בשביל מתנות לאביונים. האם יוצא בזה ידי מתנות לאביונים לכתחילה. (עי' ס"ק ב, ועי' בה"ל ד"ה ליתן [בסופו] וד"ה לשני. יש כאן ב' נושאים, האם אפשר לצאת בלא ידיעת המקבל, והאם אפשר לצאת במאכל ולא במעות). ב. יהודי ניגש למורה הוראה, ושאלו, הנני רואה במגן אברהם שכתב (ס"ג) דנשים פטורות ממחצית השקל, ודלא כהחולקים שהביא. ואיני יודע מה דעת המשנ"ב בזה. מה השיבו. (עי' היטב ס"ק ה).

תשובות בסוף הגליון - עמ' 180

הקדמה לסעי' ב-ג). **שימוש במעות פורים שנגבו עבור סעודת פורים של עניים:** איתא בגמרא (ב"מ עה), תניא, מגבית פורים - מעות שגובים גבאי צדקה לפורים] לפורים -] יש להוציאם לצורך פורים], ואין מדקדקין בדבר, אבל לוקחין את העגלים ושוחטין ואוכלים אותן, והמותר יפול לכיס של צדקה. (ע"כ). ופרש"י 'מגבית פורים לפורים' - שכל מה שגבו לצורך חלוקה בפורים יתנוה לעניים לצורך פורים, 'ואין מדקדקין בדבר' כלומר שאף אם נראה להם שאין צורך בכל כך מעות לפורים, לא ידקדקו להשאיר מקצת המעות אלא יקנו בכולם עגלים ושאר דברים לצורך עניים, ומה שלא יספיקו לאכול בפורים ימכרום לאחרים והמעות ילכו לצדקה. ופירשו בגמרא הטעם משום שכן דעת הנותנים שיהיו המעות ניתנים לצורך פורים. וזהו המבואר בשו"ע סעיף ב' (ופרש"י הנ"ל הוא כגון הגמ' דידן וצ"ל לוקחין עגלים... / וכ"ה בחוספתא מגילה פ"א, והראשון דלקמן לא נכחו זאת, ועי' שו"ע ז' דלדון נפק"מ לדינא).

וראשונים אחרים (ח"י ה"ד, ריטב"א, חוס' לא"ש, וכ"ה ביוטב' מגילה א' ד) פירשו 'אין מדקדקין בדבר', שעל אף שאין משנים מעות פורים לדבר אחר, אין מדקדקין אחר המבקש אם הוא עני או לא, אלא כל הפושט ידו בפורים נותנים לו. והטעם כדי שיהיו הכל שמחים, בין ראוי בין שאינו ראוי, דכתיב 'ימי משתה ושמחה' (הלשונים ט). וזהו המבואר בשו"ע סעיף ג'.

וכתב הרמב"ן (ב"מ עה): שכן המנהג בכל ישראל ליתן אפילו לגוי, והואיל ואין מדקדקין בדבר ונותנים לכל, אם אין אנו נותנים לגוי איכא משום איבה, וכדתיניא (גיטין סא). מפרנסין עניי גוים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום (עכ"ל). ובב"י כתב בשם הגה"מ (סוף פ"ג): תלמיד אחד כתב לפני רש"י (ס' הפדס ס"י דה) ראיתי בני אדם שנוהגים לחלק מתנות בפורים לעבדים ולשפחות גוים העומדים בבתי ישראל, והדבר הוקשה בעיני רבי לפי שנאמר (אסתר ט' כ) 'ומתנות לאביונים' וזה הנותן פרוטה לגוי גזול לעניים ומראה בעצמו כאילו מקיים מתנות הנאמרים באביוני ישראל. וכתב רבי שטוב ממנו לזרקן לים משום שמראה שמתנות היום אפשר לתת אף לגוים. וכן כתב הר"מ בשם רבינו אפרים, וכתב דבעיר שלא הורגלו בכך אסור להרגילן, אבל בעיר שהורגלו בכך אין לבטל הדבר, משום דרכי שלום. ע"כ. והוסיף הב"י שאף בעיר חדשה, אם יש בדבר מפני דרכי שלום צריכים ליתן.

7. (שינוי מעות פורים): א) מעות שגבה הגבאי לחלק לסעודת פורים, האם אפשר לצמצם כפי האפשר לצרכי הסעודה ושאר המעות יהיו לשאר צרכי צדקה. ב) בני העיר, האם יכולין לשנות המעות שנגבו לצרכים אחרים. ג) האם העני עצמו רשאי לשנות המעות שגבו לסעודתו בשביל שאר צרכיו.

תשובה: א) לא, אלא לוקחים עגלים לרוב לצורך פורים בכל המעות, ומה שלא יספיקו לאכול בפורים ימכרו ויפול לכיס של צדקה (לשאר ימות השנה). ב) יש דעות בפוסקים. ג) כן³¹⁷. סעי' ב' וס"ק ו' ח ט.

8. (מעות משלמים לקורא המגילה): א) מקום שנוהגים לתת מעות פורים לחזן, האם הדבר מותר. ב) והאם יוצאים בזה ידי מתל"א. ג) וכשהחזן הוא עני.

הוספות ועיונים

³¹⁷ ולעיל (ס"י רמב"ם ס"ק ד) הביא המ"ב שיש מחמירים שגם העני אסור לו לשנות ממגבית פורים שגבו לצורך סעודת פורים (שנה) הלכות ה"ז. מיהו בזמנינו בדר"כ המעות פורים שנותנים אינו דוקא בשביל צרכי סעודת פורים, וממילא שלכו"ע מותר למקבל להשתמש בהם לכל צרכיו. וכיו"ב כתב באשל אברהם (בוטשאטש ס"י רמ"ב) לענין מי שנתנו לו מאכל עבור שיאכל בשבת, שאם לא אמר הנותן שזה בשביל שיאכל בשבת א"צ לאכול בשבת [אף לדעת המחמירים הנ"ל], וכ"ש ככה"ג שתחילת אסיפת המעות אינם בדוקא בשביל צרכי הסעודה.

תשובה: (א) כן, דכל הנותן על דעת המנהג נותן. (ב) לא. (ג) גם לא, שהוא בכלל שכירותו (וא"א לצאת במה שחייב ליתן בלא"ה). ורק בחלוקה לעניים יוצאים. וגם במקום שנהגו ליתן לחזן זהו דוקא במעות פורים אבל מעות מחצ"ה אין ליתנם אלא לעניים (וראה לעיל הע' 312). ס"ק ז ושה"צ.

9. (מחשבה בצדקה): מעות שחשב בלבו לחלקם לעניים ביום פורים, האם ראשי לשנותו.

תשובה: לא (עי' שה"צ שיש דעות בזה ולמעשה יש להחמיר), דצדקה יש לה דין הקדש וחייב לקיים מחשבתו ואף שלא הוציא בשפתיו³¹⁸. ס"ק ו.

10. (כל הפושט יד נותנין לו): (א) האם במעות פורים יש לדקדק וליתן רק למי שעני ודינו לקבל. (ב) האם אפשר ליתן גם לגוים, במקום שנהגו ליתן להם. [ומדוע]. (ג) ובמקום שלא נהגו ליתן. [וכשיש בדבר מפני דרכי שלום].

תשובה: (א) לא אלא כל הפושט ידו נותנים לו³¹⁹. (ב) נותנין, מפני דרכי שלום. (ג) אין ליתן, והנותן לגוי גוזל העניים ומראה כאילו מקיים בהם מתנות לאביונים. אך אם יש בזה משום דרכי שלום נותנין. סעי' ג וס"ק י יא ושה"צ.

(ק) שאלה למעשה: א. בעיירה אחת בחו"ל, ביום פורים באו לפני ר' סמי ג'נקלמן הדר שם ביולה, ב' עניים, א' יהודי וא' גוי לקבץ נדבות עבורם. ר' סמי נתן לכל אחד מתת יד הגונה. האם יצא בזה ידי מצות מתנות לאביונים. (עי' ס"ג וס"ק י יא). ב. מעשה בר"מ בישיבה שהכין בכיסו מעות כדי לחלק לעניים. וביום פורים בא לישיבה, וניגשו בחורים, וכן עוד אנשים מבחוץ, לקיים 'כל הפושט יד נותנים לו'... וחילק בעין יפה לכל אחד. כשראה זאת אחד מעובדי הישיבה הגוים, ניגש גם הוא לבקש. האם על הר"מ ליתן לו. (עי' ס"ג וס"ק י ושה"צ יא).

(הקדמה לסעי' ד). כשאין עניים לפניו: יש לחקור במי שביום פורים אין עניים מזומנים לפניו, האם פטור ממצות מתנות לאביונים, או שצריך לתת את מעות המתנות לאביונים ביום אחר לעניים. והמרדכי כתב (סי' תשעו): במקום שאין עניים, יכול לעכב מעות פורים שלו לעצמו וליתנם במקום שירצה (עכ"ל). ומבואר שצריך ליתן המעות לעניים כשיזדמן לו. ויש לפרש דברי המרדכי בב' אופנים: א. מדובר כשכבר גבו המעות, ובזה הוא שאי אפשר לחזור בו וצריך ליתן המעות לעניים ביום אחר, שכבר חל על המעות שם של מעות צדקה. ב. אע"ג שעדין לא גבו המעות, יש ליתן מעות המתנות לאביונים לעניים אחרים בזמן אחר. ובמ"ב הביא להלכה את ב' הפירושים.³²⁰

11. (מקום שאין עניים): (א) גבו ממנו מעות, ואין מוצאים עניים ישראל לתת להם, מה יעשה עמו. (ב) סכום המעות שרגיל ליתן בכל שנה לצורך מעות פורים, מה יעשה כאשר אינו מוצא עניים ישראל לחלק להם.

תשובה: (א) רשאי (הנותן) לעכבם לעצמו ונותנם במקום שירצה (כלומר לצדקה אחרת)³²¹. (ב) כנ"ל א'. סעי' ד וס"ק יב יג.

(ז) שאלה למעשה: מעשה בחכם אחד שרגיל מידי שנה לפני פורים ליקח סכום מסוים של כסף, ופורטו לשטרות קטנים ומניחם בכיסו, וכשבאים לבקש בפורים, נותן לכל מבקש שטר קטן. שנה אחת עקב ירידת שלגים, ידע שיבואו פחות אנשים לבקש, והכין פחות שטרות בכיסו מכל שנה, ואת השאר הניח

הוספות ועיונים

³¹⁸ ודוקא כשגמר בלבו בהחלטה שכך וכך אתן לצדקה, אבל אם רק חשב שרוצה לתת כך וכך, כתב הערוה"ש (וי"ד סי' רנח סליט), רובא בדרך אמונה הלי' מתניע' פ"ח צ"ח"ל פ"ט) שלכל הדעות אינו חייב לקיים מחשבתו.

³¹⁹ וזהו אפילו במעות שגבום עבור עניים, ונתבאר לעיל בהקדמה. ונתחדש בהלכה זו שאע"ג שמעות אלו נגבו עבור מתל"א ושייכים לעניים ואסור ליקח ממעות אלו לצדקה אחרת וכדלעיל, מי שבא לבקש אין מדקדקים אחריו אלא נותנים לכל הפושט ידו. אמנם נראה פשוט שאת החובה ליתן לעניים צריך לקיים, ואם יש חשש שמא מכל אלה שנתן להם לא היו בהם ב' עניים - צריך לחזר לתת לבי' עניים.

³²⁰ ויש לדון באופן זה שנותן את המעות של פורים לאחר פורים, האם מקיים בזה מצות מתנות לאביונים. דלכאוי נראה שמקיים, שאל"כ למה הצריכוהו לתת. [נצ"ל לפ"ז שמצות מתל"א הוא מחויבי צדקה ואינו מצוה פרטית לפורים, אלא דבפורים הרחיבו חיוב הצדקה שיתן ב' מתנות לבי' עניים, וחייבו נתינה זו יכול להשלים גם אח"כ]. או אולי אפשר לומר שהחייבו בזה משום נדר הוא כיון שרגיל לתת כן כל שנה. ולפ"ז אינו יוצא בזה ידי מתל"א. וצ"ע. ונסתפקו בזה בספרי זמנינו.

³²¹ דפירוש 'במקום שירצה' היינו שישמרם עד שיבואו עניים או שישלחם לעניי עיר אחרת. ח"א (כלל קנה סכ"ח) קש"ע (סי' קמב ס"ח) ערוה"ש (סי' ח) כה"ח (סק"ט).

בביתו. וכך היה למעשה שבאותה שנה באו פחות לבקש. הכסף הנוטר שהניח בביתו, מה דינו. (עי' ס"ד וס"ק יג. וראה גם לעיל בהע' 320. ועיין עוד).

סיכום קצר לנלמד: מחצית השקל: נוהגים ליתן בערב פורים, קודם מנחה, מחצית מן המטבע הקבועה באותו מקום ובאותו זמן, זכר למחצית השקל. וכיון שכתוב בפרשה ג"פ תרומה, יש ליתן ג' חצאין. ונותנים אותם לעניים (שה"צ ט). אם המטבע שבאותו מקום אינה חשובה, ראוי למי שביכולתו לתת מטבע אחת גדולה שקורין מחצית ועוד ג' מטבעות קטנות. • יש גבאים שמניחים בקערת הצדקה ג' חצאין גדולים, וכשבא אדם ליתן מחצ"ה, נותן לו הגבאי את הג' חצאין הגדולים במתנה, והוא נותנם לקערה. אך צ"ע איך יכול הגבאי לתת המעות לכל אחד לאחר שכבר נעשו מעות של צדקה. ואולי כיון שנהגו כך, הוי כאילו התנו הנותנים על דעת שיהיה רשות לגבאי לזה. • גיל נתינת המחצ"ה: מדינה - י"א מבן י"ג וי"א מבן כ', והמנהג לתת גם בשביל בניו הקטנים, ואשה מעוברת בעד ולדה. כל קטן שהתחיל אביו לתת בשבילו - שוב אינו פוסק. עני המתפרנס מהצדקה צ"ע אם חייב במחצ"ה. • מתנות לאביונים: חייב כל אדם, בין איש ובין אשה, לתת ביום פורים (ולא בלילה), לפחות שתי מתנות - לשתי עניים. ולכתח"י צריך לתת לעני דבר שראוי להנות ממנו ביום פורים עצמו, דהיינו מאכל, או מעות שיוכל לקנות בו מאכל לפורים. ולא יפחות משוה פרוטה לעני, אבל מוטב להרבות במת"א מלהרבות בסעודתו ובמשלוח מנות, שהיא שמחה גדולה ומפוארה ודומה לשכינה. את השתי מתנות אינו יכול ליתן ממעות מעשר, אך מה שמוסיף על ה' מתנות יכול, וכן יכול ליתן ההוספה בלילה. אפשר דמת"א צריך כוונה לשם מצוה (סי' תרצה סק"ד). • אפי' עני המתפרנס מהצדקה, דעת כמה אחר' שצריך ליתן. ואם החליף סעודתו בסעודת חברו, יצא, וכך יעשה מי שאין לו. יש להסתפק אם במת"א יוצא במתנה ע"מ להחזיר (ובמש"מ לא יוצא). • אין לתת המת"א קודם פורים, שמא יאכלום עד פורים. ומה שהעולם נותנים קודם פורים, משום שגם פורים נותנים. ואם מחלקים מחצ"ה לעניים ביום פורים, יוצאים בזה. • מעות פורים: מעות שגבה הגבאי בשביל סעודת פורים לעניים, אין אומרים די לצורכי הסעודה בפתות ומה שנותר ישאר לצדקה, אלא קונים לסעודת פורים בכל המעות, ומה שלא יספיקו לאכול בפורים ימכרו ויפול לכיס של צדקה. והעני רשאי לשנות המעות כרצונו (ולענין אם בני העיר רשאים לשנות יש דעות). • מקום שנהגו ליתן מעות פורים לחזן הקורא, אין איסור בדבר דכל הנותן על דעת המנהג נותן, אבל אין יוצאים בזה ידי מת"א - ואפי' אם החזן עני, מפני שניתן בחובה. ומחצ"ה אין ליתן לחזן. • מעות שחשב לחלקם לעניים בפורים, אינו רשאי לשנותם, וכהקדש שדי במחשבה (יש חולקים בזה אבל כן יש להחמיר למעשה). • אין מוקדקים במעות פורים אלא כל הפושט יד נותנים לו. ומקום שנהגו ליתן אף לגוים נותנים, מפני דרכי שלום. אבל אם לא הורגלו בכך אין ליתן, אא"כ יש בזה מפני דרכי שלום. • מקום שאין עניים ישראל, יכול לעכב מעות פורים שרגיל ליתן בכל שנה לצורך העניים וליתנם במקום שירצה (דהיינו לעניים אחרים ובזמן אחר). וכן מעות שגבו ממנו ואין מוצאים למי לחלקם, יכול ליתנם במקום שירצה.

סימן תרצה

12. (סעודה בלילה): א) סעודת פורים שעשאה בלילה, האם יצא ידי חובה. ב) וכיצד ינהג בלילה. ג) וכשחל י"ד במוצ"ש. תשובה: א) לא (דימי משתה ושמחה: כתיב גמ' ז:). ואפי' בליל י"ד לעיירות וליל ט"ו לכרכים, וכ"ש בלילה שאחר פורים דהיינו ט"ו לעיירות וט"ז לכרכים. ב) אף שבליה אין יוצא, מ"מ ישמח וירבה קצת בסעודה. אך אינה סעודה כמו ביום דשם צריך להרבות יותר. ג) אף שעשה סעודה חשובה בסעודה שלישית מ"מ צריך להרבות קצת בלילה לכבוד פורים. (ואם נמשכה סעודה שלישית עד הלילה, אין מזכיר בברכה"מ של פורים אלא של שבת בלבד. סי' קפח ס"ק לג). סעי' א וס"ק ב ג ושה"צ. ועי' עוד לקמן תשו' שאח"ז שיש שאין אוכלין בשר בלילה, ע"ש. ועוד מסעיף א' עי' לקמן תשו' 16 ותשו' 14.
13. (בענין הג"ל): א) מה המנהג בענין אכילת בשר בלילה. ב) מהו מנהג אכילת זרעונים.

תשובה: (א) יש שאין אוכלין בשר בלילה כדי שלא יטעו שהיא סעודת פורים (והרי לא יוצאים אז י"ח וכנ"ל), וזה תלוי במנהג המקום. (ב) י"א שיש לאכל מאכל זרעונים בליל פורים, זכר לזרעונים שאכל דניאל³²² וחבריו בבבל וכן אסתר (שאכלה זרעונים בבית המלך, מגילה ג.). סעי' ב' ו"ק יא ושה"צ. (ועי' לעיל סימן ת"צ ס"ק ב' דטוב לעשות ביום ב' של פסח בסעודה איהו דבר לזכר סעודת אסתר, שביום ההוא נתלה המן).

14. (כבוד פורים): (א) מה ההנהגה לענין לבישת בגדים בפורים. (ב) מאימתי נכון ללבושם. (ג) ומה ההנהגה לענין כבוד ביתו בפורים.

תשובה: (א) יש נוהגין ללבוש בגדי שבת ויו"ט בפורים, וכן נכון³²³. (ב) מבערב³²⁴. (ג) שיהיו בביתו נרות זולקות (ושלחן ערוך ומטה מוצעת (פי' לישב עליה בסעודה, עי' מ"ב סי' רסב סק"ב). סעי' ב' ו"ק ג).

15. (לימוד תורה): מה טוב לעשות בענין הלימוד.

תשובה: טוב לעסוק מעט בתורה קודם שמתחיל הסעודה, וסמך לדבר 'ליהודים היתה אורה ושמה' ודרשנין 'אורה זו תורה'. סעי' ב'. (ועי' לעיל סימן תכ"ט ס"א וסק"ב שמפורים מתחילין לדרוש וללמוד הלכות פסח שזה ל' יום קודם הפסח, ומתחילין כבר ביום הפורים עצמו).

16. (הסעודה): מצוה להרבות בסעודת פורים³²⁵, וראה לקמן עוד בתשו' 19 א'. וי"א שחייב לאכול פת (ועי' לקמן הע' 339). (א) כמה סעודות צריך. (ב) למה נוהגים לעשות סעודת פורים אחר מנחה. (ג) האם נכון להתחיל הסעודה סמוך ללילה ועיקר הסעודה במוצאי פורים. (ד) האם רשאים לעשות סעודת פורים בשחרית.

תשובה: (א) בסעודה אחת יוצאים. (ב) כי בשחרית טרודים במש"מ ונמשכים על פי רוב עד המנחה, ואסור להתחיל לסעוד קודם מנחה (כנ"ל סי' רלב ס"ב, ועי' שמחצי שעה קודם זמן מנחה אסור). [מתפללים מנחה תחילה בעוד היום גדול. רמ"א ס"ב]. (ג) לא, אלא רוב הסעודה צריכה להיות ביום. וערבית יתפללו בלילה³²⁶. (ד) כן, והשל"ה כתב הדעושה כן משובח. סעי' ז' ו"ק ח ט ושה"צ ד.

17. (ערב שבת): כשחל פורים בער"ש, כיצד יש לנהוג בענין סעודת פורים.

תשובה: מצוה להקדימה לכתח"י קודם חצות, מפני כבוד שבת (שיכנס לשבת כשהוא תאב לאכול. סי' רמט ס"ב). [ובדיעבד יוכל לעשותה אפי' ממנחה ולמעלה (שם סק"ג ובה"ל ד"ה מותר)]. ועי' ביד אפרים (שכתב שיאכל קודם שעה עשירית, והוא ע"פ המבואר בשו"ע לעיל שם). סעי' ב' ו"ק י.

18. (שמחת הסעודה): (א) האם נכון לסעוד לבדו. (ב) האם סעודת פורים צריך כוונה לשם מצוה.

תשובה: (א) לא, אלא יקבץ אנשי ביתו וחביריו, שא"א לשמוח כראוי ביחיד³²⁷. ומ"מ יהיה שמחה של דברי תורה כנ"ל תשו' 15. (ב) אפשר שכן³²⁸. וכן במש"מ ומת"א. ס"ק ד ט. אפי' המסגף עצמו מפני תשובה שלא לאכל בשר ולשתות יין כל השנה, חייב לאכל ולשתות בפורים. סי' תקט"ג ס"ג ו"ק כ. (עי' לעיל בה"ל סי' קסד ד"ה לחזור, שאפשר שנכון ליהרר שלא ליגע באמצע הסעודה במגילה. ושלא בעת הסעודה נהגו להקל, ומ"מ אם לא נטל ידיו טוב להחמיר. סי' קמז ס"א ו"ק ג ד).

19. (שתית היין): (א) מה הטעם שחייבו חכמים להשתכר בפורים. (ב) מהו שיעור השכרות. (ג) מה הדרך הנכונה בענין השכרות. (ד) האם חובה להשתכר כנ"ל. (ה) המשתכר, מה יש לו ליהרר. (ו) מהי מטרת השמחה. (ז) היודע שיגיע לזלזול באיזה מצוה כגון נטי' וברכה"מ או שלא יתפלל, האם ישתכר.

הוספות ועיונים

³²² שהיה נס המגילה על ידו, דהתך הוא דניאל (מגילה ט"ו.). לבוש.

³²³ כתב בדרכי משה (סו"ק א) בשם המרדכי: ועדיף פורים כיום שניתנה בו התורה, כי הא (פסחים ח:). דמר בריה דרבינא הוה יתיב כל שתא בתעניתא לבד מעצרת ופורים.

³²⁴ ולא כאותן הנוהגים ללבוש רק בבוקר. מועד לכל חי סי' ל"א אות י"ח.

³²⁵ כמובא בגמרא (ו:). שהיו האמוראים מהדרים לאכול בפורים מינים הרבה.

³²⁶ נראה דר"ל ולא בפלג מנחה ואח"כ יסעדו, והטעם דהוי תרתי דסתרי.

³²⁷ ועי' אסתר פ"ט פס' כח 'והימים האלה זוכרים ונעשים בכל דור ודור משפחה ומשפחה... וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם' ופרש"י, משפחה ומשפחה - מתאספין יחד ואוכלים ושותין יחד, וכך קבלו עליהם שימי הפורים לא יעברו.

³²⁸ דלענין אכילת מצה נפסק בשו"ע סי' תע"ה ס"ד שאם לא כיון יצא, שהרי נהנה באכילתו. ולכאורה הוא הדין סעודת פורים, או שמא כיון שעיקר הסעודה היא זכר לנס ובזכרון הנס אין הנאה אם כן צריך כונה.

תשובה: א) מפני שכל הנס נעשה ע"י יין, שבתחלה נטרדה ושתי ע"י משתה ובאה אסתר, וכן ענין המן ומפלתו היה ע"י משתה, לכן חייבו חכמים להשתכר, ולהרבות בשמחה ביום זה ובאכילה ושתייה עד שלא יחסר שום דבר, כדי לזכור הנס הגדול. ב) עד שלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, דהיינו שלא יפסיק ליתן שבח בשמחה עד שלא יבחין בין הטובה שניטלה נקמה מהמן לבין הטובה של גדולת מרדכי. ועיי' ביד אפרים³²⁹, ויש מפרשים דארור המן בגימטריא תק"ב, וכן ברוך מרדכי, ומשנתכר עד שלא ידע לחשב הגימט' פטור מלהשתכר עוד. וי"א שא"צ להשתכר כ"כ, אלא ישתה יותר מהרגלו³³⁰ וישן ומתוך שישן אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי.³³¹ ואחד המרבה ואחד הממעט ובלבד שיכוין לבו לשמים. ג) כדעת הי"א הנ"ל אות ב' שישתה יותר מהרגלו וישן³³². ד) כל זה אינו אלא למצוה ולא לעכב³³³. ה) במצוות, בנט"י וברכת המוציא וברכה"מ,³³⁴ ושיהיה שמחה של מצוה, כדלהלן באות ו'. ו) שיגיע מתוכה לאהבת השם יתברך והודאה על הנסים שעשה לנו. אבל לא נצטוונו להשתכר ולהפחית עצמנו מתוך שמחה, שלא נצטוונו על שמחה של הוללות ושל שטות, אלא בשמחה של תענוג ומצוה. ז) לא. וכן מי שחושש שיגיע לקלות ראש. וכל מעשיו יהיו לשם שמים. סעי' ב וס"ק ד ה ובה"ל ד"ה חייב וד"ה עד ושה"צ. ועיי' לעיל סימן תקס סק"כ שאסור למלאות פיו שחוק אפילו בפורים, ששמחה יתירה משכחת את המצוות).

20. (תענית): א) האם מותר להתענות בפורים [לא תענית חלום]. ב) ותענית חלום. [וכיצד ינהג].

תשובה: א) לא. ב) יתענה עד אחר מנחה, ויאכל קודם ביאת השמש (היינו סמוך לשקיעה. סי' תקנב ס"יא) רק פעם אחת.³³⁵ [והמתענה תענית חלום בפורים צריך למיתת תענית לתעניתו. סי' תקסו ס"ה]. סעי' ב וס"ק ו'.

21. (שבע להתענות בפורים): הנשבע להתענות בפורים, כיצד ינהג.

תשובה: יראה להתיר שבועתו. [ופרטי דין זה נתבאר לעיל סי' תקעו]. ס"ק ו'.

22. (היזק דרך שמחה): א) אם היזק אחד את חברו מכח שמחת פורים, מה דינו. ב) האם יש חילוק בין שהיזק בגופו או ממנו. ג) ומה"ד כשכיוון להיזק. ד) האם יש חילוק בין היזק קטן לגדול.

תשובה: א) פטור מלשלם. ב) לא. ג) חייב, שרק כשעשה מכח שמחה פטור. ד) בב"ח כתב שדוקא בהיזק קטן³³⁶ פטור, אבל בהיזק גדול חייב בכל גווניו, דבהיזק גדול מקפידין ואין מנהג לפטור³³⁷. סעי' ב וס"ק י"ד.

23. (יום שני של פורים): א) מה דין משתה ביום השני של פורים (כגון ט"ו לפני עיירות וי"ד לפני כרכים). ב) והאם צריך לאכול ביום זה פת דוקא. ג) הנ"ל א', מה"ד בליל היום השני.

תשובה: א) חייב במשתה ושמחה קצת³³⁸, וכן נהגו. ב) לא. ג) אין חייב כלל לאכל. סעי' ב ושה"צ. ד.

הוספות ועיונים

³²⁹ שהראוהו בחלום פירוש המאמר עד דלא ידע בין ארור המן וכו' שפירושו בדרך עד ולא עד בכלל, שרק עד גבול זה יש לו להתבסס, כי אם יעבור גבול זה ולא ידע מה בין ארור המן לברוך מרדכי נמצא שאין בו דעת לרומם ולהלל להקב"ה על הנס שעשה לנו בהצילו אותנו מגזירת המן ובנתנו גדולה למרדכי.

³³⁰ ושיעור זה, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"י סי' קז אות ב) שצריך שהיין יעשה עליו רושם של התרוממות שמחה כדרך היין. 331 ובדעת המחבר, הנה כתב סתם חייב איננו לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין וכו'. ולכאזי משמע כדעה ראשונה הנ"ל (ושלא כפי שהביא בב"י משם רבינו אפרים והאזיח, ע"ש), וכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"י פ"ס תשרי ג), ועיי' כיצד ינהג למעשה.

³³² ויש עתה שהדורות מקולקלין, ראוי שלא לשתות אלא מעט יותר ממה שמורגל ביום טוב, ובזה יוצא ידי חובתו כיון שכוננו לשמים כדי שלא להכשל ח"ו' בשום מקרה רע, וישא ברכה מאת ה'. [לשון הפר"ח שהוא מקור דברי המיי"ב]. ³³³ מקור דין זה בהגהות מיינוניות (פ"ב שו"ת) שכתב ב"ש הראב"ה על דברי הגמרא חייב איננו לבסומי בפוריא עד וכו', שכל זה למצוה בעלמא ולא לעכב.

³³⁴ ולענין שיכור בברכת המזון, נתבאר דינו לעיל סי' קפ"ה סעי' ד-ה, שאם יכול לדבר לפני המלך, יכול לברך ברכה"מ לכתחילה. ויזהר לברך לפני שיגיע לשיעור שאינו יכול לדבר לפני המלך. אך גם אם בירך כשאינו יכול לדבר לפני המלך, יצא. ואם הוא שיכור כלוט, כשזוהי יחשב ופטור מכל המצוות וכאילו לא בירך, ואם יפגי יינו קודם שיעבור שיעור עיכול יחזור ויברך.

³³⁵ כדלעיל תשו' 16 א'. וכמו כן לענין ערב יום כיפור מבואר לעיל סי' תרד ס"א שלא ישלים התענית ויאכל פעם אחת. ויש להקשות מאי שנא משבת דמבואר בסי' רמט דיש להשלים התענית חלום עד סוף היום. ויש ליישב עיי' המהרי"ל (דני יו"ט אות מ"ו), שבשבת אין החיוב לאכול אלא משום עונג וכאשר מתענה וזהו העונג שלו מותר להתענות כמבואר בסימן רפח, וה"ה לתענית חלום דקשה התענית לחלום כאש לנעורת ושמה במה שחלומו בטל לכן מתענה בשבת, משא"כ בפורים וערב יו"כ שיש מצוה דוקא לאכול, לכן לא ישלים התענית.

³³⁶ כגון חבלה באיבר דמעלה ארוכה הוא היזק קטן. ב"ח.

³³⁷ ואף אם היה שיכור כלוט שהוא כשורטה ואין מעשיו כלום, חייב, כיון שלא היה לו להשתכר באופן שיבוא להיזק אחרים. ב"ח.

(הקדמה לסיעי' ג). **לא אמר על הנסים בברכת המזון, האם חוזר:** הנה לענין 'רצה' ו'עלה ויבוא', מי ששכח מלאמרם בברכת המזון, מבואר בפוסקים שתלוי אם הסעודה היא של חיוב או לא, שאם היא סעודה של חיוב צריך לחזור ולברך ואם אינה של חיוב אין צריך לחזור. ולענין על הנסים בפורים נחלקו הפוסקים, יש אומרים שמחזירים אותו, וטעמם משום שחייב לאכול סעודה אחת בפורים דכתיב 'מי משתה ושמה'. ואמנם רק בסעודה הראשונה שאוכל ביום הפורים מחזירים אותו, שאין חייב לאכול יותר מסעודה אחת. ויש אומרים שאין מחזירין אותו כלל, לפי שאין בברכת המזון עדיפה מתפילה, שהיא חובה יותר, ואעפ"כ אם שכח על הנסים בתפילה אין מחזירין אותו (במבואר כפי' הל"ג ס"ג, א"כ גם בברכת המזון לא נחזירנו. ועוד, שאין חייב לאכול בפורים פת דוקא, ויכול לעבור עצמו בשאר מיני מטעמים³³⁹ [עי' הערה].

24. (על הנסים בברכת המזון: א) היכן אומר על הנסים בברכת המזון. ב) ואם שכח, האם חוזר. [כשלא אכל עדין שום סעודה בינים]. ג) ואם כבר אכל סעודה אחת ביום. ד) כיצד ינהג כששכח עה"נ.

תשובה: א) בברכת הארץ. ב) מחלו"ו וסב"ל. (ואם זכר לפני שאמר השם בחתימת הברכה, חוזר. סי' תרפ"ב ס"א). ג) לכו"ע אין חוזר בסעודה שניה. ד) יאמרו בתוך שאר הרחמן, ויאמר הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מרדכי וכו' (ע"פ סי' תרפ"ב ס"א). סעי' ג וס"ק טו.

25. (סעודת פורים שנמשכה לילה): א) סעודת פורים שנמשכה עד הלילה, האם אומר עה"נ. ב) ואם שכח עה"נ. ג) בהנ"ל א, מה"ד כשכבר התפלל ערבית. וכיצד ינהג. ד) הרוצה לעשות תקנה שיתפללו קצת מהצבור בביה"כ כדרכם תמיד (כדי שלא יתבטל המנין הקבוע. אליהו זוטא ד', כיצד ינהג. ה) חל פורים בער"ש ונמשכה סעודתו עד הלילה, כיצד ינהג לענין הזכרה בברכה"מ. [עה"נ, רצה].

תשובה: א) כן, דבתר התחלת סעודה אזלינן (בשו"ע הביא שיש חולקים וכתב הרמ"א שהמנהג כסבא ראשונה, וכ"פ השו"ע לעיל סי' קפ"ח ס"ו). ב) אין חוזר לכו"ע (-גם למחמירים לעיל תשו' קודמת אות ב'). ג) מחלו"ו אם יאמר עה"נ בברכה"מ, ולכן מהנכון שיברך ברכה"מ קודם שיתפלל, כדי לצאת מפלוגתא.³⁴⁰ ד) יברך ברכה"מ בלילה משהגיע זמן התפילה, ויאמר עה"נ, וילך לביה"כ להתפלל, ואח"כ יכול לאכול ולשתות ולשמוח עוד, דהא מצוה בשמחה בבי' הימים (ועי' לעיל תשו' 241³⁴¹ וצ"ק³⁴²). ה) אומר רצה ולא עה"נ³⁴³. סעי' ג וס"ק טו-יז. אם אכל בערב פורים ונמשכה סעודתו עד ליל פורים, עי' לעיל סי' תרפ"ב ס"ק ג, שאם אכל פת גם בלילה אומר עה"נ, אך אם חל פורים במוצ"ש יזכיר של שבת בלבד. בברכת מעין שלש שאין מזכירין של פורים³⁴⁴. סי' תרפ"ב ס"ק ב.

קח) שאלה למעשה: ר' מרדכי שכח לומר על הנסים בברכת המזון של סעודת פורים שעשה אחר חצות היום. וזכר שיש בזה מחלוקת אם צריך לחזור. אכן זכר שכתוב שאם כבר אכל סעודה אחת, ודאי אינו צריך לחזור. אלא שנסתפק, כיון שהוא לא סעד בבוקר יום פורים ורק בליל פורים נטל ידיו על פת, האם בכה"ג יש מחלוקת אם חוזר כשלא אמר עה"נ. (עי' ס"ק טו).

משלוח מנות: עי' לעיל בהקדמה שבתחילת סי' תרצד ושייך לכאן.

(הקדמה לכה"ל ד"ה חייב). בירושלמי (פ"א סוף פ"ד) אמרו שר' יודן נשיאה שלח בפורים לר' הושעיא רבה ירך של בהמה וכד של יין, אמר לו ר' הושעיא, קיימת בנו ומתנות לאבינוים [אבל לא משלוח מנות], שוב חזר ושלח לו עגל שלם

הוספות ועיונים

³³⁸ שנאמר (אסתר ט' כ"ז) 'להיות עושים את שני הימים האלה'. ועי' בבהגר"א שפקפק בראיה זו, ואפשר שמטעם זה שינה הרמ"א מלשון המנהגים (מקור הל' זו, הובא בדרי"מ ס"ק י"ד) שלא כתב 'קצת', והרמ"א עשה כעין פשרה שחייב קצת.

³³⁹ כן כתב המג"א. וכן הביא בא"ר בשם מהר"ל מפראג שאין חייב דוקא פת. אמנם יש שחלקו על זה, במור וקציעה כאן וכן בשו"ת מהר"ם שיק (אורח סי' שפ) ועוד כמה אחרונים. וכדבריהם עולה מדברי המאירי (ביצה טו). ועי' גם משנ"ב לעיל (שה"צ ד') שמבואר שיש דעות אם צריך לאכול פת דוקא.

³⁴⁰ עי' לעיל סוס"י קע"ח אם אחר התפילה צריך לחזור וליטול ידיו לסעודה.

³⁴¹ דמבואר שחייב במשתה ושמחה קצת בבי' הימים, אבל א"צ דוקא פת, ובלילה אין חייב כלל לאכול.

³⁴² שכאן מבואר שיש מצוה לאכול בלילה. ויש ליישב קצת שעכ"פ יש מצוה בשמחה אף שאין חיוב לאכול כלל.

³⁴³ שעכשיו שבת וחייב להזכיר רצה, ואם יאמר על הנסים ששייך לאתמול הוי תרתי דסתרי, וכיון שעה"נ אינו חמור כשל שבת [דאמירת עה"נ אין חיובו מן הדין אלא מצד המנהג. מ"ב סי' רח ס"ק נט] לכן יאמר רצה. ודוקא כשאכל גם אחר שחשיכה, ואם לא אכל, לדעת המחבר (סי' רע"א ס"ו) אומר רצה, ולדעת הרמ"א (שם) לא יאמר (ואז יכול לומר עה"ט).

³⁴⁴ דאמירת עה"נ אפילו בברכה"מ אין חיובו מן הדין רק מצד המנהג, ובמעין שלש אין מנהג כלל על זה. מ"ב סי' רח ס"ק טו.

וחבית של יין, אמר לו עכשיו קיימת בנו ומשלוח מנות. ופירש החיי אדם (פ"ב) שמתחילה כששלח לו מתנה קטנה, שהוא כדרך שנותנים לאביונים, לא יצא בזה ידי משלוח מנות, ורק אח"כ כששלח לו מתנה מרובה יצא בזה ידי משלוח מנות. ומה העלה לדינא שאם שולח דבר פחות לעשיר אינו יוצא ידי משלוח מנות.

26. (זמן משל"מ ומת"א): א) משל"מ ומת"א, האם אפשר לשלוח בלילה. ב) בעיירות הספקות, מתי נוהגים משל"מ.

תשובה: א) לא, רק ביום (דכתיב ימי משה ושמוחה ומשל"מ איש לרעהו ומת"א). ומה שמוסיף על המצוה [היינו משל"מ לאיש א' ומת"א לב' אביונים] יכול בלילה. ב) הפר"ח כתב די ביום י"ד, והפמ"ג מפקפק בזה (דמה טעם לחלק בין משל"מ לקריאת המגילה שחייבים בב' הימים. והמ"ב לעיל סי' תרפ"ט נקט שנוהגים משל"מ בב' הימים). סעי' ד וסי"ק כב ובה"ל ד"ה או.

27. (מה שולח במשל"מ): א) מה שולחים במשלוח מנות. [והאם אפשר משקה]. ב) האם יוצא בנתינת בגדים ושאר דברים לבד ממאכל. ג) האם צריך שיהיה מאכל הראוי לאכילה מיד. ד) לכמה אנשים צריך לתת. ה) מי שאין לו לתת לבד מסעודתו, מה יכול לעשות. ו) האם אחר ששלח לחבירו הולך לסעוד אצלו (ואוכל מה ששלח), האם יוצא. ז) מה הטעם משל"מ די לתת אדם אחד, ומת"א לב' אביונים.

תשובה: א) שולחים שתי מנות של בשר או של מיני אוכלים או משקה, או אחד ואוכל אחד משקה.³⁴⁵ ב) לא. ג) כן, ולא בשר חי, וי"א שכיון ששחוט וראוי להתבשל מיד מותר. ד) אחד. וכל המרבה לשלוח לרעים שבטוב. (ועיי לעיל סי' תרצ"ט ס"ק ג דמוטב להבות במת"א מלהבות במשל"מ לרעיו). ה) שיחליף עם חבירו - זה שולח לזה סעודתו וזה שולח לזה סעודתו. ו) כן. ז) דמת"א מצוה לחלק (והכוונה, ע"פ מה שכתבו הקדמונים [עיי' רמב"ם פיה"מ אבות ג טו] שאם יש לאדם אלף דינרים, ראוי יותר שיתנם לאלף עניים - דינר לאחד, ממה שיתנם כולם לעני אחד. והטעם בזה, כי מי שנתן לאלף עניים החיה אלף נפשות, משא"כ מי שנתן כולם לעני אחד. ב"ח). סעי' ד וסי"ק ט-כא. ואפשר דמשל"מ צריך כוונה לשם מצוה. סק"ד.

28. (אשה): א) אשה [שאיין לה בעל]. האם חייבת במשל"מ ומת"א. ב) ואשה שיש לה בעל. ג) מה הטעם לומר שאשה חייבת (הא הוי מ"ע שהזמן גרמא). ד) מה יש ליהרר בשליחת משל"מ באיש ובאשה. ה) האם גם במת"א יש ליהרר בזה. ו) מה הטעם שבמת"א אין לחוש לסבלנות [כשנותן מעות או מאכל].

תשובה: א) כן, דאשה חייבת כאיש (וראה הטעם להלן אות ג). ב) כתב המג"א לא ראיתי נזהרין בזה, ואפשר דבעלה משלח בשבילה (שבכלל מה שנותן בשביל עצמו לכמה אנשים ממילא אחד מהם לחובת אשתו ואף שאינו מכין להדיא בשבילה), ומ"מ יש להחמיר שתתן משל"מ ומת"א.³⁴⁶ ג) א, שכולן היו באותו הנס. ב, כתיב קיימו וקיבלו היהודים וגו', ונשים בכלל. ד) שאיש ישלח לאיש ואשה לאשה ולא בהפך, כדי שלא יבוא איש לשלוח לאלמנה ויבוא לידי ספק קידושין, שיאמרו זהו סבלנות (-מתנות ששולח החתן אחר קידושין, ויאמרו ספק קידשה מכבר). ה) לא. ו) במעות אין שייך חשש (דסבלנות היינו מתנות כגון חפצים ומאכלים), ובשאר דברים גם אין חשש דבמת"א הנתנה דרך צדקה (למלאת חסרון העני) ולא דרך מתנה. סעי' ד וסי"ק כה-כז.

29. (איך שולחים): משל"מ, האם צריך לתת ע"י שליח או אפשר בעצמו.

תשובה: בבנין ציון נסתפק בזה.³⁴⁷ ס"ק יח.

30. (שולח לעשיר): השולח מנות לעשיר, מה יש ליהרר.

תשובה: י"א שאם שולח לעשיר דבר פחות לפי ערכו אין יוצא, ונכון ליהרר בזה לכתחילה.³⁴⁸ בה"ל ד"ה חייב.

הוספות ועיונים

³⁴⁵ ובשיעור המנה, כתב הערוה"ש (ס"טו) שאין די בזבית אוכל או רביעית משקה, אלא צריך מנה יפה שראוי להתכבד בה, ומי ששלח חתיכות קטנות לא יצא ידי חובתו, וכן כתב הא"י (בוטשאטש, ס"ד ד"ה שתי מנות). ודעת הגר"י אלישיב (נקבשו מפיהו פורים עמ' כד-כה) שצריך עכ"פ לתת מנה שמקובלת אצל בני אדם כחשבה. ומבואר בפמ"ג (מב"ש ז) שהחשיבות תלויה במקום ובזמן.³⁴⁶ או תמנה את בעלה.

³⁴⁷ אמנם למסקנא מצדד הבנין ציון שיוצאים גם שלא ע"י שליח. וכן נקטו למעשה הרבה פוסקים, וכן דעת החזו"א (הגר"ח קניבסקי בשמו, מובא בשו"ת תוה"מ ע"י ה) וכן דעת הגר"י א' אויערבך (הלי"ש פי"ט ע"ה 44) והגר"י א' אלישיב (ליכות והנהגות פורים) וכן פסק בשו"ת אור לציון (ח"ד סי' נט תשי"ח). ומה שכתוב 'משלוח מנות' כבר כתבו הפוסקים ליישב בכמה דרכים, או שבא לומר שבמצוה זו אין עדיפות לעשות בעצמו יותר משלוחו מכמה טעמים: א. כיון שעיקר המצוה הוא לדעת התרוה"י שיהיה לו סעודת פורים (מובא לקמן בה"ע 349). ב. כדי שלא יתבייש חבירו לקבל מתנות. ג. להקל על המשלח שלא ימנע משמחת פורים. ד. כדי לפרסם הנס יותר. ה. כל דבר שנותן לחבירו קרוי משלוח. ומ"מ כששולח ע"י שליח, כתב באו"צ (ס"ט) שיכול לשלוח אף על ידי קטן וא"צ לכל דיני שליחות, וכן כתב בחידושי חת"ס (גיטין כב.).

³⁴⁸ וכן עשיר לא ישלח דבר פחות לפי עשירותו. עפ"י הירושלמי שהביא הבה"ל (מובא לעיל בהקדמה).

31. (משל"מ ומתנ"א כאחד): שלח לעני ב' מנות, האם יכול להחשיבן גם למשל"מ וגם למתל"א ואם יתן עוד מתנה אחת לעני אחר יוצא.

תשובה: בטורי אבן נסתפק בזה בה"ל ד"ה או. אם נתן משל"מ מתנה על מנת להחזיר לא יצא, כי מצות מאכל ומשקה שישמחו בפורים (ולענין מתל"א יש להסתפק). בה"ל רס"י תרצד.

32. (המקבל מעכב): אם המקבל המשל"מ לא רוצה לקבל, או שמוחל ואומר 'הריני כאילו התקבלתי', האם המשלח יוצא.

תשובה: לרמ"א כן (על דרך שנתבאר בשו"ע י"ד סי' רכח ס"ט שהנשבע לפרוע לחבירו לזמן פלוני, יכול להתירו שלא על פי חכם, שיאמר 'הריני כאילו התקבלתי'), והפרי"ח והחתי"ס חולקים (ודחה החת"ס הראיה הנ"ל, שהלא בר"ן בשם הירושלמי מבואר שאם כוונת הנותן היתה לכבוד עצמו ולא לכבוד המקבל לא מהני כשאומר המקבל 'הריני כאילו התקבלתי', וא"כ יפה כתב הפרי"ח מנין לו לרמ"א אם כוונת מרדכי ובית דינו בתקנתם היה לצורך המשלח או לצורך מי שנשלח לו³⁴⁹). סעי' ד וס"ק כד.

קט) שאלה למעשה: א. האם מותר לאשה לשלוח מנות לאיש זקן שהוא שכן בבנין. (עי' היטב ברמ"א ס"ד). ב. לחידודי: מי ששלח לחבירו בקבוק יין ל'מנה חמה' [שהיא כעין אבקה ויוצקים לתוכה מים רותחים ונעשית מנה חמה הראויה לאכילה בתוך מס' דקות], האם יצא ידי משלוח מנות. (עי' ס"ק כ. ועיין עוד).

סיכום קצר לנלמד: סעודת פורים: אם עשה הסעודה בלילה לא יצא. ומי"מ גם בליל פורים ישמח וירבה קצת בסעודה, ואפי' חל פורים במוצ"ש וסעד סעודה חשובה בסעודה שלישית מי"מ ירבה קצת בלילה לכבוד פורים. יש שאין אוכלים בשר בלילה כדי שלא יטעו לומר זו סעודת פורים, ותלוי במנהג המקום. י"א שיש לאכל מאכל זרעונים בליל פורים זכר לזרעונים שאכלו דניאל וחבריו, וכן אסתר. • יש נוהגים ללבוש בגדי שבת ויו"ט בפורים, וכן נכון, ונכון ללבושם מבערב. ויהיו בביתו נרות דולקות ושולחן ערוך ומיטה מוצעת. • הסעודה: טוב לעסוק מעט בתורה קודם הסעודה. • מצוה להרבות בסעודת פורים. וי"א שחייב לאכול פת. בסעודה אחת יוצאים. מתפללים מנחה בעוד היום גדול, ורוב הסעודה צריכה להיות ביום. והרוצה לעשותה בשחרית הרשות בידו, ובשלי"ה כתב שהוא משובח. • בער"ש: מצוה להקדים סעודת פורים קודם חצות, ובדיעבד יכול לעשותה אפי' ממנחה ולמעלה. • יקבץ אנשי ביתו וחבריו, שא"א לשמוח כראוי ביחוד. ומי"מ יהיה שמחה של תורה וכדלעיל. אפשר שסעודת פורים צריך כוונה לשם מצוה. • שתיית יין ושמחה: מפני שכל הנס נעשה עי"י, לכן חייבו חכמים להשתכר [והוא למצוה ולא לעכב], ולהרבות בשמחה ביום זה וכן באכילה ושתייה עד שלא יחסר דבר, כדי לזכור הנס הגדול. וישתכר עד שלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, כלומר שיודה וישבח לה' עד שלא ידע להבחין בין טובת מפלת המן לטובת גדולת מרדכי. וי"מ עד שלא ידע לחשב הגמט' של ארור המן וברוך מרדכי שהם שוים. וי"א שא"צ להשתכר כ"כ, רק ישתה יותר מהרגלו וישן, ואז ממילא אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי; וכן ראוי לעשות. ואחד המרבה ואחד הממעט ובלבד שיכוון לבו לשמים. ומי"מ יהא זהיר לענין נט"י וברכת המוציא וברכה"מ. ותהיה שמחה של מצוה והודאה להשם ושמחה של תענוג שיגיע מתוכה לאהבת ה' והודאה על הנסים. והמכיר בעצמו שיבוא לזלזול בא' מהמצוות כגון ברכה"מ, או לידי קלות ראש, מוטב שלא ישתכר. וכל מעשיו יהיו לשם שמים. • אין להתענות בפורים, מלבד תענית חלום - ויתענה עד אחר מנחה ויאכל לפני השקיעה סעודה אחת. • הנשבע להתענות בפורים יראה להתיר שבועתו. • י"א שמי שהזיק את חבירו מכח שמחת פורים, הן בגופו והן בממונו, פטור מלשלם. ואם כיוון להזיק חייב. ודוקא בהזיק קטן פטור אבל בהזיק גדול חייב. • ביום שני של פורים חייב במשתה ושמחה קצת, וכן

הוספות ועיונים

³⁴⁹ ועי"ש בחת"ס שדן בזה והביא שני טעמים שנאמרו במצות משלוח מנות, טעם אחד הביא בשם תרומת הדשן (סי' קיא) כדי שתהיה הרווחה לבני ישראל בעת שמחתם, כי אולי לא יספיקו לו סעודתו ונמצא חברו מסייעו, ואף מי שיש לו הרבה נותנים לו כדי שלא לבייש את מי שאין לו, וא"כ כשם שאם באמת אין לו די ספוקו אין במחילתו כלום, אף אם יש לו לא תועיל מחילתו, משום שלא לבייש. ובשם ספר מנות הלוי (אסתר ט' ט) הביא שהטעם במצוה זו כדי להרבות השלום והרעות, היפך דבריו של הצר הצורך שאמר 'מפוזר ומפורד', ולפי טעם זה יש לומר שכיון ששלח והראה חיבתו, אע"פ שזה מוחל לו, כבר יצא ידי חובתו. וא"כ יפה כתב הפרי"ח דמנין לו לרמ"א להכריע בזה (עכ"ל).

נהגו. אבל אי"צ דוקא פת, ובלילה אין חייב לאכול כלל. • על הנסים: אומרים עה"נ בברכת הארץ. שכן לומר, מחלו' אם חוזר, וסב"ל. ואם כבר אכל סעודה אחת ביום, לכו"ע אינו חוזר. השוכח יאמר בהרחמן: הרחמן הוא יעשה לנו נסים וכו'. • סעודת פורים שנמשכה עד הלילה, אומר עה"נ [ואם שכן אינו חוזר לכו"ע]. ואם התפלל ערבית, מחלו' אם יאמר עה"נ, ולכן מהנכון שיברך קודם שהתפלל. ואחר התפילה יוכל לאכול ולשתות ולשמוח עוד, שהרי מצוה בבי' הימים כדלקמן. חל פורים בער"ש ונמשכה סעודתו לליל שבת, אומר רצה ולא עה"נ. • יום שני של פורים: יש חיוב במשתה ושמחה קצת גם ביום שני של פורים, וכן נהגו. אבל אי"צ דוקא פת. ובלילה אין חייב לאכול כלל. (סי"ב). • משלוח מנות: שולחים ביום ולא בלילה. וכשמקיים משל"מ לאיש אחד ביום, יכול להוסיף עוד בלילה. הפר"ח כתב שבעיריות הספקות נותנים רק ביי"ד, והפמ"ג מפקפק (ולעיל בסי' תרפ"ח נקט המ"ב שנותנים בבי' הימים). • חייב לשלוח לחבירו שתי מנות, הן של מאכל והן של משקה או א' אוכל וא' משקה. ודוקא מאכל, אבל בגדים וכדו' לא יוצא. וצריך שיהא מאכל מבושל שראוי לאכילה מיד ולא בשר חי, ויש מתירים שדי שראוי להתבשל מיד. ויתן לפחות לאדם אחד, וכל המרבה לשלוח לרעים משובח. אם אין לו לתת, יכול להחליף סעודתו עם חבירו, ויוצא, ואפי' סועד אחי"כ אצל חבירו. אפשר דמשל"מ צריך כונה לשם מצוה. • אשה חייבת במשל"מ ומתל"א כאיש, וכתב המג"א לא ראיתי נזהרין בזה, ואפשר שדוקא אלמנה חייבת אבל אשה שיש לה בעלה יוצאת במשלוחי בעלה, ומי"מ יש להחמיר שתשלח. אשה תשלח לאשה ואיש לאיש, ולא להיפך, שלא יבואו לידי ספק קידושין. ובמתל"א אין לחוש שהוא דרך צדקה. • בבנין ציון נסתפק אם צריך לשלוח דוקא עיי' שלוח. • י"א שהשולח לעשיר דבר פחות לפי ערכו אינו יוצא, ונכון לזהר בזה לכתח'י. בטו"א נסתפק אם אפשר לצאת בנתינת בי' מנות לעני - גם ידי מתל"א וגם ידי משל"מ ויוסיף עוד מתנה לעני אחר יוצא. • אם המקבל אינו רוצה לקבל, או מוחל ואומר הריני כאילו התקבלתי, הרמ"א מיקל, ויש חולקים.

סימן תרצו

(הקדמה לסעיף א). **עשיית מלאכה בפורים:** מסקנת הגמרא (מגילה ה: ע"פ הרי"ף ושא"ס) שמותר לעשות מלאכה בפורים [ואע"ג דכתיב (אסתי ט יט) "על כן היהודים... עושים את יום ארבעה עשר... שמחה ומשתה ויום טוב", שמוה משמע שהוא כיו"ט ואסור בעשיית מלאכה, הרי בהמשך נאמר (ס"ג כ"ג) "לקיים עליהם... לעשות אותם ימי משתה ושמחה", ולא נאמר יום טוב, שמע מינא שלא קבלו עליהם איסור עשיית מלאכה לדורות (גמ' ס"ג)]. אמנם אמרו בגמ' שתלוי הדבר במנהג, ובמקום שנהגו שלא לעשות מלאכה בפורים אסור לעשות. וכתב הרמ"א דהאידינא נהגו בכל מקום שלא לעשות מלאכה [כי חביבה המצוה הזאת עלינו (אבוהיהם פורים)]. ואמרו בגמ' שרב קילל אדם שזרע כותנה ביום פורים, ולא צמחה לו. וכן כתבו הראשונים שהעושה מלאכה בפורים אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה³⁵⁰. [הבי' כתב שהמקור לזה הוא הגמ' הנ"ל במעשה דרב, ומבואר מדבריו שהעושה מלאכה בפורים מפסיד גם את הקרן - כגון את הגרעין שזרע. אך הרא"ם (בנילוזו לסמ"ג, ריש ל"ט ע"ה) כתב שאינו מרויח ממלאכתו אבל אינו מפסיד גם כן, שלא אמרו אלא 'אינו רואה סימן ברכה', אבל לא קיללו כל מי שעושה].

ובגמרא ובראשונים נתבאר ד' אופני היתר של עשיית מלאכה בפורים: א. מלאכה ששמו בה³⁵¹. ב. מלאכה לצורך פורים. ג. מלאכת מצוה. ד. מלאכה שאין בה עיון גדול [כלומר טירחה ויגיעה], כגון כתיבת אגרת שלום.

33. (עשיית מלאכה בפורים: א) האם מותר לעשות מלאכה בפורים. [ולמעשה האידינא]. (ב) מה אמרו בחומרת העושה מלאכה בפורים. (ג) מאיזה שעה האיסור [והאם הלילה בכלל]. (ד) האם גם ביום השני של פורים נוהג איסור מלאכה.

הוספות ועיונים

³⁵⁰ ואף אם יראה סימן ברכה ממלאכה זו, יפסיד כנגדה ממקום אחר (מהרש"ל בבאורו לסמ"ג, ריש הל' ערבי פסחים. ומבוא במשני"ב סי' רנ"א סי"ק ב).

³⁵¹ שלא אסרו אלא מלאכה המסיחה דעתו מהשמחה, ולא מלאכה שהיא בעצמה מביאה שמחה. [נע"י בדרכי משה (סי"ק ח) שמצדד שהחיוב לשמוח בפורים מתקיים אף עיי' שמחה הבאה מדבר חיזוני, כגון שמחת נישואין, שלא כברגלים שבהם אסור לישא אשה משום שאין מערבין שמחה בשמחה].

ת: א) פורים מותר בעשיית מלאכה, ובמקום שנהגו שלא לעשות אין עושין. והאידינא נהגו בכל מקום שלא לעשות.³⁵² ב) אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה לעולם. כגון אם זרע אינו מצמיח,³⁵³ וי"א שאינו מרויח אבל אינו מפסיד ג"כ. ג) לפמ"ג האיטור מהנץ, ובלילה מותר. והח"ס מחמיר גם בלילה. ד) מחלו', המחבר כתב שהמחמירים כן אינו מנהג, והמ"ב הביא שיש מחמירים וכתב שלמעשה תלוי במנהג המקום. סעי' א ב וס"ק ד ז ובה"ל ד"ה אין.

34. (מלאכת: שמחה, מצוה, לצורך פורים, ללא עמל): א) האם מותר לעשות בפורים בנין של שמחה, כגון בית חתנות לבנו או אבורנקי של מלכים שהם נוטעים כדי להסתופף בצילו. ב) ופרקמטיא. ג) דבר שיש בו הפסד, האם מותר לעשותו. ד) מי שאין לו מה יאכל, האם מותר לעשות מלאכה לחבירו בשכר, כגון תפירת בגד. ה) מלאכת מצוה, האם מותר, כגון לכתוב פסקי הלכות, ופשטי מקרא. ו) ומה"ד לעשות דבר שאין צורך עיון גדול (פי טירחה), כגון כתיבת אגרת שלום, ומזכרת חובותיו. ז) ומה יש לזיזר בדברים אלו. ח) לצורך פורים, האם מותר לעשות מלאכות גמורות. ט) מלאכה האסורה בפורים, מה"ד לעשותה ע"י גוי.

תשובה: א) מותר. (שכיון שפורים הוא יום של שמחה, כל מלאכה שהיא שמחה לאדם מותר לעשותה). ב) גם מותר, ששמחה היא לו.³⁵⁴ ג) גם מותר, ששמחה היא לו. ד) כנ"ל אות ג'. ה) מותר. וכן מותר לכתוב מגילה. ו) מותר. ז) שלא ימשך בהם ויתבטל משמחת פורים. ח) כן. ט) מותר (דלא קבלו היהודים אלא על עצמם ולא ע"י גוים). סעי' א וס"ק ב ג ה ו ושה"צ.

ק) שאלה למעשה: א. פלאפון שהתקלקל בפורים, ודרוש תיקון מורכב הדורש עמל כדי לתקנו. ויש בו צורך ליום פורים לנסיעות וכד'. האם מותר לתקנו. (ע"י סוף ס"א). ב. האם מותר להסתפר בפורים. (ע"י ס"א)

35. (תענית): באלו ימים אסור להתענות [לעצירות ולכרכים].

תשובה: ביום י"ד וט"ו, בין בעיירות ובין בכרכים. וכל דיני תענית נתבאר לעיל סי' תרצה ס"ב. סעי' ג וס"ק ט.

36. (הפסד): א) אלו ימים אסורים בהפסד, בעיירות ובכרכים. ב) האם הנשים מותרות לענות [-שכולן עונות כאחת], לטפח [-שמכות כף אל כף], לקונן [-שאחת מדברת וכולן עונות]. ג) ולאחר שנקבר המת. ד) במקום שנהגו שביום השבעה הולכים לקבר לקונן, האם מותר בפורים. [וכיצד ינהג]. ה) וילך לשם בערב פורים (שחל בתוך השבעה).

תשובה: א) יום י"ד וט"ו, בין בעיירות ובין בכרכים. ב) מענות ומטפחות, ולא מקוננות. ג) אסור הכל. ודין תלמיד חכם בפניו ע"י ביו"ד ס'י תא ס"ה (שמבואר שעל ת"ח מותר להם אף לקונן כדרכן בחול. ודוקא בפניו, אבל שלא בפניו, כגון שנקבר. לא. ויום שמועה כפניו דמי). ד) לא, אלא האבל לבדו ילך שם בפורים עם חזן אחד ויאמר לו השכבה.³⁵⁵ ה) גם לא ילך, שלא יחשבו העולם שהאבילות נפסק מחמת פורים. סעי' ג וס"ק ח ט.

37. (אבילות): א) האם אבילות נוהג בפורים. ב) ואבילות של יום ראשון (שי"א שהיא דאורייתא). ג) הנ"ל א' ב', מה"ד ביום שני של פורים [-ט"ו לעיירות וי"ד לכרכים]. ד) מיני שמחה שעושין, האם מותר בהם האבל. ה) מה דין אבל בדברים שבצנעה. ו) לסוברים אין אבילות נוהג בפורים, האם הוא עולה למנין ז' ימי אבילות. ז) וכאשר מת בפורים עצמו.

תשובה: א) למחבר נוהג³⁵⁶ (ע"י הערה), ולרמ"א לא [ובפרט בענין חליצת מנעלים וישיבה ע"ג קרקע שאין להחמיר (דניכר טפי לבריות)]. ב) גם כנ"ל א'. ג) גם כנ"ל. ד) יראה למעט בזה. [במג"א אסר כלל, אבל בא"ר ודה"ח פסקו

הוספות ועיונים

³⁵² וגדר המלאכה שאסור לעשות בפורים, הוא כמו בחול המועד. וכל זה כשאינו לצורך פורים, אבל לצורך פורים מותר אפי

מעשה אומן ומלאכה גמורה שאסור בחוה"מ (כדלהלן תשי"א שחי"ו, וע"ש היתרים נוספים). הגר"ח קניבסקי (שנהי"ל תוה"מ תע"א).

³⁵³ ואף אם רואה סימן ברכה במלאכתו זו, יפסיד כנגדה במקום אחר. מהרש"ל בפירושו לסמ"ג ריש דין ערבי פסחים.

³⁵⁴ ומי"מ כתב הערה"ש (ס"ב) שהשם ארחותיו ימעט בישיבת החנות, ויש יראי ה' שאין פותחים החנויות בפורים.

³⁵⁵ וע"י משנ"ב דרשו (על ס"ק ח ד"ה אבל לכת) מה שהביאו בזה.

³⁵⁶ כן כתב המחבר כאן, אך ביורה דעה (פי"א תא) כתב שאין אבילות נוהג בי"ד וט"ו [לבד מדברים שבצנעה דנוהג לכו"ע, כדלקמן אות ה'], וכדעת הרמ"א כאן. וכתב בשע"ת (כאן) בשם הברכ"י (סק"י) דנקטין כדכתב המחבר בי"ד, דהלכה כדברי המיקל באבילות. וכ"כ הכה"ח (ס"ק כ"ב בשם עוד פוסקים. (וע"י גם אולי"צ ח"ד פס"א אות ב).

- בזה. (ה) נוהג³⁵⁷ (לכו"ע). (ו) כן, וכמו שבת (שאינו בו אבילות אך משלים למנין ז'). (ז) גם כנ"ל ו'. סעי' ד וסי' יב יד טז ושה"צ.
38. (יציאה מביתו): (א) כלילה, אם יש לאבל מנין בביתו, האם ילך לביכנ"ס לשמוע המגילה (ברוב עם). (ב) וכשאינו לו מנין בביתו. (ג) כשהאבל יודע לקרוא המגילה היטב, ואינו בביהכ"נ אחר שידוע לקרות המגילה כל כך בנקודות וטעמים ובדקדוק האותיות, מי עדיף שיקרא. (ד) חל פורים במוצ"ש, והיה האבל בביהכ"נ בשבת במנחה וכבר אכל סעודה שלישית, כיצד ינהג. (ה) ואם צריך לחזור לביתו אחר מנחה לאכל סעודה שלישית, כיצד ינהג לענין ערבית ומגילה. (ו) בשחרית [בפורים שחל בחול], כיצד ינהג האבל. (ז) ולעניני הרשות, האם מותר לו לצאת מביתו. (ח) ביום ט"ו בעיירות, האם האבל ילך לביהכ"נ להתפלל שחרית.
- תשובה: (א) לא (דכשאינו יוצא אין זה אלא דבר שבצנעא ונוהג בו). (ב) טוב שיאסוף מנין בביתו, ואם אינו יכול יתפלל בביתו וילך לביהכ"נ לשמוע מגילה (שמגילה דוחה כל המצוות שבתורה, וכנ"ל סי' תרפז ס"ב, ובכללן אבילות). (ג) האבל (ואחר יבקר, כנ"ל סי' תרצב סק"א). (ד) יצא מביהכ"נ עד שיתפלל ערבית וישמע קריאת המגילה. (ה) אם יש לו מנין בביתו יתפלל ויקרא המגילה בביתו, ואם לאו ילך לביהכ"נ מבעוד יום (דבשבת אין אבלות כדלעיל ומותר לצאת כשהוא לצורך) ויהיה שם לתפילה וקריאת המגילה. (ו) ילך לביהכ"נ להתפלל³⁵⁸ (ועדיף מבבילה שאין יוצא לתפילה, דימי משתה ושמחה כתיב), [ויש מחמירין שילך לביהכ"נ לאחר שהתפלל לשמוע המגילה (ואפילו כשיש לו מנין בביתו, משום ברוב עם), והמיקל לילך בשחרית גם לתפלה לא הפסיד]. (ז) יש להחמיר שלא יצא (כדן דבר שבצינעה³⁵⁹ שנוהג בפורים). (ח) לא [אמנם חליצת מנעלים וישיבה ע"ג קרקע (שהם הנהגת אבלות והשבתת השמחה) אין צריך אז, וכנ"ל תשו' קודמת] סעי' ד ה' וסי' י"ג טז ושה"צ.
39. (צידוק הדין): (א) האם אומרים צידוק הדין וקדיש (שאחר צידוק הדין) בפורים. [לסתם אדם]. (ב) ולחכם בפניו. תשובה: (א) לא. (ב) צידו"ה אין אומרים, אך לאחר שדורשין עליו אומרים קדיש (בשביל הדרשה). ס"ק טז.
40. (אבל במשל"מ): (א) אבל, האם חייב במשל"מ ובמת"א. [ובתוך שבעה]. (ב) ומה ימנע במשל"מ. (ג) מי שמת אביו בפורים, כיצד ינהג אז, ובשנה הבאה. (ד) האם אפשר לשלוח משל"מ לאבל כל י"ב חודש על אביו ואמו וכל ל' על שאר קרובים. [ובמקום שנהגו להקל כשאלת שלום]. (ה) במקום שאין יהודי אחר חוץ ממנו והאבל, כיצד ינהג לענין משל"מ. (ו) ואם האבל מחל על מנתו. (ז) אָבֵל עֲנִי, האם מותר לשלוח לו מעות. [ובתוך שבעה].
- תשובה: (א) כן. (ב) משליחת כל דבר שמחה (כגון מיני תפנוקים, כדלקמן). (ג) ישלח מעות או בשר לעניים³⁶⁰, אבל לא תפנוקים העשויים לשמחה, ולשנה הבאה ישלח מנות אף שהוא יארציט. (ד) לא, דהוי כשאילת שלום. ובמקום שנהגו להקל לשאול בשלום אָבֵל בשבת³⁶¹ מותר לשלוח לו מנות (אף בחול, דפורים כשבת וכדלעיל תשו' 37 ו), רק שלא ישלחו מיני שמחה, אבל תוך שלושים אין להקל. (ה) חייב לשלוח לאבל, כדי לקיים מצות משל"מ. (ו) הנותן פטור, שאין נותנים לאדם מתנה בעל כרחו³⁶². (ז) מותר, דלא גרע מצדקה. סעי' ו' וסי' י"ז-כב.
- קיא) שאלה למעשה: לחידודי: אבל ששלחו לו משלוח מנות [שלא ידעו שהוא אבל, או שלא ידעו שאין שולחים מנות לאבל], האם מותר לו לקבלו. (עי' היטב ברמ"א ס"ו).
- (הקדמה לסעיף ז). **דין אונן בפורים: א. חיובו בשמחה:** כתב הארוחות חיים (הל' פורים אורח לט): אונן מותר בבשר ויין בפורים, דלא אתי עשה דחידוד דאבלות ודחי עשה דרבים דאורייתא [וכמו שאמרנו בגמ' (מו"ק י"ג) לענין אבילות במועד, שאין אבילות שהוא עשה של יחיד דוחה את המועד שהוא מצות עשה של רבים דהיינו מצות ושמחת בחגיך

הוספות ועיונים

³⁵⁷ וכמו בשבת, שלא נוהג בו אבילות אך דברים שבצינעה נוהג, כגון תשישי המטה רחיצה בחמין. ודברים שבגלוי אינו נוהג וכנ"ל, אלא לובש מנעלו וזוקף את המטה ונותן שלום לכל אדם, ולא ילבש בגד קרוע בשבת. רמב"ם הלכות אבל ריש פ"י.

³⁵⁸ ולדעת המחבר (כאן) לא יצא להתפלל, אך ביו"ד כתב להקל, ועי' מה שכתבנו בזה לעיל הע' 356.

³⁵⁹ שמה שנמנע מלצאת אינו ניכר שמחמת אבלות הוא אלא סבורים שאין לו להיכין לצאת.

³⁶⁰ נראה דרצה לומר שישלח את המשלוח מנות לעניים [לבד מהמתנות לאביונים שנותן לעניים], כדי שתהיה נתינתו דרך צדקה ולא דרך מתנה, למעט בשמחה. [ואם רוצה לצאת באותם מתנות שנותן לעניים גם ידי משל"מ וגם ידי מתל"א, עיי' לעיל סי' תרצה ס"ד בבה"ל בשם הטורי אבן שנסתפק אם אפשר].

³⁶¹ נוסף ע"פ המג"א (סי' י"ג) מקור דין זה, וכן העתיק בשוה"ל הל' ו.

³⁶² ואף לדעת הפרי"ח וחת"ס דחלקו על הרמ"א לעיל סי' תרצ"ה ס"ד וסי"ל שכאשר המקבל אינו רוצה לקבל אין הנותן יוצא, נראה שמודים כאן, דשאני התם שיכול הנותן לתת לאחר ולפיקח לאן נפטור מחובתו, משא"כ בזה שאין שם אחר חוץ מאותו שלא רוצה לקבל, ממילא פטור הנותן ממשל"מ.

שחל על כל ישראל באותו זמן, ושמחת פורים חיובו מדברי קבלה שנחשב כדאורייתא. והובא בשו"ע. ב.
חיוב אונן בשאר מצוות שבפורים: הרמ"א למד מהדין הנ"ל, שבליל פורים [שאז לא קוברים המת], אונן
 חייב גם בשאר המצוות, ובדומה לדין אונן ביו"ט, שבליל יו"ט הרבה פוסקים חייבוהו במצוות, שכיון שאין דרך
 לקברו בלילה וממילא אינו עסוק בקבורה, אין שייך בו אנינות. והרבה אחרונים מפקפקים על זה. ועי' משנ"ב
 ס"ק כה. ג. **סדר קדימה בדין קבורת המת:** דעת הרמ"א לעיל בס' תרפז (ס"ה) שקבורת מת קודמת
 למקרא מגילה. אמנם הרבה אחרונים חלקו על זה, וכתבו שרק מת מצוה קבורתו קודמת, אבל סתם מת שיש
 לו קוברים, קוראים המגילה תחילה.

41. (אונן): א) **אונן בפורים [דהיינו כל זמן שלא נקבר המת], האם מותר בבשר ויין. (ב) וביום שני [כגון ט"ו לעיירות].**
 (ג) **ובליל פורים. (ד) מה דינו לענין ק"ש תפילה ומגילה, בלילה. (ה) וכיצד ינהג ביום לענין מקרא מגילה. (ו) ואם
 כבר שמע המגילה לפני הקבורה. (ז) וכיצד ינהג אונן ביום לענין ק"ש ותפילה. (ח) ולענין תפילין.**

תשובה: א) כן. ב) אסור. ג) אסור. וכ"ש במוצאי פורים. ד) י"א שחייב (דלילה לאו זמן קבורת המת הוא), ויש
 לפקפק על זה ולכן ישמע המגילה מאחר. ה) לא יקרא עד אחר קבורת המת. ו) יחזור ויקרא בלא ברכה,
 דבשעה שקרא היה פטור מכל המצוות. ז) דינו כשאר אונן שלפני הקבורה פטור ולאחר הקבורה דינו כנ"ל סי'
 עא. ח) מחלו, וצ"ע לדינא. סעיף ז' וס"ק כג-כז ושה"צ.

(הקדמה לסעיף ח). **אם מותר נישואין בפורים:** איתא במשנה (מו"ק טז), אין נושאין נשים במועד. ובגמ' נחלקו
 האמוראים בטעם הדבר, יש אומרים משום שנאמר 'ושמחת בחגך' - ולא באשתך. [וטעם זה אינו שייך בפורים
 שלא נאמר בו כן]. ויש אומרים מפני הטורח דהיינו שלא יטרח במועד טירחא שאינה צריכה [וגם טעם
 זה לא שייך בפורים]. ויש אומרים משום ביטול פריה ורביה, וכלומר שאם נתיר לו לישא במועד לא
 ישא אדם אשה כל ימות השנה אלא במועד כדי שיוכל לעשות סעודה אחת לשמחת נישואיו עם
 סעודת המועד, ונמצא שעד אז הוא בטל מפריה ורביה. וגם על טעם זה הביא הב"י בשם תשובת
 הרשב"א שבפורים אין לחשוש, לפי שבשביל יום אחד של פורים לא ימתין מלישא עד אז, וכלומר
 דדוקא במועד שלא יצטרך לעשות כולל סעודה עבור שבעת ימי המשתה שלו לחוד כי בלאו הכי
 סועד כל שבעת ימי החג, ימתין עד החג, אבל בפורים שאינו מרויח אלא יום אחד לא ימתין. עוד
 הביאו בגמ' יש אומרים הטעם שאין נושאין במועד משום שאין מערבין שמחה בשמחה [ע"ש בגמ'
 המקור לזה מהפוסק]. ודעת המג"א (ס"ק יח) שטעם זה שייך גם בפורים, וכתב שכיון שלהלכה נפסק טעם
 זה של אין מערבין שמחה בשמחה, כמבואר בשו"ע (אבה"ע"ז סי' ס"ב, ע"ג), לכן יעשה החופה לפני כניסת
 ליל פורים. ואילו בב"י הביא תשובת הרשב"א שנשאל על נישואין בפורים, והשיב להתיר, ומבואר
 דלא ס"ל ששייך עירוב שמחה בשמחה לענין פורים. והטעם לכך, ביאר בדרכי משה (סק"ה) שדוקא
 לענין רגלים אין להתעסק בשמחה [חשובה כגון חתונה] זולת לשמחת החג, משא"כ בפורים שהעיקר
 בו זה להיות שמח, ואפי' כשמגיע לשמחה ע"י שמתעסק בשמחה אחרת (ע"ש עור, וראה לעיל הע' 351 שטעם זה
 הותרה בפורים מלאכה המביאה שמחה).

42. (נישואין, פדיון הבן, מילה): א) **האם מותר לישא אשה בפורים. (ב) סעודת פדיון הבן וברית מילה, האם מותר בפורים.**

תשובה: א) מותר, והמג"א אוסר (וטעמו, לפי שלענין אין נושאין נשים במועד העיקר ההלכה כ"מ הטעם משום שאין מערבין
 שמחה בשמחה, וס"ל למג"א שטעם זה שייך גם בפורים, ונתבאר בהקדמה בהרחבה) וכתב שיעשה החופה ביום י"ג³⁶³ והסעודה
 בליל פורים. ובמדינות אלו פטש המנהג להיות, ובחמ"מ כתב שנכון יותר לעשות החופה בסוף יום י"ד וסעודת
 פורים יעשה מקודם (וכך אינו מערב שמחה בשמחה). ב) כן (לכו"ע, שזה אפי' ברגל מותר, כנ"ל סי' תקמו ס"ד). סעי' ח וס"ק כה
 ט.

43. (איסור לא ילבש וכלאים דרבנן בתפשוטות): א) **מה שנהגו ללבוש פרצופים בפורים וגבר לובש שמלת אשה ואשה כלי
 גבר, האם מותר הדבר. (ב) ולבישת כלאיים דרבנן.**

תשובה: א) י"א שאין איסור בזה כיון שאין מתכוונים אלא לשמחה בעלמא (ולא למטרת לבישה), אבל הרבה אחרו'
 כתבו שיש לבטל מנהג זה [ואם כל המלבושים של איש ורק מלבוש אחד של אשה וניכרים הם אפשר שאין

למחות בהן], והזהירו להתרחק מזה. וה"ה כל זה בשמחת נישואין. (ב) גם יש מקילין, ובשל"ה כתב דלאו משנת חסידים היא, ושומר נפשו ירחק מזה³⁶⁴. סעי' ח וס"ק ל לא.

44. (גזילה דרך שחוק): (א) בנ"א החוטפים זה מזה דרך שמחה, האם יש בזה משום לא תגזול. (ב) ממתי עד מתי נוהג הקולא בהנ"ל. (ג) בהנ"ל א, האם מותר לברך על מה שחוטפין. (ד) באיזה אופן יש בו משום גזילה.

תשובה: (א) לא (כיון שאינו עושה ע"מ לגזול ולהרויח). ובשל"ה כתב דלאו משנת חסידים היא, ושומר נפשו ירחק מזה. (ב) מעת קריאת המגילה עד ליל סעודת פורים (שסעודת פורים בדר"כ נמשכת לליל מוצאי פורים, וכנ"ל סי' תרצה ס"ב), שהם שני לילות ויום אחד. (ג) כן (ואין בזה משום בוצע בירך ניאץ ה'³⁶⁵, שהרי לא נחשב גזל). (ד) בדבר שאינו כהוגן ע"פ טובי העיר. סעי' ח וס"ק לא לב. (ועי' לעיל סי' תרצה ס"ב בענין מי שהזיק את חבירו מכה שמחת פורים).

קיב) שאלה למעשה: האם מותר לעשות סעודת סיום מסכת בפורים. (עי' ס"ח וס"ק כח (ט).

סיכום קצר לנלמד: עשיית מלאכה: האידינא נהגו שלא לעשות מלאכה בפורים, והעושה אינו רואה סימן ברכה [כגון אם זרע אינו מצמיח, וי"א שאינו מרויח אבל אינו מפסיד]. • בלילה - מחלו' אם אסור, ולמתירים האיסור מהנ"ך. ביום השני: המחבר כתב שאף אם נוהגים איסור אינו מנהג, ויש חולקים, ולמעשה תלוי במנהג המקום. • ד' סוגי מלאכות מותרים בפורים: א. מלאכת שמחה, כגון בית חתנות לבנו. וכן פרקמטיא מותר מטעם זה. ובכלל זה דבר שיש בו הפסד, או כשאין לו מה יאכל. ב. מלאכת מצוה, כגון כתיבת אגרת שלום או מזכרת חובותיו. ומי"מ יראה שלא ימשך בהם, שלא שאין צריך עיון גדול, כגון כתיבת אגרת שלום או מזכרת חובותיו. ומי"מ יראה שלא ימשך בהם, שלא יבטל משמחת פורים. ד. מלאכות לצורך פורים. ועי"י גוי מותר כל מלאכה. • אונן: ביום פורים מותר בבשר ויין, אך לא בלילה, וכי"ש לא ביום השני של פורים. ק"ש תפילה ומגילה: בלילה - י"א שחייב, ויש לפקפק בזה, לכן מגילה ישמע מאחר. ביום - מגילה לא יקרא עד אחר קבורת המת, ואפי' שמע ישמע שוב בלא ברכה דקודם לזה היה פטור מכל המצוות. ולענין ק"ש ותפילה (ביום) דינו כשאר אונן ולפני הקבורה פטור. תפילין: מחלו' אם יניח, וצ"ע. (סי"ז). • אבילות: אין אבילות בפורים, חוץ מדברים שבצנעא. (למחבר נוהג אבילות, וביי"ד כתב שאין נוהג וכתבו האחר' דכן עיקר). וזהו בשני ימי פורים. ומי"מ יראה למעט במיני שמחה שעושים [המג"א אסר לראות מיני שמחה, אבל הא"ר ודה"ח פקפקו בזה]. אף שאין אבילות בפורים, עולה למנין שבעה, כמו שבת. (סי"ד). • אב' בלילה: אם יש לו מנין בביתו, יקרא המגילה שם ולא ילך לבכה"נ. ועדיף שיביא מנין לביתו. ואם א"א, יתפלל בביתו וילך לבכה"נ לשמוע המגילה. [ואם אין אחר שיוודע לקרוא המגילה היטב, יוכל לקרוא הוא]. חל פורים במוצ"ש, אם היה האבל בבהכ"נ לאחר סעודה שלישית, לא יצא משם עד לאחר קריאת המגילה. אך אם צריך לחזור לביתו לסעודה שלישית, ואין לו מנין בביתו, ילך לבכה"נ מבעו"י וישאר שם עד אחר המגילה. בשחרית, ילך לבכה"נ להתפלל [ויש מחמירים שילך רק אחר התפילה לשמיעת מגילה, והמיקל גם לשחרית לא הפסיד]. לעניני הרשות לא יצא מביתו. ביום שני של פורים לא ילך לבכה"נ אפי' לשחרית, אבל חליצת מנעלים וישיבה ע"ג קרקע א"צ ביום זה. • אבל במשלי"מ ומתל"א: חייב, ואפי' תוך שבעה. אך לא ישלח כל דבר שמחה. ואין שולחין לאבל משלי"מ - כל י"ב חודש על הוריו וכל ל' יום על שאר קרובים, ובמקום שנהגו להקל בשאלת שלום לאבל (בשבת) מותר לשלוח לו משלי"מ, רק לא מיני שמחה, ולא תוך ל'. אם אין אבל אחר בעיר, חייב לשלוח אליו, אא"כ האבל מוחל על מנתו. אב' עני מותר לשלוח לו מתל"א, דלא גרע מצדקה. • הספד: שני ימי פורים אסורים בהספד. והנשים מענות כאחת ומטפחות כף אל כף, אבל לא מקוננות [-שאחת מדברת וכולן עונות]. ולאחר קבורה אסור הכל. במקום שנהגו שביום שביעי הולכים לקבר לקונן, אסור בפורים אלא

הוספות ועיונים

³⁶⁴ וכיון שכל ההיתר של הרמ"א בלבישת איש שמלת אשה ולהיפך, וכן בלבישת כלאים דרבנן ולחטוף זה מזה, הוא משום שעושים כן דרך שמחה, בזמנינו שערבה כל שמחה ואין אנו במדרגה של שמחה זו, אין נוהגים בכל זה. וכן לענין גזילה דלקמן מי שהזיק חייב לשלם. ערוה"ש סי"ב.

³⁶⁵ ולכן א"א לברך על גזל, וכנ"ל סי' קצו ס"א ע"ש.

האבל לבדו ילך לשם בפורים אם חזן ויאמר לו השכבה. ואפי' בערב פורים שחל בשבעה לא ילך לשם, שלא יחשבו שהאבילות נפסק מחמת פורים. (ס"ג). • צידוק הדין: אין אומרים צידו"ה ולא קדיש שאחריו, רק לחכם בפניו שדורשין עליו אומרים קדיש לאחר הדרשה. • **תענית**: שני ימי פורים אסורים בתענית. • **נישואין**: מותר לישא אשה בפורים. ולמג"א אסור אלא יקדים החופה ליום י"ג, ובמדינות אלו פטו המנהג להיתר, ובחמ"מ כתב שנכון לעשות החופה בסוף יום פורים וסעודת פורים יעשה מקודם. סעודת פד"ה ומילה, לכ"ז מותר. • **מנהגי איסור משום שמחה**: מה שנהגו שלובשים פרצופים וגבר לובש שמלת אשה ואשה כלי גבר, י"א שאין בזה איסור שאין כוונתם אלא לשמחה בעלמא, אבל הרבה אחריו אסורים וכתבו שיש לבטל מנהג זה [ואם כל המלבושים של איש ורק מלבוש אחד של אשה וניכרים הם, אפשר שאין למחות בהן]. והזהירו להתרחק מדברים אלו. וכן הדין בשמחת נישואין. וכן יש מקילין ללבוש כלאיים דרבנן, ולאז משנת חסידים היא, ושומר נפשו ירחק מזה. ובג"א החוטפים זה מזה דרך שמחה, אין בזה משום גזל, ומותר לברך על מה שחוטפים. ונהגו כך מעת קריאת המגילה עד ליל סעודת פורים דהיינו שני לילות ויום אחד. ובלבד שלא יעשו שלא כהוגן ע"פ טובי העיר. ומ"מ גם זה לאז משנת חסידים היא, ושומר נפשו ירחק מזה.

סימן תרצו

(הקדמה). **דין אדר ראשון בשנה מעוברת**: מבואר בסוגיא (מגילה ה) לענין שנה מעוברת שכל מצוות פורים נוהגות באדר שני ולא באדר ראשון. והנה אמרו במשנה 'אין בין אדר ראשון לאדר שני אלא קריאת המגילה ומתנות לאביונים' ודייקו בגמרא הא לענין הספד ותענית זה וזה שוין, דהיינו שבשני האדרים נוהגים³⁶⁶ (ע"ש בגמ', ובתי"ג ה"ל נטפו הפוסקים). ונחלקו בזה הפוסקים. הרמב"ם (פ"ב ה"ג) פירש כפשוטו שאף באדר ראשון אסורים ימים אלו בהספד ותענית. אך הרא"ש (פ"ב ה"ז) פירש שדוק באופן שלא ידעו קודם י"ד שיעברו את השנה וקראו את המגילה בי"ד ושוב עברו את השנה ובטלו ממנו מצוות פורים, אז אסור בהספד ותענית, מאחר שחלה בו מצות מקרא מגילה [א"פ שבטלה]. אבל בסתם שנה מעוברת, שלפני פורים עברוהו ולא היתה בו מצות קריאה כלל, מותר בהספד ותענית. ושני שיטות אלו הובאו בשו"ע. ויש מן הראשונים (ע"י תוס' ה' ד"ה ודבי קס י"ג ונאגים, וד"ן ד"ה גמ') שדקדקו מסוגיא זו שאף ראוי להרבות בסעודה באדר ראשון³⁶⁷, מפני שלא מיעט התנא אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים [ואף משלוח מנות בכלל זה, שדומה למצות מתנות לאביונים (ר"ן ט"ז)]. ומכאן מקורו של הרמ"א שכתב שיש מחייבים להרבות במשתה ושמחה בי"ד שבאדר ראשון, ע"ש.

45. (מגילה ועל הנסים): א) האם קוראים המגילה בי"ד וט"ו שבאדר ראשון. ב) ואם קראו, האם צריכים לקרוא שוב באדר שני. ג) האם אומרים באדר ראשון על הנסים. ד) ומה"ד אם אמר.

תשובה: א) לא. ב) כן. ג) לא. ד) אינו חוזר. סעי' א וס"ק א.

46. (הספד, תענית, אבילות): א) האם מותר הספד בי"ד וט"ו שבאדר ראשון. ב) ותענית. ג) מי שנדר בפירוש להתענות בפורים קטן, האם חל הנדר. ד) ואם נדר על שני וחמישי של כל השנה וחל בהם פו"ק. ה) שאר דיני פורים (כגון משל"מ ומת"ל ומלאכה), האם נוהגים בפו"ק. ו) אבילות, האם נוהג בו.

תשובה: א) לא (והמחבר הביא יש מתיירים). ב) כנ"ל א'. ג) כן, דהוי רק מנהג. ד) י"ל שדעתו היה חוץ מפו"ק. ה) לא. ו) כן (לכ"ע). סעי' א וס"ק ג.

הוספות ועיונים

³⁶⁶ ובשפת אמת (ד"ה ושיון) עמד על כך מפני מה שאר מצוות הפורים אינם נוהגים אלא באדר שני, ואילו הספד ותענית נוהגים בשני האדרים. ותירץ, שמסברא היו צריכים לנהוג את כל מצוות החודש בשני האדרים, שכן יש בזה סברות לכאן ולכאן, וכמבואר שם בגמ', אלא שיש פסוק ללמד שאין מקיימים מצוות הפורים אלא פעם אחת בלבד, אבל איסור הספד ותענית שאינם בכלל מצוות היום, הרי ששייכים בהם הסברות שנאמרו בגמ' שיש לנהוג בשני האדרים. (ועיי' תי"ף). וכלומר שבי ימים אלו שבאדר ראשון הם תאריך זמן הנס, אלא שלענין מצוות פורים קימ"ל שאין עושים פורים אלא פעם אחת.

³⁶⁷ אבל לענין עשיית מלאכה אין איסור בראשון, כי הלא גם בשני אין בו איסור כי אם במקום שנהגו כמו שנתבאר לעיל סי' תרצו ס"א (נהגות מיימוניות פ"ב אות ש).

³⁶⁸ וכתבו על זה התוס' (ה"כ) דלא נהירא, דאמרינן בגמ' הא לענין הספד ותענית זה וזה שוין, מכלל דשמחה ומשתה ליכא וכו', וכך הלכה שאין צריך להחמיר לעשות משתה ושמחה באדר הראשון (ע"כ).

47. (נפילת אפים): א) ב"ד וט"ו שבאדר ראשון, האם נוהגים נפילת אפים. ב) ומזמור יענך ואל ארך אפים. ג) וכשחלו בשבת האם אומרים צדקתך.
 תשובה: א) לא (וכן לא במנחה שלפניהם. סי' קלא ס"ק לג). ב) גם לא (והטעם בכל זה לפי שימי נס והצלה הם. ב"י. וראה לעיל הע' 366). ג) לא. מזמור לאסף (שיש הנהיגים לאמרו בכל יום), יש מקומות שאין אומרים בכל יום שאין אומרים תחנון, ויש מקומות שרק ביום שיש בו הלל אין אומרים אותו. סעי' א וס"ק ב.
 48. (ריבוי סעודה): א) ב"ד שבאדר ראשון, האם נוהג משהתה ושמחה. ב) ובט"ו. ולמוקפין.
 תשובה: א) לא, וי"א שחייב להרבות במשתה ושמחה, ור"י מפאריש היה רגיל להרבות ולהזמין בנ"א, ואין נוהגים כן. ומ"מ ירבה קצת בסעודה לצאת דעת המחמירים, לכבוד הנס הנעשה בעתים הללו (עי' לעיל הע' 366). ב) אף למוקפין אין נוהג³⁶⁹. סעי' א וס"ק ד ה.
 49. (פורים פרטי): א) מי שנעשה לו נס באדר וקיבל על עצמו לעשות תמיד יום משתה ושמחה, מתי יעשה בשנה מעוברת, כשארע הנס באדר ב'. ב) ואם ארע הנס בשנה פשוטה. ג) אותה סעודה שעושים בשביל הנס, האם נחשבת סעודת מצוה.
 תשובה: א) באדר ב'. ב) באדר א'. (ולעיל סי' תרפו ס"ק"ח כתב שיעשה באדר ב', אא"כ נעשה הנס באדר א', וצ"ע³⁷⁰). ג) כן, שכל סעודה שעושים לזכר נפלאות ה' נחשב סעודת מצוה³⁷¹. ס"ק ב.

סיכום קצר לנלמד: שנה מעוברת: אדר ראשון אין קוראים בו המגילה, ואם קראו צריך לקרוא שוב באדר ב'. אין אומרים עה"נ באדר א', ואם אמר אינו חוזר. • הספד, תענית, אבלות: פו"ק אסור בהספד ותענית, בשני הימים [-י"ד וט"ו של אדר א']. אם נדר להתענות בו, חל הנדר, ואם נדר להתענות בסתם שני וחמישי של כל השנה, י"ל שהיה כונתו חוץ מפו"ק. שאר מצוות של פורים אין נוהגים בפו"ק. ואבילות נוהג בו. • נפילת אפים: אין עושים בב' ימי פו"ק. ולא אומרים למנצח, ולא אל ארך אפיים. ואם חל בשבת אין אומרים צדקתך. • ריבוי סעודה: י"א שחייב להרבות במשתה ושמחה ב"י"ד שבאדר ראשון (אבל לא בט"ו אפי' למוקפין), ואין נוהגים כן, ומ"מ ירבה קצת בסעודה כדי לצאת דעת המחמירים - לכבוד הנס שנעשה בזמנים אלו. • פורים פרטי: מי שנעשה לו נס באדר וקיבל על עצמו לעשות תמיד יום משתה ושמחה, אם אירע הנס באדר ב', יעשה באדר ב', ואם אירע בשנה רגילה, יעשה באדר א'. ואותה סעודה סעודת מצוה היא, שכל סעודה שעושים לזכר נפלאות ה' הוא סעודת מצוה.

תשובות לשאלות למעשה

נא לא לסמוך למעשה

- א. אסור [ואף לדעת הרמב"ם כתב בשעה"צ ס"ק יג שאם שני המינים שרים אפשר שאסור, ומה גם שכאן אינו משתמש כלל במועד כמין זה שבוה כתבו כמה פוסקים (מ"ב ס"ק ט) שאף לרמב"ם אין היתר כלל]. (ובמקרה שהקנייה בכמות הגדולה יותר גורמת להזולת המחיר, מותר. חוה"מ כהלכת פ"י סנ"ד מהשעה"צ ס"י תקלו ס"ק מט). ב. מותר, שהרי זה סוג נוסף ורוצים עתה בו, ואין זו הערמה (ואפי' ביו"ט מותר ככה"ג). ג. מותר לו לקנות בהרווחה ואינו צריך

הוספות ועיונים

³⁶⁹ מקור ד"ז הוא מהפמ"ג שלמד כן בדברי הסמ"ק (וצ"ל הגוה' סמ"ק, כי בסמ"ק עצמו מבואר להדיא שיעשה בב' הימים). אכן צ"ב טעם הדבר למה בני כרכים יעשו ב"י"ד ולא בט"ו. ואפשר דס"ל שעיקר הפורים לעולם הוא ב"י"ד, ורק לבני כרכים דחו את מצוות היום למחרת, והני מילי בפורים רגיל אבל בפורים קטן עושים כעיקר הזמן שהוא י"ד (ויש להחיר קצת מדברי המשני"ב סי' תרצ ס"ק סא שבפורים המשולש, בני כרכים המקדמים ליום י"ד חשיב שלא בזמנה). ועי' בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' נח) שכתב שדברי ההג' סמ"ק שיעשו ב"י"ד ולא בט"ו (ומזה הוציא הפמ"ג הדיו הני"ס), לא מייירי אלא לבני פורים, אבל בני כרכים לעולם יעשו בט"ו.
³⁷⁰ ויש מתרצים, שאם קיבל על עצמו לעשות סתם זכר לנס איז יש לעשותו באדר א' מטעם דאין מעבירין על המצוות, אבל לעיל בס"י תרפו מדובר כשנדר לעשות פורים וכיון שקיבל על עצמו בלשון פורים אז יש אומדנא שכוונתו על החודש שבו חל פורים. שונה"ל תורת המועדים הע' ה' בשם קונטרס טוב לב משתה תמיד.
³⁷¹ ועי' לעיל סי' ריח ס"ק לב, שמי שנעשה לו נס, יפריש לצדקה כפי השגת ידו ויחלק ללומדי תורה ויאמר הריני נותן זה לצדקה ויהי רצון שיהא נחשב במקום תודה שהייתי חייב בזמן המקדש, וראוי לומר פרשת תודה, וטוב וראוי לו לתקן צורכי רבים בעיר, וכל שנה ביום א' יתבודד להודות להשי"ת ולשמחו ולספר חסדו.

- לצמצם, ואם ייתר לאחר החג יתיר. ד. לדעת השו"ע ודאי אסור, ואף לדעת הרמב"ם [שמיקל כשקונה ואוכל במועד וכתב המ"ב שהמיקל כן אין למחות בידו] אפשר שאסור כיון שאין הבדל כלל בין הישנים לחדשים [כן מבואר במ"ב].
- ב. מותר, שכך דרך מכירת מוצר זה, ואפי' גבעול שיכול לנתק את ראשו בלבד לא הטריחיהו בכך מפני שהדרך לעקור כולו, וכ"ש כאן שהדרך למכור הכל יחד; ומה גם שנבצר מהקונה ליטול מעט חבילות מתוך האריזה וודאי שמותר (וזה דומה לציור שהוזכר במ"ב ס"ק ה' לענין בעל טחנה שאינו מוכן לטחון כמות קטנה שמותר לעשות כמות גדולה, וכ"ש בזה שאינו עושה מלאכה מיוחדת בעבור ההוספה. ועוד שבציור שהוזכר הוא מרבה בשיעורו, ואפי' ביו"ט מותר כמבואר בס"י תקג ע"ש, ועי' ספר חוה"מ כהלכתו פ"י ס"ג).
- ג. א. כיון שהפירות נמצאים ברשותו ועומדים להתקלקל נחשב דבר האבד, ומותר לעשות בשביל זה מלאכה דאורייתא [וכמבואר בבאה"ל שמותר לקטוף פירות של ישראל בשביל שלא יפסדו, וליקוט הוא מלאכה דאורייתא]. ב. הרי זה מניעת רווח, וכיון שאינו בדרך פרקמטיא אלא דרך מתנה, לכו"ע אסור לעשות מלאכה בשביל זה. אך דעת המג"א שכבישה אינה בכלל מלאכה לענין זה, ולכן למתירים עשיה במקום מניעת רווח כשאין בדבר מלאכה או טירחה, מותר גם בזה. אך אין זה מוסכם שכבישה אינה בכלל מלאכה ולדבריהם אסור לכבוש (כמבואר בבאה"ל סוד"ה מותר).
- ד. א. מותר, ובלבד שיעשו בצנעא כיון שהדרך לייצר לתקופה ארוכה מראש. (ולענין מאפיינת לחם וקונדיטוריות, עי' שמירת שבת כהלכתה [פס"ו ס"י"ג והע' נט] בשם הגרש"ז אויערבך שיש להקל אפי' בפרהסיא, שהכל יודעים שהוא לצורך היום כי על הלחם יחיה האדם; ורק בערב יו"ט אחרון אין להם לאפות אלא חלות ומיני מאפה העומדים בעיקרן לאכילה בחג אבל לא לחם שחור צנימים וכדו' שנעשים לימי החול, ע"ש). ב. מותר, שהרי ניכר שלצורך המועד הוא, ובניכר מותר לעשות בפרהסיא. כן פסק הביכורי יעקב סי' תר"מ ס"ק כא, ולמד זאת מהכא (והובא בבאה"ל שם ס"ו). ג. בכל סימן זה מבואר שמותר אף לטחון ולקצור ולצוד שהם מלאכות הנעשות לזמן מרובה, כשאר מלאכות שלצורך אכילה, ואין חילוק בין המלאכות.
- ה. א. מותר, כדכתב הרמ"א יש תועלת לכבס בפרהסיא יותר מבצנעא מותר בפרהסיא, וכן כאן הרי כיבוס במכונה מועיל יותר מכיבוס ביד. [וכ"ש לדעת המחבר שאין חילוק ובכל גונא מותר לכבס בפרהסיא. ולדעת המג"א יש לעיין, דלכא' המכבס בביתו הכל יודעים שמכבס דברים המותרים, שלא כבמכבס ע"ג הנהר שרואים את הבגד שמכבס ורואים שהוא בגד של אדם גדול שאסור בכיבוס ולא יודעים שהוא בא ממדינת הים וי"ל שדוקא בזה אין היתר, משא"כ מכונת כביסה שלא רואים את הבגד ויתלו שמכבס מה שמותר. מ"מ עי' במ"ב שהאחרונים הסכימו כהרמ"א להתיר בכל אופן שיש תועלת בפרהסיא וכנ"ל]. (וכן למד להתיר מסעיף זה בס' חוה"מ כהלכתו פ"ה ס"ה). ב. ע"פ המבואר בסעי' זה משמע להתיר, ודומיא דממחטות וכיו"ב שדרכן להתלכלך תדיר שמוותרים בכיבוס, ואף שנהגו לאוסרם היינו משום שהיום אין דרך להחליפם כל יום, אבל דברים המתלכלכים תדיר ודרך להחליפם כל יום, משמע שמותר. וכ"כ בס' חוה"מ כהלכתו (פ"ה ס"א) בשם כמה פוסקים (וראה לעיל הע' 27 שהמכבס במכונה מותר להוסיף עתה כל הבגדים שיהיו מותרים לכבסן משך המועד).
- ו. א. לא, שהרי אסור להעביר כליו במקום למקום, וכ"ש מעיר לעיר וכדכתב הרמ"א (ואפי' כשמתרם כדי לחסוך זמן ולמנוע ביטול תורה אח"כ אין היתר. ס' חוה"מ כהלכתו פ"ח סעי' מג בשם הגר"מ פיינשטיין ועוד).
- ז. א. מותר, דטיוול הוי כצורך המועד ומותר לעשות מלאכות בשביל כך. (ובס' חוה"מ כהלכתו פ"ז סעי' ע' כתב בשם הגר"מ פיינשטיין שאפי' מרחקים שניתן להגיע אליהם ברגל מותר בזמנינו, ואף שהתנה השו"ע 'שלא ניסה ללכת ברגליו', לפי שבזמנינו הכל רגילים ברכיבה במכונית, ומתענגים בה יותר מהליכה ברגליים, וגם שהחילוק בין נסיעה להליכה גדול יותר מהחילוק בין רכיבה על סוס להליכה). ב. שאין בזה איסור מחמר, שהרי טיוול וכיו"ב נחשב צורך המועד כמבואר בסעי' זה ומותר מלאכות בשביל כך; וכל מה שדן בבאה"ל לענין מחמר [וכתב שהמיקל במקום שאין בו שישים ריבו י"ל על מי לסמוך] הוא ברוכב שלא לצורך היתר.
- ח. מותר.
- ט. הרי זה דבר האבד ומותר לעשותו. ואין צריך לעשות בשינוי. (ועי' ש"ש"כ פס"ז הע' כא בשם הגרש"ז אויערבך שאם קודם שיעזב יכול לדחות את היציקה לאחר החג בלי שום הפסד, חייב לדחות, שאל"כ נחשב למכוון מלאכתו במועד - כיון שיועד שיצטרף להשקותו במועד, ושוב יאה אסור להשקותו).
- י. כפי המבואר בסעי' זה שבמקום הפסד מותר להשקות שדה, ורק אם יש טירחה יתירה אסור, א"כ באופנים שאין טירחה יתירה כגון בהשקאה ע"י צינור וכיו"ב, ומותר הדבר (ולא משמע שיש חילוק בין שדה מאכל לגינות נוי, אלא כל שנפסד הוי דבר האבד ומותר). וכן כתב בכה"ח ס"ק י"ג, וכן מבואר בחו"א ס' קלד סק"יד. [ועי' שו"ת באר משה (ח"ז ס' קז) שאם די בהשקיה אחת לשבוע יש להקפיד להשקות קודם יו"ט וכך ויכולו להימנע מלהשקות כל ימי החג].

- יא. א. הוי מכשירי אוכל נפש ומותר בטירחה יתירא. ב. שמותר טירחה מרובה לצורך מכירת הפירות בחוה"מ.
- יב. משמע שמותר, וכמבואר בסעיפים אלו [ח-יא] שפסיק רישיה בחול המועד מותר (וכן הוא להדיא בסי' תקלו ס"ב וס"ק ה), והן אמת שמבואר בסעיפים אלו שאם נראה כעושה לאיסור אסור, והטעם כתב המ"ב (ס"ק לא) משום מראית העין, אך א"כ בצירוף שהזכר שמנקה ביתו והמים מטונפים הרי ניכר שלא עושה לשם השקאה, וי"ל שמותר (וכן פסק להתיר בשש"כ פס"ו סמ"ז). והוא הדין שמותר לאכול בגינה גם אם קרוב הדבר שיישפכו שם מהמשקין ששותה, וכן מותר ליטול שם ידיים מן הברז שבגינה, ואין לאסור משום שהמים ישקו את הזרעים שאסור להשקותם בחוה"מ, והטעם כנ"ל שאינו מכוין לדבר האיסור וניכר שכונתו להתיר (שש"כ פס"ח סל"א)
- יג. משמע שמותר, שהאיסור להוציא התולעים הוא מפני שהדבר כרוך בטירחה יתירה, שהיה נעשה בזמניהם בעבודת ידיים ובעמל רב, אבל באופן האמור שאין בו טירחה יתירה משמע שמותר [במקום שבמניעתו יהיה הפסד לאילנות או לשרות] (וכן למד מסעי' זה בס' חוה"מ כהלכתו פ"א סעי' כב).
- יד. מותר לקנות כמות גדולה באופן שיגרום להזלת המחיר, וכמבואר בשעה"צ ע"ש (וכן פסק ע"פ השעה"צ בספר חוה"מ כהלכתו פ"א סעי' נד).
- טו. אינו צריך להימנע, אך טוב שיעשה בצנעא מה שאפשר באופן שלא יהא ניכר לרבים.
- טז. יש ללמוד מסעיף דידן שאסור, שמבואר שרק לצורך דבר האבד הותר להפוך הסחורה אבל בלא"ה לא, והטעם מפני שטורח בחוה"מ שלא לצורך החג (וכן למד מסעיף זה בשו"ת שבט הלוי ח"ו סי' סז).
- יז. משמע שאין היתר, וכלשון השו"ע 'בית דין מאבדין אותה ממנו ומפקירים אותה לכל' משמע שדוקא אם ב"ד הפקירו את המלאכה מותר לזכות בה אבל בלא הפקר ב"ד אין רשות לכל אדם לזכות במלאכה שנעשתה בחוה"מ. ולכן המפעל הנ"ל אין היתר לזכות במוצריו עד שב"ד יכריזו כי הנעשה בחוה"מ במפעל הרי הוא הפקר (וכן כתב בחוט שני [חוה"מ עמ' קצז] ודייק זאת מדברי השו"ע הנ"ל).
- יח. אין היתר, שרק במקום מניעת ריוח מרובה התיירו בצנעא (וכ"כ העולת שבת סק"א הובא בכף החיים סק"ג).
- יט. אסור. ורק מי שרצה להוציא יותר ליו"ט ונמנע מחמת חסרון ממון וע"י הריוח יוציא, מותר. ולט"ז מותר אם אינו מופלג בעשירות, והנה"ש פקפק על דבריו. וכל זה כשמוכר בפרהסיא, אבל בצנעא בתוך ביתו מותר בצירוף הנ"ל וכו"ל ס"א ברמ"א ע"ש. גם זה מדובר בריוח שיתכן ויהיה גם אחר המועד, אך הוא ריוח שאינו מצוי ודאי, מותר כדלקמן סעי' ה'.
- כ. א. משמע שמותר, שדוקא במציאה אסור בהעברת ריוח אבל בדרך מקח וממכר מותר (וכן כתב באגרות משה ח"ה סי' לו אות ג. ושם התיר אפי' אם אינו נצרך לו כל כך וקונה אותו רק מפני שנמכר בזול). ב. משמע שמותר, וכו"ל באות א'. (וכן כתב באג"מ שם. וע"ש עור).
- כא. שמותר, כמבואר בסעי' זה שאף דברים שיש בהם אוושה מילתא מותר לקנותם לצורך המועד.
- כב. א. מותר להם לגדור את הפירצה ב'מעשה הדיוט', כגון בהנחת אבן על אבן בלא טיחה. ורק תיקון פירצה הותר אך לא לבנות את הגדר כולה [דהוי טירחה יתירה]. ב. מותר, שהרי זה בניה כמעשה הדיוט לצורך המועד. (וכ"כ בקובץ מבקשי תורה סי' קו בשם הגרי"ש אלישיב).
- כג. כל אלו הם צורך אוכל נפש ומותר לתקנם גם כמעשה אומן.³⁷² ואף אם באפשרותו לשאול כלים אלו משכן אין חייב בכך כדלקמן ס"ק כח. [ואם נעשה לפני המועד ובכונה השאירו למועד כגון מפני שזמנו פנוי, אין היתר לתקנו במועד].
- כד. הרי הם כאריגה דהוי מעשה אומן ואסור כמבואר בסעיף זה.
- כה. א. ודאי אסור להניח בדוקא למועד, שהרי כל מה שמותר לעשות במועד הוא כשלא כיוון מלאכתו למועד וכו"ל סי' תקמ ס"ק ט' [וכ"כ המשנ"ב כאן לענין סירוג חבלים] וה"ה בזה. ב. מבואר כאן שאסור [באופן שהקמט נשאר גם לאחר הלבשה] משום דחשיב מעשה אומן.
- כו. מותר (וכ"כ בס' חוה"מ"כ בהוספות לפ"ח סעי' פא).
- כז. מותר לתפור ולתקן את הבגד בשינוי, דהיינו שיתקן את הקרע בתפירות רחבות מהרגיל וגם לא בקו ישר אלא ינעוץ את המחט פעם למעלה ופעם למטה.

³⁷² ומקרה מותר אפי' כשעושה רק בשביל לשמור המאכלים לאחר המועד, שהרי בלא זה יפסדו והוי דבר האבד. סי' חוה"מ כהלכתו פ"ז סעי' מג.

- כח. אסור, כמבואר כאן בשו"ע שדוקא בקבלנות מותר, והיינו שמשלם לו על פעולה ואינו אומר שיעשה במועד אלא הגוי יכול לעשותה מתי שיבחר ויקבל שכר על העבודה, ומעצמו מחליט הגוי לעשות במועד ורק אז מותר, אבל לומר לו מפורש לעשות במועד, אסור.
- כט. מותר, ובלבד שלא ישקול מידתו במועד [לפי שהוא דרך יום חול].
- ל. אסור, שאין זה צרכי הגוף.
- לא. א. אסור, מפני שהוא מעשה אומן ואינו לצורך המועד שהרי יש להם ס"ת אחר. (וכ"כ בערוה"ש ס"ה, וע"ש שסיים: והעולם אינם יודעים מאיסור זה וחושבים זה למצוה ושמתח המועד והיא עבירה גמורה. ולענין מה שנהגו שהסופר רושם סביבות האותיות ולא ממלא אותם בדיו, אם מותר למלאותן בחוה"מ ע"י כף החיים [ס"ק ו] ושו"ת שבת הלוי [ח"ג סי' צו]). ב. מותר, שהרי ודאי לא יוכל לזכור עד אחר המועד בכל מבחן איזו תשובה היתה נכונה, וממילא זה נחשב דבר האבד (וכן כתב בחוט שני עמ' רמה).
- לב. משמע שמותר, דהוי צורך המועד [ובזה אין צריך שינוי גם לשיטת הרמב"ם והרוקח]. (מה שהוזכר בשאלה אב שכותב לבנו - לאו דוקא הוא אלא גם לצורך עצמו יכול לכתוב כדי לזכור. וכן פסק בשש"כ פס"ו סי"א).
- לג. מותר, שהרי אין זה מעשה אומן והוא צורך המועד (ולא מבעיא למתירים אגרות שלום מפני שמתענג בכך שמותר, אלא גם לאוסרים היינו מפני שהוא מעשה אומן כמבואר במשנ"ב וציורי ילדים אינו בגדר זה. וכ"כ להתיר בס' חוה"מ כהלכתו פ"ו סעי' פד).
- לד. הרי צ"ק הוא ממש כשטר חוב ומבואר בסעיף זה שמותר לכתבו לצורך המועד (וכן פסק בשמירת שבת כהלכתה פרק סו סעי' יא. וע"ש בהערה שמתפקא אם יש אצלו מזומנים רק מטעמים שלו ורגיל לשלם בצ"ק אם חיוב עליו לשלם מזומנים כדי שלא יצטרך לכתוב צ"ק).
- לה. מותר, וכמבואר ברמ"א שכתב שאינו מתקיים מותר לכתוב.
- לו. א. מותר, וכמבואר בסעי' זה ובס"ק מן שמותר לכתוב מה שלומד עתה שלא יבטל מזמנו, ואפי' לכתוב כדי לזכור שלא יצטרך ללמוד הדברים מחדש הותר וכ"ש בזה שהוא צורך הלימוד עצמו (וכן פסק בשמירת שבת כהלכתה פרק סו סעי' יז. ואע"פ שיש הדנים שמעשה שכפול במכונה נחשב למעשה אומן [דס"ל שהולכים לפי היצירה שהיא מעשה אומן ולא לפי הפעולה שהיא מעשה הדיט, ואכמ"ל], מ"מ בכתובת דברי תורה מעיקה"ד הרי מותר אפי' מעשה אומן, שזה בכלל דבר האבד כמבואר במשנ"ב, אלא שלכתחילה במידה ואפשר יש לכתוב באופן המותר בלא זה; וכן מדוייק בלשון הט"ז [שהוא מקור החומרא לכתוב באופן של הדיט ושינוי] שכתב רק 'ונראה שהכותב חידושי בחוה"מ יזהר וכו'. מוכח שאינו מן הדין אלא מן הזהירות, שאינה שייכת כשאי אפשר. וכ"כ בס' חוה"מ פ"ו הע' קיג). ב. ממה שהעידו האחרונים שהב"ח כתב חיבוריו בחוה"מ, והרי כתבם עם הצעת דברי הפוסקים שקדמוהו ומשא ומתן בדבריהם, ומוכח שכל זה מותר [וכיו"ב כתב השעש"צ ס"ק נב בשם הריטב"א (מ"ק יח: ד"ה אין כותבין), וז"ל הריטב"א: ועוד התירו לי רבותי לכתוב שיטת חידושי שלי שהייתי לומד וכיוצא בו כדי שלא אשכח, וכן נראה הלכה למעשה, עכ"ל הריטב"א]. וטעם ההיתר הוא כמבואר במשנ"ב שאם לא יכתוב עתה יצטרך לעיין בדברים שוב לאחר המועד וזה יבטלנו מלימוד חידושים אחרים באותה שעה והוי בכלל דבר האבד [ומה גם שיתכן וישכח חלק מהדברים ופשיטא שנחשב דבר האבד]. (וכן כתב בס' חוה"מ כהלכתו פ"ו סעי' מב, וע"ש שי"א שאם יכול לקצר בראשי פרקים יעשה כן).
- לז. מותר (ובאופן שלא עשו קנין תחילה בווארט ועושים זאת בעת סעודת האירוסין, יש לעיין האם מחמת כן נחשב בכלל אירוסין ויהא את חומרת הט"ז שהובא במשנ"ב).
- לח. משמע שמותר, וכפי שביאר המשנ"ב טעם ההיתר בסעודת מילה ופד"ה דלא חשיבי שמחה אלא סעודת נישואין ואירוסין בלבד, וה"ה בזה (וכן למד להתיר בכף החיים ס"ק ט).
- לט. מותרת אשה להעביר עשר מגופה (כמבואר בשו"ע) ואף באופן שצער הוא לה עכשיו, מפני שמחת יו"ט שיהיה לה אח"כ (כמבואר בס"ק טו).
- מ. לפי המנהג שכתב בשע"צ משמע שמותר (ובשו"ת דבר יהושע להגרי"מ אהרנברג וצ"ל ח"ה בליקוטים סי' לג כתב ללמדו מהשו"ע בסעי' זה שמותר).

- מא. א. כן נואם הם חדשים מסתפק הפמ"ג. שה"צ סק"ט. מיהו נראה שאם כבר לבשם כמה שעות קודם, שוב אין זה בגד חדש ומותר ללבוש³⁷³]. ב. מבואר במ"ב שרק לצרפו למנין הקרואים אין כדאי לכתחילה אך בלא"ה שרי לעלות (וכן נקט בשש"כ פס"ה סעי' לח. מיהו יש קצת מקום לומר שכונת המ"ב שאפי' לדעת המקילין אין כדאי לכתחילה לצרפו לעולים, משום שחלק מהטעמים [הובאו לעיל בהערה 136] לא שייכים בזה, אך לשיטה ראשונה ודאי שאין להקל, ולפי"ז אין כונת המ"ב להכריע במשפט זה אלא הוא רק המשך לשיטת המקילים. אך יותר נראה שכונתו להכריע, וכן למד בשש"כ הנ"ל).
- מב. שאין חל עליו אנינות ביו"ט (אלא רק באופן שמתעסק בקבורתו) וחייב בכל המצוות, ומקדש ומברך המוציא וברכהמ"ז, וחייב במצה ומרור וד' כוסות (ועי' שה"צ טז שמצדד שגם יכול לקרוא ההגדה בעצמו). וכן חייב בשמחת יו"ט ואוכל בשר ושותה יין (וכן מבואר בשו"ע יו"ד סי' שמא ס"א ובהג' רעק"א שם ופ"ת ס"ק יג. וגם מברך שהחיינו, שו"ת הר צבי אור"ח ח"א סי' קטז) וגומר ההלל (משנ"ב סי' תפ סק"ב. ועי' קצשו"ע סי' קיח סי' דהמנהג שאינו מיסב).
- מג. תשובה: המחבר כתב שריבוי הסעודות שמרבים בימים אלו הם סעודות הרשות, והאחרונים הסכימו שיש קצת מצוה בזה מפני שהסעודות נעשים להודות ולשבח לה' וגם שאז היה חנוכת המזבח ובית המקדש. ויאמרו דברי תורה בסעודה.
- מד. תשובה: א. אם יש בין פתילה לפתילה רוחב אצבע כשרה [וצריך תנאי זה לברר ממה שיש בה בזיכים שעושים מחיצה בין נר לנר], ואם אין רוחב כזה אינה כשרה אע"ג שיש מחיצות בין הנרות. ב. לא, דהוי כמדורה, ואפי' שני חוטי שעוה בלבד אסור וכל שכן ארבעה או חמשה.
- מה. תשובה: בפתח הבנין, שהרי יש לבית פתח לרה"ר דהיינו דרך חדר המדרגות השייך גם לבעה"ב זה, ומה שמבואר בשו"ע שהדר בעליה מדליק בדירתו, היינו באופן שאין לו פתח ישיר לרה"ר אלא דרך הבית שתחתיו, וכדביאר המ"ב (וכן דעת הגרי"ש אלישיב על פי הנ"ל, מובא בפסקי שמועות חנוכה עמ' נג). אמנם למעשה יש נידון גדול אם חדר מדרגות דינו כחצר, ולפי"ז יתכן שידליק בביתו, ועי' משנ"ב דרשו על ס"ק כב בהרחבה.
- מו. תשובה: א. בדריבנד יצאו, אך מצוה לכתחילה שהנרות יהיו תוך י' טפחים, והיינו שלהבת הנרות (כמבואר בשו"ע לענין ג' טפחים, וכן למד מזה בכה"ס סי' נב לענין גובה י' טפחים). ב. יצאו, וכדכתב המ"ב אם הדליקה למטה מכ' ונטלה והניחה במקום אחר תוך כ' יצא דהא שני המקומות כשרים, ומשמע שאפי' אם המקום השני היה מעל י"ט כשר [הוא פשוט שהרי מעל י' יוצאים בדיעבד], וכ"ש בזה שהמקום השני היה יותר מהודר שהוא למטה מ' טפחים שיצא³⁷⁴.
- מז. תשובה: משמע שכן (וכדין דלת), וידליק בצד ימין [הטעם דכל מידי דמצוה ימין עדיף (אך הטעם השני במ"ב לא שייך בחלון)]. וכל חצי חלל הימני נחשב צד ימין ויכול להדליק שם, וי"א שעדיף בקצה הימין ממש. (וכן דעת הגרי"ש אויערבך והגרי"ג קרלין שדין חלון כדלת, דשייך בזה הטעם הראשון במשנ"ב וכנ"ל. משנ"ב דרשו על ס"ק לד).
- מח. תשובה: נראה שאין צריך, שהרי כל חשש חשד שייך דוקא בפתח ולא בחלון (וכלשון הגמ' ושו"ע 'פתחים'), כי פתח יש בדר"כ רק אחד לבית, ואם כאן יראו פתח ללא נר יחדשו שלא הדליקו בבית זה, משא"כ חלון הלא הכל יודעים שיש בכל חדר כמה חלונות ולא יבואו לחשדו שלא הדליק, שיאמרו שהדליק בחלונות אחרים שבחדר הפונים לצד אחר³⁷⁵ (וכן כתב הגר"ח קניבסקי בטעמא דקרא מהדו"ב עניני חנוכה ד"ה שבת כג א', וכן הביאו במשנ"ב דרשו על ס"ק ג' בשם הגרי"ש אלישיב והגר"ג קרלין. ובלא"ה יש נידון בזמנינו אם שייך חשש חשד כלל, שהרי דרך אנשים להדליק זה בפתח

הוספות ועיונים

³⁷³ ועי' סי' חוה"מ כחלכתו (פ"ב נח בהוספות ותיקונים) שפירש דברי הפמ"ג באופן אחר ממה שנראה במ"ב, דזה לשון הפמ"ג ויא"א סק"ה) "וצע"ג בגד חדש כה"ג, כל שעדיין חדש" שנראה שהביאור בספיקו הוא שכשבדי יו"ט הם כאלו שאף שכבר לבשם לזמן קצר לפני כן מכל מקום עדיין נשארו כחדשים במראה וביופי וכי', האם גם באופן זה מותר ללבוש או לא. ע"כ. ולפי ביאור זה בפמ"ג אין ספק בבגד חדש וודאי אסור, ואם לבשו כבר ואין ניכר חידושו ודאי מותר שהרי אין זה חדש, ואם כבר לבשו אך ניכר חידושו בזה מסתפק הפמ"ג.

³⁷⁴ ויתכן שגם מה שהובא לעיל מהמ"ב לקמן סי' תרע"ה שלכתחילה אין לטלטלה, לא שייך בזה, שהלא יש הידור שתהיה תוך י' טפחים בשביל שיהא היכר למצוה וא"כ אפי' לכתחילה מותר להנמיכה כך כשהיא דלוקה, ועי'. והנה היה מקום לומר שאין מעשיהם הועילו כלל, שהרי הדלקה עושה מצוה ובעת ההדלקה היתה למעלה מ'י. ואין נראה לומר כן כדיון שכל ענין הדלקה תוך י' אינו אלא כדי שיהא היכר, ואין זה ממצות ההדלקה, והרי במה שעכשיו היא תוך י' יש היכר ומה לי שלא עשאו בעת ההדלקה, ומצות הדלקה כבר יצאו ולא שייך בזה ענין הדלקה עושה מצוה. ועולה מזה שמי שהדליק מעל י', לכתחילה יכול להנמיך המנורה לתוך י', ואין צריך לכבותה תחילה. ועי'.

³⁷⁵ גם נראה שאין חוששים שילך אדם לחפש בצדדים אחרים של הבית אם יש נר, שלא חששו אלא רק על דרך הילוכו של אדם שהולך לתומו ורואה שיש נר ויבוא לחשוד, אבל לא חוששים שילך ויחפש אם יש נר בבית זה, וכיון שדרך הוא שיש כמה חלונות לבית שוב אין שייך חשד בסתם אדם שהולך ורואה חלון ללא נר שיחשוד שמא בבית זה לא הדליקו.

זה בחלון, זה בשקיעה וזה בצאה"כ, וכמו שכתב הרמ"א שכשמדליקים בתוך הבית אין שייך חשד ולא אומרים תקנה היא לדורות שיש להדליק בב' פתחים, ועי' בנידון זה במשנ"ב דרשו על ס"ק נד).

תשובה: משמע בצאה"כ, וכדרכתב השו"ע. ואף שהבה"ל (ד"ה לא) כתב שנכון להדליק קודם ערבית - לפני צאה"כ, היינו לאותם המתפללים ערבית תמיד בצאה"כ, וכדרכתב במ"ב לאותם האנשים הנוהגים להתפלל מעריב בזמנו דהינו בצאה"כ נכון לנהוג כן לכתחילה להדליק קודם מעריב, וכן לשוננו בבה"ל 'וא"כ צ"ע מי שנוהג תמיד להתפלל מעריב בזמנו דהינו אחר צה"כ אין יעשה'... ועי'כ ניל דאיש כזה כודאי מן הנכון שידליק קודם מעריב' (ואף שעיקר כוונת המ"ב לאפוקי ממי שדרכו להתפלל לפני צאה"כ, מ"מ ממה שנתן טעם משום תדיר קודם, משמע שאיירי רק במי שרגיל להתפלל בזמן צאה"כ³⁷⁶). וכן מבואר בישועות יעקב סי' תרפ"א שלא נאמר דין 'תדיר קודם' אלא כשיש לפני שתי מצוות והוא רוצה לקיים שתיהן כעת. וכן פסקו הגר"ז אויערבך והגר"ש אלישיב והגר"ש ואנזר והגר"ח קניבסקי כמובא במ"ב דרשו הע' 4).

תשובה: טוב שיעיר בני ביתו, ולפתוח ב' או ג' מהם, כדי שיוכל להדליק בברכה. ובשה"צ כתב שהמיקל לברך כשא"א להקיץ האחרים והוא לבדו, אין מוחיץ בו. וכל זה אפי' שלא ידלקו בלילה חצי שעה, כמדוייק בלשון המשנ"ב שבדיעבד יכול להדליק בברכה כל שמדליק קודם עמוד השחר (וכ"כ לדייק בשו"ת שבט הליי ח"ח סי' קנו אות ב).

א. הפרי חדש מתיר. ב. בקרוב לנרות, אם לא היה שמש היה אסור (ובפשיטות משמע אפי' זמירות שהוא מענין ההדלקה אסור, דסוף דסוף משתמש בנר ולא שמענו חילוק בזה³⁷⁷. מ"מ קריאה נחשבת שימוש, כמבואר בס"ק יג), ואם הוא רחוק מהנר - הבה"ל (ד"ה יש) מצדד להקל, שיש בזה ג' צירופים: רחוק מהנר, תשמיש קדושה והוא עראי. וכשיש שמש והוא גבוה וניכר מאחרים מיעקב"ד מותר (ואפי' כשנהנה גם מאחרים, דעיקר שימוש מהשמש - כמסקנת הבה"ל ד"ה יהיה), אך במג"א החמיר לכתחילה מפני שהרואה לא ידע שמשמש לאור השמש נורק כשהוא דלוק לבדו בפני עצמו מותר לכתחילה (ס"ק טו)]. ג. נראה שמותר, שאין השמן מאוס (גם נראה שאף אם שוב לא ישתמש בו לאכילה, אין זה המודד אלא רמת המאיסות). ומ"מ אם השמן מאוס לאדם זה, אסור לו להדליק בו, וכמבואר לעיל תשו" 11.

מותר, כמבואר במ"ב ששעה ששימשה נר מצוה בדיהכנס"ס ואינה משמשת יותר לאותה מצוה אין איסור לקחתה לנר חנוכה. ואפשר שאם הפתילות של שבת דולקות היטב יש אפי' מצוה לקחתן משום הואיל ואתעביד וכו', ועי' מ"ב לקמן ס"ק לא (תשו" 18) ושם בהע' 163.

שעליו לקנות, כפי שכתבו הספרים שטוב שיטרח לעשות מנורה יפה כפי חזו (וכן מפורש במקור הלכה זו הוא הבאר היטב בשם סדר היום: 'ומי שידו משגת יעשה של כסף'. ועי' עוד כף החיים ס"ק ס' בסדר קדימת מעלת מיני הכלים).

מותר ואין בזה חשש משום ביוזי מצוה. (וכן מפורש לקמן סוס"י תרעז. ומה שהוזק המ"ב כאן לסברא דנוחין להדלקה, היינו בפתיחות מפני שמשמש בהם בעצמם וקמ"ל דאעפ"כ הרי נוחות הם יותר. משא"כ בשמן שאינו משמש בו עצמו דמה שדלק כבר כלה, פשיטא דשרי. אמנם יראה להוציא משם פחם ושיירי פתילות, כדי שיהא השמן נקי וזך, לכבוד המצוה, וכנ"ל בס"ק כח).

א. דעת האליה רבה להתיר כשהכל רואים שהטלטול הוא לצורך הנרות ולכאוי ה"ה בזה. ב. יש כאן ב' נושאים: א' - האם נר שכתב נחשב נר של מצוה. ובזה כתב המשנ"ב שלא, והדלקה עושה מצוה. מיהו כתב הבה"ל לעיל (סי' תרעג ס"ב ד"ה א) שאם כבר אחד מנרות ההידור קודם שהדליק כולם, לא קיים מצות ההידור, וממילא חוזר דינו להיות נר של מצוה. נושא ב' - האם מותר להדליק נר הידור מנר הידור. הנה מן הדין ודאי מותר כדרכתב המחבר, והמנהג להחמיר שלא להדליק נר מנר כדרכתב הרמ"א. אמנם לפי הטעם שביאר הרמ"א שעיקר המצוה הוא נר אחד, משמע שדוקא מנר ראשון אין להדליק שאר נרות אך להדליק נר הידור מנר הידור ששתיהם דרגתם שוה שרי (וכ"כ בליקוטי חבר בן חיים ח"ב ליקוטי או"ח עמ' לח ד"ה רמ"א), מיהו מסתימת לשון הרמ"א משמע לכאוי שאין מדליקין כלל נרות חנוכה, ועי' בזה בשו"ת שבט הליי (ח"ג סי' צו אות ב). ומ"מ את נר השמש ודאי א"א להדליק מנרות ההידור - שבהם יש קצת מצוה (רמ"א ס"א) ואילו השמש נחשב של חול (מ"ב ס"ק ג).

הוספות ועיונים

³⁷⁶ ומה שהמ"ב לא כתב לבאר להדיא דינו של הרגיל להתפלל יותר מאוחר, י"ל מפני שלא היה מצוי כן בזמנו אלא או מקדימים מעריב לפני צאה"כ או בצאה"כ, וכמבואר הרבה בפוסקים.

³⁷⁷ ועי' כה"ח ס"ק ל"ג שמי שהדליק נר חנוכה ויש לגביו ספק בדין, ואין לו נר אחר לקרוא לאורו, מותר לו לעיין בדין לאור הנר שהדליק, כיון שהוא דרך עראי והוא לצורך הנר. מיהו לקרוא זמירות נראה לכאוי שאינו דומה כי שם הוא לצורך הנר ממש, משא"כ הזמירות אמנם שייכים למצות הנר אך אינם לצורך הנר, ועיי'.

- נו. דין זה שנוי במחלוקת, אמנם נראה פשוט שיוכל להדליקו מנר השמש - שהרי הוא נר של חול, וכנ"ל ס"ק ג.
- נד. כן, כמבואר בלשון השו"ע שכתב שאם הדליק ואז הוסיף שמן כשיעור לא מהני להדלקה עושה מצוה, משמע שאם הוסיף קודם שהדליק יצא, והעיקר שבזמן ההדלקה יהא כשיעור (וכ"כ הערוה"ש ס"ד).
- נח. כן.
- נט. כן. [ואם אינו בעת ההדלקה נשאר השה"צ בצ"ע].
- ס. לכאור' לא, שהרי הנר אינו בתוך טפח הסמוך לפתח, וגוף החנוכה לא כאו' לא מהני שעומדת בתוך הטפח הסמוך לפתח אלא צריך שהנר עצמו ידלק שם (וכן צידד בחוט שני עמ' שיג).
- סא. שישתתף בפרוטה עם אחד מהמדליקים בפתח הבנין (וכ"כ להדיא הטור בשם רב שר שלום גאון³⁷⁸. וראה הערה. ועי' מ"ב ס"ק ג ובשה"צ בפרטי ההשתתפות).
- סב. שידליק קודם הזמן שמדליקים עליו בביתו³⁷⁹.
- סג. לכאור' יש לאסור זאת [גם למתירים לאחר חצי שעה], שהרי הוקצה למצוותו, שכל זמן שיש עוברים בדרך נחשב זמן המצוה בשביל הידור זה [ואין נראה לומר שכיון שאינו אלא הידור אין איסור הנאה מהנר בזה. ויש קצת ראייה לכך ממה ששמענו של נרות ההידור דהיינו הנוספים על הנר האחד גם אסורים, אף שאינם אלא הידור].
- סד. לכאורה נר חנוכה עדיף, הטהעם של שלום ביתו ופרש"י כדי שלא יצטערו בחושך, אינו אלא כשאין אור כלל, אך כשבאל"ה יש תאורה עדיף נר חנוכה שיהא פרסומי ניסא. וכיו"ב כתב האגרות משה (או"ח ח"ה סי' כ אות ל) לענין קדימת יין לקידוש או נר לשבת, שבזמננו שיש תאורה יין לקידוש קודם לנר שבת, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק דיני נר שבת פ"ב אות ד). אמנם לפי הטעם שהביא המאירי בשם יש מפרשים בענין שלום ביתו (מובא לעיל בהערה), לכאור' לא שנא ובכל גונא נר שבת קודם [נר אחד בלבד]. ועי'.
- סה. מבואר במ"ב שרק האשה מקבלת שבת בהדלקתה ולא האישה [ואפי' אם הדליק וכ"ש כאן שלא הדליק], ולכן יכול להדליק. ומוציא גם את האשה בהדלקתו, כמ"ש המ"ב שיכולה לומר לאחור ההדליק ויוצאת בזה.
- סו. מצד שבת אין איסור, כיון שאין אדם גורם הכיבוי, אך מצד הל' חנוכה יש ליהרר מלהניח הנר במקום כזה שעלול ליכבות ע"י הרוח. או יעמידו חציצה בין הנרות למקום הרוח.
- סז. מותר, כדמשמע במ"ב שהחשש מצד שמקרב או מרחק השמן דהוי מבעיר או מכבה, אך נענוע השלהבת בלבד אין בו גריעותא, וכן מבואר ממה שהתיר בשה"צ נר חלב - אף שודאי השלהבת זהה. (וכן כתבו הערוך השלחן [רעזו ו], שש"כ [פי"ג סעי' לח] בשם הגרשו"א, אור לציון [ח"ב יח כ], חוט שני [ח"ב לה ב], שבנענוע השלהבת בלבד אין איסור).
- סח. א. יכול, שרק בנרות המצוה אין נהנים לאורן ואין שייך לברך עליהם מאורי האש, אך נר השמש שמותר להנות לאורו אפשר לברך [ואין חיסרון במה שמשמש מנר מצוה של ביהכנס"י ע"י מ"ב תרעד ז], דהא נר הבלדה נמי מצוה הוא כמבואר במ"ב כאן ס"ק א). ב. שישתמש בנר שעומד להדליק לנר חנוכה - להבדלה (ויקרב לו נר אחר כדי שיהא אבוקה, כנ"ל הע' 193), ואחר ההבדלה יכבהו ואח"כ ידליקו לנר חנוכה, והטעם משום שהואיל ונעשתה בו מצוה אחת יעשה בו מצוה אחרתא.
- סט. מהשו"ע שכתב שאם אמר השם אין מחזירין אותו ולא כתב עצה זו, משמע שלא יעשה כן. וכ"כ ללמוד מדברי השו"ע כאן במשנ"ב לעיל (סי' קפח שה"צ ס"ק יח).
- ע. אינו מפורש במ"ב כאן, אך נלמד ממה שביאר החילוק בין שחרית שלא עולה לפי שיש בו הלל לערבית שעולה, ש"מ גם במנחה עולה (וכ"כ להדיא לעיל סי' תרעא ס"ק מד. והובא לעיל בתשו' 33 במוסגר).
- עא. משמע מהבה"ל שסיגרו ה"ס שהוציאו ויקראו בשני קריאת ר"ח ואח"כ יקראו בראשון שהוציאו בשל חנוכה.

הוֹסֵפּוֹת וְעִיּוּנִים

³⁷⁸ אמנם דבריו לא הובאו בפוסקים. ועי' בס' פניני חנוכה (עמ' עא-עב) בשם הגרי"ש אלישיב שהפוסקים לא נקטו כדבריו, משום שבי' אנשים בבי' בתים אינם יכולים לצאת לכתחילה ע"י השתתפות בנר אחד. ועי' אריכות בענין זה. ומי"מ למעשה נראה שבענינו יוכל להשתתף לכתחילה, מפני שאינו רוצה להדליק בפתח הבנין אלא רק בשביל הידור לחוש לדעות הסוברים כן, ובכחאי גונא שפיר דמי לסמוך על השתתפות; וכן מבואר בדברי הגרי"ש"א שם שבשעה"ד אפשר להשתתף עם המדליק בפתח הבנין, ומינא לענינו שאינו אלא בשביל להדר, שיוכל לעשות כן לכתחילה.

³⁷⁹ אמנם יש לעיין דשמא המי"ב כתב כן בהסתמך על שיטות הסוברים מדליק בברכה, אך לבי"י וסיעתו שא"א לחייב עצמו בברכה כן בזה אינו יכול להקדים למי שמוציאו ולחייב עצמו בברכה; ומאידך גם לענינו יש צירוף, שאף אם יסבור כהדעות שיוצא בהדלקת חוריו, ויכול להסתמך לענין זה על הסוברים אינו יוצא, ועי'.

- עב. שאין קפידא בזה (וכן מבואר גם במ"ב לעיל סי' תרפ"ד ס"ק ט ובסי' קלה ס"ק לו).
- עג. מותר שאין זה תענית ציבור (ודלא כהפמ"ג בדעת כנה"ג שאוסר אף תענית יחיד ע"י שה"צ ובחנוכה עצמו חתן אסור להתענות כנ"ל סי' תקע"ג ס"א. ובערב חנוכה מחלוקת - לשו"ע מותר ולב"ח ופר"ח אסור כמבואר בסעיף זה).
- עד. כיון שאנוס הוא יכול לקרוא ק"ש, אך לא לקרוא מגילה של לילה (ודלא כט"ז - שה"צ ס"ק ג) (וכן אינו יכול להתפלל ערבית אז שרק ק"ש וברכותיה יכול דומן שכיבה הוא, והשכיבנו גם אינו יכול לומר, כדלעיל סי' רלה ס"ד וסי' לד).
- עה. א. משמע שאינו ראוי, דהיתר להתפלל בציבור מועט הוא רק משום דיש לו קביעות שם, אבל בזה שיש לו קביעות דוק בצבור הגדול משמע שחל עליו חיוב של ברוב עם (וכן מבואר בשו"ת שבט הליי ח"ט סי' קמה אות ב ללמוד מכאן, ומ"מ כתב שאם הוא דחוק לצאת לדרך מצוה, יכול להתפלל אם הציבור הקטן, כיון שדין זה של 'ברוב עם' אינו אלא למצוה מן המובחר [כמבואר בבה"ל לקמן סי' תרצ"ח ד"ה צריך], ועיקר הדין של פרסומי ניסא מתקיים בעשרה אנשים ומעלה. ומה שמבטלים ת"ת כדי לקיים 'ברוב עם' הוא רק למצוה מן המובחר). ב. ילך להשלים מנין אצל הזקן. כן יש ללמוד מהשעה"צ שכתב שפשוט שהבתי כנסיות קטנות שבעיר לא מחוייבים לילך לבית הכנסת הגדולה בשביל לקיים מצות ברוב עם, ומבואר שברוב עם אינו תקנה, אלא מעלה במצוה, ונדחית מפני מעלה אחרת של קביעות ביכנס", וכ"ש שיי"ל שנדחית מפני גמ"ח. (וכן הורה הגרי"ש אלישיב [פסקי שמועות פורים עמ' נד], והוסיף עוד טעם שמצות גמילות חסדים אינה פחותה ממעלת ברוב עם). ג. מלשון הרמ"א 'אין שום מצוה דאורייתא נדחית' משמע לכאור' שמצוה דרבנן נדחית מפני מקרא מגילה שיש בה פרסומי ניסא ואפי' אם תבטל המצוה האחרת לגמרי. (והובא לעיל בהע' שכן דעת הכה"ח בשם הנה"ש, ושם כתב להדיא בציור הנזכר שקריאת מגילה עדיף, והוסיף - וכ"ש שתפילת מנחה אפשר בתשלומין).
- עו. קוראים בט"ו, ואין לחוש שמה נתיישבה תחילה דסתם עיירות מוקפות תחילה או מתיישבות על דעת להקיפן. ואע"פ שעכשיו אין בה חומה הדין כן. וא"צ בה עשרה בטלנין, אך כיון שיש חולקים, אם אין בה י' בטלנין יקראו גם ביי"ד (בלא ברכה).
- עז. מצד עצמה אין בה נידון שמה היא מוקפת מימות יהושע, וכדיתבאר לקמן ס"ד שבסתם אין חוששים על עיר שמה היא מוקפת. וביחס לדרך הסמוך לו, תחילה יש לדון אם יש בה דין סמוך ונראה לדרך, שזה תלוי: א. האם היא בתוך שיעור מיל לדרך המוקף [וי"א עד מיל ולא מיל ממש, וי"א דוקא כשהיא תוך עיבורה של הכרך, והעיקר כדעה ראשונה]. ב. האם נראית עם הכרך [וי"א דוקא כשנמצאת עד שיעור מיל, והעיקר כדעה ראשונה]. ג. האם היא משותפת עימה בעניניה, ש"א שכשהיא רחוקה יותר ממיל צריך שיהו משתתפים יחד בעניניהם. ד. גם אם היא סמוכה ונראית, כתב הבה"ל בשם הברכ"י שאין דין סמוך לספק, ובכל גונא קוראים ביי"ד (ועי' חזו"א [אור"ח קנד ג ומובא כאן בשונו"ל הל' ין דפליג, וס"ל שכיון שדין סמוך נלמד מפסוק אין לחלק בזה מסברא, ולדעתו יקראו בט"ו).
- עח. א. לכתחילה אין לעשות כן [אלא יחפש בר חיובא כמוהו שיקרא לו], ובדיעבד אם עשה כן יצא. ב. משמע שלא, ולא מבעיא לסוברים שבני ברק דינה לקרוא ביום י"ד ודאי - הלא מבואר במשנ"ב שאין בן י"ד יכול להוציא בן ט"ו, אלא אף לחוששים להחמיר שצריכים לקרוא גם בט"ו, אין זה אלא מספק, ולפי הצד שהם כבני י"ד א"א שיוציאו בן ט"ו ודאי.
- עט. שזה ספק, וכמו שאמרו בגמ' על טבריה שיש ספק מתי קוראים בה משום שהים מקיפה מצד אחד וספק האם הים נחשב כחומה, והוא הדין באי המוקף מים מכל צדדיו. [אמנם יתכן שאינו דומה, שאפשר לומר שצריך שיהא המקום מיושב מימות יהושע ולא די שמוקף חומה מימות יהושע]. (ודברים אלו נתבאר בשו"ת אור לציון ח"ד פנה"א אות ו בבאורים ד"ה והנה).
- פ. כן, דלא גרע מהעוקר דירתו מהעיר לדרך שנתייב כאן וכאן. (ועי' עוד פריטם בדין זה במשנ"ב דרשו על ס"ק יב ד"ה ולענין מה וד"ה ולענין בן).
- פא. הוא מה שאמרו בגמ' מגילה (ד). "פורים שחל בשבת שואלין ודורשין בעניניו של יום". ואכן הדרשן נשא ונתן בתוך דבריו בעניני פורים ומגילת אסתר.
- פב. לכאור' חולה דינו כדין היוצא בשיירה שאינו יכול לקרוא את המגילה בזמנה, ולפי"ו יקראנה מיום י"א³⁸⁰ ולא יברך. ואם גם מיום י"א אינו יכול לקרוא יקראנה מר"ח אדר. [ואם צריך עשה, ואם צריך לקרותה בלילה, עי' ס"ק כן]. ואם קראה

הוספות ועיונים

³⁸⁰ ודבר חידוש כתב בחתם סופר (מגילה ב) שהראשונים כתבו שעיקר התקנה של מרדכי ואסתר שאפשר לקרוא מי"א ואילך לא היה בשביל בני הכפרים אלא בשביל יוצא לדרך וכיו"ב, ובית דין שאחריהם יתקנו שגם בני הכפרים יוכלו להקדים. וכיו"ב כתבו במרומי שדה (ג) וברש"ש (ב) ובקו"א לטורי אבן (ה). ועי' בזה בהרחבה בקובץ קול התורה פב, עמ' קנא.

- לפני הזמן ולבסוף היה באפשרותו לקרוא בזמנה, יקרא שוב ובברכה. אמנם יתכן לדחות ולומר שחולה שאינו בר חיובא כלל ביום פורים אין דינו כהיוצא בשיירה, ששם הוא בר חיובא, ויתכן לומר שחולה אין עליו חיוב קריאה כלל ואין מוטל עליו להקדים הקריאה, וע"י. (שו"ר בשו"ת אור לציון ח"ד פנ"ה תשרי נד שכתב שנראה כהאופן הראשון שדינו כהיוצא בשיירה).
- פג. כן, ולא יברך (ונראה שלמעשה טוב שיטע לירושלים להיות שם ביום ט"ו, וכך יהיה בן כרך ליום אחד ויקרא בברכה, וינהג פורים לכל דבר, כנ"ל סעי' ה).
- פד. שיכול להוציאם בשופי, שהרי הוא כישראל לכל ענין (וכמו שיכול להוציא אחרים בכל דבר, וכנפסק בשו"ע סי' נג סעי' יט). ולא הוזכר כלל בגר נידון של 'היו באותו הנס'. (וזה פשוט, שרק באשה שבעלמא היא פטורה משום מצוות עשה שהזמן גרמא, בזה הוצרכנו לטעם של היו באותו הנס, וכן בעבד שאינו משוחרר שדינו כאשה, אבל איש ישראל בלא"ה הלא חייב בכל המצוות וגם יכול להוציא אחרים מדין ערבות³⁸¹).
- פה. שזיהר להשמיע לאזניו מה שקורא, שלדעת הסוברים חרש אינו יכול לקרוא המגילה, ולביאור הבי"י היינו משום שאינו יוכל להשמיע לאזניו, דין להשמיע לאזניו הוא לעיכובא (אמנם יזהר שלא יגביה קולו באופן שישמעוהו אחרים, כדלקמן סי' תרצ שה"צ ס"ק יא).
- פו. כן, כפי שכתב הבה"ל שנראה שבשעה"ד יש להקל. (ומ"מ יש לבעל קורא לזוהר שלא להישען על התיבה או המפה כאשר הדרך להניח עליה ספר תורה בלא הפסק, שנחשבת תשמיש קדושה, וכפי שהזהיר כן המשנ"ב לענין הקורא בתורה לעיל סי' קמ"א ס"ק ד, אלא א"כ רגילים להניח טלית על התיבה בעת קריאת התורה שאו אין על התיבה שם תשמיש קדושה. ובס"ת הנהוג אצל הספרדים שנתון בתוך תיק, גם אם אין מניחים טלית מותר, שאין גוף הס"ת -) היריעות והעצי חיים) מונחים על התיבה עצמה אלא תיק הספר, לפיכך התיבה נחשבת תשמיש קדושה, וכ"כ בכף החיים סי' קנד ס"ק כב).
- פז. א. יוכל לקרוא את הפסוקים שהחסיר אף מתוך ספר רגיל, עד שיגיע היכן שאוחז השליח ציבור, ומשם ישמע מהש"ץ, שכן קרא על פה עד חציה יצא (ולפני שמתחיל הקריאה יברך ברכות המגילה. וכן נתבאר הדין בציור הנ"ל בשו"ת אור לציון פנ"ד אות ח בביאורים ע"פ המבואר בסעיף זה). ב. יבחר בכשרה הרגילה, שזו כשרה לכתחילה ואילו השניה אינה כשרה אלא בדיעבד (שו"ע). ואין חילוק היכן התיבה נמצאת (שה"צ י).
- פח. צריך לזוהר מאד שלא יקרא בקול, שלא יתנו השומעים דעתם לקריאתו ויפסידו בכך הקריאה. ולענינו נראה שאין חילוק אם יש בידיו מגילה כשרה אלא בכל גונא יש לזוהר שלא לקרוא באופן שישמעוהו, דאם כן יתכן שתיפסל קריאת השומעים לגמרי, שעלולים להאזין בחלק תיבות אליו ובחלק תיבות אל הבעל קורא - ונמצא שיש תיבות שלא שמעו כלל, או גם אם שמעו הכל אבל הוא שלא כסדרן והוי למפרע שאין יוצאים בזה כדלקמן סעיף ו'.
- פט. שיוכל לקרוא [או לשמוע] ממקום שהחסיר, ויצא בזה. שהרי הפסק בדיבור אינו מעכב בדיעבד, ואפי' אם גם שהה כדי לגמור כולה [באופן זה שאינו באונס - לכו"ע]. (אכן כיון שדיבר צריך לחזור ולברך משום שהסיח דעתו מהברכה הראשונה. כן מבואר בשו"ת ה"ל ו' ע"פ המשנ"ב, וכן הביאו במשנ"ב דרשו (על ס"ק יח ד"ה ואם שהה) משם הגרי"ש, ע"ש בהרחבה).
- צ. יצא לכתחילה.
- צא. שיצא [בדיעבד].
- צב. הרב פתח לו משנ"ב בהלכות מגילה סי' תרצ ס"ק מ שמבואר שכונה להוציא השומעים בתחילת המצוה מועילה גם לא"ח אף שלא כיון משך המצוה [והוסיף שכ"ש שם שאינו דומה למתנמנם כלל, כי מתנמנם אינו בר כונת הלב משא"כ בתוקע [או קורא המגילה וכל מצוה אחרת] שמתעסק בכוונות אך תמיד בלבו להוציא את השומעים ועל דעתם קורא ואף שאינו חושב זאת להדיא כל משך זמן המצוה, ודוק בהבדל, וכן מבואר בלשון השה"צ 'משום דהוא... במחשבתו לצאת' ע"ש].
- צג. א. במ"ב מבואר לענין מגילה דלא מהני, דמה שקרא ולא נתכוין לצאת בו אין קריאתו נחשבת כלל לענין קיום המצוה. [וק"ו הוא לענין קריאת שמע דאורייתא, ומה גם שיש שיטות שרק פסוק ראשון הוא מהתורה והשאר דרבנן (עי' משנ"ב

הוספות ועיונים

³⁸¹ ובר מין דין שלעצם הסברא של 'היו באותו הנס' לכאורה אף גרים היו באותו הנס, שגם הם ניצלו מהגזירה, אך זה תלוי בפירושי הראשונים ביאף הן היו באותו הנס, שלמפרשים שהם השתתפו בהצלה - כאן אינו שייך, [וכפי שכתב הבי"י צדדים אלו לענין עבדים]. ומי"מ כבר נתבאר שלמעשה אין 'פק"מ בזה דבא"ה הרי הם כישראל לכל דבר.

- סי' סג ס"ק טז) ויותר יש סברא לומר שלא יועיל לו מה שמכוין בדברנו לפסוק ראשון דאורייתא שכבר קרא]. ב.
- בשה"צ מבואר שבקריאת התורה אסור (ולא חילק בין הפרשיות לומר שבמקום שיש בו פרסום נס מותר, משום שקריאת המגילה כל מהותה הוא פרסום הנס מש"כ קריאת התורה אפי' כונתו לפרסום הנס משמע לאסור)³⁸².
- צד. ש"ץ מסתמא דעתו על כולם, ויצא. (ולכתחילה אם מותר לשמוע המגילה מחדר סמוך לביהכ"נ, גם באופן שאין חיסרון בכונה, עי' לקמן סעי' יח בבה"ל).
- צה. א. שמשמע שהמשנ"ב לא סבר כחידוש זה, ממה שכתב [בשם הח"א] דהנהגים כן אינו מנהגו. (ועי' שו"ת אור לציון ח"ד פנ"ד תשר' ט, ומשנ"ב דרשו על ס"ק נב וע"ש שהביאו בשם כמה פוסקים חששות נוספים שמחמתן יש נוהגין כן).
ב. משמע שלא, שרק במגילה אמרו שלכתחילה לא יפסיק יותר מכדי נשימה מפני שהיא כאיגרת, הא בקריאה"ת אין חיסרון בזה.
- צו. אינו מפורש במ"ב, אך פשוט שאין דינו כקורא שלא בזמנה שכוין שנעשה פרוז בן יומו זהו זמנו ואין כאן שום קדימה (ומה שחל עליו גם שם בן ט"ו זהו חיוב נוסף ואין זה שייך למה שהוא גם בן י"ד), אכן לכתחילה מצוה לקרוא בעשרה כמו כל יחיד הקורא בזמנה כמבואר בשו"ע (ויש לעיין אם בני ט"ו יכולים להצטרף להשלים מנין, מאחר ואינם בני חיובא ושמה לא שייך אצלם פירוטומי ניסא ביום זה, ואמנם במ"ב לעיל סי' תרפ"ח ויש ס"ק כ מבואר שמצטרפים גם אותם שאינם בני חיובא. מיהו יתכן שאם היה באפשרותו להישאר בעיר ולשמוע מעשרה עדיף לעשות זאת, ששם יש עשרה בני חיובא ושמה זה יותר עדיף מעשרה שאינם בר חיובא, ועי').
- צז. א. יש לתקנה, כדפירש המ"ב שדיעבד היינו שכבר קרא בה, לאפוקי שאין הכוונה 'דיעבד כשרה' שיוכל לקרוא בה כך אלא לכתחילה יש לתקנה. (וכן פ"י להדיא בלבו"ש דברי המג"א שכתב כלשון שבמ"ב). ב. מגילה זו כשרה דיעבד, כדין מגילה חסרה שעד מיעוטה כשר וכפ"ט שנתבאר לעיל סי' תרצ"ג, ולכן עדיף לו שלא להזיק לקרוא בה, אך במקום הצורך יוכל לעשות זאת ואין דינו כקורא מתוך החומש. [ומ"מ אפי' קורא מתוך החומש או בע"פ, עד חציה אינו לעיכובא, וכתבאר לעיל שם].
- צח. מלשון המ"ב משמע שעדיף לקרוא בטעמים מאשר מגילה רגילה ובלא טעמים.
- צט. יוצא במגילה זו, ולא יברך עליה. (אך לכתחילה ודאי אין לקרוא בה, שהרי נחשבת מגילה גזולה וכל רגע שמשתמש בה עובר על גזל, וכ"כ המ"ב לענין שופר לעיל סי' תקפו ס"ק ט).
- ק. לשון המ"ב משמע שכששכח כל הברכות מפסיק ומברך כולן, כולל ברכת שהחיינו, ובפשטות ה"ה כשצריך לברך שהחיינו בלבד יפסיק ויאמרה. (ואע"ג דיתכן וברכת שהחיינו אינה דוקא על המגילה אלא על תוקפו של יום, כדצייד בבה"ל, מ"מ ודאי יש לה שייכות למגילה וגם זהו עיקר תקנתה לברך אז בעת הקריאה, ולכן כל שלא בירך קודם יברך באמצע כשנזכר). ויברך בין הפרקים, ועי' שה"צ ס"ק יא מהו בין הפרקים.
- קא. כן. שמה שכתב המ"ב ששומע ששה אינו יוצא, היינו כשהפסיד מילים, וכמבואר בלשון המ"ב, אך באופן הנ"ל ששה בעת שתיתק הש"ץ ולא חיסר מילים, יצא. [ואם באמת חיסר מילים, יחזור לאומרם אפי' מתוך החומש עד שיגיע לחזון, וכתבאר במ"ב לעיל סי' תרפט ס"ק ה ועוד מקומות]. ולא עוד אלא באופן שרואים שההכאות מפריעות לקריאת המגילה [ולא רק ענין של נוחות], אפי' לכתחילה מותר לשוב בשביל זה, דלצורך הקריאה מותר להפסיק בדיבור ואין זה נחשב הפסק (וכנ"ל סי' תרצ"ג ובשה"צ ס"ק מג).
- קב. משמע מהמ"ב שאפשר לעושה המצוה לכוין להוציא אחרים ושבעצמו לא יצא בזה.
- קג. משמע שלא (ועי' משנ"ב דרשו על ס"ק טז).
- קד. מהטעם שהובא במשנ"ב משמע שאין צריך לקרוא, מיהו זהו טעם אחד בגמרא אך בגמ' אמרו טעם נוסף (והובא לעיל בהקדמה) שקריאת המגילה זו היא ההלל, ולפי"ז מי שאינו קורא את המגילה משמע שיש לו לקרוא את ההלל. וכן כתב המאירי (מגילה יד. רה"ע). מיהו בברכי יוסף (ס"ק ד) כתב על דבריו דלא נקטינן כן להלכה אלא הלכה כתיורין השני בגמ', ולפי"ז לא יקרא הלל. ושוב כתב בספרו מחזיק ברכה (שם ס"ק א) שמדברי הבה"ג והרמב"ם שהביאו רק הטעם הראשון מוכח שהלכה כהטעם שקריאתה זו ההלל, ועפ"ז כתב בשערי תשובה (כאן ס"ק ג) שמי שאין לו מגילה יקרא את ההלל. אכן כתב לפקפק בעיקר ההוכחה מהגמ' דיש לומר שלאחר שלא נתקן לומר הלל בפורים שוב אין מקום לומר אף

³⁸² ואם יש להתיר לעשות זאת בין העליות, עי' מ"ב לעיל סי' קמו ס"ק ו, מיהו לענינו אין שייך הסברא של שמה ימשך. ועי' אנ"מ ח"ו ס"ט אות כא, ויש חולקים, ואכמ"ל.

- למי שאין לו מגילה. ואעפ"כ כתב שיקרא ההלל בלא ברכה כקורא בתהילים, ושפיר דמי, ואפי' כשקורא את המגילה מתוך חומש אפשר שעדיף לעשות כן ע"ש. וכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"ד פנ"ז תשו"א) שיאמר הלל שלם ולא יברך.
- קה. א. מבואר במ"ב שמאכל הוא לכתחילה וא"צ דוקא מעות. (דלא כמי שכתב שאינו לכתחילה, עי' משנ"ב דרשו' הע' 8). ולענין מה שאין העני יודע שזה עבור מתל"א, פשוט מסברא שאין שום חיסרון בזה, שכיין שמקבל מה נפק"מ אם יודע עבור מה ניתן לו, וכן משמע בשני הבה"ל שצויינו, וביותר מזה מבואר שם שאפי' שהנותן לא מתכוון להדיא בשביל מתל"א מהני³⁸³. ב. שהיטת לשון המ"ב משמע שנשים פטורות, ובפרט משמע כן ממה שלא כתב המ"ב להדיא שחייבות, ולאפוקי מהפוטרים. (ומה שכתב המ"ב 'אשה מעוברת בעד ולדה', משום דהולד ספק זכר). (אכן למעשה המנהג להחמיר בזה, וכן דעת הרבה פוסקי זמנינו, צויינו במשנ"ב דרשו' על ס"ק ה, ע"ש. וכ"כ בכה"ח ס"ק כז ובאול"צ ח"ד פנ"ב אות א).
- קו. א. רהיטת הדברים משמע שלא [אלא יתן עוד מתנה אחת לעני ישראל]. (אך אין הדבר מוכרח במשנ"ב, אמנם עי' לעיל בהקדמה בדברי הגה"מ שיותר משמע שאין יוצא. ומ"מ כן פשוט מסברא שאין יוצאים בנתינה לגוי מתל"א. שבנתינה לגוי ליכא אלא מפני דרכו שלום ולא שתיקנו שיוצא בזה ידי מתל"א). ב. לכאור' כיון שרואה שכל מי ניגש מקבל, אם לא יתנו לו יש בזה מפני דרכי שלום ויש לתת לו [ואף שאין במקום זה מנהג לתת לגויים].
- קז. לכאור' מלשון המ"ב משמע שהיות ורגיל ליתן סכום מסויים בפורים, צריך לתנו לצדקה גם כשלא באו לבקש. והוא מדין נדר. אמנם יתכן לפרש כונת המ"ב שמה שרגיל לצאת בו ידי עיקר המצוה דהיינו ב' מתנות לב' עניים כפי הסכום שמחשיבו לעיקר הדין ולא לתוספת, אותו דוקא צריך ליתן גם השנה שאין לפניו עניים [ויתן לעניים לאחר פורים], אך מה שמוסיף על החובה תמיד וכפי שכתב המ"ב לעיל בשם הרמב"ם שראוי להרבות במתנות עניים, אף אם רגיל בסכום מסויים כל שנה, זה אין בחובתו לתת. ונראה שהדבר תלוי בב' הצדדים שבהערה לעיל, האם חובת הנתינה כשאינן עניים הוא מדין מדין נדר או מתל"א, שאם מדין נדר יצטרך לתת כל מה שרגיל תמיד, אך אם מדין מתל"א לכאור' אין חייב אלא מה שרגיל ליתן לעיקר הדין בשביל מתל"א ולא התוספת. וצ"ע.
- קה. מבואר בלשון המ"ב שרק כשאכל סעודה אחת ביום אין חוזר כששכח אח"כ, אך סעודת הלילה אינה מועילה לזה. וכן פשוט, שכל הסברא לפטור משום שיצא כבר ידי חובת סעודה, אך כשאכל בלילה לא יצא וכדלעיל ס"א, וכיון שלא אמר עה"נ באנו למחלוקת הפוסקים. עכ"פ למעשה כתב המ"ב שלא יחזור משום סב"ל.
- קט. א. לפי הטעם שכתב הרמ"א שלא יבואו לידי ספק קידושין, לכאור' אינו שייך באשה השולחת לאיש, עכ"פ ממה שכתב 'אבל לא בהיפך' מבואר שגם אשה לא תשלח לאיש, והטעם כפי שהמשיך 'שלא יבוא איש לשלוח', כלומר שאף באופן שאין חשש קידושין, אין לתת, שלא יבואו לידי אופן שיש חשש כזה. ב. בבבבוק יין יוצא ידי מנה אחת. ומנה חמה, לכאור' זה תלוי במחלו' הפוסקים אם יוצא במאכל הטעון תיקון כדי שיהא ראוי לאכילה. מיהו יש לדחות שדבר זה עדיף ואפשר שלכו"ע יוצא, כי הוא יותר קרוב לאכילה ואינו חסר אלא תיקון מועט. וכן דעת הגרי"ש אלישיב (יבבבוק מפייהו עמ' לו) שדוקא במאכל שצריך בישול על האש נחלקו אבל אם אין חסר אלא עירוי מים חמים, אע"פ שנחשב בישול לגבי שבת, מ"מ שפיר יוצא בזה ידי משל"מ.
- קי. א. משמע שמותר, כדן מלאכות שלצורך פורים (והיינו שלאו דוקא מלאכות שהם לצורך מצות היום). ועי'. ב. משמע שאסור, שהרי זה מלאכה. ועי' גוי מותר (ס"ק ב) או ע"י פועל שאין לו מה יאכל (שה"צ ב). אך אם הוא לכבוד פורים משמע שמותר, כדכתב הרמ"א בסוף הסעיף (וכן הורה הגרי"ש אלישיב, מובא במשנ"ב דרשו' על ס"ק ב. ואם הוא לכבוד שבת, עי' שו"ת אור לציון פס"א אות א).
- קיא. אין הדבר מפורש, אך יש להוכיח קצת ממה שהתיר הרמ"א במקום שאין שם אחר לקבל שיכול האבל לקבל, משמע שאין דברב אסור בעצם ורק כשיש אחרים אין לשלוח לו, הא אם שלחו לו יקבל. (וכ"כ בשו"ת אור לציון ח"ד פס"א אות ג שאם שלחו לו יקבל מהם, ולא יביא את המשלה לידי בושה והקפדה. ועי' משנ"ב דרשו' על ס"ק יט בדיבור הראשון).
- קיב. לדעת המתירים סעודת נישואין פשיטא שמותר, וגם למג"א שאוסר, משמע שבזה מותר שהרי אין זה כשמחת נישואין, וכמבואר במ"ב לענין סעודת מילה ופדין הבן (וביותר מפורש הדבר במ"ב לעיל סי' תקמו ס"ק יא בטעם של היתר סעודת מילה ופדין הבן ברגל: 'דלא חשיבי שמחה אלא סעודת נישואין ואירוסין בלבד'. ועי' שו"ת תשובות והנהגות

³⁸³ ומבואר בזה שא"צ כוונה יוצאת ידי מצות מתנות לאביונים בפורים, אלא כל שנותן לשם מצות צדקה סגי בזה. וכל זה אמי' לצד שמתל"א צריך כוונה לשם מצוה, עי' מ"ב סי' תרצה סק"ד שנסתפק בזה.

ח"ב סי' שמח שאם יוצא באותה סעודה לפורים ולסעודת מצוה אחרת, נכון להוסיף מאכל מיוחד לכבוד השמחה האחרת).